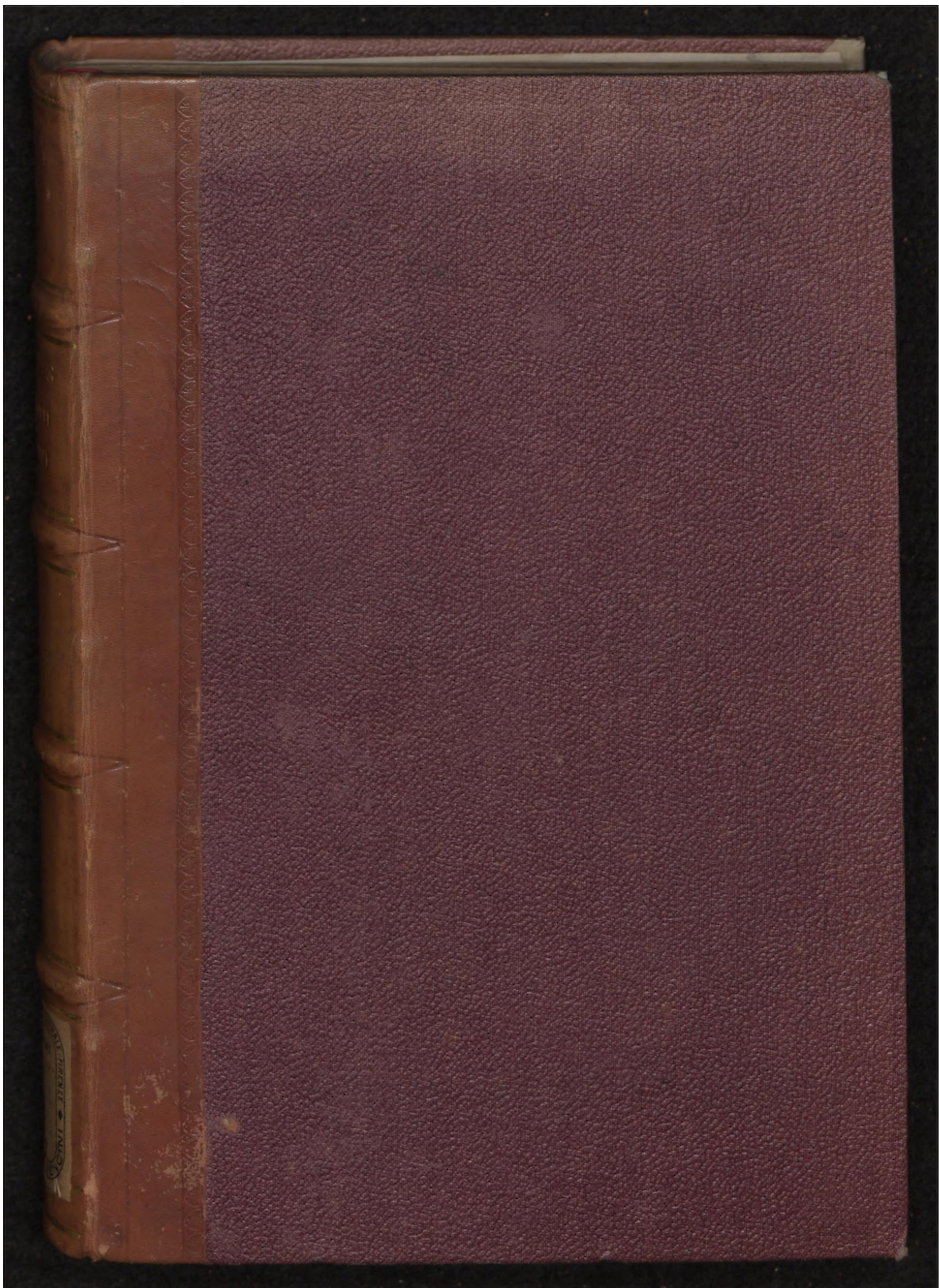
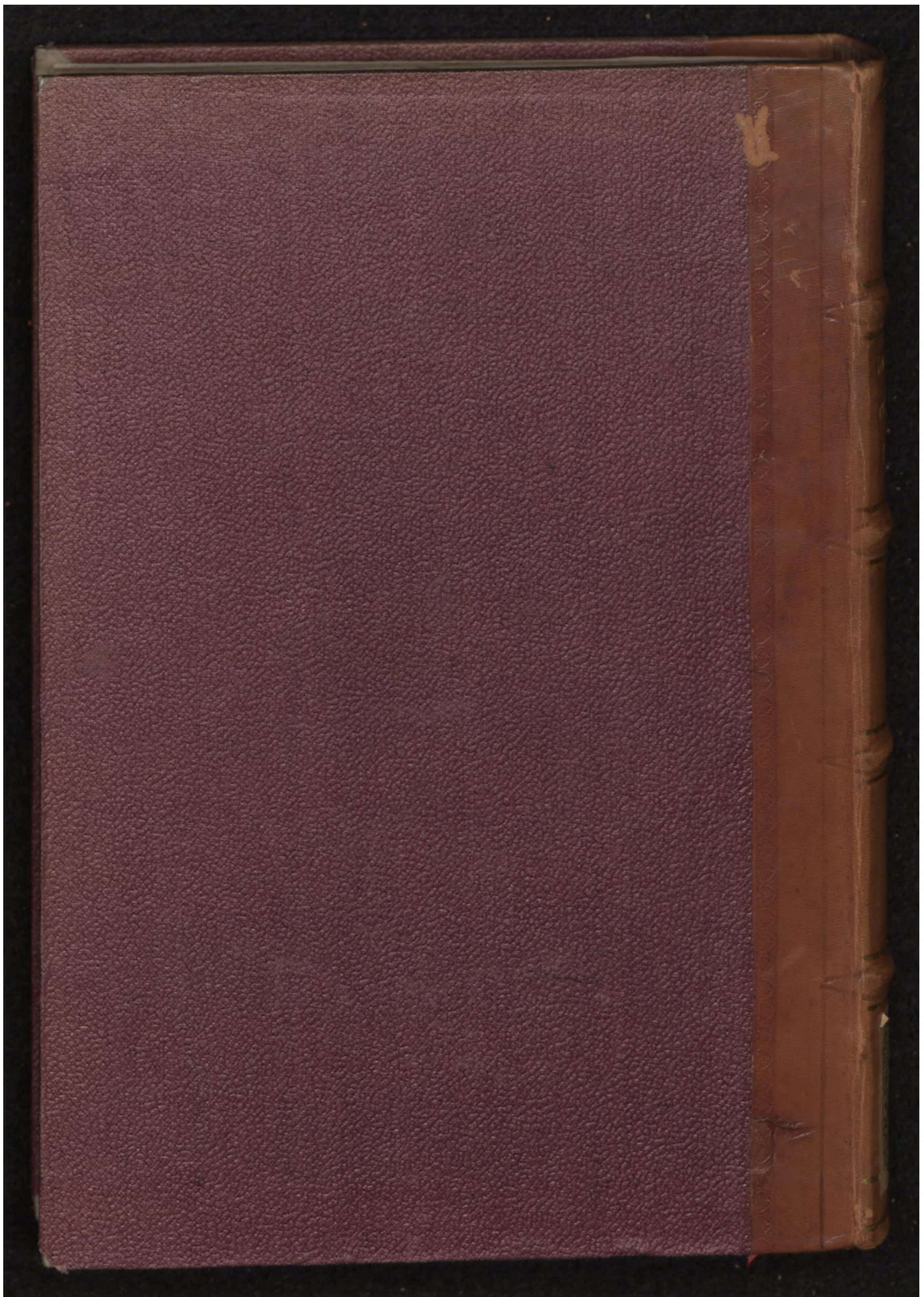

HORATIUS
CUM NOTII
LAMBINI
BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE - FIRENZE
RACCOLTA NENCINI
ALDINI
I
6
32
ALDUS

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.6.32

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE - FIRENZE
ALDINI
I
6
32
RACCOLTA NENCINI

OTIVM
SINE LITERIS
MORS EST
Seneca
Ex Libris Joannis Nencini
1874

Giov. Nencini

1861

A

Q. HORATII FLACCI

SERMONVM LIBRI QVATTVOR,

SEV,

SATYRARVM Libri duo.

EPISTOLARVM Libri duo.

A Dionysio Lambino Monstroliensi

ex fide decem librorum manuscriptorum emendati: ab eodemq́ue Commentarijs copiosiss. illustrati.

Venetijs, apud Paulum Manutium, Aldi F.

∞ D L X V I.

Dionyſ. Lambinus Monſtrolienſis

FRANCISCO TVRNONIO,
SAPIENTISS. ET CLARISS.
uiro, ampliſsimique Cardinalium
collegij primario,
S. D.

VM fortunati mihi uidentur ij fuiſſe FRANCISCE TVRNONI, qui confecto ſine offenſione, ſuæ uitæ curſu, ad extremam ætatem peruenerunt, eamq; tranquillè, placideq; traduxerunt: tum longè beatiſsimos illos fuiſſe iudico, qui toto ferè ætatis ſpatio magnis in rebus domi, foriſq; gerendis decurſo, non modò lenem, & quietam, uerùm etiam honoratam, & glorioſam adepti ſunt ſenectutem. In quibus te, ſi quem alium, his temporibus, & meritò poſſumus numerare, & principem locum iure uidemus obtinere. Nam, ut ceteros honores, qui tibi & in tua ſenectute, & in ſuperiore ætate habiti ſunt, omittam, atque ad ea, quæ his temporibus propiora, & coniunctiora ſunt, ueniam, quis fuit nuper tuus in Galliam ex Italia reditus? Quæ Aureliani (qua in urbe trium totius regni ordinum conuentus habebatur) à principibus, & nobilibus facta tibi gratulatio eſt? qui plauſus? quæ ex tuo aduentu perceptæ lætitiæ ſignificatio? quo te uultu Rex FRANCISCVS II. paucis antequàm diem ſuum obiret, diebus: quo CATHARINA MEDICEA mater eius excepit? qui complexus: quæ lacrymæ partim gaudio, partim eorũ, quæ in Gallia, te abſente, acciderant, recordatione profuſæ fuerunt? Lætabantur omnes ſcilicet,

eum difficilibus, & turbulentis Reipub. temporibus saluum, & incolumem longo interuallo patriæ esse redditum, qui non uinculis, non terrore, non pœna, non cruciatu, sed ratione, consilio, prudentia, sapientia ciuileis discordias sedare, belli intestini incendium restinguere, dissensionibus de religione modum, finemq; constituere posset. Meminerant, te cùm semper aliàs pacis suasorem, auctoremq; fuisse, neque unquam, nisi necessariò tua sententia bellum comprobasse: tùm anno CIↃ IↃLVI. & ERRICO Regi, datis ad eum Roma litteris, inducias cum PHILIPPO Hispaniarum Rege factas gratulatum esse, & Pontifici Max. PAVLLO IIII. coram dissuasisse, ne bellum pactis inter ERRICVM, & PHILIPPVM induciis repressum, ac sopitum excitaret, aut redintegraret. Memoria tenebant, te eundem, cum Pontificem Max. in belli studium incumbere uideres, instigante præsertim fratris eius filio Cardinali Carraffa, cui Deus immortalis dignum flagitiosa uita, sceleratisq; factis exitum dedit, Regi per litteras suasisse, ut in sententia maneret, pactaq; & sibi honestissima, & populo suo utilissima sanctissimè, religiosissimeq; obseruaret: sua quidem omnia Pontifici Max. bellum Colonis inferre meditanti, pro sua dignitate, ac maiestate polliceretur, laborantiq; sedulò subueniret: cum tamen precibus omnibus obsecraret, ne bellum renouando, spem pacis pœnè exploratam turbaret, atque è manibus quodammodo extorqueret. Quod si ille de belli gerēdi sententia neque difficultate deterreri, neq; precibus demoueri posset, ita Rex illum pecunia, uirisq; iuuaret, ut neque eum desertum esse pateretur, neque induciarum pactū infirmaret. Hæc tua fuit de bello illo Romanis calamitoso, nobis propè funesto sententia: hoc consilium: hoc iudicium. In quo si tibi obtemperatum esset: & si uel Pont. Max. de summo iure aliquid remittens, Colonas (à quibus se læsum esse querebatur) leniore pœna coërcere in animum induxisset: uel ERRICVS Pontificis Max iusto illi quidem fortasse, sed tamen immoderato dolori paulo restrictius indulsisset: non tot oppida Latium flamma, ferroq; uastari uidisset: non tot menses Roma obsidionem miserrimam pertulisset: non tot fortissimi uiri partim in oppidorum oppugnationibus: partim in præliis, partim fame, frigore, morbo interiissent: non tot in Gallia clades essent acceptæ: non tot agri depopulati: non tot urbes captæ: non tot templa direpta: non tot populi è suis sedibus, & focis auitis exturbati. Itaque, qui consilium tuum, rebus integris, non fuerant secuti, ij serè

ij serò iam, & malo demùm accepto, te plus uidisse, se spe fallaci ductos esse cognouerunt. Tu autem, cum passim bellicum caneretur, passim delectu habito milites scriberentur, neque iam (ut inquit ille) audiret currus habenas, tempestatem futuram multo antè prospiciens, uoluntate, & concessu ipsius Pontificis Max. cuius apud te grauissima semper & sanctissima fuit auctoritas, quanuis multa eius instituta actaq; nō admodū tibi (ut credibile est) probarentur, ex urbe discessisti: triennium, & eo amplius Roma abfuisti. menses circiter quindecim in Vmbria: sex Venetijs: in oppido Corneliano annum commoratus es. Inde longo itinere ualetudinis causa suscepto, ad aquas Lucenses de medicorum sententia profectus es. Vbi cum de Pontificis Max. obitu multorum litteris certior factus esses, tibiq; instarent non solùm tui, uerùm etiam alieni, & tamen tui amantissimi, ut Romam ad comitia Pontificia mari contenderes, (nam te terra iter facere aduersa tua ualetudo prohibebat) uix tandem peruicerunt. Ita Romam nauigasti non spe Pontificatus adipiscendi ductus: quem sperauisti nunquam, ac te optauisti quidem: sed Ecclesiæ Rom. laboranti iuuandæ studio incensus. In comitium Cardinalium a.d. quintum idus Septembr. expectatus introisti. Vbi cùm studiis partium rem eò loci adductam esse animaduertisses, ut comitia in multos menses tractum iri facile appareret: quæ tua fuit & priuatim cum tuis, & palàm in Cardinalium conuentu oratio? cum Ecclesiæ Rom. statum deplorares, cum uniuersum Pontificum, & sacerdotum ordinem infamia, inuidiaq; flagrare ostenderes, cum tuos collegas hortareris, ut sublatis discordiis, concordiaq; constituta, unum aliquem ex toto collegio deligerent uirtute, consilio, prudentia, sanctimonia, integritate, uitæ antè actæ existimatione præstantem qui tantam personam, tantamq; dignitatem sustinere, qui Ecclesiam Rom. propemodum oppressam atque afflictam excitare, qui religionem Christianam tetris opinionum pestibus affectam, ex litterarum sacrarum præscripto sanare posset. Quid? illud ne omnibus notissimum silentio præterire debeo, quòd, cum etiam ij, qui aduersariarum partium studiis erant implicati, atque irretiti te suffragio suo Pontificem Max. cuperent declarare, ij ipsi, qui se omnia tua causa & uelle, & debere dicebant, atque adeo præ te ferebant, tibi defuerunt? tibi aduersati sunt? tibi, ne, ad quem locum te tuæ præstantissimæ uirtutes, maximaq;, & plurima in Ecclesiam Rom. merita secunda omnium uoluntate prouehebant, in

cum

eum locum cunctis Cardinalium suffragijs sublatus ascenderes, obstiterunt? Quod cũ comperisses, tantũ abest, ut eorum animi egestatẽ (grauiore enim uerbo uti non libet) iniquiore animo tuleris, ut multo accuratius, quàm anteà, tuos collegas ad concordiam cohortatus sis, oraueris{q}; , ut de te iam cogitare desinerent, alium uiderent, ad alium tanto gradu digniorem sese totos uno consensu conuerterent. Itaque cum in eo comitio non pauci illi quidem essent, pro illius ordinis splendore, atque amplitudine, eo loco dignissimi, sed non omnibus propter studium partium æquè probati, te suasore, atque adeò auctore uir eximia uirtute, doctrina, morum integritate, uitæ religione ornatissimus PIVS IIII. omnibus omnium Cardinalium suffragiis Pontifex Max. declaratus est. Cui quid ego nunc dicam quàm carus sis? quanti te ille, & Romæ præsentem fecerit, & nunc absentem faciat? neque id immeritò. Non enim audierat solùm, id quod omnium sermone celebratum, omniumq; testimonio comprobatum, & confirmatum est, te singulari sapientia animi magnitudine, grauitate, constantia, iustitia, integritate præditum esse, sed quotidie in priuatis, publicis, de religione, de Ecclesiæ Romanæ statu negociis experiebatur tuam & in consilio dando fidem, & in sententia dicenda prudentiam, sapientiamq; singularem. Neque uerò ille unquam adduci potuisset, ut te à sese dimitteret, nisi tristibus, iisq; crebris è Gallia allatis ad se de religione litteris, ac nunciis commotus, cum cuperet florentissimo, potentissimoq; regno, pro suo paterno in omneis Christianos amore, consulere, te unum ad eas parteis aptissimum esse iudicasset, cum præsertim Rex ipse FRANCISCVS II. & mater, consiliariiq; Regis te quotidianis litteris à se flagitarent, eamque ob causam triremes quattuor in portum Ostiensem partim uentis prouectæ, partim remis appulsæ essent: quarum erant duæ regiæ è portu Massiliensi profectæ: reliquarum duarum altera à COSMO Florentiæ Regulo, altera à ciuitate Genuensi rogatu Regis erat missa. Ita te Pontifex Max. PIVS IIII. à se discedere, atque in Galliam reuerti passus est, ut hominem sibi carissimum, nõ libenter: ut ad sedandas discordias, Ecclesiæq; Rom. auctoritatẽ sartam tectam conseruandam accommodatissimum, non inuitus. Redeo igitur nunc ad id, quod initio proposueram, te uerè fortunatum, ac beatum esse, FRANCISCE TVRNONI, quem ea conditione, eoq; fato natum esse uidemus, ut omnes uitæ tuæ parteis ad rempub. iuuandam, atque ad benè de hominibus merendum contulisse

tulisse

tuliſſe uidearis. Ille enim demum uerus eſt honos, qui uirtuti ſpe ctatæ, & cognitæ tribuitur: uerè ille honoratus eſt, qui omni opera, conſilio, labore, ſtudio ſuo, communibus hominum vtilitatibus ſeruit. Laborioſum uitæ genus, fateor. ſed magnus ineſt in tali labore fructus, magnum præmium, magna merces: quam, per deos immortales noli contemnere. Non enim ſi ſat magnam gloriam uita ſuperiore peperiſti, eaq; contentus es, iccirco te conuenit patriæ in eius dubiis, atque aduerſis temporibus deeſſe, labori tuo parcere, ocio conſulere. Quanquam cui hæc dico? nempe ei uiro, qui præclarum ſibi ducat, de hominum genere benè merendo patriæq; conſulendo, non modò grauiſsimos labores ſuſcipere, ac perferre, uerum etiam uitam, ſi opus ſit, profundere. Sed de his nimis multa, tibi præſertim, homini occupato, & fortaſſe grauiſſimis de rep. curis, & cogitationibus fatigato. Interea per opportunè, niſi fallor, Qu. Horatii Flacci à nobis, ut ſcis, magno labore noſtro, multisq; uigiliis explicati, & commentariis illuſtrati, atque ex auctoritate decem codicum antiquorum quàm plurimis locis emendati Satyrarum lib. duos, totidemq; epiſtolarum ad te defero, ut, quo ſcriptore plurimùm ſemper in ocio tuo (ſi quando unquam ocioſus fuiſti) delectatus es, eius lectione maiorum rerum cura defeſſus aliquantùm acquieſcas, atque ita hac honeſtiſsima animi remiſsione recentior quodammodo factus ad munus tuum adminiſtrandum reuertare. Vale. Idib. Aprilibus anno cIↃ. IↃ. LVI. Lugduni.

SATYRARVM
LIBER PRIMVS.

SATYRA I.

VI fit, Mæcenas, vt nemo, quam ſibi ſortem
Seu ratio dederit, ſeu fors obiecerit, illa
Contentus viuat? laudet diuerſa ſequentes?
O fortunati mercatores, grauis annis
Miles ait, multo iam fractus membra labore.
Contrà mercator, nauim iactantibus Auſtris,
Militia eſt potior. quid enim? concurritur: hora
Momento aut cita mors venit, aut victoria læta.
Agricolam laudat iuris, legumq́; peritus,
Sub galli cantum conſultor ubi oſtia pulſat.
Ille, datis vadibus qui rure extractus in vrbem eſt,
Solos fælices viuentes clamat in urbe.
Cetera de genere hoc (adeò ſunt multa) loquacem
Delaſſare valent Fabium. ne te morer: audi,
Quò rem deducam. ſi quis deus, en ego, dicat,
Iam faciam, quod vultis: eris tu, qui modò miles,
Mercator: tu conſultus modò, ruſticus. hinc uos,
Vos hinc mutatis diſcedite partibus. eia,
Quid ſtatis? nolunt. atqui licet eſſe beatis.
Quid cauſæ eſt, meritò quin illis Iupiter ambas
Iratus buccas inflet? neque ſe fore poſthac
Tam facilem dicat, votis vt præbeat aurem?
Præterea, ne ſic, vt, qui iocularia, ridens
Percurram (quanquam ridentem dicere uerum

Quid vetat? vt pueris olim dant crustula blandi
Doctores, elementa velint vt discere prima.)
Sed tamen amoto quæramus seria ludo:
Ille, grauem duro terram qui vertit aratro:
Perfidus hic caupo, miles, nautæq́, per omne
Audaces mare qui currunt, hac mente laborem
Sese ferre, senes vt in ocia tuta recedant,
Aiunt, cum sibi sint congesta cibaria: sicut
Paruula (nam exemplo est) magni formica laboris,
Ore trahit, quodcunque potest, atque addit aceruo,
Quem struit, haud ignara, ac non incauta futuri.
Quæ, simul inuersum contristat Aquarius annum
Non vsquam prorepit: & illis vtitur antè
Quæsitis sapiens: cum te neque feruidus æstus
Demoueat lucro, neque hiems, ignis, mare, ferrum,
Nil obstet tibi, dum ne sit te ditior alter.
Quid iuuat immensum te argenti pondus, & auri
Furtim defossa timidum deponere terra?
Quod si comminuas, vilem redigatur ad assem.
At, ni id fit, quid habet pulchri constructus aceruus?
Millia frumenti tua triuerit area centum:
Non tuus hoc capiet venter plus, quàm meus: vt si
Reticulum panis venaleis inter onusto
Fortè vehas humero: nihilo plus accipias, quàm
Qui nil portarit. uel dic, quid referat intra
Naturæ fineis viuenti, iugera centum, an
Mille aret? at suaue est ex magno tollere aceruo.
Dum ex paruo nobis tantundem haurire relinquas:
Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?
Vt, tibi si sit opus liquidi non amplius vrna,
Vel cyatho: & dicas magno de flumine mallem,
Quàm ex hoc fonticulo tantundem sumere. eò fit,
Plenior vt si quos delectet copia iusto:
Cum ripa simul auulsos ferat Aufidus acer.
At, qui tantuli eget, quanto est opus, is neque limo
Turbatam haurit aquam, neque vitam amittit in vndis.
At bona pars hominum decepta Cupidine falso,
Nil satis est, inquit: quia tanti, quantum habeas, sis.
Quid facias illi? iubeas miserum esse libenter:
Quatenus id facit. vt quidam memoratur Athenis

Sordidus, ac diues, populi contemnere voces
Sic solitus: populus me sibilat, at mihi plaudo
Ipse domi: simul ac nummos contemplor in arca.
Tantalus à labris sitiens fugientia captat
Flumina. quid rides? mutato nomine, de te
Fabula narratur. congestis vndique saccis
Indormis inhians: & tanquam parcere sacris
Cogeris: aut pictis tanquam gaudere tabellis.
Nescis, quò ualeat nummus: quem præbeat usum?
Panis ematur, olus, uini sextarius: adde,
Queis humana sibi doleat natura negatis.
An vigilare metu examinem: noctesq́, diesq́
Formidare malos fures, incendia, seruos,
Ne te compilent, fugienteis: hoc iuuat? horum
Semper ergo optarem pauperrimus esse bonorum.
At si condoluit tentatum frigore corpus:
Aut alius casus lecto te afflixit: habes, qui
Assideat, fomenta paret, medicum roget, vt te
Suscitet: ac reddat natis, carisq́ propinquis.
Non vxor saluum te vult, non filius: omnes
Vicini oderunt, noti, pueri, atque puellæ.
Miraris, cum tu argento post omnia ponas:
Si nemo præstet, quem non merearis, amorem?
At si cognatos, nullo natura labore
Quos tibi dat, retinere velis, seruareq́ amicos
Infelix operam perdas: vt si quis asellum
In campo doceat parentem currere frenis.
Denique sit finis quærendi: quoq́ habeas plus,
Pauperiem metuas minus: & finire laborem
Incipias, parto quod auebas: nec facias, quod
Vmidius quidam (non longa est fabula) diues,
Vt metiretur nummos: ita sordidus, vt se
Non vnquam seruo melius vestiret: ad vsque
Supremum tempus ne se pœnuria victus
Opprimeret, metuebat. at hunc liberta securi
Diuisit medium fortissima Tyndaridarum.
Quid mi igitur suades? vt viuam Mænius? aut sic,
Vt Nomentanus? pergis pugnantia secum
Frontibus aduersis componere? non ego auarum
Cum veto te fieri: vappam iubeo, aut nebulonem.

Est inter Tanaim quiddam, socerumq́ Viselli.
Est modus in rebus: sunt certi denique fines:
Quos vltra, citraq́ nequit consistere rectum.
Illuc vnde abij, redeo: nemon' vt auarus
Se probet: ac potius laudet diuersa sequentes?
Quodq́ aliena capella gerat distentius vber,
Tabescat: neque se maiori pauperiorum
Turbæ comparet: hunc, atque hunc superare laboret?
Sic festinanti semper locupletior obstat:
Vt, cùm carceribus missos rapit vngula currus,
Instat equis auriga suos vincentibus, illum
Præteritum temnens extremos inter euntem.
Inde fit, vt rarò, qui se vixisse beatum
Dicat, & exacto contentus tempore uitæ
Cedat, vti conuiua satur, reperire queamus:
Iam satis est: ne me Crispini scrinia Lippi
Compilasse putes, uerbum non amplius addam.

COMMENTARII.

Constat inter omneis doctos, satyrarum libros duos, totidemque epistolarum & ab Horatio scriptos esse, & ad nostram ætatem peruenisse. Sed utri priore loco debeant collocari, id uerò quæri solet, neque inter eos conuenit. Alij enim epistolas satyris anteponi uolunt: alij contrà: neque hæc controuersia ueterum membranarum auctoritate terminari, aut componi potest: quippe quæ ita inter se ipsæ dissideant ordine, & dispositione librorum, ut in nonnullis, epistolarum libri odis præponantur: satyræ autem postremo loco positæ sint: in alijs satyræ primo loco, epistolæ secundo, odæ tertio sint collocatæ: ut facilè appareat uel ueteres illos de horum librorum ordine non admodum laborasse, uel librarios ordinem à ueteribus seruatum perturbasse. Ego primùm hoc testificor me cum quoquam hac de re, ut quæ mihi parui admodum momenti uideatur, decertare nolle: deinde difficile esse puto certi aliquid de hac controuersia statuere ac pronunciare. postremò si quis hoc dicet, me tamen iudicasse satyras epistolis esse præponendas, quia hoc ordine eas disposuerim: licet mihi respondere me nullo consilio, nullaq; ratione id fecisse: sed cùm initio, quo tempore hos commentarios adumbrare cœpi, hunc ordinem eò secutus essem, quòd in meo exemplari libri ita essent collocati: me eundem ordinem tum cum typis excudendos dedi, seruauisse. Verumtamen si quis facti mei rationem flagitabit, neque mihi credet, me temere, aut casu hos libros ita disposuisse: is me hac ratione motum esse sibi persuadeat per me licet. Horatius primus omnium Latinorum uersus lyricos exemplo Græcorum scripsit, eoque lyricorum poëtarum princeps, ne dicam solus, inter Latinos habetur: quod ipse de se non uno loco prædicat: ut Od. III. lib. 4. *Totum muneris hoc tui est, Quòd monstror digito prætereuntium Romanæ fidicen lyræ.* & Od. ultima lib. 3. magnificè gloriatur se primum omnium, carmen Aeolium, nempe Alcaicum & Sapphicum ad cantus Italos deduxisse.

xisse. *Dicar, quà uiolens obstrepit Aufidus, Et, quà pauper aquæ Daunus agrestium Regnauit populorum, ex humili potens Princeps Aeolium carmen ad Italos Deduxisse modos.* satyrarum etiam scriptor, seu potius poëta fuit, non primus ille quidem (fuit enim Lucillius satyræ inuentor) sed eo, qui primus satyras scripsit, longè præstantior: quod ipse de se non falsò prædicat satyra IIII. & x. lib. I. Iccirco Oda xx. lib. 2. poëtam biformem se ipse nominat, id est, opinor, lyricum, & satyricum. Itaque cùm carminum lyricorum libros, ex quibus poëtæ lyrici nomen adeptus est, primo loco posuerim, satyras, ex quibus satyrici poëtæ nomen sibi peperit, mihi uideor statim post Odarum libros, non immeritò collocare. Nam epistolæ quidē, siue illæ communi nomine sermones appellandæ sunt, siue secus: nihil addunt Horatio, neque ad lyrici, neque ad satyrici poëtæ nomen. Sunt enim illæ & à lyricis uersibus, & à satyris re seiunctæ, ac separatæ, unumq; quoddam corpus utrisque dispar & dissimile constituunt. neque omnes eodem planè stilo, atque satyræ mihi uidentur esse scriptæ. hæ enim non solùm humili & orationi solutæ simillimo, uerùm etiam faceto, urbano, mordaci genere uerborum textæ sunt. epistolæ uerò quamuis quotidiano illæ quoque sermone, & uerbis de medio sumtis ac petitis, magna ex parte constent, quemadmodum debent epistolæ: ea tamen urbanitate, ijs salibus, eo denique aceto (ut ita dicam) quo satyræ imbutæ sunt, carent: ut omittam quòd earum nonnullæ paulo sunt elatiores, atque ornatiores, & quibusdam uerborum ac sententiarum luminibus illustriores. Gloria igitur illa summa tùm lyrico carmine, tùm satyrarū scriptione Horatio parta & quæsita, insigni quidem, & luculenta epistolarum accessione cumulatur: sed nullum ei nouum poëtæ nomen per illas acquiritur. Præthereà si solæ satyræ sermonum nomine sunt appellandæ, (ut uulgus putat) Horatius ipse declarat se epistolas posterius scripsisse, quàm satyras. Sic enim epist. ad Tibull. *Albi nostrorum sermonum candide index*, &c. His rationibus adductus satyras priore loco, quàm epistolas collocaui: quas, si quis non probabit, susque, deque habebo. eiq; libenter assentiar, qui à me dissentiens, sententiam afferet probabiliorem. Sed, ne quis miretur me uulgatam inscriptionem horum librorum immutasse, primùm uir quidā doctissimus mihi asseuerauit Romæ, se Venetijs codicem uidisse perantiquum, in quo inest hæc inscriptio. Deinde (ut dicam, quod sentio) sermonis nomen generale est, omnia sermonum genera continens, & complectens: neque propriè ad satyram significandam natum, aut factum. Itaque Horatius epistola ad Augustum, epistolæ suæ locutionem hoc nomine appellat. *Ne longo sermone morer tua tempora Cæsar.* Præthereà cum satyra nomen sit latini poëmatis proprium, quo nomine etiā ipse id afficit prima saty. lib. 2. *Sunt quibus in satyra uidear nimis acer*, &c. & cū, ubi de ordine lib. & ita deinceps numero satyrarum agitur, soleamus ita loqui, satyra prima, satyra secunda, &c. nonne absurdum est, ubi de numero librorum fit sermo, sermonum potius, quàm satyrarum librum primū & satyrarum librum secundum nuncupare? Nā, ut loquar de satyris tantùm, conueniebat eas aut hoc modo & inscribere & appellare, *Sermonum libri duo*: deinde *Sermonum liber primus, liber secundus*: deinde *sermo primus, sermo secundus, sermo tertius*, &c. aut hoc modo, *Satyrarum lib. duo, Satyrarum lib. prim. lib. secund.* deinde *satyra prima, secunda*, &c. Quòd si modus ille superior erat absurdus, atque ineptus futurus: relinquitur ut hunc posteriorem probare debeamus. Præthereà quis negabit omneis epistolas quotidiano sermone textas esse, ut diximus? Nam non, si aliæ sunt alijs ornatiores, proptereà minus putandæ sunt uerbis de medio petitis esse perscriptæ. Postremò hoc præter cetera inter satyras, & epistolas interesse arbitror, quòd illæ sunt dicaciores, urbaniores, licentiores, interdum etiam impudentiores, amariores, morda-

diores : hæ contrà minus dicaces, ſeueriores, modeſtiores, uerecundiores, dulciores, mitiores. De ſatyra autem hoc unum dicam, quod ſcribit Quinctilianus, eam Latinorum eſſe totam, neque à Græcis arceſſitam. Satyras enim Græci non ſcripſerunt. Negari certè hoc non poteſt Lucillium Satyrarum inuentorem, atque auctorem (nam de Varrone nihil attinet dicere) ueteris comœdiæ poëtas Eupolin, Cratinum, Ariſtophanem, & ceteros ſecutum, ſe ad ſatyras ſcribendas contuliſſe : quod teſtatur Hor. ipſe ſaty. IIII. lib. I. Itaque uerè hoc dicere licet, ſatyrã ueteris comœdiæ, quæ ob immoderatam maledicendi licentiam lege ſublata eſt, locum occupaſſe.

Mæcenas] de Mæcenate cùm ſatis multa dixerimus ad Od. I. lib. I. ad illa lectorem reijcimus. hoc unum omiſimus (quod ad hunc locum non minus accommodatè dici poteſt) Mæcenatis nomen fuiſſe Cilnium, ut ſit C. Cilnius Mæcenas, quod docuit nuper Onufrius Panuinus.

- ſeu fors] ita ſine dubio legendum, & ita ſcriptum eſt tùm in exemplarib. excuſis emendatis, tùm in codicibus calamo exaratis, non ſors. Præterea quid ineptius, quàm ita loqui, *ſiue ratio ſortem dederit, ſiue ſors obtulerit*, &c. nunc autem cum fors idem ferè ſit, quòd fortuna : ſors autem præter uulgatam ſignificationem, ſit id quod uel à Deo, ſiue à fortuna offertur : uel à ratione, & conſilio datur, uerbi gratia nobilitas, ignobilitas, uita priuata, uita publica : horum uerborum ſententia eſt apertiſſima : mirum eſſe neminem ſua ſorte eſſe contentum, ſiue eam ſortem ratio dederit, ſiue Deus aliquis, aut fortuna obiecerit. Propterea autẽ, quòd parùm admodum intereſt inter harum litterarum s. & f. figuras : librariorum negligentia in optimorum ſcriptorum libros menda turpia irrepſerunt, & *ſors*, pro *fors* ab illis aliquot locis poſitum eſt. ut apud Catul. in carm. de nup. Pelei. *ut læta gaudia mente Agnoſcam, cum te reducem ſors proſpera ſiſtet*. leg. *fors proſpera*. & apud Virg. in Mœride. *quoniam ſors omnia uerſat*, legendum *fors*. & apud M. Tull. epiſt. ad Att. lib. 2. legendum *quod fors obtulerit. id acturus uidetur*, non, *ſors*, ut habent libri typis excuſi, & oratione in Verr. de ſignis, legendum *telumq; quod cuiq; fors offerebat, arripuerit*, non, *ſors*. & off. I. in uerſibus illis Ennianis, mendoſa eſt uulgata lectio, *voſ ne uelit, an me regnare hera, quidve ferat ſors*. eſt enim legendum, *quidve ferat fors*. & apud Salluſt. in proœmio belli Iugurtini, mendoſè ita legitur, *Falſo queritur de natura ſua genus humanum, quòd imbecilla, atque æui breuis ſorte potius, quàm uirtute regatur* : eſt enim legendum *forte*. & ita reperi ſcriptum in codice perantiquo. & apud T. Liuium lib. 36. ſic emendandus locus: *ne paulum quidem dubitarunt, quin pro fide erga Romanos, quicquid fors belli tuliſſet, paterentur*. denique ut ſic emendentur hi loci, poſtulat Latini ſermonis uſus, idque è paucis exemplis intelligere licet. Terent. in Phorm. *Quod fors feret, feremus æquo animo*. Idem Hecyra. *Quia iam incommodè illis fors obtulerat aduentum meum*. Lucret. lib. v. *Quod cuique obtulerat prædæ fortuna, ferebat*. ubi fortuna pro nomine *fors* perſpicuè poſitum eſt. Idem lib. 3. - *caſumq; timent, quẽ cuiq; ferat fors*. M. Tull. epi. ad Att. li. 4. - *ſed de illa ambulatione fors uiderit, aut ſi quis eſt, qui curet, Deus*. ibid. lib. 14. - *ſed hæc fors uiderit ea, quæ talibus in rebus plus, quàm ratio, poteſt*. ibid. lib. 8. - *eundum, ut quencunque fors tulerit caſum, ſubeam potius cum ijs, qui dicuntur eſſe boni, quàm uidear à bonis diſſentire*. Horat. ſaty. VI. huius libr. *Nulla etenim mihi te fors obtulit*. idem ſup. Od. IX. lib. I. *Quem fors dierum cunque dabit, lucro Appone*. Idem ſaty. I. lib. 2. *Diues, inops : Romæ, ſeu fors ita iuſſerit, exul : Quiſquis erit uitæ, ſcribam, color*. Virg. Aen. VII. *Quæ fors prima dedit, ſanguis nouus imbuit arma*. Salluſt. bello Iugurt. *cetera, uti fors tulit, aliàs alta ſunt, aliàs in tempeſtate uadoſa*. T. Liuius lib. 25. - *quos fors obtulit, irati interfecerunt*.

- diuerſa ſequentes] id eſt, eos omnes qui diſſimilia, & diuerſa uiuendi inſtituta

ſtituta

ſtituta ſequuntur. Plutarchus in lib. περὶ εὐθυμίας oſtendit multum ualere ad animi tranquillitatem, ſeipſum & ſua inſpicere: ſin minus, at certè ſe inferiores ſpectare, & non imitari uulgus hominum, qui ſe cum præſtantioribus comparant, uerbi gratia, ſerui qui uincti ſunt, ſolutos beatos eſſe prædicant: illi autem liberos: liberi ciues: hi rurſus copioſos, & locupletes: copioſi autem ſatrapas: ſatrapæ, reges: reges, deos, propemodum tonare, & fulgurare uolentes. ſic Plutarch. καί τοι, καὶ τοῦτο μέγα πρὸς εὐθυμίαν ἐστι, τὸ μάλιστα μὲν αὐτὸν ἐπισκοπεῖν, καὶ τὰ καθ᾽ ἑαυτόν· εἰ δὲ μὴ, τοὺς ὑποδεεστέρους ἀποθεωρεῖν, καὶ μὴ, καθάπερ οἱ πολλοὶ πρὸς τοὺς ὑπερέχοντας ἀντιπαρεξάγουσιν, οἷον εὐθὺς οἱ δεδεμένοι εὐδαιμονίζουσι τοὺς λελυμένους· ἐκεῖνοι δὲ τοὺς ἐλευθέρους. οἱ δὲ ἐλεύθεροι, τοὺς πολίτας. οὗτοι δὲ πάλιν αὖ τοὺς πλουσίους· οἱ δὲ πλούσιοι τοὺς σατράπας. οἱ δὲ σατράπαι τοὺς βασιλεῖς· οἱ δὲ βασιλεῖς τοὺς θεοὺς μονονουχὶ βροντᾶν καὶ ἀστράπτειν ἐθέλοντες. eodem pertinet illud Liuianum lib. 5. *credo fortunatum matrimonium ei ſororis uiſum, ſuiq; ipſam malo arbitrio, quo à proximis quiſque minimè ante iri uult, pœnituiſſe.*

fractus membra] helleniſmus. fractis membris dixiſſet, ſi Latino more loqui uoluiſſet.

Quid enim?] Iacobus Taurellus Florentinus Lælij Taurelli iuriſconſulti clariſſ. frater, homo in his litteris magnopere exercitatus, dicebat mihi Romæ anno ſuperiore, hoc loco legendum ſibi uideri *quid ni?* non, *quid enim?* neque tamen ullius codicis ueteris auctoritatem proferebat: nec ego eam ſcripturam ullo in codice manuſcripto reperi. iccircò nihil mutaui, ſed receptam, præſertim à 9. libris ueteribus confirmatam, retinui. cuius explicationem ſiquis à me requirat, dicam ſolere Latinos hac interrogatione uti, cum ſignificare uolunt ſe rectè ſentire, uel uerum dicere, neque eum, quicum loquuntur, contrà dicere quicquam poſſe, ut intelligere licet ex illo loco epiſt. L. Luceij ad Cicer. lib. 5. epiſt. *Quid enim? tu ſolus aperta non uidebis, qui propter acumen occultiſſima perſpicis?* ſic Cic. epiſt. ſequ. ad Luceium. *Quid enim? ad amicos ne confugiam?* ſic Horat. ſaty. VII. lib. 2. *Cùm laqueo uxorem interimis, matremq; ueneno, Incolumi capite es? quid enim? neque tu hoc facis Argis,* &c. quanquam, ne mentiar, locus ille ſaty. III. mihi ſuſpectus eſt, ut ſuo tempore dicemus. ſic igitur hunc locum explico. *Militia eſt potior,* (inquit mercator) *quid enim?* id eſt, quid eſt, quòd contrà dici poſſit, quamobrem ita non ſit? *concurritur,* &c. Quòd ſi quis malet legi, *quid ni?* ſententia erit planior. hoc modo, quid ni potior ſit? πῶς γὰρ οὔ.

- concurritur] ſic Virg. de apibus. lib. 4. *Erumpunt portis: concurritur: æthere in alto Fit ſonitus.*

- aut cita mors] ſic reperi ſcriptum in cod. duob. Vatic. Iann. Torneſ. & certè ſcriptura hæc concinnior eſt, quàm vulgata.

Sub galli cantum] ante galli cantum, ut alibi annota. ſic M. Tullius pro Muræna. Seruium iuriſconſultum alloquens. *Te gallorum, illum buccinarum cantus exſuſcitat.*

- conſultor] qui conſulit iuriſconſultum. M. Tull. eadem orat. *Vigilas tu de nocte, ut conſultoribus tuis reſpondeas.*

Ille datis vad.] agricola, qui cum uadimonio promiſit ſe in iudicio ſtaturum. Sunt autem uades, qui promittunt ſuo periculo ſe aliquem in iudicio ſtituros, ſiue caput agatur, ſiue pecunia: ſæpius tamen, & uſitatius uades dicuntur, qui intercedunt in cauſa capitis. ut M. Tull. off. 3. *Damonem & Pythiam Pythagoreos ferunt hoc animo inter ſe fuiſſe, ut, cum eorum alteri Dionyſius tyrannus diem necis deſtinauiſſet, & is, qui morti addictus eſſet, paucos ſibi dies commendandorum ſuorum cauſſa poſtulauiſſet, uas factus ſit alter eius ſiſtendi, ut, ſi ille non reuertiſſet ad diem, moriendum eſſet*

ſibi ipſi. Idem de finib. lib.2. *Vadem te ad mortem tyranno dabis pro amico, ut Pythagoreus ille fecit Siculo tyranno?*

Cetera de genere hoc] Lucretianum hemiſtichium. ut lib. 3. *Et iam cetera de genere hoc, cur omnia membris Ex ineunte æuo generaſcunt, ingenioque?* & lib. 4. *Cetera de genere hoc, longum eſt, ſi dicere coner.* ibid. *Cetera de genere hoc monſtra, ac portenta loquuntur.* & lib. 5. *Cetera de genere hoc quæ ſunt portenta peremta, Si non victa forent, quid tandem uiua nocerent?*

-(adeò ſunt multa)] hæc ſunt includenda interpoſitionis nota.

-loquacem Fabium] quaſi aliud agens Fabium quendam notat, qui Pompeio deuicto, cuius partes ſecutus erat, ſeſe ad Stoicam diſciplinam totum contulerat, librosq; aliquot, eius ſcholæ ſententias, & decreta continentes, conſcripſerat ſatis uerboſos.

-conſultus] iuriſconſultus. vt epiſt. ad L.Flor. lib.2. *-frater erat Romæ conſulti rhetor.*

bucas inflet] id eſt, iraſcatur. nam buccas inflant, qui iraſcuntur. ut infrà dicemus, quod Græci φυσᾷν τὰς γνάθυς, dicunt Demoſth. περὶ παραπρ. καὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς πορεύεται θοιμάτιον καθεὶς ἄχρι τῶν σφυρῶν, ἴσα βαίνων Πυθοκλεῖ, τὰς γνάθυς φυσῶν.

-præbeat aurem &c.] eorum vota audiat. præbere idem fere ualet, quod ſuppeditare, παρέχειν, πορίζειν· ut annot. ad Od. XIII. lib. 3.

-vt, qui iocularia] ut qui res ioculares percurrit ἀπὸ κοινῦ, uel ſubintell. loquitur, aut quippiam ſimile.

-olim] aliquando ποτὲ.

-cruſtula] pemmata quædam ex farina, lacte, caſeo, oleo, melle, & ſimilibus confecta. ſaty. 4. lib.2. *Sunt, quorum ingenium noua tantum cruſtula promit.* ſunt autem hoc modo alliciendi pueri, & auditores, ut diſcere atque audire uelint. Non admodum diſſimile eſt illud Lucretij lib. 4. *Nam veluti, pueris abſinthia tetra medentes Cum dare conantur, prius oras pocula circum Contingunt mellis dulci, flauoq; liquore, Vt puerorum ætas improuida ludificetur Labrorum tenus: intereà perpotet amarū Abſinthi laticem, deceptaq; non capiatur, Sed potius tali facto recreata ualeſcat: Sic ego, &c.* Sic Plato lib. 7. de rep. non uult pueros ad diſciplinas ui adigi, ſed ludentes inuitari, ut appareat, ad quod diſciplinæ genus quiſque ſit aptus natura: atque in eiſdem retineri, propterea quòd nulla diſciplina cum ui coniuncta ſtabilis in animo permaneat. uerba Platonis ſunt hæc μὴ τοίνυν βίᾳ, εἶπον, ὦ ἄριςε, τὺς παῖδας ἐν τοῖς μαθήμασιν, ἀλλὰ παίζοντας τρέφε, ἵνα καὶ μᾶλλον οἷός τε ᾖς καθορᾷν ἐφ' ὃ ἕκασος πέφυκεν.

Sed tamen amoto]. quia longam interpoſuerat παρένθεσιν, mutata orationis inſtitutæ forma, ut fit in hyperbatis, redit ad inſtitutum.

-ille] agricola. περίφρασις.

-terram qui uertit ar.] eodem uerbo utitur Virg. in eadem re Georg. 1. *quo ſidere terram Vertere Mæcenas*, &c.

-hac mente laborem ſ. f.] hi omnes aiunt ſeſe eo animo, & conſilio, intereà dum integris ſunt uiribus, & dum uiget ætas, laborem perferre, ac perpeti, ut ſenes ocioſam, & tranquillam uitam traducere queant, rebus omnibus ad uictum, cultumq; neceſſarijs collectis, & comparatis.

-ſicut Paruula, &c.] aiunt ij omnes, qui in re facienda occupati ſunt, ſe formicæ exemplo, ut quærant, & congerant opes, admoneri.

-magni formica laboris] Theocritus ἐγκωμ. πτολεμ. oſtendere volens Ptolemæi diuitias non aſſeruari ab eo domi conditas, ac ſub terra defoſſas, ſed ad libe

ralitatem,

ralitatem, ac munificentiam conferri, dissimilitudine utitur formicarum, his uerbis. Οὐ μὰν ἀχεῖός γε δόμῳ ἐνὶ πίονι χρυσὸς, Μυρμάκων ἅτε πλοῦτος, ἀεὶ κέχυται μογεόντων, Ἀλλὰ πολὺν μὲν ἔχοντι θεῶν ἐρικυδέες οἶκοι, &c. Virg. Aen. IIII. *Ac uelut ingentem formicæ farris aceruum Cum populant hiemis memores, tectoq; reponunt* &c.

Quæ simul] simul atque, cum primùm: nempe mense Ianuar. sunt autem nunc uerba Horatij.

-contristat] tralatio à re animata ad inanimam, λυπεῖ. utitur eo uerbo Cælius ad Cicer. lib. 8. epist. *Contristauit hæc sententia Balbum Cornelium.* & Virg. Geor. III. *- aut unde nigerrimus Auster Nascitur, & pluuio contristat frigore cælum.*

-prorepit] foras repit. nam *pro* in compositione interdum foris, seu foras, & palam significat, ut in his procurro, produco, prodeo, prodoceo, & similibus.

-sapiens] sic restitui ex codic. antiquis Vatican. Rainunt. Tornes. significat autem sapientis esse bonis partis uti. contrà insipientis, parcere, ut sacris. sic suprà Od. XI. *Sapias: uina liques.* & Od. VII. eiusd. *- sic tu sapiens finire memento Tristitiam, uitæq; labores Molli, Plance, mero.*

Demoueat lucro] sic curauimus excudendum, quòd ita scriptum reperimus in libris manuscriptis, Vatic. Iann. Torn. cum in uulgatis legatur dimoueat, planè mendosè. ut apud M. Tull. quamplurimis locis. *demoueat lucro* autem dictum pro demoueat de lucro. ut propugnat nugis. cum his autem Horatianis ualdè mihi congruere uidentur illa Varronis Eumenidib. *Denique auarus Qui sanus? cui si stat terra, & traditur orbis, Furando tamen, & morbo stimulatus eodem Ex sese ipse aliquid quærat, cogatq; peculi.*

-neque hiems, ignis, m. f.] sic epist. I. lib. I. *- curris mercator ad Indos Per mare, pauperiem fugiens: per saxa, per ignes.*

-dum ne sit te d.] nullum laborem recusas, nullum periculum reformidas, dummodo id assequaris, ne quis alter te ditior sit.

-furtim defossa] sic dixit *defossa terra*, ut Virg. Georg. III. *- defossis specubus. Ipsi in defossis specubus secura sub alta Ocia agunt terra:* alioqui usitatius dicimus aurum, siue quid aliud, defodere in terram, aut sub terra. Lucret. lib. V. *- nec scibat ferro molirier arua, Nec noua defodere in terram uirgulta.* Idem ibid. *Et noua defodere in terram uirgulta per agros.* M. Tull. de diuinat. 3. *respondit coniector, thesaurum defossum esse sub lecto.* Asinius Pollio ad Cicer. lib. epist. X. *deinde abstractum defodit in ludo, & uiuum combussit.* Horat. epist. ad Numic. *Defodiet, condetq; nitentia.* Virg. lib. 10. Aen. *Iacent penitus defossa talenta Cælati argenti.* Plaut. in Mostell. *- hospes hic me necauit, isq; me defodit insepultum.*

Quòd si comminuas] at si pondus istuc auri, & argenti minuas, redigatur ad assem, dices. in quibusdam codicibus scriptum est Quod, sine accentu: quam scripturam non improbo, & ea fortasse melior est.

At ni id fit] respondet Hor. at si aurum tuum non minuitur, si non insumitur in res necessarias, quid est quòd aceruus auri, quantumuis altè extructus, tantopere sit admirandus?

Non tuus hoc capiet.] sic scriptum reperi in antiquis codicibus Vaticanis, Iannoctij, Tornes. sententia autem horum uerborum est. etiam si centum frumenti medimnorum millia in tua area trita fuerint, tuus uéter ne pilo quidem plus accipiet, quàm meus. *hoc* accipiendum δεικτικῶς, uerbi gratia, pilo, & simil. quod quidam non intelligentes, reposuerunt *hinc.* alij *hoc* interpretantur pro pter hoc. sed minus rectè.

Reticulum panis] reticulum hoc loco sacculi genus retis in modum factum.

-uenales inter] inter seruos uenales.

- vel dic quid ref. int. N.] id eſt, uel dic, quid interſit, ſi eius perſonam ſpectes, qui vitæ ſuæ modum, naturæ finibus circumſcribat, ac terminet, vtrùm centum agri iugera, an mille aret?

- at ſuaue eſt ex m.] dices tu auare. *tollere* autem, id eſt, ſumere. ut epiſt. VII. lib. I. - *partem, uel tolleret omnes.*

- liquidi urna] aquæ urna. liquoris urna. ὑγρῦ, ut loquuntur Græci. quod annotat P. Victorius.

Aufidus acer] rapidus. Aufidus Apuliæ fluuius. ſup. Od. IX. lib. 4. *Longè ſonantem natus ad Aufidum.*

- cumeris] Vaſis fictilibus, aut vimineis, in quibus condebant frumentum. epiſt. V. lib. I. *Forte per anguſtam tenuis vulpecula rimam Repſerat in cumeram frumenti.*

- is neque limo Turb. h. a.] huius loci hæc ſententia eſt. qui tantulum deſiderat, quantum ſatis eſt, id eſt, quantum naturæ neceſſitas poſtulat, is hoc aſſequitur, quòd neque turbidam haurit aquam: qualis eſt ea, quæ è riuulo arido petitur: neque fluuij impetu abreptus interit, quod periculum impendet ijs, qui è fluuio, aut torrente, quàm è fonte, aquam petere ſitientes malunt.

Cupidine falſo] uitioſa cupiditate. uide Od. XVI. lib. 2. ibi aut Cupido Sordidus aufert.

- quia tanti, quantum h. ſ.] Plutarchus in lib. περὶ φιλοπλουτίας, hanc vulgi in re facienda omne ſtudium, omnemq; operam ſuam ponentis uocem commemorat, κέρδαινε, καὶ φείδου, καὶ τοσούτου νόμιζε σαυτὸν ἄξιον, ὅσον ἂν ἔχῃς, id eſt, fac quæſtum, & parce, & tanti te futurum, quantum habeas, puta.

- iubeas miſerum eſſe lib.] æquo animo ferre miſeriam ſuam.

Quatenus id facit] id eſt, uſque ad quem locum id facit, uſque eò ſit miſer libenter. Quidam legunt quatinus, id eſt, quoniam. Lucret. lib. 3. *Quatinus eſt unum inter ſe, coniunctaq; res eſt.* & Od. XXIIII. lib. 3. *quatinus (heu nefas) Virtutem incolumem odimus.* poteſt & ita explicari, iube eum miſerum eſſe, quatenus, ſeu quatinus id libenter facit: mutata diſtinctione.

- me ſibilat] quaſi res geratur in ſcena. nam populus hiſtrionem exibilabat, ſi paululùm ſe extra numerum mouiſſet, aut ſi uerſus pronunciatus eſſet una ſyllaba breuior, ut ſcribit M. Tull. Parad. Sibilis etiam excipiebantur homines potentes inuidioſi, & populo offenſi: gratioſi contrà plauſu, & clamoribus ſecundis. M. Tull. ad Att. lib. 2. *populi ſenſus maximè in theatro & ſpectaculis perſpectus eſt. nam gladiatoribus, quà dominus, quà aduocati, ſibilis conſciſſi.* Idem pro Sextio. *Quid ego nunc dicam, quibus uiris, aut cui generi ciuium maximè applaudatur? neminem ueſtrum fallit. ſit hoc ſanè leue: quod non ita eſt, quoniam optimo cuique impertitur: ſed ſi eſt leue, homini graui leue eſt: ei uero, qui pendet à rebus leuiſſimis, qui rumore, & (ut ipſi loquuntur) fauore populi tenetur, & ducitur, plauſum, immortalitatem: ſibilum, mortem uideri neceſſe eſt.*

Tantalus à labris ſ. f.] hoc ſupplicio plecti Tantalum facit Homerus ὀδυσ. λ. ſub perſona Vlyſſis, ea, quæ apud inferos uiderat, Alcinoo narrantis: his uerbis. Καὶ μὴν Τάνταλον εἰσεῖδον χαλέπ' ἄλγε' ἔχοντα, Ἑσταότ' ἐν λίμνῃ. ἡ δὲ προσέπλαζε γενείῳ. Στεῦτο δὲ διψάων· πιέειν δ' οὐκ εἶχεν ἑλέσθαι. Ὁσσάκι γὰρ κύψει' ὁ γέρων πιέειν μενεαίνων. Τοσσάχ' ὕδωρ ἀπολέσκετ' ἀναβροχέν, ἀμφὶ δὲ ποσσὶ Γαῖα μέλαινα φάνεσκε, καταζήνασκε δὲ δαίμων· Δένδρεα δ' ὑψιπέτηλα κατακρῆθεν χέε καρπόν, Ὄγχναι, καὶ ῥοιαὶ, καὶ μηλέαι ἀγλαόκαρποι, Συκαῖ τε γλυκεραὶ, καὶ ἐλαῖαι τηλεθόωσαι. Τῶν ὁπότ' ἰθύσει' ὁ γέρων ἐπὶ χερσὶ μάσασθαι, Τὰς δ' ἄνεμος ῥίπτασκε ποτὶ νέφεα σκιόεντα. Sed Pindarus, & Euripides, & Lucretius inter ſe conſentientes de Tantali pœna, ab Homero diſſentiunt. Volunt enim hi tres poëtæ ſaxum

ei

ei impendêre, cuius casum semper extimescens, omni animi alacritate spoliatur. uerba Pindari sunt hæc Olymp. εἰ δὲ δή τιν' ἄνδρα θνητὸν Ὀλύμπου σκοποὶ ἐτίμασαν, ἦν Τάνταλος οὗτος. ἀλλὰ γὰρ καταπέψαι μέγαν ὄλβον οὐκ ἐδυνάσθη. κόρῳ δ' ἕλεν ἄταν ὑπέροπλον, τάν οἱ πατὴρ ὑπερκρέμασε καρτερὸν αὐτῷ λίθον, τὸν αἰεὶ μενοινῶν κεφαλᾶς βαλεῖν, εὐφροσύνας ἀλᾶται. Euripid. in Oreste. ὁ γὰρ μακάριος, κοὐκ ὀνειδίζω τύχας, Διὸς πεφυκώς, ὥς λέγουσι, Τάνταλος, Κορυφῆς ὑπερτέλλοντα δειμαίνων πέτρον, Ἀέρι ποτᾶται, καὶ τίνει ταύτην δίκην. Lucr. lib. 3. *Nec miser impendens magnum timet aëre saxum Tantalus (ut fama est) cassa formidine torpens: Sed magis in uita diuûm metus urget inanis Mortales, casumq; timēt, quē cuiq; ferat fors.* Caussam autē, cur supplicio affectus sit, hanc fuisse narrat Pindarus, quòd, cùm Deorum epulis, & cōuiuijs interesse iussus esset, in eorūq; cœtu, & concilio quotidie uersaretur, magna illa, & insolita Deorū liberalitate, & beneuolētia intemperanter usus, nectar, ambrosiamq; furatus sit, æqualibusq;, atque amicis suis impertiuerit: & ita Homeri interp. Euripides uerò aliam affert, nempe quòd linguam habuerit incōtinentem, turpissimum (inquit) morbum. alij, quòd canem illum templi custodem à Pandareo Milesio furto sublatum, atque apud se depositum, uidisse se iuratus negarit, periurioque sese commaculauerit. At Horatius de pœna sequitur Homerum, tùm hîc, tùm Od. ultima epod. *Optat quietem Pelopis infidus pater Egens benignæ Tantalus semper dapis.* Quanquam non defuerunt, qui uersus illos Homeri, quos suprà protuli, subditos, & adulterinos esse dixerint: in quibus est Aristarchus. Extat politissimum in libris epigrammatum Græcorum epigramma de Tantalo: quod de pœna cum Homero concinit, de culpa cum Euripide. Οὗτος ὁ πρὶν μακάρεσσι συνέστιος, οὗτος ὁ νηδὺν Πολλάκι νεκταρέου πλησάμενος πόματος, Νῦν λιβάδος θνητῆς ἱμείρεται· ἡ φθονερὴ δὲ Κρᾶσις ἀεὶ χείλευς ἐστὶ ταπεινοτέρη· Πῖνε, λέγει τὸ τόρευμα, καὶ ὄργια μάνθανε σιγῆς. Οἱ γλώσσῃ προπετεῖς ταῦτα κολαζόμεθα. Superioribus consentanea ferè de Tantalo scribit Athen. lib. 7. locum duntaxat indicabo. φιλήδονον δὲ οἱ ποιηταὶ καὶ τῶν ἀρχαίων φασὶ γενέσθαι τάνταλον, &c. qui locus non longè abest à principio.

-inhians] semper cupiens, etiam si tot rebus abundes.

-& tanquam parc. s.] impellit te immensa cupiditas, atque auaritia, ut tot, ac tantis bonorum aceruis parcas tanquam sacris: aut, ut ijs ita delecteris, ut inani pictura. sic saty. III. lib. 2. *Qui nummos, aurumque recondit nescius uti Compositis, metuensque uelut contingere sacrum?* & saty. IIII. huius lib. *ne quid Summa deperdat metuens.*

Nescis quò ual. n. q. p. usum?] legendum cum interrogatione, & *quò ualeat*, non *quid ualeat*. sic enim lib. manuscr. Vat. II. Faër. Torn. quò autem, id est, ad quā rem, uel ad quem usum.

-adde, Queis hum. s. d.] id est, adde ea, quibus sibi negatis humana natura sit dolitura: uel ita, adde ea, quibus natura humana sine dolore, & interitu carere non possit: uidelicet quæ sunt necessaria. Plato lib. octauo de rep. necessarias quasdam cupiditates ponit, easq; ita definit: ἃς οὐκ ἂν οἷοί τ' εἶμεν ἀποτρέψαι· καὶ ὅσαι ἀποτελούμεναι ὠφελοῦσιν ἡμᾶς. Τούτων γὰρ ἀμφοτέρων ἐφίεσθαι ἡμῶν τῇ φύσει ἀνάγκη, id est, quas nulla ratione propulsare possimus: & quæcunque, cum explentur, nobis prosunt. Nam has res utrasque concupiscere nostræ naturæ necessarium est. Atque Epicurus quidem ita propemodum, ut Plato, partiebatur cupiditates, ut scribit M. Tull. lib. I. de finib. *Nam unum genus ponebat earum cupiditatum, quæ essent & naturales, & necessariæ: alterum, quæ naturales essent, nec tamen necessariæ: tertium, quæ nec naturales, nec necessariæ: quarum ea ratio est, ut necessariæ, nec opera multa, nec impensa expleantur. ne naturales quidem multa desiderant, propterea*

quòd

quòd ipsa natura diuitias, quibus contenta est, & parabiles, & terminatas habet. Inanium autem cupiditatum nec modus ullus, nec finis inueniri potest.

- malos fures] malos est epithetum perpetuum, non discretionis. ut sat. VI. huius lib. *mala lustra.* & saty. III. lib. 2. *ambitione mala.*

Ne te compilent] ne tua furentur. *compilare* (inquit Festus) *est cogere* in unum, & condere, ex quo furari. M. Tull. lib. de orat. 2. *Cùm C. Fabricio P. Cornelius, homo, ut existimabatur, auarus & furax, sed egregie fortis, & bonus Imperator, gratias ageret, quòd se homo inimicus consulem fecisset, bello præsertim magno, & graui: Nihil est, quòd mihi gratias agas (inquit) si malui compilari, quàm uenire.* Idem I. lib. accus. *quasi uerò id cupiditate defendendæ nobilitatis, aut studio partium fecerit, ac non apertissimè Consulem, exercitum, prouinciamq; compilarit.* Horat. ultimo huius saty. uersu. *ne me Crispini sc. inia Lippi Compilasse putes.*

- horum Semper ego op.] ego quidem his bonis semper carere potius, quàm ea habere uelim. *pauperrimus bonorum* autem, sic dixit, ut saty. III. lib. II. *Pauper Opimius argenti positi intus, & auri.*

- condoluit] doluit. nam condolere pro eo, quod Græcis est συναλγεῖν, aut συμπάσχειν, non est Latinum. M. Tull. Tuscul. I. - *nos, si pes condoluit, si dens: sed fac totum dolere corpus, ferre non possumus.*

- tentatum frigore] sic alibi, *tentari morbo.* ut epist. ad Numicium. *Si latus, aut renes morbo tentantur acuto.* sic & M. Tull. lib. 4. Tuscul. *animi ualentes morbo tentari non possunt, corpora possunt.* frigus hoc loco propriè positum: aliàs pro morte translatè. ut saty. I. lib. 2. - *& maiorum ne quis amicus Frigore te feriat.*

- lecto te afflixit] afflixit reperi scriptum in codic. calamo exaratis, Ianno. Faër. Torn. duob. Vatic. Rainunt. Card. affligere autem est ad terram deijcere. de quo uerbo uide annot. ad illum locum. *Atque affligit humo diuinæ particulam auræ.* sat. II. libr. 2. Præterea nomen, *casus*, quod antecedit, hanc lectionem confirmat. Sic enim M. Tull. loquitur epist. ad Dolab. lib. 9. *Vel meo ipsius interitu mallem litteras meas desiderares, quàm eo casu, quo sum grauissimè afflictus.* Idem in Timæo. *Postremò ne quis morbus eum possit, aut senectus affligere*, &c. Adde quòd affligere lecto, id est, ad lectum, sic dictum ab Horat. ut ab Eurip. Oreste, πόσον χρόνον δ' ἐν δεμνίοις πέπτωχ' ὅδε. Id est, quampridem iste ad lectum afflictus est? seu, ut propius accedam ad uim uerbi Græci, ad lectum decidit? uel uno uerbo, decubuit?

- habes, qui Assid. som. par.] hæc sunt accipienda εἰρωνικῶς, & sine interrogatione legenda.

- ut te Suscitet] iacentem, & afflictum erigat. sententia hæc est. ut medicus ille ab uxore, aut aliquo tuorum arcessitus te morbo affectum, atque afflictum excitet, id est, sanum faciat, recreet.

- & reddat natis, car.] quibus te propemodùm morbus ademerat.

Non uxor sal.] tollit, ac remouet, quod paulo antè dissimulanter concesserat.

- argento post omnia ponas] perspicuè uerbũ compositũ *postponas* diuisit.

- ut si quis asellum, &c.] quod est, indocilem docere, aut aliquid alteri suadere, quòd ille nunquam sit facturus. Asinus enim suapte natura tardus est, atque ad cursum ferè ineptus. inde natus est iocus ille apud Aristoph. in auibus ὄνος ὄρνις, id est, asinus auis. campo autem hoc loco excudendum curaui libros ferè omnes ueteres secutus.

Denique sit finis quærendi] tempus enim est quærendi, tempus utendi ac fruendi quæsitis, ut sup. eadem sat. *& illis utitur ante Quæsitis.* sic epistola ad Lollium lib. I. - *certum uoto pete finem.* & saty. VI. lib. 2. - *nihil amplius oro Maia nate, ni*

si ut

ſi ut propria hæc mihi munera faxis. Theognis homo alioqui in ferenda paupertate molliſſimus, infinitum quærendi ſtudium acriter inſectatur,& magnopere reprehendit, atque improbat his uerſibus, Πλούτου δ' οὐδὲν τέρμα πεφασμένον ἀνθρώποισιν· Οἳ γὰρ νῦν ἡμῶν πλεῖστον ἔχουσι βίον, Διπλάσιον σπεύδουσι. τίς ἂν κορέσειεν ἅπαντας; Χρήματα τοῖς θνητοῖς γίνεται ἀφροσύνη. quanquam Ariſtoteles primo libro de rep. hos uerſus Soloni aſcribit.

Vmidius] ſic ſcriptum eſt in omnibus ferè lib. manuſcr. in uno tantùm *Vmmidius.*

- diues, Vt metir. n.] ita diues, ut metiretur nummos, nō numeraret. multitudinem numeramus: magnitudinem, eaque, quæ ita minuta ſunt, ut numerari uix poſſint, qualia ſunt legumina, fruges, bacæ arborum, & ſimilia, metimur: res, quæ pondere conſtant, pendimus. tantæ igitur erant huius diuitiæ, ut eſſent innumerabiles, eſſetq; neceſſe ei, qui æſtimare uellet, modijs metiri. Quod autem reperitur apud M. Tull. & alios *magnus frumenti, uini, & ſimiliū numerus,* id ita accipiēdum eſt, quaſi diceret, magnus modiorum frumenti, & magnus amphorarum, ſimiliumq; uaſorum uini numerus.

- ſupremum] extremum, ut epiſt. ad Alb. Tibullum lib. 1. *Omnem crede diem tibi diluxiſſe ſupremum.*

- liberta] uel vxor, uel concubina, quod utrunque licebat iure ciuili.

Diuiſit medium] in duas parteis dimidias diuiſit.

- fortiſsima Tyndaridarum] hanc libertam, quæ patronum, eundemq; uirum ſuum occiderit, alteram Clytemneſtram eſſe fingit, propterea quòd Clytemneſtræ facinus ſit imitata. Itaque eam, quaſi Clytemneſtram, Tyndaridarum fortiſſimam nominat. Tyndaridæ autem intelligendi ſunt Tyndari liberi, Caſtor & Pollux, Helena, Phœbe, Clytemneſtra. Nam quamuis Tyndaridæ propriè dicantur Caſtor, & Pollux. Clytemneſtra uerò & Helena Tyndarides, tamen maſculorum appellatione continentur & fæminæ. Notum eſt autem Agamemnonem è bello Troiano reuerſum, iam iamq; pedem domum inferre conantem, ab Aegiſto & uxore Clytemneſtra inſidijs exceptum & interfectum eſſe.

Quid mi igitur ſuades?] quid igitur me facere iubes? inquit auarus, quo modo me uiuere uis? profuſè ne ac ſumtuosè? Non celabo lectorem reperiſſe me ſcriptum in duob. cod. antiquis *Quid ne igitur.*

Mænius] homo luxurioſus & profuſus. de quo epiſt. ad Vallam lib. 1. *Mænius ut rebus maternis, atque paternis.* alij legunt Næuius, de quo ſaty. 11. lib. 2. *- nec ſic, vt ſimplex Næuius, unctam Conuiuis præbebit aquam.*

Nomentanus] fuit hic quoque luxurioſus & profuſus nepos. de quo ſat. 111. lib. 2. *Tu Nomentanum, tu ne ſequerere Cicutam.* & ibid. *Nunc age luxuriam, & Nomentanum arripe mecum.* Nomentanus autem à Nomento oppido appellatus eſt cognomento, cum ei Caſſio nomen eſſet.

- pergis pugnantia ſecum Fr. adu.] reſpondet Horatius: pergis res inter ſe contrarias, conferre & comparare inter ſe? uel committere? ut ſit tralatio ducta à gladiatoribus. ſaty. VII. hoc lib. *- vti non Compoſitus melius cum Bitho Bacchius.* duo enim ſunt uitia maximè inter ſe pugnantia, profuſio, ſeu luxuria: auaritia, ſeu immodica parſimonia, & immunditia. Hanc dubitationem & controuerſiam eleganter decidit, ac dirimit Theognis: qui, poſteaquàm incertum eſſe oſtendit quàm diu victuri ſimus, eoq; difficile eſſe iudicare utrum ſit potius, tenuiter ne & parcè, an ſumtuosè, profusè, & libidinosè uiuere: itaque ſe quodammodo in triuio ſtare: alium enim ſe uidiſſe quantumuis diuitem, præ parcum tamen, atque aridum: omnia uentri & neceſſarijs cupiditatibus denegantem: eundemq; in medio

uitæ curſu extinctum: eius bona denique ad heredem inſperatum, indignum, atque ignotum delata: alium itidem copioſum ac locupletem, omnia uentri & libidinibus largientem & gratificantem, breui bonis ſuis conſumtis ac diſſipatis, ad egeſtatem & mendicitatem redactum eſſe: ſubiungit ad extremum, optimum ac tutiſſimum eſſe ſumtus facere copijs & facultatibus rei familiaris cõſentaneos atque æquales. verſus Theognidis ſunt hi, Εν τριόδῳ ἕστηκα, δύ' εἰσὶ πρόσθεν ὁδοί μοι. Φροντίζω τούτων ἥντιν' ἴω προτέρην· Εἰ μηδὲν δαπανῶν τρύχω βίον ἐν κακότητι, Η ζώω τερπνῶς ἔργα τελῶν ὀλίγα· Εἶδον μὲν γὰρ ἔγωγ', ὃς ἐφείδετο, κ' οὔποτ' γαστρὶ σῖτον ἐλευθέριον πλούσιος ὢν, ἐδίδου· Αλλὰ πρὶν ἐκτελέσαι, κατέβη δόμον Αἴδος εἴσω, Χρήματα δ' ἀνθρώπων ἐπιτυχὼν, ἔλαβεν· Ωστ' ἐς ἄκαιρα πονεῖν, καὶ μὴ δόμεν, ὅς κ' ἐθέλοι τις· Εἶδον δ' ἄλλον, ὃς ᾗ γαστρὶ χαριζόμενος, Χρήματα μὲν διέτριψεν· ἔφη, διάγω φρένα τέρψας· Πτωχεύει δὲ φίλους πάντας, ὅπου τιν' ἴδῃ. Οὕτω Δημόκλεις κατὰ χρήματ' ἄριστον ἁπάντων Τὴν δαπάνην θέσθαι, καὶ μελέτην ἔχεμεν.

- vappam] hominem omnia profundentem, nullius bonæ frugi, nequam, ad nullam rem utilem. tralatio ducta à uino corrupto. uappa enim uinum eſt, quod degenerauit à bonitate, & natura uini.

Eſt inter Tanaim q. ſ.] Tanaim quidem ſpadonem fuiſſe aiunt, libertum Mæcenatis. Viſellij autem ſocerum non nominatum, hernia laboraſſe.

- modus] mediocritas, μέτρον, μέσον.

Quos vltra, citráq; n. c.] certi ſunt fines, intra quos rectum conſiſtit: ultra autem, aut citra hos fines conſiſtere non poteſt.

- rectum] τὸ ὀρθὸν, quo nomine ſæpe utitur.

Illuc, vnde abij, r.] eò, unde degreſſus ſum, reuertor.

- nemon' vt auarus ſe pr.] ita'ne fieri oportet, ut nemo auarus ſe ſatis unquam beatum putet: ſed alienum uitæ inſtitutum pluris faciat, quàm ſuum? & quòd alius rem ſuam melius gerat, quàm ipſe ſuam, contabeſcat?

Sic feſtinanti ſemper locupl.] ſic ad diuitias ampliores contẽdẽti, ſemper aliquis locupletior impedimẽto eſt, quo minus ſuis bonis, ac fortunis cõtẽtus ſit. illud *ſic* autem coniungendum cum participio *feſtinanti*, non cum uerbo obſtat.

Vt, cùm carceribus m.] Docet à ſimili quàm miſerum, atque infinitum ſit auari ſtudium. Quemadmodum (inquit) in ludis Olympicis compluribus quadrigis certamen ineuntibus, & iam dimiſſis è carceribus, is auriga, qui ſecundo, aut tertio loco currit, poſteriores quadrigas, & eas, quas præterijt, ne reſpicit quidem: ſed eas tantùm, quæ antecedunt, & à quibus ſuperatur, ſpectat, eiſq; inſtat, id eſt, eas proximè inſequitur, ut aſſequatur primùm, deinde ſuperet: ita homo rei amplificandæ ſtudio ſupra modum deditus, quem auarum appellamus, non ſolet ſe cum minus diuitibus comparare, ut, cùm eos à ſe ſuperatos cogitet, quærendi finem faciat: ſed cum locupletioribus, ut totam uitam in quærendo & congerendo conſumat, nunquam autem rebus quæſitis fruatur.

Inſtat equis aur. ſuos uinc.] inſequitur proximè equos antecedentes. ſic ſuprà epiſt. ad Loll. lib. 1. - *nec præcedentibus inſto*.

- præteritum] quem præterijt, ac ſuperauit.

Cedat vti conuiua ſatur] ſic Lucretius lib. 3. *Cur non, vt plenus uitæ conuiua recedis?*

Criſpini] Philoſophi Stoici, de quo Satyra VI. lib. 2. *Dum, quæ Criſpini docuit me ianitor, edo*. & ſatyra III. huius lib. - *neque te quiſquam ſtipator, ineptum Præter Criſpinum ſectabitur*. & ſaty. IIII. - *ecce Criſpinus minimo me prouocat*. ſcripſit hic uerſus numero quidem multos, pondere autem leues.

SATYRA 2.

AMBVBAIARVM collegia, pharmacopolæ,
Mendici, mimæ, balatrones, hoc genus omne,
Mæstum, ac sollicitum est cantoris morte Tigelli.
Quippe benignus erat. contrà hic, ne prodigus esse
Dicatur, metuens, inopi dare nolit amico,
Frigus quo, duramq; famem depellere possit.
Hunc si percuncteris, aui cur, atque parentis
Præclaram ingrata stringat malus ingluuie rem,
Omnia conductis coëmens obsonia nummis:
Sordidus, atque animi quòd parui nolit haberi,
Respondet. laudatur ab his, culpatur ab illis.
Fusidius uappæ famam timet, ac nebulonis,
Diues agris, diues positis in fœnore nummis.
Quinas hic capiti mercedes exsecat: atque,
Quanto perditior quisque est, tanto acrius urget.
Nomina sectatur modò sumta ueste uirili
Sub patribus duris tironum. maxime, quis non,
Iupiter, exclamet, simulatque audiuit? at in se
Pro quæstu sumtum facit. hic? uix credere possis,
Quàm sibi non sit amicus: ita vt pater ille, Terẽti
Fabula quem miserum nato uixisse fugato
Inducit, non se peius cruciauerit, atque hic.
Si quis nunc quærat, quò res hæc pertinet? illuc,
Dum uitant stulti uitia, in contraria currunt.
Malthinus tunicis demissis ambulat: est, qui
Inguen ad obscenum subductis usque facetus:
Pastillos Rufillus olet: Gorgonius hircum.
Nil medium est. sunt, qui nolint tetigisse, nisi illas,
Quarum subsuta talos tegat instita ueste.
Contrà, alius nullam, nisi olenti in fornice stantem.
Quidam notus homo cùm exiret fornice: macte
Virtute esto, inquit sententia dia Catonis.
Nam simulac uenas inflauit tetra libido:
Huc iuuenes æquum est descendere: non alienas
Permolere uxores. nolim laudarier, inquit,
Sic me, mirator cunni Cupiennius albi.
Audire est operæ pretium, procedere rectè

COMMENTARII.

Ambubaiarũ coll.] Ambubaias, mulieres fuisse impudicas, & infames, suspicari licet: unde sint appellatæ, non est facile diuinare. utitur hoc nomine Suet. in Nerone. *Cœnitabat nonnunquam & in publico, naumachia præclusa, uel Martio campo, uel Circo maximo, inter scortorum totius urbis, ambubaiarum ministeria.* à Baijs fortasse, & uoce peregrina sunt nominatæ: seu potius ab an uel am, quod est circum, & Baijs.

- balatrones] Balatronem nomen cuiusdam nepotis, aut parasiti fuisse quidam putant. Horat. satyra ult. lib. 2. - *cum Seruilio Balatrone*: ab eoque huiusmodi ordinis, & ingenij homines ita esse appellatos: alij balatrones à barathro dictos esse, quasi barathrones. Sex. Pompeius Festus scribit balatrones, & blateas esse bullas luti ex itineribus: uel, quod de calceamentorum soleis eraditur.

- cantoris morte Tigelli] Tigellium Hermogenem Sardum commemorat etiam in saty. III. huius lib. *Sardus habebat Ille Tigellius hoc.* & IX. *Inuideat quod & Hermogenes, ego canto.* & X. *Demetri, teq; Tigelli Discipularum inter iubeo plorare cathedras.* & iterum tertia huius lib. *Vt quamuis tacet Hermogenes, cantor tamen,*

atque

Qui mœchis non uultis, vt omni parte laborent:
Vtq; illis multo corrupta dolore uoluptas,
Atque hæc rara, cadat dura inter sæpe pericla,
Hic se præcipitem tecto dedit, ille flagellis
Ad mortem cæsus: fugiens hic décidit acrem
Prædonũ in turbam: dedit hic pro corpore nũmos:
Hunc perminxerunt calones. quin etiam illud
Accidit, vt cuidam testeis, caudamq; salacem
Demeteret ferrum: iure omnes: Galba negabat.
Tutior at quanto merx est in classe secunda?
Libertinarum dico: Sallustius in quas
Non minus insanit, quàm qui mœchatur. at hic si,
Quà res, quà ratio suaderet: quaq; modestè
Munifico esse licet, uellet bonus, atque benignus
Esse: daret quantùm satis esset: nec sibi damno,
Dedecoriq; foret: uerùm hoc se amplectitur uno:
Hoc amat, & laudat: matronam nullã ego tango.
Vt quondam Marsæus amator Originis,
Qui patrium mimæ donat fundumq;, Laremq;:
Nil fuerit mi, inquit, cum uxoribus unquã alienis.
Verùm est cum mimis: est cum meretricibus: unde
Fama malũ grauius, quã res, trahit. an tibi abũdè
Personam satis est, non illud, quicquid ubique
Officit, euitare? bonam deperdere famam,
Rẽ patris oblimare, malũ est ubicunq;. quid inter-
Est in matrona, ancilla, pecces'ne togata?
Villius in Fausta Syllæ gener, hoc miser uno
Nomine deceptus, pœnas dedit usque, superq;,
Quàm satis est, pugnis cæsus, ferroq; petitus,
Exclusus fore, cum Longarenus foret intus.
Huic si mutonis uerbis mala tanta uidentis
Diceret hæc animus: quid uis tibi? nunquid ego à te
Magno prognatum deposco consule cunnum,
Velatumq; stola, mea cum conferbuit ira?
Quid responderet? magno patre nata puella est.
At quanto meliora monet, pugnantiaq; istis,
Diues opis natura suæ: si tu modò rectè
Dispensare uelis: ac non fugienda petendis
Immiscere? tuo uitio, rerum'ne labores,
Nil referre putas? quare, ne pœniteat te,

atque Optimus est modulator. Eundem puto significari à M. Tullio epistola ad Fab. Gallum lib. VII. his uerbis, *Ille autem* (nempe Phamea) *qui sciret se nepotem bellum tibicinem habere, & sat bonũ cantorem, discessit à me, ut mihi uidebatur, iratior. Habes Sardos uenaleis, aliam alio nequiorem.* per nepotẽ Phameæ tibicinem, & cantorem, hunc Hermogenem Tigellium (inquam) significari arbitror.

– benignus erat] id est, beneficus & liberalis, ut infrà eadem satyra: *as hic, si Quà res, quà ratio suaderet, quaq; modestè Munifico esse licet, uellet bonus, atque benignus Esse*, &c. uide annot. ad Od. XVII. lib. I.

– inopi dare n. a.] amico inopi id dare nolit, quo frigus, &c.

Præclaram ingrata stringat m.] id est, cur amplissimas à maioribus suis relictas fortunas comedat, ac deuoret, &c. ego puto idem dictum esse Latinè ab Horatio, quod à Græcis dicitur σφαῖραν ποιῆσαι τὴν οὐσίαν. id est, ex patrimonio suo pilam, aut pilulam facere. Athenæus lib. 4. δειπνοσ. ἕνα μὲν οὖν ἄσωτον μνημονεύει Αλεξις ἐν Κνιδίᾳ· Διόδωρος οὐπίτριπτος ἐν ἔτεσιν δύο σφαῖραν ἀπέδειξε τὴν πατρῴαν οὐσίαν, οὕτως ἰταμῶς ἅπαντα κατεμασήσατο. Idem in Phædro. Σχολῇ γε νὴ τὸν ἥλιον, σχολῇ λέγεις, Ἐπιχαρμίδης ὁ μικρὸς ἐν πένθ' ἡμέραις Σφαῖραν ἐποίησεν τὴν πατρῴαν οὐσίαν, Οὕτω συνεστρόγγυλεν

Desine matronas sectarier: unde laboris
Plus haurire mali est, quã ex re decerpere fructus.
Nec magis huic inter niucos, uirideisq́ lapillos,
Sit licet hoc Cherinte tuũ, tenerũ est femur, aut crus
Rectius: atque etiam melius persæpe togatæ.
Adde huc quòd mercem sine fucis gestat: apertè
Quod uenale habet, ostendit: nec, si quid honesti est,
Iactat, habetq́ palam: quærit, quo turpia celet.
Regibus hic mos est: ubi equos mercantur, opertos
Inspiciunt, ne, si facies (ut sæpe) decora,
Molli fulta pede est: emtorem inducat hiantem,
Quòd pulchræ clunes, breue quòd caput, ardua cer-
Hoc illi rectè: ne corporis optima Lynceis (uix.
Contemplere oculis: Hypsæa cæcior, illa,
Quæ mala sunt, spectes. ô crus, ô brachia: uerùm
Depygis, nasuta, breui latere, ac pede longo est.
Matronæ, præter faciem, nil cernere possis,
Cetera, ni Catia est, demissa ueste tegentis.
Si interdicta petes, uallo circundata, (nam te
Hoc facit insanum) multæ tibi tum officient res:
Custodes, lectica, ciniflones, parasitæ,
Ad talos stola demissa, & circundata palla:
Plurima, quæ inuideant purè apparere tibi rem.
Altera nil obstat Cois tibi: pœne uidere est,
Ut nudam: ne crure malo, ne sit pede turpi:
Metiri possis oculo latus. an tibi mauis
Insidias fieri, pretiumq́ auellier antè,
Quàm mercem ostendi? lèporem uenator ut altà
In niue sectatur: positum sic tangere nolit:
Captat, & apponit. meus est amor huic similis: nam
Transuolat in medio posita, & fugientia captat.
Hiscéne uersiculis speras tibi posse dolores,
Atque æstus, curasq́ grauis è pectore pelli?
Nonne cupidinibus statuit natura modum? quem,
Quid latura sibi, quid sit dolitura negatum,
Quærere plus prodest, & inane abscindere soldo.
Num, tibi cum fauces urit sitis, aurea quæris
Pocula? num esuriens fastidis omnia præter
Pauonem, rhombumq́: tumẽt tibi cũ inguina, nũ si
Ancilla, aut uerna est præstò puer, impetus in quẽ

στρόγγυλεν ἰταμῶς καὶ ταχύ. idem ferè ualet illud, quamuis alio modo dictũ, epist. ad Vallam lib. 1. *ubi omne Verterat in fumum, & cinerem.*

-conductis nummis] fænori acceptis. ex quo fænus mox ab eodem merces nominabitur.

-animi parui] pusilli animi, μικρόψυχος, saty. prox. seq. *Dij bene fecerunt, inopis me, quodque pusilli Finxerunt animi.*

-uappæ] hominis omnia sua effusè largientis, ac perditi, ut dixi superiore satyra.

Diues agris, diues] hic uersus reperitur etiam in libro ad Pisones de arte poëtica.

Quinas hic capiti mercedes] id est, quinas usuras. si usuræ sint semisses, quinæ usuræ semisses quadragesimo mense æquabũt sortem: si centesimæ, uicesimo. Itaque finge me ab hoc improbissimo fæneratore centum aureos fænori accepisse, & quinas centesimas in singulos menseis promisisse: uicesimo mense sors æquabitur. sunt enim soluendi in singulos menses aurei quini. finge me quinas semisses promisisse: quadragesimo mense usuræ sortem æquabunt. Nam duo aurei cum dimidio, in unumquemque mẽsem usuræ nomine erunt ei numerandi. *exsecat* autem excudendum curaui, secutus auctoritatem unius Vatic. Rainuntij Card. Iann. Faër. Tornes. quod inter-

 pretor,

Continuò fiat, malis tentigine rumpi?
Non ego: nanque parabilem amo Venerẽ, facileq́;.
Illam poſt paulo: ſed pluris, ſi exierit uir:
Gallis hanc Philodemus ait: ſibi, quæ neque magno
Stet pretio, neque cunctetur, cum eſt iuſſa uenire.
Candida, rectaq́; ſit: mũda hactenus, ut neque lõga,
Nec magis alba uelit, quàm det natura, uideri.
Hæc ubi ſuppoſuit dextro corpus mihi læuum:
Ilia, & Aegeria eſt: do nomen quodlibet illi.
Nec uereor ne, dum futuo, uir rure recurrat:
Ianua frangatur: latret canis: undique magno
Pulſa domus ſtrepitu reſonet: ue pallida lecto
Deſiliat mulier: miſeram ſe conſcia clamet:
Cruribus hæc metuat: doti deprenſa: egomet mi.
Diſcincta tunica fugiendum eſt, ac pede nudo:
Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.
Deprendi miſerum eſt: Fabio uel iudice uincam.

pretor, demit, detrahit, deducit.

- capiti] ſorti, τῷ κεφαλαίῳ.

Quãto perditior quiſque] quanto quiſque eſt luxurioſior, & ἀσωτότερος, tanto fænerator ille grauiores ei uſuras imponit.

Nomina ſect. &c.] nomina ſectatur adoleſcentulorum, qui nuper admodum ſumſerunt uirilem togam: quorum ſciat duros, & præparcos eſſe patres, id eſt, quos ſciat à patribus ſuis nihil, aut parum admodum abradere, atque exprimere poſſe ad cupiditates ſuas explendas. quærit filiosfamilias admodũ adoleſcentes, qui modò uirilem togam ſumſerunt, quibus pecuniam grandi fœnore pacto expenſam ferat. notum eſt *nomen* uſurpari & pro eo, quod nobis debetur, & pro eo, quod aliis debemus. uterque enim & creditor & debitor *nomina facere* diciturr, cum hic refert in codicem nomen creditoris, ille debitoris.

- at in ſe Pro quæſtu.] dicet fortaſſe aliquis, hunc fæneratorem ſumtus facere, quæſtui pares, & conuenientes: minimè, minimè uerò: immò tenuiſſimè, & ſordidiſſimè uiuit, ſeſeque miſerandum in modum excruciat. cum in uulgatis cod. legeretur *at ipſe*, ego ex fide cod. Rainunt. Card. Faër. unius Vatic. *in ſe* repoſui. Eſt autem in ſe facere ſumtum, ea emere, quæ ſibi ſint ad uictum, cultumq́ue neceſſaria.

- hic uix cred. poſſ.] infirmat, & remouet, quod obiectum fuerat.

Quàm ſibi non ſit amicus] quàm ſit ſibi inimicus, atque infeſtus, dum Genium ſuum defrudat: dum omnia non ſolùm iucunda, uerùm etiam neceſſaria naturæ denegat.

- pater ille] Menedemus ſeipſum excrucians: ex quo dicta eſt ἑαυτὸν τιμωρούμενος comœdia.

Malthinus] exiſtimant complures hic Mæcenatem deſcribi, ac notari, propterea quòd ille, & diſcinctus ambulaſſe, & molliſſimè uixiſſe traditus ſit: Malthinum autem ab Horatio ficto nomine eſſe appellatum uel ἀπὸ τῆς μάλθης, quæ eſt pix cum cera miſta: uel ἀπὸ τοῦ μαλθακοῦ, quod molle ſignificat. ego non puto Horatium, uſque eò uel improbum, uel imprudentem, uel maledicendi cupidum fuiſſe, ut ne Mæcenati quidem optimè de ſe merito, & gratioſiſſimo apud Auguſtum uiro pepercerit. Veriſimilius mihi quidem eſt alium quempiam ſuæ ætatis confìcto nomine ab eo deſignari, qui nimis longis, & demiſſis tunicis uteretur.

- eſt qui Inguem ad obſ.] eſt alius multùm illi diſſimilis, qui tunicis utitur breuioribus, & uix partes corporis inhoneſtas tegentibus.

- facetus] ridiculus eſt: mouet riſum.

Paſtillos

Paſtillos] panes rotundos, maſſas teretes, ex quibus ſuaues odores efflantur: quibus utuntur mulieres, & uiri mulierum ſimiles, nempe molles, ac delicati. Græci uocant τρoχίσκους. hic uerſus iteratur infra ſat.4.huius libri.

-hircum] uel odorem illum teterrimum, qui ſub alis eſſe ſolet: uel animal ipſum ſua natura peſſimè olens. uide ſuprà Od.xII. epod. *An grauis hirſutis cubet hircus in alis.*

-niſi illas, Quarum ſubſ.] matronarum ueſtitus hic erat: ſtola, & palla. infra ead.ſat. *Ad talos ſtolæ demiſſa, & circundata palla.* matronas igitur ſignificat. aſſuebatur autem inſtita extremæ ſtolæ. Itaque per ueſtem ſubſutam, pannum tenuem, ac mollem, ſeu latam faſciam ſignificari puto, quæ nihil aliud eſt, quàm ipſa inſtita, id eſt, faſciola, quæ ſtolam ambibat.

-macte Virtute] ſic ſæpe loquitur Liuius. ut lib. 10. *Tu quidem macte uirtute, diligentiaq́; eſto.* & Cic. Tuſcul. 1. *Macte uirtute. ego enim ipſe cum eodem ipſo non inuitus errauerim.*

-inquit ſentent. dia Cat.] id eſt, inquit Cato. ſic Lucretius lib. 5. *Democriti quod ſancta uiri ſententia ponit*, id eſt Democritus. Id. lib. 3. *Nec tam doctus equæ pullus, quàm fortis equi uis*, id eſt, fortis equus. & Horat. Od. xxI. libr. 3. *Narratur & priſci Catonis Sæpe mero caluiſſe uirtus.* cuius generis ſup. ad Od. v. lib. 3. plura collegimus exempla.

-tetra libido] Venerea libido. ſic Catullus amorem *tetrum morbum* appellat. *Ipſe ualere opto, & tetrum deponere morbum. O dij reddite mi hoc pro pietate mea.*

Deſcendere] uerbo apto, & ſignificante uſus eſt. in locis enim depreſſis, & defoſſis erant ganea: uidelicet ſub fornicibus. à quibus etiam fornices ganea ſunt appellata.

Permolere] corrumpere, adulterare, μοιχεύειν. tralatio eſt. ſic & Theoc. εἰδ. δ. Εἰπ' ἄγε μοι Κορύδων, τὸ γερόντιον ἦρ' ἔτι μύλλει Τὴν κυάνοφριν ἐρωτίδα; quem locum indicauit mihi Fuluius Vrſinus uir humaniſſimus.

-mirator cunni Cupi] hic Cupienn us longè ab illo ſuperiore diſſidebat, ut pote qui matronas ſolas amaret, & miraretur.

-albi] albati. quia matronæ albatæ, id eſt, ſtola amictæ in publicum prodibant.

Audire eſt operæ pret.] incommoda, pericula, aduerſos denique caſus adulterorum enumerat. eſt operæ pretium (inquit) uobis, qui mœchis ſua flagitia ex ſententia ſuccedere non uultis, audire quo pacto hi omni ex parte malis omnibus exerceantur ac uexentur. Eſt autem imitatus Hor. uerſus Ennianos. *Audire eſt operæ pretium, procedere rectè Qui rem Romanam, Latiumq́; augeſcere uultis.* operæ pretium, id dicimus, quod tanti eſt, quanti opera in eo inſumta: itaque operæ pretium facere, & inanem operam ſumere, planè ſunt contraria: &, cum ita loquimur, operæ pretium eſt audire, operæ pretium eſt ſpectare, hoc ſignificamus non perditurum eum operam, qui audiat, neque eum qui ſpectet. M. Tull. lib. 2. accuſ. *Iam uerò Cenſores quemadmodum in Sicilia iſto Prætore creati ſint, operæ pretium eſt cognoſcere.* Idem lib. 4. de finib. *at, quo utantur homines acuti argumento ad probandum, operæ pretium eſt conſiderare.* T. Liuius 1. lib. ab urbe cond. *facturus ne operæ pretium ſim, ſi à primordio urbis res populi Rom. perſcripſerim*, &c. Terent. in Andr. *Audireq́; eorum eſt operæ pretium audaciam.* Horat. epiſt. ad Auguſt. *Sed tamen eſt operæ pretium cognoſcere, quales Cuſtodes habeat*, &c. & ſaty. 4. lib. 2. *Eſt operæ pretium duplicis pernoſcere iuris Naturam.*

-dedit hic pro corp. num.] honeſto homines loco nati, & locupletes deprehenſi in adulterio, pretio ſeſe redimebant: humiles & pauperes, non item,

ut iam cognoſcemus. huiuſmodi pretia autem Homerus ὄδυας. θ. μοιχάγρια nominat, eo loco, ubi cantum illum Demodoci perſequitur de Marte, & Venere in adulterio deprehenſis, & à Vulcano tenuiſſima uinculorum textura irretitis.

Hunc perminxerunt cal.] id eſt, calones alium præciderunt, ſeu pædicarunt. erat & alia pœna grauior in pauperes deprehenſos Athenienſibus uſitata, quam ῥαφανίδωσιν appellabant à uerbo ῥαφανιδοῦν, quod eſt rhaphano podicem perfodere: quam Catullus deſcribit his uerſibus ad Aurelium. *Ah, tum te miſerum, maliq; fati, Quem attractis pedibus patente porta Percurrent rhaphaniq;, mugilesq;.* Ariſtophanes. Νεφ. Τίδ', ἢν ῥαφανιδωθῇ γε πειθόμενος, τέφρα τε τιλθῇ; ἕξει τινὰ γνώμην λέγειν τὸ μὴ εὐρύπρωκτος εἶναι;

- ut cuidam teſtes, c.q; ſal.] cum antea in omnibus libris impreſſis legeretur, quidam t.c.q;.ſ.d.ferro, ego à duobus codicibus manu exaratis admonitus, in quibus ſcriptum reperi *quoidam*, coniecturam feci totum hunc locum ſic eſſe legendum, ut cuidam teſtes, caudamq; ſalacem Demeteret ferrum: quæ quidem mea coniectura ita mihi uera, & certa uidetur, ut neque quenquam in his litteris exercitatum à me diſſenſurum: neque loci huius ſententiam cuiquam obſcuram futuram putem.

- caudamque ſalacem] penem. caudam turgentem nominauit ſaty. VII. li. 2. - *turgentis uerbera caudæ*.

Galba] Seruius Galba iuriſconſultus, & idem adulter.

- mœchatur] propriè hoc uerbo uſus eſt, pro uxore alienam, mulierem ingenuam adulterare.

Qua.r.q.] qua ratione, &c. ſignificat eos, quoque eſſe reprehendendos, ac uituperandos, qui libertinas ita perditè amant, ut neque rei, neque exiſtimationi ſuæ parcentes, aut conſulentes, maximis iacturis, ſummoq; dedecore, atque infamia earum complexus emant.

Munifico eſſe licet] ſic habent omnes ferè libri ueteres. in his tres Vat. & Faer. Iann. Torn.

- benignus] beneficus, liberalis. ut ferè ſemper. itemq; bonus.

- daret quantum s.e.] daret intra modum, patrimonium ſuum non profunderet.

- hoc ſe amplectitur uno] hoc uno ſe uenditat: hoc uno ſibi placet: hoc uno ſe amat.

Originis] mimæ cuiuſdam nomen.

Nil fuerit mi (inquit)] hic Marſæus his uerbis ſibi blandiebatur, ſuamque hoc modo nequitiam, ac libidinem extenuabat.

Verùm eſt cum m.e.c.] hæc iam ſunt Horatij, ita reſpondentis, quid tum poſteà, ſi te ab uxoribus alienis abſtines, cùm mimas, & meretrices impotentiſſimo amore perſequaris; quem quidem amorem fac tibi minus eſſe damnoſum: at eſt tibi turpior: grauioremq; tibi infamiæ notam inurit: multo autem maior exiſtimationis, & famæ, quàm rei uiro bono habenda ratio eſt.

- an tibi abunde P.ſ.] dicit non ſatis eſſe perſonam, cum qua adulteriū committitur, nempe matronam, uitare: ſed operam prætereà dandam eſſe, ut exiſtimationi noſtræ conſulamus, & ut ne rem noſtram familiarem amoribus, & libidinibus exhauriamus. M. Tull. Phil. I. M. Antonio nimium mimæ cuiuſdam amorem maledicti loco obijcit his uerbis. *Veniſti Brundiſium, in ſinum quidem, & complexum tuæ mimulæ. Quid eſt? num mentior? quàm miſerum eſt, id negare nō poſſe, quod ſit turpiſſimum confiteri?* hoc idem & Verri acc. lib. 5. *Hic Tertia illa producta per dolum, atque inſidias ab Rhodio tibicine, maximas in iſtius caſtris effeciſſe turbas dicitur,*

cum

cum indignè pateretur uxor Cleomenis Syracuſani, nobilis mulier, itemq́; Aeſchrionis honeſto loco nata, in conuentum ſuum mimi Iſidori filiam ueniſſe. Iſte autem Annibal, qui in ſuis caſtris uirtute putaret oportere, non genere certari, ſic hanc Tertiam dilexit, ut eam ſecum ex prouincia exportaret.

Rem patris oblímare.] conſumere, perdere. uerbum eſt à lima deductum.

- peccesńe] *peccesńe* habent quidem libri ueteres: ſed legendum tamen puto *peccesńe*. & ita loquitur ſaty. VIII. *Cum faber incertus ſcamnum, faceretńe Priapum.*

- togatae] matrona adulterij conuicta, ac damnata, ut quidam uolunt. alij ſimpliciter meretricem interpretantur.

Villius in Fauſta Syllæ g.] Fauſta Fauſti Syllæ filia Annio Miloni nupſerat: quem Horatius hoc loco Longareni nomine uidetur appellare. Nã quòd Porphirio, & Acro per Villium uolunt Milonem ſignificari, per Longarenum, adulterum: id probare nullo modo poſſum, cùm alias ob cauſas, quas prætermitto, tùm quòd Horatius non exolueret id, quod promiſit, (promiſerat autem ſe expoſiturum, quantis incommodis afficiantur, quantisq́; in periculis uerſentur adulteri) ſi faceret Annium Milonem Fauſtæ uirum domo ſua excludi, pugnis cædi, ferro peti: Longarenum autem adulterum impunè mœchari, & ex animi ſententia in ædibus Milonis eo inuito, ac malè multato cum Fauſta delicias facere. Itaque arbitror uel Milonem hoc loco Longarenum nominari, ut intelligamus Villium adulterum ad Fauſtam introire meditantem, & conantem, à Milone & eius ſeruis fuiſſe peſſimè acceptum: uel potius (quod quibuſdam placet) utrunque, & Villium, & Longarenum fuiſſe adulterum: ſed Longareno benè proceſſiſſe: Villio uerò infeliciter. neque quenquam mouere debet, quòd Villium Fauſti generũ dicit. ita enim appellat non quòd reuera ſit Fauſti gener, ſed quòd eius filiam ſubigat, ac permolat: quemadmodum epiſtola ad Loll. lib. I. - *ſponſos Penelopæ* appellat eos, qui proci erant, non ſponſi, eò quòd Penelopam ſibi quiſque uxorem exoptaret.

Excluſus fore] foris, & forem, & fore Terentio, Plauto, T. Liuio uſitata. Ter. Heaut. *Mane, mane. quid eſt quòd tam à nobis grauiter crepuit foris?* Plaut. Mil. glor. *Sed foris concrepuit hinc à uicino ſenis.* T. Liuius lib. 40. - *forem ex æde Lunæ, quæ in Auentino eſt, ruptam tulit.*

Longarenus] alter adulter Villio felicior: ſeu, ut alij, Milo.

- intus] ἔνδον, ut loquuntur Græci, & ἐνδοῖ. Theocr. εἰδ. ιε. Συρακυσ. Ενδοῖ Πραξινόα; Ευ. Γοργὼ φίλα, ὡς χρόνῳ· ἐνδοῖ. ibid. Ωνάθλω μεγάλως, ὅτι μοι τὸ βρέφος μένει ἔνδον.

Huic] Villio adultero, cui malè proceſſit.

- mutonis] penis, caudæ ſalacis, mentulæ.

- mala tanta] quibus tam malè multatur adulter.

- animus] pars animi concupiſcens. τὸ ὀρεκτικὸν μορίον.

Magno prognatum dep. cos. c. &c.] nobilem matronam, magnis maioribus prognatam, ſtolatam.

- mea cum conferb.] cum tentigine rumpor.

Diues opis natura ſuæ] αὐταρκής. ſuis opibus contenta.

- tu ſi modo rectè] hæc coherent cum ſuperioribus, hoc ſenſu. Quanto rectius te monet natura rebus ad uictum, cultumq́; neceſſarijs cumulata, nihilq́; externum deſiderans, ſi modò tu fugienda cum expetendis confundere, ac permiſcere nolis? quidam libri habent, *ſi tu modò*: quæ ſcriptura dulcior, & concinnior eſt.

- ſuo vitio, rerúmne l. n.] atqui multùm intereſt vtrùm quis ſuo, an rerum vitio laboret. exempli cauſa, qui ſitiens aquam in medio poſitam, ac paratam ſpernit, uinum uel capitis periculo deſiderat, ſuo uitio laborat: qui bibere non uult, niſi aureo poculo, ſuo uitio laborat: qui uerò præclare ſecum agi putet, ſi aqua ſitim explere detur: ſed tanta inopia conflictatur, ut ne aqua quidem ſuppetat, is rerum uitio laborare dicendus eſt.

- niueos, uiridesq; lap.] id eſt, uniones, & ſmaragdos.

Sit licet hoc Chærinte t.] licet ames matronas unionibus, & ſmaragdis, & auro collucentes. Nam ſic hunc locum intelligendum arbitror, *hoc*, nempe uniones, & ſmaragdos, & cetera ornamenta in matronis admirari, ijsq; capi, & teneri.

- geſtat] togata. mercem autem intellige eam corporis partem, quam meretrix habet venalem.

- honeſti] pulchri, καλοῦ.

- quærit.] repete negationem, hoc modo, nec, ſi quid pulchri habet, id oſtentat, ac præ ſe fert: deformitatem autem, aut uitium aliquod corporis occultat. Lucretius contrà ait hoc omnium mulierum impudicarum eſſe commune, ut ſua mala ſuos amatores celare conentur: bona in promtu habeant, lib. 4. his uerbis. *Nec Veneres noſtras hoc fallit: quo magis ipſæ Omnia ſummopere eos uitæ proſcenia celant, Quos retinere uolunt, aſtrictosq; eſſe in amore*, &c.

Regibus hic mos eſt, &c.] eandem cautionem, ac diligentiam in fæminis, quæ libidinis cauſa coluntur, vult adhiberi, atque in equis. Nam quemadmodum in equis pedum præcipuè habenda ratio eſt, cauendumq; ne capitis, & ceruicum pulchritudine capti, in pedibus, & tibijs, quæ maiorem curam deſiderant, ſimus negligentes: ſic in fæmina parum debet commouere prudentem amatorem (ſi quis amator prudens reperiri poteſt) facies, & forma: alia enim ſunt, quæ longè maioris ſunt ponderis, quæq; in re Venerea magis dominantur. Xenophon in libello περὶ ἱππικῆς ei, qui equū ſit emturus, præcipit ut pedes primùm inſpiciat, & diligenter conſideret. Quemadmodum enim (inquit) ædium nullus uſus ſit, ſi partes earum ſuperiores admodum ſint ornatæ, magnificæ, affabrè factę: fundamenta autem ſint uitioſa, malè materiata, ac ruinoſa: ſic & equus bellicus inutilis ad bellum futurus eſt, ſi ſit κακόπους, id eſt, pedibus uitioſis, etiam ſi cetera omnia eius membra ſint optima, ac præſtantiſſima. ſic in lib. de arte poëtica, ſimilitudinem ſumit à Regibus. *Reges dicuntur multis urgere culullis, Et torquere mero, quem perſpexiſſe laborent, An ſit amicitia dignus. ſi carmina condes, Nunquam*, &c. ſic M. Tull. frument. in ea parte, quæ eſt de decumano frumento. *Solere aiunt barbaros Reges Perſarum, ac Syrorum, plures uxores habere: his autem vxoribus ciuitates attribuere hoc modo: Hæc ciuitas mulieri redimiculum præbeat, hæc in collum, hæc in crines: ita populos habent vniuerſos non ſolùm conſcios libidinis ſuæ, uerùm etiam adminiſtros: eandem iſtius, qui ſe Regem Siculorum eſſe dicebat, licentiam, libidinemq; fuiſſe cognoſcite*. qui locus Ciceronis (ut dicam ἐν παρόδῳ) uidetur è Platone petitus. Alcib. primo. mendosè autem puto legi in quibuſdam libris, apertos, cum uideatur potius legendum *opertos*, vt habent cod. Vatican. 11. Iannoct. Torneſ. Librorum ueterum auctoritatem hac ratione adiuuare, & confirmare poſſum, quòd perſpicuè Horatius mulierem cum equo comparat. Quemadmodum autem utile eſt ei, qui equum emturus eſt, opertum inſpicere: ne, dum caput, & ceruicem, & clunes, ceteras partes corporis in promtu poſitas admiratur, cæcus ſit in pedibus conſiderandis, & ita fallatur: ſic intereſt amatoris, meretricis amore potius, quàm matronæ capi: quia meretrix, neque tegit eas partes, quas habet uenales, neque oſtentat eas, quæ ſunt pulchriores.

-inducat] decipiat, in fraudem impellat.

-hiantem] inhiantem, cupidum, capitis pulchritudine captum. quod accideret, si emeret apertum.

Quod pulchræ clunes, &c.] hæc sunt, quæ cupidum equi emtorem inducere possunt. & ita describitur pulcher equus à Virg. III. Georg. -*illi ardua ceruix, Argutumq; caput, breuis aluus, obesaq; terga*. Itaque reges inspiciunt opertos. animaduertendum, clunes ab Hor. usurpari genere fæmineo, quod notat Non. Marcell.

-ardua ceruix.] Xenoph. eo, quem suprà commemoraui, libro. ἀπόγε μλὼ τ͂ σέρνε ὁ μὲν αὐχλὼ αὐτῦ μὴ, ὥσπερ κάπρε, προπετὴς πεφύκοι, ἀλλ' ὥσπερ ἀλεκτρύωνος, ὀρθὸς πρὸς τ͂ κεφαλλὼ ἥκοι. Oppianus lib. I. κυνηγ. μετήορον, ὑψικάρλωον appellat, quo loco equum pulchrum describit.

Hoc illi rectè, ne corporis, &c.] id est, hunc illi morem rectè instituerunt, ut ne quis uenustissimas corporis partes in equo acutissimè cernat, uitiosas autem, & imbecillas prætereat.

Lynceis oculis] acutissimis. Idas, & Lynceus Apharei filij: quorum Lynceus minor natu tam acuta oculorum acie fuisse traditur, ut ea per densos etiam quercetorum truncos, ac stipites, atque adeò usque ad inferos uim suam exprомeret. uide Pausan. Messen. de Lynceo Apoll. lib. I. Αργον. Λυγκεὺς ἦ καὶ ὀξυτάτοις ἐκέκαστο Ομμασιν, εἰ ἐτεόν γε μέλει κλέος, ἀνέρα κεῖνον Ρηϊδίως καὶ νέρθε κατὰ χθονὸς αὐγάζεσθαι. Theocr. διοσκερ. ἀκριβὴς ὄμμασι Λυγκεὺς. & Pind. Νεμ. εἰδ. ι. κείνε γὰρ ἐπιχθονίων φύετ' ὀξύτατον ὄμμα. Aristoph. in Pluto. Βλέποντ' ἀποδείξω σ' ὀξύτερον τ͂ Λυγκέως. Erasmus hîc legit Lyncei, non Lynceis. ego utranque lectionem probabilem esse puto: sed hanc receptam magis Horatianam.

Hypsæa cæcior, &c.] cæcis oculis ea, quæ mala sunt, cernas, id est, non cernas. tale est illud Od. VII. lib. 3. -*nam scopulis surdior Icari Voces audit adhuc integer*. Hypsæam mulierem conijcere licet cæcam fuisse, uel parum uidisse: nihil autem, præter coniecturam, comperti de ea habemus.

O crus, o brachia.] hæ sunt exclamationes admirationis plenæ, hominis togatas consectantis potius, quàm matronas: & in togatis alia laudantis, ac probantis: alia improbantis: quæ quidem potestas cuiuis datur, cum in eis liceat reconditas corporis parteis spectare: quod idem non licet in matronis.

-uerùm Depygis, n.b.] hæc improbat amator in togata. depygis est, quæ nates habet macras, graciles, & depressas: iccircò reijcienda. notæ sunt contrà puellæ illæ καλλίπυγοι, id est, pulchris natibus, apud Athen. lib. 12. quæ, cum essent pauperis patris filiæ, atque indotatæ: non alio nomine præclarè & splendidè fuerunt collocatæ, quàm quòd à duobus fratribus honesto loco natis, καλλίπυγοι habitæ, & repertæ sunt. ex quo templum Veneri posuerunt: quam καλλίπυγον nominarunt. mulierem depygem ὑπόλισπον appellat Aristophanes. pyga nomen Græcum est, quo nates significantur. utitur eo infrà Horatius hac saty. in extr. *Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama*. ex quo πυγίζειν uerbum obscenum, quo utitur Theocritus εἰδ. ε.

-nasuta] nasus nimiùm longus in puella, aut muliere, non laudatur. Catull. *Salue nec minimo puella naso*: nec pes longior. idem Catul. ibid. *Nec bello pede, nec nigris ocellis, Nec longis digitis*.

Matronæ præter] id est, ex omnibus autem matronæ membris nullum præter faciem aspicere licet.

-ni Catia est] hæc præter decorũ uestitu breuissimo utebatur, ut crurũ pulchritudinem in promtu haberet, atque ostẽtaret. icircò ab Hor. urbanè notatur.

Si interd.p.] ſi matronam amabis.

-vallo circundata] difficilia expugnatu. tralatio ducta à re militari.

-hoc] difficultas potiendi.

-ciniflones] cinerarij, qui calamiſtris crines inurunt.

-ſtola] ueſtis muliebris, ut diximus. M.Tull. Philip. 11. -*ſumpſiſti uirilem togam, quam ſtatim muliebrem ſtolam reddidiſti.* ex quo Cæſar Caligula Liuiam proauiam ſuam, *Vlyſſem ſtolatum* nominare ſolebat, ſignificans eam mulierem eſſe aſtutiſſimam.

-palla] hic appone diſtinctionis notam. Eſt autem palla mulieris honeſtioris ueſtimentum, inquit Non. Marcellus.

Plurima] Plurima denique alia, quæ tibi obſtent, quo minus totum matronæ corpus planè, & purè abs te perſpici poſſit.

-inuideant] tralatio eſt, obſtent, ac prohibeant, quo minus tibi res purè appareat.

Altera] togata, ſeu meretrix.

-nil obſtat Cois tibi,] ſic mihi uidetur diſtinguendus hic locus: non, ut in uulgatis: in quibus diſtinctionis nota locatur poſt uerbum *obſtat*. erant autem Coæ, uel ut alij uolunt, Ceæ ueſtes, tenuiſſimæ, molliſſimæ, ac delicatiſſimæ, à Co, uel Ceo inſula, ubi fiebant, ſic appellatæ. Tibull. lib. 2. eleg. 3. *Illa gerat ueſtes tenues, quas fæmina Coa Texuit, auratas diſpoſuitq; uias.*

Metiri poſsis oculo latus] ita omnia habet in promtu, ut ſolo aſpectu, longóne, an breui ſit látere, iudicare poſſis.

-pretiúmq; ſuprà dixit, eam apertè, quod uenale habet, oſtendere, & mercem ſine fuco geſtare. quocirca conuenienter nunc pretij nomine utitur.

-léporem uenator] uerba ſunt amatoris matronarum.

-poſitum ſic] ſic appoſitum, id eſt, ſine curſu, & labore uenationis ſibi appoſitum: uel ita poſitum, ut manu capere poſſit: ſed priorem explicationem magis probo. ſic, accipiendum δεικτικῶς. ut Od. x1. lib. 2. -*iacentes ſic temere*.

Captat, & apponit] hunc locum in omnibus libris, & manuſcriptis, & excuſis deprauatum reſtitui, unius litteræ immutatione facta, coniectura duntaxat ad ueram ſcripturam ductus, à nullis codicib. adiutus. miror autem tam manifeſtum mendum, uel unquam admiſſum eſſe: uel ſemel admiſſum, tandiu in codicibus hæſiſſe. Ne longum faciam, huius loci ſic emendati hæc ſententia eſt. Quemadmodum (inquit amator matronarum) uenator in mediis frigoribus, altiſſimisq; niuibus léporem ſectatur: quem, ſi ei ab alio captus, & ſine ipſius labore detur, atque apponatur, ne tangere quidem uelit: nunc autem per niues, & frigora ſectatur, & captat, atque ita captum ſumma cum uoluptate ſibi apponi iubet: ſic ego fæminas in medio poſitas & meretrices ſperno: matronas, quæ non niſi cum labore, & periculo expugnantur, peto & perſequor. ita locutus eſt ſup. Od. 2. epod. *Pauidumq; leporem, & aduenam laqueo gruem, Iucunda captat præmia.* & proximo uerſu idem uerbum uſurpat.

Hiſcéne uerſiculis] loquitur nunc Horatius. & fortaſſe hæc uerba locum errori, & errato dederunt.

Nónne cupidinibus ſt.n.m.] id eſt, nónne cupiditates ſunt aliquæ naturales, eædemq; à natura finitæ, ac terminatæ?

-quem, Quid latura ſibi, quid ſ.d.] id eſt, quem modum, ſeu finem cupiditatum utilius eſt quærere, & ſuperuacaneas, minimeq; neceſſarias cupiditates amputare, ſubaudiendum, quàm cupiditates habere infinitas, minimeq; neceſſarias. modus autem cupiditatum in eo poſitus eſt, ut expetamus ea, quæ na-

cura desiderat, & quibus sine dolore carere non potest: ea non expetamus, quibus facile potest carere. hunc igitur locum sic explico studiosorum causa, quibus uideri solet impeditus, atque implicatus. non'ne cupiditatibus natura modum constituit, quem quærere, uidelicet quid natura sibi deesse ferre possit, quid sit dolitura deesse, id est, qua re carere possit, qua non possit: & discernere inania, ac superuacua à plenis & necessariis, utilius est, quàm cupiditatibus inanibus, minimeq; necessarijs æstuare.

- inane abscindere soldo?] id est, inania ab ijs, quæ sunt plena, ac solida resecare? inanis est cupiditas esurienti, exempli causa, poscere phasianum, pauonem, acipenserem, & similia: inane est sitienti, uinum Falernum, Calenum, Lesbium desiderare: necessarius est esurienti panis, sitienti aqua: & harum rerũ copia plena & solida est, illarum autem inanis. uide annotat. ad illum locum: *adde, Queis humana sibi doleat*, &c. saty. 1.

Num, tibi cùm fauces v. s.] inductione probat cupiditates non necessarias esse circuncidendas, & resecandas, neque eis esse ullo pacto obtemperandũ, hoc modo: quis sitiens malit siti enecari, quàm non ex quolibet uase bibere? quis esuriens nolit alio cibo, quàm pauone, aut rhombo famem explere? Quis igitur libidine inflammatus, cum ei suppetat, & præstò sit ancilla, cuius complexu libidinis flammam restinguat, malit cupiditate rei ueneræ excruciari, matronæ concubitum expetens, atque expectans, quàm præsenti, & parato remedio uti?

- fastidis] fastidiosè aspernaris, ac reijcis, ut suprà Od. 1. lib. 3. - *somnus agrestium Lenis uirorum, non humiles domos Fastidit*, &c. epist. ad Iul. Florum lib. 1. *Fastidire lacus, & riuos ausus apertos*. & saty. prox. *sic nos debemus amici, Si quod sit, uitium non fastidire*.

- tentigine rumpi] tentigo à tendendo est nominata. periculum est autem, ne, quæ nimium tenduntur, rumpantur. hoc igitur periculum, atque hunc tentiginis dolorem, ut parabili & facili concubitu leuet, ac minuat, suadet. fœdum ac nefarium illud in Priapeijs. *Turpe quidem factu: sed, ne tentigine rumpar*, &c.

- parabilem] quæ facile parari potest, & quæ paruo constat, ὤνητον.

Illam post paulo, sed pl.] id est, illam autem Venerem, seu mulierem, quæ mihi quærenti, quando ueniam, aut quando sit ipsa uentura, respondet, post paulo: aliàs quærenti factura'ne sit mihi sui corporis copiam, respondet se facturam, sed pluris: aliàs respondet, se mihi gratificaturam, si modo exierit uir: hanc (inquam) Philodemus ait Gallis esse relinquendam, seu dandam, tam caram, ac difficilem, (mala enim solemus hostibus, & inimicis precari, ut annotauimus sup. ad Od. XXVII. lib. 3.) sibi autem optat eam, quæ, &c. Alii legunt Philodemus, ait: quæ lectio uidetur facilior quidem, & planior, uerùm tamen prior altera probatur magis ab omnibus eruditis: & fortasse idem significat Martialis lib. 9. in eo epigr. cuius principium est, *Hanc uolo, quæ facilis, quæ palliolata uagatur*, &c. sequuntur hi uersus, *Poscentem nummos ac grandia uerba sonantem Possideat crassi mentula Burdegali*, uocem *Gallis*, alij explicant ita, ut intelligantur Cybeles sacerdotes, quia cum illi sint euirati, facilius ferre moram possunt. in quibusdam exemplaribus antiquis scriptum est, *post paulum*.

- sibi, quæ neque magno St. p.] id est, sibi autem optabat subaudi, eam, quæ neque magno constet, neque uocata, longam moram interponat. animaduerte autem hanc fæminam, quæ non cunctetur, opponi illi, quæ respondeat se post paulo uenturam, aut differat in id tempus, quo exierit uir: eam, quæ non magno constet, ei quæ plus poscat, quàm solita sit, aut quàm amator promittat.

- munda hactenus, &c.] tantam munditiem, tantumq; ornatum adhibens,

ut neque cerussa malas candefaciat, aut ulla alia re expoliat muliebri, neque uerè corporis staturam crepidarum altitudine augeat: quæ duo in uxore sua improbat Ischomachus apud Xenophont. in Oeconomico, his uerbis, ἐγὼ τοίνυν (ἔφη) ἰδών ποτε αὐτὴν ὦ Σώκρατες, ἐντετριμμένην πολλῷ μὲν ψιμμυθίῳ, ὅπως λευκοτέρα ἔτι δοκείη εἶναι, ἢ ἦν· πολλῇ δὲ ἐγχούσῃ, ὅπως ἐρυθροτέρα φαίνοιτο τῆς ἀληθείας· ὑποδήματα δ' ἔχουσαν ὑψηλά, ὅπως μείζων δοκείη εἶναι, ἢ ἐπεφύκει, εἰπέ μοι ἔφην, ὦ γύναι, &c. καὶ ἐμὲ τοίνυν νόμιζε εἰπεῖν, ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, ὦ γύναι, μήτε ψιμμυθίου, μήτε ἐγχούσης χρώματι ἥδεσθαι μᾶλλον, ἢ τῷ σῷ. eodem pertinent illa Propert. lib. 1. *Quid iuuat ornato, &c. Naturæq; decus mercato perdere cultu? Nec sinere in proprijs membra nitere bonis?* idem lib. 2. *Vt natura dedit, sic omnis recta figura: Turpis Romano Belgicus ore color.*

Hæc ubi supposuit] utitur eodem uerbo ad eandem rem Catullus, *Noli admirari, quare tibi fœmina nulla, Rufe, uelit tenerum supposuisse femur.* sententia autem huius loci hæc est, Hæc ubi dextram corporis partem, seu dextrum latus, meo lateri læuo supposuit, ita ut hæc mihi sit læua, ego ei dexter: mihi Iliæ & Aegeriæ instar est. Quidam hîc significari putant Veneris modum omnium simplicissimũ, ac facillimum, uel Ouidij iudicio. sic enim ille lib. 3. de arte amandi, *Mille modi Veneris: simplex, minimiq; laboris, Cum iacet in dextrum semisupina latus.* sed, ut cum Ouidio congruat Horatius, legendum uidetur, *dextrum corpus mihi læuo.* in Tornes. quidem *læuo* ascriptum reperi.

= uepallida] sic restituimus, auctoritatem ueterum lib. Vatic. Iann. Faër. Tor. secuti. atque hanc scripturam agnoscunt Porphyr. & Acron. Et certè sine librorum manuscriptorum testimonio, ex ipsa orationis structura, atque ex uerborum cursu facile erat hoc mendum tollere. nam totus hic sermo est ἀσύνδετος ab illis uerbis, *uir rure recurrat.* usque ad hæc, *egomet mi.* uepallidus autem idem ferè ualet, quod malè, & miserè pallidus: uel aliquantum pallidus. nam ue, in compositione interdum auget, interdum minuit, ut in his, *uesanus, uecors, uegrandis.* quod proximum nomen item emendauimus in oratione de leg. agrar. contra Rull. ad popul. Nam cum anteà legeretur in omnibus exemplaribus, *quem hominem ut grandi macie torridum,* &c. nos uiris doctissimis probauimus coniecturam nostram, quæ est, legendum esse *uegrandi*. Pompeius Festus prætereà nomine *uegrande*, ait significari uel male grande, uel parum grande. uide eundem in nomine *uesculi*, & *uescus*.

- conscia] ancilla, ut saty. VII. lib. 2. - *peccati conscia herilis*. animaduerte autem hoc loco esse pulcherrimam antithesim, mulier uepallida lecto desiliat: ancilla culpæ herilis conscia, se miseram exclamet: hæc, nempe ancilla, cruribus metuat: illa autem, nempe uxor à uiro suo deprehensa, doti. amittebant enim dotem maritæ in adulterio deprehensæ. sed eas interficere uiro ne deprehensas quidem licebat iure ciuili: patri licebat.

Discincta tunica] magna adulteri trepidatio, magnusq; timor exprimitur, qui ita urgeatur à uiro, ut discincta tunica, & pede nudo fugere cogatur. Non solebant autem ueteres in publicum discincti prodire. notum est illud, *Descincta uestis, discinctus animus.* Postremò milites uicti, aut, qui flagitium aliquod militare admiserant, discincti sub iugo transire cogebantur.

Ne nummi per, aut pyga. &c.] id est, ne pecunia multer, ne ue, si soluendo non sim, nates meas percurrant raphaniq;, mugilesq;, ut ait Catullus, aut denique ne damner lege Iulia de adulterijs.

Fabio uel iud. v.] etiam Fabio iudice obtinebo miserum esse deprehendi: qui fortasse fuit aliquando deprehensus. quod autem ad loquendi genus attinet,

Sic loquitur Liuius lib. 27. *quem tum principem ciuitatis eſſe, vel Annibale iudice, victurus eſſet*. & Horat. ſaty. III. lib. 2. *Vincit enim ſtultos ratio inſanire nepotes*, & ſat. III. lib. I. *Nec vincet ratio, tantundem vt peccet, idemq́;* &c. C. Matius ad Cicer. epiſt. lib. II. *Id quidem me cupere, niſi & anteacta vita, & reliqua mea ſpes tacente me probat, dicendo vincere non poſtulo*.

SATYRA 3.

OMNIBVS *hoc vitium eſt cantoribus, inter amicos,*
Vt nunquam inducant animum cantare, rogati:
Iniuſſi nunquam deſiſtant. Sardus habebat
Ille Tigellius hoc. Cæſar, qui cogere poſſet,
Si peteret per amicitiam patris, atque ſuam, non
Quicquam proficeret: ſi collibuiſſet, ab ouo
Vſque ad mala citaret, Io Bacche, modò ſumma
Voce, modò hac reſonans, quæ chordis quattuor ima.
Nil æquale homini fuit illi: ſæpe velut, qui
Currebat, fugiens hoſtem: perſæpe uelut, qui
Iunonis ſacra ferret. habebat ſæpe ducentos,
Sæpe decem ſeruos. modò reges, atque tetrarchas,
Omnia magna loquens. modò, ſit mihi menſa tripes, &
Concha ſalis puri, & toga, quæ defendere frigus,
Quamuis craſſa queat. decies centena dediſſes
Huic parco, paucis contento: quinque diebus
Nil erat in loculis: noctes vigilabat ad ipſum
Manè: diem totum ſtertebat. nil fuit vnquam
Sic impar ſibi. nunc aliquis dicat mihi, quid tu?
Nullá ne habes vitia? immo alia haud fortaſſe minora.
Mænius abſentem Neuium cum carperet: heus tu,
Quidam ait, ignoras te? an, vt ignotum, dare nobis
Verba putas? egomet mi ignoſco, Mænius inquit.
Stultus, & probus hic amor eſt, dignusq́; notari.
Cum tua peruideas oculis mala lippus inunctis,
Cur in amicorum vitijs tam cernis acutum,
Quàm aut aquila, aut ſerpẽs Epidaurius? at tibi cõtrà
Euenit, inquirant vitia vt tua rurſus & illi.
Iracundior eſt paulo, minus aptus acutis
Naribus horum hominum: rideri poſſit, eò quòd
Ruſticius tonſo, toga defluit: & malè, laxus
In pede calceus, hæret: at eſt bonus, vt melior vir
Non alius quiſquàm: at tibi amicus: at ingenium ingẽs

COMMENTARII.

Sardus habebat Ille Tig.] Hermogenes, de quo ſuperiore ſaty.

Cæſar, qui cogere p. &c.] Cæſar, qui cogendi poteſtatem haberet, ſi eum oraret per amicitiam Iulij Cæſaris patris, & ſuam, ab eo non impetraret, ut caneret.

- patris] auunculi ſui natura: patris iure ciuili, id eſt, adoptione.

- ab ouo Vſque ad mala] prouerbiũ eſt, quod ualet, à prima menſa ad ſecundã. M. Tull. lib. IX. epiſt. ad Varron. *Integram famem ad ouum affero.* Apponebant enim etiam ueteres oua in prima menſa: quod uel ex Athenæo lib. 2. cognoſcere licet. quanquam idem tradit lib. 14. etiã in ſecunda menſa apponi ſolita, his verbis, ἐδίδοτο δὲ καὶ ᾠὸν ἐν τῇ δευτέρᾳ τραπέζῃ.

- citaret IŌ Bacche] probabile eſt carmẽ quoddam fuiſſe in laudẽ Bacchi hoc principio, io Bacche: aut, in quo hæ uoces iden-

tidem

Incultolatet hoc sub corpore. denique te ipsum
Concute, num qua tibi vitiorum inseuerit olim
Natura, aut etiam consuetudo mala. nanque
Neglectis vrenda filix innascitur agris.
Illuc prauertamur, amatorem quòd amicæ
Turpia decipiunt cæcum vitia: aut etiam ipsa hæc
Delectant: veluti Balbinum polypus Agnæ.
Vellem in amicitia sic erraremus: & isti
Errori nomen virtus posuisset honestum.
At pater vt gnati, sic nos debemus amici,
Si quod sit, vitium, non fastidire. Strabonem
Appellat pætum pater: & pullum, malè paruus
Si cui filius est: vt abortiuus fuit olim
Sisyphus. hunc varum, distortis cruribus: illum
Balbutit scaurum, prauis fultum malè talis.
Parcius hic uiuit? frugi dicatur. ineptus
Et iactantior hic paulo est? concinnus amicis
Postulat, vt videatur. at est truculentior, atque
Plus æquo liber? simplex, fortisq́ habeatur.
Caldior est? acres inter numeretur: opinor,
Hæc res & iungit, iunctos & seruat amicos.
At nos virtutes ipsas inuertimus: atque
Sincerum cupimus vas incrustare. probus quis
Nobiscum uiuit, multum demissus homo? illi
Tardo cognomen, pingui damus. hic fugit omneis
Insidias, nulliq́ malo latus obdit apertum?
(Cum genus hoc inter vitæ versetur, ubi acris
Inuidia, atque uigent vbi crimina) pro bene sano,
Ac non incauto, fictum, astutumq́ uocamus.
Simplicior si quis (qualem me sæpe libenter
Obtulerim tibi Mæcenas) vt forte legentem,
Aut tacitum appellet: quouis sermone molestus:
Communi sensu planè caret, inquimus. eheu,
Quàm temere in nosmet legem sancimus iniquam.
Nam uitijs nemo sine nascitur. optimus ille est,
Qui minimis vrgetur. amicus dulcis, vt æquum est,
Cum mea compenset uitijs bona, pluribus hisce,
(Si modò plura mihi bona sunt) inclinet, amari
Si uolet. hac lege in trutina ponetur eadem.
Qui, ne tuberibus proprijs offendat amicum,

tidem iterarentur. Quia autem *io Bacche* uocandi casus est, uerbo citandi aptissimo, & cõuenientissimo usus est: proinde ac si diceret Horatius: Tigellius ille, si ei collibuisset, carmina in Bacchi laudem caneret, Bacchumq; identidem appellaret, atque inuocaret. io autem uox est, lætitiam animi significãtium, uox triũphãtibus gratulantiũ, uox inclamantium, & inuocantium. Tibull. *Agna cadet uobis, quam circum rustica pubes Clamet io, messes, & bona uina date.* Ita & triumphantibus acclamabãt io triumphe, ut suprà annot. ad Od. IX. epod.

- modò summa Voce, modò h. r.] modò acutissima, modò grauissima uoce resonans. Intellige hunc Tigellium hoc loco uno tempore & uoce, & fidibus cecinisse: organoq; quattuor chordarũ, quod τετράχορδον appellant Græci, usum esse.

Nil æquale homini f.] erat sibi ipse inæqualis, inconstans, uarius, multiplex, nullam uitæ æquabilitatem retinens.

- sæpe uelut q.] ordo uerborũ hic est, Qui sæpe currebat, uelut fugiens hostem.

- persæpe uelut, qui Iun. f. f.] persæ

pe

Postulat, ignoscat uerrucis illius. æquum est,
Peccatis ueniam poscentem, reddere rursus.
Denique, quatinus excîdi penitus uitium iræ,
Cetera item nequeunt stultis hærentia: cur non
Ponderibus, modulisq; suis ratio utitur? ac, res
Ut quæque est, ita supplicijs delicta coërcet?
Si quis eum seruum, patinam qui tollere iussus,
Semesos pisces, tepidumq; ligurrierit ius,
In cruce suffigat: Labeone insanior, inter
Sanos dicatur. quantò hoc furiosius, atque
Maius peccatum est? paulum deliquit amicus:
Quod nisi concedas, habeare insuauis, acerbus:
Odisti, & fugis, ut Drusonem debitor æris:
Qui, nisi cùm tristes misero uenêre kalendæ,
Mercedem, aut nummos undeunde extricat: amaras,
Porrecto iugulo, historias, captiuus ut, audit.
Comminxit lectum potus: mensâ'ue catillum
Euandri manibus tritum deiecit: ob hanc rem,
Aut, positum antè mea quia pullum in parte catini,
Sustulit esuriens: minus hoc iucundus amicus
Sit mihi? quid faciam, si furtum fecerit? aut si
Prodiderit commissa fide? sponsum'ue negarit?
Queis paria esse ferè placuit peccata, laborant,
Cum uentum ad uerum est: sensus, moresq; repugnant,
Atque ipsa utilitas iusti propè mater, & æqui.
Cum prorepserunt primis animalia terris,
Mutũ, & turpe pecus, glandẽ, atque cubilia propter,
Unguibus, & pugnis, dein fustibus, atque ita porrò
Pugnabant armis, quæ pòst fabricauerat usus:
Donec uerba, quibus uoces, sensusq; notarent,
Nominaq; inuenere. dehinc absistere bello,
Oppida cœperunt munire, & ponere leges,
Nequis fur esset, neu latro, neu quis adulter.
Nam fuit ante Helenam cunnus deterrima belli
Causa: sed ignotis perierunt mortibus illi:
Quos Venerem incertam rapientes more ferarum,
Viribus editior cedebat, ut in grege taurus.
Iura inuenta metu iniusti fateare necesse est:
Tempora si, fastosq; uelis euoluere mundi.
Nec natura potest iusto secernere iniquum:

pe ita incedebat, quasi qui Iunonis sacra ferret. eos autem, qui Iunonis, aut Cereris sacra ferebant, tardissimè incedere solitos esse, declarat locus ille M. Tullij Off. 1. *cauendũ est, ne aut tarditatibus utamur in ingressu mollioribus, ut similes põparum ferculis esse uideamur: aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates.*

Concha salis] ex concha salinum. suprà Od. XVI. lib. 2. *Viuitur paruo benè, cui paternum Splendet in mensa tenui salinum.*

- defendere] id est, arcere, & propulsare, ut suprà Od. XVII. lib. 1. *Defendit æstatem capellis.*

- decies centena] decies centena sestertia, id est, decies centum millia nummũm: quæ efficiunt circiter XXV. aureorum Gallicorum, aut Italicorum millia. de sestertio autem plura alibi dicemus.

Huic parco p. c.] εἰρωνικῶς: uel qui paulò antè tam parcus, & tam paucis contentus erat.

Sic impar sibi] sic inæquale, atque inconstans.

Mænius abs.] si Mæuius recta & emendata est scriptura, credibile est hîc describi ab Horatio Mæuium illum

Diuidit vt bona diuersis, fugienda petendis:
Nec uincet ratio hoc, tantundem vt peccet, idemq́;
Qui teneros caules alieni fregerit horti:
Et qui nocturnus diuûm sacra legerit. assit
Regula, peccatis quæ pœnas irroget æquas:
Nec scutica dignum, horribili sectere flagello.
Nam, vt ferula cædas meritum maiora subire
Verbera, non uereor: cum dicas esse pares res
Furta latrocinijs: & magnis parua mineris
Falce recisurum simili te, si tibi regnum
Permittant homines. si diues, qui sapiens est,
Et sutor bonus, & solus formosus, & est rex:
Cur optas, quod habes? non nosti, quid pater, inquit,
Chrysippus dicat: sapiens crepidas sibi nunquam,
Nec soleas fecit: sutor tamen est sapiens. quo?
Vt, quamuis tacet Hermogenes: cantor tamen, atque
Optimus est modulator: vt Alfenus uafer, omni
Abiecto instrumento artis, clausaq́; taberna,
Sutor erat: sapiens operis sic optimus omnis
Est opifex solus: sic rex. uellunt tibi barbam
Lasciui pueri: quos tu nisi fuste coërces,
Vrgeris turba circum te stante: miserq́;
Rumperis: & latras magnorum maxime regum.
Ne longum faciam: dum tu quadrante lauatum
Rex ibis: neque te quisquam stipator ineptum
Præter Crispinum, sectabitur: & mihi dulces
Ignoscent, si quid peccauero stultus, amici:
Inq́; uicem illorum patiar delicta libenter:
Priuatusq́; magis uiuam te rege beatus.

illum de quo Virg. in Palæmone, *Qui Bauium non odit, amet tua carmina Mæui.* nonnulli legunt Mænius, existimantes ab Horatio significari luxuriosum illum Mænium, & facetissimum scurram, qui ex amplissimo & lautissimo patrimonio nihil sibi præter unam columnam excepit, quin omne profunderet, ac dissiparet, unde gladiatores spectaret. de eo autem plura dicemus ad epist. ad Vallam. ibi *Mænius ut rebus maternis*, &c.

- ignoras te?] nō nouisti te? sic Terent. Heaut. *Erras si id credis: & me ignoras Clinia.* M. Tull. Academic. quæst. lib. 4. *Maiore studio Lucullus philosophiæ studio deditus fuit, quàm, qui illum ignorabant, arbitrabantur.*

- immo alia haud. f.m.] sic lib. quidem omnes uulgati. sed aliquot Veteres: in his Iānoct. Faërn. Raïn. & Torn. habēt. *immò, alia & fortasse minora.*

Stultus & improbus h.a.] hoc genus hominum, qui in aliorum ingenijs, ac moribus obseruandis sunt diligentes, & acres: in suis, admodum negligentes; pulchrè notat Theognis his uersibus Νήπιος, ὃς τ' ἐμὸν μὲν ἔχει νόον ἐν φυλακῇσι, Τὸν δ' αὐτοῦ ἴδιον οὐδὲν ἐπιστρέφεται. & Plutarchus libr. περὶ εὐθυμίας. τί τὸ ἀλλότριον ἄνθρωπε βασκανώτατε κακὸν ὀξυδερκεῖς, τὸ δ' ἴδιον παραβλέπεις; id est, quid alienum malum homo inuidissime, acutissimè perspicis: tuum transuersis, & conuiuentibus oculis intueris?

Cum tua peruideas oc.m.l.i.] huius loci hæc sententia est. Cum tua mala oculis lippientibus, & negligenter cernas, cur in amicorum, &c. P. Victorius lib. Var. lectionum 20. ait hoc loco peruidere, idem ualere, quod apud Græcos παραβλέπειν· quod est, non admodum intentis oculis intueri, conuiuere, negligenter inspicere. Atqui apud M. Tullium aliam uim habet uerbum peruidendi.

di. ut lib.5.de finibus. *Intrandum est igitur in rerum naturam, & penitus, quid ea postulet, peruidendum.* & apud Lucret. lib. 1. *Peruideamus vtrùm finitum funditus omne Constet, an immensum patefiat ad usque profundum.* & lib.2. *Ex quo iactari magis omnia materiai Corpora Peruideas.* Itaque existimarim, quod quidem pace Victorij dixerim, peruidere semper significare acerrimè, & acutissimè intueri: sed hoc loco fieri, ut contrarium significare uideatur propter has uoces adiectas *oculis lippus inunctis.* sic suprà dixit Od. VII. lib. 3. *Nam scopulis surdior Icari Voces audit adhuc integer.*

– tam cernis acutum] ὀξυδορκεῖς. ut loquitur apud Plutarchũ poëta quidã.

– aquila] Traditum est à ueteribus, aquilas esse acie oculorũ acutissima præditas: easdem pullos suos nuper natos soli admouere, cogereq; ut solem aduersum intueantur: quod si facere possint, legitimos haberi: sin minus, ut adulterinos reijci. Hom.quoque ἰλιάδ.ρ. aquilam omnium auium esse oculatissimam satis declarat ijs uersibus, quibus Menelaum quoquouersus circumspicientem, si forte Antilochum reperiat, ut eum ad Achillem mittat, Patrocli mortem nunciatum, cum aquila comparat, his uerbis. Πάντοσε παπταίνων, ὥς αἰετὸς, ὅν ῥά τε φασὶν Ὀξύτατον δέρκεσθαι ὑπερανίων πετεηνῶν.

– serpens Epidaurius] draco. oculatissimum est enim genus draconum, ex quo nomen traxerunt. nam δέρκεσθαι cernere est: unde dracones sunt appellati. serpentem Epidaurium dixit, uel quòd Aesculapius Epidauri colitur, cui sacri sunt dracones: uel quòd in agro Epidaurio, nusquàm alibi, genus quoddam draconum nascitur mansuetum, colore ab alijs differens, ut scribit Pausan. in Corinth. uel quòd Romanis graui pestilentia laborantibus dracho Epidauro Romã aduectus saluti fuit: quod postremum probabilius est. posuit tamen serpentem Epidaurium pro quouis alio dracone.

– minus ap.ac.nar. horum hom.] minus aptus huiusce ætatis hominum irrisioni, qui sagacissimè aliorum mores odorantur, uitiaq; uel leuissima urbanè insectantur. uide epist. ad Mæcen. III.lib.1.ibi – *ad hæc ego naribus uti Formido.*

– rideri possit eò, q.] hæc uerba declarationem, rationemq; continent superiorum, nempe, cur sit minus aptus ac.n.h.h.

– malè laxus In p.c.h.] si *malè* coniungas cum nomine laxus, sic erit interpretandum, nimis, aut ualdè laxus, ut infr. ead. saty. – *malè paruus Si cui filius est.* & Od.XVII.lib.1. – *ne malè dispari Incontinenteis iniiciat manus.* & saty. 4. *Sulcius, & Caprius rauci malè.* & saty.V.lib.2. – *malè tussiet.* aliàs contrarium habet significationem, ut Od.IX.lib.1. – *aut digito malè pertinaci*, id est, parum pertinaci: & epist.ad Mæcen.III.lib.1. – *ut malè sanos Ascribit liber satyris, Faunisq; poëtas.* M. Tull. epist. ad Att. lib.2. *Sed ego odi illam malè Consularem.* Catull. ad Aur. & Fur. – *male me marẽ putastis.* Ouid.lib.1.de arte. *Et si quis malè uir quæret habere uirum.* T.Liuius lib. 35. annalium. – *uideretis uix duarum malè plenarum legiuncularum instar in castris regis.* sed omnino hoc *malè*, cohærere debet, cum uerbo *hæret*, ut sit hic ordo, & structura. – *& calceus laxus in pede malè hæret.*

– consuetudo mala] consuetudinem malam non intelligit uictus consuetudinem cum uitiosis, & improbis hominibus: quanuis hæc quoque multùm ualeat ad animos corrumpendos, ut ostendit Theognis his uersibus, Οἱ κακοὶ οὐ πάντως κακοὶ ἐκ γαστρὸς γεγόνασιν· Ἀλλ' ἄνδρεσι κακοῖς συνθέμενοι φιλίην· sed consuetudinem peccandi. de qua Aristot. lib.3.de morib.ad Nicom.his uerbis, ἀλλὰ τοῦ τοιούτους γενέσθαι αὐτοὶ αἴτιοι, ζῶντες ἀνειμένως· καὶ τοῦ ἀδίκους, ἢ ἀκολάστους εἶναι, οἱ μὲν κακουργοῦντες, οἱ δ' ἐν πότοις, καὶ τοῖς τοιούτοις διάγοντες. αἱ γὰρ περὶ ἕκαστα ἐνέργειαι, τοιούτους ποιοῦσι, id est, ut quidem nos uertimus (nostris enim uti licet) ue-

rùm

rùm cur tales extiterint, causam ipsi sustinent, quippe qui negligenter, ac dissolutè uiuant: & cur iniusti, atque intemperantes sint, causa in ipsis consistit, ut pote quorum alteri in maleficijs, alteri in compotationibus, & id genus delicijs ætatem consumant. Nam quales sunt in quaq; re collocatæ functiones, tales eos, qui munere funguntur, efficiunt. & M.Tull.lib.3.accusat. - *ô consuetudo peccandi: quantum habes iucunditatem in improbis, & audacibus, cum pœna abfuit, & licentia consecuta est.*

Illuc præuertamur] ad illud prius ueniamus: illud priore loco explicemus de amatoribus, qui amicarum suarum uitijs ita blandiuntur, & ignoscunt, ut etiã interdum ijs delectentur, aut certè ea non animaduertant, quàm de amicorum officio dicamus. Plautus hoc uerbum in Milite glor. cum accusandi casu coniungit. *Igitur id quod agitur, nunc hoc primum præuorti decet.* in Mercatore cum dandi. - *ociũ non est: mandatis rebus præuorti uolo.* sic Cæsar. lib.7.de bello Gallico. - *huic rei præuertendum existimauit.* T.Liuius lib. 35. παθητικῶς. *Aliud in præsentia, quod magis instaret, præuertendum sibi esse dixit.*

- amatorem quòdam. Turp.dec.] decipiunt amatorem, id est, ab amatore non animaduertuntur, neque sentiuntur: sed ignorantur, λανθάνουσι, fallunt, latent. Plato lib.5. de rep. ostendens eum, qui aliquid amet, non solùm id amare, quod sit in eo genere perfectum, sed id omne, quod sit eius generis: neque quenquam, disciplinarum cupidum uerè dici solere, qui hanc, uel illam disciplinam sequatur: sed eum, qui hoc nomine dignus sit, omnes disciplinas colere, & amplecti oportere: exemplum affert amatorum eorum, qui puerilibus amoribus dediti sunt, aitq; illos puerorum omnium, in quibus insit maturitas illa ætatis, aspectu quodammodo pungi, & commoueri: eorumq; uitia corporis si qua sint, studiose extenuare, & eleuare. uerba Platonis sunt hæc. ἢ οὐχ οὕτω ποιεῖτε πρὸς τοὺς καλούς; ὁ μὲν ὅτι σιμὸς, ἐπίχαρις κληθεὶς ἐπαινεθήσεται ὑφ' ὑμῶν· τοῦ δὲ τὸ γρυπὸν, βασιλικὸν φατὲ εἶναι· τὸν δὲ δὴ διὰ μέσου τούτων ἐμμετρώτατα ἔχειν· μέλανας δὲ, ἀνδρικοὺς ἰδεῖν· λευκοὺς δὲ θεῶν παῖδας εἶναι· μελιχλώρους δὲ καὶ τοὔνομα οἴει τινὸς ἄλλου ποίημα εἶναι, ἢ ἐραστοῦ ὑποκοριζομένου τε, καὶ εὐχερῶς φέροντος τὴν ὠχρότητα, ἐὰν ἐπὶ ὥρᾳ ᾖ; καὶ ἑνὶ λόγῳ πάσας τε προφάσεις προφασίζεσθε, καὶ πάσας φωνὰς ἀφίετε, ὥστε μηδένα ἀποβάλλειν τῶν ἀνθούντων ἐν ὥρᾳ, id est, non'ne ita uos geritis aduersus formosos? non'ne hic quidem quòd sit simus, uenustus appellabitur, atque à uobis laudabitur? illius nasum aquilinum dicitis regium esse? alium, qui medius inter hos locatus sit, exquisitissimam mediocritatem obtinere? nigros autem aspectum uirilem præ se ferre? candidos Deorum esse filios? Iam uerò eorum, qui μελίχλωροι appellãtur, non'ne nomen ipsum ab eo amatore factum est, qui eius, quem amet, pallorem luridum, ac subuiridem extenuet, facileq; ferat, si insit in ætate matura? Denique (ut uno uerbo absoluã) causas omnes excogitatis, uocesq; omnes mittitis, ut ne quis eorum, quorum ætas floreat, de manibus uestris elabatur. Huc pertinent, quæ Lucretius scribit lib.4. *Multi' modis igitur prauas, turpesq; uidemus Esse in delicijs, summoq; in honore uigere. Atque alios alij irrident, Veneremq; suadent Vt placent, quoniam fœdo afflictantur amore, Nec sua respiciunt miseri mala maxima sæpè. Nigra* μελίχροος *est, immunda, & fœtida* ἄκοσμος, *Cæsia* παλλάδιον· *neruosa & lignea,* δορκάς· *Paruula, pumilio,* χαρίτων μία *tota, merum sal: Magna atque immanis,* κατάπληξις, *plenaq; honoris: Balba, loqui non quit,* τραυλίζει· *muta, pudens est: At flagrans, odiosa, loquacula,* λαμπάδιον *fit:* Ἰσχνὸν ἐρωμένιον *tum fit, cum uiuere non quit Præ macie:* ῥαδινὴ *uerò est iam mortua tussi. At Lamia est mammosa: Ceres est icta ab Iaccho: Simula* σιλήνη, *ac Satyra est: labrosa* φίλημα. his similia sunt illa apud M. Tull.lib.1.de natura Deor. *Næuus in articulo pueri delectat Alcæum. at est corporis macula næuus. Illi tamen hoc lumen uidebatur.*

uidebatur.Q. Catulus huius Collegæ,et familiaris nostri pater,dilexit municipem suum Roscium : in quem etiam illud est eius : Constiteram exorientem auroram forte salutans, Cum subitò à læua Roscius exoritur : Pace mihi liceat cœlestes dicere uestra : Mortalis uisus pulchrior esse deo . Hui : pulchrior deo ? at erat, sicut hodie est, peruersissimis oculis . sic & Theocr. ἐν ἐργατίν. Βομβύκα χαρίεσσα, Σύραν καλέοντι τυ πάντες Ισχνὰν, ἀλιόκαυστον, ἐγὼ δὲ μόνος μελίχλωρον. Itaque amorem cæcum faciunt ideò, quòd amantes, eorum,quos amant,deformitatem tum animi,tum corporis non uideant: & quòd ea,quæ minimè pulchra sunt,amanti pulcherrima uideantur: quemadmodum idẽ Theocr. ait in Βουκολιάς. ἦ γὰρ ἔρωτι Πολλάκις ὦ πολύφαμε τὰ μὴ καλὰ, καλὰ πέφανται.

- polypus] Ode xII .epod. *Polypus,an grauis hirsutis cubet hircus in alis.*

Strabonem app.] oculis peruersis.M.Tull.lib. I.de natur. deorum. *redeo ad deos . Ecquos, si non tam strabones, at petulos esse arbitramur ?*

- pætum] pæti dicuntur semiclusis oculis,qualis pingebatur Venus .

- hunc varum distortis,&] hũc,qui distortis est cruribus,uarũ appellat.

Balbutit scaurum] balbutiendo scaurum nominat .

Parcius hic viuit,fr.d.] docet nunc, quo pacto amicorum uitia sint uerbis extenuanda,dissimulanda,ac ferenda .

- ineptus] quid ualeat nomen *ineptus* apud Latinos,docet M.Tull.lib.2.de orat.*Quem nos ineptum uocamus,is mihi uidetur ab hoc nomen habere ductum,quòd non sit aptus: idq́; in sermonis nostri consuetudine per latè patet. Nam,qui aut,tempus quid postulet,non uidet,aut plura loquitur,aut se ostentat, aut eorum quibuscum est, uel dignitatis,uel commodi rationem non habet,aut denique in aliquo genere aut incõcinnus, aut multus est,is ineptus dicitur .*

- concinnus] lepidus,politus,eorum quibuscum uiuit,ingenio, & moribus accommodatus.Lucret.lib.4. *Et simul ipsa uiris Venus ut concinnior esset .*

- simplex] simplicem appellant Latini apertum , liberum , nihil dissimulantem, omnia & loquẽtem,& facientem,quæ sentit,& recta iudicat.sic item & Græci.Eurip. Ιφιγ. ἐν αὐλ.sub pers.Achill. Εγὼ δ' ἐν ἀνδρὸς εὐσεβεστάτου Τραφεὶς Χείρωνος,ἔμαθον τοὺς τρόπους ἁπλοῦς ἔχειν.cui contrarius duplex διπλοῦς.sup.Od.VI.lib.I. *Nec cursus duplicis per mare Vlyssei .*

- calidior] calidior,ardentior,feruidior.

Hæc res & iungit, &c.] Plato quodam loco ait hac re amicitiam maximè integram,incolumemq́; conseruari,si nostra in amicos beneficia minora esse putemus,quàm ij, in quos conferuntur, putant : illorum contrà erga nos merita, maiora nobis,quàm illi existimant,uideãtur. sic Plato ταῦτα φυλάττοντες, ἀσάλευτον τὴν φιλίαν φυλάξομεν .

At nos virtutes ip.] tantum abest (inquit) ut amicorum uitia extenuemus,leuioribusq́; nominibus appellemus,ut contrà, eorum uirtutes uitiorum nominibus calumniantes inquinemus .

- atque Sincerum cup. uas.] quæ sunt suapte natura pura , & sincera,ea per summam iniquitatem,& malitiam turpi,atque impuro tectorio deformamus. allegoria est,per quam hoc significat,quæ sunt recta,honesta,cum uirtute coniuncta,ea per improbissimam calumniam praua,turpia,uitiosa nominamus .

- probus quis Nob. ui. &c.] hunc locum sic explico . si quis probus , & demissus homo nobiscum uiuit:illum tardum & pinguem nominamus. hæc enim *tardo, pingui,* ἀσυνδέτως posita sunt,atque ita longè maiorem uim habent , quàm si dixisset tardo & pingui,ut infra eadem satyra, *habeare insuauis,acerbus.* Iam uerò non est dubium,quin uox demissus interdum in laude ponatur . ut apud M. Tull.

C pro

pro Muræna. *Sit apud nos modestiæ locus: sit demissis h minibus perfugium: sit auxilium pudori.* Idem lib.2.de orat.ad Q. Fratr. *eaq; omnia, quæ proborum, demissorum, non acrium, non pertinacium, non litigiosorum, non acerborum sunt.*

Illi] probo, ac demisso homini.

- hic fugit om.Inf.] si quis est cautior, & aduersus omnes insidias, & fallacias hominum septus, ac munitus, cum inter eos homines se uersari intelligat, qui bonis inuidere, & innocentes criminari solent: pro prudente, & cordato, fictum, astutumq; appellamus.

- nullique malo latus obd.ap.] tralatio est à re militari, aut à gladiatoribus, qui studiose cauere solent, debent quidem certè, ne latus apertum aduersario ostendant. Tibullus nudum latus appellat. lib.1. eleg. IIII. *Si uolet arma, leui tentabis ludere dextra: Sæpe dabis nudum, uincat ut ille, latus.* Cæsar lib.1.de bello Gal. *Boij, & Tulingi, qui hominum millibus circiter* XV.*agmen hostium claudebant, & nouissimis præsidio erant, ex itinere nostros latere aperto aggressi circumuenere.* contrarium est *latus tectum.* Terent.Heautont. - *triumpho, si licet me látere tecto discedere.*

- crimina] criminationes ἐγκλήματα. ut sup. epist. ad Loll.lib. 1. *Vt penitus notum si tentent crimina, serues.*

Simplicior] apertior.ut sup. *simplex, fortisq; habeatur.*

Aut tacitum appellet] hunc locum in omnibus codicibus uulgatis corruptum, restitui. nam cum antea legeretur *impellat*, ego *appellet* reponendum curaui, ab uno codice manu exarato admonitus, atque adiutus, in quo scriptum erat, *appellat.* quid sit autem tacitum, aut legentem appellare, sciunt omnes, qui Latine sciunt. Verum tamen minus exercitatos exempla docebunt. Cic. in Bruto. *Videor enim iam te ausurus appellare, quoniam longo interuallo modò primùm animaduerti paulo te hilariorem.* idem epist.2.lib.1. *uidebatur enim reconciliata nobis uoluntas senatus esse, quod tùm dicendo, tùm singulis appellandis perspexeram.* Idem in orat.pro P. Quinctio. *Tunc appellat ultro Næuium, vt quoniam,* &c. Idem lib.25.epist. *Tu mi Treboni, quando ad amorem meum aliquantulum discedens addidisti: quo tolerantius feramus igniculum desiderij tui, crebris nos litteris appellato.* Idem 1.lib.accus. *appellat hæredem L. Annium, qui erat institutus secundum filiam: non enim mihi persuadetur, istum ab illo prius appellatum: dicit se posse ei condonare edicto hæreditatem.* Idem procemio accus. Verr. *Videt ad ipsum fornicem Fabianum in turba Verrem: appellat hominem, & ei uoce maxima victoriam gratulatur.* Plautus in Trinum. - *lubet adire, atque appellare hunc. verùm ausculto perlubens: sed metuo, si compellabo, ne aliam rem occipiat loqui.* plus est autem tacitum aut legentem appellare, quàm appellare simpliciter. nam tacitum, aut etiam legentem appellare, interpellare est: quæ sententia huic loco conuenit maximè. legentem autem, tacitum'ue impellere, quid sibi uelit hoc loco, nescio. hoc tantum dicam, si Horatius, aut quis alius principem impelleret, nō simplex, aut quouis sermone molestus, aut communis sensus expers diceretur: sed uel, ut insanus, & mente captus, uinculis constringeretur, uel ut audax, & scelestus, supplicio afficeretur. nemo enim impellitur sine grauiore ictu, ut uis uerbi declarat. tribus, quatuor'ue exemplis contenti erimus. Cicer.pro Plancio. *Etenim, si quando, ut fit, iactor in turba, non illum accuso, qui est in summa sacra uia, cum ego ad Fabij fornicem impellor: sed eum, qui in me ipsum incurrit, atque incidit.* Idem in Cluentiana. *Præcipitantem igitur impellamus, & perditum prosternamus.* Lucret. lib.2. *Nec simile est, vt cum impulsi procedimus ictu Viribus alterius magnis, magnoq; coactu.* T. Liuius lib.33.annalium. *& primò adeò acriter inuaserunt, ut antesignanos impulerint.* Horat. Od.VI.li.4. - *aut impulsa Cupressus Euro.* incidi & in alium codicem ueterem, ubi ad uocem *impellat*, ascriptum erat, id est, alloquatur. cui annotationi si additum esset,

ſet, *ultrò*, ſeu *prior*, uis uerbi, quod ad hunc locum attinet, expreſſa eſſet. nam, qui appellat alterum, eum prior, aut ultrò affatur. Ineptiſſimè autem quidam legunt, *impellam*, cum ſit referendum, ad id quod antecedit *Simplicior ſi quis*, &c.

Quàm temerè in noſmet l. ſ.] nimia (inquit) hac ſeueritate, & aſperitate in amicos leuiter peccantes, conditionem noſtram efficimus duriorem, nobiſq; (ut ita dicam) legem grauiſſimam imponimus. Nam cum ab omni uitij labe nemo ſit purus, nec integer, non dubium eſt, quin eadem lex ſit in nos ualitura, quam in alios tulerimus.

Nam uitijs nemo ſine n.] ſic Theognis *Εἴτις ἁμαρτολῇσι φίλων ἐπὶ παντὶ χολῷτο, Οὔποτ᾽ ἂν ἀλλήλοις ἄρθμιοι, οὐδὲ φίλοι Εἶεν· ἁμαρτωλαὶ γὰρ ἐν ἀνθρώποισιν ἕπονται Θνητοῖς κύρνε, θεοὶ δ᾽ οὐκ ἐθέλουσι φέρειν.* Idem *Οὐδένα παμπήδην ἀγαθὸν, καὶ μέτριον ἄνδρα Τῶν νῦν ἀνθρώπων ἠέλιος καθορᾷ.*

- amicus dulcis, vt æq. e. Cum m.] id eſt, quo tempore amicus uirtutes meas cum uitijs comparat, propendeat in uirtutes noſtras numero plures (ſi modò plures ſint meæ uirtutes, quàm uitia) earumq; pondere uitia noſtra eleuet. poteſt & particula *cum* pro coniunctione accipi, hoc modo mea bona cum uitijs compenſet: deinde ſequetur *ἀσυνδέτως*: pluribus hiſce, &c. ego tamen illo modo malo.

- hac lege in trut.] id eſt, hac lege, eadem erga eum adhibebitur æquitas, ac lenitas.

Qui, ne tub. prop.] id eſt, qui uult ſibi ab amico ſua peccata ignoſci grauiora, ignoſcat ei leuiora. *ἀλληγορία* eſt.

Denique, quatinus excidi] Ingreditur diſputationem aduerſus Stoicos, quorum unum è multis hoc erat decretum, omnia peccata eſſe paria. Quandoquidem (inquit Horatius) uitijs carere non poſſumus, neque fieri ullo pacto poteſt, ut peccata, ſiue à natura ſint inſita, ſiue mala conſuetudine contracta, funditus extirpemus: cur non ea diſtinguimus, & pro cuiuſque grauitate, aut leuitate pœnas irrogamus?

- quatinus] quoniam. ut Ode XXIIII. lib. 3. - *quatinus, heu nefas, Virtutem incolumem odimus.* & ſatyra IIII. lib. 2. *Quatinus ima petit uoluens aliena uitellus.*

- cur non Ponderibus mod. ſ. r.] cur non ratione peccata ponderamus, & metimur, ut pœnæ ſint peccatis æquales?

- tepidumque ligurrierit ius] id eſt, paulatim & leuiter delibarit, ſeu exorbuerit. Eſt enim ligurrire eleganter, & paulatim, & ferè cum faſtidio delibare, ac decerpere, *ἀπὸ τοῦ λιγυροῦ. quod eſt ſuaue.* inquit Donat. in Eunuch. ad illum locum. *Quæ dum foris ſunt, nihil uidetur mundius, Nec magis compoſitum quicquam, nec magis elegans: Quæ cum amatore ſuo cum ſunt, ligurriunt, Harum uidere ingluuiem,* &c. idem eadem comœd. ſup. *Hominem haud impurum, patria qui abligurrierat,* ſeu, (ut alij legunt) *obligurrierat bona. Abligurrierat* (inquit ille) *id eſt, ſuauibus eſcis conſumſerat. Nam ἀπὸ τοῦ λιγυροῦ eſt ligurrire: & λιγυρὸν Græci ſuaue appellant.* Nonius Marc. producit hunc locum & ligurrire interpretatur, deguſtare. *vnde* (inquit) *abligurrire, multa auidè conſumere.* utitur Hor. hoc eodem uerbo ſat. 4. lib. 2. - *ſeu puer unctis Tractauit calicem manibus dum furta ligurrit.* M. Tull. lib. accuſ. 2. poſuit translatè. *non reperietis hominem timidè, nec leuiter hæc improbiſſima lucra ligurrientem: deuorare omnem pecuniam publicam non dubitauit.* hoc uerbum autem duobus rr. ſcribendum eſſe uiri docti cenſent, & in libris calamo exaratis omnibus præterquàm in Torneſ. ita ſcriptum eſt. fortaſſe autem acceſſit r. ut producatur. neque uerò eſſem auſus princeps uulgatam ſcripturam immutare, niſi mihi Faërnus uir doctiſſ. auctor fuiſſet ut ita typis excudendum curarem.

Labeone inſanior] Labeonem carpens, Auguſto aſſentatur. Nam hic Labeo uſque adeò fuit liber, & contumax, ut etiam Auguſto ſæpe reſtiterit, ac reſponſarit.

Quod niſi concedas, hab. inſ.] quod niſi ignoſcas, meritò poſſis inſuauis haberi, atque acerbus. *inſuauis, acerbus* dixit ἀσυνδέτως, quod genus alibi annotabimus.

Odiſti & fugis, &c.] quanuis leue admodum ſit amici peccatum, odiſti eum tamen, & fugis, ut Druſonem fæneratorem debitor. Hic Druſo fænerator erat, & hiſtoriarum ſcriptor, ſuorum ſcriptorum nimius amator, nimiusq; admirator. Itaque cum à debitoribus ſortem, aut uſuras ad diem non abſtulerat, eos ſuarum hiſtoriarum recitatione malè multabat.

Qui] debitor æris.

- triſtes Kalendæ] Kalendis pecuniam & collocabant in fænore, aut quæſtu, ut ſuprà Od. III. epod. *Quærit Kalendis ponere*, & exigebant. ut hoc loco. triſtes autem, nempe debitori. uide quæ ad Od. illam 3. annotauimus.

Mercedem] uſuram. ut ſaty. II. *Quinas hic capiti mercedes execat.*

- extricat] explicat, expedit, & ita diſſoluit.

Porrecto iugulo.] ſignificat ita fuiſſe iniucundam, ac moleſtam debitoribus recitationem illam, ut ultro iugulum Druſoni præberent, mallentq; iugulari, quàm audire: uel ut uiderentur iam iam, quaſi iugulandi, iugulum præbere. ſic lib. de arte poët. *Indoctum, doctumq; fugat recitator acerbus: Quem uerò arripuit, tenet, occiditq; legendo. Non miſſura cutem, niſi plena cruoris hirudo.*

- catillum Euandri m. tr.] paruum catinum, quo uſus ſit Euander: ex quo intellige antiquiſſimum. Euander Pallantis Arcadiæ Regis nepos, patre interfecto i Italiam uenit, expulſiſq; Aboriginibus, ea loca, ubi nunc Roma eſt, occupauit. uide Virg. lib. 7. Aen. Catinum (inquit Varro) dicunt Siculi, ubi aſſa ponebant.

- commiſſa fide.] id eſt, fidei. arcana quædam conſilia ſuæ fidei commiſſa. fide enim pro fidei poſitum. ut Virg. Georg. I. *- libra die, ſomniq; pares ubi fecerit horas.* idem lib. I. *Munera, lætitiamque die.* & ſuprà Od. VII. lib. 3. *Conſtantis iuuenem fide.*

- ſponſum'ue negarit] promiſſum uel ſuo nomine, uel alieno, inficiatus ſit.

Queis paria eſſe f. p.] nunc apertè Stoicos exagitat.

- ſenſus, moreſq; repug.] ſic M. Tullius de finib. lib. 4. *In prima igitur conſtitutione Zeno tuus à natura receſſit: cumq; ſummum bonum poſuiſſet in ingenij præſtantia, quam uirtutem uocamus, nec quicquam aliud bonum eſſe dixiſſet, niſi quod eſſet honeſtum: nec uirtutem poſſe conſtare, ſi in ceteris rebus eſſet quicquam, quod aliud alio melius eſſet, aut peius: his propoſitis tenuit prorſus conſequentia*, &c. ſequitur mox. *Omnes, qui ſapientes non ſunt, æquè miſeros eſſe: ſapientes omnes, ſummè beatos eſſe: rectè facta omnia æqualia: omnia peccata paria: quæ magnificè primò dici uidentur, conſiderata minus probantur: ſenſus enim cuiuſque, & natura rerum, atque ipſa ueritas clamabat quodammodo non poſſe ſe adduci, ut inter eas res, quas Zeno exæquaret, nihil intereſſet.* Fuit autem Zeno Stoicæ diſciplinæ auctor, Polemonis auditor.

Atque ipſa utilitas, iuſti] ſequitur hoc loco Horat. quorundam philoſophorum opinionem, qui exiſtimabant nullum ius eſſe, nullum iuſtum natura: ſed hæc omnia ab utilitate eſſe nata, & profecta, id eſt propterea leges eſſe latas, & iura deſcripta, quia ſine iure, & legibus ſocietas humana incolumis conſeruari non poſſet: qua de re mox plura dicemus.

Mutum, & turpe pecus] id eſt, homines illi recentes, à pecudibus parum

parum admodùm differentes, nondum ſcilicet ſermonis uſu, nec ciuili cultu reperto, nondum denique legibus ullis conſtitutis. ſic Lucretius lib. 5. *Multaq́; per cælum ſolis uoluentia luſtra Vulgiuago uitam tractabant more ferarum.*

Vnguibus, & pugn.] ſic Lucret. lib. 5. *Arma antiqua manus, ungues, dentesq́; fuerunt, Et lapides, & item ſiluarum fragmina, rami.*

Donec uerba, quibus u. ſ.] Plato in Cratylo uult nomina rebus conſilio eſſe impoſita: docetq; eum, qui primus nomina fabricatus, ſit quem ὀνοματουργὸν nominat, ὀνοματοθέτου munere functum eſſe, nominaq́; cuique rei accommodata impoſuiſſe: ex dialectici præſcripto tamen: quemadmodum faber gubernaculum efficit præcipiente, & præeunte gubernatore. admonendus aútem eſt lector minus exercitatus in libris Platonis, in eo dialogo corruptè legi νομοθέτης, cum legendum ſit ὀνοματοθέτης. ſimile erratum admiſſum à librarijs primo libr. ὑπέρ. ἀναλ. (ſic enim uulgò nominant) indicauit mihi Muretus. Nam ubi νομοθετῆσαι legitur, legēdum ὀνοματοθετῆσαι. hoc modo Εἰ δὴ δεῖ ὀνοματοθετῆσαι, ἔστω τὸ οὕτω λέγειν, κατηγορεῖν. ubi omnes interpretes uitioſa ſcriptura decepti, lapſi ſunt, præter ueterem. Lucr. libr. 5. à Platone diſſentiens, ex ſententia Epicuri ait, naturam, & utilitatē ab hominibus uoces ad ſignificandū aptas, ſermonemq́; expreſſiſſe: neque unū aliquem nomina rebus impoſuiſſe: his uerſibus. *At uarios linguæ ſonitus natura ſubegit Mittere, & utilitas expreſſit nomina rerum, Non alia longè ratione, atque ipſa uidetur Protrahere ad geſtum pueros infantia linguæ. Cum facit, ut digito, quæ ſint præſentia, monſtrent. Sentit enim uim quiſque ſuã, quoad poſſit abuti,* &c. ſequuntur hæc deinceps, *Proinde putare aliquem tum nomina diſtribuiſſe Rebus, & inde homines didiciſſe uocabula prima, Deſipere eſt. nam cur hic poſſet cuncta notare Vocibus, & uarios ſonitus emittere linguæ: Tempore eodem alij facere id non quiſſe putentur.*

– dehinc abſiſtere bello, Opp.] M. Tull. lib. 1. de inuentione, & lib. 1. de Orat. ad Qu. frat. & in orat. pro Sextio, ait primos illos homines, cum primò diſperſi eſſent, & uagi, poſteà ui eloquentiæ, & prudentia paucorum, unum in locum eſſe congregatos, atque à fera, agreſtiq; uita, ad humanum cultum, ciuilemq́; ſocietatem deductos: & conſtitutis iam ciuitatibus, urbibusq́; conditis, leges ab eis, & iura, iudiciaque fuiſſe deſcripta. Horatius hanc uim aſcribit poëtis, & muſicis: qui ijdem erant ſapientes, & eloquentes, in epiſtola de arte poët. *Silueſtres homines ſacer, interpresq́; deorum, Cædibus & uictu fœdo deterruit Orpheus.* qua de re ad illum epiſtolæ ad Piſones locum nonnihil dicemus. & ad Od. x. lib. 1. plura diximus. cum his Horatianis congruunt illa Iſocratis in Nicocle. Ἐγγενομένου δ' ἡμῖν τοῦ πείθειν ἀλλήλους, καὶ δηλοῦν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς περὶ ὧν ἂν βουληθῶμεν, οὐ μόνον τοῦ θηριωδῶς ζῆν ἀπηλλάγημεν, ἀλλὰ καὶ συνελθόντες πόλεις ᾠκίσαμεν, καὶ νόμους ἐθέμεθα. quem locum notauit Muret. in lib. var. lect.

Oppida] M. Tull. lib. 1. de gloria, oppida ex eo appellata eſſe exiſtimat, quòd opem darent. alij, quòd eò opes ſuas homines conferant. Varro lib. 4. de ling. Lat. uel ab ope, quòd munitur opis cauſa, uel quòd opere munibant mœnia, quò tutius eſſent.

Nam fuit ante Hel.] id eſt, fuerunt enim ante Helenam aliæ mulieres, è quibus belli cauſæ natæ ſunt: fuerunt alij ante Paridem adulteri. Athen. lib. decimo tertio complures mulieres enumerat, quæ belli principia, cauſasq́; præbuerint. & Herodotus lib. 1. prima inter Græcos & barbaros bella ob fæminas hinc & illinc raptas orta eſſe oſtendit.

Quos uenerem incertam, &c.] ſic Lucret. lib. 5. *Et Venus in ſiluis iungebat corpora amantum. Conciliabat enim uel mutua quanque cupido, Vel uiolenta uiri uis, atque impenſa libido, Vel pretium glandes, atque arbuta, uel pyra lecta.*

Viribus editior] ualentior, robuſtior.

Iura inuenta metu iniuſti] Concludit Horat. iura non natura, ſed utilitate ualere & conſtare. quæ ſententia fuit etiam ueterum quorundam Philoſophorum, ut ex Platone multis locis cognoſcere licet. Atque in lib. quidem de leg. 10. ſcribit hanc eſſe ſententiam quorundam hominum, qui haberi uolunt ſapientes, eorum omnium, quæ orta ſunt, quæ oriuntur, quæq; oritura ſunt, alia natura, alia arte, alia fortuna conſtare: uerbi gratia, ignem, aquam, terram, animam, ſeu aëra natura, & fortuna uigere, & ualere, non arte: cetera, quæ pictura, ars fabricandorum ſignorum, muſica, & artes omnes efficiunt, arte ualere: ita Deos non natura, ſed arte, id eſt, quibuſdam legibus, & inſtitutis hominum conſtare. Iam honeſta quidem alia lege, alia natura ualere: iuſta autem nulla eſſe natura: ſed homines aſſiduè inter ſe de iuſto, & iniuſto diſſidere, quotidieque ea immutare. quæ porrò iuſta eſſe ſtatuerint, tum eſſe iuſta, lege ſcilicet, & arte, non natura. Atque hæc loquuntur (inquit Plato) ſapientes quidam apud adoleſcentes homines, dicuntque id eſſe iuſtiſsimum, quod quis ui obtinuerit: unde adoleſcentium animis impietas ingeneratur, perinde ac ſi non ſint ij dij, quos lex animo, & cogitatione informare iubet. Idem in Gorgia eorum opinionem refellit, qui dicebant τὸ δίκαιον εἶναι τὸ κρείττω τοῦ ἥττονος ἄρχειν, καὶ πλέον ἔχειν. id eſt, ius eſſe, ut, qui præſtantior eſt ſiue uiribus, ſiue uirtute, inferiori imperet, & plus eo obtineat. Cum enim in eo dialogo Socrates multis uerbis docuiſſet præſtare iniuriam accipere, quàm inferre: Callicles & Polus contrà diſputant, iniuriam inferre deterius eſſe, quàm accipere, natura: ſed lege conſtitutum eſſe contrarium ab hominibus imbecillis, ne præſtantioribus parere cogerentur, ne'ue ab illis ſpoliarentur. Quinetiam eos (quos dixi) imbecillos rerum nomina immutaſſe, ac peruertiſſe. nam, quod iuſtum ſit natura, id illos, ut iniuſtum haberetur, lege lata extorſiſſe: & contrà, quod iniuſtum eſt natura, ut iuſtum. exempli cauſa, ſi quis præſtantior ac potentior, deteriorem atque imbecilliorem ſpoliet, id iniuſtum eſſe dixiſſe, & iniuriam appellaſſe, cum ſit iuſtũ, & ius appellandum. Atque hæc quidem, & multo plura apud Platonem, & ab illis contra iuſtitiam diſputantur, & à Socrate refelluntur. Horatius autem hoc loco eos ſequitur potiſſimùm, qui ius ab utilitate natum eſſe uolunt: quæ ſententia quãuis uideatur probabilis, eſt tamen & falſa, & pernicioſa: ſaniusq; multo & uerius eorum iudicium eſt, qui ſtirpem iuris à natura repetunt, quam ducem ſecuti probant iura, aut omnia, aut multo plurima, natura ualere: primùm propterea quòd homo ſolus ex omnibus animantibus rationis ſit particeps natura: lex autem, quę iuſta ab iniuſtis diſtinguit, nihil aliud ſit, quàm recta ratio: deinde quòd homines congregabiles ſint natura: nulla autem congregatio ſine iure & legibus diu incolumis manere poſſit: poſtremò quòd optimus quiſque iuſtitiam colat, improbiſſimus iniuſtitiam: uir bonus autem ſit optimus & ueriſſimus rerum humanarum exiſtimator ac iudex, atque adeò regula, ſeu menſura: Itaque iuſtitiam, & iuris æquabilis deſcriptionem, utilem illam quidem eſſe hominum generi, ſed non ideò ab utilitate eſſe natam. Heſiodus quidem ſcribit hoc intereſſe inter feras, & homines, quod illæ ſoleant ſe mutuò uorare, quia non ſit illa inter eas iuris, & iuſtitiæ cõmunitas: hominibus autem non ſit fas ac immanitate uti, propterea quòd Deus immortalis iura, legesq; eis dederit, quibus imbuti ac temperati iuſtitiam inter ſe colerent. uerſus Heſiodi ſunt hi, Τόνδε γὰρ ἀνθρώποισι νόμον διέταξε Κρονίων Ἰχθύσι μὲν, καὶ θηρσὶ, καὶ οἰωνοῖς πετεηνοῖς Ἔσθειν ἀλλήλους, ἐπεὶ οὐ δίκη ἐστὶν ἐπ' αὐτοῖς· Ἀνθρώποισι δ' ἔδωκε δίκην, ἣ πολλὸν ἀρίστη Γίνεται. Idem paulò ante dixerat Iuſtitiam uirginẽ eſſe, & Iouis filiam, quibus duobus perſpicuè ſignificat eã & à Deo natam eſſe, & incorruptã atque inuiolatã eſſe tuendã: quod ita non eſſet, ſi ab utilitate

litate ortum haberet. Et M.Tull.lib.1.de legibus, iuris ortum à natura repetendũ esse pluribus uerbis ostendit.

Nec natura potest i.s.] à dissimili probare conatur nihil esse iustum aut iniustum natura, sed hæc sola utilitate distingui: id est, utilitatis causa constitutum esse, ut alia sint iusta, alia iniusta: de bonis autem & malis longè aliter esse sentiendum: bona enim à malis, fugienda ab expetendis natura, non utilitate distingui.

Nec uincet ratio hoc] Posteaquam docuit ius ab iniuria non natura, sed utilitate separari, redit ad institutum, ut refellat πολυθρύλλητον illud Stoicorum decretum, peccata esse paria. pendet autem hæc quæstio à superiore illa de iuris origine. Nam si iusta & iniusta natura ualerent, fortasse omnia iusta essent æqualia, (quod enim per se, & natura est tale, neque utilitate ponderatur, id non potest altero magis esse tale) idemq; de iniustis esset sentiendũ: ex quo efficeretur ut peccata essent æqualia, cùm peccata omnia sint iniusta. Nunc autem cum ab utilitate ius & iniuria originem, principiumq; duxerint (ut uult Horatius) sequitur ut, quemadmodum alia alijs sunt utiliora, & inutiliora: ita alia alijs sint & iustiora, & iniustiora: ergo ut etiam alia peccata alijs sint grauiora, aliaq; alijs leuiora. sic loquitur autem satyra III.lib.2. *Vincit enim stultos ratio insanire nepotes.*

- tantundem ut peccet, idemque] id est, tam grauiter peccet. notauimus hoc loquendi genus *idem peccat*, in epist. de arte poët.

- nocturnus legerit] id est, noctu, ut sup. annot. ad Od. XVI. epod. *sacra legerit* autem, sacrilegium admiserit.

- as sit Regula p.] id est, si peccata sunt inæqualia, ut reuera sunt, debent & pœnæ esse inæquales, id est, peccatis æquales.

Nam ut ferula cædas, &c.] occurrit ijs quæ poterat Stoicus dicere, hoc modo: non uis Horati eum, qui scutica, id est, minore pœna dignus sit, flagello cædi, id est, grauiore pœna affici. cur non eadem opera uetas, ne, qui grauiorem pœnam meritus sit, ferula cædatur? quia non uereor (inquit Horat.) ne id facias, cum furta latrocinijs paria esse dicas, & mineris te utraque peccata pari pœna castigaturũ, si regiam potestatem adeptus sis. attendat autem lector Latini sermonis studiosus, non esse hoc ordine uocabula collocanda, *non uereor ut ferula cædas*. nam qui ita loquitur, *uereor ut cædas*, uult cædi, & uidetur ita dicere: *vereor ne non cædas*. qui hoc modo autem, *uereor ne cædas, non uult cædi*: & cõtrà, si quis ita loquatur, *non uereor ne cædas*, hoc significat, *ego non dubito quin non sis cæsurus*, uel *confido te non cæsurum*, & si quis ita, *non uereor ut cædas*, hoc innuit, *non uereor ne non cædas*: *mihi dubium non est, quin sis cæsurus: confido te esse cæsurum.* non sunt igitur hæc uerba ita disponenda, *non uereor, ut ferula cædas meritum maiora*, &c. alioqui Horatium aliud, quàm sentiat, loquentem faceremus. nam hoc sentit Horatius, hocq; à nobis uult audiri, atque intelligi, *non vereor ne cædas ferula*, id est, certò scio, te ferula non esse cæsurum eum, qui pœnas sit meritus grauiores. quid igitur dicemus? Horatium minus Latinè esse locutum? minimè uerò. confugiendum igitur est ad id, quod toties iam dixi, particulam *vt*, non esse cum uerbo *uereor*, coniungendam, sed totam illã, quæ antecedit, orationem, suo loco, & separatim esse legendam, hoc modo: *nam, ut ferula cædas eum, qui maiores pœnas sit meritus: non uereor*, subaudi, ne id facias, id est, scio te istuc non facturum. exempla autem è bonis scriptoribus sumta, quis sit huius uerbi & similium usus, nos docebunt. Terent. in And. - *haud uereor, si in te solo sit situm: sed, uim ut queas ferre*. ibid. - *id paues ne ducas tu illam: tu autem ut ducas*, id est, *ne non ducas*. M.Tull. ad Att. lib. VII. *tamen uereor ut his ipsis contentus sit*, &c. id est, *ne non contentus sit*. Idem lib. II. *Videris uereri ut epistolas illas acceperim*. Idem e-

pist.1.ad Torqu.lib.VI. *cuius tanti mali, quamuis docti uiri multa dicant, tamen uereor vt consolatio ulla possit uera reperiri, pæter illam, quæ tanta est, quantum in cuiusque animo roboris est, atque neruorum*, &c. uel legendum *ne consolatio nulla*. nam uulgata scriptura mendosa est. Idem ad Terentiam. *Vereor ut Dolabella ipse satis nobis prodesse possit.* Idem orat. contra Rull. ad popul. *hoc quia uos fœdus nõ iusseritis, ueretur Hiempsal vt satis firmum sit, & ratum.* Idem lib.1. de Orat. ad Qu.fr. *sed illa duo, Crasse, uereor ut tibi possim concedere.* Idem orat. pro Quinctio, *tamen ne uereris, ut possis hæc contra Hortensium defendere?* Hor. sat.1. lib.2. - *ô puer, ut sis uitalis, metuo.* Cæsar lib.5. de bello Gall. *Labienus ueritus, si ex hibernis fugæ similem profectionem fecisset, vt hostium impetum sustinere posset, præsertim quos recenti uictoria efferri sciret*, &c. sic enim habent, cod. calamo exarati. Veniamus ad exempla alterius locutionis, *uereor ne*: cuius quidem sententia priori contraria est. Terent. in Eunuch. *Miserã me, uereor ne illud grauius Phædria tulerit*, &c. idẽ in Andr. - *hei uereor ne quid Andria apportet mali.* in Hecyra. *vereor, si clamorẽ eius hic crebrò exaudiat, Ne parturire eam intelligat.* ibid. - *simul vereor Pamphilum, ne orata nostra nequeat diutius celare.* idem Phorm. - *vereor ne istæc fortitudo in neruum erumpat denique.* ibid. - *hei vereor lenonem, ne quid suat.* M.Tull. in Lælio, *neque enim uerendum est, ne quid excidat, aut ne quid in terram defluat.* Ibid. *sin autem illa vereor, ne idem interitus sit animorum, & corporum*, &c. qui locus mendosè in uulgatis codicib. legitur, *vt idem interitus.* epist. ad C.Cælium C.F. ultima, lib.3. *uerebar ne id ita caderet, quod etiam nunc vereor, ut antè quàm tu in prouinciam venisses, ego de prouincia decederem.* & pro M.Marcello, *vereor ne hoc, quod dicam, non perinde intelligi auditu possit, atque ego ipse cogitans sentio.* ubi mendosè legitur uulgò *uereor vt hoc, quod dicam.* Vir. in Palæm. - *ipse Neæram Dum fouet, ac, ne me sibi præferat illa, ueretur, Hic alienus*, &c.

- & magnis parua, &c.] id est, & mineris te similem pœnam ad leuia peccata uindican[illegible]a adhibiturum, atque ad grauia. *simili falce recidere* posuit pro eo, quod est, simili pœna coërcere. pœnis enim deterrentur ac reuocantur improbi à flagitijs ac maleficijs. falce autem simili magnis dixit more Græcorum, *ὁμοίᾳ τοῖς μεγάλοις*. simili atque magna peccata reciduntur.

- si diues, qui sap.] Stoicos irridet hoc modo, Quid opus est ista conditione, *Si mihi regnum perm. homines?* non ne hoc uestrum est, sapientem esse diuitẽ, sutorem, formosum, atque etiam regem? quid igitur uetat, quominus potestate regia utaris? & cur id, quod habes, optas, quasi desit? cum hoc loco congruit ille, epist.1. lib.1. *Ad summam, sapiens uno minor est Ioue, diues, Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum.* sed illic seriò loquitur, hîc ioco. M. Tullius lib.3. de finibus in extremo, sub Catonis persona talem describit sapientem his uerbis, *rectius enim appellabitur rex, quàm Tarquinius, qui nec se, nec suos regere potuit: rectius magister populi, quàm Sylla*, &c. *rectius diues, quàm Crassus, qui nisi eguisset, nunquam Euphratem nulla belli caussa transire uoluisset*, &c. *rectè etiam pulcher, rectè solus liber, rectè solus inuictus.*

- sutor tamen est sapiens] sapiens est sutor bonus (inquit Stoicus) *τῇ δυνάμει, οὐ τῇ ἐνεργείᾳ*, id est, potestate, non usu, neque functione muneris.

- quo?] id est, quò istuc pertinet? ut superiore satyra, *quò res hæc pertinet?* alii quo modo? alii legunt *quî?*

Vt, quamuis tacet Herm.] de Hermogene sup. saty.11. ut cantor est Hermogenes (inquit) etiam si taceat. (habitu enim cantor est, dum tacet: *ἐνεργείᾳ*, autem cantor est, dum canit) ita & sapiens, consul, diues, formosus est *τῇ δυνάμει, καὶ τῇ ἕξει*, id est, potestate & habitu.

- vt Alfenus] more satyrico Alfenum quendam Cremonensem irridet, qui

cum

cum sutrinam primùm fecisset, deinde clausa sutrina Romæ iuri ciuili Seruio Sulpicio magistro operam nauasset, iurisconsultus clarissimus euasit, consulatum adeptus est, honorificentissimoq; funere elatus est. De eo fit locis aliquot in pandectis iuris ciuilis mentio.

Est opifex solus:] sic scriptum, & distinctum est in duob. cod.Vatic. Iann. Faër.Tornes.Rain.Card.

-vellunt tibi barb.] significat ita inepta, & stulta loqui Stoicos, ut etiam à pueris irrideantur.

-quos tu nisi fuste coërc. Vrg.t.] id est, quos nisi fuste abigis, te ut insanum quendam, & mente captum sectabuntur, atque urgebunt. solent autem pueri mente captos, & fatuos circumsistere, ac sectari: quod & M.Tullius ostēdit lib. 4.accus.de Theomnasto quodã, his uerbis, *Retinere cœpit tabulam Theomnastus quidam homo ridiculè insanus, quem Syracusani Theoractum uocant: qui illic eiusmodi est, ut eum pueri sectentur: ut omnes, cum loqui cœperit, irrideant.*

Vrgeris turba] cod.1.Vatic.& Iann. *Vrgueris*, ut sæpe alibi.

-rumperis] clamore. sic M. Tull. *Dirupi me pœnè in iudicio Galli Canidij familiaris tui.*

-dum tu quadrante lau.] concludit neque sapientem, regem esse dicendũ, quandiu, ut unus de multis, quadrante lauatur, & ab uno Crispino comite deducitur, cùm reges quamplurimos habere soleant stipatores: neque uera esse Stoicorum decreta, *peccata esse æqualia, sapientem nunquam ignoscere, nunquam misereri*, &c. Erat autem quadrans merces balneatoris. M.Tull. pro Cælio, de Clodia. *nisi forte mulier potens quadrantaria illa permutatione familiaris facta erat balneatori.*

SATYRA 4.

EVPOLIS, *atque Cratinus, Aristophanesq; poëtæ,*
Atque alij, quorum comœdia prisca uirorum est:
Si quis erat dignus describi, quòd malus, aut fur:
Quòd mœchus foret, aut sicarius, aut alioqui
Famosus: multa cum libertate notabant.
Hinc omnis pendet Lucillius hosce secutus,
Mutatis tantùm pedibus, numerisq; facetus,
Emunctæ naris, durus componere uersus.
Nam fuit hoc uitiosus. in hora sæpe ducentos,
Vt magnum, uersus dictabat stans pede in uno:
Cum flueret lutulentus, erat, quod tollere uelles.
Garrulus, atque piger scribendi ferre laborem:
Scribendi rectè: nam ut multum, nil moror. ecce
Crispinus minimo me prouocat: accipe, si uis,
Accipe iam tabulas. detur nobis locus, hora,
Custodes: uideamus uter plus scribere possit.
Dij benè fecerunt, inopis me, quòdq; pusilli
Finxerunt animi, rarò, & perpauca loquentem.

COMMENTARII.

Eupolis, atque Cr.] hi fuerunt poëtæ comici ueteris comœdiæ. de Eupoli M. Tull.epist.ad Att. lib. 6. Εὔπολιν τὸν τῆς ἀρχαίας quis non dixit ab Alcibiade nauigante in Siciliam deiectum esse in mare? &c.

Cratinus] interpres Pindari εἰδ. ϛ. ὀλυμπ. producit hunc Cratini uersũ in Bœotos. Οὗτοι δ' εἰσὶν συοβοιωτικὸν πεζοφόρων γλώσσας ἀνδρῶν, & Plutarchus in uita Periclis scribit Periclem (fuerunt enim ferè æquales)

At tu conclusas hircinis follibus auras
Vsque laborantes, dum ferrum molliat ignis,
Vt mauis, imitare. beatus Fannius, ultro
Delatis capsis, & imagine: cum mea nemo
Scripta legat, uulgò recitare timentis, ob hanc rem,
Quòd sũt, quos genus hoc minimè iuuat, vtpote plureis
Culpari dignos. quemuis media erue turba:
Aut ob auaritiam, aut misera ambitione laborat.
Hic nuptarum insanit amoribus: hic puerorum:
Hunc capit argenti splendor: stupet Albius ære:
Hic mutat merces surgente à sole ad eum, quo
Vespertina tepet regio: quin per mala præceps
Fertur, vti puluis collectus turbine, nequid
Summa deperdat, metuens, aut ampliet vt rem.
Omnes hi metuunt uersus: odere poëtas.
Fœnum habet in cornu: longè fuge. dummodo risum
Excutiat sibi, non hic cuiquam parcet amico.
Et, quodcunque semel chartis illeuerit, omneis
Gestiet à furno redeunteis scire, lacuq;
Et pueros, & anus. agedum pauca accipe contrà.
Primùm ego me illorum, dederim quibus esse poëtas,
Excerpam numero. neque enim concludere uersum
Dixeris esse satis: neque, si quis scribat, vti nos,
Sermoni propiora, putes hunc esse poëtam.
Ingenium cui sit, cui mens diuinior, atque os
Magna sonaturum: des nominis huius honorem.
Iccircò quidam, comœdia, nec'ne poëma
Esset, quæsiuere, quòd acer spiritus, ac uis
Nec uerbis, nec rebus inest: nisi quòd pede certo
Differt sermoni, sermo merus. at pater ardens
Sæuit, quòd meretrice nepos insanit amica
Filius: vxorem grandi cum dote recusat:
Ebrius &, magnum quod dedecus, ambulat ante
Noctem cum facibus. nunquid Pomponius istis
Audiret leuiora, pater si uiueret? ergo
Non satis est puris uersum perscribere uerbis:
Quem si dissoluas, quiuis stomachetur eodem,
Quo personatus pacto pater. his, ego quæ nunc,
Olim quæ scripsit Lucillius, eripias si
Tẽpora certa, modosq;: et, quod prius ordine uerbũ est,

les) ab eo dictum esse κεφαληγερέται· quod idem ualet, atque capite oblongo, & amplo, & quasi congregato. de eodẽ infra Hor. epist. ad Mæcen. 3. lib. 1. *Prisco si credis Mæcenas docte Cratino*, &c.

Atque alij, quorum com.] id est, & alij ueteris comœdiæ scriptores. erat autem uetus comœdia liberior, ac maledicẽtior, quàm ut aures hominum ferre possent. sic saty. x. *Illi, scripta quibus comœdia prisca uiris est, Hoc Stabant.*

famosus] malè audiens. suprà Od. 3. lib. 3. *Iam nec Lacænæ splendet adulteræ Famosus hospes.* M. Tull. lib. 2. de orat. ad Q. Fratr. *Non pol (inquit) audeo. Nam me ad famosas uetuit mater accedere.*

Lucillius] significat, satyrã, cuius inuẽtor fuit Lucillius, ueteris comœdiæ locum occupasse. hunc Lucilliũ Bassum insectatur urbanè, id est, suo more Horat. saty. x. de eodem sic M. Tull. lib. 1. de finib. *Nec uerò, ut noster Lucillius, recusabo, quo minus omnes mea legant. Vtinam ille Persius: Scipio uerò, et Rutilius multo etiam magis: quorum ille iudicium reformidans, Tarentinis, ait se, & Consentinis, & Siculis scribere. facetè is quidem,*

Posterius facias, praeponens ultima primis:
Non, ut si soluas, postquàm discordia tetra
Belli ferratos postes, portasq; refregit:
Inuenias etiam disiecti membra poëtae.
Hactenus haec: aliàs iustum sit, nécne, poëma.
Nunc illud tantùm quaeram: meritó'ne tibi sit
Suspectum genus hoc scribendi. Sulcius acer
Ambulat, & Caprius, rauci malè, cumq; libellis,
Magnus uterque timor latronibus: at, benè si quis,
Et uiuat puris manibus, contemnat utrunque.
Ut sis tu similis Caeli, Birriq; latronum:
Non ego sim Capri, neque Sulci: cur metuas me?
Nulla taberna meos habeat, neque pila libellos:
Queis manus insudet vulgi, Hermogenisq; Tigelli?
Non recito cuiquam, nisi amicis, idq; coactus.
Non ubiuis, corámue quibuslibet. in medio qui
Scripta foro recitent, sunt multi: quiq; lauantes:
Suaue locus voci resonat conclusus. inanes
Hoc iuuat, haud illud quaerentes, num sine sensu,
Tempore num faciant alieno. laedere gaudes
Inquis: & hoc, studio prauus facis. unde petitum
Hoc in me iacis? est auctor quis denique eorum,
Uixi cum quibus? absentem qui rodit amicum:
Qui non defendit alio culpante: solutos
Qui captat risus hominum, famamq; dicacis:
Fingere qui non uisa potest: commissa tacere
Qui nequit: hic niger est: hunc tu Romane caueto.
Saepe tribus lectis uideas coenare quaternos:
E quibus vnus auet, quâuis aspergere cunctos,
Praeter eum, qui praebet aquam: post, hūc quoque potus,
Condita cum uerax aperit praecordia Liber.
Hic tibi comis, & vrbanus, liberq; uidetur
Infesto nigris. ego, si risi, quòd ineptus
Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum:
Liuidus, & mordax videor tibi? mentio si qua
De Capitolini furtis iniecta Petilli
Te coram fuerit: defendas, ut tuus est mos.
Me Capitolinus conuictore usus, amicó-
Que à puero est: causaq; mea permulta rogatus
Fecit: &, incolumis laetor quòd uiuit in urbe.

dem, sicut aliàs: sed nec tam docti tunc erant, ad quorum iudicium elaboraret, & sunt illius scripta leuiora, ut urbanitas summa appareat, doctrina mediocris. idem epist. ad Attic. lib. 12. *Cato me quidem delectat: sed etiam Bassum Lucillium sua.* Idem tamen lib. 2. de oratore sub persona Crassi, Lucillium hominem doctum, & perurbanum appellat.

Mutatis tantùm ped.] quia Lucillius hexametris ferè uersibus, illi iambeis mores hominū notabant.

Emunctae naris] id est, sagax, acri iudicio, sagaciter odorans hominum mores, & uitia: naribus acutis. tralatio est, uel allegoria. Nam ut, qui sunt emunctae naris, nisi quid aliud obstat, sagaciter olfaciunt odores: ita qui nares habent mucôre obstructas, minus sunt in sentiendis odoribus sagaces. eadē ratione uerbum *odorari* pro eo, quod est, acutè, & celeriter percipere, atque intelligere, & per uestigando consequi, usurpatur à M. Tullio, Verr. de iuredicundo. *huius uerò erat ars, & malitia miranda, quòd acutissimè tota prouincia, quid cuique esset necesse, indagare, & odorari solebat.* & in episto-
lis

Sed tamen admiror, quo pacto iudicium illud
Fugerit. hic nigræ ſuccus lolliginis: hæc eſt
Aerugo mera: quod vitium procul abfore chartis,
Atque animo prius, vt, ſi quid promittere de me
Poſſum aliud, verè promitto. liberius ſi
Dixero quid, ſi forte iocoſius: hoc mihi iuris
Cum venia dabis. inſeuit pater optimus hoc mi,
Vt fugerem, exemplis vitiorum quæque notando.
Cum me hortaretur, parcè, frugaliter, atque
Viuerem vti contentus eo, quod mi ipſe paraſſet:
Non'ne vides, Albi vt malè viuat filius? vtq;
Barrus inops? magnum documentum, ne patriam rē
Perdere quis uelit. à turpi meretricis amore
Cum deterreret: Sectani diſſimilis ſis.
Ne ſequerer mœchas, conceſſa cum Venere vti
Poſſem: deprenſi non bella eſt fama Treboni,
Aiebat. ſapiens uitatu, quidq́; petitu
Sit melius, cauſas reddet tibi: mi ſatis eſt, ſi
Traditum ab antiquis morem ſeruare, tuamq́;,
Dum cuſtodis eges, vitam, famamq́; tueri
Incolumem poſſim. ſimulac durauerit ætas
Membra, animumq́; tuum: nabis ſine cortice. ſic me
Formabat puerum dictis: & , ſiue iubebat,
Vt facerem quid: habes auctorem, quo facias hoc:
Vnum ex iudicibus ſelectis obijciebat:
Siue vetabat: an hoc inhoneſtum, & inutile factum,
Nec'ne ſit, addubites: flagret rumore malo cùm
Hic, atque ille? auidos uicinum funus vt ægros
Exanimat: mortisq́; metu ſibi parcere cogit:
Sic teneros animos aliena opprobria ſæpe
Abſterrent uitijs. ex hoc ego ſanus ab illis,
Perniciem quæcunque ferunt, mediocribus, &, queis
Ignoſcas, uitijs teneor. fortaſſis & iſtinc
Largiter abſtulerit longa ætas, liber amicus,
Conſilium proprium. neque enim, cum lectulus, aut me
Porticus excepit, deſum mihi. rectius hoc eſt:
Hoc faciens, uiuam melius: ſic dulcis amicis
Occurram: hoc quidam non bellè. nunquid ego illi
Imprudens olim faciam ſimile? hæc ego mecum
Compreſſis agito labris. ubi quid datur oci,

lis ad Atticum multis locis.

- durus componere verſ.] durus in componendis uerſib. uide annot. ad Od. VIII. lib. 4. eiuſdem generis eſt id, quod ſtatim ſequitur. - *piger ſcribendi ferre laborem.*

Cum flueret lutulentus, erat q. t.] cum uerſus profunderet inuenuſtos, incultos, atque illepidos, erat tamen aliquid, quod probares, & ſumeres. huic loco reſpondent ea quæ ſunt ſat. x. *At dixi fluere hūc lutulentum: ſæpe ferentem Plura quidem tollenda relinquendis.* *tollenda*, id eſt, ſumenda. ut epiſt. de art. poët. - *hoc tibi dictum Tolle memor.* & epiſt. ad Numicium lib. 1. - *partem, uel tolleret omnes.* & epiſt. ad Mæcen. 11. - *at tu quantum uis, tolle benignè.* alij tollere accipiunt pro eo, quod eſt amputare, & reſecare: à quibus diſſentio. nā locus ille, qui eſt ſat. x. perſpicuè declarat per tollenda, ea ſignificari, quæ ſumenda, & probanda ſunt, ut ſuo loco docebimus. Quinctilian. lib. 10. ad hunc locum reſpiciens ſcribit illa. *Ego quantum ab illis, tantum ab Horatio diſſentio, qui Lucillium fluere lutulentum, & eſſe aliquid, quod tollere*

Illudo chartis. hoc est mediocribus illis
Ex uitijs unum: cui si concedere nolis,
Multa poëtarum ueniat manus, auxilio quæ
Sit mihi: nam multo plures sumus: ac ueluti, te,
Iudæi, cogemus in hanc concedere turbam.

lere possis, putat.

- nam vt multum, nil moror] id est, nam si quis multũ scribat, nihili æstimo, manum nõ uerterim, sic epist. ad Vallam. lib. I. - *nam uina nihil moror illius oræ.* Virg. Aen. v. - *nec dona moror.*

Crispinus] de quo suprà saty. I.

- minimo me prouocat] minimo subaud. digito. prouerbium est à gestu eorum, qui alterum ad certamen prouocant, natum. nam minimum digitum porrigunt, illum à se contemni significantes, proinde ac si eum possint uel minimo digito percellere, ac peruertere.

- accipe si vis] uerba Crispini Horatium prouocantis.

Dij bene fecerunt] respondet Horat. Dijs habeo gratiam, uel benefici, ac benigni erga me fuerunt Dij immortales, quòd me parui animi, & paucorum uerborum finxerunt. notandum hoc loquendi genus. *Dij bene fecerunt.* quod par est illi vsitatiori *bene factum.*

- perpauca loquentem] sic saty. VI. *Vt veni coram singultim pauca locutus.* mendosè autem habent omnes libri, *loquentis.* præterquàm Faër. in quo scriptum est loquentes. Sed s. alia manu, & in litura.

At tu conclusas hirc.] id est, imitare uentum, qui ex follibus fabrorum ferrariorum expiratur tandiu, quoad ferrum ab igne molliatur: quibus uerbis significat uersus eius esse uel inanes, ac leues: uel inflatos, ac turgidos. hircinis follibus autem, id est, ex corio hircino factis.

- beatus Fannius, ultro, &c.] O beatũ (inquit Horat.) Fannium, cui populus ultro, id est, non petenti capsas, in quibus eius libri conderentur, ac seruarentur, imaginemq; ad memoriam eius prodendam, detulit, cum mea, &c. hunc Fannium ineptum uocat sat. x. his uerbis. - *aut crucier, quòd Vellicet absentem Demetrius? aut quòd ineptus Fannius Hermogenis lædat conuiua Tigelli?* sic loquitur M. Tull. in orat. pro Plancio. *Itaque hac spe decedebam, vt mihi populum Rom. omnia delaturum putarem.* & epist. ad P. Nigidium figulum lib. 4. - *nec mihi quicquam tali tempore in mentem venit optare, quod non vltro mihi Cæsar detulerit.* alij hunc locum sic explicant, beatus Fannius, cuius capsæ ultro in bibliothecam Augusti fuerint delatæ cum imagine. quibuscum equidem pugnare nolim, præsertim cum utrancunque explicationem sequamur, semper intelligere nos oporteat, Fannij poëmata in ædem Apollinis, & Musarum esse recepta: veruntamen priorem explicationem malo.

- erue] cod. II. Vat. Iann. Faër. Tor. Rain. Card. *elige.*

Quòd sunt, quos genus hoc] id est, ob id, quòd sunt non pauci, qui non delectantur, immo uerò offenduntur satyris: ij scilicet, qui reprehensione digni sunt, quales sunt auari, ambitiosi, libidinosi, adulteri, scelerati, impij, uasorum & signorum plus æquo studiosi, mercatores, & similes.

- stupet Albius ære] miro signorum, & uasorum æreorum amore, studioq; ducitur, eaq; supra modum amat, & admiratur. sic loquitur Virg. Georg. II. *Hic stupet attonitus rostris.* Hor. saty. VI. *Qui stupet in titulis.*

Hic mutat merces] emit, comparat, permutat. uide sup. ann. ad Od. XVI. lib. I. de uerbo mutandi.

- ad eum, quo vesp.] ad occidentem. Virgil. lib. 5. Aeneid. - *vespere ab atro Consurgunt venti.* Horat. Od. XV. lib. 4. - *ad ortum Solis ab Hesperio cubili.*

- quin

-quin per mala præceps] ut sup. epist. 1. lib. 1. *Impiger extremos curris mercator ad Indos Per mare paup. fugiens. per saxa, per ignes.*

-vti puluis collectus turb.] puluerem uento concitatum, & collectum uocant Græci κονιορτόν. Itaque hoc nomen uidetur exprimere uoluisse.

-versus] præsertim satyricos, id est, urbanos, & mordaces.

Fænū habet in c.] intellige hæc dici ab improbis, & uitiosis hominibus: qui bus iuisi sūt poetæ. cōuenit prouerbiū in homines acres, promtos, uiribus corporis, aut ingenij facultate instructos, ac paratos ad iniuriam, si qua inferatur, propulsandam, atque adeò ad lacessendum, si quis occurrat malo dignus. Plutarchus in Crasso huius prouerbij originem indicans, ait à bobus, qui cornu petunt, prouerbium esse natum, quorum cornibus Romani solebant fænum appéndere, ut sibi ab eis cauérent homines in uia forte occurrentes. narrat idem Plutarch. Sicinnium quendam de Crasso dicere solitum, fænum eum habere in cornu. sic ille. ἴσχυε δὲ χάριτι καὶ φόβῳ· φόβῳ δ᾽ οὐκ ἔλαττον. ὁ γοῦν πλεῖστα πράγματα παρωχὼν τοῖς καθ᾽ αὐτὸν ἄρχουσι, καὶ δημαγωγοῖς Σικίννιος, πρὸς τὸν εἰπόντα, τί δὴ μόνον οὐ σπαράττει τὸν Κράσσον, ἀλλὰ παρίησιν αὐτόν· χόρτον ἔχειν φησὶν ἐπὶ τοῦ κέρατος. εἰώθεσαν δὲ Ρωμαῖοι τὸν κυρίττοντα τῶν βοῶν ὑπὲρ τοῦ φυλάττεσθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας, χόρτῳ περιελίσσειν τὸ κέρας.

-dum modo risum Exc. s. &c.] ita est ridiculorum dictorum cupidus, ut, dummodo quippiam salsè dicat, ne amicis quidem parcere uelit. Aristotel. lib. 4. de mor. ad Nicom. scribit scurram, quem βωμολόχον Græcè nominat, eo differre ab urbano, quòd urbanus ita salsè dicat, ut neminem offendat, aut etiam delectet: scurra autem ridiculo moderari non possit: tum nec sibi, nec alijs parcat, dūmodo risum moueat. verba Arist. sunt hæc, ὁ δὲ βωμολόχος, ἥττων ἐστὶ τοῦ γελοίου, καὶ οὔτε ἑαυτοῦ, οὔτε τῶν ἄλλων ἀπεχόμενος, εἰ γέλωτα ποιήσει. excutiat autem risum, id est, risum profusum moueat.

Et, quodcunque sem. ch. ill.] id est, quodcunque per iocum, & ludum scripserit.

-furno] in quo coquitur panis. iccircò magna semper eò turba cōuenit & uetularum, & puerorum.

-lacúq;] lacus uas amplissimum, ubi calcantur uuæ. M. Tull. in Bruto. -*sic ego istis censuerim, & nouam istam quasi de musto, ac lacu feruidam orationem fugiendam: nec illam præclaram Thucydidis nimis veterem, tanquam Anicianam notam persequendam.* Est etiam lacus (ut docet Varro lib. 4. de lingua Latina) lacuna magna ubi aqua contineri potest, quo modo credibilius est hoc loco accipiendum esse, ut intelligamus pueros, & anus aquandi causa ad lacum iuisse, & è lacu redire. Propert. lib. 2. *Cui fuit indocti fugienda hæc semita uulgi, Ipsa petita lacu nunc mihi dulcis aqua est.* Horat. epist. 1. lib. 1. -*lacus, & mare sentit amorem Festinantis heri.*

-agedum pauca acc.] respondet Horatius ad ea, quæ cùm in omne genus poëtarum, tùm in satyrarum scriptores dicta fuerant.

-sermoni propiora] orationi solutæ similiora, quàm uersibus. sic epistol. ad August. -*nec sermones ego mallem Repentes per humum, quàm res componere gestas.*

-mens diuinior] M. Tull. item in orat. pro Arch. poëta ait poëtam natura ipsa ualere, & mentis uiribus excitari, & quasi diuino spiritu afflari. uide ann. ad illum locum. *Ingenium misera,* &c. de arte poët.

-magna sonaturum] Prisc. lib. 11. producit hunc locum, & ait soniturum esse usitatius, quàm sonaturum.

Iccircò quidam com.] sic M. Tull. in orat. perf. *At comicorum senarij propter similitudinem sermonis sic sæpe sunt abiecti, vt nonnunquam vix in his numerus, &*

& versus intelligi possit.

- nisi quod pede certo] comica oratio, merus est sermo, præter quàm quòd certo, ac definito numero ab oratione soluta differt. sic M. Tull. in orat. perfe. *Itaque uideo visum esse nonnullis, Platonis, & Demosthenis locutionem, etsi absit à uersu, tamen, quòd incitatius fertur, & clarissimis verborum luminibus vtatur, potius poëma putandum, quàm comicorum poëtarum, apud quos, nihil est aliud quotidiani dissimile sermonis, nisi quòd versiculi sunt.*

- at pater ardens] aduersarium facit occurrentem ei rationi, propter quam putent quidam comœdiam merum sermonem esse, non poëma: nempe quia desit ei spiritus acer, & uis poëtica, hoc modo. atqui sæpe (inquit) uidemus in comœdia senem induci à poëta, filio libidinosè, atque intemperanter uiuenti, scortanti, omnia quæ habeat, profundenti, uxorem benè dotatam recusanti, ante noctem cum facibus ambulanti grauiter irascentem: vt Demeam apud Terent. Teuropidem apud Plautum. non deest igitur comœdiæ uis, nec spiritus. sic epist. de arte poët. *Interdum tamen & uocem comœdia tollit, Iratusq; Chremes tumido delitigat ore.*

- sæuit] excandescit, irascitur χαλεπαίνει. Plaut. Epid. *Sed memento, si quid sæuiunt senes, Suppetias mihi cum sorore ferre.* uide annotat. ad Od. xxxiii.lib.i.

- nepos] luxuriosus, ἄσωτος. uide annotata ad Od. i.epod.in extr.

- nunquid Pompon. istis Aud.] dissoluit id, quod respõsum fuerat ab aduersario, hoc modo. patres (inquit) quotidie solent ita filijs suis succensere potantibus, & scortantibus: & Pomponius adolescens libidinosus, & luxuriosus, si eius pater uiueret, æquè asperè obiurgaretur. hunc Pomponium quasi aliud agẽs, uellicat: in quo genere reprehendendi, & diuinus est Horatius, & ceteros omnes satyrarum scriptores longo interuallo superauit.

Ergo non satis est, &c.] id est, non est igitur satis uersum facere uerbis puris, & lectis, si ordine uerborum commutato, ac numero dissoluto, restet sermo quotidiano sermoni similis: &, quali patres domi cum filijs uti solent.

- personatus] pater comicus, & qui in scena, seu in comœdia patris personam sustineat.

- his, ego quæ, &c.] si ea, quæ ego nunc scribo, & quæ Lucillius scripsit olim, dissoluas, modosque, ac numeros tollas, ordinem denique uerborum immutes, non ita inuenias partes orationis poëticæ dissolutæ, ac dissipatæ, ut si Ennij uersum furras, eumq; ordine uerborum conuerso, dissolutum legas. exempli gratia: si hæc Enniana, - *postquàm discordia tetra Belli ferratos*, &c. dissoluas, ordineq; uerborum turbato ita legas, *Postquam ferratos belli postes, & portas tetra discordia refregit*, non reperietur hic sermo quotidianus, sed poëticus.

- alias] aliàs quæremus, &c. Sed dubitandum non est, quin Comœdia sit poëma: neque Horatius dubitat, ut apparet ex lectione lib. de arte poët.

Sulcius & Caprius] accusatores acerrimi.

- rauci malè] admodum rauci, ex quo significat eos admodum uocales, & clamosos fuisse, seu plurimùm voce contendere solitos esse. obtunditur enim uox, & raucescit nimiùm clamando.

- libellis] accusatorijs: in quibus habent maleficorum nomina, & crimina perscripta.

Magnus vterque timor] id est, vterque valde horribilis latronibus, & sicarijs.

- puris manibus] puris à cæde ἁγνοῖς. ut sup. annot. ad Od. xxii.lib.i. - *scelerisq; purus.*

Non ego sim Capri, &c.] quanuis tu sis latronum similis: si sim Caprio, &

& Sulcio dissimilis, quid est cur metuas me?

Nulla taberna meos h.] Et quid est, quòd metuas me, si libri mei nulla in taberna, nullaq; in columna sint uenales, neque legantur à uulgo? ad columnas prostabant libri. ut in epist. de arte poët. - *mediocribus esse poëtis Non Dij, non homines, non concessere columnæ.*

Queis manus insud. vul.] id est, quos emtos vulgus manibus terat, & Tigellius unus è uulgo? urbanè, & falsè Hermogenem Tigellium, qui doctus haberi uolebat, unum è multis facit, & in uulgo numerat.

Nec recito cuiquam, nisi] hæc aliquantùm separanda sunt à superioribus hoc modo: præterea non recito cuiquam, nisi amicis, idq; inuitus. quid est igitur, quòd me pertimescas, aut uersus meos? in quibusdam libris scriptum reperi, *Nec recitem*, quæ scriptura mihi non displiceret. quin ego uerò eam secutus essem, nisi uidissem hanc uulgatam, & ferri posse, & quattuor librorum ueterum auctoritate confirmari.

- quique lauantes] & qui in balneis. sic enim loquuntur Latini scriptores. sup. saty. 3. - *dum tu quadrante lauatum Rex ibis.*

Suaue locus res.] hæc dicuntur ex sententia, & persona gloriosorum, leuiumq; poëtarum, in balneis sua scripta recitare solitorum.

- inanes Hoc iuuat] hæc refert Horatius, leues, & inanes homines libenter, & cupidè in balneis recitant, non quærentes apud se num stultè, num intempestiuè illud faciant.

- sine sensu] ἀναισθήτως, sine iudicio. sup. saty. 3. *Communi sensu planè caret.*

- studio] ἐκ προνοίας, ἐξεπίτηδες, data opera, de industria. eò autem prauus es, quòd prudens, & de industria lædis alterum. uides hîc nomen *prauus* mirè adiuuare uim uerbi *facis*.

- in me iacis?] mihi obijcis? tralatio ducta ab ijs, qui iaculantur. M. Tull. pro Quinctio. - *ita sit, ut ego, qui tela depellere, & uulneribus mederi debeam, tùm id facere cogar, cum etiam telum aduersarius nullum iecerit.* Idem translatè. pro Q. Rosc. com. - *quin tu hoc crimen aut obijce, ubi licet agere aut iácere noli, ubi non oportet.*

- rodit] obscure lædit, & insectatur. vt infrà epist. ad Loll. lib. 1.

- solutos Qui captat r.] γελωτόποιος. qui risum mouere studet.

- commissa] arcana, occulta consilia suæ fidei commissa. ut epist. XVIII. lib. 1. *Commissumq; teges, & vino tortus, & ira.*

- hic niger est: hunc tu Rom.] id est, hic est improbis moribus, ingenioq; infido. puto Horatium respicere ad symbolum illud Pythagoricum, quod monet μὴ γεύεσθαι τῶν μελανούρων, id est, ne gustemus de ijs, quibus nigra est cauda, quo uetabat Pythagoras (ut interpretatur Plutarchus περὶ παίδων ἀγωγῆς.) συνδιατρίβειν μέλασιν ἀνθρώποις διὰ κακοήθειαν, id est, uersari cum hominibus, qui nigri essent morum improbitate. Dici etiam potest Horatium alludere ad prouerbium illud μὴ τοῦ μελαμπύγου περιτύχῃς· id est, caue ne in uirum, qui nigro sit podice, incidas: quod ab historia Cercôpum natum est, qui à matre fuerant præmoniti, ut cauerent ne in melampygum inciderent. uide Suidam. Ego tamen malo nigrum hoc loco μελάνουρον, quàm μελάμπυγον intelligi, cum μελάμπυγος nomen sit honestum. Nam Hercules dictus est μελάμπυγος. quasi minime mollis, minimeq; impudicus.

Sæpe tribus lectis] in singulis lectis magna ex parte ueteres illi quaterni discumbebant. ita in ternis lectis, discumbebant duodeni. plures autem, quàm quaternos in singulis lectis discumbere, erat incommodum, ac sordidum: ex quo illa M. Tull. in Pisonem. - *nihil apud hunc lautum, nihil elegans, nihil exquisitum (laudabo*

dabo inimicam) ne magnopere quidem quicquam, præter libidines, ſumtuoſum. toreuma nullum, maximi calices, & hi, ne contemnere ſuos videatur, Placentini, &c. *Græci ſtipati, quini in lectulis, ſæpe plures, ipſe ſolus bibiturus, quæ eodem de ſolio miniſtrentur.*

E quibus vnus] id eſt, è quibus conuiuis unus geſtit ſalsè in omnes dicere, præterquàm in conuiuatorem.

- quauis] quauis ratione, quouis modo. Catull. - *difficile eſt, verùm hoc qualibet efficias.* idem ad Rauidum. *Quid vis? qualibet eſſe notus optas?*

- aſpergere] ſalſis dictis carpere, & uellicare. ſic M. Tull. pro Laterenſi. *hunc tu vitæ ſplendorem maculis aſpergis iſtis?* Idem epiſt. ad Cecinam lib. 6. *Ex eodem fonte ſe hauſturum intelligit laudes ſuas, è quo ſit leuiter aſperſus.* ſic loquuntur & Græci. Athen. lib. 12. ex Hegiſandro. Ἀρίστιππος φαινόμενος μὲν ὑπὸ τῶν τοῦ Διονυσίου θεραπόντων, σκωπτόμενος δ' ἐπὶ τῷ ἀνέχεσθαι, ὑπ' Ἀντιφῶντος· εἰ δ' ἀλιζόμενος ἐτύγχανον, ἔφη, καταλιπὼν τὴν ἐργασίαν ἂν ἀπῆλθον;

Præter eum, qui præbet aquam] præter eum, qui dat cœnam, id eſt, conuiuatorem. conuiuator enim balneum calfaciebat, aquamq; præbebat, qua lauarēt conuiuæ, ut diximus ſuprà ad illum locum Od. XIX. lib. 3. - *quis aquam temperet ignibus.* neque uerò neceſſe habeo ſententiam eorum refellere, qui uolunt hoc loco legi. *præbet, aqua,* ut præbet, per ſe, & ſeparatim legatur, & ſubaudiatur cœnam, aut aliquid ſimile. nam uerbum *præbere,* accuſandi caſum ſemper deſiderat, neque unquam uideo à ſcriptoribus omitti, ac ſubintelligi. ut M. Tull. ad Q. Fratr. lib. 2. A. d. VIII. Idus Apr. *ſponſalia Craſſipedi præbui. huic conuiuio puer optimus Q. tuus, meusq;, quòd perleuiter commotus fuerat, defuit.* Horat. ſaty. II. lib. 2. - *nec ſic, ut ſimplex Næuius, unctam Conuiuis præbebit aquam.* ſic loquuntur & Græci ὕδωρ παρέχειν. Athen. lib. 4. & παρέχειν στέγην, ἅλας, ἔλαιον, ὄξος. quod Latini præbere tectum, ſalem, oleum, acetum dicunt. Horat. ſaty. V. huius lib. *Proxima Campano ponti quæ uillula, tectum præbuit: & parochi, quæ debent, ligna, ſalemq;.* ex quo idem Horat. ſaty. VIII. li. 2. conuiuatorem, parochum uocat παρὰ τὸ παρέχειν, quod ualet, præbere: & *parochi* dicebantur, qui legatis ſalem, & ligna præbebant.

- pòſt, hunc quoque potus] poſteà autem ne conuiuatori quidem parcit: ſed hunc quoque aſpergit, tum ſcilicèt, cùm uino caluit, & cum potus eſt.

Condita cùm uerax ap. pr.] id eſt, cum Bacchus ueritatis amator, & ſimplex, aperit arcana conſilia in præcordijs condita. Catullus *condita pectoris* appellat, carm. de coma Beren. ſuprà Od. XXI. lib. 3. amphoram dixit plerunque lene tormentum duro ingenio admouere. nulla ſententia uerior, nulla certior, quàm uino ingenium cuiuſque indicari, atque aperiri. ſic Od. XI. epod. *Simul calentis inuerecundus Deus Feruidiore mero arcana promorat loco.* & lib. de arte poët. ad Piſon. *Reges dicuntur multis urgere culullis, Et torquere mero, quem perſpexiſſe laborent, An ſit amicitia dignus.* His conſentanea ſunt illa Theognidis, Ἐν πυρὶ μὲν χρυσόν τε, καὶ ἄργυρον ἴδριες ἄνδρες Γινώσκουσ'· ἀνδρὸς δ' οἶνος ἔδειξε νόον, Καὶ μάλα περ πινυτοῦ, τὸν ὑπὲρ μέτρον ἤρατο πίνων, Ὥστε καταισχύναι καὶ πρὶν ἐόντα σοφόν.

Hic] quem proximè deſcripſi, ibi, *E quibus unus auet,* &c.

Paſtillos Rufillus] hic uerſus iam ſuprà poſitus eſt ſaty. 2.

De Capitolini] Petillius Capitolinus cum furti, aut peculatus accuſatus eſſet, corona è Capitolio ſublata, iudicio abſolutus eſt. Anno ſuperiore cum eſſem Romæ, Clemens Teueninus Gallus, homo Romanarum antiquitatum ſtudioſiſſimus, oſtendit mihi domi ſuæ nummum argenteum: cuius in antica parte, expreſſa erat figura templi Capitolini, & circum ſignatum nomen *Petillius:* in poſtica Iouis effigies, & circumſcriptum cognomen *Capitolinus.* de eodem ſat. X. - *& cum Dura tibi peragenda rei ſit cauſa Petilli.*

D - defendas.,

- defendas, vt tuus eſt mos] alloquitur eum, à quo ſua ſcripta reprehendi, ac metui uidet, tanquam nimis dentata, & aculeata: & cui ſe inuiſum, & formidoloſum eſſe intelligit, ueluti nigrum, ac *μελάγκρον*. defendas (inquit) Petillium iudicio abſolutum, ſi fortè de eo mentio incidat, tuo more, id eſt, non liberaliter, neque candidè: ſed malignè, perfidioſè, atque inſidioſè: his uerbis, quæ deinceps ſequuntur, *Me Capitolinus*, &c. in cod. Faer. & Don. ſcriptum eſt *conuictore uſus amico*, ſine coniunctione *que*.

- hic nigræ ſuccus lolliginis] huiuſmodi oratio (inquit Horatius) occultæ maleuolentiæ, obſcuriq;, atque inſidioſi odij pleniſſima eſt. quid ita? quia quamuis te Petillij abſolutione lætari, eiq; benè uelle ſimules, eo tamen, quòd te mirari dicis, quonam pacto ſit abſolutus, ſignificas eum non fuiſſe innocentem, neque gratis eſſe abſolutum. *ſuccum lolliginis* appellat orationem inuidiæ, ac maleuolentiæ plenam, quæ alterius famæ maculam aſpergat. ab atramento lollignis piſcis ducta tralatio eſt. de quo ſic Varro lib. 4. *lolligo* (inquit) *quòd ſubuolat, littera commutata. Nam primò uoligo.* Deſcribit autem hìc hominem improbum, perfidum, atque inſidioſum, qui, quæ nihil ad rem pertineant, laudet: ea autem, de quibus quæritur, carpat, & uituperet.

- hæc eſt Aerugo] ærugo, æris eſt uitium. M. Tull. Tuſcul. 4. *æs Corinthiacum tardius in æruginem incidit. hæc eſt ærugo mera*, id eſt, hoc eſt graue uirus, & uenenum uitæ, & peſtis amicitiæ, ut loquitur Catull. ad Rufum, *Siccine ſubrepſti mi, atque inteſtina perurens, Sic miſero eripuiſti omnia noſtra bona? Eripuiſti, eheu, noſtræ crudele venenum Vitæ, eheu, noſtræ peſtis amicitiæ.*

Quod vitium, &c.] quam maleuolentiam amicitiæ ſimulatione tectam, ita eſſe abfuturam, & ab animo meo (quod prius eſt) & à ſcriptis, promitto, ut quiduis aliud, ſi quid eſt, quod de me ſpondere, ac recipere poſſim.

- inſeuit pater optimus hoc mi.] hunc locum in omnibus exemplaribus & manu ſcriptis, & excuſis corruptum, detractione unius litteræ in uerbo *inſueuit*, & mutatione *e*, in *i*, in prouocabulo *me*, reſtitui, atque emendaui, cum anteà legeretur *inſueuit pater optimus hoc me*: niſi quòd in uno codice impreſſo ſcriptum reperi, *inſeuit pater optimus hoc me*. quarum ſcripturarum utraque uitioſa eſt. Nam primùm *inſueuit* verbum eſt abſolutum, ſeu potius, ut Grammatici appellant, neutrũ *παθητικὸν*. Quare longe abeſt ab eo, ut duos accuſandi caſus ſuo iure poſtulare debeat, nempe *me*, & *hoc*. niſi ſi quis dicat *me* pro *mihi* poſitum eſſe, ut loquebãtur antiqui, auctore Feſto, quod mihi non ſit ueriſimile. Deinde ſi quis dicat *hoc*, eſſe ſexti, aut ſeptimi caſus, & *inſueuit*, dictum eſſe pro *aſſuefecit*: ne id quidem bene procedet. nam dicimus Latinè aſſuefeci me labori, vigilijs, ſtudio litterarum, inediæ, & ſimilibus: non autem, aſſuefeci me labore, &c. Itaque dicendum fuerat, *inſueuit pater optimus huic me*, id eſt, aſſuefecit me huic rei. Iam verò quòd nonnulli ita dicunt, inſueuit me inſtituere, ut hoc fugerem, &c. mera ſomnia. nam neque placet mihi verbũ inſtituere ſubintelligi, & foris peti: neque hoc ſentit Horatius, quod illi uolunt. non enim ſignificat ſe à patre eſſe aſſuefactum, ut hoc, id eſt, certum uitium: ſed vt omnia uitia fugeret, exẽplis ea notando. Itaque, ne ſim longior, primùm ſic contendo hunc locum eſſe legendum, vt à me emendatus eſt: deinde ſic eum explico: pater optimus hoc mihi inſeuit, ut quæque vitiorum fugerem, inſeuit, inquam, ea vitia notando exemplis. inſueſco quidem nuſquam memini me legere uſurpatum, niſi ſignificatione abſoluta. vt Lucret. lib. 4. *Nam facit ipſa ſuis interdum fæmina factis, Morigeriſq; modis, & mundo corpore culta, Vt facilè inſueſcat ſecum uir degere uitam.* Sall. coniur. Catil. *Ibi primùm inſueuit exercitus populi Ro. amare, potare, ſigna, tabulas pictas, uaſa cælata mirari*, &c.

Nonne vides, &c.] hæc sunt exempla.attende autē mirum poëtæ artificiū, qui dum simulat se hoc agere, ut exponat, quemadmodum à patre fuerit institutus,quasi aliud agens,multorum vitia vrbanissimè notat.quod reprehendendi genus & satyricum est, & ab Horatio diuinitus vsurpatum, ac seruatum: à Iuuenali & Persio aut ignoratum, aut neglectum.

- magnum documentum] Barrus lib dinosè,& luxuriosè uiuendo ad egestatem redactus,magno documento est omnibus,ne rem à maioribus relictam dissipent, ac profundant.

Sectani dissimilis sis] hoc exemplo deterrebat Horatius pater Horatium filium,ne meretricum amore caperetur, atque irretiretur.

- sapiens vitatu, &c.] à philosopho (dicebat Horatio filio Horatius pater) disces quid sit expetendum, quid fugiendum: & quamobrem hoc sit fugiendum, illud expetendum.mihi satis est traditam à ueteribus consuetudinem retinere,uitamq;, ac famam tuam,tantisper dum puer es, & impubes, ab omni dedecore, ac turpitudine integram tueri.sic satyra VI. - *quid multa? pudicum, Qui primus uirtutis honos,seruauit ab omni Non solùm facto,verùm opprobrio quoque turpi.*

- durauerit ætas] corroborauerit,confirmauerit.durare enim est durum efficere,ut Od.XXIIII.lib.3. - *nec Boreæ finitimum latus,Durataeq; solo niues Mercatorem abigunt.*saty.IIII.lib.2. *Rectius Albanam fumo duraueris vuam.* Od.XVI.epod. *Aere, dehinc ferro durauit sæcula.*interdum significationem habet absolutam, idemque ualet,quod apud Græcos διαμένειν, καρτερεῖν, id est, permanere, obfirmato animo esse,ut Virg.Aen.I. *Durate, & vosmet rebus seruate secundis.* Horatius transfert ad res inanimatas,& tribuit ei casum accusādi Od.XIIII.lib.I. - *ac sine funibus Vix durare carinæ Possint imperiosius Aequor?* M.Tull.in Catone usurpat pro uerbo permanendi, *Iam sensus moriendi, si aliquis esse potest, is ad exiguum tempus durat, præsertim in sene.*Horat.epist.I.lib.I. *Iidem eadem possunt horam durare probantes?* Idem saty. VI.huius lib. *Pransus non auidè,quantum interpellet inani Ventre diem durare,* &c. id est,καρτερεῖν,& ἀνέχεσθαι,uel διατελεῖν.Lucret.lib.4. - *acremq; dolorem Præbent, ut nequeant contrà durare feroces.* Idem lib.3. - *nec autem Cassum anima corpus durare,& sensibus vti Sola potest.* Terent. adelph. *Non hercle hic quidem durare quisquam, si sic fit, potest.*

- nabis sine cortice] per te sapere poteris.alienis præceptis non egebis. ductum ab ijs qui primùm nare discunt.tum enim sibi diffidentes,subere, aut cortice nituntur.

Formabat] instituebat,docebat,ut epist.ad August.lib.2.*Mox etiam pectus præceptis format amicis.*uide annot.ad Od.X.lib.I.

- habes auctorem] dicebat pater.

Vnum ex iudic. selectis.] selecti iudices dicebantur ij, qui à prætore urbano uel ex senatorio,uel ex equestri ordine,uel ex tribunis ærarijs,(non enim semper idem ordo præfuit rebus iudicandis) seligebantur,atque in albo proponebantur. M. Tull.in orat. pro Cluent. *Deinde prætores vrbani, qui iurati debent optimum quenque in selectos iudices referre,nunquam sibi ad eam rem, Censoriam ignominiam,impedimento esse oportere duxerunt.*

- an hoc inhonestum] aiebat pater. omnes fere libri manu scripti habent *inutile factum.*quos secutus sum.tolerabilis est tamen uulgata lectio *factu.*

- flagret rumore malo] id est,cùm malè audiat: cum de eo malè existiment homines. ita dixit. Horatius *flagrare rumore malo*, vt M.Tullius *flagrare infamia, flagrare inuidia.*

- auidos vic. f.ut æg.] quo modo mors uicinorum terret ægros edaces, &

intemperantes,eoſq́; cogit ab ijs abſtinere,quæ morbum alunt,& fouent: ualetudini operam dare: medico denique obtemperare: ſic adoleſcentium animos infamia eorum,qui profuſè,turpiter,& flagitioſè uiuunt,ad pudorem,& honeſtatem, & parſimoniam à libidine,& luxuria reuocat.ſaty.proxima,*conuiuas auidos* appellat.& VI.ait ſe non auidè pranſum domi ociari.& Od.XXVIII. lib. I. -*nautas auidos.*

-exanimat] exterret.ita enim loquuntur Latini: *metu exanimatus ſum.*

-ex hoc] ex his præceptis paternis.

-ſanus] integer, & purus ab ijs uitijs,quæ ſunt fœda, & inſanabilia .ſequitur infrà verbum *teneor*, ad quod uox *ſanus* pertinet, nec eſt quicquam ſubintelligendum.

-&, queis Ignoſcas] id eſt,& uenia dignis.

-fortaſſis & iſtinc, &c.] attende tria hic ab Horatio poni, quæ cuiuſque noſtrum uitia minuere poſſint,præſertim mediocria,& ſanabilia: longam ætatē, ut epiſt. II.lib.2. *Lenior,& melior fis accedente ſenectâ?* amicum liberum, conſilium proprium.Iam quātum proſit homini liber amicus,ex hoc intelligere licet, quod ſæpe maiorem utilitatem capimus ab inimicis acerrimis,quàm ab amicis: quia hi peccata noſtra oratione ſua eleuant,aut etiam probant,nobiſq́; magno noſtro malo blandiuntur, & aſſentantur, malos & ſtultos medicos imitantes, qui uulnera, aut ulcera ſcalpello tangere non audent, ueriti ne quid offendant: illi autem uitia noſtra uel occultiſſima inſectantur, & exagitant. quod Cato dicere ſolebat, ut tradit M. Tull.in Lælio his uerbis, *Scitum eſt enim illud Catonis,multo melius de quibuſdam acerbos inimicos mereri,quàm eos amicos, qui dulces videantur. illos verum ſæpe dicere,hos nunquam.* quibuſcum concinunt illa Plutarchi in libro πῶς ἄν τις ὑπ᾽ ἐχθρῶν ὠφελοῖτο. ὅθεν ὀρθῶς ὁ Ἀντισθένης εἶπεν, ὅτι τοῖς μέλλουσι σώζεσθαι, ἢ φίλων δεῖ γνησίων, ἢ διαπύρων ἐχθρῶν. οἱ μὲν γὰρ νουθετοῦντες τοὺς ἁμαρτάνοντας· οἱ δὲ λοιδοροῦντες ἀποτρέπουσιν. ἐπεὶ δὲ ἡ φιλία τανῦν ἰσχόφωνος γέγονεν ἐν τῷ παῤῥησιάζεσθαι, καὶ τὸ κολακικὸν αὐτῆς λάλον ἐστὶ, τὸ δὲ νουθετοῦν ἄναυδον, ἀκουστέον ἐστὶ πρὸς τῶν ἐχθρῶν τὴν ἀλήθειαν. id eſt, *Vnde præclarè Antiſthenes, ijs,qui ſalui futuri ſint, opus eſſe aut germanis, atque ingenuis amicis: aut acribus & feruidis inimicis. illi enim monendo: hi conuiciando & maledicendo à peccatis deterrent, & auocant. Sed quando hoc tempore amicitia, vbi liberè eſt cum amico loquendum, titubanter, & ſingultim loquitur: & eius quidem monitio elinguis & muta eſt: aſſentatio autem loquax, audienda eſt ab inimicis ueritas.* Et Iſocrat. πρὸς Νικοκλ. in ceteris, quibus priuati homines poſſunt fieri meliores, παῤῥησίαν numerat, καὶ τὸ φανερῶς ἐξεῖναι τοῖς φίλοις ἐπιπλῆξαι, καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐπιθέσθαι τῶν ἀλλήλων ἁμαρτίαις. conſilium autem proprium eſt id,quod quiſque ſuopte iudicio,& ſuapte ſponte cepit. Non eſt autem cuiuslibet bonum conſilium capere,ſed hominis benè à natura informati, id eſt, τοῦ εὐφυοῦς· qui per ſe & quid rectum ſit,uidet: & quod tale eſſe iudicauit, id omni ſtudio perſequitur, atque expetit. ille autem ipſe eſt, de quo Heſiodus, Οὗτος μὲν πανάριστος, ὃς αὐτὸς πάντα νοήσει φρασσάμενος, τά κ᾽ ἔπειτα καὶ εἰς τέλος ᾖσιν ἀμείνω.

-neque enim,cum lectulus] hæc ſunt referenda ad id proximum, quod antecedit, *conſilium proprium*. ſic Pythagoras iubebat ſuos diſcipulos, quicquid aut egiſſent, aut dixiſſent interdiu,commemorare ueſperi, hoc modo, Πῇ παρέβην; τί δ᾽ ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη, Ἀρξάμενος ἀπὸ πρώτου, ἐπέξιθι, καὶ μετέπειτα. Δειλὰ μὲν ἐκπρήξας ἐπιπλήσσεο· χρηστὰ δὲ, τέρπου. id eſt, quò iui, quid egi? quid, quod non oporteret, à me factum eſt? &c.

-deſum mihi] deeſſe ſibi, eſt non uti bonis ac facultatibus ſibi uel à natura datis,uel à fortuna oblatis: ut ſi quis optimè à natura informatus,acerrimo ingenio præditus,rebus neceſſarijs inſtructus, atque adeò abundans, ac circunfluens, uolupta-

uoluptatibus & inertiæ ſe dedat, nihil dignum tot, & tantis opportunitatibus ex ſe promat: ſi quis alicuius liberaliſſimi, atque opulentiſſimi principis amicitiam nactus, ſua negligentia, & culpa rem ſuam minus benè gerat. M. Tull. ad Trebat. epiſt. lib. 7. *Imperatorem liberaliſſimum habes, ætatem opportuniſſimam, commendationem certè ſingularem, vt tibi vnum timendum ſit, ne ipſe tibi defuiſſe videare.* Idem Off. 3. *Quare quantum conniti animo potes, quantum labore contendere, tantum fac vt efficias, ne ve committas, vt, cum omnia tibi ſuppeditata ſint à nobis, tute tibi defuiſſe videare.* Horat. ſat. 1. lib. 2. - *haud mihi deero, Cum res ipſa feret.* & ſaty. 1x, huius lib. - *haud mihi deero, Muneribus ſeruos corrumpam.*

- nunquid ego illi, &c.] dij prohibeant, vt quicquam tale admittam. non cõmittam, ut mihi tale facinus, aut erratum excidat imprudenti. non diſſimile eſt illud, quod narrat Plutarchus de Platone in eo, quem paulo ante commemoraui libro, πῶς ἄν τις ὑπ᾽ ἐχθρῶν. ὁ μὲν οὖν Πλάτων ὁσάκις ἀσχημονοῦσιν ἀνθρώποις παραγένοιτο, πρὸς αὑτὸν ἀπιὼν εἰώθει λέγειν, μήποι ἄρ᾽ ἐγὼ τοιοῦτος; id eſt, *Quoties Plato hominibus indecorum quippiam aut loquentibus, aut agentibus præſto fuiſſet, ſolebat diſcedens ſic apud ſe dicere, nunquid ego talis ſum?*

- imprudens] inſciens, λανθάνων ἐμαυτόν.

- compreſsis labris] tacitus, συμμύων.

- ubi quid datur oci, Ill. ch.] ubi ſuppetit aliquid ocij, ego has meas cogitationes mando litteris, & ſcribo ſatyras.

- concedere] ignoſcere, uel locum dare.

- ac, ueluti te Iudæi, &c.] ridiculè cum Iudæis poëtas confert, ſignificans tantam eſſe poëtarum turbam, ac multitudinem, tantamq; in ſcribendo pertinaciam, ut, quemadmodum Iudæi pleroſque ad ſuam ſuperſtitionem, ſuaſque ceremonias pertrahere, ac perpellere ſolent: ita poëtę hominibus ſua ſtudia improbantibus, facilè ſint uim allaturi, eoſq; ad ſententiam ſuam perducturi. tale illud Platonis lib. α. πολιτ. in princip. ὁρᾷς οὖν ἡμᾶς, ἔφη, ὅσοι ἐσμέν; πῶς γὰρ οὔ; ἢ τοίνυν τούτων, ἔφη, κρείττους γένεσθε, ἢ μένετε αὐτοῦ. id eſt, *Viden' igitur (inquit) quàm multi ſimus? Quidni? aut igitur nobis eſtote potentiores, aut ſtate iſtic illico.*

- concedere] ire, uenire, tranſire. M. Tull. de diuinat. lib. 2. *Cæli enim diſtributio, quam ante dixi, & certarum rerum notatio docet, unde fulmen venerit, quò conceſſerit.* Idem Catil. 1. - *ſi te parentes timerent, atque odiſſent tui, neque eos vlla ratione placare poſſes: vt opinor, ab eorum oculis aliquo concederes.* Terent. Heautont. *Eſto: at certè concedas aliquò ab eorum ore aliquantiſper.*

SATYRA 5.

EGRESSVM *magna, me accepit Aricia, Roma*
Hoſpitio modico: rhetor comes Heliodorus,
Græcorum longè doctiſſimus: inde Forum Appi
Differtum nautis, cauponibus atque malignis
Hoc iter ignaui diuiſimus, altius ac nos,
Præcinctis unum. minus eſt grauis Appia tardis.
Hic ego, propter aquā, quòd erat deterrima, uentri
Indico bellum, cenanteis haud animo æquo
Expectans comites. iam nox inducere terris

COMMENTARII

Egreſſum magna] in hac ſatyra Horatius urbanè, & facetè hominum leuitatem notat, ne ſibi quidem parcens: deſcribitq; ſuum iter ab urbe, ad oppidum Brundiſium, Lucillij exemplo, qui ſuum item ab urbe Capuam, &

Vmbras, & cælo diffundere signa parabat:
Tum pueri nautis, pueris conuicia nautæ
Ingerere. huc appelle. trecentos inseris : ohe
Iam satis est. dum æs exigitur : dum mula ligatur:
Tota abit hora. mali culices, ranæq; palustres
Auertunt somnos. absentem cantat amicam
Multa prolutus uappa nauta, atque uiator
Certatim. tandem fessus dormire uiator
Incipit : ac missæ pastum retinacula mulæ
Nauta piger saxo religat : stertitq; supinus.
Iamq; dies aderat, cum nil procedere lintrem
Sentimus : donec cerebrosus prosilit unus :
Ac mulæ, nautæq; caput, lumbosq; saligno
Fuste dolat : quarta uix demum exponimur hora.
Ora, manusq; tua lauimus Feronia lympha.
Millia tum pransi tria repimus, atque subimus
Impositum saxis latè candentibus Anxur.
Huc uenturus erat Mæcenas optimus, atque
Cocceius, missi magnis de rebus uterque
Legati, auersos soliti componere amicos.
Hic oculis ego nigra meis colyria lippus
Illinere. intereà Mæcenas aduenit, atque
Cocceius, Capitoq; simul Fonteius, ad unguem
Factus homo, Antoni, non ut magis alter, amicus.
Fundos Aufidio Lusco prætore libenter
Linquimus, insani ridentes præmia scribæ,
Prætextam, & latum clauum, prunæq; batillum.
In Mamurrarum lassi deinde urbe manemus,
Muræna præbente domum, Capitone culinam.
Postera lux oritur multò gratissima : nanque
Plotius, & Varius Sinuessæ, Virgiliusq;
Occurrunt : animæ, quales, neque candidiores
Terra tulit : neque queis me sit deuinctior alter.
O, qui complexus, & gaudia quanta fuerunt?
Nil ego contulerim iucundo sanus amico.
Proxima Campano ponti quæ uillula, tectum
Præbuit : & parochi, que debent, ligna, salemq;.
Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt.
Lusum it Mæcenas : dormitum ego, Virgiliusq; :
Nanque pila lippis inimicum, & ludere crudis.

ad fretum Siciliẽse descripserat. *accepit* autem, habẽt omnes libri manu scripti. quam scripturam uulgatæ antepono. sic enim loquimur, *accipere hospitio*. M. Tull. ad Att. lib. 2. *te in Arpinati uidebimus, & hospitio agresti accipiemus*. & ita Virg. lib. 3. Aen. *Illos porticibus rex accipiebat in amplis*.

Aricia] Strabo lib. 5. μετὰ δὲ τὸ Ἀλβανὸν Ἀρίκια ἐστὶ πόλις ἐπὶ τῇ ὁδῷ τῇ ἀππίᾳ· στάδιοι δ᾽ εἰσὶν ἐκ τῆς Ῥώμης ρξ.

- forum Appi.] à foro Appij usque ad Feroniam per Pontinas paludes tunc nauigare licebat.

Differtũ nautis] hac, & illac refertum, proptereà quòd eà nauigari solebat. usus est hac uoce sine nomine casus ablat, epist. ad Numic. lib. 1. *qui manè plagas, uenabula, seruos Differtum transire forum, populumq; iubebat*.

- malignis] *malignis*, epithetũ est nominis, *cauponibus*, quantũ uis licet reclamitet Acron. Dicuntur autem caupones maligni, quia magna ex parte res eas, quas uendũt, maligna mensura metiri consueuerunt. est enim malignũ idẽ ferè quòd angustum, parcum, exiguum, ut dicemus ad epi. ad August. ibi *laudare malignè*.

- diuisimus] cum esset unius diei iter, biduum in eo conficiendo consumsimus. ex unius diei itinere, duorum dierum iter fecimus.

altius

Hinc nos Coccei recipit plenissima uilla:
Quæ super est Claudi cauponas. nunc mihi paucis
Sarmenti scurræ pugnam, Messiq; Cicerri
Musa uelim memores: & quo, patre natus vterque
Contulerit lites. Messi clarum genus Osci:
Sarmenti domina extat. ab his maioribus orti
Ad pugnam uenêre. prior Sarmentus: equi te
Esse feri similem dico. ridemus: & ipse
Messius, accipio: caput & mouet. ô, tua cornu
Ni foret execto frons, inquit: quid faceres? cum
Sic mutilus minitaris? at illi fœda cicatrix
Setosam læui frontem turpauerat oris.
Campanum in morbum, in faciẽ permulta iocatus,
Pastorem saltaret uti Cyclopa, rogabat:
Nil illi larua, aut tragicis opus esse cothurnis.
Multa Cicerrus ad hæc: donasset iam'ne catenam
Ex uoto Laribus, quærebat, scriba quòd esset,
Deterius nihilo dominæ ius esse. rogabat
Denique, cur unquam fugisset: cui satis una
Farris libra foret, gracili sic, tamq; pusillo.
Prorsus iucundè cœnam produximus illam.
Tendimus hinc rectà Beneuentũ: ubi sedulus hospes
Pœne arsit, macros dum turdos uersat in igne:
Nam uaga per ueterem dilapso flamma culinam
Vulcano, summum properabat lambere tectum.
Conuiuas auidos cœnam, seruosq; timenteis
Tũ rapere, atque omneis restinguere uelle uideres.
Incipit ex illo montes Appullia notos
Ostentare mihi, quos torret Atabulus: & quos
Nunquam erepsemus, nisi nos uicina Triuici
Villa recepisset lacrymoso non sine fumo,
Vdos cum folijs ramos urente camino.
Hic ego mendacem stultissimus usque puellam
Ad mediam noctem expecto. somnus tamen aufert
Intentum Veneri. tum immundo somnia uisu
Nocturnam uestem maculant, uentremq; supinũ.
Quattuor hinc rapimur, uiginti & millia rhedis,
Mansuri oppidulo, quod uersu dicere non est:
Signis perfacile est. uenit uilissima rerum
Hic aqua: sed panis longè pulcherrimus, ultrà

- altius, ac nos, Præcinctis vnum] quod uno die confici potest ab ijs, qui sunt nobis expeditiores, & (ut Græco uerbo dicam) *ἀζωνότεροι*.

- minus est grauis Appia] uia Appia minus est laboriosa ijs, qui tardè ambulant, propter crebra diuersoria.

- haud animo æquo] iniquo animo, ægrè, grauatè.

- pueri] serui conuicia nautis ingerebant. puerorum appellatione etiam serui intelliguntur, ut docent iurisconsulti.

- huc appelle] nauem subintell. uerba autẽ sunt puerorum à dominis præmissorum, nautas iubentium ad certam ripæ partem, nauim appellere.

- trecentos inseris] dicuntur hæc quoque à pueris, uel dominis ipsis iam ingressis, nautæ, plures quàm par sit, uectores in nauim imponenti, ut maiorem quæstum faciat. Alij putant esse nautæ uerba, à quibus dissentio. sunt autem legenda sine interrogatione. inseris *ἐμβιβάζεις εἰς τὴν ναῦν*.

- æs] pretium quod datur nautæ à uectoribus.

- dum mula ligatur] quæ nauim, cui alligata est, trahat aduersa aqua.

- culices] *κώνωπες* unde conopeum Od. IX. epo.

- prolutus] à proluendo: quo uerbo utitur sat. IIII. lib. 2. - *leni præcordia mulso Prolueris melius.* & Virg. lib. I. Aen. - *pleno se*

Callidus ut soleat humeris portare uiator:
Nam Canusi lapidosus: aquæ non ditior urna
Qui locus à forti Diomede est conditus olim.
Flentibus hinc Varius discedit mæstus amicis.
Inde Rubos fessi peruenimus: ut pote longum
Carpentes iter, & factum corruptius imbri.
Postera tempestas melior: uia peior, adusque
Bari mœnia piscosi. dehinc Gnatia lymphis
Iratis extructa dedit risusq́, iocosq́.
Dum flamma sine, tura liquescere limine sacro
Persuadere cupit. credat Iudæus apella:
Non ego. nanque deos didici securum agere æuum:
Nec, si quid miri faciat natura, deos id
Tristeis ex alto cœli demittere tecto.
Brundisium longæ finis chartæq́, uiæq́.

proluit auro.

- uiator] qui mulam moderabatur.

- tãdem fessus dor.] hac tenus intelligendum est nauem processisse, & & hic procedere desinere, mula uidelicet soluta, & pastum missa.

- retinacula] funes, quibus alligatam nauẽ trahebat mula.

- cerebrosus] cerebro male affecto: mente commota. Plaut. Mostell. *senex hic cerebrosus est.* quidã cerebrosum interpretantur ὀξύχολον, seu ὀξύθυμον, id est, iracundum, & qui celeriter irascitur: putantq; Bollanum illum describi, de quo saty. ix. *O te Bollane cerebri Felicem, aiebat.* Nonius. *cerebrosi ad insaniam faciles.* Lucill. *Te primum cum istis insanum hominem, & cerebrosum.*

- dolat] pulsat, uerberat. tralatio est à fabris lignarijs, qui dolabro ligna dolãt. M. Tull. de diuinat. lib. 2. - *quis robur illud cecidit, dolauit, inscripsit?*

- exponimur.] è naui. uerbum est ualdè ad hanc rem accommodatum, eoque utitur Cæsar non semel. ut lib. 3. de bello ciu. *quibus regionibus exercitum exposuisset.* & Virg. lib. 10. - *socios de puppibus altis, Pontibus exponunt.*

Feronia] Feronia urbs est Tarracinæ uicina, & Dea, & fons eiusdem nominis, de qua Virg. Aen. vii. & Dionys. Halicar. lib. 3. his uerbis, ἱερόν ὅτι κοινῆ τιμώμενον ὑπὸ σαβίνων τε καὶ λατίνων, ἅγιον ἐν τοῖς πάνυ, θεᾶς φερωνείας ὀνομαζομένης, ἣν οἱ μεταφράζοντες εἰς τὴν ἑλλάδα γλῶσσαν οἱ μὲν ἀνθηφόρον, οἱ δὲ φιλοστέφανον, οἱ δὲ Περσεφόνην καλοῦσιν.

- repimus] lentè, & quasi rependo ambulamus. tralatio est. & ita Græci. Theocrit. θαλυσίοις. Ης χρόνος ἁνίκ' ἐγώ τε, καὶ Εὔκριτος εἰς τὸν Ἀλέντα Εἵρπομες ἐκ πόλιος. repimus autem in præsenti habent libri ferè omnes ueteres: quos secutus sum.

Anxur] Tarracinam oppidum Volscorum. Festus. *Anxur uocabatur, quæ nunc Tarracina dicitur, Volscæ gentis. sicut ait Ennius Vosculũ perdidit Anxur.* Liuius lib. 4. *Anxur fuit, quà nunc Tarracinæ sunt, urbs prona in paludes.*

Illinere] ego (inquit Horat.) oculos meos lippitudine affectos colyrijs inungebam. colyria medicamenta ad lippitudinem sanandam utilia ἀπὸ τοῦ κολύειν τὸν ῥοῦν, id est, à prohibenda fluxione dicta, non ἀπὸ τοῦ κολλᾶν. iccircò uno l. excudendum curaui. nigra autem erant, quia componebantur ex lycio, glaucio, opio, acacia, hypocystide, & similib.

Cocceius] Nerua iurisconsultus: cuius nepos fuit Imperator Nerua.

- auersos] Cæsarem Augustũ, & M. Antoniũ significat, inter se tũ dissidenteis.

Componere] placare inter se: in pristinam gratiam restituere.

- ad unguem Factus homo] politissimis moribus. uide ann. ad illum locum.

locum. - *& exactis minimùm distantia*. epist.ad August. Capito autem cognomen est, Fonteius nomen, ut sit, Fonteius Capito.

Antoni, non ut m.] id est, ita Antonij, seu Antonio amicus, ut non alius magis.

Fundos] Strabo lib.5. Φοῦνδοι πόλις ἐν τῇ ὁδῷ τῇ Ἀππίᾳ κειμένη.

Aufidio Lusco prætore] Existimant quidam hic significari, ac describi ab Horatio Cn. Aufidium cæcum Prætorium hominem, de quo M. Tull.lib. 5. Tuscul. his uerbis. *Pueris nobis, Cn. Aufidius Prætorius & in senatu sententiam dicebat, nec amicis deliberantibus deerat, & Græcam scribebat historiam, & uidebat in litteris*: sed uehementer errant. nam repugnant ætates, & tempora, cùm Horatius M. Tullio multo fuerit ætate posterior, & Tullius scribat Cn. Aufidium se puero prætoriū, & senatorem fuisse. de eodem idem M.Tull.lib.5. de finibus.

- insani ridentes præmia scr.] cur insanum appellet, exputare non possum nisi dicamus propterea, quòd, cum scriba fuisset, prætorijs insignibus uteretur: quod non probo. Nam si eum prætorem fecerat populus Rom. insanisset potius, si magistratus insignibus non uteretur, quantum uis licet ex scriba prætor esset factus: nisi quis dicat eum se insolentius gessisse, quòd his insignibus ornatus esset.

- præmia scribæ] uocalis *a* corripitur, etiam si sequantur tres consonantes, quod quamobrem fiat, disce ex Prisc. lib.2. ubi hunc locum producit.

Prætextam] togam purpura prætextam, insigne magistratuum. Vtebantur & pueri prætexta usq; ad pubertatem: quo tempore sumebant togam uirilem, quæ & pura dicebatur. M. Tull. lib. 6. epist. ad Att. epist. 1. *Q. togam puram Liberalibus cogitabam dare*.

- latum clauum] de lato clauo uide, quæ annotata sunt ad illum locum - *& latum demisit pectore clauum*, saty. VI. huius lib.

- prunæ'q; batillum] hoc etiam iure utebatur prætor, ut ipsi è balneis publicis prunas sumere liceret. batillum autem aiunt esse ferreum instrumentum, quo pruna colligitur. Plin.lib.33.cap.8. - *batillis ferreis candentibus ramento argenti imposito, quod candidum permaneat, probatur*.

In Mamurrarum vrbe] Formiis. Mamurram Cæsaris amicum insectatur aliquot locis Catullus, ut in Cæsarem. *Quis hoc potest videre, quis potest pati: Nisi impudicus, & vorax, & aleo? Mamurram habere, quod comata Gallia Habebat, & cunctæ vltima Britannia?* sic enim legendum esse hunc uersum ex ueteribus libris admonuit me uir doctiss. Gabriel Faërnus. eòdem pertinent illa Ciceronis ad Att.lib.7. *Et Labieni diuitiæ, & Mamurræ placent, & Balbi horti, & Tusculanum?* Fuit autem Mamurra eques R. præfectus fabrûm C. Cæsaris in Gallia, quem primum Romæ parietes totius domus suæ in Cælio monte crusta marmoris operuisse Cornelius nepos tradidit, ut scribit Plin.lib.36.cap.VI.

Muræna præbente dom.] significat Murænam, tectum, quò se reciperent, præbuisse: Capitonem autem cœnam dedisse. præbente ualet παρέχοντος, ἤτοι πορίζοντος.

Sinuessæ.] Sinuessa oppidum Minturnis proximum. Horat. epist. ad Torq. lib.1. *Inter Minturnas, Sinuessanumq; petrinum*.

- animæ] homines. sic loquũtur Græci ψυχαί. M.Tull. Terentiæ, & Tulliolæ. - *vos meæ carissimæ animæ quàm sæpissime ad me scribite*. ordo autem uerborum hic est, meo quidem iudicio: animæ tales, quales terra non tulit, & quibus candidiores terra non tulit, & quibus non sit alter me deuinctior. huius loco similis est ille Od.v. ep. *Nardo perunctum, quale, nec*, &c.

- candidiores] integriores, castiores. ut sup. Od. XI. epod. - *candidum Pauperis ingenium*.

ingenium. & Od. XIII. epod. *Candide Mæcenas occĩdis ſæpe rogando*. & Od. XVIII. lib. I. – *non ego te, candide Baſſareu, Inuitum quatiam*. Cælius Ciceroni lib. 8. epiſt. – *cauendum tibi erit, ne parum ſimpliciter, & candidè poſuiſſe inimicitias uidearis*.

Nil ego contulerim iuc.] Plautus paulo aliter quidem, ſed non minus probabiliter. in Epidico. *Nihil homini, amico eſt opportuno amicius: ſine tuo labore, quod uelis, actum eſt tamen*.

– tect. Præbuit] ἐπόρισε, ſeu παρέσχε. in ea uillula diuerſati ſumus, & pernoctauimus. ea uillula nos tecto recepit.

– parochi] parochi ἀπὸ τοῦ παρέχειν ſunt appellati: quod ualet præbere, quorum erat hoc munus, ut ijs, qui publicè mitterentur, ligna, & ſalem, & ſimilia præberẽt, ac ſuppeditarent. ſaty. ult. lib. 2. parochum per tralationem uidetur poſuiſſe pro eo, qui cœnam præbet, & pro cõuiuatore. uide annot. ad ſatyram ſuperiorem ibi *Præter eum, qui præbet aquam*.

Hinc muli Capuæ, &c.] id eſt, ab hoc loco, nempe ab hac uillula, quæ Cãpano ponti proxima eſt, in qua diuerſati ſumus, muli cum mulionibus ſuis Capuã iuerunt, eoque, tempori peruenerunt, ut ibi poſitis clitellis pernoctarent.

Nanque pila lippis, &c.] lippitudine laborabat Horatius, cruditate Virgil. ludus pilæ autem lippis quidem, & crudis inimicus eſt, quia utriſque quiete, & abſtinentia cibi opus eſt: ſed crudis magis, quàm lippis.

– pleniſſima] copioſiſſima, refertiſſima, abundantiſſima.

Quæ ſuper eſt Claudi cauponas] quæ Claudij cauponis imminet, quæ eſt ſupra Claudij cauponas. legendum autem putaui aliquando *ſupra eſt* uel *ſuperà eſt* (ſupera enim ualet ſupra) non *ſuper eſt*: ſed & ueteres codices repugnant, & nobiles grammatici tradiderunt ſuper nonnunquam idem ualere, quod ſuprà.

– nunc mihi p. Sar. ſc. p. Mq; . Cic. Muſa v.] ſolent poëtæ in re magna, ac difficili, quaſi ingenio ſuo diffidentes, Muſas appellare, atque ad earum numen confugere: ut Homer. ἰλ. β. Græcarum nauium numerum, & ducum nomina perſecuturus, Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι ὀλύμπια δώματ᾽ ἔχουσαι· Ὑμεῖς γὰρ θεαί ἐστε, πάρεστέ τε, ἴστε τε πάντα, Ἡμεῖς δὲ κλέος οἶον ἀκούομεν, οὐδέ τι ἴδμεν, &c. & ἰλ. λ. quot & quãtas ſtrages Agamemnõ ediderit, narraturus, Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι, &c. Ὅστις δὴ πρῶτος Ἀγαμέμνονι ἀντίος ἦλθεν, &c. & ἰλ. π. incendium nauium Græcarum deſcripturus. Ἔσπετε νῦν μοι, &c. Ὅππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε. quem locum M. Tullius lib. I. epiſt. ad Atticũ ab Homero mutuatus eſt, eo in loco, in quo ſcribit de turpitudine illa iudicij Clodiani, expoſiturus cuius opera Clodius ſit abſolutus. uerba Ciceronis ſunt hæc. – *reſponſurum hominem nemo arbitrabatur*. Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι, &c. ὅππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε. *Noſti Caluum ex Nannetanis, illum laudatorem meum, de cuius oratione erga me honorifica ad te ſcripſeram. biduo per vnum ſeruum, & eum ex ludo gladiatorio, confecit totum negotium*. & Theocr. Διοσκουρ. Πῶς γὰρ δὴ διὸς υἱὸς ἀδηφάγον ἄνδρα καθεῖλεν, Εἰπὲ θεά, σὺ γὰρ οἶσθα, ἐγὼ δ᾽ ἑτέρων ὑποφήτης. & Virgil. Aen. VII. *Pandite nunc Helicona Deæ*, &c. Et Plato in Euthydemo. ὥσ᾽ ἔγωγε, καθάπερ οἱ ποιηταὶ δέομαι, ἀρχόμενος τῆς διηγήσεως, Μούσας τε, καὶ μνημοσύνην ἐπικαλεῖσθαι. Ita & hîc Hor. urbanè & facetè in re ridicula Muſas inuocat.

Meſſi clarum ge. Oſci.] εἰρωνεία eſt. Oſci enim omnium ferè Italiæ populorum peſſimè audiebant, turpiſſimiq; habebantur, & αἰσχροποιοί. Itaque Feſtus obſcenum uult eſſe ab Oſcis deductum (qui olim Opſci dicti ſint) propter libidinẽs obſcenas, quæ apud eos increbruerant. Varro autem lib. 6. obſcenum nõ ab Oſcis, ſed uel à ſcena, uel à nomine Græco σκαιός uult eſſe ductum. erat igitur hic Meſſius Oſcus: Sarmentus uix liber: nam ſeruitutem ſeruierat.

Sarmenti domina extat] à qua eſt manumiſſus.

- & ipſe Mesſius] & Meſſius reſpondens, accipio (inquit) plagım, quam tu mihi infligis.

- caput & mouet] Meſſius. caput mouere, geſtus minantis, ut alibi annotabimus.

- o tua, cornu Ni foret] hæc ſunt uerba Sarmẽti, quid faceres (inquit Sarmẽtus) ô Meſſi, ſi cornu tibi non eſſet exectum, quod tu gerebas in frõte, cum ſic mutilatus miniteris? id eſt, ſi non accepiſſes uulnus in fronte: ſi non haberes frontem inſigni cicatrice deformatam?

- mutilus] cornu amiſſo. tralatio à bobus mutilatis. cornu autem ei exectum eſſe dicit, eumq; mutilum appellat, non quòd re uera cornua unquam habuerit: ſed quòd cicatrice illa obducta ſimilis ſit bobus mutilatis.

- at illi fœda cic.] Horatius his uerbis Sarmenti iocum in Meſſium Cicerrum Campanum de cornu execto, & mutilata fronte, explicat hoc modo, illi (inquit Horatius) Cicerro inquam, fœda cicatrix, quæ erat in læua faciei parte, frontem hirſutam, ac piloſam deformarat. ſetoſam autem facetè dixit potius, quàm hirſutam ὑπερβολικῶς.

Campanum in morbum, &c.] Sarmentus (inquit Hor.) multa iocatus in turpitudinem, & impuritatem óris Campani, Cicerrum orabat, ut Cyclôpa ſaltaret, id eſt, ſaltando ageret, ac referret. Campani, qui anteà Oſci dicebantur, habiti ſunt (ut dixi) ore impuro, atque inceſto: τοῦτ' ἔστι τῷ σώματι αἰσχροποιοῦντες, καὶ λεσβιάζοντες. morbum igitur animi intellige, ut ſuprà Od.xxxvii.lib.i. *Contaminato cum grege turpium Morbo virorum.* M.Tull.lib.i.accuſat. *Nam ille quoque ſodalis iſtius erat in hoc morbo, & cupiditate.*

Paſtorem ſaltaret, &c.] ſuprà epiſt. ad Piſ. - *nunc agreſtem Cyclôpa mouetur.* Scribit Paterculus Plancum in conuiuio genibus innixum Glaucum ſaltaſſe.

Nil illi larua, &c.] neque larua ei opus eſſe, quia ore ita deformi eſſet, ut inſtar laruæ uideri poſſet, neque cothurnis, quia magna corporis eſſet ſtatura.

Cicerrus] in Sarmentum, qui ſeruiuerat ſeruitutem.

- donaſſet iámne catenã, &c.] quærebat (inquit Horat.) à Sarmẽto, iámne ex uoto donaſſet Laribus catenam, eò quòd manumiſſus eſſet. Solebant veteres, labore aliquo, uel metu, uel periculo defuncti Dijs immortalibus nonnullum ſuorum præteritorum malorum inſigne, ac monumentum conſecrare, ut gladiatores arma Herculi. epiſt. i. lib. i. *Veianius armis Herculis ad poſtem fixis latet abditus agro:* naufragi neptuno tabulam, quæ ſui naufragii imaginem expreſſam contineret: ut Od.v.lib.i. - *me tabula ſacer Votiua paries indicat humida Suſpendiſſe potenti Veſtimenta maris Deo.* ita & pueri bullam Laribus, togam uirilem ſumturi: & virgines nupturæ, puppas Veneri. Sic igitur & hunc Sarmentum ſignificabat Cicerrus catenam Laribus ex uoto conſecrare debuiſſe.

- ſcriba quòd eſſet, &c.] hæc ſunt coniungenda cũ ijs, quæ deinceps ſequuntur, ut ſit hæc eorum ſententia: quòd autem ſcriba eſſet Sarmentus, non eo minus eſſe ſeruum, aut certe non minus eſſe libertum. liberti autem certas patronis operas debebant, vt ex pandectis iuris ciuilis intelligere licet.

- rogabat Denique cur unq. f.] ſic ſcriptum eſt in uno codice Vaticano, Donati, Faérni, Torneſ. videtur autem hæc eſſe ſentẽtia, denique rogabat cur hic Sarmentus fugiſſet vnquàm à domina, quaſi ab ea nimis parcè aleretur, & quaſi apud eam eſuriret, rebusq; neceſſarijs egeret, cum eſſet tam gracili, puſilloq; corpore. Quidam putant iocum eſſe ex contrario, meramq; εἰρωνείαν, & legunt *nunquam,* quaſi Sarmentus ſcurra, ingenti corporis fuerit ſtatura, idemq; edaciſſimus: qua de re non pugnabo. Hoc tantum dicam, Sarmentum non fuiſſe obiecturum Cicer

ro immanem corporis ſtaturam illis uerſibus. *Paſtorem ſaltaret uti Cyclopa,* &c. ſi ipſe eidem maledicto, ſeu ſalsè dicto opportunus eſſet.

- cui ſatis una Farr. lib.] Donatus in Phorm. tradit ſeruos accipere ſolitos eſſe in ſingulos menſeis, quaternos modios frumenti: idq; (inquit ille) dimenſum dicebatur.

Beneuentum] oppidum, & coloniam populi Rom. quod nomen benè ominandi cauſa Romani ei impoſuerunt, cum anteà à Græcis Maleuentum nominaretur. Mala enim nomina fugiebant Romani, quia eſſent mali ominis.

- ſedulus] officioſus quidem ille, & bona fide ſuum munus adminiſtrãs: ſed nõ ſatis cautus, neque conſideratus. vide annot. ad epiſt. ad Vinnium Aſell. lib. 1.

Pœnè arſit, m. d. t.] ſic hunc locum reſtitui. nam præpoſtero ordine ſcriptę erant hæ uoces, arſit macros. Turdos autem quòd macros fuiſſe dicit, eò hoſpitem notat. præterea hoſpes arſit, id eſt, hoſpitis domus: vt Virg. Aen. 11. - *iam proximus ardet Vcalegon.*

Vulcano] igni. vt Virg. ibid. - *dedit ampla ruinam, Vulcano ſuperante, domus.*

Conuiuas auidos, &c.] id eſt, cernere licebat conuiuas, & ſeruos trepidos cœnam è flamma rapientes, & communi ſtudio ignem reſtinguere conantes.

- notos] quia Horatius erat Venuſinus. *Lucanus, an Appulus anceps.* ſat. 1. lib. 2.

Atabulus] uentus Apuliam infeſtam reddens, quem Horatianum appellat Gellius lib. 2. cap. 22.

- erepſemus] id eſt, erepſiſſemus. ut infrà ſaty. IX. - . *hunccine ſolem Tam nigrum ſurrexe mihi?* cuius generis aliquot exẽpla colligere haud me pigebit, ut ſtudioſorum adoleſcentium laborem minuam. ſatyra VII. lib. 2. - *duo prædia diues Antiquo cenſu natis diuiſſe duobus.* ibid. *Gaudes ſi cameram percuſti forte.* ſaty. 7. eiuſd. lib. *Euaſti? credo metues, doctusq; cauebis.* Lucretius lib. 1. - *iam copia materiai Vndique ponderibus ſolidis confluxet ad imum.* ibid. ſupra, *Omnia enim debet, mortali corpore quæ ſunt, Infinita ætas conſumſe anteacta, dieſque.* idem lib. 3. *Nec tenet amiſſam læuam cũ tegmine ſæpe Inter equos abſtraxe rotas, falcesq; rapaces.* Idem lib. 5. *Aut morbo delirantes procraxe ferantur.* Catull. ad C. Licinium Caluum. *Quem tu ſcilicet ad tuum Catullum Miſti.* id eſt, miſiſti. idem de coma Berenices. *At tu non orbum luxti deſerta cubile.* id eſt, luxiſti. & eodem carm. *Iupiter: vt terſti lumina ſæpe manu.* idem ad Rufum. *Siccine ſubrepſti mi.* pro ſubrepſiſti. idem ad Aufilenam. *Aut facere ingenuæ eſt, aut non promiſſe pudicæ.* Terent. adelph. - *non tu eum rus hinc modo Produxe aiebas?* Idem in Hecyra. - *vt veni, itidem incertum amiſti.* Virg. Aen. IIII. - *natumq; patremq; Cum genere extinxem.* Idem lib. 1. - *penitusq; ſonanteis Acceſtis ſcopulos.* Idem lib. 11. *Vixet, cui uitam deus, aut ſua dextra dediſſet.* *erepſemus* autem tralatum eſt à reptilibus animalibus, pro eo, quod eſt lentè ambulãdo ſuperaſſemus. ut ſuprà, *Millia tum pranſi tria repimus.*

- ſomnus tamen aufert.] ſomnus me occupat: ſomnus me opprimit, & caluitur, ut loquitur Plautus.

Intentum] uel animo, uel corpore, uel utroque.

- tum immundo ſomnia uiſu.] ſignificat, ac deſcribit nocturnam ſeminis eruptionem, quæ fit in ſomno, quam græci ἐξονειρωγμὸν nominant. turpis igitur eſt horum quidem uerborum ſententia, ueruntamen non pudebit me huc aſcribere, quæ ab Ariſtotele, & Platone diſputata ad hunc locum mihi uidẽtur ualdè pertinere. Ac Plato quidem ſic lib. nono de rep. quæ nos interpretabimur. *Cum ea pars animi, quæ rationis eſt particeps, et manſueta, alteriq; præpoſita, ſopita eſt: altera autem, quæ fera, & immanis eſt, cibo & potione expleta, atque ebria exultat, ſomnoq; depulſo conatur erumpere, ſibiq; obſecundare, atque indulgere: ſcis tum eam omnia audere, tan-*

quam

quam omni pudore, cogitatione, prudentia solutam, ac vacuam. Aut enim se cum matre corpus commiscere putat, neque id veretur: aut cum alio homine, aut cum deo, aut cum fera: manus suas sanguine, & cæde cuiusuis hominis contaminare: quouis cibo vesci, quid multa? nullam amentiam, nullamq; impudentiam aspernatur, aut prætermittit. Aristoteles autem lib. 1. de moribus ad Nicom. postea quam docuit, in somno eam animi nostri partem duntaxat, quæ nobis cum stirpibus communis est, nempe, in qua uis, inest alendi, & augendi, suo munere fungi: ceteras autem quiescere, neque eo tempore uirum bonum, uirtuteq; præditum, ab homine uitioso, atque improbo differre: ex quo illud dici solere, inter beatos, & miseros dimidiam uitæ partem nihil interesse: eius rei, cur ita fiat, rationem probabilem ait afferri posse, nempe hanc, quia somnus animi sit uacatio ab opere, quo bonus dicitur, ac malus, nisi si aliquà motus quidam eò peruadunt, ac permanant: atque hac ratione bonorum uirorum, quàm quorunlibet aliorum, uisa esse in somnis meliora. hactenus Plato, & Aristoteles: ex quorum uerbis intelligere licet non satis esse, ut somnia nostra sint casta, pura, munda, pudica, integra, dedere nos somno modico cibo, ac potione curatos, sed illud etiam accedere oportere, ut mẽtis tranquillitas, animiq; æquabilitas adsit: nulla ægritudo, non ira, non libido, non alia ulla cupiditas animum concitarit, ac perturbarit. Non est enim dubium quin, quales sunt nostræ diurnæ cogitationes, atque appetitiones, talia sint & uisa nostra, somniaque nocturna. Itaque Aristoteles in problematibus Τμήματι λ. scribit meliorum uirorum somnia esse meliora, propterea, quòd eorum, tantisper dum uigilant, cogitationes sunt meliores. iam quòd Horatius sibi hanc immunditiem uentre supino dormienti potius, quã prono, dicit euenisse, Aristoteles hoc quoque commemorat in problematis τμήματι ι. ubi quærit διὰ τί τὰ ζῷα τὰ μὲν οὐκ ἐξωνειρώττει, τὰ δ' ὀλιγάκις, id est, cur ex ceteris animalibus alia nunquàm dormiendo semen profundant, alia rarius. respondet autem ille ideò fieri, uel quia nullum aliud animal præter hominem, supinum cubet: nullum autem nisi supinum, semen profundat in somnis: uel quia aliæ animantes longè aliter somnient, quàm homines: profusio autem seminis nocturna in dormiente fiat cum uisione aliqua, & specie animo oblata. Lucretius huiusmodi somniorum hanc causam exponit lib. 4. *Tum quibus ætatis freta primitus insinuantur, Semen ubi ipsa dies membris matura creauit, Conueniunt simulacra foris è corpore quoque, Nuncia præclari vultus, pulchriq; coloris, Qui ciet irritans loca turgida semine multo, Vt, quasi transactis sæpe omnibu' rebu', profundant Seminis ingentes, fluctus, vestemq; cruentent.*

- rapimur] celeriter uehimur rhedis.

- oppidulo, quod versu d.] Equotutium significat. de quo M. Tullius lib. 6. ad Attic. epist. 1. - *omneis ferè tuas litteras accepi, quas commemoras, præter eas, quas scribis Lentuli pueris, & Equotutio, & Brundisio datas.*

- vilissima rerum] ita uilis est, ut non soleat uendi, neque ullo in pretio sit. Plato in Euthydemo. τὸ γὰρ σπάνιον ὦ Εὐθύδημε, τίμιον. τὸ δ' ὕδωρ εὐωνότατον, ἄριστον ὄν, ὡς ἔφη Πίνδαρος, id est, quod rarum est, Euthydeme, magni pretij est. aqua autem uilissima est, cum sit optimum quiddam, ut ait Pindarus.

- aquæ non ditior vrna Qui locus, &c.] hunc locũ à nemine (quod sciã) rectè explicatum, sic explico. Panis enim (inquit Horatius) Canusij lapidosus est: qui locus, nempe Canusium, haud multo magis abundans aqua, quàm Equotutiũ, olim à Diomede conditus est. Canusium à Diomede esse conditum, tradit Strabo lib. sexto his uerbis. ἐπὶ πολὺ γὰρ δὴ τῆς θαλάττης ὑπέρκειντωι δύο πόλεις ἔν γε τῷ πεδίῳ μέγισται τῶν ἰταλιωτίδων γεγονυῖαι πρότερον, ὡς ἐκ τῶν περιβόλων δῆλον, τό τε Κανύσιον, καὶ ἡ Ἀργυρίππα· ἀλλὰ νῦν ἐλάττους εἰσί, &c. λέγεται δ' ἀμφότερα Διομήδους κτίσμα.

ἀντίσημα. Neque vero nouum, aut inusitatum est hoc loquendi genus uel Horatio, vel aliis bonis scriptoribus, in quo uox vna aliqua, aut plures inter id nomē, quod antecedens appellant Grammatici, & prouocabulum, quod referendi uim habet, interponatur, vt Od. II. lib. 4. *Monte decurrens velut amnis, imbres Quem super notas aluere ripas, Feruet, immensusq; ruit profundo Pindarus ore*. Idem in carmine sæculari ad Deos, *Alme Sol, nitido diem qui Promis, & celas*. & saty. VIII. lib. 2. – *quos Mæcenas adduxerat vmbras, Nomentanus erat supra ipsum, Persius infrà*. nam Nomentanus, & Porcius umbræ Mæcenatis erant, ut nonnulli uolunt. Catull. de coma Berenic. – *an' ne parentum Frustrantur falsis gaudia lacrymulis, Vbertim thalami quas intra limina fundunt?* quorum uerborum ordo est, Quas intra thalami limina ubertim fundūt. idem ibidem. *Inuita ô regina tuo de uertice cessi, Inuita, adiuro teq;, tuumq; caput: Digna ferat quod si quis inaniter adiurarit*. ordo est, quod si quis inaniter adiurarit, digna ferat, id est, pœnas meritas luat. Lucret. lib. 5. *Et dominos acreis asciscunt, omnia posse Quos miseri credunt*.

Rubos] Rubi oppidum Campaniæ, à quo Rubea, seu Rubia uirga apud Virg. Georg. I. *Nunc facilis Rubea texatur fiscina virga*.

Carpentes iter] carpere iter translatè dictum. carpendi uerbum enim proprie locum habet in lana, & lino, & si uoles, etiam in floribus, ut supra annot. ad Od. XI. lib. I.

- tempestas] tempestatem antiqui pro tempore posuere, inquit Festus. Itaque tempestatem & malam, seu aduersam: & bonam, seu idoneam dicunt Latini. superioris exempla sunt crebriora, alterius rariora. M. Tull. ad Q. frat. lib. 2. *Tu ita, si ita expedit, velim quamprimùm bona, & certa tempestate conscendas, ad meq; venias*. ad eundem eod. lib. *Tu mi frater simulac ille venerit, primam nauigationem (dummodò idonea tempestas sit) ne omiseris*. Idem epist. ad Tiron. – *si statim nauigas, nos Leucade consequêre: sin te confirmare vis, & comites, & tempestates, & nauem idoneam ut habeas, diligenter uidebis*. Idem ad Terentiam, *tuas litteras ego expectassem Brundisii, si esset licitum per nautas, qui tempestatem prætermittere noluerunt*. Idem ad Att. lib. IX. – *fuit enim pridie Quinquatrus egregia tempestas, qua ego illum usum puto*. Lucret. lib. I. *Dum tempestates adsunt, & uiuida tellus Tutò res teneras effert in luminis oras*. Idem lib. 4. – *liquidissima cæli Tempestas*. Ibid. *turbida tempestas*.

Gnatia] Egnatiam alio nomine appellant. oppidum est Salentinum. Græci Ἰγνατίαν, ut Strabo lib. VI.

- limphis iratis] quia magna est in eo oppido aquæ pœnuria, uel propter ignis miraculum, quod subiicit. uide annot. ad illum locum, *Iratis natus paries Dijs*. saty. III. lib. 2.

- limine sacro] in uestibulo, & primo aditu templi. corruptè autem habent nonnulli codices, *lumine*. ad hunc locum fortasse pertinet, quod est apud Plinium lib. secundo, cap. CVII. *In Salentino oppido Egnatia, imposito ligno in saxum quoddam ibi sacrum, protinus flammam existere*.

- apella] cui ea cutis, quæ glandem colis tegere debet, circuncisa est. sed quod hic Horatius negat se credere thura, & cetera, quæ in sacrificio adhibentur, sine flamma, aut igni iniecto, liquescere: idq; Iudæis, ut supra modum credulis, & superstitiosis, credendum relinquit: sacrificia Iudæorum (ut ex libris Hebraicis intelligere licet sine ullo igne ab hominibus excitato, flamma è cælo delapsa, interdum perficiebantur: eaq; flamma hostias miro modo, & diuinitus absumebat. produxissem locos complureis ex illis libris, nisi ueritus essem, ne miscere sacra profanis uiderer.

- nanque deos didici sec. ag. æu.] hunc uersum mutuatus est à Lucretio lib. V. & VI.

v. & vi. quibus locis probare conatur ille ex sententia Epicuri, homines propter ignorationem causarum, omnia, quæ fiunt, ad Deos referre, eorumq; nutu, ac uoluntate fieri existimare, atque iccircò eis regnum concedere rerum humanarum. Sed præstat aliquot illius poëtæ uersus impios quidem illos, sed tamen elegantes, & mira facilitate Latini sermonis ornatos, qui ad hunc locum pertinent, ascribere. sic igitur Lucret. lib. 5. *Præterea solis cursus, lunæq; meatus Expediam, qua vi flectat natura gubernans Ne forte hic inter cælum, terramq; reamur Libera sponte sua cursus lustrare perennes Morigera ad fruges augendas, atque animanteis: Ne ve aliqua Diuûm uolui ratione putemus. Nam, benè qui didicere Deos securum agere æuum, Si tamen intereà mirantur, qua ratione Quæque geni possint, præsertim rebus in illis, Quæ supra caput ætherijs cernuntur in oris, Rursus in antiquas referuntur relligiones, Et dominos acres ascicũt, omnia posse Quos miseri credunt, ignari quid queat esse, Quid nequeat*, &c. Idem lib. vi. *Cetera, quæ fieri in terris, cæloq; tuentur Mortales, pauidis cum pendent mentib' sæpe, Efficiunt animos humiles formidine diuûm, Depressosq; premunt ad terram, propterea quod Ignorantia causarum conferre Deorum Cogit ad imperium res, & concedere regnum: Quorum operum causas nulla ratione uidere Possunt, ac fieri diuino numine rentur. Nam, benè qui didicere Deos securum agere æuum, Si tamen intereà mirantur*, &c. ut suprà. Idem lib. v. *O genus infelix humanum: talia Diuis Cum tribuit facta, atque iras adiunxit acerbas, Quantos tum gemitus ipsi sibi, quantaq; nobis Vulnera, quas lacrymas peperere minoribu' nostris?* Idem lib. 2. *Omnis enim per se Diuûm natura necesse est Immortali æuo summa cum pace fruatur, Semota à nostris rebus, seiunctaq; longè. Nam priuata dolore omni, priuata periclis, Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri, Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.* M. Tullius quoque li. 1. de natura Deorum, sub persona Velleij, ita scribit, *Quòd si ita est, uerè exposita illa sententia est ab Epicuro, Quod æternum, beatumq; sit, id nec habere ipsum negocij quicquam, nec exhibere alteri. Itaque neque ira, neque gratia teneri, quòd, quæ talia essent, imbecilla essent omnia.* Idem lib. 3. ait. *uideri Epicurum de Dijs immortalibus non magnopere pugnare: tantummodo negare Deos esse non audere, ne quid inuidiæ subeat, aut criminis.* Idem lib. 1. scribit Posidonium dixisse Deos Epicuro nullos esse uideri, quæque is de dijs immortalibus dixerit, inuidiæ detestãdæ causa dixisse. Verùm utrùm uoluerit, & cogitarit Epicurus Deos tollere, ne'ne obscurum est: illud perspicuum, eum sensisse nullam illos habere curam rerum humanarum, id est, quod Lucretius & Horatius dicunt, *securum agere æuum*. Plato autem contrà probat & Deos esse, & curare res humanas: itaque & pijs benè uelle benigneq; facere: & impiis, ac sceleratis iratos, & infensos esse. sic enim ille in Phædone, *ἀλλὰ τόδε γέ μοι δοκεῖ ὦ Κέβης, εὖ λέγεσθαι, τὸ θεοὺς εἶ) ἡμῶν τοὺς ἐπιμελουμένους*. & lib. 1. de legibus, ait Deos omnium custodum esse maximos, & in maximis rebus eorum custodiam, curamq; uersari: quam sententiam iterat in Ἐπινομ.

- didici] ab Epicuro, cuius sapientiam insanientem appellat Od. xxxiiii. lib. 1.

Tristeis] tristes essent Dij scilicet, & laboriosi, si quicquid mirabile quotidie accidit, id ab illis proficisceretur, ac de cælo in terras demitteretur. Lucret. lib. 2. *Quæ, benè cognita si teneas, natura uidetur Libera continuò dominis priuata superbis, Ipsa sua per se sponte omnia Dijs agere expers.*

SATYRA 6.

NON, *quia, Mæcenas, Lydorũ quicquid Etruscos*
Incoluit fineis, nemo generosior est te:

COMMENTARII.

Non, quia, Mæcenas, &c.

Nec, quòd auus tibi maternus fuit, atque paternus,
Olim qui magnis legionibus imperitarunt:
Ut plerique solent, naso suspendis adunco
Ignotos, ut me libertino patre natum.
Cum referre negas, quali sit quisque parente
Natus, dum ingenuus: persuades hoc tibi uerè,
Ante potestatem Tulli, atque ignobile regnum,
Multos sæpe uiros nullis maioribus ortos,
Et uixisse probos, amplis & honoribus auctos.
Contrà Leuinum Valeri genus, unde superbus
Tarquinius regno pulsus fuit, unius assis
Non unquam pretio pluris licuisse, notante
Iudice, quem nosti, populo: qui stultus honores
Sæpe dat indignis: & famæ seruit ineptus:
Qui stupet in titulis, & imaginibus. quid oportet
Nos facere à uulgo longè, latéq; remotos?
Nanque esto: populus Leuino mallet honorem,
Quàm Decio mandare nouo: censorq; moueret
Appius, ingenuo si non essem patre natus:
Vel meritò, quoniam in propria non pelle quiessem.
Sed fulgente trahit constrictos gloria curru
Non minus ignotos generosis. quò tibi Tulli
Sumere depositum clauum, fieriq; tribunum?
Inuidia accreuit: priuato quæ minor esset.
Nã, ut quisque insanus nigris mediũ impediit crus
Pellibus, & latum demisit pectore clauum:
Audit cõtinuò, quis homo hic est? quo patre natus?
Vt, si qui ægrotet, quo morbo Barrus: haberi
Et cupiat formosus: eat quacunque: puellis
Iniiciat curam quærendi singula: quali
Sit facie, sura quali, pede, dente, capillo:
Sic, qui promittit, ciueis, urbem sibi curæ,
Imperium fore, & Italiam, & delubra deorum:
Quo patre sit natus, num ignota matre inhonestus,
Omneis mortaleis curare, & quærere cogit.
Tu'ne Syri, Damæ, aut Dionysi filius, audes
Deiicere è saxo ciueis? aut tradere Cadmo?
At Nouius collega gradu post me sedet uno.
Namque est ille, pater quod erat meus. hoc tibi Paul-
Et Messalla uideris. at hic si plostra ducenta, (lus,

&c.] non ideò Mæcenas, quòd omnium Lydorum, quicunque in Etruriã domicilium ac sedes transtulerunt, generosissimus es, nec, quòd maiores tui magnis legionibus imperauerunt, humilis & obscuri generis homines despicis ac derides. Dionysius Halicarnass. li. I. ῥωμ. ἀρχαιολ. hæc de Etruscis scribit, Τυῤῥηνοὺς οἱ μὲν αὐτόχθονας Ἰταλίας ἀποφαίνουσιν, οἱ δ᾽ ἐπήλυδας. καὶ τὴν ἐπωνυμίαν αὐτοῖς ταύτην οἱ μὲν αὐθιγενὲς τὸ ἔθνος ποιοῦντες ἀπὸ τῶν ἐρυμάτων, ἃ πρῶτοι τῶν τῇδε οἰκούντων, κατεσκευάσαντο, τεθῆναι λέγουσι. τύρσεις γὰρ καὶ παρὰ τυῤῥηνοῖς αἱ ἐντείχειοι, καὶ στεγαναὶ οἰκήσεις ὀνομάζονται, ὥσπερ παρ᾽ ἕλλησιν, &c. οἱ δὲ μετανάστας μυθολογοῦντες αὐτοὺς εἶναι, τυῤῥηνὸν ἀποφαίνουσιν ἡγεμόνα τῆς ἀποικίας γενόμενον, ἀφ᾽ ἑαυτοῦ θέσθαι τῷ ἔθνει τοὔνομα. τοῦτον δὲ Λυδὸν εἶναι τὸ γένος ἐκ τῆς πρότερον Μηονίας καλουμένης, παλαιὸν δή τινα, μεταναστάντα. id est, Tyrrhenos alij indigenas Italiæ populos esse aiunt, alij aduenas: atque ij quidem, qui hanc gentem in Etruria natam faciũt, hoc nomen à propugnaculis, quæ primi mortalium, qui in his locis habitarunt, cõstruxere, impositum esse dicunt. turses enim, seu turres, etiam apud Tyrrhenos domicilia muris iuncta, solida, ac ualida nominantur, quemadmodum & apud Græcos. Ab euentu porrò nomen impositũ esse

Concurrantq́; foro tria funera: magna sonabit,
Cornua quod, uincatq́; tubas. saltem tenet hoc nos.
Nunc ad me redeo libertino patre natum:
Quem rodunt omnes libertino patre natum:
Nunc, quia Mæcenas tibi sum conuictor: at olim,
Quòd mihi pareret legio Romana tribuno.
Dissimile hoc illi est: quia non ut forsit honorem
Iure mihi inuideat quiuis: ita te quoque amicum:
Præsertim cautum dignos assumere, praua
Ambitione procul. felicem dicere non hoc
Me possum casu, quòd te sortitus amicum.
Nulla est enim mihi te fors obtulit. optimus olim
Virgilius, post hunc Varius dixere quid essem.
Vt ueni coràm: singultim pauca locutus,
(Infans nanque pudor prohibebat plura profari)
Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano uectari rura caballo:
Sed, quod eram, narro. respondes (ut tuus est mos)
Pauca, abeo: & reuocas nono pòst mense: iubesq́;
Esse in amicorum numero. magnum hoc ego duco:
Quòd placui tibi, qui turpi secernis honestum:
Non patre præclaro, sed uita, & pectore puro.
Atqui si uitijs mediocribus, ac mea paucis
Mendosa est natura, alioqui recta: uelut si
Egregio inspersos reprendas corpore næuos:
Si neque auaritiam, neque sordeis, ac mala lustra
Obijciet uerè quisquam mihi: purus, & insons
(Vt me collaudem) si uiuo, & carus amicis:
Causa fuit pater his: qui macro pauper agello
Noluit in Flaui ludum me mittere: magni
Quò pueri magnis è centurionibus orti,
Læuo suspensi loculos, tabulamq́; lacerto,
Ibant octonis referentes idibus æra.
Sed puerum est ausus Romam portare, docendum
Artes, quas doceat quiuis eques, atque senator
Semet prognatos: uestem, seruosq́; sequenteis
In magno ut populo siquis uidisset, auita
Ex re præberi sumtus mihi crederet illos.
Ipse mihi custos incorruptissimus omnes
Circum doctores aderat. quid multa? pudicum,

esse uolũt, &c. Qui autem eos aduenas esse fabulantur, Tyrrhenum aiunt, qui coloniæ dux fuerit, à seipso genti nomen imposuisse. Hunc autem genere Lydum fuisse, antiquum quendam, atque ab ea, quę anteà Meionia appellabatur, in hæc loca cõmigrasse. Hæc, & longè plura Dionysius de Etruscis, seu Tyrrhenis, tradit lib. 1. quę legat apud illum, qui his paucis nondum expletus erit: uideat & apud Herodotum nonnulla non iniucunda lib. 1. quæ tamẽ Dionysius producit in eodẽ, unde illa depromsi, loco. Mæcenatem autem ab Etruriæ regibus ac principibus esse prognatum, cum Horatius multis locis prædicet, ut Od. 1. lib. 1. & Od. XXIX. lib. 3. tum & Propertius ipse testimonio est li. 3. ut annotauimus suprà ad Od. XXIX. lib. 3.

Lydorum quicquid] sic loquitur suprà Od. V. epod: *At ô, deorum quicquid in cælo regis Terras.* simile est illud Catullianum, *O quantum est hominum uenustiorum.* & Terent. Heautont. *At te omnes Dij, Deæq́; quidem, quantum est, Syre, Cum istoc inuento, cumque incepto perduint.*

Oli qui magnis leg. imp.] hæc è Lucretio sumta sunt lib. 3. *Inde alij multi reges, rerumq́; potentes Occiderunt, magnis qui gentibus imperitarunt. Imperitarent* autem excudi iusseram, secutus cod. Iann. Torn. & Vatic.

Qui primus uirtutis honos, seruauit ab omni
Non solùm facto, uerùm opprobrio quoque turpi:
Nec timuit, sibi ne uitio quis uerteret, olim
Si præco paruas, aut, vt fuit ipse, coactor
Mercedes sequerer. neq. ego essẽ questus. ob hoc nũc
Laus illi debetur, & à me gratia maior.
Nil me pœniteat sanum patris huius: eoq;
Non, vt magna dolo factum negat esse suo pars,
Quòd non ingenuos habeat, clarosq; parenteis:
Sic me defendam. longè mea discrepat istis
Et uox, & ratio. nam, si natura iuberet
A certis annis æuum remeare peractum:
Atque alios legere ad fastũ, quoscunque parenteis:
Optaret sibi quisque: meis contentus, onustos
Fascibus, & sellis, nolim mihi sumere, demens
Iudicio uulgi, sanus fortasse tuo: quòd
Nollem onus haud unquam solitus, portare molestũ.
Nam mihi continuò maior quærenda foret res:
Atque salutandi plures: ducendus & unus,
Et comes alter: vti ne solus, rus've, peregrè
Ve exirem: plures calones, atque caballi
Pascendi: ducenda petorrita. nunc mihi curto
Ire licet mulo, uel, si libet, usque Tarentum:
Mantica cui lũbos onere ulceret, atq; eques armos.
Obijciet nemo sordeis mihi, quas tibi Tulli:
Cum Tiburte uia prætorem quinque sequuntur
Te pueri lasanum portantes, œnophorumq;.
Hoc ego commodius, quàm tu præclare senator,
Multis atque alijs uiuo. quacunque libido est,
Incedo solus: percunctor quanti olus, ac far:
Fallacem Circum, uespertinusq; pererro
Sæpe forum: assisto diuinis: inde domum me
Ad porri, & ciceris refero, lachaniq; catinum.
Cœna ministratur pueris tribus: & lapis albus
Pocula cum cyatho duo sustinet: astat echinus
Vilis: cum patera guttus, Campana supellex.
Deinde eo dormitum, non sollicitus, mihi quòd cras
Surgendum sit manè: obeundus Marsya, qui se
Vultum ferre negat Nouiorum posse minoris.
Ad quartam iaceo: post hanc uagor: aut ego lecto,

- naso suspend. adũ.] derides. saty. VIII. lib. 2. *Balatro suspendens omnia naso.* Græci dicunt μυκτηρίζειν.

Ignotos] ignobiles, obscuros, ἀσήμους.

- libertino patre natum] item infrà, *Nunc ad me redeo libertino patre natum.* & epist. ad libr. *Me libertino natum patre.*

Cum referre negas] sic habent libri omnes antiqui. hoc eò dico, ne quis supponat, *neges.*

- dum ingenuus] ingenuus erat Horatius, si ingenuus est is, cuius pater seruitutem non seruiuit. Nam antiquo iure ciuili libertini à libertis differebant, cum liberti sint serui manumissi: libertini autẽ libertorum filij. quam distinctionem Imperatores sustulerunt.

- Tulli] Tulli Hostilij Regis septimi, ex captiua nati.

Contra Leuinũ Valeri g.] id est, Contra Leuinum P. Valerij Leuini Poplicolæ, à quo Tarquinius exactus est, filiũ, persuades tibi uerè, & exploratum habes, hominem contemtissimum fuisse.

Valeri genus] Valerij filium: ut Tibull. lib. 4. ad Mess. de Circe, *Quamuis illa foret Solis genus.* & Propert. lib. 2. *Qualis & Ischomache Lapithæ genus heroine.*

- unde] à quo, sic Terent. Adelph. *domi habuit, unde disceret.*

- vnius asis Non unquam,

Aut scripto, quod me tacitum iuuet. ungor oliuo:
Non, quo fraudatis immundus Natta lucernis.
Ast, ubi me fessum sol acrior ire lauatum
Admonuit: fugio rabiosi tempora signi.
Pransus non auidè, quantum interpellet inani
Ventre diem durare, domesticus ocior. hac est
Vita solutorum misera ambitione, grauiq;:
His me consolor, uicturus suauius, ac si
Quæstor auus, pater atque meus patruusq; fuissent.

unquam, &c.] id est, nunquam pluris æstimatum esse uno asse. uerbum *liceo* autem in mancipijs, & rebus mancipi, uenalibus denique propriè locũ habet, ut obscurè significare uideatur Horat. hunc Leuinum quantunuis nobilem, propterea quòd iners, & ignauus fuerit, seruo nihilo meliorem fuisse. M. Tull. ad Att. lib. 12. *De Drusi hortis, quanti licuisse tu scribis, id ego quoque audieram.*

- notante iudice, q.] amplificatio est. hic Leuinus etiam à populo, qui nobilitatem pluris facere solet, quàm bonos mores, & uirtutem, tamen contẽtus, ac præteritus est: neque ullum honorem, præter Quæsturam potuit obtinere, propter inertiam, & cetera animi uitia, &c.

Qui stultus hon. Sæ. d.] si populus (inquit) qui sæpe honores defert ad indignos, & famam sequitur, & splendorem generis potius, quàm ueritatem, ac uirtutem, Leuinum hominem nobilissimum propterea, quòd à maioribus suis degenerauerat, contemsit, ac pro nihilo putauit, quid nos oportet facere multum à populo studiis, & iudiciis discrepantes, ac dissidentes?

- stupet in titulis] admiratur titulos, & generis antiquitatem.

Nanque esto: populus, &c.] redit ad illud superius de populi leuitate, atque errore, qui plerunque nobilitatem pluris facit, quàm integritatem, grauitatẽ, constantiam, ceterasque uirtutes. Esto, inquit, demus populum Leuino homini nobilissimo potius, quàm Decio nouo, & ignobili honores mandaturum: &, si ego, cùm ingenuo patre natus non essem, me ad petendos honores contulissem, dubium non esse, quin me Censor à petendo summoueat, ut indignum magistratu: ueruntamen æque ignobiles, ut nobilissimi homines, honoris studio ducuntur.

Decio] P. Decio Muri, qui primus è Decijs consul fuit, ut testatur M. Tull. lib. 1. de diuinat. iccircò nouus ab Hor. appellatur.

- nouo] noui sunt, quorum maiores ornati non fuerunt populi honoribus.

- mandare] *mandare honorem, mandare magistratum*, usitatum genus loquendi bonis auctoribus. Admonet me hic locus, ut emendem locum Cicer. in procemio orationis pro lege Manil. qui ita uulgo legitur. *Nunc cum & auctoritatis in me tantum sit, quantum uos honoribus mandandum esse uoluistis, & ad agendum facult.* &c. ego *honoris* legendum censeo.

- moueret] moueret ordine, notaret, iure suffragij priuaret, in ærarios referret.

Vel meritò, quoniam] atque id meritò (inquit) quia mea sorte contentus non fuissem, aut qua maiora, quàm mei generis, ac loci ratio ferat, concupiuissem. Erasmus putat natum prouerbium ab asino Cumano, qui Leonina pelle sumta Leonem simulasset.

Sed fulgente trahit] id est, sed æquè cupidi gloriæ sunt homines noui, & ignobiles, ut nobiles.

- quò tibi Tulli] hunc Tullium Iul. Cæsar rerum potitus, quod Pompeianas

nas partes ſecutus eſſet, è ſenatu mouit, cum præſertim obſcuro, & humili loco natus eſſet. Interfecto autem Cæſare, fuerat reſtitutus, atque iterum ſe ad petendos magiſtratus contulerat.

- quò tibi] quò tibi profuit ſumere ueſtem ſenatoriam tibi à Cæſare ademtam, & obtinere tribunatum? in eundem inuehitur infrà. *Obijciet nemo ſordes mihi, quas tibi Tulli.* in duobus codic. manuſcriptis reperi. *fieriq; tribuno.*

- clauum] Latum clauum, de quo mox dicemus. erat enim ſenator.

Nam, ut quiſque] ſententia hæc eſt. nam ſtatim, ut quis nigris calceis lunatis, & ſenatorio ueſtitu uti cœpit nouus, & obſcurus homo, & eo ipſo inſanus, quòd obſcuro loco natus, & nouus inſignia ſenatoria ſibi ſumat, atque arroget: audit hos populi ſermones. *Quis homo hic?* &c. calcei autem ſenatorii uſque ad mediũ crus producebantur. iccircò dixit, *medium impedijt crus*. Noui autem adepti magiſtratum, eo ipſo fiebant ſenatores.

- & latum demiſit pectore clau.] id eſt, tunicam latis clauis ornatam. Erant autem hi claui ornamenta quædam purpurea clauorum ſpeciem præbentia, tunicis attexta, ſeu fortaſſe aſſuta: à quibus latus clauus dictus, id eſt, tunica lati claui: quod erat inſigne maiorum magiſtratuum, ut ædilium maiorum, prætorum, conſulum, denique ſenatorum. Plin. lib. 33. *Annuli diſtinxere alterum ordinem à plebe, vt ſemel cœperunt eſſe celebres, ſicut tunica ab annulis ſenatum tantùm.* Sueton. in Veſpaſ. *ſumta toga uirili, latum clauum, quanquam fratre adepto, diu auerſatus eſt: nec, ut tandem appeteret, compelli, niſi à matre potuit.* Idem in C. Claud. *Latum clauum, quanuis initiò affirmaſſet non lecturum ſenatorem, niſi ciuis Rom. abnepotem, etiam libertini filio tribuit,* &c. Idem in Tiber. *ſenatori latum clauum ademit,* &c. Idem in Oct. *- liberis ſenatorum, quò celerius reip. aſſueſcerent, protinus à uirili toga latum clauum induere, & curiæ intereſſe permiſit:* erat & anguſtus clauus, id eſt, tunica anguſti claui, qua utebantur equites. Suet. in Octau. *uſus eſt togis neque reſtrictis, neque fuſis: clauo nec lato, nec anguſto.* Paterc. de Mæcen. *non minus Agrippa Cæſari carus: ſed minus honoratus, quippe uixit anguſto clauo pœnè contentus.* à lato, & anguſto clauo laticlauii, & anguſticlauii nomina ducta ſunt. Suet. in Nerone. *Ac ſæpe in eiuſmodi rixis oculorum, & uitæ periculum adijt, à quodam laticlauio, cuius uxorem attrectauerat, propè ad necem cæſus.* Idem in Othone. *Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis tertiæ decimæ legionis tribunus anguſticlauius.* Neque uerò uidetur mihi prætermittendum, quod ſcribit Põp. Feſtus, tunicam palmatam à latitudine clauorum eſſe dictam, *quæ nunc* (inquit ille) *à genere picturæ appellatur*. quibus uerbis ſatis ſignificat clauos illos in tunicis acu fuiſſe depictos. Idem alibi clauata ueſtimenta quædam ait eſſe appellata clauis intertexta. Varro lib. 8. de ling. Latina. *Nam ſi quis tunicam ita conſuit, ut altera plagula ſit anguſtis clauis: altera latis, utraque pars in ſuo genere caret analogia.*

Audit continuò] ſic ſup. Od. xxv. lib. 1. *- audis minus & minus iam: Me tuo longas pereunte noctes, &c.*

- quis homo hic eſt: quo p. n.] ſic reperi ſcriptum in quinque ueteribus cod. uno Vat. Rain. Card. Iann. Faer. Torn.

Vt ſi qui ægrotet, quo m.] ut ſi quis (inquit) eo morbo laboret, quo Barrus, homo immodicè formæ ſtudio deditus, & nimis accuratè comtus, & cultus, ut potè libidinoſus, & mulieroſus: quacunque incedat, curam afferat puellis, de ſingulis eius corporis partibus quærendi: ſic, qui ſe profitetur idoneum eſſe ad Remp. adminiſtrandam, omnes homines impellit, ut quærant, quo ſit loco natus. morbi igitur nomine morbum animi intelligere nos oportet, quomodo & Catullus uſurpat in Egnatium, ob dentium candorem, uſquequaque renidentem. *Quodcunque agit, renidet,* (inquit Catull.) *hunc habet morbum Neque elegantem, ut arbitror,*

neque

neque urbanum. Idem alibi, amorem, teterrimum morbum nominat, ut suprà admonuimus. Sic Plato in Sophista δειλίαν, καὶ ἀκολασίαν, καὶ ἀδικίαν νόσον, id est, morbum appellat. sic & M. Tull. Verris studium immoderatum in signis, & uasis antiquis comparandis, morbum uocat. Verr. III. & VI. sic Horat. suprà Od. XXV. li. I. per *morbum* Eunuchorum, & cohortis Cleopatræ, morbum animi significat, nēpe impudicitiam, & mollitiem muliebrem. & supra saty. superiore, *Campanum morbum* eodem sensu nominauit. & infrà saty. 3. lib. 2. – *ponas insignia morbi.* ibidem. *Et morbi miror purgatum te illius.*

Syri, Damæ] Syri, Damæ dictum est ἀσυνδέτως. sunt enim nomina duo seruilia, id est, minimè Romana: ut & Dionysius. Tu ne igitur (inquit ciuis aliquis Rom.) è seruo quopiam natus, audes ciues Rom. damnare, ut uel è saxo Tarpeio deijciantur, uel carnifici tradantur securi feriendi? quod erat in Tribunorum plebis potestate situm.

At Nouius collega] respondet ignobilis ille, & libertinus, & tamen magistratu fungens, hoc modo. At collegam habeo gradu me inferiorem. Est enim libertus, cum ego sim libertinus.

– hoc tibi Paullus, Et Messalla] hoc nomine (respondet ciuis Rom. aut populus) nempe quòd collega tuo superior sis uno gradu, & conditione, tibi uideris summo loco natus.

– at hic si pl. d.] uerùm quamuis hic Nouius deteriore sit loco natus, quàm tu: uno tamen te uincit, quòd uoce admodum ualeat. hoc saltem nos retinet, ac delectat: hoc nos solatur. intellige hæc quoque dici à ciue, aut populo Rom. Hoc loco autem Horatius urbanè & populum Rom. irridet, qui talibus hominibus magistratus mandet, & ambitiosos, ac magistratus ipsos, qui sola uociferandi facultate freti dignos se honoribus populi esse putent.

– magna sonabit, Cornua q. v.] id est, uocem edet, quæ plaustrorum strepitum: cornuum, & tubarum cantum uincat. sonabit, sonitus edet. nomen *magna* uel cum uoce *cornua* coniungere licet, uel cum uerbo *sonabit.* Nam & M. Tull. ita loquitur multis locis. ut pro Arch. poëta. *ut etiam Cordubæ natis poëtis pingue quiddam sonantibus, atque peregrinum, tamen aures suas dederet.* Idem in Bruto. *Cotta, quia se ualdè dilatandis litteris à similitudine Græcæ locutionis abstraxerat, sonabatque contrarium Catulo subagreste quiddam, planèq; subrusticum, alia quadam quasi inculta, & siluestri uia ad eandem laudem peruenerat.*

rodunt] carpunt, clanculum insectantur, mordent clanculum, ut loquitur Terent. Eunu. sup. saty. IIII. – *absentem qui rodit amicum.* Cicer. orat. pro Corn. Balbo. *more hominum inuident: in conuiuijs rodunt.*

Nunc quia Mæcen. t. s.] duobus temporibus, & duabus de causis se clanculum morderi ostendit, nunc quidem quòd cum Mæcenate uiuat, olim autem, quia tribunus militum fuerit.

Dissimile hoc illi est] id est, non est idem olim tribunum militum fuisse, atque hodie cum Mæcenate uiuere.

– quia non, ut forsit, &c.] quia (inquit Horat.) non ut fortasse quiuis mihi possit iure tribunatum, seu quenuis alium honorem inuidere, ita mihi tuam amicitiam iure inuideat. honos enim nonnunquam forte fortuna mandatur etiam indignis: amicitia autem tua neque indignis, neque casu contingere solet, cum delectum amicorum adhibeas, neque quenquam in amicitiam tuā recipias, nisi perspectum, spectatum, & cognitum. Sciunt autem, qui legerunt Aristotelē lib. 2. rhetor. inuidiam locū habere in rebus alterius secundis, & fortuitis, non in iis, quæ sunt animi uiribus, & uirtute partæ. sed silentio prætereundum non uidetur Pri-

ſcianum lib.15.ita hunc locum legere,ut excudendum curauimus. *quia non ut forſit honorem.* forſit autem idem ualet,quod fortaſſis: eaq; uoce uſus eſt ſup.Od.XXVIII. lib.1.& Virg.lib.11.Aen. *Forſit nota facit,cumulatq; altaria donis.* atque ita reperi ſcriptum in 4.cod.antiq.uno Vatic.Iann.Faër.Torn.

- cautum dignos aſſumere] in amicis deligendis prudentem, conſideratũ, ac diligentem: amicos non ambitione, aut alicuius rogatu recipientem: ſed tua ſponte,tuoq; iudicio adoptantem.uidelicet qui tibi uiſi ſint amicitia tua digni.

- felicem dicere n.h.] non poſſum me hoc nomine felicem prædicare, quòd te amicum nactus ſim.nulla etenim me tibi fortuna obtulit: ſed certo iudicio, & conſilio me aſciuiſti.tuo igitur conſilio, id eſt, τῇ σῇ προαιρέσει effectum eſt,ut tibi ſim amicus,non mea εὐτυχίᾳ, id eſt, felicitate.

- hoc caſu] hoc euentu,uel hac ſorte.ſors enim eſt effectus fortunæ, ut ſuprà annotauimus,etiam ſi aliud ſcribat Nonius.ſignificat tamen interdum cuiuſque uiuendi genus,ſiue fortuitò oblatum, ſiue conſultò ſuſceptum.

- ſortitus] ſubintellige,ſim,ut ſæpe aliàs. Sortiri autem eſt λαγχάνειν, nanciſci, conſequi.

Nulla etenim mihi te f.] perſpicuè oſtendit ſe in amicitiam Mæcenatis receptum eſſe non alterius commendatione,non gratia,non fortuitò: ſed illius conſilio,ac iudicio: ſuaq; ipſius uirtute.

- ſingultim pauca locutus] ſic ſuprà ſaty. 4. dicebat ſe animi puſilli natum eſſe,raro & perpauca loquentem. *ſingultim loqui* eſt ſermone interrupto, & ueluti uoce identidem compreſſa loqui: quod uſuuenire ſolet uerecundis,& timidis natura.talem autem locutionem ἰσχοφωνίαν uocant Græci, παρὰ τὸ ἴσχειν τὴν φωνήν, non ἰσχνοφωνίαν,quæ eſt uocis(ut ita dicam) gracilitas.& ἰσχόφωνοι,qui ita loquuntur,id eſt, qui loquendo hæſitant, à Græcis appellantur, non ἰσχνόφωνοι, quemadmodum corruptè, ac mendoſè habent libri problematum Ariſtotelis Τμήματι ια. περὶ φωνῆς. quod quidem declarat ipſe Ariſtoteles problemate LV. his uerbis οἱ δ' ἰσχόφωνοι φωνοῦσι μὲν,λόγον δ' οὐ δύνανται συνείρειν. quo loco tamen libri omnes uulgati habent ἰσχνόφωνοι.

Infans pudor] ab effectu.pudor enim,& timor obſunt locuturo.

- non ego circum Me Sat.] id eſt,non ego me meas uillas, & meos fundos obire dico equo Apulo inſidentem: equo in Satureianis paſcuis nato, & paſto.

- qui turpi ſecer. hon. &c.] id eſt,qui honeſtum hominem à turpi ſeparas non generis ſplendore: ſed uitæ innocentia,& animi integritate.

- alioqui recta] paucis vitijs,ijsq; mediocribus exceptis,recta.

- mala luſtra] flagitioſas,& nefarias libidines. luſtra hoc loco idem quod ganea,fornices. *mala luſtra* dixit,propterea quòd ſunt quædam legibus ciuilibus conceſſæ,& ferendæ voluptates: ut ſuprà ſat.IIII. *Ne ſequerer mœchas,conceſſa cum Venere uti Poſſem.* nomine luſtrorum utitur & M.Tull.ut in orat.pro M.Cælio. *Nulla luxuries reperietur,nulli ſumtus,nullum æs alienum,nulla conuiuiorum, ac luſtrorum libido.* & in orat.poſt reditum in ſenatu. *cur in luſtris,& beluationibus, huius calamiſtrati ſaltatoris tam eximia virtus tandiu ceſſauit?* & pro Sextio de Gabinio. *hominem emerſum ſubito ex diuturnis tenebris luſtrorum,ac ſtuprorum;uino,ganeis,lenocinijs,adulterijsque confectum.* & epiſt.ad Caſſ.lib.12. *Quæ autem in luſtris, & uino commentatio potuit eſſe?* & Lucret.lib.4. *Deſidioſè agere ætatem,luſtriſq; perire.* & Plautus Bacchid. *atque id pollicetur ſe daturum aurum mihi,Quod dem ſcortis,quodque in luſtris comedim,& congræcem pater.* Idem in Aſinar. in extrem. - *cano capite te cuculum uxor ex luſtris rapit.* Idem Curculione,de lenonibus. *hi male ſuadendo, & luſtris lacerant homines.* ex quo apud eundem,uerbum *luſtrari*,in Pſeudolo. *nam qui liberos eſſe illico Se arbitran*

tur, ex conspectu heri sui si se abdiderint, luxuriantur, lustrantur, comedunt. sed mihi reticendum esse non puto me reperisse in uno codice manuscripto mala lucra, quam lectionem tamen non ualdè probo.

Causa fuit pater his] quòd non sit auarus, non sordidus, non turpibus, & foedis libidinibus inquinatus, non impudicus: patri acceptum refert, qui se optimè educandum, & instituendum curauerit.

Flaui] hic docebat artem numerandi, ac ratiocinandi. uox autem *magni* cohærere debet cum nomine *pueri*.

Læuo suspensi loc.] hic uersus repetitus est in epist. 1. lib. 1.

Ibant octonis refer.] omnes ferè hæc uerba accipiunt de mercede, quæ daretur Flauio numerandi magistro. ego autem putabam intelligenda de pecunia antea collocata, & in fænore occupata, nunc exacta. caput enim, aut certè vsuræ idibus exigebantur, pecunia Kalendis ponebatur, ut diximus sup. ad Od. 11. epod. in extr. Itaque hæc uerba *referentes æra*, sic explicabam: referentes à debitoribus vsuras idibus. Iam octonis idibus dixit, quia iduum dies sunt octo.

- docendum Artes, quas] quid Romæ didicerit, ostendit his uersibus epist. ad Loll. lib. 3. *Romæ nutriri mihi contigit, atque doceri, Iratus Graijs quantum nocuisset Achilles.*

Semet prognatos] semet natos, aut propriè pronepotes suos à se prognatos. hæc enim vis est huius nominis. M. Tull. Tuscul. lib. 3. *Qualis enim tibi ille uidetur Tantalo prognatus, Pelope natus, qui quondam à socero Oenomao Rege Hippodamiam raptis nactus nuptijs?* Nam de Thyesta loquitur.

- uestem, seruósq; s.] adeò, (inquit) ut si quis uestitum, & comitatum meum in turba uideret, existimaret sumtus illos mihi ex re auita suppeditari. sed non'ne fieri poterat, vt ex patrimonio auito sumtus illi Horatio suppeditarentur, quanuis eius auus libertus fuisset? poterat. sed credibilius est patrem Horatij nihil, aut pauca à patre accepisse, omniaq;, quæ haberet, quæsiuisse. ordo horum verborum hic est, quem alij turbant: adeò, vt si quis magno in populo vestem, & seruos sequentes vidisset, &c.

- præberi] suppeditari, ut suprà annotauimus.

Ipse mihi custos] sic M. Tull. de Cælio in Cæliana. *Nam quoad ætas M. Cælij dare potuit isti suspicioni locum, fuit primùm ipsius pudore, deinde etiam patris diligentia, disciplinaq; munita.*

- quid multa?] vtuntur auctores hoc interrogandi genere, cum properant ad euentum rei, & cum multis singillatim enumeratis, & commemoratis significāt longū esse cetera omnia persequi. ut M. Tull. lib. 1. ad Attic. *si unquam mihi ἐπιχειρήματα suppeditauerunt, illo tempore. Quid multa? clamores (etenim hæc erat ὑπόθεσις, &c.) tanti fuerunt, ut ego eo breuior sim, quòd eos vsque istinc exauditos putem.* Idem accus. lib. 4. *Omnibus curat rebus instructum, & paratum vt sit conuiuium. Quid multa? Rex ita, &c.* Idem de orat. ad Qu. Fratr. lib. 1. *Quid multa? nemo in illo iudicio pedem supplosit, credo ne Stoïcis renunciaretur.* Idem epist. ad Pap. Pætum, lib. 11. *Quid multa? non mehercule tam perscribere possum, quàm mihi gratum feceris, si ociosum Fabium reddideris.* Item Horat. saty. v. lib. 2. *Quid multa? neque illi Sepositi ciceris, neque multæ inuidit auenæ.*

- pudicum] ab aliena libidine intactum, atque integrum, ut annotatum est epist. ad Quinct. lib. 1.

Non solum facto, uerùm.] ita me pudicum seruauit, ut non solùm ullam turpitudinem ab altero illatam perpessus sim: sed ne verbum quidem contumeliosum, aut maledictum audierim.

- olim] aliquando, ποτέ, vt sæpe aliàs. & Virg. Aen. v. - *quod tumidis summersum fluctibus olim Tunditur*.

- coactor] coactores dicebantur publicanorum ministri, qui vectigalia minutatim exigebant, operamq; suam in ea re publicanis locabant. appellabantur eodē nomine etiam argentariorum ministri, qui in auctionibus pretia rerum uenditarum exigebant.

- neque ego essem q.] neque verò de patre meo questus essem, si præco, aut coactor fuissem, quæstumq; ex ijs artibus fecissem.

Nil me pœniteat sanum p.] id est, quandiu sanus sim, nunquam mihi doleat, aut nunquam mihi parum beatus videar, quòd tali patre natus sim. nam verbum pœnitet hanc interdum vim habet, vt apud M. Tull. in Cæliana. *id nunquam tam acerbè feret M. Cælius, vt eum pœniteat non deformem esse natum*. Idem in diuinat. in Verr. *cuius consuetudinis, atque instituti patres nostros non pœnitebat*. Terent. Phor. *nostri nosmet pœnitet*, idest, nobis nosmet displicemus. Iterum M. Tull. lib. 1. ad Att. *à senatu quanti fiam minime me pœnitet*, id est, *à senatu magnifio: vel non parui æstimor*. Liuius lib. 28. *Ea vestra merita, imperatorumq; uestrorum erga nos fuerunt, vt nos cladiū nostrarum non pœniteat*. Idem eod. lib. *pœnitebit te P. Corneli gloriæ tuæ, si hostem eum, qui tot funerum, tot cladium nobis causa fuit, tu consul Italia expuleris*.

eóq; Non vt m. d.] iccirco (inquit Hor.) non imitabor eos, qui obscuriore loco, parentibusq; ignobilibus nati, solent ita se defendere, culpam suam non esse, quòd ingenuos, & claros parentes non habeant.

- nam si natura iub. &c.] nam si liceret hominibus à certis annis repuerascere, atque ætatem anteactam iterare, aliosq; parentes quoslibet ad ostentationem, & gloriam optare, nemo est, qui non sit alios optaturus: ego autem meis cōtentus oneratos populi honoribus, & claros nolim mihi sumere.

- onustos Fascibus, & sellis] prætorios, consulares, ædilitios uiros. *onustos* autem valet idem quod oneratos. placuit enim mihi mirum in modum hæc scriptura, quæ est in codice Card. Rain. & trib. Vaticanis: vt significet Horatius prætores, & consules fascibus, & sellis, & ceteris insignibus onerari potius, quàm honorari. natum autem mendum è duarum uocum similitudine honestus, & onustus seu, ut nonnulli scribunt, honustus. nam & Varro li. 4. de lingua Latina scribit honorem ab onere honesto dictum esse: & honestum eò dictum, quòd sit oneratus.

- sanus tuo] qui populares honores non magni admodum æstimas.

Nam mihi cont.] nam, si splendidiore loco natus essem, maiores mihi continuò quærendæ facultates essent: sumtus faciendi maiores, &c.

- salutandi plures] fortasse suffragiorum, & ambitionis causa.

- petorrita] vehicula Gallica. epist. ad Aug. *Esseda festinant, pilenta, petorrita, naues*.

Tulli] iterum Tullio illi, quem paulo ante insectatus erat, grauius insultat.

- pueri lasanum port. œno.] ridiculè hæc duo coniunxit lasanum, & œnophorum, vt hominis sordes apertius indicaret, ac declararet. Est autem lasanum vas ad onus ventris excipiendum, comparatum, & est uox Græca, qua vtitur Nicarchus lib. 2. epigr. Ην ὀπὸν αἰτήσω, δοκὸν εἰσφέρει· ἂν λάχανόν μοι, Εἴπω, δὸς, πονῶν, δ' ϑὺ φέρει λάσανον.

Hoc ego commod. &c.] ego hac re, & multis alijs rebus viuo commodius, quàm tu: hac re (inquam) quòd mihi liceat ire vel vsque Tarentum, si libeat, vno mulo, cum id prætori non liceat. omnia autem exemplaria, & typis excusa, & manuscripta, quæ quidem viderim, hìc sunt mendosa, in quibus hæc inest scriptura *Millibus atque alijs*: cum legendum sit *Multis atque alijs*. Quis enim vnquam ita locutus

cutus eſt millia alia, aut millibus alijs? non'ne ita potius loquuntur omnes Latini ſcriptores, mille alia, & mille alijs? Adiutus ſum autem ab uno codice manuſcripto, in quo ita ſcriptum reperi non ſine litura tamen, *Multibus atque alijs.* cuius codicis teſtimonium non eò produco, quòd ex ea ſcriptura de uera fecerim coniecturam (ego enim multo ante, quàm in illum librum incidiſſem, ita, ut dico, eſſe emendandum hunc locum iudicaram) ſed ne quis religioſior me arrogantiæ, atque audaciæ inſimulet, quaſi libros uulgatos ſine auctoritate ueterum librorum, pro meo iure corrigam. Sed ſit ita: omnino aut ita hic locus corrigendus eſt codicibus omnibus inuitis, aut dicendum Horatium Latinè loquendi conſuetudinem uel neglexiſſe, uel ignoraſſe.

- veſpertinúsq; pererro] id eſt, ueſperi. ut epiſtol. ad Numicium. *& veſpertinus pete tectum.* uide annot. ad illum locum Od. xvi. epod. *Nec ueſpertinus circumgemit urſus ouile*: uitioſa autem ſcriptura eſt uulgatorum libr. & quorundam ſcript. *veſpertinumq; pererro*, &c.

- aſſiſto diuinis] ſacrificijs priuatis, aut publicis: rei diuinæ. Virg. Aen. viii. *Exin ſe cuncti diuinis rebus, ad urbem, Perfectis, referunt.* T. Liuius lib. 36. *- res diuinas facere maioribus hoſtijs iuſſerunt.* M. Tull. Verr. de ſignis. *patera, qua mulieres ad res diuinas uterentur.*

- lachaníq; catínum] Græco nomine uſus eſt: quod non eſt ei nouum. lachanum autem olus ſignificat. ſed non diſſimulabo me hunc locum in omnibus cod. deprauatum reſtituiſſe beneficio Rainuntij Farneſ. Card. in cuius libro ſic eſt emendatus. Nam ſcriptura uulgata eſt inepta, & abſurda: *laganiq; catin.* quod non eſt mihi difficile peruincere. Solet Horatius cum victum tenuem, minimeq; ſumtuoſum ſignificare uult, oleris nomen uſurpare. epiſt. xvii. lib. i. *Si pranderet olus patienter, regibus uti Nollet Ariſtippus.* epiſt. ad Torq. eod. lib. *Nec modica cœnare times olus omne patella.* ſaty. i. lib. 2. *- diſcincti ludere, donec Decoqueretur olus.* ſaty. vi. eiuſd. *ſimulq; Vncta ſatis pingui ponentur oluſcula lardo.* ſaty. ii. eiuſd. *Non ego, narrantem, temere edi luce profeſta Quicquam, præter olus fumoſæ cum pede pernæ.* ſaty. 7. eiuſd. *Si nuſquam es forte uocatus Ad cænam, laudas ſecurum olus.*

- pueris tribus] à pueris tribus. cuius locutionis ſexcenta ſunt exempla: ex quibus pauca carpamus. Od. vi. lib. i. *Scribêris Vario fortis*, &c. Od. xxv. eiuſd. *- examen Eois timendum Partibus.* Od. xxv. *Auditam moderere arboribus fidem.* ſat. x. huius lib. *Illi, ſcripta quibus comœdia priſca uiris eſt*, &c. epiſt. xvi. *Si quis bella tibi terra pugnata, mariq; Dicat.* de arte poët. *Nolito ad uerſus tibi factos ducere plenum Lætitiæ.* ſic Catull. ad ſeipſum. *Amata nobis, quantum amabitur nulla.* ſic Græci. Xenoph. Cyri pæd. v. ἐμοὶ πεπραγμένον.

- lapís albus] menſa ex albo lapide: quæ rotunda erat, ut alibi dicemus.

- aſtat echínus Vilís: cum p.g.] locus eſt obſcurus cùm propter ſcripturæ varietatem: tùm propter ignorantiam vaſorum Romanorum, quibus utebantur in cœnis, & conuiuijs. oritur alia difficultas ex uoce *echinus*: quæ, quid hoc loco ſignificet, non eſt facile explicare. alij igitur libri habent: *aſtat echino Vilis cum patera guttus*: alij, *aſtat echinus Vilis: cum pat. gutt.* alij mutata interpunctione, *aſtat echinus: Vilis cum patera guttus*: quarum lectionum, quæ ſit optima, difficile & periculoſum eſt pronunciare. mihi quidem non liquet. ſecutus ſum autem eam ſcripturam, quam plures codices ueteres confirmant, eamque ſic explico. aſtat mihi cœnanti echinus non magni pretij, nempe fictilis, & guttus & patera. quòd ſi cui magis placeat altera ſcriptura, *aſtat echino*, &c. eius hanc ſententiam eſſe puto: uilis guttus, & patera aſtant echino, id eſt, prope echinum locati ſunt. Iam echinum alij uas fictile: alij æneum fuiſſe dicunt: ſed ad quem uſum comparatum fuerit,

fuerit,docet nemo: alij thecam, ſeu inuolucrum ſcorteum, in quo uaſa includerentur: alij ampullam uitream. Omninò nihil certi,in quo inſiſtere queas. Ego in tanta librorum,& opinionum uarietate,quid afferre poſſim, in quo lector acquieſcat? planè nihil. Veruntamen ne hic κωφὸν πρόσωπον fuiſſe dicar, quid ſi dicam echinum uas fuiſſe fictile amplum,rotundum,humile,in quod uel ciborũ reliquiæ conijcerentur: vel id quod in poculis reliquum eſſet,effunderetur, à ſimilitudine vel echini illius forenſis,& iudicialis,uel echini marini nominatum? Guttus porrò à guttis dictus: quia ex eo minutatim vinum fundebant, vt docet Varro lib. 4. de lin. Lat. Pateræ uerò in poculis numerabantur,& à patendo dictę ſunt,ut idem ibidem ſcribit. Hæc habui, quæ de hoc loco nunc quidem dicerem: aliàs fortaſſe probabiliora allaturus.

Campana ſupellex] ſignificat uaſa illa omnia fuiſſe fictilia. nam in Campania,ex luto & argilla, cuius propter ſoli bonitatem,magna eſt ibi copia, pulcherrima uaſa fingebantur. ſaty. I I I. lib. 2. *Qui Veientanum feſtis potare diebus Campana ſolitus trulla.*

Marſya] Marſyæ ſtatuam in foro fuiſſe poſitam aiunt,ut eius aſpectu improbi,atque iniuſti litigatores deterrerentur. Notiſſima eſt de Marſyæ cõtentione cũ Apolline, & de contentionis illius euentu fabula. *obeundus Marſya,*id eſt, obeunda ea pars fori, in qua Marſyæ ſtatua poſita eſt.

Nouiorum fer. min.] ex duobus Nouijs fratribus probabile eſt minorem fuiſſe improbiſſimum litigatorem,& impudentiſſimum fæneratorem: cuius os ne marmora quidem ferre poſſent.

-ungor oliuo, Non quo] non eo ungor oleo,quo Natta. ungebatur autem ille oleo ex lucernis detracto: tantæ erant hominis ſordes. Neque uerò aſſentior ijs,qui *naca* legendum eſſe contendunt: primùm quòd alteram ſcripturam video ab omnibus codicibus etiam calamo exaratis confirmari: deinde quòd probabilius eſt ab Horatio Nattam neſcio quem hoc nomine notari. Scimus autem Nattam familiæ Rom. cognomen fuiſſe. M. Tull. lib. 4. ad Attic. *De Natta ex tuis primùm ſciui litteris: oderam hominem,*&c. Idem de diuinat. lib. 2. *Nattæ uerò ſtatua, aut æra legum de cælo tacta quid habent obſeruatum ac vetuſtum? Pinarij Nattæ nobiles. à nobilitate igitur periculum.* Idem in orat. pro Muræna, *Non igitur ſi L. Natta ſummo loco adoleſcens,qui,& quo animo iam ſit, & qualis uir futurus ſit,uidemus,* &c. Nihil prohibet autem, quo minus, ut ex optimo patre ſæpe improbiſſimus naſcitur filius: ſic ex nobili & honeſta familia,turpis aliquis,& infamis homo exiſtat. Præterea credibile eſt ab Horatio ſordidum aliquem hominem appellatum eſſe nomine alieno,non ſuo,propter metum legis: uel eum iam fuiſſe mor[illegible].

-admonuit] ὑπέμνησε. nam aliud eſt monere, aliud admonere,ne quis erret.

-rabioſi ſigni] Caniculæ. ſignum appellauit impropriè.

Pranſus non auidè,quant. int.] huius loci ſententia eſt, Ego tantillũ pranſus, quantum interpellet: id eſt,non ſinat me totum diem inani ventre permanere,domi ocior. ſignificat ſe non tantum vorare in prandio, ut cibo,& potione ventrem referciat,atque oneret: ſed quantum ſatis ſit ad ieiunitatem, famemq; depellendam,vireisq; corporis reficiendas,donec cœnæ tempus adueniat. ſi quis enim non prandeat,ſed cibi,& potionis uſum in veſperum,& cœnæ tempus differat, ieiunus,& inanis diem totum durare dicendus ſit: Nunc autem cum prandet tenuiter,& parcè: ſaltem hoc prandium eum interpellat,quominus inanis ad ueſperam permaneat. *interpellare* propriè valet interloqui, ſeu loquentis orationem interrumpere. vſurpatur pro eo,quod eſt obſtare,& interrumpere ſimpliciter, & impedimento eſſe,ut hoc loco,& apud M. Tull. lib. I. epiſt. ad Attic. *ſed hæc tota res interpellata*

pellata bello refrixerat. C.Matius ad Cic.lib.xi.epist. *ſed quæ hæc eſt arrogantia, quod Cæſar nunquam interpellauit, quin, quibus uellem, atque etiam quos ipſe non diligebat, tamen ijs vterer: eos, qui mihi amicum eripuerunt, efficere conari, ne, quos uelim, diligã?* Brut. ad Cic.eod.lib. *Interpellent me, quo minus honoratus ſim, dum ne interpellent, quo minus reſp. à me commode adminiſtrari poſſit.* Notiſſimum autem eſt prandia Romana aut breuiſſima, & parciſſima fuiſſe, aut, ſi qua fuerint ſumtuoſiora, & liberaliora, ea uel feſtis diebus uſurpari ſolita, uel nuptialia fuiſſe, uel ambitionis, & largitionis, uel luxuriæ cauſa inſtituta. his cauſis exceptis, & ſimilibus, parcè admodum prandebant, cœnabant liberalius. ientaculo autem, merenda, & veſperna puto pueros duntaxat, & operarios homines uſos eſſe. Ne illud quidem prætermittendum eſt, Græcos illos Heroas, tantiſper dum bellum gerebant, & in caſtris erant, ter die cibum capere conſueuiſſe: ac primum quidem cibum, & matutinum, *ἄριςον* eſſe nominatum: ſecundum, *δεῖπνον*, id eſt, prandium: tertium, *δόρπον*, id eſt, cœnam: cum hodie *δεῖπνον* idem, quod cœna ualeat: *ἄριςον* autem prandium. annotat interpres Hom. *ὀδυσ. β.*

– domeſticus] domi. quod erat loci, ad perſonam tranſtulit: ut quod eſt temporis, crebrò ſolet. de quo genere paulò antè diximus.

– victurus ſuauius] ego uicturus. ſic aliquot manuſcr. cod. in his duo Vatic. & Iann. quam ſcripturam ſecutus ſum. alij habent *uicturum*, nempe *me*.

SATYRA 7.

PROSCRIPTI *Regis Rupili pus, atque uenenũ,*
Hybrida quo pacto ſit Perſius ultus, opinor
Omnibus & lippis notum, & tonſoribus eſſe.
Perſius hic permagna negocia diues habebat
Clazomenis: etiam lites cum Rege moleſtas:
Durus homo, atque, odio qui poſſet uincere Regem:
Confidens, tumidus, adeò ſermonis amari,
Siſennas, Barros vt equis præcurreret albis.
Ad Regem redeo. poſtquàm nihil inter vtrunque
Conuenit (hoc etenim ſunt omnes iure moleſti,
Quo fortes, quibus aduerſum bellum incidit. inter
Hectora Priamidẽ, animoſũ atque inter Achillem
Ira fuit capitalis, vt ultima diuideret mors:
Non aliam ob cauſam, niſi quòd uirtus in utroque
Summa fuit. duo ſi diſcordia uexet inerteis:
Aut ſi diſparibus bellum incidat, ut Diomedi
Cum Lycio Glauco: diſcedat pigrior, ultro
Muneribus miſſis.) Bruto prætore tenente
Ditem Aſiam, Rupili, & Perſi par pugnat: uti nõ
Compoſitus melius cum Bitho Bacchius. in ius
Acres procurrunt, magnum ſpectaculum uterque.

COMMENTARII.

Proſcripti Regis Rupili] Rupilius cognomento Rex, præturam gerens, ab Auguſto, M.Antonio, M.Lepido proſcriptus eſt: qua calamitate afflictus, ad Brutum confugit, eũq; poſteà perpetuò ſecutus eſt. inter hunc, & Perſium quendam natione Græcũ, graue neſcio quod diſſidium natũ eſt, moleſtæq; lites extiterunt. eas lites nunc Horatius urbaniſſimè, & facetiſſimè nobis proponit, Rupilium Regem, à quo fuerat aliquando in iurgio contumelia affectus, urbanè ulciſcens.

– pus atque uenenũ] ingenium improbum, mores odioſos, uel maledicentiam impuram, ac peſtilentem: uel potius ipſum Ru

piliũ

Persius exponit caussam: ridetur ab omni
Conuentu: laudat Brutum: laudatq; cohortem.
Solem Asiæ Brutum appellat: stellasq; salubreis
Appellat comites, excepto Rege: canem illum,
Inuisum agricolis sidus, uenisse ruebat,
Flumen ut hibernum, fertur quò rara securis.
Tum Prænestinus salso, multumq; fluenti
Expressa arbusto regerit conuicia, durus
Vindemiator, & inuictus, cui sæpe uiator
Cessisset, magna compellans uoce cucullum.
At Græcus, postquam est Italo perfusus aceto,
Persius exclamat: per magnos, Brute, deos te
Cyro: qui reges consueris tollere: cur non
Hūc Regē iugulas? operū hoc (mihi crede) tuorū est.

pilium Regem ingenio im probo, ac peruerso, & qua si puris pleno. hominem contaminatum, perniciosum, maledicum, pestiferum. sic Lucillius. *In numero quorum nunc primu' Trebelliu' multum Luciu' marcebat febris, senium, uomitus, pus.*

Hybrida] quia Græcus ciuitate donatus: uel quia ex patre peregrino, & matre Romana natus. translatio est ab animalibus rationis expertibus. Hybridæ enim nominantur ex diuerso genere nata.

Omnibus & lippis notum, & tonsorib.] lippi neque domo prodire, neque lucem ferre possunt. Eò fit ut studiosè, & curiosè, quæ foris aguntur, ab iis à quibus inuisuntur, exquirant. Idē fit à tonsoribus. utitur hoc prouerbio Aristoph. in Pluto, καί τοι λόγος γ' ἦν νὴ τὸν Ἡρακλέα πολὺς Ἐπὶ τοῖσι κυρείοισι τῶν καθημένων, ὡς ἐξαπίνης ἀνὴρ γεγένηται πλούσιος.

- permagna neg. d. h.] negociabatur Clazomenis. aliud est autem mercatorem esse, aliud negociatorem.

Clazomenis] vrbs est Asiæ. Strabo lib. 14. ἐπ' αὐτῷ τῷ τῆς Χεῤῥονήσου ἰσθμῷ οἰκοῦσι Τήϊοι, καὶ Κλαζομένιοι.

Durus] σχέτλιος, στεῤῥός, sæuus, pertinax, peruicax.

- odio] odiosa oratione, conuicio. Cic. ad Att. li. 4. - *sed tamen cum horas treis ferè dixisset, odio, & strepitu senatus, coactus est aliquando perorare.*

- adeò sermonis amari] sermonis odiosi, insuauis, iniucundi. homo petulans in maledicendo. πικρὸν appellant Græci hominem amarè irasci solitum. *tumidus* autem excudendum curaui sine copula *que*, secutus auctoritatem 2. cod. Vatic. Iann. & Torn. sic sup. saty. III. - *habeare insuauis, acerbus.* & ibid. - *illi Tardo cognomen pingui damus.* sic Hom. ἰλιάδ. γ. ἐν θαλάμῳ εὐώδεϊ, κηώεντι. & ὀδυσ. κ. δεινὴ θεὸς αὐδήεσσα. Apollon. α. ἀργον. Ἄῤῥηκτος, ἄκαμπτος ἐδύσετο νειόθι γαίης. idem lib. β. Ὧδ' ἀμειδήτους ἀγίας ἐνιαύζετο νύκτας, Oppian. κυνηγ. μετέπειτα δ' ἔχρισεν ἐλαίῳ Πᾶν δέμας εὐώδει, κηώδεϊ.

Sisennas, Barros] duo nomina sunt ἀσυνδέτως posita. Porphyr. uidetur legisse *Varros*.

- equis præcurreret albis] id est, longè superaret. notum prouerbium est. Plaut. in Asinar. *Nam si huic occasioni tempus se subterduxerit, Nunquam pol indipiscet quadrigis albis.*

(hoc etenim sunt o. i.] hæc omnia usque ad illum locum, *Bruto prætore, &c.* interpositionis nota sunt includenda. molesti autem sunt ij ferè, quos alio nomine pertinaces appellamus: nisi quis fortè dicat eo inter se differre, quòd pertinaces interdum pertinacia sua neminem offendunt: molesti autem quouis sermone, & quouis tempore offendunt, atque adeò enecant. huius igitur loci hæc sententia est: molesti eodem iure sunt, id est, eandem sibi libertatem, licentiamque sumunt,

munt,ac uendicant,quam uiri fortes,inter quos nata diſſenſio & diſcordia eſt. Nã quemadmodum hi nunquam placantur inter ſe, nunquamq́; in gratiam mutuam redeunt,quandiu uiuunt: ſic & moleſti nunquam inducere animum queunt,ut re concilientur inter ſe. ordo uerborũ hic eſt,moleſti hoc ſunt iure,quo fortes,quibus aduerſum bellum incidit.

-inter Hectora Priam.] quàm graues, & implacabiles inter Hectorem & Achillem inimicitiæ interceſſerint,declarat ipſe Achilles ἰλ. χ. cui cum Hector polliceretur ſe,ſi eum interficeret,corpus eius Græcis redditurum, cumque eum oraret,ut ſe idem facturum ſibi promitteret,ſi ipſe ab eo interficeretur,hæc reſpõdentur ab Achille:inter leones,& homines rata fœdera feriri non poſſe,neque unquàm lupis cum agnis conuenturum: ſed eos inimicitias inter ſe ſempiternas gerere.Verùm præſtat Homeri uerſus aſcribere. Εκτορ μή μοι ἄλαστε συνημοσύνας ἀγόρευε· Ως οὐκ ἔστι λέουσι,καὶ ἀνδράσιν ὅρκια πιστὰ, Οὐδὲ λύκοι τε, καὶ ἄρνες ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν, Αλλὰ κακὰ φρονέουσι διαμπερὲς ἀλλήλοισι. *animoſumq́; inter* malim legi.

-capitalis] quæ non,niſi alterius interitu,ſedaretur. ira peſtifera,pernicioſa, inexpiabilis.M.Tull.Philipp.3. -*capitalem,& peſtiferum M. Antonij reditum timeremus.*Idem Off.1. -*capitalis Eteocles.*Idem epiſt.ad Trebat.lib.7. *Treuiri capitales.* Idem Ver.4.*Illud,illud eſt capitale:illud formidoloſum, illud optimo cuique metuendum.*

-vt vltima diuideret mors] ita capitalis,ut ſola mors eorum diſſidium,atque offenſionem decideret, ac dirimeret.

-duo] duos,ut ſaty.III.lib.2. -*iure- Iurando obſtringam ambo.*

-vexet] ſic habent tres lib.manuſcr.Don.Faër.Torn. nonnulli *uerſet.*

-inerteis] ignauos,δειλοὺς,ἀνάνδρους.

-vt Diomedi cum Lycio Gl.] quomodo Glaucus ab Horatio & Homero Lycius dicitur, cum genere eſſet Corinthius? fuit enim Hippolochi filius, cuius pater Bellerophon,auus Siſyphus.Lycius factus eſt hoc modo.Bellerophõ à Prœto in Lyciam ad Iobatum Lyciæ Regem miſſus, cum litteris in eius necem ſcriptis,propter illam omnibus notiſſimam adulterij calumniam, rebus præclariſſimè geſtis,maximiſq́; periculis perfunctus,Iobati filiam Anticléam duxit uxorem, ex qua,ſoceri ſucceſſor,& heres factus Hippolochum ſuſcepit. cuius filius Glaucus. Præfuiſſe autem Glaucum Lyciis in bello Troiano narrat Homer.ἰλιάδ.β.Σαρπηδὼν δ' ἦρχεν Λυκίων καὶ Γλαῦκος ἀμύμων Τηλόθεν ἐκ Λυκίης Ξάνθου ἄπο δινήεντος.

-diſcedet pigrior vltrò Mun.m.] nemini ignota eſt Glauci,& Diomedis permutatio,niſi ei,qui litteras neſcit.hæc autem ſumta ſunt ex lib.6. Iliad.ubi ſic Homer.Ενθ' αὖτε Γλαύκῳ Κρονίδης φρένας ἐξέλετο Ζεὺς, Ος πρὸς Τυδείδην Διομήδεα τεύχε' ἄμειβεν Χρύσεα χαλκείων ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων. locum autem prouerbij obtinet,ab omnibus ferè ſcriptoribus celebrati.utitur & Plato in ſympoſio, & Ariſt.lib.5.de moribus ad Nicom.

-pigrior] ut Glaucus, qui arma aurea ſua cum æreis Diomedis permutauit. Diomedem autem Glauco meliorem, ac fortiorem fuiſſe, ex Homero cognoſcere licet.

-tenente] κρατοῦντος τῆς Ασίας, Aſiam obtinente.

Rupili,& Perſi par] vt M.Tullius *gladiatorum par*,ita *Rupili, & Perſii par* dixit Horatius.Poterat & ita dicere, ſi per verſum liceret, *Rupilius,& Perſius par*,ut M.Tullius pro domo ſua,*Atque hanc rem par illud ſimile,Piſo & Gabinius,uidit.* iterum Horat.infrà ſaty.III.lib.2.*Quinti progenies Arri,par nobile fratrum.*

-vti non Compoſitus m.cum B.] ita pares erant Rupilius,& Perſius,uel par ita ſimile,ut Bithus & Bacchius,gladiatorum par, non melius inter ſe compo

ſiti

ſiti fuerint. componi dicuntur gladiatores, qui unà in arenam deſcenſuri, & inter ſe decertaturi ſunt. Auſonius, *Quis Myrmilloni componitur? æquimanus Thrax.* Lucillius, *Cum Placideiano hic componitur.* M.Tull.ad Cælium lib.2. epiſt. *Quid? tu me hoc tibi mandaſſe exiſtimas, ut mihi gladiatorum compoſitiones, ut uadimonia dilata, & Chreſti compilationem mitteres?* dicuntur item committi, & comparari. fuerunt autem Bithus & Bacchius nobiles gladiatores, de quibus Sueton.

-procurrunt] id eſt, foras, & in publicum currunt, uel currendo prodeunt. hæc enim vis eſt interdum præpoſitionis *pro* in compoſitione.

-ridetur ab.o.c.] ridetur accipiendum imperſonaliter, ut ſit, ridet omnis conuentus.

-canem illum Inuiſ.agr.] ceteros omnes (inquit) Bruti comites, ſtellas ſalubreis appellat, præter Regem. hunc autem cum Canicula comparat, grauiſſimo & perquàm horribili ſidere, quo ſolis calor magnopere amplificatur. ſic Hom. ἰλιάδ.χ. Achillem in Troianos irruẽtem, cum cane Orionis comparat, his uerbis, Τὸν δ' ὁ γέρων Πρίαμος πρῶτος ἴδεν ὀφθαλμοῖσι Παμφαίνονθ' ὥς' ἀσέρ' ἐπεσσύμενον πεδίοιο, Ον τε κύν' Ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσιν. Propert.lib.2. eleg. XXVIII. *Incipit, & ſicco feruere terra Cane.*

-ruebat Flum. vt hib.] id eſt, fluminis celerrimè, ac rapidiſſimè labentis ac præcipitantis inſtar loquebatur, ſeu dicebat. uim orationis ſignificat. ſic loquitur Demoſthenes in orat. περὶ ςεφάνου. ἐγὼ μὲν τῷ Πύθωνι πολλῷ ῥέοντι καθ' ἡμῶν, οὐκ εἶξα, οὐθ' ὑπεχώρησα. & Plutarch.in Fabio. Τῷ μὲν Μαρκέλλῳ, ὡς ῥέοντι σφόδρα ποταμῷ, πολλάκις ἀπαντῶν, ἀπεσείετο, καὶ παρεῤῥηγνύετο τὴν δύναμιν. in quo exemplo tamen ad facta, non ad uerba Marcelli referenda eſt ſimilitudo. Dionyſ. Halicar.lib.VII. de Spurio Sicinnio, αὐτός τε πολὺς ἔῤῥει κατὰ τῆς βουλῆς, αὔξων, ὡς μάλιςα ἐνῆν, τὸν κατ' αὐτῆς φθόνον, id eſt, ipſe autem magnam uim orationis in ſenatum profundebat, quàm maximè fieri poterat, augens in eum inuidiam. Hor. ſuprà, de torrente, Od.II.lib.4. *Monte decurrens uelut amnis, imbres Quem ſuper notas aluere ripas, Feruet, immenſuſq; ruit profundo Pindarus ore.*

-fertur quo rara ſec.] ut flumen hibernum, ſeu torrens, qui quacunque labitur, & præcipitat, omnia latè diſſipat, ac diſturbat, & ædificia, & arbores, & (ut ait Virg.) *ſata læta, boumq; labores.* ad quem torrentem rarò admodum, aut potius nũquàm, cum ſecuribus eunt ruſtici, aut calones, ut ligna cædant.

Prænestinus] Rupilius Rex Præneſte natus.

Expreſſa arbuſto] ex pectore tracta. allegoria eſt ducta à frondatoribus, uinitoribus, ac vindemiatoribus, qui viatores deridere, & in eos conuicia cõgerere: & uiciſſim à viatoribus conuicijs onerari ſolent.

-regerit conuicia] ſic ſuprà ſaty.V. dixit, *-pueris conuicia nautæ Ingerere.*

Vindemiator] in nomine *uindemiator*, *i* & *a* uocales in unam ſyllabã coëunt, vt apud Hom. πηληιάδεω Ἀχιλῆος. idem. καὶ Πὺξ ἀγαθὸν πολυδεύκεα. ſic Od. XII. epod. *Quis ſudor uietis, & quàm malus undique membris Creſcit odor.* ſic infrà ſaty. III. lib.2. *Luſcinias ſoliti impenſo prandere coëmtas.* & ſatyra VIII. huius li. *-& imagine cerea Largior arſerit ignis.* & ſaty. II. lib.2. *-pinguem vitijs, albumq;, nec oſtrea, Nec ſcarus, aut poterit peregrina iuuare Lagois.* ſic Lucret. lib.2. *Succus item ſeorſum, & rerum ſupor inſinuatur.* & lib.3. *At neque ſeorſum oculi, neque nares, nec manus ipſa Eſſe poteſt anima.* nõn enim aſſentior P. Victorio, uiro alioqui doctiſſimo, qui putat *ſorſum* eſſe legendum, quantumuis licet codicis ſcripti auctoritatem producat. Idem Lucret. li.2. *Sed ne forte putes animalia ſola teneri Legibus his, quædam ratio diſcriminat omnia.* ibid. de primis corporibus, *Et ſonitu ſterilia, & ſucco ieiuna ſeruatur.* in *omnia*, & *ſterilia* duæ uocales *i* & *a* unam ſyllabam efficiunt. idẽ eod. lib. *Denique cæleſti ſumus omnes*

nes semine oriundi. in *oriundi i* & *u* in unam syllabam contrahuntur. sic in *duellica u* & *e* apud eundem, eod. lib. *Lanigeræ pecudes, & equorum duellica proles*. Idem lib. 3. *Nec nebulam noctu, nec aranei tenuia fila Obuia sentimus.* Catullus in Priap. *Proin uiator hunc deum uereberis, Manumq; seorsum habebis, hoc tibi expedit.* Virg. lib. x. *Vna, eademq; uia sanguisq; animusq; sequuntur.* Idem lib. 6. *Vis & Tarquinios reges, animamq; superbam Vltoris Bruti, fascesq; uidere receptos?* Ennius, *Quorum uirtuti belli fortuna pepercit, Eorundem me libertati parcere certum est*. sic enim legendus est hic proximus uersus, non ut uulgò *Horundem*.

- cui sæpe uiator Cessisset mag. comp.] solebant uiatores uindemiatoribus de uia conuiciari, eosq;, ut nimis tardos, aut in re aliqua turpi & flagitiosa deprehensos, insectari, & increpare, & cucullos appellare: in quos, uindemiatores conuicia interdum ita contumeliosa regerebant, ut illi cedere cogerentur.

Italo persus. aceto] salibus Italis, aculeatis, & mordacibus. hoc dicit propter Rupilium Prænestinum.

- qui Reg. consu. uer. toll.] L. Iunius Brutus, & P. Valerius Leuinus Tarquinium exegerunt. M. Brutus cum ceteris coniuratis C. Cæsarem de medio sustulit. M. Tull. pro Planc. *Quid potuit amplius si Iunius Brutus esset, qui ciuitatem dominatu Regio liberauit?* Idem Philip. 2. *Etenim si auctores ad liberandam patriam desiderarentur, illis auctoribus Brutos ego impellerem? quorum uterque Iunij Bruti imaginem quotidie uideret: alter etiam Ahalæ? his igitur maioribus orti, ab alienis potius consilium peterent, quàm à suis? & foris potius, quam domo?*

- hoc] uidelicet hunc Rupilium Regem iugulare. in nomine *Regis* inest ambiguum.

SATYRA 8.

OLIM *truncus eram ficulnus, inutile lignum:*
Cum faber incertus scamnum, faceretne Priapũ:
Maluit esse deum: deus inde ego, furum, auiumq;
Maxima formido: nam fures dextra coërcet,
Obscenoq; ruber porrectus ab inguine palus:
Ast importunas uolucreis in uertice arundo
Terret fixa: uetatq; nouis considere in hortis.
Huc prius angustis eiecta cadauera cellis
Conseruus uili portanda locabat in arca.
Hoc miseræ plebi stabat commune sepulcrum,
Pantolabo scurræ, Nomentanoq; nepoti.
Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hic dabat: heredes monimentum ne sequeretur.
Nunc licet Esquilijs habitare salubribus: atque
Aggere in aprico spatiari: quò modò tristes
Albis informem spectabant ossibus agrum.
Cum mihi non tantùm furesq;, feræq; sueta.
Hunc uexare locum, curæ sunt, atque labori:

COMMENTARII.

- truncus eram fic. inut. l.] ficus lignum, et fragile, et infirmũ est, eoq; nullam ad rem utile. ex quo *ficulnum auxilium* pro auxilio inani, nulliusque momenti: tralatione ducta à ficu, inquit Theocriti interpres, his uerbis: τὸ τῆς σικῆς ξύλον εὔθραυστον, ἀσθενὲς, καὶ ἀδιάχρηστον· ὅθεν καὶ παροιμία, συκίνη ἐπικουρία ἡ μηδὲν ὠφελοῦσα, ἀπὸ μεταφορᾶς τῆς συκῆς. et homo ficulnus, pro inerti, ignauo, inutili. Theocritus ἐργατ. εἰδ. ι. Σφίγγετ᾽ ἀμαλλοδέται τὰ δράγματα, μὴ παριών τις εἴποι, σύκινοι ἄνδρες, ἀπώλετο χ᾽ οὗτος

Quantum, carminibus quæ uersant, atque uenenis
Humanos animos: has nullo perdere possum,
Nec prohibere modo, simulac uaga Luna decôrum
Protulit os, quin ossa legant, herbasq; nocenteis.
Vidi egomet nigra succinctam uadere palla
Canidiam pedibus nudis, passoq; capillo,
Cum Sagana maiore ululantem. (pallor utrasque
Fecerat horrendas aspectu) scalpere terram
Vnguibus, & pullam diuellere mordicus agnam
Cœperunt. cruor in fossam confusus: vt inde
Maneis elicerent, animas responsa daturas.
Lanea & effigies erat, altera cerea: maior
Lanea, quæ pœnis compesceret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat, seruilibus vtq;
Iam peritura modis. Hecaten uocat altera, sæuam
Altera Tisiphonen. serpenteis, atque uideres
Infernas errare canes: Lunamq; rubentem,
Ne foret his testis, post magna latêre sepulcra.
Mentior at si quid: merdis caput inquiner albis
Coruorum: atque in me ueniat mictũ, atq; cacatũ
Iulius, & fragilis Pedatia, furq; Voranus.
Singula quid memorẽ: quo pacto alterna loquentes
Vmbræ cum Sagana resonarent triste, et acutum?
Vtq; lupi barbam uariæ cum dente colubræ
Abdiderint furtim terris? & imagine cerea
Largior arserit ignis? & ut non testis inultus
Horruerim uoces Furiarum, & facta duarum?
Nam, displosa sonat quantum uesica, pepedi
Diffissa nate ficus. at illæ currere in urbem.
Canidiæ denteis, altum Saganæ caliendrum
Excindere, atque herbas, atque incantata lacertis
Vincula, cum magno risuq;, iocoq; uideres.

ὁ μισθός. & γνώμη συκίνη apud Lucianum lib. πρὸς τὸν ἀπαίδευτον, καὶ πολλὰ βιβ. ὠνέμ.

- incertus scamnum, faceret ne] incertus, scamnum ne faceret, an Priapum. sic autem legendũ, & ita tres cod. Vatic. Faër. Tornes. Iannoct. non *faceréť ve*. hunc Priapum Dionysii, & Naidis nymphæ, uel Chionæ filium esse dicunt: Præterea non longè à Lampsaco urbem sui nominis condidisse. Alij eundẽ esse Priapum uolunt, & Bacchum: quod ex vocabuli ratione ac ueritate probari potest. πρίηπος enim uidetur esse quasi βριήπυος, idest, clamosus, propter eos, qui in poculis immoderatis, & bacchationibus eduntur, clamores: aut πρίηπος dictus est, quasi προϊέμενος τὸ σπέρμα, id est, semẽ profundens. Præponebatur autẽ Priapus agris, hortisq; custodiendis, atque è ligno fingebatur, ut hic è ficu, & Catullianus ille è quercu. *Hunc ego iuuenes locum, Villulamq; palustrem Tectã uimine iunceo, Caricisq; maniplis Quercus arida rustica Conformata securi Nutrini, ut magis, & magis Sit beata quotannis,* &c. & item alter eiusdem Catulli è populo. *Ego hæc, ego arte fabricata rustica, Ego arida, ô viator, ecce populus, Agellulum hunc, sinistrà tute quem uides, Heriq; uillulam, hortulumq; pauperis Tuor, malasq; furis arceo manus.* eodem pertinet illud incerti auctoris. *Insulsissima, quid puella rides? Non me Praxiteles, Scopásve fecit: Nec sum Phidiaca manu politus: Sed lignum rude uillicus dolauit: Et dixit mihi, tu Priapus esto.*

- furum, auiumq; Max. for.] sic Virg. Georg. lib. 4. *Et custos furum, atque auium cum falce saligna Hellespontiaci seruet tutela.*

Nam fures dextra coer.] qua falcem tenet, seu fustem: coërcet, & palus, idest, penis, seu mentula: quam in Priapeis columnam, & fascinum bipedale nominant,

nominant incerti auctores. his duobus telis fures terrebat Priapus, nempe falce & pene: ex quo in epigrammate quodam queritur falcem ſibi à furibus eſſe ſubreptam, dicitq; ſe uereri, ne altero etiam telo ſpolietur. *Credere quis poſſet falcem quoque (turpe fateri) De digitis fures ſubripuiſſe meis? Nec mouet amiſſi tam me iactura, pudorq;, Quàm præbent iuſtos altera tela metus. Quæ ſi perdidero, patria multabor, & olim Ille tuus ciuis, Lampſace, Gallus ero.*

Aſt importunas] quæ me quodammodo à portu, & quiete excludunt: per quas mihi conquieſcere non licet. ut annot. ad Od. XVI. lib. 3.

- nouis] nuper à Mæcenate inſtitutis.

Huc prius anguſtis] olim in Eſquilijs inhumabantur ſerui, cùm ſepulcris priuatis carerent: & plebeij homines ita tenues & egentes, ut non haberent, ubi ſepelirentur: & ſcurræ, & decoctores.

- cællis] in quibus habitabant ſerui. M. Tull. Philipp. II. - *conchyliatis Cn. Pompeij periſtromatis ſeruorum in cællis lectos ſtratos uideres.*

- ſepulcrum] ſepulcretum, ſi non unum in Eſquilijs erat ſepulcrum, ſed plura. Quod ſi vnum erat, nempe ſeruis & plebi commune, recte & propriè dixit *ſepulcrum.*

Pantolabo ſcurræ, Noment.] Mallium Pantolabum ſcurram: Caſſium Nomentanum nepotem numerat in plebe, ſatyricè, & vrbanè: Eosque ſæpe uellicat & carpit, vt ſat. I. lib. 2. - *triſti lædere uerſu Pantolabum ſcurram, Nomentanũq; nepotẽ.*

Mille pedes in fronte, &c.] hæc erat formula verborum, quibus teſtatores ſignificabant ſe certum loci ſpatium è ſuis agris excipere, quod & ſuis heredibus adimerent, & reip. ſeu alicui corpori, & vniuerſitati: ſeu libertis & familiæ ſuæ donarent, vt eſſet vel populi, & vniuerſitatis: uel familiæ ſepulcretum, *hoc monumentum hæredes non ſequitur*, uel hæ litteræ H. M. H. N. S. quæ tantundem ualent. cuiuſmodi uerba reperiuntur etiam hodie in ueteribus marmoribus, & lapidibus incisa, ex quibus quattuor hoc loco exempla proponam: unum ex marmoreo monimento, quod Bononiæ uidi: alterum ex uno, quod Romæ: duo ex duobus Mutinenſibus, à me exſcripta. ſic igitur inſculptum eſt in Bononienſi. Q. MANILIO C. F. CORDO LEG. XXI. RAPAC. PRAEF. EQVIT. EXACT. TRIBVT. CIVIT. GALL. FAC. CVR. CERTVS LIB. IN AGR. P. XLIV. IN FR. P. XLIV. H. M. H. N. S. (id eſt, hoc monumentum heredes non ſequitur.) Sic in uno Mutinenſi. CLODIA PLAVTILLA SIBI ET Q. VERCONIO AGATHONI MARITO OPTIMO ET LVCIFERAE LIBERTAE IN FR. P. XX. IN AG. P. XX. H. M. H. N. S. ſic in altero. C. STATIVS C. F. SALVIVS SIBI ET C. STATIO. C. FABIO RVSTICO ET P. POMPONIO P. L. ANTEROTI. POMPONIAE P. L. OPTATAE POSTERISQVE EORVM F. L. (id eſt, faciendum locauit) IN FR. P. XVI. IN AG. P. XX. quartum, quod eſt Romæ in æde D. Cæciliæ, indicauit mihi Fuluius Vrſinus uir doctiſſ. & humaniſſ. DIIS MANIBVS SACRVM. MARIO L. LIB. HERMETI ET DOCETIAE FASIDI MARIVS L. LIB. FELIX PATRONIS SVIS BENEMERENTIBVS DE SVO FECIT, ET SIBI, ET LIBERTIS, LIBERTABVSQVE SVIS, POSTERISQVE EORVM, ITA NE VNQVAM DE NOMINE FAMILIAE NOSTRAE EXEAT HOC MONIMENTVM. HOC MONIMENTVM HEREDES NON SEQVITVR. IN FRONTE LAT. PED. XX. ET DIG. II. IN AGR. LONG. &c. Nemo autem (opinor) ignorat ſepulcrorum alia fuiſſe familiaria: alia hereditaria. Familiaria erant ea, quæ teſtator ſibi, & familiæ, id eſt, ſibi, & liberis, et libertis: hereditaria, quæ ſibi, & heredibus facienda curabat. non enim ſemper liberi ſcribebantur heredes, ſed interdum uel alieniſſimi. hæc igitur Horatij uerba ſic explico. hîc, id eſt, in Eſ-

quilijs,ubi nunc ſunt horti Mæcenatis,cippus erat defixus,& locatus in terra,qui uerbis quibuſdam inciſis ſignificabat mille pedes agri Eſquilini in fronte, id eſt, ab ea parte,quæ uiam publicam attingebat,ad ſepulturam plebis tribui: trecentos in agrum,id eſt,ab ea parte,quæ ad agros coniunctos pertinebat,ne heredes hunc ſibi locum uendicarent,ne'ue in hoc monimentum,heredum reliquiæ inferrētur. legendum autem *heredes monimentum ne ſequeretur.* non,ut uulgò,*ſequerentur*.

Monimentum] Monumenta,ſeu monimenta ſepulcrorum (inquit Varro) ſecundum uiam ponuntur, quo prætereuntes admoneant & ſe fuiſſe, & illos eſſe mortales,ab eoq́; cetera ſcripta,ac facta memoriæ cauſa,monimenta dicta.

Nunc licet Eſq.h.ſ.] nunc autem deſijt hic collis eſſe ſepulcretum.

- non tantùm] non tam. ſententia huius loci hæc eſt. quo quidem tempore non tantam mihi curam,tantumq́; laborem afferunt fures,& feræ,quæ hunc locū uexare conſueuerunt,quantum ſagæ mulieres,& ueneficæ,quæ carminibus,& uenenis animos hominum immutant.

- carminibus] cantionibus,excantationibus,ἐπῳδαῖς.

- ſuetæ] ſuetæ triſyllabum. ut *ſueuit* apud Lucr.lib.6. - *qui ferri quoque uim penetrare ſueuit*.

Luna] eam enim putabant eſſe συνεργὸν πρὸς τὰς μαγείας.

- ſuccinctam] expeditam.ut ſaty.vi.lib.2. - *veluti ſuccinctus curſitat hoſpes.* ſimile eſt illud Virg.lib.4. *Vnum exuta pedem uinclis in ueſte recincta*.

Canidiam] de qua, & in quam Od. v. epod. *Canidia breuibus implicata uiperis Crines & incomtum caput.* & Od.xvii.Et item ſat.1.lib.2.*Canidia Albuci, quibus eſt inimica uenenum.* minatur ἀπὸ κοινοῦ.

- paſſoq́; cap.] ſparſo,non religato,neque in nodum collecto.Terent.Heaut. - *capillus paſſus,prolixus,*&c.

Scalpere] fodere. aliud eſt ſculpere.

- diuellere m.] diſcerpere, ac diripere dentibus.

- cruor] agnæ diuulſæ, ac dilaceratæ.

- Vt inde Man.elic.anim.] ut cruore mortuorum animas ab inferis excitarent.*inde*,id eſt,è foſſa,uel potius,cruore.Manes lacte,melle,& ſanguine delectari, ex poëtarum Græcorum,& Latinorum lectione intelligere licet. Virg. Aen. 11. *Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte, Sanguinis & ſacri pateras.* & lib.v. *Ille è concilio multis è millibus ibat Ad tumulum magna medius comitante caterua.Hic duo rite mero libans carcheſia Baccho Fundit humi,duo lacte nouo,duo ſanguine ſacro.* ibid. - *huc caſta Sibylla Nigrarum multo pecudum te ſanguine ducet.* & ὀδυσσ.λ. Vlyſſes ad inferos deſcenſurus,de Circes conſilio primùm in foſſam mel cum lacte permiſtum,uinum, aquam infundit: deinde oues aliquot mactat, ad quarum ſanguinem animas aduolantes arcet gladio diſtricto,neque eas ſinit de ſanguine guſtare,immo ne accedere quidem prius, quàm Tireſiam conuenerit,& conſuluerit de ſuo, & ſociorum reditu.uerba Vlyſſis ſunt hæc, Αὐτὰρ ἐγὼ ξίφος ὀξὺ ἐρυσσάμενος παρὰ μηροῦ Ἥμην,οὐδ' εἴων νεκύων ἀμενηνὰ κάρηνα Αἵματος ἆσσον ἴμεν πρὶν Τειρεσίαο πυθέσθαι. Tireſias autem ſtatim,ut ad foſſam lactis,ſanguinis,& ceterorum liquorum plenam acceſſit, Vlyſſem orat, ut ſeſe aliquantiſper à foſſa auferat, gladiumq́; abſtineat, donec de ſanguine biberit: quo impetrato, & ſanguine hauſto, Vlyſſem ea omnia edocet, quibus ille in patriam redeundi facultatem ſit habiturus: ſic Tireſias eodem loco. Ἀλλ' ἀποχάζεο βόθρου, ἄπισχε δὲ φάσγανον ὀξύ, Αἵματος ὄφρα πίω, καί τοι νημερτέα εἴπω. Vmbræ autem aliæ præter Tireſiam,& eos Manes, qui de Lethæo flumine non guſtarant, Vlyſſem non agnouerunt, niſi poſt epotum ſanguinem. ſic enim Vlyſſes loquitur de Agamemnone eodem lib. Ἔγνω δ' αἶψ' ἐμὲ κεῖνος, ἐπεὶ

πιὲν αἷμα κελαινόν. Euripid.Hecuba.ἐλθὲ δ' ὡς πίῃς μέλαν Κόρης ἀκραιφνὲς αἷμ', ὅ, σοι δωρούμεθα Στρατός τε, κ' ἀγώ.

- elicerent] excitarent,inuitarent. Manes animæ ſunt à corporibus ſeiunctæ, & quæ iam inferorum ſedem incolunt.

Lanea & effigies e.] duæ (inquit) etiam erant imagines: una lanea, altera cerea. ſolebant autem mulieres,quæ ueneficijs,& magicis artibus vtebantur,imagines adhibere & cereas,ut is,quem amore ſui capi uellent, inſtar ceræ molleſceret: & cretaceas, ut is ſe in alias mulieres obfirmaret, atque obdureſceret tanquã creta: & laneas,ut amore ſui incenderetur, atque inflammaretur non aliter,quàm lana. exemplum imaginis cretaceæ ſimul & cereæ extat apud Virgil. in Pharmac. *Limus ut hic dureſcit, & hæc ut cera liqueſcit Vno,eodemq; igni: ſic noſtro Daphnis amore.* cereæ tantùm apud Theoc.εἰδ.β.Ὡς τοῦτον τὸν κηρὸν ἐγὼ σὺν δαίμονι τάκω,Ὡς τάκοιθ' ὑπ' ἔρωτος ὁ Μύνδιος αὐτίκα Δέλφις.

Hecaten] Hecaten alij Iouis,& Iunonis,alij Iouis,& Cereris filiam eſſe uolunt,ex furtiuo concubitu procreatam: eamq; primùm Nymphis à Ioue eſſe traditam,ut aleretur: deinde iam adultam Iunonis unguentum,quo illa faciem inungere ſolebat, clam ſuſtuliſſe, Europæq; Phœnicis filiæ dediſſe: quod cum Iuno reſciuiſſet,illamq; inſequeretur,ut in eam animaduerteret: Hecaten in cuiuſdam puerperæ thalamum,ſeſe contuliſſe, ibiq; aliquantiſper delituiſſe: inde ad homines quoſdam, qui mortuum efferebant, confugiſſe,eaq; per mediam funeris pompam dilapſa, Iunonem perſequendi finem feciſſe, atque abijſſe: Cabarnos autem Cereris ſacerdotes eam pauidam, & anxiam Iouis iuſſu recepiſſe, ut expiarent: Quod vt efficere poſſent,ad Acheruſiam paludem detuliſſe: Ex eo natam opinionem Hecaten eſſe umbrarum,Maniumq; dominam, atque arbitram,& ob eandem cauſam χθονίαν, id eſt,terreſtrem eſſe nominatã. Itaque Simætha illa apud Theoc. in Pharmaceutr.Daphnidis amore flagrans,eumq; uenenis,& carminibus, & ceteris magicis artibus ad ſe reuocare cupiens, ait ſe Lunæ primùm: deinde Hecatæ laudes cantaturam,his uerbis,τὶν γὰρ ποταείσομαι ἄσυχα δαῖμον,Τᾷ χθονίᾳ θ' Ἑκάτᾳ,τὰν καὶ σκύλακες τρομέοντι,&c. ſolebant prætereà Hecate in triuijs collocare, quoniam rebus pollutis,& expiationibus præeſt. Tradunt etiam nonnulli Iouis,& Pheræ filiam fuiſſe, eamq; à matre in triuium proiectam eſſe: ſed bubulcos, & paſtores eam ſublatam, atque exceptam aluiſſe: Iccircò triuia huic deæ ſacra exiſtimari. hæc ex Græcorum commentarijs. Heſiodus autem in Theogon. (ſi modò Heſiodi eſt hoc poëma) Hecaten facit Perſei, & Aſteriæ filiam.

Tiſiphonen] vnam ex Furijs,inde appellatam,quòd cædes ulciſcatur.

- ſerpentes,atque uideres Infern.] videres ſerpentes, & canes infernas errare. ſic Virg. Aen.VI. - *uiſæq; canes ululare per umbram.* & Simætha illa apud Theoc. ex canum latratu,et ululatu Hecatæ aduentum præſentiamq; colligit, his uerbis, Θέστυλι,ταὶ κύνες ἄμμιν ἀνὰ πτόλιν ὠρύονται. Ἁ θεὸς ἐν τριόδοισι· τὸ χαλκίον,ὡς τάχος,ἄχει. eodẽ pertinet,quod ait Sophron in mimis. θύουσι ῥέᾳ καὶ ἑκάτῃ κύνας, ὅτι κύων βαΰξας λύει τὰ φάσματα,ὡς καὶ χαλκὸς κροτηθεὶς,εἴτε τι τοιοῦτο,id eſt,Rheæ, et Hecatæ canes immolant,propterea, quòd canis latrans Lemures fugat, ac diſſipat,quemadmodum et æs pulſatum,aut aliquid tale.

Lunámq; rubentem] uel quòd eo interdum colore eſt, ut ſuprà Od. XI. lib.2. uel rubentem intellige αἰσχυνομένην,id eſt, erubeſcentem, propterea quòd eam talium facinorum, ac maleficiorum pudêret, ut declarat ſubſequens uerſus.

- caput inquiner] κατὰ κεφαλήν. Hellenismus. Latinè dixiſſet mihi caput inquinetur.

- fragilis Pedatia] mutato genere, & adiecto epitheto *fragilis*, Pedatij impudicitiã, mollitiemq́; notat. huc uidetur pertinere iocus ille à M. Tull. relatus lib. 2. de orat. *Est bellum illud quoque, ex quo is, qui dixit, irridetur in eo ipso genere, quod dixit: ut cum Qu. Opimius consularis, qui adolescentulus malè audisset, festiuo homini Egilio, qui uideretur mollior, nec esset, dixisset. Quid tu Egilia mea? Quando ad me uenis cum tua colu, & lana? Non pol (inquit) audeo, Nam me ad famosas uetuit mater accedere.* sic Catull. in Galliambo de Atti, Cybeles sacerdotes Gallas uocat, quia mulieribus, quã uiris, essent similiores.

- alterna] alternis sermonibus, alternatim.

- acutum] Aristot. in probl. scribit mulieres, pueros, eunuchos esse ὀξυφώνους· & cur ita sit, causam affert. Itaque uerisimile est, umbras quoque, si loquerentur, ὀξυφωνοτάτας fore, id est, acutissimam uocem missuras.

- & imagine cerea] ex imagine cerea, uel ob imaginem ceream in ignem cõiectam. in nomine *cerea* autem inest συναίρεσις, ut suprà admonuimus.

- furiarum duarum] furias uocat Canidiam, & Saganam ueneficas.

- displosa] utitur eodem nomine Lucret. lib. 6. de nube, ex qua fulmen erumpit, loquens: *Tum perterricrepo sonitu dat mista fragorem. Nec mirum: cum plena animæ uesicula parua Sæpe ita dat pariter sonitum displosa repente.*

- Diffissa nate] corruptè legitur in quibusdam exemplaribus diffisa uno s. cum *diffissa* sit legendum à uerbo diffindo, id est, in multas parteis findo.

- ficus] ego Priapus è ficu dolatus: ego Priapus ficulnus.

- currere] currere cœperunt: currebant, seu cucurrerunt. sic loquuntur & historici, & poetæ, & oratores. Horat. Od. v. epod. *Sub hæc puer, iam non, ut ante, mollibus Lenire verbis impias.* saty. proxima *Ridens dissimulare: meum iecur urere bilis.* ibid. in princip. *Ire modo ocyus, interdum consistere.* saty. VIII. lib. 2. - *vertere pallor Tum parochi faciem.* saty. III. eiusd. lib. - *illa rogare Quanta ne.* & saty. VI. *Currere per totum pauidi conclaue.* M. Tull. frument. *Instat Scandilius: poscere Recuperatores.* Idem de signis. *minitari absenti Diodoro, uociferare, palam, lacrymas interdum uix tenere.* ibid. *Iste unumquodq́; vas in manus sumere, laudare, mirari. Rex gâudere,* &c.

Canidiæ dentes, &c.] id est, tum cuiuis uidere liceret Canidiæ dentes non suos, sed alienos, & arte insitos: Saganæ autem comam πρόσθετον excidere. caliendrum aiunt esse comam πρόσθετον, id est, appositam, non natiuam.

Vincula] licia Virgilius nominat in Pharm. *Terna tibi hæc primùm triplici diuersa colore Licia circundo.*

SATYRA 9.

IBAM *fortè uia Sacra (sicut meus est mos)*
Nescio quid meditans nugarum, totus in illis.
Accurrit quidam notus mihi nomine tantùm,
Arreptaq́; manu, quid agis dulcissime rerum?
Suauiter, ut nũc est, inquã: & cupio omnia, quæ uis.
Cum assectaretur: nunquid uis? occupo: at ille,
Noris nos, inquit: docti sumus. hîc ego: pluris
Hoc, inquam, mihi eris. miserè discedere quærens
Ire modo ocyus: interdum consistere: in aurem

COMMENTARII.

Ibam fortè] Describitur hac satyra homo odiosè loquax, & molestus.

- uia Sacra] quæ ferebat ad forum Romanum.

Accurrit] sic habent omnes libri manuscripti, Vatic. & ceteri.

- quid agis dulc.]

quid

Dicere nescio quid puero: cum sudor ad imos
Manaret talos. ô te, Bollane, cerebri
Felicem, aiebam tacitus. cum quidlibet ille
Garriret: uicos, urbem laudaret, ut illi
Nil respondebam: miserè cupis, inquit, abire,
Iandudum uideo: sed nil agis: usque tenebo,
Persequar. hinc quò nũc iter est tibi? nil opus est te
Circumagi: quendam uolo uisere, non tibi notum:
Trãs Tiberim lõgè cubat is prope Cæsaris hortos.
Nil habeo, quod agã: et nõ sum piger. usq; sequar te.
Demitto auriculas: ut iniquæ mentis asellus,
Cum grauius dorso subijt onus. incipit ille.
Si bene me noui, non Viscum pluris amicum,
Non Varium facies. nam quis me scribere plureis
Aut citius possit uersus? quis membra mouere
Mollius? inuideat quod & Hermogenes, ego canto.
Interpellandi locus hîc erat. est tibi mater?
Cognati? queis te saluo est opus? haud mihi quisquã.
Omnes composui. felices. nunc ego resto.
Confice. nanque instat fatum mihi triste, Sabella
Quod puero cecinit, diuina mota anus urna.
Hunc neque dira uenena, nec hosticus auferet ensis,
Nec laterum dolor, aut tussis, nec tarda podagra:
Garrulus hunc quando cõsumet cunque: loquaceis,
Si sapiat, uitet: simulatq; adoleuerit ætas.
Ventum erat ad Vestæ, quarta iam parte diei
Præterita: & casu tunc respondere uadato
Debebat: quod ni fecisset: perdere litem.
Si me amas, inquit, paulum hic ades. inteream, si
Aut ualeo stare, aut noui ciuilia iura:
Et propero, quò scis. dubius sum, quid faciã, inquit:
Te'ne relinquã an rem. me sodes. non faciam, ille,
Et præcedere cœpit. ego, ut contendere durum est
Cum uictore, sequor. Mæcenas quomodo tecum?
Hinc repetit. paucorũ hominũ, & mẽtis bene sanæ.
Nemo dexterius fortuna est usus. haberes
Magnum adiutorem: posset qui ferre secundas:
Hunc hominem uelles si tradere. dispeream, ni
Summosses omneis. non isto uiuimus illic,
Quo tu rere, modo. domus hac nec purior ulla est:

quid rerum agis, dulcissime Horati? (inquit ille.)

- num quid uis? occupo] cum me affectaretur, ego præoccupans, num quid uis? id est, num quid est, quod me tua causa efficere uelis? inquam.

- hic ego] tum ego (inquam) tanto pluris à me fies: tanto mihi eris carior.

- miserè disc. q. Ire modò] ego, qui miserè cuperem ab eo discedere, modò celerius incedebã, modò consistebam, modò aliquid puero meo in aurem dicebam, loquaci illi non obscurè significans aliquid mihi esse serii negocii, quod agerem. *miserè* idem ferè ualet, quod uehementer, usque ad miseriã. Terent. in Heautont. *Vt stultæ, et miserè omnes sumus religiosæ. miserè religiosæ* ualet, supra modum religiosæ. simile est illud miserè amare, quod ferè æquale est illi, perditè, amare.

- in aurem] Dicere in aurem solemus, quæ ab alijs nolumus exaudiri. notus ille Homeri uersus ὀδ. δ. & alibi iteratus, Αγχὶ σχὼν κεφαλὴν ἵνα μὴ πεύθοιαθ' οἱ ἄλλοι, id est, admoto propius capite, ne alij exaudirent. sic Eurip. Ione, δεῦρ' ἔλθ', ἐς οὓς γὰρ τοὺς λόγους εἰπεῖν θέλω. M. Tull. Verr. de supplic. *atque cum uident sedere ad latus prætoris, & ad aurem familiariter, ut solitus erat, insusurare.* Idem lib. 2. de Finib. *ad aurem admonere.* Virg. Aen. 5. *- et fidam sic affatur ad aurẽ.*

Plaut.

Nec magis his aliena malis. nil mi officit unquam,
Ditior hic, aut est quia doctior. est locus uni-
Cuique suus. magnum narras, uix credibile. atqui
Sic habet. accendis, quare cupiam magis illi
Proximus esse. uelis tantummodo: quæ tua uirtus,
Expugnabis. & est qui uinci possit: eoq;
Difficileis aditus primos habet. haud mihi deero:
Muneribus seruos corrumpam: non, hodie si
Exclusus fuero, desistam: tempora quæram:
Occurram in triuijs: deducam. nil sine magno
Vita labore dedit mortalibus. hæc dum agit: ecce
Fuscus Aristius occurrit mihi carus, & illum
Qui pulchrè nosset. consistimus: unde uenis? &
Quò tendis? rogat: & respondet. uellere cœpi:
Et pressare manu lentissima brachia, nutans,
Distorquens oculos, vt me eriperet. malè salsus
Ridens dissimulare. meum iecur urere bilis.
Certè nescio quid secreto uelle loqui te
Aiebas, mecum. memini bene: sed meliori
Tempore dicam: hodie tricesima sabbata. uin tu
Curtis Iudæis oppedere? nulla mihi, inquam,
Relligio est. at mi: sum paulo infirmior, unus
Multorum: ignosces: alias loquar. hunccine solem
Tam nigrum surrexe mihi? fugit improbus: ac me
Sub cultro linquit. casu uenit obuius illi
Aduersarius: &, quò tu turpissime? magna
Exclamat uoce: &, licet antestari? ego uerò
Oppono auriculam. rapit in ius. clamor utrinque:
Vndique concursus: sic me seruauit Apollo.

Plaut. Trin. *Id, quod in aurem rex reginæ dixerit, sciũt.*

- cũ sudor ad imos] sudor sua sponte, id est, nullo corporis labore antegresso manans significat æstum, & perturbationem & angorem animi, ut alibi annotabimus.

- o te, Bollane, cerebri Fel.] aiunt Hunc Bollanum ea animi libertate, ac simplicitate fuisse præditum, ut sine dissimulatione, quicquid sibi in quoque homine ineptum, insolens, odiosum uideretur, reprehenderet, ac respueret, nihilq;, quod sibi molestum, aut iniucundũ esset, ab altero ferre soleret. *felicem cerebri* autem dixit eadem ratione, qua illa *integer mentis, sanus animi,* &c. quæ annotata sunt ad Od. XXII. lib. I. in oratione soluta diceremus hominem sanæ mentis, & cerebri felicis: uel sana mente, &c.

- vicos] vicos urbis Romæ, vt epist. ad Fuscũ Arist. *Purior in uicis aqua tendit rumpere plumbum,* &c.

- vt illi Nil resp.] id est, posteaquam illi nil respondebam: cum illi nihil responderem.

- sed nil agis] sed nihil assequeris, frustrà cupis effugere, inanem operam sumis.

Persequar. hinc quo nunc] ita sunt hæc distinguenda, Persequar te quocunque iturus es. ab hoc loco autem quò te confers?

Nil opus est te Circ.] verba Horatij hunc garrulum à se amandare cupientis. nihil est opus, inquit, te circumire, & mecum uenire.

- prope Cæsaris hortos] C. Cæsaris horti non longè aberant à flumine Tiberi, in ea regione vrbis, quæ Ianiculus appellabatur à ueteribus.

Nil habeo, quod] respondens molestus ait se uacuum esse, & impigrum.

Demitto auriculas, ut] demissæ auriculæ in iumentis significant defatigationem corporis, sensuumq; torporem, ac lãguorem. Itaque si quis ad homines trãsferens, dicat aliquem demissis auriculis esse, significat eum animo laborare, languere,

guere, demisso animo esse, quippiam ægrè ferre. Plato lib. decimo de rep. Τὸ μὲν πρῶτον ὀξέως ἀποπηδῶσι, τελευτῶντες δ' καταγέλαστοι γίγνονται τὰ ὦτα ἐπὶ τῶν ὤμων ἔχοντες.

- ut iniquæ mentis as.] iniquo animo onus impositum ferens.

- subijt onus] it.o.nus, trochæus, seu tribrachus pro dactylo, ut suprà sat.IIII. *Qui non defendit alio culpante.* & Od.III.lib.II.*Cæca timet aliunde fata.*

Viscum] saty.ult.huius lib. - *& hæc utinam Viscorum laudet uterque.* & saty.ult. lib.2.*Summus ego, & prope me Viscus Thurinus.*

- quis membra mouere] saltare. Lucret.lib.4. - *vt uideantur Cernere saltantes, & mollia membra mouentes.*

- inuideat quod & Herm.] ego ita bellè canto, ut uel Hermogenes ipse, qui cantor est optimus, mihi inuideat. Attende, ut Horatius hunc garrulum faciat etiam arrogantem, atque ineptè, & gloriosè multa de se prædicantem.

Interpellandi locus] hic erat interloquendi (inquit Horat.) & sermonis interrumpendi locus. itaque quæsiui ab eo, mater'ne eius uiueret? cognatos'ne haberet? &c.

- queis] quibus tua salus sit utilis, ac necessaria.

- haud mihi q.] respondet garrulus, propinquum sibi superesse neminem, omnes à se esse compositos, id est, conditos, & humatos.

- felices] mortuos appellant Græci μακαρίτας, quasi beatos, & omnibus calamitatibus, & miserijs humanis defunctos, ac liberatos. Ideircò putāt nonnulli hæc esse coniunctim legenda: *omnes composui felices.* à quibus dissentio, arbitrorq; Horatium respondere, illos esse, ut mortuos, felices, quippe quorum aures huius hominis non ferenda loquacitas non sit amplius uerberatura: atque ob eam causam nunc uerè dici posse felices, id est, μακαρίτας, non eo solùm nomine, quòd mortui, sed quòd maxima molestia, nempe huius loquacitate, defuncti sunt. Theocr. φαρμακ. καί μ' ἁ Θεσσαλὶς Θρᾷσσα τρόπος ἁ μακαρίτις Ἀγχίθυρος ναίοισα κατέξατο. Lucian. περὶ πένθους. ἐάσον ἀναπαύσασθαι τοὺς τῶν μακαρίτων δαίμονας.

- puero] tum, cum puer essem.

- diuina urna] sortibus in urnam coniectis, quibus diuinantur, id est, præsentiuntur, & prædicuntur futura: de quibus disputans M.Tull.de diuinat. lib. 2. ait totam rem esse inuentam fallaciis aut ad quæstum, aut ad superstitionem, aut ad errorem.

Hunc] puerum Horatium. sunt etenim uerba anus Sabinæ ex sortibus Horatio sua fata canentis.

- laterum dolor] πλευρῖτις. M.Tull.lib.2.de orat.ad Qu.fr.*dieq; septimo est lateris dolore consumtus.* Horat.saty.III.lib.I. - *ut solet in cor Traiecto lateris miseri, capitisq; dolore.*

- tussis] βήξ. infrà saty.v.lib.2. - *si quis Fortè coheredum senior malè tussiet,*

Garrulus hunc quando, &c.] quando, id est, quandoquidem, seu quoniam homo garrulus hunc quouis tempore consumet. Porph. & Acr. *quando consumet cunque* dictum esse uolunt κατὰ τμῆσιν, cum uox quandocunque huic loco nullo modo conuenire possit, nisi absolutè accipias pro quouis tempore. *cunque* igitur, si separatim accipias, idem ualebit quod *quandocunque* absolutè, seu quouis tempore, ut Od.XXXII.lib.I.*Dulce lenimen mihi cunque salue Ritè uocanti.* & ita Lucret. lib. 4. *Omnigenum quoniam passim simulacra feruntur, Partim sponte sua, quæ fiunt aere in ipso, Partim quæ varijs ab rebus cunque recedunt:* nisi si quis apud Lucret. particulam *cunque* cum prouocabulo *quæ* coniungendum esse dicat.

- ad Vestæ] ædem, ut M.Tull.lib.6.epist.ad Att. - *atqui nihil habuit inscriptum*

niſi Cenſor, ea ſtatua, quæ ad Opis apertè poſita in excelſo eſt. Catull. de Vari ſcorto, *uol° ad Serapis ferri manè.* Teren. Adelph. *vbi ad Dianæ ueneris, ito ad dexteram.* Iterum M. Tull. pro Cluent. *ſicut in ſtatuis inauratis, quas ad Iuturnæ poſuit.* Idem ad Att. lib. XIIII. *Rapinæ ſcribis ad Opis fieri.*

-quarta iam parte d.P.] id eſt, hora tertia diei præterita. ſinguli enim dies in duodecim horas inæqualeis diuiduntur.

-uadato] ei cui vadimonium promiſerat: ei à quo in ius uocatus fuerat, uadibus ac ceptis. nã uadari eſt in ius uocare, uadibus, id eſt, fideiuſſoribus acceptis. M. Tull. pro Quinctio, *hic hominem in præſentia non uadatur: ita ſine uadimonio diſceditur.* ibid. *debere tibi dicis Quinctium: procurator negat: vadari vis, promittit: in ius uocas, ſequitur: iudicium poſtulas, non recuſat.* ſunt autem vades, qui promittunt ſuo periculo aliquem vadimonium obiturum, ita, ut ſi ille non obeat uadimonij diem, uas æſtimationem litis ſubeat, ac ſufferat, quemadmodum ſuprà annot. ad ſaty. I. vel breuius, (ut Varro) *uas appellatus, qui pro altero uadimonium promittebat.* omnino vas interdum videtur ſimpliciter pro ſponſore uſurpari, ut M. Tull. epiſt. ad Brut. *Maximo autem, cum hæc ſcribebam, afficiebar dolore, quòd, cùm me pro adoleſcentulo, ac penè puero reſp. accepiſſet uadem, vix uidebar, quod promiſeram, præſtare poſſe.*

Si me amas] vocalis hîc non ſolùm non eliditur: uerùm etiam corripitur, tametſi longa ſit, ut ſuprà annot. ad Od. XI. epod. ſunt autem huius loquacis uerba.

-intercam, ſi] reſponſio Horatij omnia facientis, ut hunc loquacem à ſe abigat. ſed fruſtrà.

-ſtare] in iudicio, ſeu in iure.

Et propero, quo ſcis] ad Cæſaris hortos, ut ſuprà dixit.

-an rem] cauſam, unde rei ſunt appellati, quorum res agitur. uide Feſtum, & Ciceron.

-me ſodes] me relinque, amabo te, inquit Horatius, potius quàm rem, id eſt, cauſam tuam.

-ſequor] uictorem, uidelicet garrulum. nam ſuperiora illa ſic ſunt diſtinguenda: *ut contendere durum eſt Cum uictore.* id eſt, cum pertinaci.

Mæcenas quomodo tec. Hinc r.] ſermonem intermiſſum ab hoc principio repetit, his uerbis, Quomodo tecum agit Mæcenas? quomodo ſe aduerſus te gerit? qualem ſeſe erga te præbet Mæcenas?

-paucor. homin.] reſpondet Hor. Mæcenas paucorum eſt hominum, id eſt, paucis hominibus familiaris eſt, paucos homines in conſuetudinem, & familiaritatem ſuam recipit: paucis hominibus patet ad Mæcenatem aditus, & familiaritas. ſic Terent. Eunuch. *Immò ſic homo eſt, perpaucorum hominum.* GNATO. *immo nullorum eſt, ſi tecum uiuit.*

Nemo dexterius f.] verba loquacis. fortunatus (inquit) fuiſti in eo, quòd te Mæcenas admiſit in amicorum ſuorum numerum.

-adiutorem] *συνεργὸν, συμπράκτορα, συλλήπτορα.*

-ferre ſecundas] partes ſubint. id eſt, qui tibi ſecundus eſſe, ſeu inſeruire poſſet, qui dicantur hiſtriones primarum & ſecundarum partium, dicemus ad illum locum, *uel parteis mimum tractare ſecundas,* epiſt. ad Lollium, libro primo.

-hunc hominem velles] me *δεικτικῶς.* pergit autem loqui garrulus. hunc verſum in omnibus libris excuſis, præpoſtera verborum poſitura deprauatum, reſtitui, ex auctoritate omnium librorum manuſcr.

-tradere] commendare. vide annot. ad epiſt. ad Claud. Neron. lib. I.

Summoſſes

Summoſſes omnes] omnes, qui tibi obſtant, & qui te antecedunt gratia apud Mæcenatem, dudum perculiſſes, aut certè loco depuliſſes. Quemadmodum in diuitum, & potentiorum virorum domibus familiares, & comites diuitis inter ſe æmulentur, & alter alterum euertere conetur, pulchrè deſcribit Lucianus in lib. περὶ τοῦ μὴ ῥᾳδίως πιστεύειν τῇ διαβολῇ, his uerbis, πάντες οὖν ἀλλήλους ὀξὺ δεδόρκασι, καὶ ὥσπερ οἱ μονομαχοῦντες, ἐπιτηροῦσιν ἐάν τι γυμνωθὲν μέρος θεάσαιντο τοῦ σώματος, καὶ πρῶτος αὐτὸς ἕκαστος εἶναι βουλόμενος παρωθεῖται, καὶ παραγκωνίζεται τὸν πλησίον· καὶ τὸν πρὸ αὐτοῦ, εἰ δύναιτο, ὑποσπᾷ, καὶ ὑποσκελίζει, &c.

-non iſto viuimus] reſpondens Horat. Nulla eſt (inquit) in familia Mæcenatis talis æmulatio, nulla obtrectatio, nullæ inſidiæ, nulla inuidia.

Nec magis his aliena malis] æmulatione, obtrectatione, inuidia, criminationibus occultis, inſidiis, & calumniis. quorum malorum plenæ ſunt potentiorũ uirorum, & principum aulæ.

-nil mi officit unq.] ſcripti aliquot habent, *nil mi officit, inquam.*

-magnum narras] hæc dicuntur à garrulo.

-atqui, ſic h.] reſpondentur hæc ab Hor. etiam ſi hoc, quod dico, magnum tibi, & propè incredibile uideatur, ſic eſt tamen.

-accendis] uerba garruli. incendis me (inquit) ſtudio, & cupiditate talis familiaritatis.

-uelis tantummodò] ſatis eſt te hoc uelle, inquit Horat. uirtute enim tua facilè apud Mæcenatem, honeſtiſſimum locũ obtinebis, omneſq; difficultates ſuperabis, & perfringes. Iam uerò obſeruatione dignum eſt hoc loquendi genus, *quæ tua uirtus, expugnabis*: quod tantundem ualet, quantum, ſi diceret, ea eſt tua uirtus, ut facilè ſis expugnaturus: uel ea, qua præditus es, uirtute, facilè ad Mæcenatis amicitiam peruenies. ſic ſæpe loquitur M. Tull. ut epiſt. ad Rufum lib. v. *tamen, quæ tua eſt ſuauitas, quiq; in me amor, nolles à me hoc tempore æſtimationem accipere.* Idem ad Trebat. lib. 7. *Moriar ni (quæ tua gloria eſt) puto te malle à Cæſare conſuli, quàm inaurari.* Idem pro Sylla, *Quæ ſi de uno me cogitaſſet, qua mollitia ſum animi, ac lenitate, nunquam mehercule illius lacrymis ac precibus reſtitiſſem.* Idem pro Cælio, *Genus orationis, facultatem copiam ſententiarum, atque uerborum (quæ ueſtra prudentia eſt) perſpexiſtis.* Idem ad Att. lib. 7. *& ſi eſſet factum, (quæ tua eſt humanitas) aſcripſiſſes.*

-haud mihi deero] loquitur hæc garrulus. non mihi (inquit) deero. id eſt, omnem diligentiam adhibebo, ut eò perueniam. non prætermittam facultates eò perueniendi, quæ ſeſe mihi offerent.

-tempora quæram] καραδοκήσω, καιροφυλακτήσω. tempus aucupabor, ſeu obſeruabo, ſeu, ut Liuius, captabo.

-nil ſine magno Vita l.d.] ſententia eſt multorum ueterum ſcriptis celebrata. Pindar. εἰδ. ε. ὀλυμπ. αἰεὶ δ' ἀμφ' ἀρεταῖσι πόνος, δαπάνα τε μάρναται πρὸς ἔργον κινδύνῳ κεκαλυμμένον. Idem εἰδ. ι. ibid. ἄπονον δ' ἔλαβον χάρμα παῦροί τινες. id eſt, lætitiam ſine labore pauci ceperunt. Sophoc. in Electr. πόνου τοι χωρὶς οὐδὲν εὐτυχεῖ: id eſt, ſine labore nihil fortunatum eſt. Heſiod. Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοί, &c. ſed uidetur Horatius ex Epicharmo potius, quàm è quouis alio expreſſiſſe. ſic enim ille, τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τἀγαθ' οἱ θεοί. id eſt, dii nobis omnia bona laboribus uendunt.

Hæc dum agit] hæc dum loquitur. ſic omnes ferè lib. ueteres. unus & item alter, *Hæc dum ait*, quos non ſum ſecutus. neque id temere. nam qui loquitur, agit. præterea ſic locutus eſt ſatyra III. lib. 2. -*amator Excluſus quid diſtat, agit ubi ſecum, eat, an non*, &c.

Fuſcus Ariſtius] ad quem extat Horatij epiſtola lib. 1. hoc principio, *Vrbis amatorem*

amatorem Fuscum saluere iubemus.

- rogat] Aristius: & à me rogatus, uicissim respondet.

- vellere cœpi] significans me cupere ab hoc garrulo eripi.

- pressare] hic restitui ex auctoritate cod. duor. Vatic. & Rain. Don. Tor.

- nutans, Distorq. oc.] innuens ei, & oculos huc, & illuc mouens, δενδίλλων; obscurè & tacitè admonens, ut me eriperet. uide annotationem ad illum locum. *De me supercilio nubem.* epist. XVIII.

- malè salsus R. d.] nimium salsus, uel in meam fraudem salsus dissimulabat se intelligere quid uellem.

- meum iecur vr. b.] urebat. atqui iecur sedes bilis non est, sed libidinis, ut annot. sup. ad Od. XIII. lib. I.

Certè nescio quid] hæc dicebat Horatius Fusco, ut per speciem colloquii secreti hoc garrulo defungi posset.

- memini benè] respondet Fuscus planè aliud, quàm cupiat Horatius, idq; dedita opera, cũ eo perfacetè, & perurbanè iocans, ut is magis, ac magis ab hoc garrulo vrgeatur, & pœnè dicam, enecetur.

- hodie tricesima Sabbata] Sabbata dicunt Latini numero multitudinis, ut cetera dierum festorum nomina, Saturnalia, Floralia, Palilia, Faunalia, Terminalia. tricesima autem appellantur fortassis à dierum numero, quibus menses constant. quanuis enim Iudæorum menses cum lunæ cursu congruentes, uicesimo octauo quoque circiter die compleantur, tricenarius tamen numerus rotundior, & aptior erat uersui, quàm uicenarius octonarius. credibile est autem prima cuiusque mensis Sabbata Iudæis fuisse religiosissima. Iam uerò ne illud quidem dubium est, quin plerique etiam Latini ac Romani temporibus illis Iudæorum religionem, ac ceremonias coluerint. sed cum hæc explicatio mihi non satisfaceret, Iudæum quendam de suis Sabbatis, & de annorum, mensiumq; suorum ratione consului. ex ijs, quæ mihi respondit, collegi tricesima sabbata ea esse intelligenda, quæ ab iis maxima religione coluntur, atque obseruantur: quo die agnum immolant, ceu mandunt potius, & comedunt. quod Sabbatum, (ut barbarè loquar) tricesimum est ordine, si Sabbata à principio anni numeres. annus enim apud illos initium capit à mense septembri.

- vin' tu Curtis Iudæis oppedere] id est, uin' tu Iudæorum religionem contemnere, irridere, ac pro nihilo putare? oppedere est uentris crepitum in alterius odium, & contumeliam edere. quod dicunt Græci καταπέρδειν, & ἀνταποπέρδειν. Aristoph. in Pluto. καὶ τῇ πενίᾳ ἀνταποπαρδεῖν. id est, paupertati oppedere Idem νεφέλ. καὶ βούλομαι ἀνταποπέρδειν πρὸς τὰς βροντάς.

Curtis] suprà saty. v. apellas nominauit: quod tantundem ualet.

- nulla mihi (inquam) Rell.] multis locis perspicuè ostendit Horatius se omnes religiones contemnere.

- at mi. sum paulo] at mihi (inquit Aristius) religio est aliqua: ego religionibus aliquantum sum deditus.

- vnus Multorũ] unus è multis, ut epistola ad Numicium lib. I. *Vnus ut è multis populo spectante referret Emtum mulus aprum.* et infra saty. X. *Vnus uiuorum.* neque uerò ijs assentior, qui putant dictum esse ab Horatio, *unus multorum* pro eo, quod Græci dicunt, εἷς τῶν πολλῶν, id est, unus è plebe, seu unus è uulgo. sed arbitror esse positum pro illo εἷς πολλῶν, id est, ego unus egregiè præter ceteros.

- hunccine solem Tam nigr.] loquitur Horatius, suum casum deplorans. *nigrum solem* pro die infausto, tristi, & inauspicato dixit: quemadmodum diem atrum ueteres appellabant, ad res gerendas ineptum, & nefastum: quales erant Ka

lendæ

lendæ, Nonæ, Idus, quòd his diebus imperatores infeliciter rem gessissent. Catullus contrà *soles candidos* usurpauit, pro diebus lætis, optatis, & iucundis, ut carm. ad seipsum. *Miser Catulle desinas ineptire, Et, quod uides perisse, perditum ducas. Fulsere quondam candidi tibi soles,* &c. & Propert. lib. 2. *O me felicem, nox ò mihi candida, & ò tu Lectule delicijs facte beate meis.* et Tibull. *auroram candidam* li. 1. eleg. III. *Hoc precor: hunc illum nobis aurora nitentem Luciferum roseis candida portet equis.* uide annot. ad Od. 36. lib. 1.

Sub cultro linquit] id est, in extremo discrimine. ductum à uictimis iamiam mactandis.

- & licet antestari?] huius loquacis aduersarius quærit à me utrùm sibi liceat me testem in se sumere, nec'ne? id est, an ego passurus sim illum meo testimonio vti. est enim antestari vnum aliquem ex ijs, qui assunt, prehensa auricula, testem sumere. quo facto licebat ei, qui uadibus acceptis quempiam in ius uocasset, manus ei inijcere, eumq; in ius rapere. Plautus in Persa, SATVR. *age, ambula in ius leno.* D. *Quid me in ius uocas?* S. *Illic dicam apud prætorem. sed ego in ius uoco.* D. *non'ne antestaris?* S. *tuan' ego causa carnufex Quoiquam mortali libero aureis atteram? Qui hic commercaris ciueis homines liberos?* compositum autem est hoc uerbum ab *an*, quod in compositione ualet *circum*, & *testari*. quanquam Priscian. aliter lib. 8. uult enim Latinum *antestari*, Græco illi προσδιαμαρτυρηθῆναι respondere. sed errat.

- ego verò Opp. auric.] ego præbeo illi auriculam, ut me testem sumat.

- rapit in ius] garrulum. *rapit* autem uim significat, & acrius est, quàm *ducit*. sic saty. III. lib. 2. *Cum rapies in iura malis ridentem alienis.*

- sic me seru. Ap.] quidam hæc referunt ad Apollinis statuam eburneam, quæ posita erat in foro Augusti, ut significet Horatius se rapto tandem in ius aduersario, quasi beneficio forensis Apollinis liberatum esse. à quibus dissentire nolim: sed tamen credibile est Horatium una opera ad illum Homeri locum respexisse, ubi Aenean cum Achille congressum eripit Apollo. uersus sunt hi ἰλιάδ. υ. Τὸν δ' ἐξήρπαξεν Ἀπόλλων Ῥεῖα μάλ', ὥστε θεός, ἐκάλυψε δ' ἄρ ἠέρι πολλῇ. sic et ἰλιάδ. γ. Paridem, qui Menelaum ad singulare certamen prouocarat, ab eoque pœnè uictus, atque ad nauès pertractus erat, eripit Venus. τὸν δ' ἐξήρπαξ' Ἀφροδίτη Ῥεῖα μάλ', ὥστε θεὸς ἐκάλυψε δ' ἄρ ἠέρι πολλῇ.

SATYRA 10.

*N*EMPE *incomposito dixi pede currere uersus*
Lucilli. quis tam Lucilli fautor ineptè est,
Vt non hoc fateatur? at idem, quod sale multo
Vrbem defricuit, charta laudatur eadem.
Nec tamen hoc tribuens. dederim quoq; cetera. nã
Et Laberi mimos, ut pulchra poëmata, mirer. (sic
Ergo non satis est risu diducere rictum
Auditoris: & est quadã tamen hic quoque uirtus.
Est breuitate opus, ut currat sententia, neu se
Impediat uerbis lassas onerantibus aures.
Et sermone opus est modò tristi, sæpe iocoso,
Defendente uicem modò rhetoris, atque poëtæ,

COMMENTARII.

Nempe incomp. dixi p. c.] dixerat Horat. supra saty. IIII. Lucillium duriusculum esse in componendis uersibus: quo nomine fuerat à nonnullis accusatus. ijs igitur nunc respondet, & se ita purgat, vt ostendat se, quod de Lucillio dixerit, iure dixisse.

- quod sale mul. Vrb.

Interdum urbani parcentis uiribus, atque
Extenuantis eas consultò. ridiculum acri
Fortius: & melius magnas plerunque secat res.
Illi, scripta quibus comœdia prisca uiris est,
Hoc stabant: hoc sunt imitandi: quos neque pulcher
Hermogenes unquam legit, neque simius iste
Nil præter Caluum, & doctus cantare Catullum.
At magnum fecit, quòd uerbis Græca Latinis
Miscuit. ô seri studiorum, qui ne putetis
Difficile, & mirum, Rhodio quod Pitholeonti
Contigit. at sermo lingua concinnus utraque
Suauior: vt Chio nota si commista Falerni est.
Cum uersus facias, teipsum percontor: an, & cum
Dura tibi peragenda rei sit caussa Petilli:
Scilicet oblitus patriæq́;, patrisq́;, Latinè
Cum Pedius caussas exudet Poplicola, atque
Coruinus: patrijs intermiscere petita
Verba foris malis, Canusini more bilinguis?
Atque ego, cum Græcos facerem, natus mare citra,
Versiculos, uetuit me tali uoce Quirinus
Post mediam noctem uisus, cum somnia uera:
In siluam non ligna feras insanius, ac si
Magnas Græcorum malis implere cateruas.
Turgidus Alpinus, iugulat dum Memnona, dūq́;
Defingit Rheni luteum caput, hæc ego ludo:
Quæ nec in æde sonent certantia iudice Tarpa:
Nec redeāt iterum, atque iterū spectanda theatris.
Arguta meretrice potes, Dauoq́; Chremeta
Eludente senem, comis garrire libellos
Unus uiuorum Fundani. Pollio regum
Facta canit pede ter percusso: forte epos acer,
Ut nemo, Varius ducit. molle, atque facetum
Virgilio annuerunt gaudentes rure camœnæ.
Hoc erat, experto frustra Varrone Atacino,
Atque quibusdā alijs, melius quod scribere possem,
Inuentore minor: neque ego illi detrahere ausim
Hærentem capiti multa cum laude coronam.
At dixi fluere hunc lutulentum. sæpe ferentem
Plura quidem tollenda relinquendis. age, quæso,
Tu nihil in magno doctus reprendis Homero?

Vrb. defr. ch.l.] idem quòd falsè, & urbanè ciuium Romanorum uitia notarit, eadem satyra laudatur, nēpe illis uersibus, *Hinc omnis pendet Lucillius hosce secutus, Mutatis tantū pedibus, numerisq́; facetus.*

– nam sic Et Laberi mim.] nam si propterea, quòd urbanè, & facetè uitia reprehendit Lucillius, habendus esset in numero bonorum poëtarum, eadē ratione Laberij mimi quoque essent in bonis poëmatis numerandi. fuit autem Laberius mimorum scriptor dicacissimus, ac maledicentissimus: à Iulio Cæsare tamen donis auctus, & annulo aureo ornatus. M.Tull. ad Trebat. scribēs significat esse metuendū, ne, si diutius ille cum Cæsare commoratus ab eo redeat inanis, derideant eū Laberius, & Catullus, his uerbis, *Sin frustra diutius abfueris, non modò Laberiū, sed etiam sodalem nostrum Valerium pertimesco. mira enim persona induci potest Britannici Iurisconsulti.*

Ergo non s. est ris. did.] nō est igitur satis auditoris os risu dilatare, id est, auditori risum profusum mouere, quanuis insit in hoc etiam quædam uirtus: sed opus est, &c. breuitas desideratur duabus de causis: primùm ut sententia currat, id est, ne claudicet, ne'ue insistat: deinde ne & uerborum multitudine se impediat, & oneret auditorem.

Defendente vicem] id est,

Nil comis Tragici mutat Lucillius Atti?
Non ridet uersus Enni grauitate minores,
Cum de se loquitur, non vt maiore reprensis?
Quid uetat, & nosmet Lucilli scripta legenteis
Quærere: num illius, num rerum dura negarit
Versiculos natura magis factos, & eunteis
Mollius? at sit quis pedibus quid claudere senis,
Hoc tantum contentus: amet scripsisse ducentos
Ante cibum uersus: totidem cœnatus: Etrusci
Quale fuit Cassi rapido feruentius amni
Ingenium: capsis quem fama est esse, librisq;
Ambustum proprijs: fuerit Lucillius, inquam,
Comis & vrbanus: fuerit limatior idem,
Quàm rudis, & Græcis intacti carminis auctor:
Quamq; poëtarum seniorum turba: sed ille,
Si foret hoc nostrum fato dilatus in æuum:
Detereret sibi multa: recideret omne, quod ultra
Perfectum traheretur: & in uersu faciendo
Sæpe caput scaberet: uiuos & roderet ungueis.
Sæpe stilum uertas, iterum quæ digna legi sint,
Scripturus: neque, te vt miretur turba, labores,
Contentus paucis lectoribus. an tua demens
Vilibus in ludis dictari carmina malis?
Nō ego: nā satis est equitē mihi plaudere: ut audax,
Contemtis alijs, explosa Arbuscula dixit.
Men' moueat cimex Pantilius? aut crucier, quòd
Vellicet absentem Demetrius? aut quòd ineptus
Fannius Hermogenis lædat conuiua Tigelli?
Plocius, & Varius, Mæcenas, Virgiliusq;,
Valgius, & probet hæc Octauius optimus, atque
Fuscus: & hæc vtinam Viscorum laudet uterque.
Ambitione relegata te dicere possum
Pollio, te Messalla tuo cum fratre, simulq;
Vos Bibuli, & Serui, simul his, te candide Furni:
Complureis alios, doctos ego quos, & amicos
Prudens prætereo: quibus hæc, sint qualiacunque,
Arridere velim, doliturus, si placeant spe
Deterius nostra. Demetri, teq; Tigelli
Discipularum inter iubeo plorare cathedras.
I puer, atque meo citus hæc subscribe libello.

id est, tuente munus, ac partes, &c. id est, ea cumulatè præstante, quæ propria sunt rhetoris, aut poëtæ.

- vrbani p. v.] εἴρωνος, qui multo minus contendere uidetur, quàm præstare, & efficere possit.

- ridiculum acri Fortius, & mel.] plus interdum ualet risus opportunus, quàm vis, & seueritas, & acrimonia. scribit Aristoteles lib. 3. de arte dicendi, Gorgiam Leontinum dicere solitum, res seueras, & serias risu: risum, rebus seueris discutiendum esse. M. Tullium pro Murena dicentem, risu mouendo, & auctoritate Catonis, qui erat unus ex accusatoribus, illudenda, causam obtinuisse, locupletes auctores tradiderunt.

Illi, scripta quibus] poëtæ veteris comœdiæ, Eupolis, Cratinus, Aristophanes. vt suprà saty. 4. in princip. *quibus*, id est, à quibus.

- stabant] placebant, non explodebantur, οὐκ ἐξέπιπτον.

- pulcher] εἰρωνικῶς, homo bellus.

Simius] ineptus imitator. Demetrium significat, de quo infrà ead. satyra. uel simium fortasse appellat à forma, seu potius deformitate corporis.

Nil præter Caluum & doctus] qui nihil aliud cantare didicit, quàm Caluum, & Catullum. neque uerò est, quòd quisquam

quam existimet ab Horatio Caluum,& Catullum improbari : sed ineptos, & stultos imitatores.

At magnum fecit] Lucillius uerba Græca Latinis miscebat, ut apparet ex his uersib. à me sic emendatis. *Quàm lepidè lexes compostæ, ut tesserulæ omnes, Endo pauimento, atque emblemate uermiculato?* quos producit M.Tull.in orat.perf.sed corruptos.& in his *Χαῖρε, inquam, Tite lectores,turma omni' cohorsq;: Χαῖρ' hinc Muci hostis Albutius, hinc inimicus.* quanquam in his posterioribus Albucium, qui Græcus dici malebat,quàm Romanus,Scæuula de industria Græcè salutat.uide lib.1.de finibus.& in his.*In quo Læliu' clamores sophos ille solebat Edere,*qui citantur à Cicer.li.2.de finib.Idem Lucillius M. Crassum, qui semel in uita risisse dicitur, ἀγέλαστον in satyra quadam nominauit,teste M.Tull.lib.5.de finib.

- o seri studiorum] ὀψιμαθεῖς vno uerbo appellant Græci.

- quíne putetis,&c.] sic habent tres cod.Vat.& Iann.Faër.Torn.Et Prisc.lib.16.sic legit hunc locum,& ait *ne* coniunctionem esse neque dubitantem,neque interrogantem : sed confirmantem,aut certe enunciantem. alterum exemplum producit ex saty.III.lib.2.*Clarus erit,fortis,iustus,sapiens ne etiam,& rex.* ubi uulgo aliter legitur tamen.

- vt,Chio nota si commista Fal.] Vt si uino Chio Falernum temperatum est,quod fieri solebat,ut uini Falerni austeritas uino Chio,quod erat lenius,ac mitius,obtunderetur.cur autem notam Falerni dixerit, uide supra Od.III.lib.2. ad illum locum. *Interiore nota Falerni.*

Dura] difficilis.ut Terent.Phorm.*Verùm scientem, tacitum causam tradere aduersarijs,Etiámne id lex coëgit?* PHAED. *Illud durum.*GET. *ego expediam.*

Petilli] de quo sup.saty.IIII. ordo uerborum & sententia huius loci hæc est. te ipsum percontor,id est,ex te ipso quæro, cùm uersus facturus sis, & cùm Petillij causa tibi sit agenda,num tu patriæ,& patris oblitus uerba Græca patriis,id est Latinis intermiscere malis,quàm puro sermone Latino uti?

- patriæq;, patrísq;] oblitus Italiæ,quæ patria tua est,& patris tui, qui Romanus, aut certe Latinus est, uel erat, &c.

- Latinè Cum Pedius cauf.&c.]id est,cum hi duo præstantissimi,& clarissimi oratores,Petillij accusatores,Pedius Poplicola,& Messalla Coruinus multum sudent in causis Latino sermone componendis,& agendis : id est,cum multum laborem,multamq; operam sumant in causis Latinè componendis, atque agendis, &c.Cùm anteà in omnibus libris uulgatis legeretur, *patrisq; Latini*, ego admonitus à duobus cod. Vat. & Tornes. ueram scripturam restitui : de qua dubitaturum positum litteris arbitror neminem, quis enim non uidet aduerbium *Latinè* ad uerbum *exudet* pertinere? idq; ignorantem confidentem aliquem librarium,aut lectorem,hunc locum corrupisse?

Canusini mor.bil.] Canusinorum more, qui partim Græcè, partim Latinè loquebantur. vide Festum in nomine *bilinguis*.

- natus mare citra] in Appuliæ finibus, non in Sicilia, aut Græcia.

Post m.n.v.cum somnia uera] hoc etenim maximè tempore, cum & confectus,depulsusq; è pectore cibus est,& liber animus, ac solutus à contagione corporis futura prouidere potest, uera uidentur in somnis. sic Theocr. in Europa. εἰδ.κ. Εὐρώπῃ ποτὲ Κύπρις ἐπὶ γλυκὺν ἧκεν ὄνειρον, Νυκτὸς ὅτε τρίτατον λάχος ἵσταται, ἐγγύθι δ' ἠώς, Ὕπνος ὅτε γλυκίων μέλιτος βλεφάροισιν ἐφίζων Λυσιμελὴς πεδάᾳ μαλακῷ κατὰ φάεα δεσμῷ, Εὖτε, καὶ ἀτρεκέων ποιμαίνεται ἔθνος ὀνείρων.

In siluam non ligna feras insan.] id est,æquè fueris insanus, si tu Latinus Græcos uersus scribas,atque si in siluam ligna feras.

Turgidus

Turgidus] inflatus. A Cornelium Alpinum designat.

-iugulat] dum ita inscitè, & ineptè Memnonis ab Achille iugulati historiã; seu potius fabulam narrat, ut Memnonem ipse iugulare uideatur: & dum Rhenũ fluuium ita ineleganter describit, ut luto conspurcare uideatur, hæc ego ludibundus scribo. Memno, & Hemathio fratres, Tithoni & Auroræ filii: quorum hic ab Hercule: ille ab Achille interfectus est. Hesiod. in Theog. Τιθωνῷ δ' ἠὼς τέκε Μέμνονα χαλκοκορυστὴν Αἰθιόπων βασιλῆα, καὶ ἠμαθίωνα ἄνακτα.

Defingit] deformat, illepidè describit, & inuenustè. In quibusdam codicibus legitur *diffingit*: in cod. Don. *depingit*. in Torn. *Deffingit*. ego *Defingit* uerum esse puto.

Quæ nec in æde f.cert.] Quæ nec in æde Apollinis recitentur, ut subeant Mecii Tarpæ iudicium, nec iterum atque iterum spectentur à populo. de Mecio in epist. de arte poët. -*si quid tamen olim Scripseris, in Meci descendat iudicis aureis*.

Arguta meretr. pot. D.q; Chr.] id est, tu Fundani unus ex iis, qui uiuunt, potes omnium optimè comœdiam scribere: tu omnibus hominibus præstas in scribendis comœdiis: in quibus inducuntur meretrices argutæ, & serui dominos fallentes dolis. *unus uiuorum*. εἷς ζώντων.

-comis garr. lib.] nonnulli *comis libellos* coniunctè legunt, ut sit, *comeis libellos*, & interpretantur, urbanos, facetos, hilaros. ego nullius sententiam reprehendo. Vtatur suo quisque iudicio. Veruntamen magis mihi placet, *comis* esse numeri singul. casus recti, ut cohæreat cum his *tu unus uiuorum potes garrire libellos* comis, id est, comiter, hilariter, facetè, & comicè. Nam Varro lib. 5. de lingua Latina à Græco nomine Κῶμος, qui Deus hilaritatis, saltationis, lasciuiæ, intemperantiæ, & similium esse dicitur, ait Latinum *comis* ortum esse, indeq; dictam à Latinis comissationem, seu potius comassationem, quemadmodum & à Græcis comœdiam. Præterea hac eadem satyra Lucillium bis comem appellat, semel ibi. *Nil comis tragici mutat Lucillius Atti?* iterum ibi. *fuerit Lucillius, inquam, Comis & urbanus*. Postremò puto Horatium Græcum verbum κωμῳδεῖν, quod est res urbanas, & Como dignas canere, seu dicere, his uerbis *comis garrire libellos*, exprimere uoluisse. Non ignoro tamen M. Tull. uocem comis aliter interpretari in orat. pro Corn. Balbo: cuius hæc uerba sunt. *in quo erat accusatoris interpretatio indigna responsione, qui ita dicebat, comiter esse communiter. quasi verò priscum aliquod, aut insolitum uerbum interpretaretur. comes, benigni, faciles, suaues homines esse dicuntur, qui erranti comiter monstrant uiam, benignè, non grauatè: communiter certè non conuenit.* Sed in iis, quæ in iudicijs habentur, orationibus, hominum auctoritates non sunt consignatæ. omnes enim illæ orationes, causarum sunt, & temporum, non hominum ipsorum, ac patronorum, ut ait idem Tullius in Cluentiana. Varronem igitur hic sequamur. Incidi etiam aliquando in quendam uirum doctum, qui diceret *comis* hic esse septimi casus à Græco κῶμοι *comi* numeri multitudinis, quod nomen significat cantilenas lasciuas, delicatas, molleis, impudicas, conuiuio, & conuentu hominum intemperantium, & Como dignas: cum quo nolui pugnare.

Pollio reg. Fact. can.] Pollio tragœdias Latinas, id est, Prætextas scribit. Personæ tragicæ, sunt reges, & principes, & personæ publicæ: res, & argumentum prætextarum, facta regum, & principum, & clarorum uirorum.

-pede ter percusso.] id est, senariis iambicis, qui trimetri appellantur. hæc malè distinguuntur in omnibus libris uulgatis.

-forte epos] carmen longum, hexametrum, Mæonium, seu Homericum, heroicum. nam tametsi hoc nomine quilibet uersus significetur κατὰ πλάτος, tamen ferè semper Aristoteles, & Plato pro hexametro usurpant. ille enim ἔπη, id est, epo-

pœiam

pœiam in libello περὶ ποιητικῆς, tragœdiæ opponit, his uerbis: καί τοι τὸ πρῶτον ὁμοίως ἐν τ' τραγῳδίαις τοῦτο ἐποίουν, καὶ ἐν τοῖς ἔπεσιν. Plato item in Phædro, aliisque locis non quoduis carmen ἔπος appellat, ſed hexametrũ. ſic Plato in illo dial. cum uerſum illum protuliſſet, ὡς λύκοι ἄρνα φιλοῦσ', ὡς παῖδα φιλοῦσιν ἐρασαὶ, rogatus à Phædro, cur finem loquendi feciſſet, reſpondet, οὐκ ἤδου, ὦ μακάριε, ὅτι ἤδη ἔπη φθέγγομαι, ἀλλ' οὐκ ἔτι διθυράμβους; uide Euſtath. in lib. α. ἰλ.

- Vt nemo] ita ut nemo melius. ſuprà Od. v i. lib. i. *Scribêris uario fortis, & hoſtium Victor Mæonij carminis alite.* dixit autem *ducere epos* uel propterea quòd uerſus Heroici fere alijs ſunt longiores, ac productiores: itaque longi appellantur: uel (quod magis probo) quia epos dictum eſt παρὰ τὸ ἕπεσθαι ἐν αὐτῷ τὰ ἑξῆς μέρη τοῖς πρώτοις, id eſt, ob id quòd in eo primas partes ceteræ conſequuntur. Denique (ut ſemel dicam) fortaſſe intelligendus eſt Horat. uel ita dixiſſe *epos ducere*, ut ſolemus dicere, *lineam ducere*: (quemadmodum enim mathematici aiunt lineam eſſe punctum productum: ita uerſus heroicus conſtat ex numeroſo ſermone ad iuſtam longitudinem, lineæ in modum producto) uel ita, ut *lanam, ſeu filum ducere, ac trahere*: ex quo Horat. alibi dixit *tenui deducta poëmata filo.* & M. Tull. *genus orationis tractum*.

- molle, atque facetum] carmen tenerum, elegans, & politum. hæc ſunt referenda ad Bucolica, & Georgicorum libros.

- gaudentes rure] nondum ſcilicet hoc tempore Virgilius Aeneida ediderat, & fortaſſe ne ſcripſerat quidem.

Hoc erat, experto.] id eſt, ego nihil habui, quod potius, aut melius ſcribere poſſem, quàm ſatyras: quod quidem genus Varro Atacinus fruſtra expertus eſt, et quidam alij, quos neceſſe non eſt nominare. De Varrone Atacino Quinct. lib. 10.

Inuentore minor] Lucillio. infrà eadem ſaty. *Græcis intacti carminis auctor.* et ſaty. 1. lib. 2. - *me pedibus delectat claudere uerba Lucilli ritu noſtrum melioris utroque*, ibid. - *quid, cum eſt Lucillius auſus Primus in hunc operis componere carmina morem?* etc.

At dixi fl.] hæc pertinent ad illum locum ſaty. I I I I. *Nam fuit hoc uitioſus. in hora ſæpe ducentos, Vt magnum, uerſus dictabat ſtans pede in uno. Cum flueret lutulentus, erat, quod tollere uelles.*

- ſæpe ferentem Plur. q. toll.] quaſi ita dicat, non tantum hoc dixi, illũ fluere lutulentum, ſed etiam illud addidi, ſæpe proferentem plura digna, quæ excipiantur, ſumantur, & probentur, quã, quæ reiiciantur. *tollenda*, id eſt, ſumenda, excipienda. ut de arte poëtica. - *hoc tibi dictum Tolle memor*.

- age quæſo] Dic mihi (amabo te) nihil'ne interdum reprehendis in Homero? non'ne uiri docti quędam in Homero improbant? quædam deſierant? Non'ne Lucillius ipſe urbaniſſimus, ac facetiſſimus poëta, nonnulla mutat in L. Attio Tragico? Non'ne uerſus Ennii notat interdum, et irridet, ut leuiores?

Quid vetat & noſmet, &c.] ſi licuit Lucillio Attium, et Ennium reprehendere: quid uetat quo minus, et nos Lucillij ſcripta examinemus, uideamusq́; num uel ſua culpa, uel earum rerum, quas tractauit, uitio non ſit aſſecutus compoſitum & politum ſcribendi genus?

- magis factos] magis elaboratos, accuratos, expolitos. Græci dicunt πεποιημένους, idq́; annotauit Muretus, et alii. ita M. Tull. in Bruto. *ſed ut intellectum eſt, quantam uim haberet accurata, & facta oratio*, etc.

- at ſit quis] ſic legendum, non *at ſi quis*. ut habent uulgati codices. Eſt autem totius huius loci ſententia, At ſit aliquis hoc uno contentus, nempe uerſus facere,

cere, qui ſinguli ſenis pedibus conſtent: ſcribat ducentos uerſus ante cœnam, totidem à cœna, &c. demus præterea Lucillium fuiſſe limatum, & accuratum ſcriptorem, quod non ita eſt: tamen ſi hodie uiueret, multa inania, & ſuperuacanea ſibi amputaret, &c.

- ducentos] ſupra ſaty. IIII. - *in hora ſæpe ducentos, Vt magnum, uerſus dictabat ſtans pede in uno*.

- Etruſci Quale fuit] id eſt, qualis fuit Caſſius Etruſcus, Parmenſis, de quo in epiſt. ad Alb. Tibull. *Scribere, quod Caſſi Parmenſis opuſcula uincat?*

- capſis quem fama eſt, &c.] qui tam multa ſcripſit, ut ſuis libris fuerit ambuſtus, ſeu, vt habent quidam cod. *combuſtus*.

- fuerit] conceſſio. demus eum fuiſſe urbanum, ac facetum: demus eundẽ fuiſſe limatum & politum ſcriptorem.

- fuerit limatior idem, Quàm] hunc locum, quem ſcio difficilem, & impeditum haberi, ſic expedio, atque explico. Demus (inquit Horatius) Lucillium limatiorem fuiſſe, quàm auctorem ſatyræ Græcis intactæ eſſe oporteat: quod idem fere ualet, ac ſi dicat: demus Lucillium fuiſſe limatiorem, quàm eſſe debuerit: atque ita nomen *rudis* in patrio caſu accipio, & cum uoce *carminis* coniungo. Nam quod alii faciunt *rudis*, recti caſus, hoc modo: *fuerit limatior idem, Quàm rudis*, id eſt, fuerit limatus potius, quàm rudis, & impolitus, hoc illi non rectè. Sic enim locutus eſſet Horatius, *fuerit limatior, quàm rudior*, ut docent exempla. T. Liuius lib. 28. annalium. *Acrior impetu, atque animis, quàm compoſitior ordine ullo pugna fuit.* Idem lib. 30. de Fab. Maximo. *cautior tamen, quàm promtior hic habitus fuit.* Colum. lib. 6. *ſi longior fuerit, quàm latior.* Quinctil. *ſalubrior ſtudijs, quàm dulcior.* Paterculus. *Feſtinationem itineris eius aliquandiu morata Maſſilia eſt, fide melior, quàm conſilio prudentior.* ſic & Græci. Eurip. Medea. εἰς Ἰῶλκον ἱκόμην Σὺν σοὶ πρόθυμος μᾶλλον, ἢ σοφωτέρα. carminis rudis, id eſt, ſatyræ nondum perfectæ.

Græcis intacti] quod Græci non attigerunt. Satyra enim (inquit Quinctil.) tota noſtra eſt.

- dilatus] magna eſt hîc librorum antiq. uarietas. in aliis enim ſcriptum eſt delapſus, in uno dilapſus, in uno delatus, in duobus dilatus: quos ſecutus ſum, & hũc locum ſic explico. ſed ſi Lucillius ad noſtram ætatem eſſet reſeruatus, ſi noſtra demum ætate introiuiſſet in uitam, ſeu natus eſſet, &c.

Detereret ſibi multa] detraheret, limaret, amputaret, circumcideret.

- quod vltra Perf. trah.] quod ſuperuacaneum eſſet.

- caput ſcaberet, viuos &] geſtus ſunt hominum in attentiſſima cogitatione defixorum, et eorum maximè, qui ſummam curam in ſcribendo ponunt.

Sæpe ſtilum uertas, &c.] monet hîc Hor. ut ſua quiſque ſcripta mutet, limet, corrigat, & emendet. Eſt enim *ſtilum uertere*, ſcriptum mutare, inducta priore ſcriptura, M. Tull. Verr. 4. *Vertit ſtilum in tabulis ſuis: quo facto cauſam omnem euertit ſuam.* natum hoc loquendi genus à ueterum conſuetudine, qui ſtilo inuerſo, id eſt, ſuperiore ſtili parte, id, quod ſcriptum erat, delebant. Ad hunc locũ pertinet, quod eſt in epiſtola ad Auguſtum: ubi queritur ſuæ ætatis poëtas turpe ſibi ducere ea, quæ ſemel ſcripſerint, immutare, his uerbis: *Nam ſpirat tragicum ſatis, & feliciter audet: Sed turpem putat in ſcriptis, metuitq; lituram:* cui conſentanea ſunt illa in epiſt. de arte poët. *Nec uirtute foret, claris ve potentius armis, Quàm lingua, Latiũ, ſi non offenderet unum-Quenque poëtarum limæ labor.*

- neque, te ut miretur turba, lab.] contrà ſe res habet in oratore: qui ſi probatur multitudini, non eſt, quòd doctorum iudicium magnopere deſideret, vt multis uerbis docet M. Tull. in Bruto.

G - uilibus

-uilibus] parui pretij, contemtis.

-explosa] à plebe,& multitudine explosa: ab equitibus autem probata.

Arbuscula] mima.de qua M.Tull.ad Att.lib.4.*Quæris nunc de Arbuscula. Valde placuit.*

-cimex] credibile est hunc Pantilium ab Horatio ob immunditiam,aut fœtorem, aut humilitatem, cimicem esse nominatum.

Demetrius] quem suprà simium appellauit.

Fannius] de quo saty.IIII. *-beatus Fannius ultro Delatis capsis.*

Octauius] poëtam Octauium intellige,non Octauianum eum,qui Cæsar Augustus posteà dictus est. uide P.Victor.Var. lect.lib.14.

Ambitione relegata]id est,Sublata omni ambitione,depositoq; omni studio tuæ gratiæ colligendæ, beneuolentiæq; aucupandæ.

-prudens] sciens: non per imprudentiam, aut ignorantiam.

Arridere]probari,placere.quibus(inquit)hæc scripta mea,qualiacunque sint, placere uelim,non fæminis, & uiris fæminarum similibus.

Discipularum inter,&c.]sic scriptum est in trib.cod.Vat. & Iann.Faër.Tor. neque uerò dubium cuiquam debet esse,quin hæc sit recta,& uera lectio tot codicibus confirmata,ut taceam, quòd eam Porphyr.agnoscit. significat autem Horatius hunc Hermogenem,uel fæminis probari tantum,non uiris: uel discipulos habere impudicos,& parũ mares,& fortasse, qui magistro flagitiosè morigerarëtur.

-plorare] *οἰμώζειν*.Quemadmodum,quibus benè cupiunt Græci,eos iubent *χαίρειν,εὖ πράττειν*,id est,gaudere, & bene rem gerere: sic, quibus malum precantur, eos iubent *οἰμώζειν*, id est,plorare. uide annot. ad Od.v.epod. ibi *O multa fleturum caput.*

SATYRARVM
LIBER SECVNDVS.

SATYRA I.

SVNT quibus in ſatyra uidear nimis acer: & ultra
Legem tendere opus: ſine neruis altera, quicquid
Compoſui, pars eſſe putat: ſimileisq́; meorum
Mille die uerſus deduci poſſe. Trebati,
Quid faciã, præſcribe. quieſcas. ne faciam, inquis,
Omnino uerſus? aio. peream male, ſi non
Optimum erat. uerùm nequeo dormire. ter uncti
Tranſnanto Tiberim, ſomno quibus eſt opus alto:
Irriguumq́; mero ſub noctem corpus habento.
Aut, ſi tantus amor ſcribendi te rapit, aude
Cæſaris inuicti res dicere, multa laborum
Præmia laturus. cupidum, pater optime, uires
Deficiunt: neque enim quiuis horrentia pilis
Agmina, nec fracta pereunteis cuſpide Gallos,
Aut labentis equo deſcribat uulnera Parthi.
Attamen & iuſtum poteras, & ſcribere fortem.
Scipiadam vt ſapiens Lucillius. haud mihi deero
Cum res ipſa feret: niſi dextro tempore, Flacci
Verba per attentam non ibunt Cæſaris aurem.
Cui, malè ſi palpere, recalcitrat undique tutus.
Quanto rectius hoc, quàm triſti lædere uerſu
Pantolabum ſcurram, Nomentanumq́; nepotem:
Cũ ſibi quiſque timet, quanquã eſt intactus, & odit?
Quid faciam? ſaltat Milonius: ut ſemel icto
Acceſſit feruor capiti, numerusq́; lucernis.

COMMENTARII.

- nimis acer] nimis uehemens in reprehendendis, & inſectandis hominibus, nimium ſæuus, & aſper: χαλεπώτερος τοῦ δέοντος.

- & ultra legẽ tend.] & quibus uidear ultra ſatyræ legem opus intendere. & uerò in quibuſdam libris manuſcriptis ita legitur, *intendere.* ductũ à neruis, aut fidibus nimium intentis. Eſt autem ſatyræ lex, ut comiter, & urbanè, & per ludum, ac iocum mores, uitiaq; hominum notet, ac reprehendat, nõ aſperè, non ſeriò, non petulanter, nõ contumelioſè, non iracundè, ut Perſ. & Iuuenal. Et attende legẽ nõ temerè commemorari ab eo, qui loquatur

Castor gaudet equis: ouo prognatus eodem,
Pugnis. quot capitum uiuunt, totidem studiorum
Millia. me pedibus delectat claudere uerba
Lucilli ritu, nostrum melioris utroque.
Ille uelut fidis arcana sodalibus, olim
Credebat libris: neque, si malè cesserat, unquam
Decurrens aliò, neque si benè. quo fit, ut omnis
Votiua pateat ueluti descripta tabella,
Vita senis. sequor hunc, Lucanus, an Appulus, an-
Nã Venusinus arat finẽ sub utrũque colonus, (ceps.
Missus ad hoc, pulsis (uetus est ut fama) Sabellis:
Quàne per uacuum Romano incurreret hostis:
Siue quòd Appula gens, seu quòd Lucania bellum
Incuteret uiolenta. sed hic stilus haud petet ultrò
Quenquã animantem: & me, ueluti custodiet ensis
Vagina tectus. quem cur distringere coner
Tutus ab infestis latronibus? ô pater, & rex
Iupiter, ut pereat positum rubigine telum:
Nec quisquam noceat cupido mihi pacis. at ille,
Qui me commôrit, (melius non tangere, clamo)
Flebit: & insignis tota cantabitur urbe.
Seruius iratus leges minitatur, & urnam:
Canidia Albuci, quibus est inimica, uenenum:
Grande malum Turius, si quis se iudice certet.
Vt, quo quisque ualet, suspectos terreat: utq;
Imperet hoc natura potens, sic collige mecum.
Dente lupus, cornu taurus petit. unde, nisi intus
Monstratum? Scæuæ uiuacem crede nepoti
Matrem: nil faciet sceleris pia dextera. mirum:
Vt neque calce lupus quenquã, neq; dente petit bos.
Sed mala tollet anum uitiato melle cicuta.
Ne longum faciam: seu me tranquilla senectus
Expectat, seu mors atris circumuolat alis:
Diues, inops, Romæ, seu sors ita iusserit, exul,
Quisquis erit uitæ, scribam, color. ô puer, ut sis
Vitalis metuo, & maiorum ne quis amicus
Frigore te feriat. quid cum est Lucillius ausus
Primus in hunc operis componere carmina morẽ,
Detrahere & pellem, nitidus qua quisque per ora
Cederet, introrsum turpis? num Lælius, aut, qui

cum Iurisconf.

- sine neruis altera] altera pars, quicquid scripsi, nimis laxum, & propemodum enerue esse existimat. & attende eum in tralatione manere.

Trebati] hunc Trebatium clarum iurisconsultum fuisse cõstat. eundem M. Tullio Ciceroni admodum familiarem fuisse ex ipsius Ciceronis ad illum epistolis perspicere licet lib. 7.

- deduci] tanquam lineas: uel tanquam lanam, seu linũ. epist. ad August. *tenui deducta poëmata filo.* ad quem locum hac de re plura.

- ter uncti Transn. Tib.] quoniam hæc à Trebatio iurisconsulto pronũciantur, quasi edicta quædam, & leges: facetè simili uerborum formula concipiuntur, atque leges cõponi solent. Iam uerò nemini est obscurum à labore, & cibo, uinoq; somnum esse dulcissimum, ac placidissimum. quod cur ita fiat, docet Lucret. lib. 4. his uersibus, *Deinde cibum sequitur somnus, quia, quæ facit aër, Hæc eadem cibus, in uenas dum diditur omneis, Efficit, & multò sopor ille grauissimus extat, Quem satur, aut lassus capias: quia plurima tum se Corpora conturbant magno contusa labore. Fit ratione eadem coniectus porrò animai Altior, atque foras eiectus largior eius, Et diuisior inter se, ac distractior intus.*

Duxit ab oppressa meritum Carthagine nomen
Ingenio offensi? aut læso doluere Metello?
Famosisq; Lupo cooperto uersibus? atqui
Primores populi arripuit, populumq; tributim,
Scilicet uni æquus uirtuti, atque eius amicis.
Quin, ubi se à uulgo, & scena, in secreta remorant
Virtus Scipiadæ, & mitis sapientia Læli:
Nugari cum illo, & discincti ludere, donec
Decoqueretur olus, soliti. quicquid sum ego, quãuis
Infra Lucilli censum, ingeniumq;, tamen me
Cum magnis uixisse inuita fatebitur usque
Inuidia: & fragili quærens illidere dentem,
Offendet solido. nisi quid tu, docte Trebati,
Dissentis. equidem nihil hîc diffindere possum.
Sed tamen ut monitus caueas, ne forte negoci
Incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum:
Si mala condiderit in quem quis carmina, ius est,
Iudiciumq;. esto, si quis mala: sed bona si quis
Iudice condiderit laudatur Cæsare. si quis
Opprobrijs dignum latrauerit, integer ipse:
Soluentur risu tabulæ: tu missus abibis.

-alto] Homerus, & Græci *ὕπνον νήδυμον* appellant, id est, uel altum, uel iucundum: quanquam interdum pro eo, quem iidem *νήγρετον* nominant, usurpatur.

-irriguum] non dixit obrutum. esset enim tum somnus implacidus, insuauis, iniucundus, atque (ut ita dicam) insomnis. rectè igitur Alcæus *τέγγε πνεύμονας οἴνῳ*, id est, uino pulmones irriga.

-sub noctem] paulo ante noctem, ut alibi docuimus.

-rapit] significantius dixit, quã si dixisset, *capit.*

-laturus] consequuturus, accepturus, ut sæpe alibi.

-fracta cuspide] cuiusmodi tela dicitur Marius excogitasse, ut & essẽt hostibus inutilia, & ne è corporibus sauciorum euelli possent: qua de re sic Plutarchus in Mario. *Λέγεται δὲ εἰς ἐκείνην τὴν μάχην πρῶτον ὑπὸ Μαρίου καινοτομηθῆναι τὸ περὶ τοὺς ὑσσούς. τὸ γὰρ εἰς τὸν σίδηρον ἔμβλημα τοῦ ξύλου πρότερον μὲν ἦν δυσὶ περόναις κατειλημμένον σιδηραῖς. Τότε δὲ ὁ Μάριος τὴν μὲν, ὥσπερ εἶχεν, εἴασε. τὴν δ' ἑτέραν ἐξελὼν, ξύλινον ἧλον εὔθραυστον ἀντ' αὐτῆς ἐνέβαλε, τεχνάζων προσπεσόντα τὸν ὑσσὸν τῷ θυρεῷ τοῦ πολεμίου, μὴ μένειν ὀρθὸν, ἀλλὰ τοῦ ξυλίνου κλασθέντος ἥλου καμπὴν γίνεσθαι περὶ τὸν σίδηρον, καὶ παρέλκεσθαι τὸ δόρυ διὰ τὴν στρεβλότητα τῆς αἰχμῆς ἐνεχόμενον.* id est, *Dicitur tum ad id prælium illud à Mario de iaculis innouatum esse. Nam ea pars ligni, quæ in ferrum inseritur, antea duabus fibulis ferreis continebatur: Tunc autem Marius, alteram quidem, quemadmodum erat, reliquit: altera autem exempta, clauum ligneum fragilem in eius locum immisit, eo consilio, ut iaculum ad clypeum hostis adiectum, non maneret rectum, sed clauo ligneo fracto, curuaretur ferrum, & lignum transuersa cuspide hærens, deorsum penderet.*

Attamen & iust.] loquitur Trebatius. Si bella ab Augusto gesta scribere non potes; at poteras eius fortitudinem, iustitiam, animi magnitudinem, ceterasque uirtutes laudare, ac prædicare: quemadmodum Scipionis laudes Lucillius suis scriptis posteritati commendauit, ac prodidit.

-& iustum poteras, & scribere fortem] Augustum iustitiæ, & fortitudinis nomine laudare poteras.

-haud mihi deero] id est, operam in hac re nauabo, inquit Hor.

-nisi dextro tempore Flacci Verba] ordo uerborum hic est, & sententia: Non me præbebo negligentem, neque ignauum in laudandis Augusti uirtutibus;

cum opus erit, si modò mea uerba tempore opportuno attentè audientur ab Augusto. *dextro tempore* posuit pro opportuno, ut *læuo tempore* sat. I I I. huius lib. pro contrario. *cum te sic tempore læuo Interpellarim.*

Cui malè si palp.] cui si quis blandiatur ineptis, aut immoderatis laudibus: ita omni ex parte tectus, ac septus est aduersus assentationis dulcedinem, atque illecebram, itaque eam odit, ac reiicit, ut ab ea capi non possit. blanditias, & assentationem aspernatur, ac respuit. tralatio est ab equis calcitrosis. sic M. Tull. de Cælio Clodiam amantem spernente. *calcitrat.*

Quanto rectius hoc] Trebatius loquitur. quãto præstat (inquit) hoc scribendi genus tractare, quàm satyras scribere, quibus uitiosos homines lædas?

Quid faciam?] respondens Horat. ostendit suo quenque studio delectari, sua quenque uoluptate teneri. & ἐν παρόδῳ urbanè, & satyricè Milonium notat, ut temulentum.

- Vt icto Accessit feruor cap. num. q; luc.] id est, ubi, seu posteaquàm nimio uini potu caput eius concaluit, & ebrius factus binas se lucernas uidere existimat, pro singulis. Aristoteles problem. τμημ. γ. quærit cur ita fiat, & rationem affert his uerbis, Διὰ τί τοῖς μεθύουσιν ἐνίοτε πολλὰ φαίνεται τὸ ἓν ὁρῶσιν; ἢ ὅτι αἱ ἀρχαὶ τῶν ὄψεων ἔσωθεν κινοῦνται ὑπὸ τοῦ οἴνου; καθάπερ ἡ ὅλη κεφαλή. κινουμένων δὲ τῶν ἀρχῶν οὐκ εἰς ταυτὸ συμβάλλουσιν αἱ ὄψεις, ἀλλ' οἷον ἐπὶ μέρος ἑκάτερον τοῦ ὁρωμένου. διὸ δύο φαίνεται. ταυτὸ δὲ τοῦτο γίνεται, καὶ ἐάν τις κάτωθεν πιέσῃ τὴν ὄψιν. ἐκίνησε γὰρ τὴν ἀρχὴν τῆς ὄψεως. ὥστε μηκέτι εἰς ταυτὸ συμβάλλειν τῇ ἑτέρᾳ. ἡ μὲν οὖν τοιαύτη κίνησις ἔξωθεν γίνεται. ἡ δ' ἀπὸ τοῦ οἴνου, ἔσωθεν. διαφέρει δ' οὐδέν. ταῦτα γὰρ ποιήσει ὁποσοῦν κινηθεῖσα. quæ sic interpretor, Quam ob causam ebriis cum unum cernunt, multa uidentur? an quoniam aspectuum principia intrinsecus à uino mouentur, quemadmodum caput totum? cum principia autem mouentur, non in idem conueniunt aspectus, sed ad utranque quodammodo partem eius, quod cernitur? iccircò duo apparent? hoc idem porrò etiam accidit, si quis infernè aspectum premat. nam principium ipsius aspectus mouit, ita ut is non amplius in eandem rem atque aliter conueniat. Ac talis quidem motio fit extrinsecus. ea autem quæ à uino gignitur, intrinsecus. uerùm nihil interest. uisus enim quomodocunque motus fuerit, hæc ita efficiet. Lucretius autem lib. 4. horum, & similium causam opinioni, & errori animorum ascribit: sensus enim nunquam falli affirmat. sic Lucret. *At si forte oculo manus uni subdita subter Pressit eum: quodam sensu fit uti uideantur Omnia, quæ tuimur, fieri tum bina tuendo: Bina lucernarum flagrantia lumina flammis, Binaq; per totas ædeis geminare supellex, Et duplices hominum facies, & corpora bina,* &c. sequitur statim, *Cetera de genere hoc mirando multa uidemus, Quæ uiolare fidẽ quasi sensibus omnia quærunt Nequicquam, quoniam pars horum maxima fallit Propter opinatus animi, quos addimus ipsi, Pro uisis ut sint, quæ non sunt sensibu' uisa.*

Castor gaudet equis, ouo p.] etiam geminorum fratrum diuersa studia solent esse, ut apparet in Castore, & Polluce, quorum hic pugil clarissimus, ille optimus eques fuisse dicitur. existimant nonnulli ætate Horatii geminos fratres fuisse sic nominatos, quorum alter equis, alter cæstibus delectaretur. mea nihil refert. sed mihi tamen simplicius uidetur, ut fratres Helenæ intelligamus.

- me pedibus delect. claud.] sic locutus est saty. superiore. *- at sit quis pedibus quid claudere senis Hoc tantùm contentus.*

Credebat] committebat. tralatio est. uide annot. ad Od. V. lib. 3. ibi, *Qui perfidis se credidit hostibus.*

- neque si male cesserat, usquàm Dec.] id est, neque si quid ei malè euenerat, neque si prosperè, usquam aliò confugiens, quàm ad scribendum, aut legendũ.

mendosè

mendosè in quibusdam libris legitur *gesserat*.

- quo fit,ut omnis Vot.] quo fit, ut omnis Lucillii uita pateat,ueluti in tabula uotiua,descripta,atque expressa. *uotiuæ tabulæ* appellantur, quæ sunt uotæ, quæ've ex uoto suspenduntur in fanis, quales sunt naufragorum, aut eorum, qui ex graui & periculoso morbo recreati conualuerunt. suprà Od.v.lib.1. - *me tabula sacer Votiua paries indicat humida Suspendisse potenti Vestimenta maris Deo*.

Lucanus,an Appulus anceps] inter Lucaniam, & Apuliam interiectus, vtriusque particeps, ita, ut dubium sit, Lucanus'ne sim, an Apulus, nempe Venusinus.

Quo ne,&c.] id est,vt ne hostes populi Rom.in Romanos inuaderent.quidam libri *Quà ne*, id est, ne aliquà.

Siue quòd] siue quia Appuli,siue quia Lucani bellum populo Rom.inferrēt. alii *quod* positum esse putant pro *aliquod*.sed eos refellit codex unus Vatic.& Tornes.in quibus ita scriptū est,*Siue quia Appula gens,seu quòd Lucania bellum*,&c.*incutere bellum* autem, id est, inferre, Horatio usitatum.

- haud petet ultrò]non petet quenquam,nisi sim lacessitus.hæc enim uis est, uocis *ultrò*.

Quenquam animantem] quenquam uiuum, quenquam anima & corpore constantem. M.Tull.in Timæo,*à quo enim animante reliquos omnes contineri uellet animantes, hunc ea forma figurauit,qua una omnes reliquæ formæ concluduntur*. aliàs animans & fæminini generis est, & neutrius.

- distringere] propriè, & usitatè, ut sup.annot.Od.xxxv.lib.1.

- vt pereat positum rub.t.] utinam telum in vagina conditum, rubigine exedatur. Priscian. hunc locum producit lib.xv.

Nec quisquam noc. cup.] & vtinam nemo me lacessat iniuria: utinam nemo mihi ultrò iniuriam inferat.

- at ille, Qui me com.] at, qui me prouocarit, plorabit, & erit fabula totius populi. Plato in Minoë, monet eum, qui bonæ existimationis cupidus est,ne poëtas offendat, ne've lacessat,Minois exemplo, qui quamuis fuerit rex clementissimus, iustissimus, optimus: tamen propterea quòd offensionem, odiumq; Tragicorum poëtarum subierit: & clementiæ, iustitiæque suæ fructu caruit, & inustus est inhumanitatis,crudelitatis,iniustitiæ notis in posterum sempiternis.Verba Platonis sunt hæc, Διὸ καὶ σὺ, ὦ βέλτιςε, ἐὰν σωφρονῇς, εὐλαβὴς εἴης, καὶ ἄλλος πᾶς ἀνὴρ, ὅτῳ μέλει τοῦ εὐδόκιμον εἶναι, μηδέ ποτε ἀπεχθαίνεσθαι ἀνδρὶ ποιητικῷ μηδενί. οἱ γὰρ ποιηταὶ μέγα δύνανται εἰς δόξαν ἐφ' ὁπότερ' ἂν ποιῶσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους εὐλογοῦντες, ἢ κακηγοροῦντες.Itaque Archilochus ille ad maledicendum egregiè promtus,ac paratus, cum à quodam contumeliosè appellatus esset,ita respondit, τὸν τέττιγα πτεροῦ συνείληφας, id est, cicadam ala comprehendisti. huius autem animalis mirus est stridor, si ala prehendatur.Huc pertinet & illud,quod scribit Plutarchus in Theseo, ἔοικε γὰρ ὄντως χαλεπὸν εἶναι φωνὴν ἐχούσῃ πόλει, καὶ μοῦσαν, ἀπεχθάνεσθαι,id est, reuera molestum & durum est cum ciuitate,quæ uocem & musam habeat, inimicitias suscipere.

Flebit] οἰμώξει, dolebit, miseriam suam conqueretur, ac deplorabit. vide annot.sup.ad Od.v.epod.ibi, *O multa fleturum caput*.

- & insignis tota cantab.ur.] perueniet in ora uirûm:nobilitabitur meis uersibus ad ignominiam, & infamiam sui nominis sempiternam.

Seruius iratus] quæsitor.intelligamus hunc ætate Horatii fuisse Prætorem, & quæstioni alicui rei capitalis præfuisse.Virg.6.Aeneid.Quæsitor Minos urnam mouet. adhibebatur autem urna ad sortitionem, subsortitionemq; iudicum.

Canidia Albuci] Albucii filia uenefica, de qua sup. Od. III. epod. - *an malas Canidia tractauit dapes?* & tota Od. v. & xvII. & saty. vIII. lib. I.

Grande malum Tur.] quia iudex leuis, & nummarius, & uenalis.

Vt, quo quisque ualet, &c.] id est, quo modo, qua re quisque plurimùm po test, ea re inimicos suos, eosq;, quibus se inuisum esse sentit, aut quos metuit, terreat, & ulciscatur: & quemadmodum imperet hoc ipsa natura, cuius maxima uis est, sic ratiocinare mecum, ἔτω συλλογίζυ μετ' ἐμῦ.

- intus] non foris, sed à natura insitum.

Scæuæ, &c.] significat hunc fuisse impium in parentes, & matrem uenenonecasse. Scæuæ (inquit) luxurioso & perdito homini suam matrem committe, & permitte: manus quidem, & ferrum ab illa abstinebit: sed cicuta cum melle confusa matrem necabit.

- nil faciet sceleris pia dextera] pura quidem manus erit à sanguine materno: sed cicuta eam de medio tollet.

- mala] ἐπίθετον perpetuum. nulla enim cicuta bona est. sic alibi *mala lustra, mala ambitio, mali fures.* apud Hom. λύκοιο γάλακτος.

- tollet] necabit, occidet. sic Varro, *quis patrē decē annos natus tollet, nisi ueneno?*

Ne longum faciam] ne sim longior: ut paucis expediā. sic loquitur M. Tull. lib. I. de leg. *Non faciam longius: huc enim pertinet, animal hoc prouidum, sagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis, & consilij, præclara quadam ratione generatum esse à supremo deo.*

- fors] fortuna. caue legas, *sors.* & uide annot. ad illum locum saty. I. *Seu ratio dederit, seu fors obiecerit.*

Quisquis erit uitæ, sc. col.] ordo est, quisquis erit uitæ color, scribam. *uitæ colorem* intellige uitæ gen s, conditionem uiuendi, sortem, personam. non enim una est omnium hominum persona, non idem uitæ color, non eadem species: aliudque uitæ genus est imperatoris, aliud oratoris: aliud negociatoris, aliud poëtæ. rectè autem colorem appellauit, quia singulorum uitæ degendæ genera, plerūque tanquam colores quidam, in nobis immutantur, neque quicquam ad animum pertinent: sed ad corpus, aut fortunam. Quanuis autem sua quenque natura ad certum uitæ genus fingere uideatur: neque tamen semper in deligendo uitæ genere naturam sequimur, & sæpe, ad quam nos ætatis degendæ uiam uel propinqui impulerint, vel fortuna, ueluti tempestas quædam, detulerit, in ea constantiæ causa, repugnante natura, cogimur consenescere, & ad extremum uitæ spiritum permanere.

- o puer, ut sis Vitalis metuo] ô puer (inquit Trebatius) ne non sis uitalis, metuo. nomē *uitalis* autem, id propriè significat, quod ad uitam pertinet, quod uitam adiuuat, quod uitæ utile est. Lucret. lib. 3. *Est igitur calor, ac uentus uitalis in ipso Corpore, qui nobis moribundos deserit artus.* ibid. - *mors omnia præstat, Vitalem præter sensum, calidumq; uaporem.* ibid. *Et caput abscissum calido, uiuentcq; trunco, Seruat humi uultum uitalē, oculosq; patentes, Donec relliquias animai reddidit omnes.* ibid. *Quòd si forte ideò magis īmortalis habenda est, Quòd uitalibus ab rebus munita tenetur.* & lib. 5. - *nudus humi iacet, infans indigus omni Vitali auxilio.* & lib. 6. - *primùm multarū semina rerum Esse suprà docui, quæ sint uitalia nobis.* M. Tull. lib. de nat. deor. II. *ex quo intelligi debet, eam caloris naturam, uim in se habere uitalem, per omnem mundum pertinentem.* ibid. *& ceteris naturis omnibus salutarem impertit, & uitalem calorem.* Idem de diuinatio. lib. I. *Luce serenanti uitalia lumina liquit.* Virg. Aen. I. *Quisquis es, haud (credo) inuisus cælestibus auras Vitaleis carpis.* Plaut. in Pœnulo. *Iupiter, qui genus colis, alisque hominum, per quem Viuimus uitale æuum.* Interdum etiam uitale appellamus, quod ui

ta præditum est, ut Plaut. in Bacchid. *Da, si esse saluum uis me, aut uitalẽ tibi*, M. Tull. in Lælio ex Ennio. *Quis potest esse uita uitalis, ut ait Ennius, qui non in amici mutua beneuolentia conquiescat?* & ita hoc loco ponitur ab Horat. itemq; in saty. 7. huius lib. *ita, Dauus, amicum Mancipium domino, & frugi, quod sit satis, hoc est, Vt uitale putes.*

- maiorum ne quis amicus] ne quis gratiosus apud maiores, & potentiores uiros, &c.

Frigore te feriat] mortem tibi inferat: te de medio tollat. sic Lucret. lib. 3. *- & discedit in auras, Et gelidos artus in lethi frigore linquit.* Idem lib. 4. *- nanque iaceret Aeterno corpus perfusum frigore lethi.* Virg. li. 9. Aen. *- uoluitur ille uomens calidum de pectore flumen Frigidus*, id est, moribundus, atque adeò mortuus, ut explicat Nonius Marcell. Idem in diris. *Et calor infuso decedit frigore mortis.* Idem lib. 4. Aen. *Et cum frigida mors anima seduxerit artus.* Itaque docet Varro lib. 4. de ling. Lat. *ignẽ à nascendo dictum, quòd hinc nascitur, quicquid nascitur: ideoq; calet: ut, qui denascitur, ignem amittit, & frigescit.*

Quid? cum est Lucillius ausus, &c.] Quid? (inquit Horat.) cum Lucillius primus ausus est satyras scribere?

Detrahere & pellem, nitidus q.] & cum ausus est ea integumenta detrahere, quibus quisque sua flagitia, suamq; turpitudinem tegeret, ac celaret. ausus est omnia, aut plurima improborum peccata nudare, & in publico quodam modo proponere.

Cederet] incederet. sic Plautus. *Vt transuersus, non prouersus cedit, quasi cancer solet.* citat Varro lib. 6. de ling. Lat.

- introrsum turpis] epist. ad Quinctium lib. 1. *Introrsum turpem, speciosum pelle decora.*

- aut, qui Duxit ab] P. Scipio Africanus posterior, qui Carthaginem deleuit.

- ingenio offensi?] num ingenio Lucillii offensi, subintell. sunt?

Famosisque Lupo cooperto] & num doluere ob Lupum famosis uersibus conscissum? extant Lucillii uersus non integri apud M. Tull. lib. 1. de nat. Deor. in quibus hic Lupus, & aliquot alii commemorantur. M. Tull. *Quid de sacrilegis, quid de impijs, periurisq; dicemus? Tubulus si Lucius unquam, Si Lupus, aut Carbo, aut Neptuni filius, ut ait Lucilius, putasset esse Deos: tam periurus, aut tam impius fuisset.*

Scilicet uni æquus] scilicet uni uirtuti placatus, æquabilis, atque amicus. non iratus, neque offensus. uide annot. ad Od. III. lib. 2.

Virt. Scip. & mitis sap. Læl.] id est, Scipio, & Lælius: περίφρασις: quod genus suprà annotauimus ad Od. v. lib. 3. Priscian. lib. 2. scribit dicendum fuisse Scipionidæ.

- discincti] cur non dixit discinctæ? quia per uirtutem Scipionis, & sapientiam Lælii, Scipio, & Lælius significantur, ut diximus. sic Homerus ὀδ. λ. Ηλθε δ' ἐπὶ ψυ
χὴ Θηβαίου Θηρεσιάο Χρύσεον σκῆπτρον ἔχων. quo loco uidebatur dicendum ἔχουσα.
& Eurip. apud Stobæum Ἴδοιμι δ' αὐτῶν ἔκγον' ἄρσεν' ἀρσένων Πρῶτον μὲν εἶδος
ἄξιος τυραννίδος. uidebatur dicendum ἄρσενα ἄξια. sic M. Tull. orat. pro Sextio.
Tribuno pl. constri
duo importuna prodigia, quos egestas, quos æris alieni magnitudo, &c.
discinctus hoc loco non ponitur in uitio, ut Ode 1. epod. *Discinctos addixerat.*
ctos addixerat. [sic: see note]
aut perdam ut nepos: sed ad animi laxamentum, ac remissionem duntaxat pertinet, ut ibidem docuimus. *discincti* igitur ualet hoc loco idem, quod remissi, ac relaxati: animo à rebus serijs, & à reip. curis soluto: omni seueritate posita.

- donec] interea dum, uel tantisper dum, ut Od. IX. lib. 3. *Donec gratus eram tibi.*

Decoque-

Decoqueretur olus] ex apparatu, qualis esset eorum cœna significat, nępe frugi, minimeq; sumtuosa. uide, quæ annotata sunt ad illum locum *Lachaniq; catinum.* saty. VI. lib. I. *Soliti* autem subintell. erant.

– quanuis Infra Lucilli c. ing.] quanuis & censu, & ingenio Lucillio inferior. fuit autem Lucillius honesto loco natus, nempe familia equestri.

Cum magnis uixisse] sic suprà epist. ult. lib. I. *Me primis urbis belli placuisse domique.*

– & fragili quær. ill. d.] allegoria est. significat autem, inuidis, qui conabantur eum, obtrectando, & clanculum mordendo, in crimen uocare, suæ uitæ integritatem, castitatem, & innocentiam responsuram, ac restituram. ducta allegoria est à dente, qui res teneras, molleis ac fragiles perfringere, & comminuere potest: duras & solidas non potest. utitur alia quidem similitudine M. Tull. orat. pro Roscio Com. in eadem re: sed non minus apta. his uerbis. *Nónne, ut ignis in aquam coniectus continuò restinguitur, & refrigeratur: sic referuens falsum crimen in purissimam, & castissimam uitam collatum statim concidit & extinguitur.*

– offendet solido.] in solidum incurret, ita ut lædatur potius, quàm lædat.

– equidem nihil hic diffindere possum] ita reperi scriptum in uno cod. Vatic. & Tornes. non, ut habent uulgati libri, *diffingere*, Et sanè hanc (quam dico) scripturam agnoscere uidetur Porphyrio. diffindere autem uerbum est antiqui iuris ciuilis, quod ualet differre, quanquam nonnulli malunt dici diffundere. à quibus dissentio. Verba sunt hæc ex lege secunda Numæ Pompilii. *Si quid horum fuit uitiũ iudici, arbitróue, reóue, is dies diffissus esto.* T. Liuius lib. 9. *atque ei legem Curiatam de imperio ferenti, triste omen diem diffidit.* Aul. Gellius lib. 14. cap. 2. *Atque in dierum quidem diffissionibus*, &c. ubi uulgo legitur *rerum diffusionibus*.

Sed tamen ut mo.] hæc pertinent ad uersum, qui statim sequitur, *Si mala cond.* hoc sensu: sed tamen, ut cautior sis, idq; à me monitus, ne forte ignorantia legum te in fraudem impellat: si quis in aliquem famosa carmina scripserit, datur in eum actio, & pœna est in eum lege sancita. M. Tull. lib. 4. Tuscul. *quanquam id quidem etiam* XII. *tabulæ declarant, condi iam tum solitum esse carmen: quod ne liceret fieri ad alterius iniuriam, leges sanxerunt.* sic epist. ad August. *quin etiam lex, Pœnaq; lata, malo quæ nollet carmine quenquam Describi.*

– ius est, Iudiciumq;] lex lata est, & actio in eum datur.

– esto] demus ita esse, (inquit Horat.) uidelicet pœnam esse constitutã in eum, qui mala in quempiam carmina scripserit: sed si quis bona scripserit, laudatur iudice Cæsare. ambiguum inest in uoce *mala*. Trebatius enim *mala* accipit famosa: Hor. autem indocta.

– latrauerit] sic reperi scriptum in quattuor codicibus calamo exaratis: trib. Vatic. & Iann. unus Vat. & Faër. habent *lacerauerit*. ego priorem scripturam secutus sum, quia à pluribus libris comprobatur. placet mihi tamen, & altera *lacerauerit*: cui ex aduerso respondet nomen *integer*: hoc modo, lacerauerit homines improbos, ideoq; lacerandos, cum ipse sit integer, id est, innocens, & castus. Prætereà M. Tull. Philipp. XI. ita loquitur *uerborum contumelijs lacerare.* nisi quis dicat *lacerare*, grauius esse, quàm *latrare*: & hoc huic loco conuenire: illud non conuenire. Hæc autem *si quis opp. dig. lac.* & reliqua, quæ sequuntur, uidentur dici à Trebatio, hoc modo, si quis improbum, impudicum, periurum, atque impium latrauerit, seu lacerauerit, cum sit ipse purus, & innocens, leges ipsæ XII. tabularum risu dissoluentur, & pœnam remittent: tu autem omni molestia liberatus, abibis: tu missus fies: tu absolueris. Ego suspicatus sum aliquando, etiam superiora illa uerba, *sed bona si quis*, &c. esse Trebatii, continentemq; iam esse, & perpetuam Trebatii ad extremum

tremum orationem,ut aduersentur scilicet illis,*si mala condiderit*.alij omnia uolũt esse Horatij.

- tabulæ]id est,uel ipsæ leges risu dissolutæ supplicium remittent, uel ipsi iudices, qui sunt legum custodes, atque adeò leges loquentes, effusè ridebunt.

SATYRA 2.

Qvae uirtus,& quanta,boni,sit uiuere paruo:
(Nec meus hic sermo est: sed,quẽ præcepit Ofellus
Rusticus,abnormis sapiens,crassaq; Minerua:)
Discite non inter lances, mensasq; nitenteis,
Cum stupet insanis acies fulgoribus, & cum
Acclinis falsis animus, meliora recusat:
Verùm hic impransi mecum disquirite. cur hoc?
Dicam si potero. malè uerum examinat omnis
Corruptus iudex. léporem sectatus, equo'ue
Lassus ab indomito: uel, si Romana fatigat
Militia assuetum græcari, seu pila uelox,
Molliter austèrum studio fallente laborem,
Seu te discus agit: pete cedentem aëra disco.
Cum labor extuderit fastidia: siccus, inanis
Sperne cibum uilem: nisi Hymettia mella Falerno
Ne biberis diluta. foris est promus: & atrum
Defendens pisces hiemat mare. cum sale panis
Latrantẽ stomachum benè leniet. unde putas, aut
Quî partum? non in caro nidore uoluptas
Summa, sed in te ipso est. tu pulmentaria quære
Sudando. pinguem uitijs, albumq;, nec ostrea,
Nec scarus, aut poterit peregrina iuuare lagois.
Vix tamen eripiam, posito pauone, uelis quin
Hoc potius, quàm gallina tergêre palatum,
Corruptus uanis rerum: quia ueneat auro,
Rara auis: & picta pandat spectacula cauda:
Tanquã ad rẽ attineat quicquam. nũ uesceris ista,
Quã laudas, pluma? cocto num adest honor idem?
Carne tamen quanuis distat nihil: hac magis illa.
Imparibus formis deceptum te patet. esto,
Vnde datum sentis, lupus hic, Tiberinus, an alto
Captus hiet? pontes'ne inter iactatus, an amnis
Ostia sub Tusci? laudas insane trilibrem

COMMENTARII.

- boni]in tribus Vatic. cod.& Faër. & Torn. scriptum reperitur boni,ut sit uocandi casus,quo secutus sum.

- uiuere paruo]sic Tibull.eleg.1. lib.1. - *contentus uiuere paruo.*

Nec meus hic sermo &c.] hi duo uersus, qui deinceps sequuntur, includendi sunt interpositionis nota.

- præcepit] præscripsit, docuit, præmonstrauit.hoc enim significat uerbum *præcipere*, nõ id,quod uulgus putat.

- abnormis sapiens] hæc duo coniunctè sunt legenda, *sapiens abnormis*, id est, qui sapiens quidem est,sed non ad istorum philosophorum normam. sic M.Tull. in Lælio, *Nunquã ego dicã C.Fabricium,M.Curium,T.Coruncanum,quos sapientes nostri maiores indicabant,ad istorum normam fuisse sapientes.abnormis.*autem excudendum curaui, secutus auctoritatem quinque codicum ueterum.

- crassáq;Minerua]& sapiens crassa Minerua, id est, non politus, neque excultus doctrina: sed factus natura: non productus è schola, sed ex caula.

in

Mullũ: in singula quem minuas pulmẽta, necesse est.
Ducit te species, uideo. quò pertinet ergo
Proceros odisse lupos? quia scilicet illis
Maiorem natura modum dedit: his breue pondus.
Ieiunus rarò stomachus uulgaria temnit.
Porrectum magno magnum spectare catino
Vellem, ait Harpyijs gula digna rapacibus. at uos
Præsentes Austri coquite horum obsonia: quanquã
Putet aper, rhombusq; recens, mala copia quando
Aegrum sollicitat stomachum: cum rapula plenus,
Atque acidas mauult inulas. nec dũ omnis abacta
Pauperies epulis regum. nam uilibus ouis,
Nigrisq; est oleis hodie locus. haud ita pridem
Galloni præconis erat acipensere mensa
Infamis. quid, tum rhombos minus æquor alebat?
Tutus erat rhombus, tutoq; ciconia nido:
Donec uos auctor docuit prætorius. ergo
Si quis nunc mergos suaueis edixerit assos:
Parebit praui docilis Romana iuuentus.
Sordidus à tenui uictu distabit, Ofello
Iudice. nam frustra uitium uitaueris illud,
Si te aliò prauum detorseris. Auidienus,
Cui Canis ex uero ductum cognomen adhæret:
Quinquenneis oleas est, & siluestria corna:
Ac, nisi mutatum, parcit defundere uinum: &,
Cuius odorem olei nequeas perferre (licebit
Ille repotia, nataleis, alios'ue dierum
Festos albatus celebret:) cornu ipse bilibri
Caulibus instillat, ueteris non parcus aceti.
Quali igitur uictu sapiens utetur? & horum
Vtrũ imitabitur? hâc urget lupus: hâc canis angit.
Mundus erit, qui non offendat sordibus: atque
In neutram partem cultus miser. hic neque seruis,
Albuci senis exemplo, dum munia didit,
Sæuus erit: nec sic, ut simplex Næuius, unctam
Conuiuis præbebit aquã: uitium hoc quoque magnũ.
Accipe nunc, uictus tenuis quæ, quantaq; secum
Afferat: in primis ualeas benè: nam, uariæ res
Vt noceant homini, credas, memor illius escæ,
Quæ simplex olim tibi sederit. at, simul assis

in Priapeiis, *Simplicius mu-to est, da, uerbum turpe latinè Dicere. quid faciam? crassa Minerua mea est.*

- nitentes] λιπαρὰς, pingues, unctas, opiparas.

Cum stupet insanis acies fulg.] idest, cum oculorum acies epularum, & deliciarum, & uasorum pretiosorum splendore obtusa est. allegoria est. nam per aciem oculorum, quæ nimio splendore præstinguitur, iudicium rationis significat obtusum, & corruptum luxu & uoluptatibus.

- insanis] ab effectu, quia animum spoliant sanitate.

Acclinis] propensus ad assentiendum falsis propterea, quòd corpus multo cibo, multaq; potione completum est: quod, cum accidit, minus expeditè suo munere mẽs fungi potest. *acclinis* legendum esse, non *accliuis* peruincunt omnes codices ueteres & Vaticani, & alij nullo excepto. *acclinis* autem significat incumbentem, & propensum. quo nomine utitur Virgil. lib. 10. Aen. *Vulnera siccabat lymphis, corpusq; leuabat Arboris acclinis trunco.* quo loco tamẽ in lib. uulgatis legitur mendosè *accliuis*. hinc uerbũ acclino, & acclinatus. Cæs. lib. 6. de bello Gallico *huc cum se consuetudine acclinauerint*, &c. & sup. *atque ita paulum modò acclinatæ quietem capiunt.*

- impransi] sicci, ieiuni. epist. ad Nummoniũ Vall. lib.

Miſcueris elixa: ſimul conchylia turdis:
Dulcia ſe in bilem uertent: ſtomachoq́; tumultum
Lenta feret pituita. uides, ut pallidus omnis
Cœna deſurgat dubia? quin corpus onuſtum
Heſternis uitijs animum quoque prægrauat unà:
Atque affligit humo diuinæ particulam auræ:
Alter, ubi dicto citiùs curata ſopori
Mēbra dedit: uegetus præſcripta ad munia ſurgit:
Hic tamē ad melius poterit tranſcurrere quondā:
Siue diem feſtum rediens aduexerit annus:
Seu recreare uolet tennatum corpus: ubique
Accedent anni, & tractari mollius ætas
Imbecilla uolet. tibi quidnam accedet ad iſtam,
Quam puer, & ualidus præſumis, mollitiem, ſeu
Dura ualetudo inciderit, ſeu tarda ſenectus?
Rancidū aprū antiqui laudabant: non, quia naſus
Illis nullus erat: ſed, credo, hac mente, quòd hoſpes
Tardius adueniens, uitiatum commodius, quàm
Integrū edax dominus conſumeret. hos utinā inter
Heroas natum tellus me prima tuliſſet.
Das aliquid famæ? quæ carmine gratior aurem
Occupat humanam. grandes rhombi, patinæq́;
Grande ferunt unà cum damno dedecus. adde
Iratum patruum, uicinos, te tibi iniquum,
Et fruſtra mortis cupidum, cum deerit egenti
Aes, laquei pretium. iure, inquis, Traſius iſtis
Iurgatur verbis. ego uectigalia magna,
Diuitiasq́; habeo tribus amplas regibus. ergo,
Quod ſuperat, non eſt, meliùs quò inſumere poſſis?
Cur eget indignus quiſquam te diuite? quare
Templa ruunt antiqua deûm? cur, improbe, caræ
Non aliquid patriæ tanto emetiris aceruo?
Uni nimirum rectè tibi ſemper erunt res?
O magnus poſthac inimicis riſus. utérne
Ad caſus dubios fidet ſibi certius: hic, qui
Pluribus aſſuerit mentem, corpusq́; ſuperbum:
An, qui contentus paruo, metuensq́; futuri,
In pace, ut ſapiens, aptarit idonea bello?
Quo magis his credas: puer hūc ego paruus Ofellū
Integris opibus nôui non latiùs uſum,

lib.1. - *impranſus non qui ciuem dignoſceret hoſte.* & ſaty. prox. - *impranſi correptus uoce magiſtri.*

- malè uerum exam. o.c.] corruptus autem eſt animus hominis uino, ciboq́; conferti, & ſaturi: Itaque expeditè uerum à falſo diſtinguere non poteſt. huc pertinent, quæ ſcribit Ariſtot. περὶ ἐνυπνίων. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐν ὀργαῖς, καὶ πάσαις ἐπιθυμίαις εὐαπάτητοι γίνονται πάντες, καὶ μᾶλλον, ὅσῳ ἂν μᾶλλον ἐν τοῖς πάθεσιν ὦσι.

- léporem ſectatus, equo ve. &c.] huius loci hæc ſententia eſt. qui labore corpus exercuit, ſumtuoſas epulas non deſiderat: ſed tenuiſſimo apparatu, & quolibet cibo ſibi appoſito contentus eſt. notum eſt illud Hippocratis ὁ πόνος σίτου ἡγείσθω. & Cyrus apud Xenoph. lib. ſecundo ἀπομνημ. curam adhibebat, ne vnquam ſui ad prandiū, aut cœnam ἀνίδρωτοι uenirent. & Hippolytus ille apud Eurip. ait redeuntibus è uenatione, plenas menſas eſſe iucundas: ſignificans, opinor, exercitatione, & labore corporis cibi cupiditatem excitari. uerba Eurip. ſunt hæc, Σίτων μέλεσθε. τερπνὸν ἐκ κυναγίας Τράπεζα πλήρης. enumerat autem hoc loco Horatius quinque exercitationis genera, uenationem, equitationem, militiam, ludum pilæ, diſci iactum.

- græcari] intemperantius potare, Græcorum more bibere. M. Tull. Verr.

Quàm nunc accisis. uideas metato in agello
Cum pecore, & natis fortem mercede colonum,
Non ego, narrantem, temere edi luce profesta
Quicquam, præter olus fumosæ cum pede pernæ.
At, mihi cùm longum post tempus uenerat hospes:
Siue operum uacuo gratus conuiua per imbrem
Vicinus: bene erat, non piscibus urbe petitis,
Sed pullo, atque hædo: tum pensilis uua secundas,
Et nux ornabat mensas, cum duplice ficu.
Post hoc ludus erat cupa potare magistra:
Ac uenerata Ceres, uti culmo surgeret alto,
Explicuit uino contractæ seria frontis.
Sæuiat, atque nouos moueat fortuna tumultus:
Quantū hinc imminuet? quāto aut ego parcius, aut
O pueri nituistis, ut huc nouus incola uenit? (uos
Nam propriæ telluris herum natura neque illum,
Nec me, nec quenquam statuit. nos expulit ille:
Illum aut nequities, aut uafri inscitia iuris.
Postremò expellet certè uiuacior heres.
Nunc ager Vmbreni sub nomine, nuper Ofelli
Dictus, erit nulli proprius: sed cedet in usum
Nunc mihi, nunc alij. quocirca uiuite fortes:
Fortiaq; aduersis opponite pectora rebus.

3. *Fit sermo inter eos, & inuitatio, ut Græcorum more biberetur.* Plautus Mostell. *Dies, noctesq; bibite: pergræcamini, Amicas emite, liberate, pascite Parasitos, obsonate pollucibiliter.* Idē Bacchid. *atque id pollicetur, se daturum aurum mihi: Quod dem scortis, quodq; in lustris comedim, & congræcem pater.*

Molliter austerum stud. fall.] id est, studio pilæ obliuionem quandā, & *ἀναισθησίαν* laboris afferente. nō enim sentitur labor ab eo, qui pila laudit, propter eam, quam ex lusione percipit, uoluptatē.

- cedentem] cedit enim aër corporibus, præsertim grauioribus.

Cum labor extuderit] id est, depulerit nauseam, quæ ex satietate, & crapula nascebatur, famēq; irritarit, ac prouocarit.

Sperne cibū uilem] uerbum *sperne* pertinet ad illa superiora, *léporem sectatus, equóue, &c.* & inest in his uerbis *εἰρωνεία*, hoc modo, cum uenatu, equitatione, militia, pilæ lusione, disco te exercueris, ac fatigaris, cibiq; fastidium depuleris, tū tu, sodes, sperne tenuem apparatum, & nega te bibiturum, nisi tibi uinum Falernum melle mitigatum ministretur. quod simile est, ut si dicat, nunquam tu hoc facturus es, immò uilissimum quenque cibum auidissimè uoraturus, & quodlibet uinum, atque adeò aquam, si vinum desit, æquissimo animo bibiturus. ad hanc sententiam pertinet id quod Dionysio tyranno respondit cocus quidam Lacedæmonius. *Cum cœnasset ille in Phiditijs, negaretq; se iure nigro nescio quo delectatum, quod erat caput cœnæ: tum is, qui illa coxerat, minimè mirum (inquit:) condimenta enim defuerunt. Quæ tandem, inquit ille? labor in uenatu, sudor, cursus ab Eurota, fames, sitis: his enim rebus Lacedæmoniorum epulæ condiuntur.* hæc M. Tull. Tuscul. lib. 5. eôdem illud Varronis de liberis educandis ex Nonio. *uel maximè illic didici, & sitienti uideri aquam mulsum: & esurienti, panem cibarium, siligineum: & exercitato somnum suauem.* quem locum sic restituit Muretus.

- nisi Hymettia mella Fal.] ne biberis, ne quicquam bibito, nisi vinum Falernum melle conditum. Erat autem Falernum aliquanto austerius. iccirco melle admisto leniri solitum erat. Virg. Georg. 4. *Dulcia mella premes, nec tantùm dulcia quantùm Et liquida, & durum Bacchi domitura saporem.*

- foris est promus] is qui dapes, & uinum promit, non est domi: tempestas

ad piscandum non est idonea. Tu igitur esuriens,& sitiens,neque,dum promus redeat: neque, dum ex longinquo,& concitato mari tibi pisces afferantur,expectabis: sed pane, & sale famem sedabis. Promus dictus est à promendo, ut condus à condendo : quibus duabus uocibus utitur Plautus.

- unde putas,aut Qui p.] unde putas hanc in tam tenui, & uili cibo ,nasci uoluptatem.

- tu pulmentaria quære Sud.] id est,suda prius,quàm pransum,aut cœnatum eas, & pulmentaria non magnopere desiderabis. Nam ei, qui sudauerit, famemq; labore prouocarit, fastidio depulso,cibus quantumuis tenuis,ac uilis,erit quouis pulmento suauior.suprà epist.ad Loll.lib.1. *Cœnes ut pariter pulmenta laboribus empta.* rectè igitur Cyrus: de quo sic Xenoph.ἀπο κυ.βιβ.β.ἐπεμέλετο δ' καὶ τοῦδε ὁ Κῦρος, ὅπως μήποτε ἀνίδρωτοι γενόμενοι ἐπὶ τὸ ἄριστον,καὶ τὸ δεῖπνον εἰσίοιεν.quæ uerba paulo ante interpretati sumus.

- pinguem uitijs] obesum, uitioso, & graui abdomine oneratum.

- albumq; ue] pallidum,vt infrà ead.saty. - *uides ut pallidus omnis Cœna desurgat dubia?*

- ostrea] συναίρεσις est in nomine *ostrea*,ut suprà admonuimus. ostrea autem loco & tempore inter se distinguuntur.ea enim sunt optima,quæ & in mari,& vere, aut sub æstatem capiuntur, vt docet Athen. lib. tertio.

Nec scarus] de Scaro sic Athen.lib.8. ὁ δ' σκάρος ἁπαλόσαρκος,ψαθυρός,γλυκὺς,κοῦφος,εὔπεπτος, εὐανάδοτος, εὐκοίλιος. quæ verba suprà sumus interpretati ad Od.11.epod.Quàm rarus autem,& carus Romæ fuerit hic piscis,ex Macrobio cognosces lib.3. cap.XVI.

Lagois] leporem Græci λαγωὸν seu λαγῶ nominant,à cuius similitudine piscis quidam hoc nomine appellatus est.

Vix tamen eripiam,&c.] vix tamen expugnabo, vt non malis pauone apposito,palatum tuum delectare,ac permulcere,quàm gallina famem explere, vanis rebus corruptus. tergêre autem dixit in secunda inflexione, vt Lucret. multis locis. exempli causa lib.4. *Et quasi perterget pupillas, atque ita transit.*

Corruptus uanis rerum]id est,vanitatibus rerum,uel uanis rebus. sic loquitur Od.XII. lib.4. - *cadus Spes donare nouas largus, amaraq; Curarum eluere efficax.* Idê epist.de arte poët. - *si fortè necesse est Indicijs monstrare recentibus abdita rerum.* id êst,res abditas.& saty.ult.huius lib. - *dumq; Ridetur fictis rerum Balatrone secundo.* Lucret.lib.6.de fulmine,*Inter enim fugit,& penetrat per rara uiarum.* vide annot. ad Cadam illam XII.lib.4.

- & picta pandat spect.c.] Athen.lib.9.de pauonis pennis,& ala,hæc scribit ex Antiphonte.εἴ τις ἐθέλοι καταβαλεῖν εἰς πόλιν τοὺς ὄρνιθας,οἰχήσονται ἀναπτάμενοι· ἐὰν δὲ τῶν πτερύγων ἀποτέμῃ,τὸ κάλλος ἀφαιρεῖται.τὰ πτερὰ γὰρ αὐτῶν τὸ κάλλος ἐστιν,ἀλλ' οὐ τὸ σῶμα. id est,si quis velit in vrbe has aues continere, auolabunt: quòd si alas circuncidat, formam adimet. alæ enim earum sunt pulchritudo, non corpus. Sic & Chrysipp.vt refert Plutarch. in lib.στωικῶν ἐναντ ιων.ὁ ταὼς ἕνεκα τῆς οὐρᾶς γέγονε,διὰ τὸ κάλλος αὐτῆς.

- num vesceris ista,Quam p.] ostendit heluonum,luxuriosorumque cupiditates non esse naturales,neque rectas: sed ab opinione,& vitio natas,ac deprauatas: propterea, quòd ea obsonia maximè conquirunt, vehementissimeq; expetunt,quæ vel rarissima,& carissima sunt,vel à naturali magnitudine discesserunt: verbi gratia,pauonibus malunt uesci,quàm gallinis:lupos proceros oderunt,quia proceri sunt natura: minores magno redimunt, magnoq; studio consectantur: mullos contrà desiderant inusitata magnitudine, quia parui sunt, & lupis mino-

res

res natura.

- cocto num adeſt hon.] ita ſcriptum eſt in tribus cod. Vatic.& Iann.Faër. Torn.& ita legendum.neque eſt, quòd quenquam moueat *m* ante vocalem, non eliſum. nam hoc non eſt aut nouum,aut inuſitatum. Enn.lib.x.annal.*Inſignita ferè tum millia militum octo.*Lucret. lib.1. *Corporum augebit numerum,ſummamq; ſequetur.*ſic enim ſcriptum eſt in exemplaribus Lucretianis manuſcriptis, vt dicemus in noſtris ad illum poëtam ſcholiis.

Carne tamen quanuis d.] horum verborum hæc ſententia eſt,Quanuis tamen nihil differat pauo à gallina carne,(nam gallinæ caro,carni pauonis eſt ſimillima)perſpicuum eſt te hac forma (pauonis inquam)magis,quàm illa,nempe gallinæ,quæ formæ ſunt impares,deceptum,& captum eſſe.non igitur te carnis diſſimilitudo, cum inter hanc,& illam nihil interſit,ſed formæ,decipit, quia pauonis plumæ ſunt pulchriores,ac ſpecioſiores, quàm gallinæ.

Vnde datum ſentis,] unde tuo palato iſta vis data eſt,qua iudices utrùm lupus hic ſit in mari,an in fluuio Tiberi captus,&c.? Lupum Græci λάβρακα nominant παρὰ τὴν λαβρότητα.piſcis eſt boni ſucci,neque tamen multi alimenti,litterarum ſtudioſis perutilis,& valdè accommodatus: de quo Ariſtophanes. Λάβραξ ὁ πάντων ἰχθύων σοφώτατος.Iam verò illud didici ex Macrobio lib.3.cap. XVI. Lupum Tiberinum,eo,qui quouis alio loco captus ſit,eſſe meliorem.Eo autem, qui circa oſtia Tiberis captus ſit,eum,qui inter pontes fuerit agitatus,eſſe potiorem, credibile eſt.Alij tamen aliter ſentiunt, quibuſcum non pugnabo.

- laudas inſane trilibrem] mulli non ita ſunt magni ponderis natura: tu trilibres mullos conquiris. lupi magni,& proceri ſunt natura: tu paruos conſectaris. ſed quid attinet te mullum trilibrem comparare,cum ſit tibi in pulmenta minuendus? dices te ſpecie,id eſt,magnitudine delectari.cur igitur magnos lupos reſpuis? Aſinius Celer vir conſularis mullum vnũ ſeptem millibus nummûm mercatus eſt: vt refert Macrob.lib.3.ex Sammonico.

- in ſingula quem minuas] quantunuis (inquit)magnum,& magni ponderis mullum emeris,non edes integrum: ſed erit tibi in fruſta ſecandus,ac minuendus, vt ex ijs fiant pulmenta.

Ieiunus rarò ſtomachus]hoc verborum ordine ſcriptus eſt hic verſus in tribus cod.Vatic.Faër.& Torneſij.

- porrectum magno] ſubint.mullum.reſpondet ὀψοφάγος,quem gulam Harpyijs dignam appellat.

- ait Harpyijs gula digna rap.] id eſt,ait obſoniorum heluo,per appoſitionem,gula Harpyiis digna.Harpyiæ(inquit Homeri interpres) aut venti peſtilentes,aut Deæ rapaces fuerunt,quarum nomina ſunt hæc,Celæno, Aëllo, Ocypete,Podarge.ſi modò hæc quoque vna eſt ex Harpyijs, & non vnius Harpyiæ epithetum, ἄρπυια ποδάργη.Hæ quondam Phineo(ſi fabulis credimus)moleſtiſſimæ fuerunt propter hanc cauſam. Phineus liberos ſuos ex Cleopatra ſuſceptos Eurytiæ eorum nouercæ,quam mortua Cleopatra,vxorem duxerat,apud ſe falsò accuſatos,necandos tradidit. Quo facto Iupiter offenſus,hanc ei tulit optionem,vt eligeret,vtrum mallet,Solem non videre,an cæcus eſſe. At ille maluit Solem non uidere.quod cum Sol grauiter, moleſteq; tuliſſet, Harpyias in eum immiſit,quæ, quoties cibum capturus eſſet,vnguibus,& roſtris,quicquid erat appoſitum, inquinabant,& corripiebant.Has poſtea Zetes,& Calais abegerunt.vide Apollon.Argonaut.lib.2.& ſcholiaſten.Earum autem deformitatem,ingluuiem, fœditatẽ pulchrè deſcribit Virgil.3.Aen.Apud Hom.porrò nulla ſit de Harpyijs mentio, niſi quòd in Odyſſ. Telemachus & Eumæus Vlyſſis deſiderio affecti,longaq; expectatione

tione defessi sæpe ita loquuntur, illum vel à feris esse deuoratum, vel naufragio perijsse, vel ab Harpyijs esse discerptum, ac dilaceratum. nam iteratur hic versus aliquoties in ὀδύσσ. Νῦν δέ μιν ἀκλειῶς ἅρπυιαι ἀνηρείψαντο. [gula igitur Harpyijs digna, id est digna cuius dapes Harpyiæ suo contactu contaminent, atque inquinẽt.

- at vos Præsentes Austri] Austri venti sunt insalubres, ac pestilentes. precatur igitur, vt hi uenti suo afflatu gurgitum istorum obsonia percoquant, ac peru rant. præsentes autem dicit, quia præsentes plus possunt, vt præsentia numina.

- quanquam] seipsum reprehendit: & id, quod dixerat, corrigit hoc modo, Quid opus est Austrorum afflatu ad istorum heluonum obsonia corrumpenda, cũ apri, & rhombi, qui eis apponuntur, quantumuis sint recentes, & integri, tamen eis puteant, & nauseam moueant, adeò vt sint eis epulæ insuaues, & iniucundæ? quid ita? propterea scilicet, quia nimia copia conferti: satietate, & cruditate corrupti, ac languidi, de ciborum bonitate verè iudicare non possunt. Ita sæpe eis usuuenit, ut rapula, & inulas acidas, pauonibus, ac rhombis anteponant.

- mala copia quando] sic saty. v i i. huius lib. *Nempe inamarescunt epulæ sine fine petitæ.* malam copiam dixit, quoniam quædam bona est, & laudabilis. Cum his congruunt illa Lucretiana lib. v i. *Tum pœnuria deinde cibi languentia letho Membra dabat: contrà nunc rerum copia mersat.*

- sollicitat] malè habet, lædit, grauat, onerat.

- inulas] amaras appellat saty. vltima huius libri, *Erucas virideis inulis ego primus amaris Monstraui incoquere.* quamobrem igitur hîc acidas dicit? fortasse ab effectu.

Galloni] *Galloni* legendum, non *Gallonis*, vt habent quædam exemplaria mendosa. De hoc Gallonio præcone M. Tull. in orat. pro Quinctio, *qui relicta bonorum virorum disciplina, & quæstum, & sumtum Gallonij sequi maluerunt: atque etiam, quod in illo non fuit, cum audacia, perfidia uixerunt.* & Lucillius apud M. Tull. lib. 2. de finibus, *O Publi, ô gurges Galloni: es homo miser (inquit) Cœnasti in uita nunquam bene, cum omnia in ista Consumis squilla, atque acipensere cum decumano.* & ipse Tull. de eodem multa ibidem.

- acipensere] apparet ex iis versibus Lucillii, quos modò produxi, hunc Gallonium obsoniorum gurgitem acipensere, ut carissimo, & suauissimo pisce ornasse, instruxisseq; conuiuium. Archestratus apud Athenæum lib. octauo, existimat, γαλεὸν eundem piscem esse, atque eum, qui apud Romanos cum tibijs, & coronis ad cœnas cum pompa quadam circunfertur, coronatis etiam ijs, qui eum ferunt: qui appellatur acipenser. Verba Athenæi sunt hæc, Ἀρχέστρατος δὲ ὁ τὸν αὐτὸν Σαρδαναπάλῳ ζήσας βίον, περὶ τοῦ ἐν Ῥόδῳ γαλεοῦ λέγων, τοῦτον αὐτὸν εἶναι ἡγεῖται τὸν παρὰ Ῥωμαίοις μετ' αὐλῶν καὶ στεφάνων εἰς τὰ δεῖπνα περιφερομένῳ, ἐστεφανωμένων καὶ τῶν φερόντων αὐτὸν, καλούμενον δὲ ἀκιπένσερα. sed Appio Grammaticus (ut idem Athen. refert) in lib. de Apicij delicijs & luxuria, eum piscem, quem ἔλλοπα vocant Græci, acipenserem Romanorum dicit esse. libet ascribere etiam illa Ciceronis uerba ex lib. de fato, quæ leguntur apud Macrob. lib. 13. *Nam, cum esset apud se ad Lauernium Scipio, vnaq; Pontius, allatus est forte Scipioni acipenser, qui admodum rarò capitur: sed est piscis, ut ferunt, in primis nobilis. Cum autem Scipio unum, & alterum ex ijs, qui eum salutatum venerant, inuitasset, pluresq; etiam inuitaturus uideretur, in aurem Pontius, Scipio, inquit, vide quid agas: acipenser iste paucorum hominum est.* de hoc pisce lege plura apud Macrob. lib. 3. cap. xvi.

- infamis] nam male audiebat Gallonius ob cœnas sumtuosas, & luxuriam, & maxime ob acipenserem.

Rhombus] de rhombo uide quæ annotata sunt sup. ad Od. 11. epod.

- autor Prætorius] Sempronius Rufus.quem irridens,Prætorium appellat, quia in petitione præturæ repulsam tulerat. in quem hos uersus elegantissimos profert Porphyrio: *Ciconiarum Rufus iste conditor. Hic est duobus elegantior Plancis. Suffragiorum puncta non tulit septem: Ciconiarum populus ultus est mortem.*

- praui docilis] quæ docilis est ad prauum.

- edixerit]quasi suo iure,& pro imperio dixerit. uide annot.ad sat.proximè sequentem.

Sordidus à tenui] inter sordidum, & sumtuosum uictum, medius interiectus est tenuis,& modicus, & mundus: qui laudabilis est. duo illa extrema sunt uituperanda, & fugienda.

- nam frustra uitium uit.] frustra enim (inquit) luxuriam, & profusionem uitaueris,si in alterum vitium contrarium incidas.

- ex uero ductum] ita legendum,non *dictum*,vt habent uulgata exemplaria, & nonnulla scripta. ductum ex vero,id est, ex ueritate, & proprietate ingenii, & morum tractum.

- est]comedit,vt epist.ad Loll. - *si quod Est animum, differs curandi tempus in annum?* quanquam illud translatè positum est.

Ac,nisi mutatum parcit defund.] non consentiunt hic codices ueteres, alii enim habent *diffundere*,vt uulgati: alii *defundere*. ego hanc scripturam ueriorem iudicaui.& refero ad morem ueterum illorum Rom. qui solebant uinum nouum libare dijs immortalibus, priusquam ipsi gustarent: cuius rei exemplum est in Oda XXXI.lib.I. - *quid orat De patera nouum Fundens liquorem?* & in Od. V.lib. 4. *Te multa prece,te prosequitur mero Defuso pateris.* Tantum abest igitur, ut hic Auidienus vinum nouum Dijs libaret, deinde ipse biberet, ut non nisi corruptum,& acidum defunderet. quod si quis diffundere mallet,referendum erit ad aliam consuetudinem: de qua dicemus ad illum locum,*Vina bibes iterum Tauro diffusa*. epist.ad Torq.lib.I.

- & Cuius odorem olei n.p.] ordo hic est uerborum, Et instillat caulibus oleum,cuius olei odorem nequeat quisquam perferre: instillat,inquam,cornu bilibri. significat hoc oleum,quod Auidienus infundit in cauleis,odoris esse teterrimi. quale erat illud sat. VI. lib. I. - *quo fraudatis immundus Natta lucernis ungebatur.*

- cornu ipse bilibri] uasculo corneo,quod duarum olei librarum capax erat. cornua tamen more Ro. erant libralia,ut intelligere licet ex Galeno,qui ea κέρατα λιτραῖα appellat. addidit prouocabulum,ipse, ut significet eum seruis suis diffidere.

- licebit Ille repotia, &c.] hæc uerba usque ad uocem *cornu*, includenda sunt interpositionis nota, aut certè legēda sunt post uersū *Caulibus instillat*,&c.hoc modo, & oleum odoris teterrimi cornu bilibri ipse instillat,uinumq; acidum bibit, licet repotia,aut natalitia,aut alios dies festos celebret.

- repotia] diem posterum à nuptiis,quo apud nouum maritum cœnatur,*quia quasi reficitur potatio.* Festus.

- albatus]ueteres,albati conuiuia inibant,vt declarat locus in orat.M.Tull.in Vatinium,ubi obijcit illi,quòd cœnauerit atratus: eaq; consuetudo non solùm in natalitijs, & repotijs,& nuptialibus,aut sponsalibus cœnis seruabatur: uerùm etiam in epulis funebribus. sed præstat M.Tullij uerba ascribere.sic igitur ille, *Atque illud etiam scire cupio,quo consilio, aut qua mente feceris, vt in epulo Cn. Arrij familiaris mei cum toga pulla accumberes: quem vnquam videris, quem audieris, quo exemplo, quo more feceris. Dices,supplicationes te illas non putasse.optimè.nullæ fuerint supplicationes,* &c.

&c. quis vnquam cœnauit atratus? ita enim illud epulum est funebre, vt munus sit funeris, epulæ quidem ipsæ dignitatis. sed omitto epulum, populi Ro. festum diem argento, ueste, omni apparatu uisendo: quis vnquam in luctu domestico, quis in funere familiari cœnauit cum toga pulla? cui de balneis exeunti, præter te, toga pulla vnquam data est? cum tot hominum millia accumberent: cum ipse epuli dominus Qu. Arrius albatus esset, tu in templum Castoris te cum C. Fidulo atrato, ceterisq; tuis furijs funestum intulisti. quis tum non ingemuit? &c. hunc tu morem ignorabas? nunquam epulum uideras? nunquam puer, aut adolescens inter cocos fueras? Fausti adolescentis nobilissimi paulo antè ex epulo magnificentissimo famem illam veterem tuam non expleras? quem accumbere atratum uideras dominum cum toga pulla, & eius amicos, ante conuiuium?

-hâc vrget lupus, hâc] ἀμηχανίαν quandam, id est, inopiam consilij, & ancipitem cogitationem, utrum potissimùm sequaris, aut fugias, significat hoc prouerbium. nam, cui lupus instat à tergo, canis, latrator, & mordax, infestus est à frõte, is non facile effugiendi consilium explicare potest. contrahi autem potest huius prouerbij sententia, & ad hunc locum propius accommodari, ut per lupum, edacitatem, ingluuiemq;: per canem, sordes, & immunditiam intelligamus.

Mundus erit] mundus est medius inter sordidum, & luxuriosum, seu profusum in victu. Cic. de Finib. 2. -*mundos, elegantes, optimis cocis, pistoribus, piscatu, aucupio, uenatione: his omnibus exquisitis, uitantes cruditatem.* idem epist. ad Papyr. Pætum, lib. IX. *Nos iam ex te tantum artis habemus, vt Verrium tuum, & Camillum, qua munditia homines? qua elegantia? uocare sæpius audeamus.* Idem perf. orat. *fucati medicamenta candoris, & ruboris omnia repellentur: elegantia modò, & munditia remanebit.* Horat. epist. ad Alb. Tibull. *Et mundus uictus non deficiente crumena. sordibus* autem legendũ est potius, quàm *sordidus*. ita enim scriptum est in codic. manuscriptis. Atque huius loci hæc sententia est, *Mundus erit, qui non offendat sordibus*, id est, immoderata, atque indecora parsimonia: & qui in neutram cultus partem miser sit, id est, neque nimis sumtuosè viuat, neque nimis parcè. nam vterque, & is qui sumtuosius, luxoriosiusq; viuit, quàm oporteat: & is, qui parcius, miser est. uocem *cultus* igitur ita accipio, vt sit patrij casus. cultum enim appellant interdum Latini, uitæ colendæ rationem. Itaque sæpe coniungit M. Tullius hæc duo, *victum*, & *cultum*. vt Off. I. *quòd si omnia nobis, quæ ad victum, cultumq; pertinent, quasi virgula diuina (vt aiunt) suppeditarentur, tamen optimo quisque ingenio, negocijs omnibus omissis, totum se in cognitione, & scientia collocaret.* Idem lib. 2. - *quibus rebus exculta hominum vita tantum destitit à uictu, cultuq; bestiarum.* Idem epist. ad Varron. lib. IX. - *dabimus sermonem ijs, qui nesciunt, nobis, quocunque in loco simus, eundem cultum, eundem uictum esse.* Idem in Lælio, *multi diuitias despiciunt, quos paruo contentos tenuis uictus, cultusq; delectat.* Horat. separatim posuit, item ut hîc, saty. III. huius lib. *cultum Maiorem censu.* & Od. X. lib. I. *Qui feros cultus hominum recentum Voce formasti.*

Hic neque seruis Albuc. s. exemp.] hic, quem mundum appellamus (inquit) neque sæuus erit in seruos interea dum eis munera distribuit, ac describit: dum suas cuique partes dat: dum suum cuique negocium imponit, quod agat: neque vt simplex Næuius homo ineptè, & stultè sumtuosus, aquam vnguento perfusam conuiuis præbebit. Non assentior autem iis, qui Albuciũ luxuriosi exemplar ab Horatio propositum esse putant: Næuium auari. Nam Albucius quidem Canidiæ pater, homo fuit insigniter auarus, ac sordidus: Næuius autem suprà saty. lib. I. ab ipso Horatio cum luxuriosissimo illo nepote, Cassio Nomentano, tanquam par, & geminus, componitur, his uerbis, *Quid mi igitur suades? vt uiuam Næuius, aut sic, Vt Nomentanus?* sic enim scriptum est in quibusdam lib. Iam uerò unctam conuiuis aquam præbere, luxuriæ est non ferendæ, siue ea aqua adhibeatur ad manus

lauandas,ſiue ad balneum.Plutarchus in Cæſare ſcribit Valerium Leontem quendam,cum Cæſari cœnam daret,aſparago appoſito unguentum pro oleo infudiſſe, idq; ſimpliciter Cæſarem ediſſe,neque iniquo animo tuliſſe:imò uerò familiares, & comites ſuos indignantes, moleſtéq; ferentes obiurgaſſe. Narrat autem hæc de Cæſare Plutarchus,ut inſignem eius lenitatem, patientiam, facilitatem denique in uictu declaret. Verba Plutarchi ſunt hæc, *τῆς δὲ περὶ τὴν δίαιταν ἀκολίας κἀκεῖνο ποιοῦνται σημεῖον, ὅτι τοῦ δειπνίζοντος αὐτὸν ἐν Μεδιολάνῳ ξένου Οὐαλερίου Λέοντος παραθέντος ἀσπάραγον, καὶ μύρον ἀντ' ἐλαίου καταχέαντος, αὐτὸς μὲν ἀφελῶς ἔφαγε, τοῖς δὲ φίλοις δυσχεραίνουσιν ἐπέπληξεν· ἤρκει γὰρ, ἔφη, τὸ μὴ χρῆσθαι τοῖς ἀπαρέσκουσιν. ὁ δὲ τὴν τοιαύτην ἀγροικίαν ἐξελέγχων, αὐτός ἐστιν ἄγροικος.* Quòd ſi unguentum pro oleo apponere,luxuriam præ ſe fert ineptam,odioſam,inſolentem: quanto ineptius, & intolerabilius eſt aquam unguento perfuſam pro aqua pura conuiuis præbere?

– didit] diſtribuit.non enim,ut linguæ Latinæ ignari homines explicant, didit poſitum eſt pro diuidit, κατὰ *συγκοπήν*: ſed *didit* uerbum eſt integrum,compoſitum ex præpoſitione di,& do,das,dat.quo uerbo utuntur optimi linguæ Latinæ auctores.Lucret.lib.3.de quarta quadam natura nominis experte, ex qua conſtat animus. *Qua neque mobilius quicquam,neque tenuius extat,Nec magis è paruis, aut læuibus ex elementis,Senſiferos motus quæ didit prima per artus.*Idem ibid.*Denique cur hominem cum vini vis penetrauit Acris,& in venas diſceſſit diditus ardor,Conſequitur grauitas membrorum?*lib.4.*Nunc ea,quæ dico,rerum ſimulacra feruntur Vndique, & in cunctas iaciuntur didita parteis.*ibid.*Nec refert quicquam,quo victu corpus alatur, Dummodò,quod capias,concoctum didere poſſis Artubus,& ſtomachi humectum ſeruare tenorem.* eod.lib.*quia quæ facit aër,Hæc eadem cibus,in uenas dum diditur omneis,Efficit.*& lib.5. *Partim quod ſubter per terras diditur omneis.*eod.lib.*Fulmen detulit in terras mortalibus ignem Primitus: inde omnis flammarum diditur ardor.* Virg. Aen.7. *Diditur hic ſubitò Troiana per agmina rumor.*Idem octauo, *Sed mea me uirtus,& ſancta oracula diuûm, Cognatiq; patres,tua terris didita fama Coniunxere tibi.*

– ſæuus erit] aſper, *χαλεπός*.ſic Liuius lib.XIII.*ſæua,& iniuſta in ſeruos imperia* dixit.uide annotata ad Od.XXXIII.lib.I.

Accipe nunc, uictus ten.q.] ſimilia ſunt his illa M.Tullii Tuſculan.lib.5. *Adde ſiccitatem, quæ conſequitur hanc continentiam in uictu: adde integritatem ualetudinis.confer ſudantes,ructantes,refertos epulis,tanquam opimos boues.* deinde ſequitur paucis interiectis, *Quid,quòd ne mente quidem rectè uti poſſumus multo cibo,& potione repleti?*

– nam, uariæ res Vt noc.h.] id eſt, nam quemadmodum, uel quantum res uariæ noceant homini,tum credas,ſi cibum illum ſimplicem recorderis, quem tu aliquando adhibueris.continentia in uictu,& tenuis apparatus,naturæ uires à calore natiuo & penitus inſito imminutas,& labefactatas reficit,reſarcit,ac recreat. nimia copia uerò,& luxuria opprimit, obruit, atque extinguit. quod quidem his uerſibus confirmat Theognis, *Πολλῷ τοι πλέονας λιμοῦ κόρος ὤλεσεν ἤδη Ἄνδρας, ὅσοι μοίρας πλεῖον ἔχειν ἔθελον.*ſed præclarè Euripides. *Ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσι πλὴν δυοῖν μόνον, Δημήτερος ἀκτῆς, πώματός θ' ὑδρηχόου; Ἅπερ πάρεστι, καὶ πέφυχ' ἡμᾶς τρέφειν· Ὧν οὐκ ἀπαρκεῖ πλησμονή· τρυφῇ γέ τοι Ἄλλων ἐδεστῶν μηχανὰς θηρώμεθα.*quorum uerſuum hæc ferè ſententia eſt. Nam quid mortales deſiderant, præter duo ſola, fruges, & aquam? Quæ in medio poſita ſunt,& eò à natura ſunt producta, ut nos alant.Quorum non ſatis eſt nobis ſatietas:ſed luxuria deprauati alias epulas ſummo ſtudio excogitamus,& conſectamur. Ariſt. problem. *τμημ. α. ἡ ποικίλη τροφὴ νοσώδης. ταραχώδης γὰρ, καὶ οὐ μία πέψις.*id eſt.cibus uarius morboſus.

turbulentus

turbulentus enim est, neque eius una concoctio est.

- stomachoque tumultum Lenta feret pit.] pituita è cerebro fluens, quæ incensa febrim gignit, stomachum conturbabit. in uoce *pituita*, fit synæresis uocalium *u* & *i*, vt alibi annotauimus.

- vides, vt palldus om. c. desf. d.] licet hæc legere sine interrogatione: licet & interrogando pronunciare. ut libet.

- cœna dubia] quid sit cœna dubia, declarat Phormio apud Terentium. *cœna dubia apponitur?* GETA. *Quid istuc verbi est?* PHORM. *vbi tu dubites, quid sumas potissimum.*

- quin corpus onustum Hest. uit.] Itaque merito Theopompus ille uir clarus Athenis, & princeps ciuitatis, cœnas laudabat Platonicas, quia non solùm in præsenti: sed etiam postero die iucundæ essent, ut tradidit Hegesander. refert Athen. lib. 10. his uerbis ἡγήσανδρος δ' ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν ἔφη, ὡς καὶ τῇ ὑστεραίᾳ ὁ Τιμόθεος ἀπαντήσας τῷ Πλάτωνι εἶπεν, ὑμεῖς, ὦ Πλάτων, εὖ δειπνεῖτε μᾶλλον εἰς ὑστεραίαν, ἢ τὴν παροῦσαν ἡμέραν. refert & M. Tull. Tuscul. v. Eodem pertinet, quod scripsit Theopomp. lib. 5. Philipp. τὸ ἐσθίειν πολλὰ καὶ κρέα φαγεῖν, τοὺς μὲν λογισμοὺς ἐξαιρεῖ, καὶ τὰς ψυχὰς ποιεῖται βραδυτέρας· ὀργῆς δὲ, καὶ σκληρότητος, καὶ πολλῆς σκαιότητος ἐμπίπλησι, id est, multa edere, & carnibus uesci, rationis & consilij usum adimit, animosq; efficit tardiores, & eos immani quadam duritia, ac stultitia complet.

Atque affligit humo] ita legendum, & ita reperimus scriptum in quattuor codicibus calamo exaratis, duob. Vat. & Rain. Card. & Iann. non, ut in uulgatis, *affigit.* atque hanc meam emendationem, ut rectam, & ueram, Paullus Manutius, & M. Muretus uehementer approbarunt. est autem affligere non solum deiicere, sed etiam graui quodam ictu, & impetu ad humum abiicere. Plaut. Mostell. *cedo manum: nolo equidem te affligi.* Idem Milite glor. *obsecro te, mulierem sine, ne affligatur.* Pyrg. *quid istuc?* Pal. *postquam abs te abijt, animo malè factum est huic repente miseræ.* Idem in Rudente. *Ni hunc amittis, exsugebo, quicquid humoris tibi est. Tange: affligam te ad terram, itidem vt piscem soleo polypum.* idem in Persa. *Næ, si me vno digito attigeris, te ad terram affligam, scelus.* Cæsar lib. 6. de bello Gall. de alcibus. *mutilæ sunt cornibus, & crura sine nodis, articulisq; habent, neque quietis causa procumbunt, neque, si quo afflictæ casu conciderint, erigere sese, aut subleuare possunt.* ibidem de eisdem. *earum ex vestigijs cum est animaduersum à venatoribus, quò se recipere consueuerint, omnes eo loco aut à radicibus subruunt, aut accidunt arbores, tantum vt summa species earum stantium relinquatur: huc cum se consuetudine acclinauerint, infirmas arbores pondere affligunt, atque vnà ipsæ concidunt.* Idem lib. 5. - *qui nunciarent, superiore nocte maxima coorta tempestate prope omnes naues afflictas, atque in littus eiectas esse.* Liuius lib. 4. - *repetitumq; sæpius cuspide ad terram afflixit.* Idem lib. 11. - *vt neque sustinere se à lapsu possent, nec, si qui paulùm titubassent, hærere afflicti vestigio suo.* Idem lib. 28. *Vbi Mars communis & victum sæpe erigeret, & affligeret.* Lucret. lib. 2. *Præterea quanuis animantem grandior ictus, Quàm patitur natura, repente affligit, & omnes Corporis, atque animi pergit confundere sensus.* M. Tull. de lege agrar. translatè. *Hæc, quæ procul erant à conspectu imperij, non solum afflixerunt: sed etiam, ne quando recreata exurgere, atque erigere se possent, funditus (vt dixi) sustulerunt.* Idem lib. 2. de orat. ad Qu. Fr. *ita cum singuli casus humanarum miseriarum grauiter accipiuntur, si dicuntur dolenter, tum afflicta, & prostrata uirtus maxime luctuosa est.* Idem Verr. v. *Tu tuis factis & consilijs illam prouinciam afflictam erexisti, atque recreasti.* Idem ad Attic. lib. 12. *Vt me leuarat tuus aduentus, sic discessus afflixit.* Idem orat. pro C. Rabirio perduell. r. - *nunquam profectò istam imaginem, quæ domi posita pestem, atque exitium Sex. Titio attulisset, in rostra, atque in con-*

cionem attulisses: nec tuas vnquam rationes ad eos scopulos appulisses, ad quos Sex. Titij afflictam nauem, & in quibus C. Deciani naufragium fortunarum videres. Idem pro Cælio. *ne adolescentiam plenam spei maximæ non modo non aluisse vos, sed etiam perculisse, atque afflixisse videamini.* Idem Catilin. I I. – *quanto tandem illum mærore afflictum esse, & profligatum putatis?* P. Cornelius Tacitus lib. 28. *Idem placere Annio Gallo paucos ante dies lapsu equi afflicto missi, qui consilium eius sciscitarentur, retulerant.* Quod si quis quærat ex me quid intersit inter percellere, & affligere, hoc dicam interesse, quòd percello idem ferè ualet, quod peruerto, euerto, proruo: affligere autem est (ut dixi) ita uehementer in terram deiicere, ac proruere, ut eo casu, id quod deijcitur, contundatur, neque facile excitari queat. Ita fit ut grauius sit affligere, quã percellere. ut licet ex hoc exemplo intelligere. M. Tull. Tuscul. 3. *Existimant enim Dijs immortalibus se facilius satisfacturos, si eorum plaga perculsi, afflictos se & stratos esse fateantur.*

- diuinæ particulam auræ] animum. Virg. Aen. v I. *Aethereum sensum, atque auraï simplicis ignem.* Lucret. lib. 2. *Denique cælesti sumus omnes semine oriundi.* Item Virg. Aen. v I. *Igneus est ollis vigor, & cælestis origo Seminibus.* Postremò Pindarus sic orditur sextum carmen Nem. Ἓν ἀνδρῶν, ἓν θεῶν γένος, ἐκ μιᾶς δὲ πνέομεν ματρὸς ἀμφότεροι, id est, unum uirorum, unum deorum genus, ex una autem matre spiramus utrique.

Alter] qui tenuiter, & parcè uiuit.

- at melius] ad lautiorem, & elegantiorem uictum, cultumq;.

- quondam] aliquando, olim, uel posthac, ποτέ.

- rediens] Hom. περιπλόμενος ἐνιαυτός. vtitur hoc eodem argumento Simonides apud Xenophontem in Hierône, ad ostendendum, tyrannorum uoluptates priuatorum voluptatibus minores esse, his uerbis: τὸ γὰρ τὰ εἰωθότα ὑπερβάλλειν, τοῦτο παρέχει τὰς ἡδονάς. διὸ καὶ πάντες ἄνθρωποι ἡδέως προσδέχονται τὰς ἑορτάς, πλὴν οὐχ οἱ τύραννοι. ἔκπλεῳ γὰρ αὐτοῖς ἀεὶ παρεσκευασμέναι οὐδεμίαν ἐν ταῖς ἑορταῖς ἐπίδοσιν ἔχουσιν αὐτῶν αἱ τράπεζαι. ὥστε ταύτῃ πρῶτον τῇ εὐφροσύνῃ τῆς ἐλπίδος μειονεκτοῦσι τῶν ἰδιωτῶν, id est, nanque usitata, & solennia superare, hoc præbet uoluptates. Iccircò etiam omneis homines diebus festis delectantur, præterquàm tyranni. eorum enim mensæ omnibus epulis semper instructæ, ac refertæ, nullum in diebus festis augendi apparatus relinquunt locum. Itaque hac primùm spei iucunditate priuatis cedant necesse est.

- aduexerit] sic reperi scriptum in duob. Vatic. & Faër. quæ scriptura mihi mirum in modum placet. Ita autem locutus est Od. xx I x. lib. 4. *Quod fugiens semel hora uexit.*

- vbiq; Accedent anni] id est, & ubi ætate fueris prouectior.

- præsumis] ante tempus sumis. προλαμβάνεις. cùm tam molliter, & delicatè uiuas: cum tam lauto, & sumtuoso, & accurato uictu, cultoq; utaris, quis erit tibi superandi relictus locus, siue diem festum agere, siue corpus extenuatum reficere, siue te annis, aut morbo affectum paulo lautius tractare uoles? sic hoc uerbo est usus Virg. Aen. x I. *Arma parate animis, & spe præsumite bellum.*

Rancidum aprum antiqui] rancentem aprum (inquit) antiqui laudabant, non quòd odoratu carerent, sed quòd existimarent præstare uitiatum apponi hospiti, qui serò uenisset, quàm integrum, & recentem ab edaci domino comedi.

- hos utinam, &c.] utinam illis temporibus natus essem.

Das aliquid Famæ?] si famæ consulendum esse putas: si famæ aliquid tribuendum esse existimas: magnifici isti & sumtuosi apparatus magno sunt etiam dedecori,

dedecori, non solum damno.

-quæ carmine gratior aurem, &c.] id est, quæ auri humanæ gratior est, quàm quouis carmen. Themistoclem aiunt dixisse, cum ex eo quæreretur, quod acroama, aut cuius uocem libentissimè audiret, eius, à quo sua uirtus optimè, prædicaretur. bona fama autem, seu bona existimatio, quam εὐδοξίαν Græci nominant, à laude non admodum longè abest. Pind. εἰδ. δ. ἰσθμ. si quis in rebus secundis benè audiat, suadet ei, ne optet Deus esse. omnia enim eum consecutum esse, quæ mortalem fas sit obtinere. sic Pindarus εἴτις δὲ πάσχων λόγον ἐσλὸν ἀκούῃ, μὴ μάτευε Ζεὺς γενέσθαι· πάντ' ἔχεις, εἴτε τούτων μοῖρ' ἐφίκοιτο καλῶν.

-patruum] eum. cuius sub imperio es. vt annot. suprà ad Od. XII. lib. 3.

-iniquum] inimicum, & infensum, propter ægritudinem, & molestiam ex luxuria præterita, & egestate præsente nascentem.

-cum deerit egenti Aes l. p.] cum tanta erit tua egestas, ut ne tantillum quidem pecuniæ habeas, vnde laqueum, quo animam tibi intercludas, compares: hoc est, cum ad extremam egestatem redactus eris.

-iure (inquis) Trasius istis] dices (inquit Horatius) iure ita obiurgari Trasium hominem profusum, & sumtuosum, eundemq; egentem: hominem sumtuosiorem, quàm res eius familiaris ferre queat: te verò magnis uectigalibus instructum esse: & sumtus tuos censu non esse maiores. hæc est asoti, seu luxuriosi hominis oratio, sibi in sua luxuria uelificantis, ac blandientis. Porph. legit *Trauius*: nonnulli libri habent *Trallius*. Sed nihil refert.

-ergo, quod superat] respondet huic asoto Horatius: esto: demus te esse abundantissimum, ac pecuniosissimum: demus, te plus habere in nummis, quàm in victu, cultuque insumere queas, quantunuis sumtuoso, & luxurioso: nihil'ne est in quo id, quod tibi superest è tuo sumtu quotidiano, melius insumas, quàm in cœnis luxuriosis, & ceteris deliciis?

Quod superat] superest. Virg. Geor. II. -*superat tener omnibus humor*. M. Tull. parad. ὅτι μόνος ὁ σοφὸς πλούσιος. *vter igitur est ditior, cui deest, an cui superat?* Idem de finib. 5. -*deq; eo, quod ipsis superat, alijs gratificari nolunt*.

-non est, melius quo] ordo est: an non est aliquid, in quod id, quod superat, melius insumere possis, quàm in epulas sumtuosas?

-indignus] indignus, qui egeat: indignus egestate. sic loquitur M. Tull. lib. 4. Tuscul. *misericordiam datam esse dicunt ad opem ferendam, & calamitates hominum indignorum subleuandas*.

-cur templa ruunt antiqua Deûm?] Theocritus εἰδ. ιζ. laudans Ptolemæi Philadelphi liberalitatem, ait illum diuitias suas conferre partim ad ornamenta templorum, partim ad munificentiam in reges, in ciuitates, in amicos & familiares. sic Theoc. Οὐ μὰν ἀχρεῖός γε δόμῳ ἐνὶ πίονι χρυσὸς, Μυρμάκων ἅτε πλοῦτος ἀεὶ κέχυται μογεόντων, Ἀλλὰ πολλὸν μὲν ἔχοντι θεῶν ἐρικυδέες οἶκοι, Αἰεὶ ἀπαρχομένοιο σὺν ἄλλοισι γεράεσσι· Πολλὸν δ' ἰφθίμοισι δεδώρηται βασιλεῦσι· Πολλὸν δὲ πολίεσσι, πολλὸν δ' ἀγαθοῖσιν ἑταίροις.

-tanto emetiris aceruo] id est, è tanto metiris aceruo. ut annot. sup. ad Od. VII. lib. 2. uenustè autem uerbo *metiris* usus est, cum de aceruo loqueretur, pro largiris, præbes, πορίζεις.

Vni nimirum tibi rectè] usque adeo'ne es stolidus, & rerum humanarum imperitus, vt speres tuas res eodem semper statu mansuras? ut speres fortunam uno semper vultu in te futuram? vt existimes te meliore esse conditione, quàm ceteros homines, in quorum uita magnas quotidie videmus rerum commutationes, magnasq; fortunæ varietates existere? in quibusdam libris scriptum est *rectæ*, quā

lectionem non damno.

O magnus posthac] nempe ubi quippiam tibi aduersi acciderit. credibile enim non est, te vnum fortunæ eximium futurum. Intolerabile est autem ab inimicis irrideri, inquit Eurip. Medea. Οὐ γὰρ γελᾶσθαι τλητὸν ἐξ ἐχθρῶν, φίλαι.

- vter'ne] sic reperi scriptum in omnibus libris manu scriptis. & ita legendũ. *ne* autem hoc loco non interrogat: sed additur interrogationi. ut & saty. III. *Illa rogare Quantáne*? vel ornatus causa ponitur, vel ociosum est. vt suprà saty. x. lib. I. *O seri studiorum, quíne putetis Difficile, & mirum, Rhodio quod Pitholeonti Contigit.*

- ad casus dubios] *dubij casus, dubiæ res, dubia tempora,* quæ sint, declarant ubique ex bonis scriptoribus exempla. vide annot. ad Od. IX. lib. 4. Nam uter (inquit) in rebus dubiis, & asperis constantior, & meliore spe erit, hic'ne, qui corpus & animum assuefecerit multitudini, & copiæ rerum omnium, an, qui paruo contentus vixerit? *assuerit* dictum pro assuefecerit. vt Virg. Aen. 6. - *ne tanta animis assuescite bella.* est enim illo loco hypallage *pro assuescite animos bellis.* & Georg. III. - *de hinc ubi libera colla Seruitio assuerint.* potest etiam dici assuerit absolutè positum esse, ut intelligamus in illis *mentem, corpusq; superbum,* inesse hellenismum. κατὰ νοῦν, καὶ κατὰ σῶμα.

In pace, vt sapiens, aptarit idon. b.] significat sapientis esse in pace, & rebus secundis, ea præparare, quæ in bello & rebus aduersis vsui esse possint. nihil est enim in hominum vita stabile, nihil perpetuum, nihil constans. Sapientis igitur hominis est & in rebus secundis ea arma parare, quibus te aduersus res dubias tegere, ac tueri possis: & in aduersis secundam fortunam sperare, ut Od. x. lib. 2. *Sperat infestis, metuit secundis Alteram sortem benè præparatum pectus.*

Integris opibus] incolumi re sua familiari.

- non latius] non largius, non profusius.

- metato] definito, ac terminato: angustioribus terminis circumscripto ab Vmbreno.

Non ego, narrantem] narrantem hæc: *ego non temere edi die profesto quicquam,* &c. Est autem Ofelli totus, qui deinceps sequitur, sermo.

- luce profesta] die profesto. id est, non festo. sup. Od. xv. lib. 4. *Nosq; & profestis lucibus, & sacris inter iocosi munera Liberi,* &c.

- operum vacuo] cum essem ab opere solutus, & ociosus propter imbrem. sup. Od. XVII. lib. 3. *Cum famulis operum solutis.*

- per imbrem] imbris tempore: vel quandiu imbres è cælo decidebant: quandiu pluebat.

- benè erat] bene erat nobis, benè curabamur. sic Plautus in Menæch. *si sapiam, hinc intrò abeam, vbi mihi benè sit.* Terent. Adelph. *vxor si cesses, aut te amare cogitat, Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi, Et tibi benè esse soli, cum sibi sit malè.* Catull. ad Furium. *Quare non tibi sit benè ac beatè?* Hor. epist. I. - *iurat benè solis esse maritis.* & saty. VIII. huius lib. - *sic ut mihi nunquam In uita fuerit melius.* ibidem *pulchrè fuerit tibi.* iterum Catull. ad Fur. *Est pulchrè tibi cum tuo parente.* potest & sic intelligi. benè erat vicinus, id est, bene accipiebatur. nam etiam hoc modo loquitur Plaut. in Menæch. *quid multis uerbis opus est? minore nusquam benè fui dispendio.* M. Tull. epist. lib. 13. ad Att. *Quid quæris? delectatus est, & libenter fuit,* & lib. XVI. *cum unum diem Veliæ constitissem: ubi quidem fui sanè libenter apud Talnam nostrum: nec potui accipi, illo absente præsertim, liberalius.* sic & Catull. in fundum. *Fui libenter in tua suburbana Villa.*

- non piscibus urbe petitis] apud ueteres illos Romanos, lautiores & apara-

paratiores habebantur mensæ piscibus, quàm carnibus, extructæ. Cic. in Pisonem; *extructæ mensæ non conchylijs, aut piscibus, sed multa carne subrancida.* quo loco Pisonis sordes ostendere conatur.

Post hoc ludus erat cupa potare] hunc locum in omnibus libris corruptum ego vna littera detracta emendaui. cuius emendationis spero omnes politos, & eruditos homines approbatores fore. Adrianus quidem Torneb. eam magnopere probat. Horum igitur uerborum hæc sententia est. postea (inquit) noster ludus hic erat cupa magistra, id est, nullo alio bibendi magistro adhibito, quàm ipsa cupa, potare: nullus erat, qui bibendi leges conuiuis daret: suo quisque arbitratu bibebat, & quantum uolebat, *solutus legibus insanis*, vt ait sat. VI. hoc libro. De hoc more autem, & de magisteriis, bibendiq; legibus uide annot. ad Od. III. lib. I.

Et uenerata Ceres] id est, orata Ceres, ut culmo, &c. sequitur deinceps *Explicuit vino contr. ser. fr.* id est, seueritatem nostram exhilarauit. uerbum *uenerari* autem idem ualere, quod *orare, & precari*, declarant exempla è bonis scriptoribus producta. Plaut. in Aulul. Lar. *clam omneis in medio foco Defodit, uenerans me, ut id seruarem sibi.* Idem Rudente. *Est deus: ueneror, ut nos ex hac ærumna eximat miseras, inopes, ærumnosas, aut aliquo auxilio ut adiuuet.* Idem ibid. *Venus, ueneror te, ut omnes miseri lenones sient.* Idem Bacchid. *saluto te uicine Apollo, qui ædibus Propinquos nostris accolis, uenerorq; te, Ne Nicobolum sinas nostrum senem prius Me conuenire, quàm sodalem uiderim Mnesilochi Pithocleron.* Idem Trinum. *Larem corona nostrum decorari uolo. uxor venerare, vt Nobis hæc habitatio bona, fausta, felix, fortunataq; eueniat.* Virg. Aen. III. *Nymphas venerabar agrestes, Gradiuumq; patrem, Geticis qui præsidet aruis, Rite secundarent vsus, omenq; leuarent.* Idem eod. lib. *- cursusq; dabit venerata sacerdos.* & lib. 4. Georg. *- tu munera supplex Tende petens pacem, & faciles uenerare Napæas. Nanque dabunt veniam uotis, irasq; remittent.* A. Cæcinna ad M. Tull. Ciceronem lib. 6. epist. *quid irascitur ei, qui scripserit aliquid contra suam uoluntatem, cum ignorit omnibus, qui multa Deos uenerati sunt contra eius salutem?* id est, qui multa à diis precati sunt. sic Hor. infr. saty. VI. *Si veneror stultus nihil horum*, id est, si nihil tale à diis precor: ut suo loco dicemus.

Ceres] Cererē Græci Δημήτερα appellant, cuius ἔτυμον afferens Plato in Cratylo, φαίνεται (inquit) κατὰ τὴν δόσιν τῆς ἐδωδῆς διδοῦσα ὡς μήτηρ, Δημήτηρ κεκλῆσθαι.

- seria frontis] id est, seueritatem frontis: seu seriam frontem. Nam contrahitur frons rebus seriis, ac tristibus.

Sæuiat, atque nouos] iterum, atque iterum sese nobis præbeat iniquam, atque infestam fortuna, nouos nobis terrores incutiat, nouos motus excitet: quantum poterit de hoc nostro tenui uictu, & parsimonia detrahere? quasi dicat, aut nihil, aut parum.

- quanto aut ego parcius, aut] posteaquam Vmbrenus nos de vetere possessione deturbauit, nobisq; eiectis agrum nostrum occupauit: quanto minus aut ego, aut uos splendide uixistis? quanto deterior fuit nostri corporis nitor? nihilo scilicet. Quemadmodum ex lautiore, & liberaliore uictu, cultuq; nitent corpora: ita ex parciore, & maligniore, squallent.

- huc nouus incola] Vmbrenum significat. aliquot lib. manuscripti habent *hic nou. inc.* quam scripturam non improbo: & fortasse recta est. alii cum uulgatis consentientes *huc*.

Nam proprie telluris] sic M. Tull. off. I. *- sunt autem priuata nulla natura, sed aut uetere occupatione, ut, qui quondam in uacua uenêrunt: aut uictoria, ut, qui bello poti ti sunt, aut lege, aut pactione, conditione, sorte.*

- nos expulit ille] ille Vmbrenus nos agro expulit per uim: nempe facta assignatione

ſignatione agrorum ab imperatore. Sic Arrius Virgilium, ut ſignificat in Mœride. *ô Lycida, uiui peruenimus, aduena noſtri (Quod nunquam ueriti ſumus) ut poſſeſſor agelli Diceret: hæc mea ſunt, ueteres migrate coloni.*

Illum aut nequities] mollities, luxuries, libido, profuſio. Nam hominem nequam appellant Latini, inertem, nullius uſus, inutilem.

- uafri inſcitia iuris] iuris callidi, & uerſuti, ut M. Tull. appellat in orat. pro Cæcina. quattuor igitur hoc loco enumerat, quibus mutatur dominus, quibuſq; poſſeſſio rerum ſoli, & aliarum amittitur: uim, per quam exactus eſt Ofellus: profuſum ſumtum, & luxuriam: iuris uerſuti ignorantiam: mortem. non admodum huic diſſimilis eſt locus ille epiſt. ad Iul. Florum lib. 2. *- tanquam Sit proprium cuiquam, puncto quod mobilis horæ Nunc prece, nunc pretio, nunc ui, nunc ſorte ſuprema Permutet dominos.* ſic Theognis. *Πολλοί τοι πλουτοῦσι κακοὶ, ἀγαθοὶ δὲ πένονται. Ἀλλ' ἡμεῖς τούτοις οὐ διαμειψόμεθα Τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον, ἐπεὶ τὸ μὲν ἔμπεδον ἀεί· Χρήματα δ' ἀνθρώπων ἄλλοτε ἄλλος ἔχει.* Quanquam hos uerſus Plutarchus in libello *πῶς ἄν τις ὑπ' ἐχθρῶν ἀφελοῖτο*, aſcribit Soloni, ut iam alibi diximus.

SATYRA 3.

Sic raròſcribis, ut toto non quater anno
Membranam poſcas, ſcriptorum queque retexens,
Iratus tibi, quòd uini, ſomniq; benignus
Nil dignum ſermone canas, quid fiet? ab ipſis
Saturnalibus huc fugiſti, ſobrius ergo.
Dic aliquid dignum promiſſis: incipe: nil eſt:
Culpantur fruſtra calami: immeritusq; laborat
Iratis natus paries dijs, atque poëtis.
Atqui uultus erat multa, & præclara minantis,
Si uacuum tepido cepiſſet uillula tecto.
Quorſum pertinuit ſtipare Platona Menandro?
Eupolin, Archilochum, comites educere tantos?
Inuidiam placare paras uirtute relicta?
Contemnêre miſer. uitanda eſt improba Siren
Deſidia: aut, quicquid uita meliore paraſti,
Ponendum æquo animo. dij te Damaſippe, deæq;
Verum ob conſilium donent tonſore. ſed unde
Tam bene me noſti? poſtquã omnis res mea Ianũ
Ad medium fracta eſt, aliena negocia curo,
Excuſſus proprijs. olim nam quærere amabam,
Quo uafer ille pedes lauiſſet Siſyphus ære:
Quid ſculptum infabre, quid fuſum durius eſſet.
Callidus huic ſigno ponebam millia centum:
Hortos, egregiasq; domos mercarier unus
Cum lucro noram. unde frequentia Mercuriale

COMMENTARII.

Poëta in hac ſatyra Damaſippum quendam facit loquentem, qui aliquando exercuerat ſignorum, & uaſorum antiquorum, atque hortorum mercaturam: in qua cum rem ſuã minus benè geſſiſſet, relicto lucri ſtudio, ſeſe ad philoſophiam contulerat. Ego eum eſſe puto, de quo M. Tull. ſcribit in epiſt. ad M. Fabium Gallum lib. 7. qui mandatu Ciceronis quædam ei ſigna emerat haud illi grata, nempe Bacchas, & Martis ſignum. Itaque optabat M. Tull. aut ut ea eſſent inemta, aut ut aliquis eorũ emtor ſeu Damaſippus, ſeu quis alius reperiretur. uerba M. Tullii ſunt hæc. *ſed tamen ſi iſta mihi ſunt habenda, certiorem velim me facias, vbi ſint, quãdo arceſſantur, quo genere uecturæ. Si enim Damaſippus in ſententia non manebit, ali-*

quem

Impoſuere mihi cognomen compita. noui:
Et morbi miror purgatum te illius. atqui
Emouit ueterem mirè nouus: ut ſolet, in cor
Traiecto lateris miſeri, capitisq́; dolore:
Vt lethargicus hic cum ſit pugil, & medicum urget.
Dum ne quid ſimile huic, eſto, ut libet. ô bone, ne te
Fruſtrere inſanis & tu: ſtultiq́; propè omnes:
Si quid Stertinius ueri crepat: unde ego mira
Deſcripſi docilis præcepta hæc, tempore, quo me
Solatus iuſſit ſapientem paſcere barbam:
Atque à Fabricio non triſtem ponte reuerti.
Nam, male re geſta cum uellem mittere operto
Me capite in flumen: dexter ſtetit: &, caue faxis
Te quicquã indignũ. pudor, inquit, te malus urget:
Inſanos qui inter uereare inſanus haberi.
Primũ nã inquirã, quid ſit furere: hoc ſi erit in te
Solo: nil uerbi, pereas quin fortiter, addam.
Quem mala ſtultitia: &, quencunque inſcita ueri
Cæcum agit: inſanum Chryſippi porticus, & grex
Autumat. hæc populos, hæc magnos formula reges,
Excepto ſapiente, tenet. nunc accipe, quare
Deſipiant omnes, æque ac tu, qui tibi nomen
Inſano poſuere. uelut ſiluis, ubi paſſim
Palanteis error certo de tramite pellit:
Ille ſiniſtrorsũ, hic dextrorſum abit: unus utrique
Error: ſed uarijs illudit partibus: hoc te
Crede modo inſanum: nihilo ut ſapientior ille,
Qui te deridet, caudam trahat. eſt genus unum
Stultitiæ nihilum metuenda timentis: ut igneis,
Vt rupeis, fluuiosq́; in campo obſtare queratur.
Alterum et huic uarium, et nihilo ſapientius, igneis
Per medios, fluuiosq́; ruentis. clamet amica
Mater, honeſta ſoror, cum cognatis, pater, uxor,
Hic foſſa eſt ingens: hic rupes maxima: ſerua:
Non magis audierit: quàm Fuſius ebrius olim,
Cum Ilionam edormit: Catienis mille ducentis,
Mater te appello, clamantibus. huic ego uulgum
Errori ſimilem cunctum inſanire docebo.
Inſanit, ueteres ſtatuas Damaſippus emendo:
Integer eſt mentis Damaſippi creditor? eſto:

quem Pſeudo damaſippum uel cum iactura reperiemus. de eodem lib. 12. epiſt. ad Att. *ſi & Silius is fuerit, quem tu putas, nec Druſius facilem ſe præbebit, Damaſippum velim aggrediare.*

- ſcriptorum quæque retexens] ea omnia, quæ à te ſcripta ſunt, mutans, uertens, delens. & eſt tralatio à tela texta, & poſtea retexta. *telam retexere* autem eſt ἀναλύειν, diſſoluere. nemini eſt inaudita Penelopæ tela.

- vini, ſomníq; benignus] id eſt, plus quàm par ſit, uino, ſomnoque deditus. largius æquo bibẽs, & ſupra modum dormiẽs. dictum eſt autem *vini & ſomni benignus*, ut *profuſius ſui, parcus temporis, largus pecuniæ. benignus* enim idem ferè eſt quod largus, ut ſuprà annotauimus: *malignus* contrà parcus.

Nil dignum ſermone] ſic loquuntur Græci, οὐδὲν ἄξιον λόγου, Ariſt. ῥητορ. β. τὸ λόγον εἶναι σπουδαιότατον, ὅτι οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες, οὐ χρημάτων, ἀλλὰ λόγου ἄξιοί εἰσι. τὸ γὰρ λόγου ἄξιον οὐχ ἁπλῶς λέγεται. Plato in Euthydemo. ἐνθυμοῦ δὴ μή τι παραλείπομεν τῶν ἀγαθῶν, ὅ,τι καὶ ἄξιον λόγου. Idem in Alcibiade. 1. ἐπιμέλειά τε, καὶ σοφία, ταῦτα μόνα ἄξια λόγου ἐν Ελλησιν. Idem lib. 1. de republica. λυσιτελεῖ μὲν οὖν καὶ τὰ τοιαῦτα ἐάν περ λανθάνῃ· ἔστι δ' οὐκ ἄξια λόγου. Tit. Liuius ἄξια λόγου, *digna dictu* ſolet dicere. ut lib. 35. annal. in princip. *crebra magis, quàm digna*

Accipe, quod nunquam reddas mihi, si tibi dicam:
Tu'ne insanus eris, si acceperis? an magis excors
Reiecta præda, quam præsens Mercurius fert?
Scribe decem à Nerio: non est satis: adde Cicutæ
Nodosi tabulas centum: mille adde catenas:
Effugiet tamen hæc sceleratus uincula Proteus:
Cum rapies in iura, malis ridentem alienis:
Fiet aper: modò saxum: & cum uolet, arbor.
Si male rem gerere insani est: contrà, bene sani:
Putidius multo cerebrum est (mihi crede) Perilli
Dictantis, quod tu nunquam rescribere possis.
Audire, atque togam iubeo componere, quisquis
Ambitione mala, aut argenti pallet amore:
Quisquis luxuria, tristi'ue superstitione,
Aut alio mentis morbo calet: huc propius me,
Dum doceo insanire omneis, vos ordine adite.
Danda est ellebori multo pars maxima auaris:
Nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.
Heredes Staberi summam incidêre sepulchro.
Ni sic fecissent, gladiatorum dare centum
Damnati populo paria, atque epulũ, arbitrio Arri:
Frumenti, quantum metit Africa. siue ego prauè,
Seu rectè: hoc volui: ne sis patruus mihi. credo
Hoc Staberi prudentem animum iussisse. quid ergo
Sensit, cum summam patrimoni insculpere saxo
Heredes uoluit? quoad vixit, credidit ingens
Pauperiem vitium: & cauit nihil acrius: ut si
Forte minus locuples vno quadrante perisset,
Ipse uideretur sibi nequior. omnis enim res,
Virtus, fama, decus, diuina, humanaq; pulchris
Diuitijs parent: quas, qui construxerit, ille
Clarus erit, fortis, iustus, sapiens'ne etiam, & Rex,
Et, quicquid uolet. hoc, ueluti uirtute paratum,
Sperauit magnæ laudi fore. quid simile isti
Græcus Aristippus? qui seruos proijcere aurum
In media iussit Libya: quia tardius irent
Propter onus segnes. vter est insanior horum?
Nil agit exemplum, litem quod lite resoluit.
Si quis emat citharas, emtas comportet in unum,
Nec studio citharæ, nec Musæ deditus vlli:

gna dictu prælia fecit. Idem lib. 27. - *certamina haud satis digna dictu ferebant.*

Saturnalibus] quæ agebantur XIIII. Kal. Ianuarias: de quibus alibi dicemus pluribus uerbis.

- sobrius ergo] si propter vini, & somni liberaliorem usum ad scribendũ tardior, atque ineptior es: nunc igitur, dum sobrius, & siccus es, profer aliquid promissis dignum.

- immeritusq; laborat] solebant veteres illi, maximè poëtæ, & scriptores, parietes habere ceratos, vt, si quid forte noctu in mentem veniret, statim in eo inscriberent. paries igitur tuus ceratus immeritò abs te vexatur: iniuriaque in eum culpam cõfers.

Iratis natus paries Dijs] cum tibi nihil in mentem ueniat, quod in eo inscribas, uidetur Diis, & poëtis iratis natus esse. sic loquitur infrà saty. 7. de Prisco quodam ingenii mobilissimi. *Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis.* & suprà saty. v. lib. I. - *dehinc Gnatia Lymphis Iratis extructa.* *Dijs iratis* fieri dicitur id, quod infeliciter geritur. Hæc enim opinio sẽper fuit hominum animis insita Diis iratis, aut inuitis nihil prosperè euenire, nihil feliciter geri, nihil denique benè procedere, quod Virg. Aen. II. confirmat. *Heu nihil inuitis fas quẽquam fidere Diuis.* & Catull. ad Manlium. *Nihil mihi tam valdè placeat Rhamnusia uirgo: Quod temere inuitis susci-*

Si scalpra, & formas non sutor: nautica uela
Auersus mecaturis: delirus, & amens
Vndique dicatur meritò. quid discrepat istis,
Qui nummos, aurumq́; recondit, nescius uti
Compositis, metuensq́; uelut contingere sacrum?
Si quis ad ingentem frumenti semper aceruum
Porrectus uigilet cum longo fuste: neque illinc
Audeat esuriens dominus contingere granum:
Ac potius folijs parcus uescatur amaris:
Si positis intus Chij, ueterisq́; Falerni
Mille cadis: nihil est, tercentum millibus, acre
Potet acetum: age, si & stramentis incubet, unde-
Octoginta annos natus, cui stragula uestis
Blattarum, ac tinearum epulæ, putrescat in arca:
Nimirum insanus paucis uideatur eò, quòd
Maxima pars hominum morbo iactatur eodem.
Filius, aut etiam hæc libertus ut ebibat heres:
Dijs inimice senex custodis? ne tibi desit?
Quantulum enim summæ curtabit quisque dierum,
Vngere si cauleis oleo meliore, caputq́;
Cœperis impexa fœdum porrigine? quare,
Si quiduis satis est: periuras, surripis, aufers
Vndique? tun' sanus? populum si cædere saxis
Incipias, seruos've tuos, quos ære pararis:
Insanum te omnes pueri, clamentq́; puellæ,
Cum laqueo uxorem interimis, matremq́; ueneno,
Incolumi capite es? quid enī? neq; tu hoc facis Argis,
Nec ferro: ut demens genitricem occidit Orestes.
An tu reris eum occisa insanisse parente?
Ac non antè malis dementem actum furijs, quàm
In matris iugulo ferrum tepefecit acutum?
Quin ex quo est habitus male tutæ mentis Orestes:
Nil sane fecit, quod tu reprendere possis:
Non Piladen ferro uiolare, ausus've sororem
Electram: tantùm male dicit utrique, uocando
Hanc furiam, hunc aliud, iussit quod splendida bilis.
Pauper Opimius argenti positi intus, & auri,
Qui Veientanum festis potare diebus
Campana solitus trulla, uappamq́; profestis:
Quondam lethargo grandi est oppressus. ut heres

suscipiatur heris, id est, Diis. ex quo nata sunt hæc loquendi genera. Terent. Andr. *nescio, Nisi mihi Deos satis scio fuisse iratos, qui auscultauerim.* Idem Phorm. *mihi usu uênit hoc, scio, Memini relinqui me, Deo irato meo.* M. Tull. orat. pro Cælio. *Quamobrem si quem forte inueneritis, qui aspernetur oculis pulchritudinem rerum, non odore ullo, non tactu, non sapore capiatur, excludat auribus omnem suauitatem: huic homini ego fortasse & pauci Deos propitios, pleriq; autem iratos putabunt.* Plaut. Pœnulo. *Nam ego hodiè infelix dijs meis iratissimis Sexagenos immolaui.* T. Liuius li. 3. *Sin periurio gaudeant, Dijs magis iratis, quàm hostibus bellum gesturos.* Idem lib. 9. *nec moror quo minus in ciuitatem obligatam sponsione commissa iratis omnibus Dijs, quorum eluditur nomen, redeant.* M. Tull. epist. ad Attic. lib. 4. *De Apollonio quod scribis, qui illi Dij irati homini Græco? qui conturbare quidem putat sibi licere, quod equitibus Romanis.* est autem locus ille cum interrogatione legendus, ut dicam ὁδοῦ πάρεργον. *qui illi Dij irati?* id est, qui Dii sunt illi irati? quos ille Deos sibi habet iratos? Dolore animi impulsus, & perturbatus dixit illud Catullus ad se ipsum. *Quin te animo obfirmas, teq́; astringisq́;, reducisq́;, Et Dijs inuitis desinis esse miser?* Solét enim homines interdum perturbati impiè loqui, ut Chremes ille Terentianus in Heaut. *Deos nescio.*

Iam circum loculos, & claueis lætus, ouansq́;
Curreret. hunc medicus multùm celer, atque fidelis
Excitat hoc pacto: mensam poni iubet: atque
Effundi saccos nummorum, accedere pluréis
Ad numerandum: hominē sic erigit. addit & illud,
Ni tua custodis, auidus iam hæc auferet heres.
Men' viuo? vt viuas igitur, vigila, hoc age. quid uis?
Deficient inopem venæ te, nicibus, atque
Ingens accedat stomacho fultura ruenti.
Quid cessas? agedum sume hoc ptisanarium oryzæ.
Quāti emtæ? paruo. quanti ergo? octo assibus. eheu:
Quid refert, morbo: an furtis, pereamq́; rapinis?
Quisnam igitur sanus? qui non stultus. quid auarus?
Stultus & insanus. quid? si quis non sit auarus;
Continuò sanus? minimè. cur Stoice? dicam.
Non est cardiacus, Craterum dixisse putato,
Hic æger: rectè est igitur, surgetq́;? negabit;
Quòd latus, aut renes morbo tentantur acuto.
Non est periurus, neque sordidus. immolet æquis
Hic porcum Laribus. verùm ambitiosus & audax.
Nauiget Anticyram. quid enim differt, barathro'ne
Dones, quicquid habes, an nunquam utare paratis?
Seruius Oppidius Canusi duo prædia diues
Antiquo censu, natis diuisse duobus
Fertur. & hæc moriens pueris dixisse uocatis
Ad lectum: post quàm te talos, Aule, nucesq́;
Ferre sinu laxo, donare, & ludere vidi:
Te, Tiberi, numerare: cauis abscondere tristem:
Extimui, ne vos ageret uesania discors:
Tu Nomentanum, tu ne sequerere Cicutam.
Quare per diuos oratus vterque Penateis,
Tu caue ne minuas: tu ne maius facias id,
Quod satis esse putat pater: & natura coërcet.
Præterea ne uos titillet gloria, iure-
Iurando obstringam ambo: vter ædilis fuerit, vel
Vestrum prætor: is intestabilis, & sacer esto.
In cicere, atque faba bona tu, perdasq́; lupinis,
Latus vt in circo spatiere, aut æneus vt stes,
Nudus agris, nudus nummis, insane, paternis?
Scilicet vt plausus, quos fert Agrippa, feras tu

scio. eōdem pertinet illud, quod est suprà Od. XVIII. lib. I. – *nō ego te candide Bassareu Inuitum quatiam.* & illud de arte poët. *Tu nihil inuita dices, faciésve Minerua.*

Atqui vultus erat, &c.] atqui uultu, & fronte significabas te præclara quædam scripturū, ac prolaturum. *minantis*, id est, promittentis. ut epist. ad Celsum lib. I. – *dic multa & pulchra minantem, Viuere nec rectè, nec suauiter.* ad quem locum plura.

Si uacuum] si te uacuum, id est, omnibus negociis, & curis solutum tua villula accepisset, id est, cum te in villam tuam expeditum, & ociosum te cepisses. si, valet, *cum*, ut alibi annotauimus.

Quorsum pertinuit stipare] quid fuit opus Platonem cum Menādro, Eupoli, Archilocho tecū deportare, si nihil lecturus nihil tuo nomine dignum scripturus eras?

Inuidiam placare paras] Quemadmodum res secundæ inuidiam conflant: ita aduersæ extinguunt, & misericordiā cōmouent. Cum sit autem nihil calamitosius, nihil miserius animo uitioso, nullaq; uirtute ornato: credibile est ignauiam, atque inertiam ad placandam, sedandamque inuidiam multum ualere. nam contrà usu experimur quotidie uirtute præstantes uiros acerrima inuidia laborare, quā uis Aristoteles lib. 2. rhetor.

Aſtuta ingenuum vulpes imitata leonem?
Nequis humaſſe velit Aiacem Atrida vetas cur?
Rex ſum. nil vltrà quæro plebeius. & æquam
Rem imperito: ac, ſi cui uideor non iuſtus, inulto
Dicere, quæ ſentit, permitto. maxime regum,
Dij tibi dent capta claſſem redducere Troia:
Ergo conſulere, & mox reſpondere licebit?
Conſule. cur Aiax heros ab Achille ſecundus
Putreſcit, toties ſeruatis clarus Achiuis:
Gaudeat vt populus Priami, Priamusq́; inhumato:
Per quem tot iuuenes patrio caruere ſepulcro?
Mille ouium inſanus morti dedit, inclytum Vlyſſem,
Et Menelaum vnà mecum ſe occidere clamans.
Tu, cum pro vitula ſtatuis dulcem Aulide natam
Ante aras, ſpargisq́; mola caput, improbe, ſalſa:
Rectũ animi ſeruas? quorſum? inſanus quid enĩ Aiax
Fecit, cum ſtrauit ferro pecus? abſtinuit uim
Vxore, & nato, mala multa precatus Atridis:
Non ille aut Teucrum, aut ipſum uiolauit Vlyſſem.
Verùm ego, vt hærenteis aduerſo littore naueis
Eriperem: prudens placaui ſanguine diuos.
Nempe tuo furioſe. meo, ſed non furioſus.
Qui ſpecies alias ueris, ſcelerisq́; tumultu
Permiſtas capiet, commotus habebitur: atque,
Stultitia'ne erret, nihilum diſtabit, an ira.
Aiax immeritos dum occîdit, deſipit, agnos?
Cum prudens ſcelus ob titulos admittis inaneis:
Stas animo? et purũ eſt vitio tibicum tumidũ eſt cor?
Si quis lectica nitidam geſtare amet agnam:
Huic ueſtem, vt natæ, paret ancillas: paret aurũ:
Pupam, aut pupillam appellet, fortiq́; marito
Deſtinet vxorem: interdicto huic omne adimat ius
Prætor, & ad ſanos abeat tutela propinquos.
Quid ſi quis natam pro muta deuouet agna?
Integer eſt animi? ne dixeris. ergo, vbi praua
Stultitia, hic eſt ſumma inſania. qui ſceleratus:
Et furioſus erit. quem cepit vitrea fama:
Hunc circuntonuit gaudens Bellona cruentis.
Nunc age luxuriã, & Nomentanum arripe mecum.
Vincit enim ſtultos ratio inſanire nepotes.

tor. doceat inuidiam locũ habere ſæpius in fortunæ, quàm in animi bonis. ſed, vt cœperam dicere, nõ eſt id quod ſcribit Ariſtot. perpetuò, nec uſquequaque uerum. uno exemplo erimus contenti. quid fuit in Ariſtide admirabilius, qui præſtantius, quàm iuſtitia, & patientia paupertatis? at tamen cum pauper eſſet, iuſtique cognomen factis & vita conſecutus eſſet, hoc vno nomine, non odio potentiæ, aut diuitiarum, exilio illo decennali Athenięſibus uſitato, quod δι' ὀστράκων fiebat, multatus eſt. rectè igitur hoc loco Damaſippus ait Horatium inuidiam placare conari ignauia, deſidia, & inertia. hoc eſt uirtute relicta. Notum eſt illud Pindari à multis poſterioribus ſcriptoribus vſurpatum, inuidiam miſeratione meliorem, atque optabiliorem eſſe. uerba Pindari ſunt hæc Pyth. εἰδ. α. ἀστῶν δ' ἀκοὰ κρύφιον θυμὸν βαρύνει μάλιστ' ἐσλοῖσ' ἐπ' ἀλλοτρίοις, ἀλλ' ὅμως κρέσσων οἰκτιρμῶν φθόνος. μὴ παρίει καλά, id eſt, ciuium autem animos occultè grauat inuidia, cũ alienas uirtutes audiunt. Verùm tamen melior miſeratione inuidia eſt. ne prætermitte res præclaras, ex quibus expreſſum eſt illud epigramma Græcum lib. 1. ὁ φθόνος οἰκτιρμοῦ κατὰ Πίνδαρόν ἐστιν ἀμείνων· Οἱ βασκαινόμενοι λυγρὸν ἔχουσι βίον. Τοὺς δὲ λίαν ἀτυχεῖς οἰκτείρομεν. ἀλλὰ τίς εἶναι; Μήτ' ἄγαν ὀλβοδαίμων, μήτ' ἐλε-

Hic ſimul accepit patrimoni mille talenta:
Edicit, piſcator vti, pomarius, auceps,
Vnguentarius, ac Tuſci turba impia uici,
Cum ſcurris fartor, cum uelabro omne macellum,
Manè domum veniant. quid tum? uenêre frequẽtes.
Verba facit leno. quicquid mihi, quicquid & horum
Cuique domi eſt, id crede tuũ, et uel nũc pete, uel cras.
Accipe, quid cõtrà iuuenis reſponderit æquus.
In niue Lucana dormis ocreatus, vt aprum
Cœnem ego: tu piſceis hiberno ex æquore verris:
Segnis ego, indignus, qui tantum poſſideam: aufer:
Sume tibi decies: tibi tantundem: tibi triplex,
Vnde vxor media currat de nocte vocata.
Filius Aeſopi detractam ex aure Metellæ,
Scilicet ut decies ſolidum exſorberet, aceto
Diluit inſignem bacam, quî ſanior, ac ſi
Illud idem in rapidum flumen, iácerétue cloacam?
Quincti progenies Arri, par nobile fratrum,
Nequitia & nugis, prauorum & amore gemellum,
Luſcinias ſoliti impenſo prandere coëmtas.
Quorſum abeant ſani? creta, an carbone uotandi?
Aedificare caſas, ploſtello adiungere mures,
Ludere par impar, equitare in arundine longa
Si quem delectet barbatum: amentia uerſet.
Si puerilius his ratio eſſe euincet amare:
Nec quicquã differre, utrum'ne in puluere, trimus
Quale prius, ludas opus: an meretricis amore
Sollicitus plores: quæro, facias'ne, quod olim
Mutatus Polemon? ponas inſignia morbi,
Faſciolas, cubital, focalia: potus vt ille
Dicitur ex collo furtim carpſiſſe coronas:
Poſtquàm eſt impranſi correptus uoce magiſtri?
Porrigis irato puero cum poma, recuſat.
Sume Catelle: negat. ſi non des, optat. amator
Excluſus qui diſtat: agit ubi ſecum, eat, an non,
Quò rediturus erat non arceſſitus: & hæret
Inuiſis foribus? nec nunc, cum me uocet ultro,
Accedam? an potius mediter finire dolores?
Excluſit: reuocat: redeam? non, ſi obſecret. ecce
Seruus non paulo ſapientior. ô here, quæ res

ἐλεεινὸς ἐγώ. Idem Pindarus Νεμ. εἰδ. η. ait inuidiã ſemper inuadere uiros fortes, & uirtute præſtantes: cum deterioribus autẽ nõ certare. ἅπτεται δ' ἐσλῶν ἀεὶ· χειρόνεσσι δ' οὐκ ἐρίζει. & Pyth. εἰδ. ια. ἴσχει τε γὰρ ὄλβος οὐ μείονα φθόνον, ὁ δὲ χαμηλὰ πνέων, ἄφαντον βρέμει. cum his concinit illud Aeliani lib. 2. ποικίλης ἱστορ. ὅστις δ' ἐρᾷ φθονεῖσθαι, τοῦτο δήπου τοῦ Εὐριπίδου περιβλέπεσθαι ᾀδίδει, id eſt, quiſquis cupit inuideri, planè (quod ait Euripides) clarus, atque inſignis eſſe ſtudet.

- improba Siren] deſidiam Sireni ſimilem facit: aliàs uoluptates cum Sirenibus comparantur: quia utraque & deſidia, & uoluptas uno ferè modo animos hominum permulcet, lactat, corrumpit. de Sirenibus plura dicemus ad epiſt. 1. lib. 1. Nunc autem mihi uenit in mentem mirari, quamobrem M. Tull. lib. 5. de finibus, quo loco de ſcientia & rerum cognitione diſputat, ſcribat Sirenum cantibus nihil aliud ab Homero ſignificari, quàm diſcendi ſtudiũ, ſciẽdique uoluptatem. ſic enim M. Tull. *Mihi quidem Homerus huiuſmodi quiddam uidiſſe uidetur in his, quæ de Sirenum cantibus finxerit. Neque enim uocum ſuauitate videntur, aut nouitate quadam, & varietate cantandi reuocare eos ſolitæ, qui prætervehebantur: ſed quia multa ſe ſcire profitebantur, vt homines ad earum ſaxa diſcendi cupidi-*

Nec modũ habet, neque consilium, ratione, modoq;
Tractari non uult. in amore hæc sunt mala, bellum,
Pax rursum. hæc si quis tempestatis propè ritu
Mobilia, & cæca fluitantia sorte, laboret
Reddere certa, sibi nihilo plus explicet, ac si
Insanire paret certa ratione, modoq;.
Quid? cum Picenis excerpens semina pomis
Gaudes, si cameram percusti forte: penes te es?
Quid? cum balba feris annoso uerba palato,
Aedificante casas qui sanior? adde cruorem
Stultitiæ: atque ignem gladio scrutare: modò, inquã,
Hellade percussa Marius cum præcipitat se,
Cerritus fuit: an commotæ crimine mentis
Absolues hominem: & sceleris damnabis eundem,
Ex more imponens cognata uocabula rebus?
Libertinus erat, qui circum compita siccus
Lautis manè senex manibus currebat. & unum
Quiddã magnum addens, vnum me surpite morti:
Dijs etenim facile est, orabat: sanus utrisque
Auribus, atque oculis: mentem, nisi litigiosus,
Exciperet dominus, cum uẽderet. hoc quoque uulgus
Chrysippus ponit fæcunda in gente Meneni.
Iupiter, ingenteis qui das, adimisq; dolores:
Mater ait pueri menseis iam quinque cubantis,
Frigida si puerum quartana reliquerit: illo
Manè die, quo tu indicis ieiunia, nudus
In Tiberi stabit. casus, medicus'ue leuarit
Aegrum, ex præcipiti: mater delira necabit
In gelida fixum ripa: febrimq; reducet.
Quo'ne malo mentem concussa? timore deorum.
Hæc mihi Stertinius sapientum octauus amico
Arma dedit: posthac ne compellarer inultus.
Dixerit insanum qui me, totidem audiet: atque
Respicere ignoto discet pendentia tergo.
Stoice, post damnum sic uendas omnia pluris:
Qua me stultitia (quoniam non est genus vnum)
Insanire putas? ego nam uideor mihi sanus.
Quid? caput abscissum demens cum portat Agaue
Nati infelicis, sibi tum furiosa uidetur?
Stultum me fateor (liceat concedere ueris)

cupiditate adhærescerent. ita enim inuitant Vlyssem (nam uerti, vt quædam Homeri, sic istum ipsum locũ.) O decus Argolicũ quin puppim hûc flectis Vlysses, Auribus vt nostros possis agnoscere cantus? Nã nemo hæc vnquã est transuectus cærula cursu, Quin prius asti terit uocum dulcedine captus, &c. Hactenus. M. Tull. Ego autem hoc mihi persuadere non possum. Cum enim uoluptates aliæ sint turpes, aliæ honestæ: hæq; expetendæ, illæ fugiendæ: fugiendæ profectò nõ sunt eæ uoluptates, quæ è rerum cognitione, scientiaque nascuntur, quippe quæ sint honestissimæ. At Vlysses, ne Sirenum cantibus caperetur, uinciri se iussit: sociosq;, quibus aures cera, ne cantus illos exaudirent, obstruxerat, uincula sibi soluere uetuit, etiam si posterius, ut id facerent, magnopere contenderet, atque adeò imperaret. Quod non fecisset, nisi in iis cantibus insignem turpitudinem, pestem, calamitatem inesse, atque ab eis magnum sibi, suisque detrimentum importatum iri sciret. Postremò ut Sirenum cantus perniciosos, ac calamitosos fuisse facilius intelligere possis, scribit Homerus, quotquot homines Sirenibus canentibus aureis præbuissent, iis in patriam redeuntibus neque uxores, neque liberos obuiam lætos procedere, reditumque gratulari: locum autem ubi uersentur, & commorentur Sirenes,

Atque etiam insanum: tantum hoc edissere, quo me
Aegrotare putes animi vitio. accipe: primum
Aedificas: hoc est longos imitaris, ab imo
Ad summum totus moduli bipedalis: & idem
Corpore maiorem rides Turbonis in armis
Spiritum, & incessum: quî ridiculus minus illo?
An, quodcunque facit Maecenas, te quoque verũ est,
Tanto dissimilem, & tanto certare minorem?
Absentis ranae pullis vituli pede pressis,
Vnus vbi effugit: matri denarrat, vt ingens
Bellua cognatos eliserit. illa rogare,
Quanta'ne? num tandẽ, se inflans, sic magna fuisset.
Maior dimidio. num tanto? cum magis, atque
Se magis inflaret: non, si te ruperis, inquit,
Par eris. haec à te non multùm abludit imago.
Adde poëmata nunc: hoc est oleum adde camino:
Quae si quis sanus fecit: sanus facis & tu.
Non dico horrendam rabiem. iam desine. cultum
Maiorem censu. teneas Damasippe tuis te:
Mille puellarum, puerorum mille furores.
O maior tandem parcas insane minori.

hominum, qui illic contabuerint, ac putruerint, ossibus esse coopertum. Quorum omnium nihil eis, qui discendi studio ducuntur, impendére, aut accidere solere dicendum est: nisi forte dicat aliquis Vlysem, quemadmodum immortalitati, sic & rerum cognitioni patriam, vxorisq; & liberorum complexũ praetulisse. Xenophon autem ἀπομνημ. β. existimare uidetur in carminibus Sirenum uim quandam eorũ, qui nauigabant, retinendorũ fuisse propterea, quòd scirent illae, quibus quisq; cãtibus duceretur, ac delectaretur: & quòd ad eas artes, ac uirtutes, quas quisque coleret, suos cantus accommodarẽt, propriisque, & cõuenientibus unumquenque laudibus ornarent. Itaque cum scirẽt Vlyssem esse uerae laudis, solidaeq; gloriae cupidissimũ, eo carmine usas esse, quod ad illius uirtutem praedicandam, famaque sempiterna celebrandam ualdè pertineret: alios autem Vlysis dissimiles tali carmine neque allici, neque retineri ullo modo potuisse: immo uerò existimaturos fuisse à Sirenibus derideri. uerba Xenophontis sunt haec Ἃ μὲν οὖν Σειρῆνες ἐπῇδον τῷ ὀδυσσεῖ, ἤκουσας Ὁμήρου, ὧν ἐστιν ἀρχὴ τοιάδε τις. Δεῦρ' ἄγε δὴ πολύαιν' ὀδυσεῦ· Ταύτην οὖν, ἔφη, τὴν ἐπῳδὴν, ὦ Σώκρατες, οὐ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις αἱ Σειρῆνες ἐπᾴδουσαι κατεῖχον, ὥστε μὴ ἀπιέναι ἀπ' αὐτῶν τοὺς ἐπαινεθέντας; οὔκ, ἀλλὰ τοῖς ἐπ' ἀρετῇ φιλοτιμουμένοις οὕτως ἐπῇδον. σχεδόν τι λέγεις τοιαῦτα, χρῆναι ἑκάστῳ ἐπᾴδειν, οἷα μὴ νομίσει ἀκούων τὸν ἐπαινοῦντα καταγελῶντα λέγειν. Athenaeus quoque lib. 1. scribit Sirenes ea Vlyssi cecinisse, quae ad eius ambitionem, & plurimarum rerum studium essent accommodata. sic Athen. καὶ αἱ Σειρῆνες δὲ ᾄδουσι τῷ ὀδυσσεῖ τὰ μάλιστα αὐτὸν τέρψοντα, καὶ τὰ οἰκεῖα τῇ φιλοτιμίᾳ αὐτοῦ, καὶ πολυμαθίᾳ λέγουσαι.

Ponendum] amittendum, abiiciendum. ut epist. ad Quinct. *Pone. meum est (inquit) pono, tristisq; recedo.*

Dij te Damasippe] loquitur Horat. significat autem huius Damasippi, ut iam philosophi, barbam fuisse admodum magnam, & longam. iccircò ei urbanè tonsorem optat, qui eius barbam ad umbilicum fortasse, aut ad pubem demissam radat, aut certè tondeat.

Verum ob cons.] rectum, bonum. annot. infrà eadem sat.

-postquam omnis res mea] respondet Damasippus hoc modo. Postquam

rem

rem male gerendo ad inopiam redactus sum, &c.

Ianum Ad medium fr.] in Iano medio habitabant, uel magnam diei partē conterebant fæneratores. Erat autem Ianus uia sic appellata à Iani templo, ut declarant uerba illa Ciceronis Philipp. VI. *Ianus medius in L. Antonij clientela sit? quis unquam in illo Iano inuentus est, qui L. Antonio mille nummûm ferret expensum?* hoc igitur ait Damasippus, se, postea quàm naufragium fecerit suarum fortunarum, uersuris & fænore, & mercaturis, aliena negocia curare. inest autem in uerbo *fracta*, tralatio à naui fracta.

- uafer Sisyphus.] de Sisypho Aeoli filio uide annotata supra ad Od. XIIII. lib. 2. significat autem Damasippus sese olim studiosum fuisse uasorum antiquorum.

Quid sculptum] ita habent duo codices Vatic. & Iannoct. Faër. Torn. quos secutus sum. nam *scalptum* aliud est: ut sup. *scalpere terram Vnguibus*. saty. VIII. lib. 1. id est, fodere.

- infabrè] sine arte. cuius contrar. *affabrè*.

- quid fusum durius] quid minus eleganter conflatum. Pausan. Arcadicis scribit Rhœcum Phiæi filium, & Theodorum Teleclei Samios, primos æs conflare instituisse, atque ex eo fuso, & conflato statuas fecisse. fuit autem hic Theodorus annuli illius opifex, quo tantopere delectabatur Polycrates Samius, & quē in mare olim à se abiectum, rursus in præcordijs piscis posteà reperit, ut tradunt Herodotus in Thalia: & M. Tull. lib. 5. de finib. Antequam autem æneæ statuæ sculpi, confiariq; cœptæ essent, ex ebeno (ut ait idem Pausan.) cupresso, cedro, omni genere quercuum, taxo, loto fiebant. Mercurii ex ea sola arbore, quam θύον nominant Græci.

Callidus huic signo] ego quoduis signum, quanti esset, dicere noueram. ego cuiuslibet signi pretium sciebam.

Mercuriale] Mercurius præest mercaturis, & lucra adiuuat, ut infrà eadē saty. - *an magis excors, Reiecta præda, quam præsens Mercurius fert?* Plaut. in Sticho. *Quom benè re gesta saluos conuortor domum, Neptuno grates habeo, & tempestatibus, simul Mercurio, qui me in mercimonijs Iuuit, lucrisq; quadruplicauit rem meam.* Iccircò Damasippus, qui statuas, uasa, fundos, hortos mercabatur, ut pluris reuenderet, in eoq; benè rem suam gerere putabatur, Mercurius uulgò dicebatur. *Mercuriale* autem excudendum curaui secutus quinque codices manuscriptos: ut intelligamus Damasippum cognomento Mercurium dictum esse. alii habent *Mercuriali*: ut significet Horatius Damasippum Mercurialem esse nominatum.

- noui, Et morbi] uerba Horat. Lucri autem studium, & operam assiduam in uasis, & lignis, & similibus emendis positam, morbum appellat. Iam uerbum *purgare* coniunxit & Liuius cum patrio casu lib. 37. *Quibus purgantibus ciuitatem omnis facti, dictique hostilis aduersus Rom.* &c.

- atqui Emouit ueterem] respondet Damasippus morbum suum ueterem à nouo esse depulsum. utitur hoc eodem uerbo Od. XV. lib. 4. - *emouitq; culpas*.

- ut solet in cor] id est, ut fieri solet cum lateris, & capitis dolor in cor transfertur, fitque ex pleuritico quispiam cardiacus. secutus est autem Horat. hoc loco opinionem, seu potius errorem communem in eo, quòd cardiacis cor dolere existimat. nam non est ita. καρδίαν enim ueteres appellabant stomachum, ut docet Galenus, ex cuius affectu ac dolore καρδιακοὶ dicti sunt, non ex cordis. nam & Corn. Celsus lib. 4. morbum καρδιακὸν ait esse nimiam imbecillitatem corporis, quod immodico sudore digeritur.

Vt lethargicus hic cum fit pugil.] uariè explicatur hic locus. à quibusdam, sic: ut cum ego lethargo laborans fio pugil, & phreniticus: alii sic: ut cum aliquis lethargicus morbo cõmutato fit phreniticus, quæ explicatio mihi magis placet. λήθαργος est pœnè inexpugnabilis somni necessitas, Latinè ueternus, id est, mentis torpor, omnium propemodum rerum obliuionem afferens. lethargici dicuntur, à Græcis, qui tali morbo sunt affecti, quos ueternosos appellant Latini.

-& medicum urget] & medicum pugnis, & plagis insequitur, quod facere solent phrenitici.

Dum ne quid simile huic] hunc quoque locum uariè uideo explicari, & intelligi. alii sic. esto, ut libet, id est, per me licet sis lethargicus, & phreniticus, dum modo nihil phrenitico simile facias, ac me pugnis cædas, & ita Porph. alii sic: esto, vt libet: sit ita ut dicis, dum ne quid simile huic, id est, mihi accidat: dum modò in similem morbum non incidam. ego priorem explicationem malo.

-o bone, ne te Frustrere] loquitur Damasippus.

Si quid Stertinius ueri crepat] si quid ueri loquitur, ut annot. suprà ad Od. XVIII. lib. I. Vnum est è decretis Stoicorum, stultos omnes insanire. fuerat autem hic Stertinius philosophus Stoicus. de quo epist. ad Iccium lib. I. *Empedocles, an Stertinij deliret acumen.* & fortasse Stertinius ille est, quem commemorat Cælius in orat. ad populum. *equusq; mihi sub feminibus occisus erat; oreas detraho inspectante Lucio Stertinio.* citat Festus in uoce *Orea*.

-unde] à quo. vt sæpe aliàs.

-sapientem pascere barbam] barbam philosophicam. solebant enim philosophi, vt seueriore, ac tristiore aspectu essent, barba maiore, & longiore capillo in publicum prodire. Atque etiam ceteris in rebus, ac personis, mæroris, tristitiæ, luctus indicium erat barba longior, ut declarant illa apud M. Tull. Verr. IIII. de iure dicundo. *Heraclius ille Syracusanus, et hic Bidinus Epicrates expulsi bonis omnibus Romã venerunt: sordidati, maxima barba, & capillo Romæ propè biennium fuerunt.* idem in orat. de lege Agrar. contra Rull. *concio tandem expectata P. Rulli, quòd & princeps erat agrariæ legis, & truculentius se gerebat, quàm ceteri. iam, designatus alio uultu, alio uocis sono, alio incessu esse meditabatur. vestitu obsoletiore, corpore inculto, & horrido. capillatior quàm antè, barbaq; maiore, ut oculis & aspectu denunciare omnibus uim tribunitiam, & minitari Reip. videretur.* Suetonius in Augusto. *Adeò nanque consternatum ferunt, vt per continuos menses, barba, capilloque summisso, caput interdum foribus illideret, vociferans, Quinctili Vare redde legiones.* T. Liuius lib. 2. *ad hoc promissa barba, & capilli efferauerant speciem oris.* idem lib. 6. *Coniecto in carcerem Manlio satis constat, magnam partem plebis uestem mutasse, multos mortales capillum, ac barbam promisisse.* Idem lib. 27. de M. Liuio Salinatore. *sed erat ueste obsoleta, capilloq;, & barba promissa, præferens in uultu, habituq; insignem memoriam ignominiæ acceptæ.* Plutarch. in Catone Vticense. ἀπ' ἐκείνης δὲ τῆς ἡμέρας λέγεται μήτε κεφαλὴν ἔτι κείρασθαι, μήτε γένεια, μήτε στέφανον ἐπιθέσθαι. πένθους δὲ, καὶ κατηφείας, καὶ βαρύτητος, ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς τῆς πατρίδος, ἓν σχῆμα, νικώντων ὁμοίως, καὶ νικωμένων, ἄχρι τελευτῆς διαφυλάξαι. id est, *Ab illo uerò die fertur neque caput, neque barbam totondisse: neque coronam capiti imposuisse: luctus autem, & mæroris, & tristitiæ ob calamitates patriæ, unam perpetuam speciem, siue uincerent, siue uincerentur, vsque ad supremum uitæ diem, seruauisse.*

Fabricio] pontem Fabricium, hodie Iudaicum nominant.

-dexter] opportunus, æquus, amicus, propitius. Virg. Aen. 4. *Assis, ô, placidusq; iuues, & sidera cælo Dextra feras.*

-pudor (inquit) te malus urget.] pudore uitioso afficeris: de quo lege quæ annotata sunt ad epist. ad Quinct. lib. I.

- nil uerbi,pereas] nihil prætereà afferam,nihil loquar,quo tibi diſſuadeam, ne tibi mortem conſciſcas : non prohibebo, quo minus forti animo moriaris.

- mala ſtultitia] mala epithetum eſt perpetuũ. nulla enim ſtultitia bona eſt.

- & quencunque] ſic habent tres libri Vat.& Iann.Faër.Torn.uulgati *quæcunque* mendosè. *agit* autem, id eſt, agitat, impellit, uexat.

Chryſippi porticus] ſchola Stoica.ϛοὰ enim porticus eſt.Chryſippus autem Stoicorum porticum fulcire putabatur, inquit M. Tullius lib. 2. Academ. quæſt. quanuis Zeno Citiæus Stoicæ diſciplinæ ſit auctor,& princeps.

- uelut ſiluis vbi paſſim] quẽadmodum (inquit)in ſiluis,& locis impeditis, ij omnes,qui à uia deflexerunt,æquè à uia aberrant,etiam ſi alius aliorſum feratur: ita varia quidem ſunt ſtultitiæ, atque inſaniæ genera, & totidem, quot uitiorum nomina: ſed peræquè omnes ſtulti,atque inſani ſunt. huc pertinet illud Simonidis,quod commemorat Plato in Protag.τῶν ἠλιθίων ἄπειρα γενέθλα,id eſt,ſtultorũ infinita ſunt genera.

Palantes] uagantes : quo uerbo ſæpe utitur T.Liuius.

- ſed varijs illudit partibus] id eſt,ſed error ille in varijs partibus verſatur, quaſi ludibundus.ſic Virg.Georg. II.*Cui ſuper indignas hiemes,ſolemque potentem,Silueſtres vri aſſiduè, capreæq; ſequaces Illudunt.*

- hoc te Crede modo inſanum] ita te inſanum eſſe crede,ut is,qui te deridet, nihilo minus ſit ridiculus,nihiloq; ſapientior,quàm tu.

- caudam trahat] ſibilis & riſu dignus ſit.natum à puerorum more.ſolent enim eorum,quos irrideri,ſiniſtroque uulgi clamore excipi uolunt,tergo animantium caudas aſſuere,aut alligare,iiſque uſque eò acclamare,dum hi clamoris cauſa cognita, caudam ſibi auellant.

- eſt genus vnum Stultitiæ] duo ſtultitiæ genera admodum diſſimilia, ac diuerſa proponit : unum eius,quæ ea extimeſcit,in quibus nihil periculi eſt: alterum eius,quæ certiſſima pericula non metuit. Atque hæc multo ante à Xenophõte fuerant occupata ἀπομνημ.α.his uerbis τῶν τε γὰρ μαινομένων,τοὺς μὲν οὐδὲ τὰ δεινὰ δεδιέναι, τοὺς δὲ καὶ τὰ μὴ φοβερὰ φοβεῖσθαι, &c.

- in cãpo] in planitie.ut ſuprà ſaty. I I. *- ut ſi quis aſellum In campo doceat parentem currere frenis*: aliàs campi appellatione Martius intelligitur.

- huic varium] ab hoc ſuperiore diuerſum.

- amica Mater] *amica mater*, uno ſpiritu,& ſine interpunctioue legendũ,& ſcribendum eſt.Nam ſic loquuntur & Græci,φίλη μήτηρ.Heſiod.in Theog.de Tritone ὅς τε θαλάσσης Πυθμέν' ἔχων παρὰ μητρὶ φίλῃ, καὶ πατρὶ ἄνακτι Ναίει χρύσεα δῶ δεινὸς θεός.

- ſerua] caue. φυλάττου : uel ſerua te.

Non magis audierit,quàm Fuſius eb.] non magis audierit,quàm Fuſius ille actor tragicus : qui,cum aliquando Hecubam Priami uxorem dormientem ageret,& Polydorus à Polymneſtore interfectus Hecubã matrem, & Ilionam ſororem dormientes inclamaret,ille ſeriò dormiens,neque reſpondere potuerit,neque exaudierit. Polydorum autem Priami filium interfecerat Polymneſtor Rex Thraciæ,auri unà cũ puero apud ſe depoſiti cupiditate impulſus:quod & Virg.narrat Aen.3.*Fas omne abrumpit:Polydorũ obtruncat,& auro Vi potitur.*& Polydorus Euripidis in Hecuba his uerbis. Κτείνει με χρυσοῦ τὸν ταλαίπωρον χάριν Ξένος πατρῷος. Erant autem hæc uerba Polydori mortui ex aliqua uetere tragœdia, fortaſſe Attii.quæ ponuntur etiã in oratione pro Sextio,quo loco oſtendit M.Tullius, quàm inuiſus populo fuerit P.Clodius.ſic M.Tull.de Clodio. *is, cùm quotidie gladiatores ſpectaret,nunquam eſt conſpectus : cùm ueniret, emergebat ſubitò, cum ſub tabulas ſubrepſerat,*

ferat, ut, Mater te appello, dicturus uideretur. innuit autem uerbis illis M.Tull. P.Clodium, in eo quòd ita populi aspectum fugeret, & latebras assiduè quæreret, cũ spectatum gladiatores ueniens subitò è tabulis prodiret, Polydoro illi ab inferis exeunti, matremq; appellanti similem fuisse. extant duo uersus integri ad hunc locum pertinentes, quos primo lib. Tuscul. profert idem M.Tull. *Ecce alius exoritur è terra, qui matrem dormire non sinat. Mater te appello, quæ curam somno suspensam leuas. Neque te mei miseret: surge , & sepeli natum.* Idem Acad. II. *Quid Iliona somno illo? Mater te appello. Nónne illa credit filiũ locutum, ut uerè experrecta etiam crederet?* sed quòd hoc loco Ilionam nominat Horatius, ut & in superiore loco Cicero, dicendũ Hecubam Ilionam quoque fuisse nominatam. Alioqui non facilè hic locus poterit explicari, cum Iliona Priami filia fuerit, Polydori soror.

Catienis mille ducentis] Catienus Polydori partes agebat. totius igitur huius loci hæc sententia est. sunt rursus quidam hoc insaniæ genere laborantes, ut nullum periculum extimescant, non ignes, non rupem, non fossam: quos, si propinqui moneant, ut sibi caueant, nihilo magis audierint, quàm Fusius ille tragœdiarum actor, Ilionæ, aut Hecubæ personam sustinens, & somnũ simulans (quemadmodum personæ, & tragœdiæ ratio ferebat) audiuit Catienum tragœdum Polydori parteis agentem, cum hæc uerba magno clamore loqueretur, *Mater te appello.* obscurè autem, & urbanè Fusium irridet, qui cum somnum simulare deberet, seriò dormierit, uino obrutus.

-huic ego uulgum Err. simil.] docebo, atque ostendam uulgum similem huic errori errorem errare, id est, simili, atque hic laborat, insania laborare. *Insanire errorem* genus loquendi Horatianum, qualia sunt illa, *currere cursum*, *ludere ludum*.

Insanit ueter. stat.] fatebor Damasippum non esse sanum, qui tanto statuarũ emendarum studio ducatur: sed Damasippi creditor longè insanior est, qui spe quæstus ei homini credat, qui nunquam sit id, quod creditum est, soluturus. insanus est emtor: uenditor insanior, qui Damasippi fidei credat. *integer mentis* autem ex eo genere est, quod suprà collegimus ad Od. XXII. lib. I. -*integer uitæ*, *maturus æui*, &c.

Accipe, quod nunquam, &c.] sic te accipere iubeam, quod nunquam reddas mihi, utrùm tu insanus eris, si accipias, an potius insanus, si prædam æquo Mercurio oblatam reiicias?

-præsens] æquus, fauens.

Scribe decem à Nerio, &c.] sic habent codic. duo Vatic. & Card. Rainun. Iann. Tornesij. Nerium, & Cicutam fæneratores accipio, hoc modo: Scribat debitor se à Nerio fæneratore accepisse decem: decem Nerio ferat accepta, id est, caueat Nerio per syngrapham, uel per argentariorum scripturam, se pecuniam ei certam debere. non est satis. accedant centum tabulæ Cicutæ fæneratoris nodosi, id est, supra modum diligentis, & acris in nominibus, & syngraphis faciendis: qui debitores multis cautionibus, & perscriptionibus, & litteris, ueluti nodis quibusdã obstringebat. adde mille cautiones, & formulas, & iuris laqueos, quibus debitor constrictus teneatur: hæc omnia uincula tamen hic fugacissimus debitor effugiet. ita futuræ sunt inanes, atque inutiles creditori omnes illæ tabulæ, formulæ, cautiones, scripturæ. Cicutæ tabulas intellige, litteras, & syngraphas, quibus sibi caueri iubebat Cicuta, cum pecuniam fænerabatur. Iam uerba illa, *scribe decem à Nerio*, sic accipienda sunt, quasi dicentur debitori ab ipso Nerio fæneratore. nam *scribere* dicebatur debitor, qui mutuum sumebat, cum uel ipse, uel argentarius eius nomine, ferebat acceptum creditori: & idem *rescribere* dicebatur, cum æs alienum

dissoluebat,

dissoluebat,uel per se,uel per argentarii scripturam,qui in codicem suum referebat,æs alienum à debitore creditori esse dissolutum. Alij hunc Cicutam iurisconsultum fuisse uolunt.

Proteus] tergiuersatorem,& fugacem debitorem cum Proteo comparat,qui, vt est apud Hom.ὀδ.δ.modò leo,modò pardalis,modò aper,modò,quicquid uoles, fiebat.uide annot.ad epist.1.lib.1. similis igitur erit Proteo debitor Damasippus, cum vocabitur in ius. ex omnibus enim cautionibus, & formulis, & syngraphis, & tabulis elabetur.

Putidius multo,&c.] multo stolidior,atque insanior est Perillius,qui id credit alteri,quod ille nunquam sit dissoluturus.*dictare* est creditoris.dictat enim creditor, cum iubet scribere, sibique acceptum ferre debitorem: uel cum dictat argentario nomen suum, ut perscribat ille in codice suo nomina creditoris, & debitoris.

- rescribere] reddere per argentarij codicem, & scripturam.

- togam componere] toga composita attendere:sed ad audiendum parare.

- calet] æstuat. tralatio ducta est à morbis corporis,& maximè à febri. suprà transtulit ad amorem,morbum animi teterrimum Od.XI.lib. 4. *Non enim posthac alia calebo Femina.*

- vos ordine adite] uos,qui morbis animi affecti estis,suo quisque ordine ad me accedite.

Danda est ellebori] significat auaros omnium,qui animo laborant,insanissimos esse,auaritiamq;,maximam esse insaniam.

Nescio an Anticyram] amplificatio est. non solùm hoc dico,multò maximam ellebori partem auaris esse dandam: uerumetiam existimo totam Anticyram,in qua nascitur elleborus,ijs esse tribuendam. epist. ad Pison.de arte poet. *Si tribus Anticyris caput insanabile nunquam Tonsori Licino commiserit.*

Heredes Staberi, &c.] Staberii heredes iussi sunt à testatore incidere in eius sepulcro, quantum ab illo ex testamento accepissent: quod nisi fecissent,damnati sunt ab eodem testatore Staberio centum paria gladiatorum populo Ro.dare. sic autem concipi solebant uerba testamentorum: hoc, uel illud faciat heres meus: si non fecerit, hoc, uel illud dare, seu facere damnas esto.

- atque epulum] & damnati sunt epulum præbere populo Ro.arbitratu Arrij hominis sumtuosi,& luxuriosi: & item maximam uim frumenti.dixit ὑπερβολικῶς *frumenti quantum metit Africa. Incidere* autem, iussu testatoris scilicet.

- siue ego praue,Seu rec.] Staberium loquentem facit.

- ne sis patruus mihi] ne me reprehende. uide annot.ad Od.XII.lib.3.

- credo Hoc Staberi pr.a.] id est,credo Staberium hoc prudenter iussisse. *iussisse* autem legendum est,non *uidisse*,ut uulgò scriptum est.sic enim loquebantur veteres: eiusq; rei extant complura apud scriptores exempla.Cicero accus.lib.2. *heredem statuas iussum esse in foro ponere: nisi posuisset, Veneri Ericinæ esse multatum.* Caius tit.de legat.& fideicomm.lib.30.Pandect.*Et si æquo pretio emere, uel uendere iusserit testator,adhuc utile legatum est.* Iulianus eod.lib.*Si Sempronius Titium heredem instituerit, & ab eo post biennium fundum dari iusserit Mæuio.*Paulus lib.XXXI.*si testator dari quid iussisset,aut opus fieri*,&c.Idem lib. XXXII. *præterea si sine liberis Hermippus moreretur,aliam possessionem dari iusserat.*De altera autem scriptura dubitaturum arbitror neminem in probatis linguæ Latinæ auctoribus uersatum, quin sit inepta,& corrupta. nam ita quidem loquimur, *plus uidit, multum uidit*,pro his, intelligentior fuit, ualdè intelligens fuit: *prudens uidit* autem,nunquam dicunt Latini, quod sciam.Cum autem ita dicimus,*hoc uidit*,simile est,ac si diceremus,hoc intel-

lexit. quæ ſentẽtia huic loco nõ conuenit. Nã hæc uerba *credo hoc Stab. pr. anim. iuſſ.* referuntur ad illa ſuperiora, quæ dixerat Staberius, *ſiue prauè, ſiue rectè: hoc uolui*, id eſt, hæc eſt mea ultima uoluntas, ſiue ſit praua, ſiue recta. reſpondet nunc Damaſippus, ſiue quis alius. credo Staberium id, quod iuſſit, ac uoluit, rectè uoluiſſe, prudenterq́; iuſſiſſe: ſed quid ſenſit, cum, &c. id eſt, quid ſpectauit? quæ fuit eius mens? quæ ſententia? &c. Animaduerte autem animum Staberii prudentem, pro eo, quod eſt, Staberium prudentem, poſitum eſſe. quod genus alibi notauimus.

- quoad uixit] quoad, hoc loco, vnius ſyllabæ eſt, ut apud Lucret. lib. 5. *Sentit enim uim quiſque ſuam, quoad poſſit abuti.* ibid. *Et ſimul ecquæ ſit finis, quoad mœnia mundi, Et taciti motus poſſint hunc ferre laborem.*

- credidit ingens Pauperiem uit.] qua in re magnopere fallebatur. Non eſt enim paupertas ea uitio uertenda, quæ à Deo immortali in nos profecta eſt, quæq́; nulla noſtra ignauia, aliáue culpa nobis accidit. Itaque uetat eam Heſiodus maledicti loco alteri obiicere, aut exprobrare, tanquam Dei munus, his uerbis, Μηδέποτ' οὐλομένην πενίην θυμοφθόρον ἀνδρὶ Τέτλαθ' ὀνειδίζειν μακάρων δόσιν αἰὲν ἐόντων. ſic & Theognis, Μήποτέ τοι πενίην θυμοφθόρον ἀνδρὶ χολωθεὶς, Μηδ' ἀχρημοσύνην οὐλομένην πρόφερε.

- & cauit nihil acrius] quàm paupertatem. acrius, id eſt, uehementius.

- ut, ſi Forte] adeò, ut ſi forte uno quadrante minus diues mortuus eſſet, &c. *periſſet* excudendum curaui, ſecutus auctoritatem duorũ Vat. & Rain. Card. Iann. Torneſii.

- omnis enim res] hæc dicuntur ex perſona Staberii hominis auariſſimi. his autem Horatianis non eſt diſſimile admodum Theognidis illud, nullam aliam uulgò uirtutem haberi, nihilq́; aliud eſſe opinione hominum laudabile, & glorioſum, quàm diuitias: ceteras res inutiles duci, etiam ſi quis Rhadamanthũ continentia, & æquitate uincat, Siſypho ſcientia antecellat. ſic Theogn. Πλήθει δ' ἀνθρώπων ἀρετὴ μία γίνεται ἥδε Πλουτεῖν, τῶν δ' ἄλλων οὐδὲν ἄρ' ἦν ὄφελος, Οὐδ' εἰ σωφροσύνην μὲν ἔχοις Ῥαδαμάνθυος αὐτοῦ, Πλείονα δ' εἰδείης Αἰολίδου Σισύφου. ſic Eurip. Phœniſſ. ait pecuniam ab hominibus plurimi fieri, maximamque uim habere rerum humanarum. Τὰ χρήματ' ἀνθρώποισι τιμιώτατα, Δύναμίν τε πλείστην τῶν ἐν ἀνθρώποις ἔχει. Heſiodus autem pecuniam mortalibus animam dicit eſſe, Χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι. adde his illud, πλούτῳ δ' ἀρετὴ καὶ κῦδος ὀπηδεῖ.

- ſapiens ne, etiam &] ſic habent omnes libri manu ſcripti: ſed in alijs poſt particul. *ne*, ſcripta eſt interrogationis nota: in aliis non item. itaque dicendum eſt uel eam uacare, aut certè ornatus cauſa adiectam eſſe, ut ſat. x. lib. 1. *O ſeri ſtudiorum, quí ne putetis Difficile, & mirum*, &c. & ſæpe aliàs: uel interrogandi uim habere. In lib. Card. Rain. non erat copulatio *&* ante *rex*.

- quid ſimile iſti Græc. Ariſtipp.] Laërtius in Ariſtippo, τοῦ θεράποντος ἐν ὁδῷ βαστάζοντος ἀργύριον, καὶ βαρυνομένου, ἀπόχεε (ἔφη) τὸ πλέον, καὶ ὅσον δύνασαι, βάσταζε. id eſt, cum ſeruus eius in uia argentum portaret, eoq́; onere grauaretur. abiice (inquit) quod uires tuas ſuperat: & quantum potes, gere.

Nil agit exemplum, litem q.] nihil prodeſt, inane, & inutile eſt exemplum, quod æquè in controuerſiam uocari poteſt, atque id, de quo dubitabatur. nam quod eiuſmodi eſt, lite priore diremta, ac diſſoluta, nouam ex ſe gignit. ſignificat autem utrunque inſanire, & eum, qui aurum ita conſectatur, & amplectitur, ut bonis quæſitis uti non audeat, & eum, qui ſua bona profundit, diſſipat, pro nihilo putat.

Si quis emat citharas, &c.] totus hic locus uidetur ex Oeconomico Xenophontis petitus in principio, tibi multis uerbis docet χρήματα, id eſt, pecunias, nõ

esse χρήματα ei, qui nesciat uti, quemadmodum neque tibias ei, qui tibiis canere ne sciat, esse utiles. sic Xenoph. ὥσπερ γε αὐλοὶ τῷ μὲν ἐπισταμένῳ ἀξίως λόγου αὐλεῖν, χρήματά ἐστι· τῷ δὲ μὴ ἐπισταμένῳ οὐδὲν μᾶλλον, ἢ ἄχρηστοι λίθοι, εἰ μὴ ἀποδιδοῖτό γε αὐτούς.

Auersus mercat.] abhorrens à mercaturis.

-quid discrepat istis, Qui n.] in diuitiis semper usum desiderat Horatius, ut saty. I. lib. I. *Nescis quò ualeat nummus, quem præbeat usum? Panis ematur*, &c. usum autem diuitiarum præclarè Pindarus in eo situm esse ait Nεμ. εἰδ. α. nō, ut aurū domi conditum, atque in terram defossum serues: sed ut tibi in primis benè facias, primusq; fruare: secundo loco, ut egentibus amicis largiendo benè audias. Verba Pindari sunt hæc, Οὐκ ἔραμαι πολὺν ἐν μεγάρῳ πλοῦτον κατακρύψας ἔχειν, ἀλλ' ἐόντων εὖ τε παθεῖν, καὶ ἀκοῦσαι φίλοις ἐξαρκέων. sunt & alia quædam ab ipso Horatio posita in superiore satyra, quæ cum his conferat studiosus lector.

-met. q;, uelut cont. fac.] sic saty. I. lib. I. - *congestis undique saccis Indormis inhians, & tanquam parcere sacris Cógeris, & tanquam pictis gaudere tabellis.*

Porrectus] stratus, iacens, extensus, ut sat. superiore.

-nihil est] nihil est mille optimi uini cados domi conditos habere.

-vnde-Octoginta] tmesis. undeoctoginta enim dicimus, ut undeuiginti, & similia.

Blattar. ac tin. ep.] stragula uestis à blattis, & tineis corrosa. quidam scribi uolunt hoc nomen hoc modo, *blaptis*, & non *blattis*, à uerbo βλάπτειν.

Filius, aut etiā hæc libertus] sic suprà Od. XIIII. li. II. *Absumet heres Cæcuba dignior Seruata centum clauibus, & mero Tinguet pauimentum superbum Pontificum potiore cœnis.* Tales homines heredibus quidem sunt diuites, sibi autem pauperes, ut in dicat Græcornm epigramma, Πλοῦτον μὲν πλουτοῦντος ἔχεις, ψυχὴν δὲ πένητος. Ὦ τοῖς κληρονόμοις πλούσιε, σοὶ δὲ πένης.

Dijs inimice senex] θεοῖς ἐχθρέ. Dijs inuise. Nam Dij immortales grauissimè offenduntur tua immoderata parsimonia. uel credibile est, te inuisum esse Diis immortalibus, seu tibi iratos esse Deos, qui ita miser sis. sis enim loquuntur Græci: Demosth. περὶ στεφάν. ὁ δὲ παμπόνηρος, καὶ θεοῖς ἐχθρὸς, καὶ βάσκανος ὄντως.

-custodis?] hic est scribenda interrogationis nota. duo enim quærit, utrùm sua custodiat, ut absumat heres, an, ne sibi quippiam desit.

Quantulum enim summæ cur] quantum de summa, & de aceruo deminuet unusquisque dierum, si paulò mundiore, & liberaliore uictu, cultuq; utêris?

-oleo meliore] oleo meliore, quàm soles. non tali, quali utebatur Auidienus ille, nempe odoris teterrimi, & quem nemo perferre posset. uide satyra superiore, de Auidieno Cane, & saty. VI. lib. I. de Natta, qui oleo ex lucernis detracto ungebatur.

-porrigine] porriginem putant quidam à porrigendo dictam, protereà quòd porrigi ac dilatari solet, nisi maturè curetur. nascitur autem inter pilos, ut in capillo, idq; sæpius: in barba autem, & supercilio rarius: surgunt in locis porrigine affectis squammulæ quædam (ut scribit Corn. Celsus lib. 6. (eæq; à cute resoluuntur, & interdum madent, multo sæpius siccæ sunt. repurgatur hic morbus sæpe pectendo, & medicamentis leniter reprimentibus, ut aceto cum oleo, & similibus. in uno codice calamo exarato ego scriptū reperi *prurigine*: quam scripturam tamē si non damnem, alteram tamen ei antepono. utitur ea uoce Lucill. lib. XXX. *Triste, & corruptum scabie, & porrigine plenum.*

-quare, Si quiduis satis est, perjur.] quamobrem si quouis uictu, & quantumuis tenui, sordidoq; cultu contentus es, omnia facis, & pateris, ut rem augeas?

cur peieras, furaris, eripis undique?

- periuras] hoc uerbo etiam Plautus utitur Asinaria. *pernegabo, atque obdurabo, periurabo denique.* & Mercat. *nolim quidem: verum homo periurabit.* & Pœnulo, *Perge. optumè hercle periuras.* & in Cistell. *Periurare me patiere?* Vsitatius tamen peierandi uerbum.

- pararis] paraueris, emeris. notauimus alibi.

Cum laqueo vxorem, &c.] credibile est quempiam hîc ab Horatio tacito nomine describi, qui uxorem laqueo extinxerit, ut dote potiretur: quemadmodum & alium, qui matrem ueneno necarit, vt pecunia materna citius frueretur.

- Incolumi capite es?] sanus'ne es? sanæ'ne mentis es?

- quid enim? neque tu hoc f. &c.] ridicula auari scelerati, atque impij defensio, dedita opera ab Horatio conficta, ut ostendat statim eius insaniam cum Orestis furore esse comparandam: immò uerò esse acriorem, & grauiorem. dices te (inquit Damasippus) non esse impium, neque insanum, quia neque Argis matrem tuam interfeceris, neque ferro, quomodo Orestes. malim autem ita legi, *quidni? neque enim hoc facis Argis.* quam scripturam probant doctiss. uiri, & ratio tuetur ac confirmat. respondet enim pro aduersario ridiculè, hoc modo, quid ni incolumi capite sis? Neque enim Argis matrem interficis, ut Orestes. significat autem eum æquè matricidam, & insanum esse, atque Orestem, cum locus matricidium non distinguat.

- genitricem occidit Orestes] Ita nota est Orestis, & Clytemnestræ ab Oreste necatæ historia, ut superuacaneæ operæ sit plura hac de re annotare. Præterea ex Euripide, si quis eam ignorat, petere licet. uerumtamen hæc ascribam ad hunc locum, quæ non sunt fortasse cuiuis notissima: Orestem, cum pater eius interficeretur, annum ætatis decimum tertium agentem, ut uult Pherecydes, à nutrice Laodamia, ut Pindarus ait εἰδ. ια. πυθ. ab Arsinoa, ex oculis, & manibus Clytemnestræ sublatum, atque ereptum fuisse: deinde (id quod omnibus est notum) corroborata iam ætate, Apollinis iussu patris ulcisce̅di causa supplicium de matre sumsisse: postremò non solùm diuina, sed etiam deæ sapientissimæ sententia esse liberatum, ut ait M. Tull in orat. pro Milone, & Demosthenes ἐν τῷ κατ' Ἀριστοκράτους λόγῳ.

An tu reris eum] existimas'ne (inquit) matre demum à se necata insanisse Orestem, & antequàm facinus admitteret, dementem, atque insanum fuisse? uult Orestem, antequàm materno sanguine manus pollueret, insanum fuisse, non ex scelere insaniam natam esse, ut poëtæ fabulantur: qui faciunt Orestem, Athamantem, & ceteros matricidas, in tragœdijs à Furiis agitari, earumq; tædis ardentibus perterreri. sed M. Tull. in orat. in L. Pisonem, & orat. pro Rosc. Amerino negat illa esse credenda de Furiis, ac facibus, aitq; *sua quenque fraude, suo facinore, suo scelere, sua audacia, de sanitate, ac mente deturbari: has esse impijs assiduas, domesticasq; Furias: has esse impiorum flammas, tædas, & faces.* sic ferè Aeschines orat. κατὰ Τιμάρχου in extrema. Μὴ γὰρ οἴεσθε, ὦ ἀθηναῖοι, τὰς τῶν ἀδικημάτων ἀρχὰς ἀπὸ θεῶν, ἀλλ' οὐχ ὑπ' ἀνθρώπων ἀσελγείαις γίνεσθαι, μηδὲ τοὺς ἠσεβηκότας, καθάπερ ἐν τραγῳδίαις, ποινὰς ἐλαύνειν, καὶ κολάζειν δᾳσὶν ἡμμέναις, ἀλλ' αἱ προπετεῖς τοῦ σώματος ἡδοναὶ, καὶ τὸ μηδὲν ἱκανὸν ἡγεῖσθαι, ταῦτα πληροῖ τὰ λῃστήρια· ταῦτα ἐπακτροκέλητα ἐμβιβάζει. ταῦτά ἐστιν ἑκάστῳ ποινή· ταῦτα παρακελεύεται τοῖς νέοις, σφάττειν τοὺς πολίτας, ὑπηρετεῖν τοῖς τυράννοις, συγκαταλύειν τὸν δῆμον· id est, *Nolite enim existimare, Athenienses, iniustorum, & audacium facinorum principia à Dijs, non à petulanti hominu̅ improbitate nasci, neque impios, & sceleratos homines Furiarum tædis ardentibus agitari, at-*

que

què excruciari, sed profusæ & proruptæ corporis libidines, ac uoluptates: uastæ, & immensæ cupiditates, hæc sunt, quæ terras omneis latronibus, & grassatoribus complent, hæc nauibus piraticis maria infesta reddunt: hæc ab unoquoque pœnas repetunt, hæc iuuentutem impellunt, atque hortantur, vt ciueis trucidet, vt tyrannis inseruiat, vt populi libertatem opprimat, &c. ex Tragicorum fonte manauit illud Virgilianum lib. 4. Aen. *Aut Agamemnonius scenis agitatus Orestes Armatam facibus matrē, & serpentibus atris Cum fugit, vltricesq; sedent in limine Diræ.*

- actum] agitatum, impulsum.

- quàm in mat. iug. ferr. tep.] id est, quàm matrem ferro necauit. sic Virg. lib. Aen. 9. - *atro tepefacta cruore Terra, toriq; madent.* ibid. - *& fixo ferrum in pulmone tepescit.*

- malè tutæ mentis] parum tutæ mentis, id est, furiosus. non enim tutum est sese furioso committere.

- vocando Hanc furiam] hanc videlicet Electram. hic locus sumtus est ex Euripide in Oreste. Μέθες μί' οὖσα τῶν ἐμῶν Ἐριννύων· Μέσον μ' ὀχμάζεις, ὡς βάλῃς εἰς τάρταρον.

Hunc, aliud] hunc autem, uidelicet Pyladem alio nomine appellat, quo nomine bilis atra eum appellare iussit.

- splendida] referendum ad atræ bilis naturam, quæ splendida est, ut docet Galenus περὶ αἰτίων συμπτωμ. β. v. Μέλαινα χολὴ στιλπνοτέρα αὐτοῦ τοῦ αἵματός ἐστιν, ὥσπερ καὶ ἡ ἐκ τῆς νεκρᾶς θαλάττης ἄσφαλτος, ἣν ἰουδαϊκὴν ὀνομάζουσιν, id est, atra bilis splendidior est ipso sanguine: quemadmodum bitumen, quod ex mari mortuo nascitur: quod Iudaicum nominant. Idem lib. 4. ἀφορ. xxiii. Μέλανα αἵματι μεμελασμένῳ παραπλήσια φέρεται, διαφέροντα τῷ κεχύσθαι καὶ μὴ πεπηγέναι, καθάπερ ἐκεῖνο. Μέλαινα δὲ χολὴ, καὶ τῷ κεχύσθαι χωρὶς τοῦ πεπηγέναι, καὶ τῷ στίλβον τὸ μέλαν, ἔτι δὲ δακνῶδες εἶναι, καθάπερ ὄξος, ἀναδέρειν τε καὶ ζυμοῦν τὴν γῆν· ὧν οὐδὲν ὑπάρχει τοῖς μέλασιν. id est, atramenta ei sanguini, qui niger factus est, similia dicuntur esse: cum eo differant, quòd fundantur, neque concrescant, quomodo sanguis. Atra bilis autem his à sanguine nigro differt, & quòd ita liquida sit, ut non concrescat, & quòd splendida sit, & mordax instar aceti: prætereaque terram glubat, ac fermentet: quorum nihil in atramentis inest.

Pauper Opimius] hominis auari ingenium sub Opimii cuiusdam persona pulchrè describit. pauperem autem argenti dicit, quia eo uti uel nequibat, uel non audebat, nè quid de aceruo detraheret, ne'ue delibaret.

Veientanum] uinum tenuissimum, ac uilissimum.

Campana trulla] fictili poculo: alii æneo. suprà saty. vi. lib. i. *Campana supellex.* trulla genus est uasis, seu poculi uinarii, ut declarat hic locus apud M. Tull. quarto lib. accus. *Erat etiam uas vinarium ex una gemma pergrandi, trulla excauata cum manubrio aureo.* uide Varron. lib. 4. de ling. Lat.

- lethargo] ueterno, ut sup. diximus.

- hunc] Opimium lethargicum.

- erigit] ueterno oppressum, atque afflictum excitat.

- addit & illud] addit orationem ad factum medicus. nam nihil sane locutus erat. sic infrà eadem saty. - *& vnum Quiddam magnum addens, vnum me surpite morti,* &c.

- hæc auferet] sic omnes libri ueteres.

Men' uiuo?] Me'ne uiuo, auferet heres? (inquit Opimius æger.)

- hoc age] in hanc curam incumbe (inquit medicus) huic rei da operam assiduam

duam. totum studium tuum eò confer, ut conualescas, & uiuas. nam hæc uerba, *hoc age*, eam, quam dixi, uim habent, ut & alibi ostendemus.

-quid vis?] quid vis faciam? (inquit Opimius.)

Deficient inopem venæ te] destituent te inopem (inquit medicus) uenæ, nisi cibo vires reficies, & recreabis. Lucret. lib. 4. *His igitur rebus rarescit corpus, & omnis Subruitur natura, dolor quam consequitur rem. Propterea capitur cibus, ut suffulciat artus, & recreet uireis interdatus, atque patentem Per membra, ac uenas ut amorem obturet edendi.* in vno cod. manuscripto legitur *Destituent inopem.* quam scripturam nō sum secutus, ut suppositam.

- sume hoc ptisanarium oryzæ] πτισάνη, seu πτισσάνη geminato σσ pultis genus est ex farina hordeacea. uerumtamen fit & ex alijs frugibus. docent autem medici hordeaceam omnium esse saluberrimam, atque ad concoquendum facillimam. nam quæ ex oryza constat, cùm copiosiùs alat ægrum, quàm plerunque uires ferre queant, tùm uentriculum prægrauare solet. ptisanarium nomen est ὑποκοριστικὸν à ptisana, quasi pusilla ptisana. Accipiendum est autem ptisanæ nomē hoc loco, non pro oryzæ succo, qui in potionem præbeatur, cuiusmodi hodie fieri consueuit ex hordeo, in qua nihil inest præter aquam, & hordei cremorem: sed pro pulte, in qua solidæ partes ipsius oryzæ maneant, quæ detur in cibum.

Quanti emtæ?] quærit Opimius quanti emta sit oryza, morbo & famæ moriturus potius, quàm asses octo in salutem, & uitam æquo animo insumturus. *emtæ* autem patrii casus est, numeri singularis.

- octo assibus] octussis numero singulari, & asses octo, unum sunt, aut certè idem ualent. itaque sic loquuntur Latini, *ptisanam octusse emi*, numero singulari, id est, octo assibus. Quòd si quis ita loquatur, emi octussibus numero multitudinis, ineptè loquatur, nisi cum hac adiectione, uerbi gratia, duobus, tribus, quattuor, &c. octussibus. duo octusses autem sedecim asses ualent, & ita deinceps. Iccirco scripturam uulgatam reieci, vt corruptam, & ineptam. mihi suffragantur aliquot ueteres cod. in quibus in nomine *octussibus u* non vacabat litura. ex qua feci coniecturam, scriptum fuisse initio *oct' assibus*: deinde ab aliquo audaciore, quàm doctiore, factum esse *octussibus*. as autem principio nummus erat libralis æreus, & per L scriptum notabatur. ualebatq; quattuor nostros Turonenses: unum Marketum Venetum. Itaque sestertius, qui duos asses, & semissem ualet, per duo L L & S à veteribus notabatur hoc modo I.LS non ut hodie, idq; inscitè, HS.

- eheu: Quid refert morbo, &c.] quid refert (inquit Opimius) utrùm morbo, nempe lethargo, peream, an furtis, ac rapinis? multo certè mihi optabilius esse debet morbo perire, quàm furtis, & rapinis: quasi hoc significet Opimius, tanti emere oryzam, esse sua furto amittere, suisq; bonis spoliari. sine igitur me, ô medice, (inquit Opimius) morbo extingui, & interire. tantam enim impensam æquo animo ferre non possum. morte mihi longè grauius, atque acerbius est, mea sic diripi, & compilari uidere.

- pereamq; rapinis] ita reperi scriptum in quattuor codicibus calamo exaratis, uno Vatic. Rainun. Card. Iann. Tornes. non, ut in uulgatis, *peream'ne*.

Quid, si quis non sit auarus,] nunc incipit docere alios prætereà esse stultos, & insanos, quàm auaros: neque eum, qui non sit auarus, continuò esse sanum: quemadmodum non efficitur ex eo, si quis non sit cardiacus, ut benè ualeat, cum sint alij quāplurimi corporis morbi. unà autem colloquuntur Horatius & Damasippus hoc loco. quærit enim Horatius, respondet Damasippus.

Craterum] medicum, de quo M. Tullius lib. x i i. epist. ad Att. *commouet me Attica, etsi assentior Cratero.* huius seruum scribit Porphyrius Tyrius lib. i. περὶ ἀποχῆς

τὴν ἐμψύχων, morbo inuſitato affectum, cum medicamenta non prodeſſent, uipera piſcis in formam figurata, & ab eo deuorata, ſanum factum. Verba Tyrii hæc ſunt, Κρατεροῦ τοῦ ἰατροῦ οἰκέτης ξένῳ περιπεσὼν νοσήματι, τὴν σαρκῶν ἀπόστασιν λαβοῦσαν ἐκ τῶν ὀστῶν, τοῖς μὲν φαρμάκοις ὠφέλητο οὐδέν· ἰχθύος δὲ τρόπῳ, ἔχεως σκευασθέντι καὶ βρωθέντι διεσώθη, τῆς σαρκὸς συγκολληθείσης.

- recte eſt igitur] id eſt, ualet'ne igitur hic æger, quòd cardiacus non ſit? & è lectulo ſurget?

- negabit] medicus Craterus.

- immolet æquis Hic p. L.] qui non eſt periurus, neque ſordidus, uidetur habere deos Lares ſibi propitios, æquos, amicos, placatos: Quare meritò debet eis, ut ab inſania liber, porcum immolare, gratiasque agere: uerùm eſt, &c. Porcum ab inſanis, & furioſis immolari ſolitum eſſe, declarat iocus Plautinus Menæchm. *Quibus hic pretijs ueneunt porci ſinceri? nummum à me accipe, iube te piari de mea pecunia. nam equidem inſanum te eſſe certò ſcio.*

Nauiger Anticyram] vt purgetur ueratro, ſeu elleboro. innuit ambitioſum alio genere inſaniæ inſanum eſſe, quàm auarum: quia hic nunquam utatur bonis quæſitis: ille ſua largiatur, & profundat, ut honores à populo obtineat.

- quid enim differt, barathrone] quantum ad inſaniam attinet, nihil intereſt, utrum quis ſua profundat, an ſuis abſtineat, ut alienis, aut ſacris. Vterque enim eſt inſanus. barathrum locum fuiſſe altitudine immenſa, in quem nocentes & malefici demittebantur, notum eſt.

Canuſi] Canuſii oppidi nomen eſt, de quo ſuprà ſaty.v.lib.1.

- natis diuiſſe duobus] corruperant hunc locum inſolentes, & audaces quidam homines, ſuppoſuerantq; *didiſſe*, planè uitioſè, & contra auctoritatem codicum non ſolùm antiquorum, & calamo exaratorum, uerùm etiam typis excuſorum melioris notæ. *diuiſſe* autem rectum eſt, dictumq;, ut *promiſſe* apud Catullū. *Aut facere ingenuæ eſt, aut non promiſſe pudicæ, Aufilena, fuit.* & apud Terent. *produxe*, & ſimilia exempla bonis ſcriptoribus uſitata: ex quibus collegimus nonnulla ſuprà ad ſaty.v.lib.1.

Tu Nomentanum] Tu Aule, ne Nomentanum ſequerere, ueritus ſum. Erat autem Caſſius Nomentanus profuſus nepos: ut ſuprà diximus ad ſaty. VIII. lib. 1.

- tu ne ſequerere Cicut.] tu Tiberi, ne ſequerere Cicutam ſordidiſſimum, atque auariſſimum cumini ſectorem, & fæneratorem.

Tu caue ne minuas, tu, &c.] hic Oppidius duos habebat filios diſſimiles admodum moribus, & natura. in Aulo enim indoles quædam inerat præſignificatrix largitionis futuræ, & profuſionis: Tiberius contrà ad parſimoniam, atque auaritiam natura factus uidebatur. Pater igitur utriuſque ingenio perſpecto, & cognito, utilia utrique præcepta dat, quibus naturæ uitium temperare, atque ad mediocritatem inflectere queat. Aulum monet, ne rem à patre acceptam largitione, & profuſione minuat: Tiberium, ne immoderata parſimonia, & nimio lucri ſtudio augeat. Cephalus ille apud Platonem lib.1.de rep. quærenti à ſe Socrati, qualis fuiſſet χρηματιστής, id eſt, quantum ſtudij adhibuiſſet in pecunia quærenda, & in facienda re, reſpondet ſe medium fuiſſe χρηματιστὴν inter auum, & patrem. Auum enim tanto ferè patrimonio à maioribus ſuis accepto, quantum ipſe nunc poſſideat, multo maius feciſſe, atque auxiſſe: Lyſaniam autem patrem rem, quam acceperit, aliquanto minorem, quàm nunc ſit, feciſſe: ſibi uerò ſatis eſſe, ſi liberis non pauciora quidem, ſed aliquantulo plura, quàm acceperit, relinquat. uerba Platonis ſunt hæc, ſi quis forte magis delectatur Græcis, quàm Latinis, præſertim noſtris.

Kris. *μέσος τις γέγονα χρηματιστὴς τοῦ τε πάππου, καὶ τοῦ πατρός. ὁ μὲν γὰρ πάππος τε, καὶ ὁμώνυμος ἐμοί, σχεδόν τι, ὅσην ἐγὼ νῦν οὐσίαν κέκτημαι, παραλαβὼν, πολλάκις τοσαύτην ἐποίησε· Λυσανίας δὲ ὁ πατὴρ, ἔτι ἐλάττω αὐτὴν ἐποίησε τῆς νῦν οὔσης. ἐγὼ δὲ ἀγαπῶ, ἐὰν μὴ ἐλάττω καταλίπω τουτοισίν, ἀλλὰ βραχεῖ τινι πλείω, ἢ παρέλαβον.*

- natura coërcet] quia modico contenta est.

- titillet] ne uos gloriæ dulcedo alliciat ad petendos magiſtratus. tralatio eſt.

- ambo.] antiquum pro *ambos.* ſic M. Tull. epiſt. ad M. Fabium Gallum libr. 7. *præter duo nos, loquitur iſto modo nemo.* nam ita habent codices emendati, tum excuſi, tum calamo ſcripti. ſic & Virgil. Aen. xi. *Si duo præterea tales Idæa tuliſſet Terra uiros.* ſic ſuprà ſaty. v i i. lib. i. - *duo ſi diſcordia uexet inerteis.*

- inteſtabilis] Inteſtabilis eſt is, cui nemo cogitur teſtimonium dicere: cui teſtes nulla ſua in re adhibere licet. nam ciui Rom. incolumi capite, & fama licebat teſtimonium ijs denunciare, quos ſciret aliquid compertum habere earum rerum, de quibus quæreretur, aut controuerſia eſſet. licebat ei & teſtes omnibus in rebus, quas agere uellet, adhibere: ex quo natus eſt iocus ille apud Plautũ in Curculione. *Semper curato ne ſis inteſtabilis. Quod amas, ama teſtibus præſentibus.* inteſtabilis illo loco, ualet ſine teſtibus. Sed ambiguè dictum eſt. propterea autem quòd teſtamentum non niſi aliquot teſtibus præſentibus fieri poteſt: iccircò, qui ſunt inteſtabiles, teſtamentum facere non poſſunt, cum eis teſtes in ſuis rebus adhibere non liceat. Atque eadem ratione ne ad teſtamentum quidem, quod quis alius facere uelit, adhiberi poſſunt: quod autoritate Vlpiani comprobatur. Nam id ſenatuſconſultum, quo decretum eſt, ut damnatus ob carmen famoſum, ſit inteſtabilis, ſic interpretatur, ut dicat, ei neque teſtamentum facere licere, neque ad teſtamenmentum ab altero adhiberi.

- ſacer] execrandus. ut ſup. Od. v i i. epod. *Sacer nepotibus cruor.*

In cicere, atque faba] ædiles & ambitioſi homines ſolebant Floralibus, uel in annonæ caritate id genus legumina uel populo uiritim metiri, uel uulgò ſpargere. M. Tull. frumentaria. *nunquam tam grati hi ſeſquimodij, Qu. Hortenſi, fuiſſent: quos tu, cum ad menſuræ tam exiguam rationem populo Ro. in capita deſcripſiſſes, gratiſſimum omnibus feciſti. Caritas enim annonæ faciebat, ut iſtuc, quod re paruum uidebatur, tẽpore magnum uideretur.* Ego tamen hæc Horatij uerba de ijs, quæ ſpargebantur in uulgus, & de miſſilibus accipienda eſſe arbitror: quanuis traditum ſit Milonẽ tria ampliſſima patrimonia in delinienda plebe conſumſiſſe, & P. Craſſum populo Ro. epulum præbuiſſe, ac treis minas in ſingula ciuium capita diſtribuiſſe. ſed hæc Horatiana, ſunt referenda ad ſuperiora tempora.

Latus ut in Circo ſpatiere] ut ſis ædilis, ut præſis ludis, ut in Circo multis ante euntibus, & turbam emouentibus, ambules. *latus* autem excudendum curaui quinque codicum auctoritate fretus, duorum Vatic. Iann. Faër. Torneſiani.

- aut æneus ut ſtes] aut ut tibi ſtatua ænea ponatur. ſic loquuntur & Græci. *ἵστασθαι χαλκοῦν.* ſtatuæ æneæ honore affici: & *ἱστάναι χαλκοῦν*, erigere alicui ſtatuam æneam.

Nudus agris nud. p. i.] ſpolians te agris, & pecuniis à patre acceptis?

Scilicet ut plauſus] ſcilicet ut populus Rom. tibi eodem modo applaudat, quo modo Agrippæ applaudere ſolet.

Aſtuta ingenuum vulpes imit. l.] quid tam diſſimile, quàm uulpes leoni? Illa imbecilla, hic ualentiſſimus: illa dolis, hic uiribus confidit. pleriq; tamen ubi pellis leonina non ſatis ualet, uulpinam adhibent, nituntur q; & viribus & dolis. quod feciſſe L. Syllam accepimus, eique benè proceſſiſſe uidemus. Sed inſigniter ii ſtulti ſunt, qui cum ingenio, & ſollertia locum aliquem inter ſuos ciues obtinere,

tinere,

tinere possint, uiribus simulatis, potentiæque specie ostentata, cum superioribus, atque illustrioribus uiris contendere malunt.

Ne quis humasse velit] inducitur nunc nouus dialogus, nouaque disputatio inter Teucrum, & Agamemnonem. Cuius hæc summa & sententia est, reges & principes, & huiusmodi personas claras, & illustres ob speciem gloriæ inanem multa quotidie peccare, immania scelera suscipere, denique uehementer insanire. Totus autem hic locus ex Sophoclis Aiace adumbratus est, apud quem, cum Aiacem sua ipsius manu interfectum Teucer tollere, ut sepeliret, conaretur, interueniens Menelaus Agamemnonis iussu, uetat Aiacis corpus loco mouere propterea, quòd (inquit ille) cum speraremus eum belli adiutorem, & nobis amicum unà nobiscum uenisse domo, comperimus re quæsita inimicum nobis fuisse Troianis ipsis acriorem: qui uniuersi exercitus cædem meditatus, noctu nos adortus est, ut armis opprimeret. Quòd si quis Deus hunc eius conatum non compressisset (inquit) nos in eius locum indignissima nece affecti iaceremus: iste autem uiueret. at nunc Deus immortalis istius contumeliã, petulantiamque à nobis in oues, & greges auertit. Quapropter nemo est quantumuis uiribus præstãs, & pollens, qui corpus eius sepultura afficere audeat, sed omnino in arena proiectus, ac prostratus mergis, & reliquis auibus maritimis escam suo corpore, pabulumq; præbebit. Sed præstat Sophoclis uersus ascribere. Μεν. Οὗτος· σὲ φωνῶ. τόνδε τὸν νεκρὸν χεροῖν Μὴ συγκομίζειν, ἀλλ' ἐᾶν ὅπως ἔχει. Τεῦκ. Τίνος χάριν τοσόνδ' ἀνήλωσας λόγον; Μενε. Δοκοῦντ' ἐμοὶ, δοκοῦντα δ', ὃς κραίνει στρατοῦ. Τεῦκ. Οὐκοῦν ἂν εἴποις, ἥντιν' αἰτίαν προθείς; Με. Ὁθ' οὕνεκ' αὐτὸν ἐλπίσαντες οἴκοθεν Ἄγειν Ἀχαιοῖς ξύμμαχόν τε καὶ φίλον, Ἐξεύρομεν ζητοῦντες ἐχθίω Φρυγῶν. Ὅστις στρατῷ ξύμπαντι βουλεύσας φόνον Νύκτωρ ἐπεστράτευσεν, ὡς ἕλοι δορί. Κ' εἰ μὴ θεῶν τις τήνδε πεῖραν ἔσβεσεν· Ἡμεῖς μὲν ἂν τήνδ', ἣν ὅδ' εἴληχεν τύχην, Θανόντες ἂν, προὐκείμεθ' αἰσχίστῳ μόρῳ· Οὗτος δ' ἂν ἔζη. νῦν δ' ἐνήλλαξεν θεὸς Τὴν τοῦδ' ὕβριν πρὸς μῆλα, καὶ ποίμνας πεσεῖν. Ὧν οὕνεκ' αὐτὸν οὔτις ἔστ' ἀνὴρ σθένων Τοσοῦτον, ὥστε σῶμα τυμβεῦσαι τάφῳ· Ἀλλ' ἀμφὶ χλωρὰν ψάμαθον ἐκβεβλημένος Ὄρνισι φορβὴ παραλίοις γενήσεται. Idem facit postea Agamemnon: cui fortiter in os aduersatur, & resistit Teucer, quo ad Vlysses clamore, & iurgio exaudito adueniens mitigatus iam, ac placatus in Aiacem mortuum, Agamemnonem flexit, atque exorauit, ut Aiacem sineret sepeliri.

Dij tibi dent capta, &c.] hæc sunt ex Homero ferè expressa ἰλιάδ. α. Ὑμῖν μὲν θεοὶ δοῖεν ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες Ἐκπέρσαι Πριάμοιο πόλιν, εὖ δ' οἴκαδ' ἱκέσθαι. *redducere* excudendum curaui quinque cod. fretus: duob. Vat. Iann. Faër. Tornes.

– cur Aiax Heros ab Achille sec.] Cur Aiax uno Achille inferior iacet insepultus, qui toties Græcos in maximas angustias redactos seruauit? Homerus ἰλιάδ. β. Aiacem Telamonium, de quo nunc uerba facimus, testatur omnium Græcorum fuisse longè fortissimum, quandiu Achilles iratus prælio abstinebat. Illum enim Aiaci præstitisse. sic Hom. Ἀνδρῶν δ' αὖ μέγ' ἄριστος ἔην τελαμώνιος Αἴας, Ὄφρ' Ἀχιλεὺς μήνιεν· ὁ γὰρ πολὺ φέρτατος ἦεν. Erat igitur ab Achille secundus. Quin etiam ipse Vlysses, cum apud inferos ὀδυσσ. λ. Aiacis umbram uidisset solam, aliarumq; cœtum fugientem, & etiam tum indignantem, atque iratã propterea, quòd Græci Achillis arma Vlyssi potius, quàm sibi adiudicassent, optat ut, si fieri possit, ne in illo certamine superior Aiace fuerit, quia talis uir propter eã uictoriam excesserit è uita, qui & forma corporis, & rebus gestis (inquit Vlysses) ceteris Græcis omnibus antecellebat, uno Achille excepto. sic Vlysses, cuius grauissimum testimonium esse debet. Αἴαντ', ὃς πέρι μὲν εἶδος, πέρι δ' ἔργα τέτυκτο Τῶν ἄλλων Δαναῶν μετ' ἀμύμονα Πηλείωνα. Idem Vlysses eadem de Aiace prædicat apud Sophocl.

phocl. his uerbis. Αλλ' αὐτὸν ἔμπας ὄντ' ἐγὼ τοιόνδ' ἐμοὶ Οὔκουν ἀτιμάσαιμ' ἄν, ὥστε μὴ λέγειν, Εν' ἄνδρ' ἰδεῖν ἄριστον Αργείων, ὅσοι Τρόιαν ἀφικόμεσθα ἄλλον Αχιλλέως. Eodem pertinet illud Pindari. Νεμ. εἰδ. ζ. de Aiace, ὃν κράτιστον Αχιλλέως ἄτερ, μάχᾳ ξανθῷ Μενελάῳ δάμαρτα κομίσαι θοαῖς ἐν ναυσὶ πόρευσαν εὐθυπνόου ζεφύροιο πομπαὶ πρὸς Ἴλου πόλιν.

-toties seruatis clarus Ach.] Cùm alibi, tùm in defensione nauium maximè uirtus Aiacis apparuit, atque enituit: qui ceteris ferè Græcis omnibus metu perterritis, atque in fugam uersis, solus Hectoris, & Troianorum impetum tardauit, ac repressit. quod narratur ab Hom. ἰλ. ο. Præterea apud Sophoclem in ea quã dixi, tragœdia, præclara Aiacis à Teucro exponuntur facinora his uersibus. Οὐ μνημονεύεις οὐκέτ' οὐδὲν οὐδαμά, Ερκέων ποθ' ὑμᾶς οὗτος ἐγκεκλεισμένους Ηδη τὸ μηδὲν ὄντας ἐν τροπῇ δορὸς Ερρύσατ' ἐλθὼν μοῦνος; ἀμφὶ μὲν νεῶν Ακροισιν ἤδη ναυτικοῖς ἑδωλίοις Πυρὸς φλέγοντος, εἰς δὲ ναυτικὰ σκάφη Πηδῶντος ἄρδην Εκτορος, τάφρων ὕπερ; Τίς ταῦτ' ἀπεῖρξεν; οὐχ ὅδ' ἦν ὁ δρῶν τάδ', ὃν οὐδαμοῦ φὴς οὐδὲ συμβῆναι, ποδί; quorum hæc ferè sententia est. oblitus'ne es illius temporis, cum uos intra munitiones, & uallum inclusos, profligatos iam, & in extremum discrimen adductos, acie uersa solus hic liberauit, ac seruauit, transtris quidem nauium iam incendio conflagrantibus, irrumpente autem in naues, fossis superatis, Hectore? quis hæc propulsauit. non'ne hic erat, qui has res gessit, quem ais ne pedem quidem usquam contulisse?

Gaudeat ut populus Priami, Pria.] expressum èx Homer. ἰλιάδ. α. Ηκεν γηθήσαι Πρίαμος Πριάμοιο τε παῖδες, Αλλοί τε Τρῶες μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ. tale est & Virgilianum illud sub persona Sinonis. *Iandudum sumite pœnas Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ.* Iterum Hom. ἰλ. β. Οὕτω δὴ οἶκόνδε φίλην ἐς Πατρίδα γαῖαν Αργεῖοι φεύξονται ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης; Καδδέκεν εὐχωλὴν Πριάμῳ, καὶ Τρωσὶ λίποιεν Αργείην Ελένην, &c. quæ exẽpla eò maximè ualent, quò omnes, qui modò prudenter sentiunt, ac sapiunt, operam dare solent, ne quid admittant, quod & inimicis uoluptatem afferat, & amicis acerbum sit, atque iniucundum. quod utrunque sibi euenisse lamentatur Theognis. Οἴμοι ἐγὼ δειλός, καὶ δὴ κατάχαρμα μὲν ἐχθροῖς. Τοῖς δὲ φίλοισι πόνος, δειλὰ παθὼν, γενόμην. & Aristoteles rhetor. 1. καὶ ὅλως ὃ οἱ ἐχθροὶ βούλονται, ἢ ἐφ' ᾧ χαίρουσι, τοὐναντίον τούτῳ ὠφέλιμον φαίνεται. δι' ὃ εὖ εἴρηται. ἦκεν γηθήσαι Πρίαμος, id est, Et omnino contrarium eius, quod inimici uolunt, aut quo lætantur, utile uidetur. Quapropter pulchrè illud ab Homero dictum est. Gaudeat haud dubie Priamus. Et Demosthen. in orat. περὶ παραπρεσβ. oraculum quoddã profert, quod monet nihil esse committendum, quamobrẽ gaudeãt inimici. φησὶ δέ γε ἡ μαντεία ἀεὶ δεῖν, ὅπως μὴ χαίρωσιν οἱ ἐχθροὶ, ποιεῖν. eodem pertinet illud Hesiod. ἔργ. καὶ ἡμ. Πάντα μάλ' ἀμφὶς ἰδὼν, μὴ γείτοσι χάρματα γήμῃς.

Mille ouium] hæc dicuntur hìc ab Agamemnone. eadem loquitur Menelaus apud Soph. quem locum suprà produxi: & item Vlysses his uerbis, Εφθαρμένας γὰρ ἀρτίως εὑρίσκομεν Λείας ἁπάσας, καὶ κατηναρισμένας Εκ χειρὸς αὐτοῖς ποιμνίων ἐπιστάταις.

-insanus] Cùm in iudicio illo, & disceptatione armorũ Achillis nemo præter Vlyssem cum Aiace contenderet, ceteriq; ei omnes cederent, Aiacem è iudicio discessisse ab Vlysse uictum, armaq; Vlysi adiudicata fuisse, atque ex ea iniquitate Aiacem incredibili animi dolore affectum in furorem incidisse cum multi auctores literis, & memoriæ prodiderint, tùm ea de re pulcherrima extat ea, quam sæpe iã commemoraui, Sophoclis tragœdia, quæ inscribitur Αἴας μαστιγοφόρος. Pindarus quoque Nem. εἰδ. η. ostendens, quanta uis sit callidæ, & artificiosæ orationis, dicit

Græcos eloquentia Vlyssis persuasos, non æquitate, aut ueritate rei adductos Vlyssem Aiaci prætulisse. Ἐχθρὰ δ' ἄρα πάρφασις ἦν καὶ πάλαι, αἱμύλων μύθων ὁμόφοιτος δολοφραδὴς κακοποιὸν ὄνειδος· ἃ τὸ μὲν λαμπρὸν βιᾶται, τῶν δ' ἀφάντων κῦδος ἀντείνει σαθρόν.

-inclitum Vlyssem] in eadem tragœdia Aiax Palladi, quid fecerit, roganti, respondet se Vlyssem domi habere uinctum eo consilio, ut eum domus interioris columnæ astrictum, flagellis ad necem cædat.

Et Menelaum una mecum] eo ipso in loco Aiax percunctanti Palladi non solùm fatetur, uerum etiam, ut gloriosum quiddam prædicat, se sanguine Græcorum ferrum tinxisse: in eis autem Agamemnonem, ac Menelaum interfecisse. Ἀθη. ἦ καὶ πρὸς Ἀτρείδαισιν ᾔχμασας χέρα; Αι. Ὥσθ' ὕποτ' Αἴανθ' οἵδ' ἀτιμάσουσιν ἔτι. Ἀθη. Τεθνᾶσιν ἄνδρες, ὡς τὸ σὸν ξυνῆκ' ἐγώ.

Tu cum pro vitula] Cum Græci Aulide detinerentur aduersa tempestate, neque ulla eis nauigandi facultas daretur, Agamemnon partim Chalcantis respõso adductus, partim ambitione impulsus filiam suam Iphigeniam simulatione nuptiarum domo arcessitam Dianæ immolare instituit, quam Diana ad Tauros usque ductam, ceruа in eius locum substituta eripuit. Agamemnon apud Euripidẽ in ea tragœdia, quæ Iphig. in Aulide inscribitur, sic de hoc Calchantis responso, suoq; consilio loquitur. Ἠθροισμένου δὲ καὶ ξυνεστῶτος στρατοῦ Ἥμεσθ' ἀπλοίᾳ χρώμενοι κατ' Αὐλίδα. Κάλχας δ' ὁ μάντις ἀπορίᾳ κεχρημένος Ἀνεῖλεν Ἰφιγένειαν, ἣν ἔσπειρ' ἐγὼ, Ἀρτέμιδι θῦσαι τῇ τόδ' οἰκούσῃ πέδον. Καὶ πλοῦν τ' ἔσεσθαι, καὶ κατασκαφὰς Φρυγῶν Θύσασι, μὴ θύσασι δ' οὐκ εἶναι τάδε. Apud Sophoclem autem in ea tragœdia, quæ Electra inscribitur, Clytemnestra ab Electra accusata, quòd uirum suũ interfecerit, sic respondet, atque hac sui facti defensione utitur: quia ille filiã suã solus Græcorũ mactandã præbere non dubitarit. uerba Sophoclis sunt hæc. Ὡς ἐξ ἐμοῦ τέθνηκεν, ἐξ ἐμοῦ, καλῶς Ἔξοιδα, τῶν δ' ἄρνησις οὐκ ἔνεστί μοι. Ἡ γὰρ δίκη νιν εἷλεν, οὐκ ἐγὼ μόνη· Ἡ χρῆν σ' ἀρήγειν, εἰ φρονοῦσ' ἐτύγχανες· Ἐπεὶ πατὴρ οὗτος σὸς, ὃν θρηνεῖς ἀεὶ, Τὴν σὴν ὅμαιμον μοῦνος Ἑλλήνων ἔτλη Θῦσαι θεοῖσιν. At Pindarus, quasi res in dubium ueniat, quærit utrum'ne dolor ex Iphigeniæ filiæ susceptus Clytemnestram, ut uirum interficeret, impluerit, an nocturnæ adulteri blanditiæ: his uerbis. πότερόν νιν ἄρ' Ἰφιγένει' ἐπ' Εὐρίπῳ σφαχθεῖσα τῆλε πάτρας ἔκνισε βαρυπάλαμον ὄρσαι χόλον, ἢ ἑτέρῳ λέχει δαμαζομέναν ἔννυχοι πάραγον κοῖται; Lucretius lib. 1. Iphigeniæ mactandæ causam in religionem confert, his uersibus. *Aulide quo pacto Triuiaï uirginis aram Iphianassaï turparunt sanguine fœdè Ductores Danaûm delecti prima uirorum.* Sequuntur illa deinceps aliquot uersibus interpositis, *Nec misera prodesse in tali tempore quibat, Quòd patrio princeps donarat nomine regem. Nam sublata uirûm manibus, tremebundaq; ad aras Deducta est, non ut solenni more sacrorum Perfecto, posset claro comitari Hymenæo: Sed casta incestè nubendi tempore in ipso Hostia concideret mactatu mæsta parentis, Exitus ut classi felix, faustusq; daretur. Tantùm relligio potuit suadere malorum.* M. Tull. item stultam Agamemnonis religionem reprehendit lib. 3. off. his uerbis. *quid Agamemnon? cum deuouisset Dianæ, quod in suo regno pulcherrimum natum esset illo anno, immolauit Iphigeniam, qua nihil erat eo quidem anno natum pulchrius. promissum potius non faciendum, quàm tam tetrum facinus admittendum fuit.*

-mola salsa] farre cum sale. Fest. *Mola uocatur etiam far tostum, & sale sparsum, quod eo molito, hostiæ aspergantur.*

Rectum animi] τὸ ὀρθὸν, idest, τὴν ὀρθότητα. rectitudinem diceremus, si esset usitatum. *rectum animi* est sanitas & constantia. sup. sat. 1. lib. 1. rectum usurpauit nullo alio adiuncto. *Sunt certi denique fines, Quos ultra, citraq; nequit consistere*

ſiſtere rectum.

- quorſum ŋ] inquit Agamemnon.

- inſanus] quem inſanum dicis fuiſſe. uerba ſunt Teucri.

Verum ego, vt hærenteis] hunc locum paulo antè ex Euripide, & Lucretio illuſtrauimus. eodem pertinent & illa ex eadem tragœdia, quæ reſpondet Agamemnon filiæ mortem deprecanti. *Ορᾶθ᾽ ὅσον ςράτευμα ναύφρακτον τόδε· Χαλκέων ὅπλων ἄνακτες Ελλήνων ὅσοι· Οἷς νόςος οὐκ᾽ ἐς᾽ Ιλίου πύργους ἔπι, Εἰ μή σε θύσω, μάντις ὡς Κάλχας λέγει.* ſed quod diximus ſuprà Euripidem, & Euſtathium ſecuti, Iphigeniam à Diana fuiſſe liberatam, ac ſublatam, non immolatã, Pauſanias quoque in Arcad. narrat ab Arcadibus idem uulgo dictitari. prætereà teſtatur Heſiodus Iphigeniam non eſſe mortuam: ſed Dianæ beneficio, ac munere inferorum eſſe Deam, quam Hecaten appellamus.

- prudens] ſciens, iudicio ac uoluntate: uel prudenter.

Qui ſpecies alias veris, &c.] ex iis duobus, quæ Agamemnoni Teucer obiecerat, uidelicet eum, & diuos placaſſe ſuo, id eſt, filiæ ſuæ ſanguine, & furioſum in eo fuiſſe: prius illud faſſus eſt Agamemnon: hoc poſterius negauit, ſe furioſum propterea fuiſſe. Nunc igitur probare conatur, quod ille negauerat, hoc modo. Sed mihi prius admonendus eſt lector, hunc locum in omnibus libris, quos quidem uiderim, tum excuſis, tum calamo exaratis eſſe corruptum. à me autem unius litteræ adiectione reſtitutum. Cum enim antea ita legeretur. *Qui ſpecies alias ueri,* &c. ego ſic emendaui *Qui ſpecies alias ueris,* meam coniecturam doctis omnibus approbantibus, & quod caput eſt, ipſa veritate, ac ſententia hanc ſcripturam poſtulante. ſpecies autem aliæ ueris, ſeu aliæ à ueris (vtroque enim modo loquuntur Latini, ut mox dicemus) ſunt ſpecies à ueris differentes, ſpecies falſæ, quibus nobis occurrentibus decepti falſa, & praua pro rectis, & ueris ſequimur, expetimus, probamus. ſic M. Tull. off. 3. de Regulo. *Is cum Romam uceniſſet, utilitatis ſpeciem uidebat: ſed eam, ut res declarabat, falſam iudicauit.* ibidem. *apud ſuperiores, vtilitatis ſpecies falſa ab honeſtatis auctoritate ſuperata eſt.* eadem ratione falſa uiſa Idem M. Tull. nominat in Lucullo, quæ cum habeãt quandam ueri ſimilitudinem nos inducunt, ut falſa pro ueris habeamus. Iam uero hoc genus loquendi *alind uero,* aut *aliud à uero,* Latinis eſſe uſitatum. ut docuimus in annotationibus noſtris in lib. 1. Ariſtot. de morib. ad Nicom. ex quibus licet (opinor) nobis exẽpla in hunc locum transferre. M. Brut. epiſt. ad M. Tull. lib. 11. *Nos ab initio ſpectaſſe ocium, nec quicquam aliud à libertate communi quæſiſſe, exitus declarat. aliud à libertate,* id eſt, diuerſum, diſcrepans, & differens à libertate. Tibull. lib. 3. eleg. 4. *Hoc tibi coniugium promittit Delius ipſe, Felix: hoc alium deſine uelle uirum.* hoc alium, id eſt, alium ab hoc, alium quàm hunc. ſic enim & emendat, & explicat M. Muretus mihi aſſentiens. Atque ita loquuntur Græci. Plato in Menone. *ἄλλο ἐπιςήμης.* aliud à ſciẽtia. Ariſtot. rhetor. 2. - *τὸ γὰρ δεινὸν ἕτερον τοῦ ἐλεεινοῦ.* & de morib. ad Nicom. lib. 10. *ὁ φίλος ἕτερος ὢν τοῦ κόλακος.* Idem lib. 5. *ἢ γὰρ τὸ δίκαιον οὐ σπουδαῖον, ἢ τὸ ἐπιεικὲς οὐκ, εἰ δικαίου ἄλλο, ἢ εἰ ἄμφω σπουδαῖα, ταυτόν ἐςι.* Iterum Plato in Parmenide. *ὥςε οὐδ᾽ ἂν οὕτως εἴη ὃ, περ ἐςὶν, ἓν, ἀλλ᾽ ἕτερον ἑνός.* & in eodem dialogo iterum, ac ſæpius. Idem in Sophiſta. *πονηρία ἕτερον ἀρετῆς.* & Horat. epiſt. ad Quinctium lib. 1. *Néve putes alium ſapiente, bonoq; beatũ.* idem ad Auguſt. li. 2. *Edicto uetuit, ne quis ſe, præter Apellem, Pingeret, aut alius Lyſippo duceret æra.* Ita igitur probat Agamemnonem furioſum eſſe. *Qui ſpecies alias ueris,* id eſt, ut diximus, à ueris differentes, ſeu non ueras, & prætereà ſceleris tumultu permiſtas, id eſt, cum ſcelere coniunctas capiet, commotus habendus eſt, & furioſus: at tu ſecutus es ſpeciem religionis falſam, & cum ſcelere coniunctam tum cum filiam tuam Diis immolare inſtitui-

ſti,

sti, quasi eos eius sanguine placaturus, & tuæ classi secundum exitum, faustamq; nauigationem ab illis impetraturus: furiosus igitur fuisti. Porphyrio quidē quan uis aliquantum sit corruptus hoc loco, ut & multis aliis locis, meam coniecturā, meamq; interpretationem adiuuat, & confirmat. sic enim ille. *Qui concipit animo species falsas, & uera non uidet, is demens est.* Postremò in cod. Tornes. quanuis hic locus sit itidem corruptus, tamen his uerbis explicatus est: *Species ueritati contrarias.*

Aiax, immeritos dum occ.] licet legere hunc uersum sine interrogatione, ut sit concessio, hoc modo, demus Aiacem desipere intereà dum agnos immeritos occidit: tu cum scelus admittis, id est, cum filiæ sanguine manus tuas cruentas ob titulos inanes, sanæ mentis es? & uidetur argumentum esse à minori, hoc modo: si Aiax insanus habetur eò quòd agnos iugulauerit, quanto tu insanior, qui filiam tuam mactauisti ambitione adductus? licet & interrogando pronunciare.

- scelus admittis] filiam occidis. scelus enim cædem semper aliquam, aut impietatem continet, ut alibi admonuimus. patriam prodere, parentes uiolare: Deos contemnere: hominem qui non læsit, & ciuem occidere, scelus est.

Stas animo?] idem ualet, quod illud superius. *Rectum animi seruas?* es ne compos mentis? minimè uerò.

- & purum est uitio] expers uitii. mendosè nonnulli coniungunt nomen uitio cum uoce tumidum.

- cum tumidum est cor?] tale est illud M. Tullii Tuscul. lib. 3. *Itaque non inscitè Heracleotes Dionysius ad ea disputat, quæ apud Homerum queritur Achilles, hoc (ut opinor) modo. Corq; meum penitus turgescit tristibus iris, Cum décore, atque omni me orbatum laude recordor. Num manus affecta recte est, cum in tumore est? aut num aliquod membrum tumidum, ac turgidum non uitiosè se habet?* sic igitur inflatus, & tumens animus in uitio est. Sunt autem uersus illi Homeri, quos M. Tullius Latinos fecit, *ἰλ. ι.* Ἀλλά μοι οἰδάνεται κραδίη χόλῳ, ὁππότ' ἐκείνε Μνήσομαι, ὅς μ' ἀσύφηλον ἐν Αργείοισιν ἔρεξε.

Si quis lectica] aliud argumentum à minori.

Pupam, aut pupillam] sic habent nonnulli codices calamo exarati, quos ego secutus sum. nam uulgata quidem scriptura *Rufam, aut pusillam,* quæ reperitur etiam in nonnullis ueteribus cod. mendosa est, cum prima syllaba nominis *pusillam* sit breuis. circumfertur & hæc *Rufam & Rufillam,* quam non improbo, pupus autem idem quod puer: ex quo pupulus & pupillus. Catull. ad Caton. *Deprendi modò pupulum puellæ Trusantem.*

- interdicto huic omne adimat ius. Pr.] prætor ei interdicat suorum bonorum administratione, tanquam furioso, & det curatorem bonis. sed quid opus est prætoris interdicto, cum lex ipsa intercidat, ut mox dicemus?

- & ad sanos abeat tut. pr.] tutelam posuit pro curatione. nam proprie tutorem appellant iurisconsulti, qui datur pupillis: curatorem, qui puberibus, usque ad annum 25. Datur etiam prodigis, & furiosis curator: sed non ita, ut puberibus, quemadmodum ex pandectarum libris intelligere licet. uetabant autem XII. tabulæ furiosum dominum esse rerum suarum. earumq; curatio ad illius gentiles, & propinquos pertinebat. Cornificius libr. 1. ad Herenn. *si furiosus est, agnatorum, gentilumq; in eo, pecuniaq; eius potestas esto.* Columella lib. 1. cap. 3. scribit Catonem dicere solitum, eum, qui agrum coleret nec salubri cælo, nec fertilem, uelut commotæ mentis ad agnatos, ac gentiles esse deducendum. sic & Varro lib. 1. de re rustica. *Qui salubrem locum negligit, mente captus est, atque ad agnatos, & gentiles deducendus.* Iustinianus Institutionum iuris ciuilis lib. 1. tit. de curat. *furiosi quoque, & prodigi licet maiores uigintiquinque annis sint, tamen in curatione sunt agnatorum ex lege*

duodecim tabularum. quòd si desint propinqui, dantur curatores à prætore, ut suprà epist. 1. lib. 1. *Nec medici credis, nec curatoris egere A prætore dati.*

Quid si quis natam] sic legendum est, & ita habent libri calamo exarati, non, ut uulgati, *Quòd si quis.*

- muta] ἀλόγῳ, ut idem saty. III. lib. 1. *Mutum & turpe pecus,* homines significans ante inuentum sermonis usum.

Integer est animi] ut suprà ead. sat. *Integer est mentis,* &c.

- qui sceleratus] qui sceleratus erit, idem & furiosus erit.

- quem cepit vitr. fa.] qui fama populari ducitur, quæ fragilis, & leuis est, hic & furore concitatus est. Bellona Martis soror, sacerdotibus suis, & suorum sacrorum cultoribus bonam mentem adimebat, ita ut districtis gladii cruenti circuncursarent. Festus. *Bellona dicebatur dea bellorum, ante cuius templum erat columella, quæ bellica uocabatur: supra quam, hastam iaciebant, cum bellum indicebatur.* significat, Agamemnonem populari fama adductum & bellum Troianis intulisse, & filiã suam mactauisse, ideoq; furiosum esse.

Nunc age] nunc docet luxuriosos quoque, & asôtos insanire.

Vincit enim stultos rat.] sic loquitur saty. III. lib. 1. *Nec uincet ratio, tantundem vt peccet, idemque,* &c.

Hic] Nomentanus, aut quiuis alius ei similis.

Edicit, piscator vti, po.] edicere est palàm, & clarè, & ueluti pro imperio dicere. Terent. Eunucho. *miles, nunc adeò edico tibi Ne uim facias ullam in illam.* Virg. Aen. 3. - *socijs tunc, arma capessant, Edico.* Itaque dicuntur edicere prætores, & cõsules, cum proponendum in publico, uel publicè prædicandum, ac proclamandum curant quid sint obseruaturi, uel quid fieri uelint, uel aliud simile. hic igitur luxuriosus nepos simulatque amplissimi patrimonij heres factus est, atque hereditatẽ adiit, edicit vt piscatores, aucupes, unguentarij, coqui, cupediarij, & id genus deliciarum, ac libidinum ministri, sibi præsto sint, domumq; ueniant.

Tusci turba impia uici] homines qui emunt, ut pluris reuendant, id est, καλιγκάπηλοι. Plaut. in Curculione *In Tusco uico ibi sunt homines, qui ipsi sese uenditant.* turbam Tusci uici impiam, id est, periuram, sceleratam, Deorum contemtricem, nominat, propterea quòd hoc genus hominum nihil proficiat, nisi strenuè mentiatur, & peieret. alij lenones malunt significari, qui omniũ maximè sunt periuri, atque impij. iam unde appellatus sit uicus Tuscus, docet T. Liuius lib. 2. & Varro lib. 4. de ling. Lat.

Cum scurris] scurræ sunt βωμολόχοι, parasiti, qui risum mouent diuitibus pabuli causa.

- fartor.] à farciendo fartores appellati, qui farcimina conficiunt.

- cum velabro] velabrum locus Romæ, à uehendo dictus, quòd cùm paludibus mons Auentinus à reliquis esset disclusus, eò ex urbe, quadrante soluto per paludes illas aduehebantur.

- macellum] macellum dictum à Macello quodam, qui exercebat in urbe latrocinia: quo damnato Censores, Aemilius, & Fuluius statuerunt, ut in domo eius obsonia uenderentur.

- æquus] placidus, facilis, assentiens huic lenoni, æquissimo animo orationẽ lenonis audiens. est enim hæc uis huius nominis interdum, ut sæpe anteà admonuimus.

In niue Lucana] alloquitur uenatorem. *dormis sub dio*, αἰθριοκοιτεῖς. suprà Od. 1. lib. 1. - *manet sub Ioue frigido Venator.*

- tu pisces] hæc oratio habetur ad piscatorem.

- hiberno ex æquore] ex mari pifces euertis tempore hiberno. hieme pifcaris, quo tempore difficilior, laboriofior, periculofior denique eft pifcatio. Scriptura, quam in quattuor codic. manufcriptis, uno Vatic. Rain. Cardin. Iann. Tornef. reperi, *hiberno ex æquore ueris*, ita mihi, & omnibus uiris doctis, quibufcum communicaui, probata eft, ut temperare mihi non potuerim, quin ita excudendum curarim: quanquam uulgatam *uelis* non damno. à uerbo uerrendi autem euerriculum effe nominatum, retis genus, quod, quicquid pifcium nactum fuerit, euertit, docet Nonius: citatq; locum illum Cicer. ex orat. de fignis. *Quod unquam, iudices, huiufcemodi euerriculum in prouincia fuit?*

- decies] decies centena feftertium nummûm millia.

- tibi triplex] triplum: & ita fortaffe legendum. lenonem alloquitur.

- media de nocte] fuprà epift. ad Mæcenatem II. lib. I. - *media de nocte caballum Arripit.*

- filius Aefopi] Clodius Aefopus, Clodij Aefopi tragœdi filius luxuriofus nepos. Aefopum patrem hiftrionem filio fuo ducenties feftertiûm reliquiffe conftat. Dignus planè fuit pater filio, fiquidem illius patina fexcentis feftertiis fuit æftimata, filius autem margaritas deuorauit.

- folidum] integrum, non comminutum, vno hauftu.

- bacam] unionem, margaritam. fup. Od. VIII. epod. *Nec fit marita, quæ rotundioribus Onufta bacis ambulet.* Tradit Suetonius C. Cæfarem Caligulam fimiliter portentofiffima ciborum genera effe commentum, ut pretiofiffimas margaritas aceto liquefactas forberet.

Nequitia, & nug. prauor. & am. ge.] nequitia, & ingenij leuitate, & ftudio rerum malarum fimillimum. uide annot. ad illum locum, *ad cetera pœnè gemelli.* epift. ad Fufcum Arift. lib. I. malè enim Porphyrio, fi modò eius oratio eft, putat *gemellum* pofitum effe pro *gemellorum.* nequam homines dicuntur libidinofi, luxuriofi, lurcones, & uoluptatibus liquefacti homines, ad nullam rem utiles, ut alibi diximus.

Lufcinias] hic fit συναίρεσις duarum uocalium *i* & *a*, ut alibi docuimus. hoc idem factitaffe Aefopum hiftrionem tradit Plin. lib. x. his uerbis, *In patina pofuit aues cantu aliquo, aut humano fermone uocaleis fex nummis fingulas coemtas, nulla alia inductus fuauitate, nifi ut in his imitationem hominis manderet.*

- impenfo co.] impenfo pretio coëmtas: magno comparatas.

Quorfum abeant fani] id eft, non'ne fit abfurdum, fi iudicentur, aut cenfeantur fani?

- creta, an carbone notandi.] laudandi'ne funt, an uituperandi? in tribus cod. antiquis fcriptum reperi, *Quorfum abeant fani ut creta, an carbone notati?* ut fortaffe ita legendum fit, *Quorfum abeant? creta, ut fani, an carbone notandi?* uerùm iudicet lector potius.

Aedificare cafas] hæc folent à pueris factitari. Tibull. lib. 2. elegia I. *Turbaque uernarum faturi bona figna coloni Ludet, & ex uirgis extruet arte cafas.* Conatur autem oftendere puerilius effe amare uiro barbato, quàm hos ludos pueriles ludere.

- ploftello] ploftellum, pufillum plauftrum: fic fup. dixit *ploftra ducenta.*

- amentia verfet] id eft, is dicendus fit amens, uel non dubium fuerit, quin eum amentia agitet. duo cod. calamo exarati habent *amentia uexet.* quæ fcriptura non eft reiicienda: neque admodum refert utro modo legas, quod ad fententiam attinet.

Si puerilius his ratio effe euinc.] admonitum lectorem uelim libros omnes

uulgatos esse corruptos, in quibus hæc scriptura inueterauit: *Sic puerilius*, cùm legendum sit, *Si puerilius his ratio esse euincet am.* ut habent quattuor cod. antiqui, unus Vatic. Iann. Faër. Tornes. Hoc igitur sentit Horatius, si doceo, ac peruinco rationibus & argumentis firmissimis puerilius & stultius esse homini barbato amare, quàm ædificare casas, & similia: nec quicquam interesse, vtrùm talem nũc ludum ludas, qualem olim ludebas, cum puer esses trium annorum, an meretricis amore captus plores: quæro ex te, sis'ne facturus, quod olim fecit Polemo, qui, cùm anteà mollissimè, ac dissolutissimè uiueret, assidueque in conuiuiis, & lustris uersaretur: postea quàm à Xenocrate philosopho Academico reprehensus & obiurgatus est, omisso priore illo uiuendi genere, dicitur sese totum ad sapientiæ studium contulisse?

-trimus] puer trium annorum. coniungendum est autem nomen *trimus* cum aduerbio *prius*, hoc modo, utrùm'ne in puluere tale nunc opus ludas, quale prius ludebas, cum trimus eras. itaque tollenda est distinctionis nota, quàm habent uulgati codices post uocem *trimus*, & post nomen *puluere* locanda.

Polemo] hanc rem sic Laërtius, *καί ποτε συνθέμενος τοῖς νέοις ἐστεφανωμένος, καὶ μεθύων εἰς τὴν Ξενοκράτους ἦλθε σχολήν. ὁ δὲ οὐδὲν διατραπεὶς συνεῖρε τὸν λόγον ὁμοίως. ἦν δὲ περὶ σωφροσύνης. ἀκοῦον δὲ τὸ μειράκιον κατ᾽ ὀλίγον ἐθηράθη, καὶ οὕτως ἐγένετο φιλόπονος, ὡς ὑπερβάλλειν τοὺς ἄλλους, καὶ αὐτὸν διαδέξασθαι τὴν σχολήν.* id est, *Et aliquando re cum iuuenibus constituta, coronatus, & ebrius in Xenocratis scholam uenit. Ille autem oculis immotis, similiter orationem connectebat. eratq; sermo de temperantia. Adolescens autem audiens, paulatim captus est: & usque adeò fuit industrius, studioque ac labori deditus, ut ceteros superarit, & magistro in schola successerit.*

-insignia morbi] deliciarum, & amoris indicia, ornamenta amatoria.

-fasciolas] quibus coronæ præligabantur. M. Tull. lib. 2. ad Attic. *& Epicratem suspicor (ut scribis) lasciuum fuisse. etenim mihi caligæ eius, ut fasciæ cretatæ, non placebant.* Idem in orat. de Aruspic. respons. *P. Clodius à crocòta: à mitra, à mulieribus soleis, purpureisque fasciolis, à strophio, à psaltrio, à flagitio, à stupro est factus repente popularis.* Græci uocant tænias. Ita apud Platonem in symposio interuenit Alcibiades ebrius, coronatus, & fasciis redimitus. uerba Platonis hæc sunt, *καὶ ἐπιστῆναι ἐπὶ τὰς θύρας ἐστεφανωμένον αὐτὸν κιττοῦ τινι στεφάνῳ δασεῖ, καὶ ἴων, καὶ ταινίας ἔχοντα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πάνυ πολλάς*, &c. & Architas apud Stobæum declarat, fasciarum usum ad mollitiem pertinere. *διὰ τοῦτο οὐδαμῶς καλὸν οὔτε ἐσθῆσι πολλαῖς κατασκέπειν τὸ σῶμα, οὔτε ταινίαις κατειλεῖν.*

-cubital] sic legendum, non cubitale. quanuis enim utrunque sit Latinum, tamen cubitale non patitur carminis lex. nam prima nominis *focalia* syllaba producitur, cum à faucibus sint appellata. est autem cubital à cubito nominatum. erat enim puluinus, cui innitebantur inter cœnandum. focalia autem solita erant adhiberi ab imbecillis ad arcendum frigus à collo, & faucibus. eisdem utebantur mulieres, mollesque, & uoluptarij homines, paulum à mulieribus differentes.

-coronas] quibus utebantur in conuiuijs & compotationibus, ut alibi ostendimus. Plaut. in Menæchm. *Non ego te modò hic ante ædes cum corona florea vidi Astare?*

-magistri] Xenocratis. M. Tull. de finib. lib. 5. *Hic Xenocrates, hic eius auditor Polemo.*

Porrigis irato p.] confert iterum amatorem cum puero.

-agit vbi secum, eat, an non] totus hic locus ex Eunucho Terent. ferè ad uerbum expressus est, ubi sic Phædria, *Quid igitur faciam? non eam, ne nunc quidem Cum arcessor vltrò? an potius ita me comparẽ, non perpeti meretriciũ contumelias? Exclusit, reuocat.*

reuocat. redeam? non si me obsecret. imitatus est & Persius saty.v. *Nunc ferus & uiolens: at si uocet, haud mora, dicat. Quidnam igitur faciam? nec nunc arcessor, & ultro Supplicat, accedam?* in uersu Horatii legendum *non si obsecret*: deleto *me*, quod tamen subintelligendum est. *agit* porrò restitui auctoritate trium codic.antiq.addu ctus,unius Vaticani,Rain.Card.Tornes. *agit secum* autem, id est, loquitur secum. nam qui loquitur, agit, ut suprà diximus.

-O here,quæ res Nec modum h.] sic Terent. *Here, quæ res in se neque consilium,neque modum Habet,ullum eam consilio regere non potes*, &c.

-sibi nihilo plus explicet] Terent. *nihilo plus agas, quàm si des operam,ut cum ratione insanias*.

Picenis] saty.proxima, *Picenis cedunt pomis Tiburtia succo*.

Gaudes,si cameram] quasi ea res significet omnia tibi læta,& secunda in amore euentura.

Quid?cum balba] hypallage est.erat enim recta locutio,Quid?cum balbis uerbis annosum palatum feris, & uerberas, id est,cum grandis natu iuuenum more puellam blandè appellas,qui sanior es eo, qui casas ædificat? *feris* autem reperi scriptum in tribus cod.uet.uno Vatic.Iann.Torn.

-adde cruorem Stultitiæ] accedat (inquit) ad stultitiam amatoris,scelus cædes,cruor,ut sæpè fieri solet, nempe cum miscetur cum amore odium.Tum sci licet malum ingrauescit: tum fit insanabile,ac mortiferum amoris uulnus.

-atque ignem gladio scrutare] idem dicit,sed obscurius, & Pythagoreorum more. amor ignis est. si quis ad amoris insaniam scelus addat, dici poterit ignem gladio scrutari.

-modò (inquam) Hellade perc.] Marius quidam Helladem impotenter amabat: à qua cùm se sperni,& contemni putaret, eam interfecit. quo facto incre dibili mærore & ægritudine affectus, atque afflictus,sese è sublimi præcipitem de misit.en tibi cruor cum stultitia coniunctus. Marii igitur exemplo ostendit plerunque homines ab amore ad cædem, & scelus progredi.

Cerritus fuit,an] id est,fuit'ne furiosus & insanus,an sanum eum esse iudica bis, & tamen sceleratum fuisse dices? perinde ac si dicat: quo pacto potest esse sa nus,& sceleratus?an hoc dices,Marium non fuisse insanum,sed sceleratum, distin guens sceleratum ab insano,& suo quanque rem nomine uolens appellare? quod quidem ineptum,& absurdum est. nam satis probatum est,cum sanum non esse di cendum,qui sit sceleratus, & cæde pollutus, καὶ μιαιφόνος; *Cerritus* dictum quasi Cereritus,id est,à Cerere percussus,νυμφόληπτος. Itaque duæ syllabæ breues,*ce* & *re* in unam longam coierunt.Plautus Amphit.*quæso,quin tu istanc iubes Pro Cerrita circunferri?* Idem in Pœnulo, *Ne tu opinere,haud quisquam hodie nostrum curret per uias: Neque nos populus pro Cerritis insectabit lapidibus.* Idem in Rudente, *Elleborosus sum.G.at ego Cerritus: hunc non mittam tamen.* Non. Marcel.Cerritos,& laruatos dici malesanos,& aut Cereris ira,aut laruarum incursatione uexatos ait. Sed ne quis miretur me *Cerritus* excudendum curasse, liquidò confirmo sic esse scriptum in omnibus libris antiquis.

Libertinus erat,qui] nunc ad superstitiosos ueniamus: uel, ut quidam uolunt,ad eos, qui supra modum mortem extimescunt.

-circum compita] in quibus erant Lares ab Augusto positi. Immò uerò ante Augusti tempora Compitalia sunt appellati dies festi Laribus attributi.

-siccus] ne quis dicat eum uino madidum, & ebrium fuisse.

Latus manè senex manibus] oraturi manus lauabant. præterea Hesiodus uetat illotis manibus Ioui manè libare. μηδέποτ' ἐξ ἠοῦς Διὶ λείβειν αἴθοπα οἶνον

Χερσὶν ἀνίπτοισι, μήδ' ἄλλοις ἀθανάτοισι. Οὐ γὰρ τοίγε κλύουσιν· ἀποπτύουσι δέ τ' ἀράς.

- & vnum Quiddam m.ad.] ad illa superiora hoc addebat, quod sequitur. addebat ad facta, hæc uerba, quibus Deos orabat, ut solus à morte uendicaretur. quid potest autem mortalis è Dijs petere maius, quàm immortalitatem?

- vnum me surpite morti] me unum ab inferis & Orco uindicate. me unum immortalitate donate. *surpite* autem dictum pro *surripite*. id est, subducite, eripite.

Dijs etenim facile est] ex his intelligimus hunc libertinum superstitiosum fuisse. sed non uidetur mihi omittendum, aut dissimulandum, quod quidam uir doctus mihi dixit aliquando in sermone: hunc libertinum non eò poni ab Horatio, ut nobis superstitiosi exemplum suppeditet: sed potius ut hominis nimiùm mortem extimescentis. mouebatur autem uerbis illis, *unum me surpite morti*. Iã ne hoc quidem dubium est, quin mortem supra modum horrere, uitiosum, & uituperabile sit. ego nihil pronuncio, & suum cuique liberum iudicium relinquo.

- sanus utrisque Aur. a.o. m.] sanus toto corpore quidem ille, sed mente non item.

- mentem, nisi litigiosus, Excip.d.] id est, mentem autem dominus in uendendo, exciperet, nisi litigare uellet, uel nisi lites amaret. ut hic locus autem planius intelligatur, sciendum est uenditorem mancipii, qui in uendendo, serui uitia, quæ scire debuit, &, quæ non sunt in promtu, tacuit, præstare edicto ædilium uidelicet, si non sit sanus siue corpore, siue animo, si fugitiuus, si fur. qua de re uide annot. ad illum locum, *In scalis latuit metuens pend.hab.* epist. 11. lib. 2. sed quæret aliquis. qui poterat hic à domino uenire, aut omnino dominum habuisse, cum esset libertinus, ut hic dicitur? nam libertini nunquam seruierant seruitutem, quippe qui essent liberti filij. (loquor autem ex eorum sententia, qui uolunt inter libertos, & libertinos discrimen fuisse.) Puto respondere posse, aut libertinum pro liberto hic esse positum, aut Horatium, siue potius Damasippum non dicere, hunc libertinum aliquando fuisse à domino uenditum: sed hoc tantùm, si hic libertinus, seruus esset, & à domino suo uenderetur, dominum fuisse in uendendo, mentem excepturum, id est, hoc serui uitium emtori dicturum ac pronunciaturum, uidelicet non esse sanæ mentis: nisi ab emtore redhibitoriæ actionis periculum sibi impendêre uellet. Itaque significat Damasippus superstitiosos non esse sanos animo: quod uerum est. De superstitione, quam δεισιδαιμονίαν, id est, timorem deorum, appellant Græci, scripsit libellum utilissimum Plutarchus.

- hoc quoque uulgus] nempe superstitiosos, ut omnes ferè intelligunt: uel, ut quidam, mortem nimiùm extimescenteis.

- fæcunda in gente Meneni] credibile est hunc Menenium fuisse ætate Horatii quendam mente captum omnibus notum. Iam Stoici superstitiosos in stultorum, & insanorum numero habent: quorum magna turba est.

Iupiter ingenteis] alterum exemplum superstitionis.

Frigida] aptissimum epithetum. nam hæc febris ab atra bili oritur, quæ frigida est.

- illo Manè die, quo] id est die Iouis. Iupiter enim non alio die, quàm suo, ieiunium indicit. Est autem loquendi genus poëticum: pro eo, quod est, illo die, quo Consules, aut alij magistratus ieiunium in honorem Iouis indicunt. T. Liuius lib. XXXVI. *Eorum prodigiorum causa libros Sibyllinos ex* S.C. *decemuiri cum adissent, renunciarunt ieiunium instituendum Cereri esse: & id quinto quoque anno seruandum.*

- casus, medicus'ue leu.] id est, siue casus aliquis, siue medicus hunc puerum morbo leuarit, ac liberarit. in cod. Iann. Tornes. & uno Vatic. legitur *casus, medicusq́;*. non probo.

- ex

- ex præcipiti] ex periculoſo & ancipiti morbo. quanuis Cornelius Celſus ſcribat, quartanam neminem iugulare.

- mater delira nec.] mater ſtulta puerum exiſtimans Iouis beneficio conualuiſſe, a que iccircò ſe uoti relligione obſtrictam eſſe: vt ſe uoto exoluat, ac liberet, eum in Tiberi nudum ſtatuet, ac necabit.

Quo'ne malo mentem conc.] quo malo commota, & concitata mente? reſpondet *timore deorum.* vim nominis Græci expreſſit, δεισιδαιμονίας. nam, quam ſuperſtitionem appellant Latini, eam δεισιδαιμονίαν nominant Græci. quam illi pietatem, eam hi εὐσέβειαν. ſed nos Galli pietatem, δεισιδαιμονίαν, id eſt, timorem numinis diuini appellamus, Iudæos fortaſſe ſecuti. Iam illud, *concuſſa mentem*, hellenïſmus eſt, qualia ſunt illa *ſuſpenſi lóculos, crineis religata.* Virg. Aen. 1. *Os, humeros que deo ſimilis*, & ſexcenta alia. nonnulli hæc uerba, *Quóne malo*, ita explicant, *Quonam malo*. alij putant illud ne abundare, & à ueteribus ornatus cauſa nominib. adijci ſolitum eſſe, ut ſaty. x. li. 1. *O ſeri ſtudiorum, qui ne putetis Difficile, & mirum*, &c. alij ſeruire negationi, ut hic & inf. ead. ſaty. *Quantáne?*

Hæc mihi Stertinius ſapient. oct.] ſeptem duntaxat numerantur totius Græciæ ſapientes nobiliores, & clariores. Horatius ſub perſona Damaſippi, Stertinium irridens, quaſi magnam, ob ſapientiam, laudem meruerit, octauum ei in ſapientibus locum tribuit.

Dixerit inſanum qui me, tot. aud.] uetus dictum, & Terentianum in Andr. *Si mihi pergit ea, quæ uolt, dicere, ea quæ non uolt, audiet.* Sed ſuperior Terentio Sophocles, hanc ſententiam ſic expreſſerat in Aiace. Ἐγὼ γὰρ ἀνδρὶ συγγνώμην ἔχω Κλύοντι φλαῦρα, συμβαλεῖν ἔπη κακά. Homerus autem omnium antiquiſſimus ſic, ἰλ. υ. Ὁπποῖόν κ' εἴπῃσθα ἔπος, τοῖόν κ' ἐπακούσαις. & Heſiod. Εἰ δὲ κακόν τ' εἴποις, τάχα κ' αὐτὸς μεῖζον ἀκούσαις.

- atque Reſpicere ignoto, &c.] id eſt, audiet ſua peccata: uel diſcet ſua peccata, quæ in poſteriore mantica condi ſolent, reſpicere. Aeſopus dicebat duas unumquenque noſtrum manticas ferre, alteram à tergo, alteram à fronte: atque in ea quidem, quæ ante nos eſt, aliena peccata reponere: in poſteriore, noſtra. Hæc ſic leguntur Græcè apud Stobæum. Αἴσωπος ἔφη δύο πήρας ἕκαστον ἡμῶν φέρειν, τὴν μὲν ἔμπροσθεν, τὴν δ' ὄπισθεν. καὶ εἰς μὲν τὴν ἔμπροσθεν ἀποτιθέναι τὰ τῶν ἄλλων ἁμαρτήματα: εἰς δὲ τὴν ὄπισθεν τὰ ἑαυτοῦ. διὸ οὐδὲ καθορῶμεν αὐτά. Catul. ad Varum, *Sed non uidemus, manticæ quod in tergo eſt.*

Stoice poſt damnum ſic] Stoice (inquit Horatius) ſic tibi poſt damnum quæſtuoſa eueniat mercatura. ſic eſt benè precantis, ut annotauimus ſup. ad Od. III. lib. I.

Quid? caput abſc.] quid (inquit Damaſippus) exiſtimas'ne te continuò ſanum eſſe, ſi tibi uideris ſanus? Agaue, quæ Pentheum filium diſcerpſit, eiq; caput præcidit, ſibi'ne tum furioſa uidebatur? minimè uerò. ſic tu tibi uideris ſanus, cum ſis tamen inſanus, ac furioſus.

Nati infelicis] Penthei, quẽ diripuerunt, ac dilacerauerunt mulieres Thebanæ bacchantes (in quibus erat & Agaue mater) propterea quòd ille ex arbore, uel (ut alij uolunt) ex edito ſaxo, eas ſacrificantes proſpectare auſus erat. Quod autẽ ait hic Horatius matrẽ Agauen caput eius abſciſſum tuliſſe, id confirmat Theocr. εἰδ. λγ. quod inſcribitur Λῆναι, ἢ Βάκχαι. Μάτηρ μὲν κεφαλὰν μυκήσατο παιδὸς ἑλοῖσα, Ὅσσον περ τοκάδος τελέθει μύκημα λεαίνης. Ἰνὼ δ' ἔρρηξεν σὺν ὠμοπλάτᾳ μέγαν ὦμον Λὰξ ἐπὶ γαστέρα βᾶσα, καὶ Αὐτονόας ῥυθμὸς ωὑτός, Αἱ δ' ἄλλαι τὰ περισσὰ κρέα νομέοντο γυναῖκες, Ἐς Θήβας δ' ἀφίκοντο πεφυρμέναι αἵματι πᾶσαι, Ἐξ ὄρεος πένθημα, καὶ οὐ Πενθῆα φέροισαι. cetera petat lector ex ipſo Theocr. atque adeò

totum

totum eidyllion legat. quod si faciet, non mediocrem uoluptatem ex lectione capiet. sed tamen superiores illos Græcos uersus totidem Latinis interpretabor. *Correpto nati capite ingentem edit Agaue Rugitum, grauidæ quantus solet esse leænæ. Ino autem magni ossa humeri candentia frangit, Calcibus in uentrem insultans, quam deinde secuta est Autonoa: ast aliæ matres depascere carnis Relliquias, Thebasq; ire omnes ore cruento, Ex illo luctum, non Penthea monte ferentes.*

Aedificas] ædificas sumtuosè, insolenter, magnificè.

-longos imitaris] allegoria est: diuites, & opulentos, & potentes uiros imitaris, cum sis tenuis, & obscuro loco natus. Erat autem Horatius parua quidē corporis statura, sed non ita humili tamen, ut ad bipedalem magnitudinem non perueniret, quod hic dicit. per breuitatem igitur staturæ, tenuitatem, & angustias rei familiaris significat, si conferantur cum opibus Mæcenatis & aliorum principum ciuitatis.

Turbonis] gladiatoris: quem aiunt breui statura corporis fuisse, eundemq́ue animosum & pugnacem.

Spiritum] *φρόνημα*. spiritus numero multitudinis dicere solet M. Tull.

-uerum est] æquum est, par est, rectum est. ut epist. ad Mæcen. 11. lib. 1. *Metiri se quenque suo modulo, ac pede uerum est.* sic suprà ead. sat. *Dij te Damasippe, Deæque Verum ob consilium donent tonsore.* M. Tull. orat. pro Muræna, *negat uerum esse allici beneuolentiam cibo.* Idem ad Att. lib. 2. *Quid verius, quàm in iudicium venire, qui ob rem iudicandam, pecuniam acceperit?* T. Liuius lib. XXXII. *Ceterum & sociorum audiri postulata verum esse.* Vir. lib. XII. Aen. *-me uerius unum Pro vobis fœdus luere, & decernere ferro.* Terent. Andr. *Id'ne uerum est? immò id genus hominum est pessimum.* horum igitur uerborum hæc sententia est, an si Mæcenas ædificat, te quoque ædificare, & cum eo certare par est, qui tanto ei dissimilis, & tanto eo inferior es, si cum eo certes?

Absentis ranæ pullis] ranæ exemplo, quæ sese inflando uituli magnitudinem imitari, atque assequi conabatur, deterret nos, ne potentiorum, ac superiorū cultum, & splendorem æmulemur.

-denarrat] *de* auget uim uerbi. ut sup. *desæuit, delitigat.* & apud Terent. *deamare, deuerberare.*

-cognatos] *συγγενεῖς*, fratres: quod tamen uidetur *ἄκυρον*.

Quantáne?] rogabat tanta'ne esset, quanta ipsa esset. quidam legunt *Tantáne*, quæ scriptura longè expeditior esset. eam tamen nullis in libris reperi. alii *Quantáne* dictum uolunt, pro *quantanam*, ut & suprà, *Quóne malo mentem concussa?* id est, quonam malo, quemadmodum illi explicant. alii *ne* abūdare, aut ornatus causa positum dicunt: quod probabilius est.

-sic] *δεικτικῶς*, ut Od. XI. lib. 2. *-uel hac Pinu iacentes sic temerè?*

Maior dimidio] respondet pullus.

-num tanto?] subaudi, maior est? ait mater.

-non, si te ruperis] non, si disrumparis. *διαῤῥαγῆναι* dicunt Græci. Demosthe. orat. *περὶ στεφάνου.* *ἐπειδὴ τοίνυν ἐκ τῆς Εὐβοίας ὁ Φίλιππος ἐξηλάθη, τοῖς μὲν ὅπλοις ὑφ' ὑμῶν, τῇ δὲ πολιτείᾳ καὶ τοῖς ψηφίσμασι, κἂν διαῤῥαγῶσί τινες τούτων, ὑπ' ἐμοῦ.* Virg. in Melibœo. *-inuidia rumpantur ut ilia Codro.* Propius autem ad hunc locum accedit exemplum illud ex epist. ad Mæcen. 3. lib. 1. *Rupit Hiarbitam Timagenis æmula lingua.* Sed Martialis lib. 10. hanc eandem de boue & rana fabulam ad stultam cuiusdam Otacilij imitationem ita ut Horatius, facetissimè accommodauit hoc epigrammate. *Ad lapidem Torquatus habet Prætoria quartum: Ad quartum breue rus emit Otacilius. Torquatus nitidas uario de marmore thermas Extruxit: cucumam fecit Otacilius Disposuit daphnona suo Torquatus in agro: Castaneas centum seuit*

Otacilius. Consul Torquatus: uici fuit ille magister: Nec minor in tanto uisus honore sibi. Grandis ut exiguam bos ranam ruperat olim: Sic (puto) Torquatus rumpet Otacilium.

- oleum adde camino] oleum camino addere, est malum alio malo cumulare, atque augere: aut malo satis graui per se, materiam, ac pabulum præbere. signi ficat itaque Damasippus Horatium suapte natura insanire: & ad eius naturalem insaniam poëmata accedere, tanquã pabula, quibus illa amplificetur, & maior fiat.

Quæ si quis sanus fecit, s. f.] si quis unquam sanus fecit uersus, tu quoque sanus facis uersus: sed nemo sanus fecit unquam uersus: nemo enim poëta sanus: Ergo, &c. alii sic. demus aliquem sanum poëtam reperiri: non continuò tu quoque sanus es, cum uersus facis. non continuò sequitur, si quis sanus aliquãdo uersus fecit, te quoque sanum uersus facere. & hoc sensu hæc legenda sunt interrogando. sed non est reticendum in tribus libris manuscriptis ita legi. *Quæ si quis sanus facit & sanus facies tu.*

Non dico horrend. rab.] prætermitto iracundiam tuam, cum rabie comparandam. sic M. Tull. lib. Tuscul. 4. *definitione fortitudinis aperta, quis est, qui aut bellatori, aut imperatori, aut oratori quærat aliquid, neque eos existimet sine rabie quicquam fortiter facere posse?* ibidem. *atque hi collocuti inter se, priusquam manum consererent, leniter & quiete, nihil, ne in ipsa quidem pugna iracundè, rabiosè ue fecerunt.*

- iam desine] uerba Horatii sua uitia à Damasippo inuitè audientis, hoc modo. Desine Damasippe in me tot maledicta congerere, aut tot mea uitia enumerare.

- cultum maiorem censu] continuans orationem Damasippus omitto (inquit) cultum maiorem censu. significat autem his uerbis, Horatium sumtuosius & uiuere, & uestiri, quàm census eius ferat. Non dubium est autem, quin Horat. dum sibi parum parcit, aliorum uitia urbanè notet, atque insectetur. huc pertinet illud epist. XVII. lib. I. *Gloria quem supra uires, & uestit, & unguit.*

- teneas Damasippe tuis te.] id est, tuis te uitiis contineto: aliena autem ne tangito. satis multa habes uitia: noli esse in alienis exquirendis, & aperiendis curiosus. habes domi, quod agas.

Mille puellarum] Hæc quoque sunt Damasippi Horatio libidinem, & insanos amores obiicientis. nam repetendum est ἀπὸ κοινοῦ. non dico.

O maior tandem parcas insane.] tertio Horatius iubet Damasippum finem facere sui obiurgandi, ac reprehendendi. hoc modo. ô Damasippe desine tandem tu, qui me insanior es, mihi minus insano maledicere: parcius me obiurgato, cum tu sis me uitiosior, stultior, atque insanior.

SATYRA 4.

VNDE, & quo Catius? non est mihi tempus, auenti
Pone re signa nouis præceptis: qualia uincunt.
Pythagoram, Anytiq; reum, doctumq; Platona.
Peccatum fateor: cum te sic tempore læuo
Interpellarim: sed des ueniam bonus, oro.
Quòd si interciderit tibi nũc aliquid, repetes mox:
Siue est naturæ hoc, siue artis, mirus utroque.

COMMENTARII.

Vnde, & quo] sic orditur Phædrum Plato. φίλε Φαῖδρε ποῖ δὴ, καὶ πόθεν;

Catius] Catius philosophus Epicureus Insuber. de quo M. Tull. epist. ad Cassium lib. 15. *Nam*

Quin id erat curæ: quo pacto cuncta tenerem:
Vt pote res tenueis, tenui sermone peractas.
Ede hominis nomen: simul & Romanus, an hospes.
Ipsa memor præcepta canam: celabitur auctor.
Longa quibus facies ouis erit, illa memento,
Vt succi meliores, & vt magis alba rotundis,
Ponere: nanque marem cohibent callosa uitellum.
Cole suburbano, qui siccis creuit in agris,
Dulcior. irriguo nihil est elutius horto.
Si uespertinus subitò te oppresserit hospes:
Ne gallina malum responset dura palato,
Doctus eris uiuam misto mersare Falerno.
Hoc teneram faciet. pratensibus optima fungis
Natura est: alijs male creditur. ille salubreis
Aestates peraget, qui nigris prandia moris
Finiet, ante grauem quæ legerit arbore solem.
Aufidius forti miscebat mella Falerno,
Mendosè: quoniam vacuis committere uenis
Nil, nisi lene, decet. leni præcordia mulso
Prolueris melius. si dura morabitur aluus:
Mitulus, & uiles pellent obstantia conchæ,
Et lapathi breuis herba, sed albo non sine Coo.
Lubrica nascentes implent conchylia lunæ.
Sed non omne mare est generosæ fertile testæ.
Murice Baiano melior Lucrina Peloris.
Ostrea Circæis, Miseno oriuntur echini.
Pectinibus patulis iactat se molle Tarentum.
Nec sibi cœnarum quisquam temere arroget artẽ,
Non prius exacta tenui ratione saporum.
Nec satis est cara pisceis auertere mensa,
Ignarum quibus est ius aptius, & quibus assis
Languidus in cubitum iam se conuiua reponet.
Vmber, & iligna nutritus glande, rotundas
Curuat aper lanceis carnem uitantis inertem.
Nã Laurens malus est, uluis, & arundine pinguis.
Vinea summittit capreas non semper eduleis.
Fœcundi leporis sapiens sectabitur armos.
Piscibus, atque auibus, quæ natura, & foret ætas:
Ante meum nulli patuit quæsita palatum.
Sunt, quorum ingeniũ noua tantum crustula promit.

lib. 1. ep. 7. uocat uetu imbelle.

ne te fugiat, Catius Insuber Epicureus, qui nuper est mortuus, quæ ille Gargettius, etiam antè Democritus εἴδωλα, hic spectra nominat. Idẽ eodem libro, eundem Catium, & Amafanium *malos uerborum interpretes* appellat. hunc inducit Horatius apud se quærentem, & cogitantem quibus nominibus utatur in interpretãdis, & Latinè exprimendis Epicureis quibusdam præceptis, quæ ad artem culinariam, conuiuii apparatum, obsonia, condimenta & similia pertinent. Itaque interroganti Horatio unde ueniat, quò eat, respondet, se esse occupatissimum in appellandis, & exprimendis iis, quæ dixi, præceptis.

-non est mihi tempus.] non est mihi tempus uacuum: non sum uacuus, dum cupio litteris mandare noua quædã præcepta Pythagoreis, Socraticis, Platonicis potiora.

-auenti Ponere signa] cupienti imponere nomina nouis præceptis, nunquam à quoquã traditis. *signa* interpretor nomina, & uocabula rerum. nomina enim sunt rerum notæ, & σημεῖα, id est, signa, ut docet Aristoteles. Iccircò ea appellat indicia epist. de arte poët. *si forte necesse est Indicijs monstrare recentibus abdita rerum.* eodem pertinet illud in ead. epist. *licuit, semperque licebit Signatum præsente nota producere,* seu (ut alii legunt) *procudere nomen.* Vir

quidam

Nequaquam satis in re una consumere curam:
Ut si quis solum hoc, mala ne sint uina, laboret,
Quali perfundat pisceis securus oliuo.
Massica si cælo supponas uina sereno:
Nocturna, si quid crassi est, tenuabitur aura:
Et decedet odor neruis inimicus: at illa
Integrum perdunt lino uitiata saporem.
Surrentina uafer qui miscet fæce Falerna
Vina, columbino limum bene colligit ouo:
Quatinus ima petit, uoluens aliena vitellus.
Tostis marcentem squillis recreabis, & Afra
Potorem cochlea. nam lactuca innatat acri
Post uinum stomacho: perna magis, ac magis hilis
Flagitat in morsus refici: quin omnia malit,
Quæcunque immundis feruent allata popinis.
Est operæ pretium duplicis pernoscere iuris
Naturam. simplex è dulci constat oliuo:
Quod pingui miscere mero, muriaq; decebit:
Non alia, quàm, qua Byzantia putruit orca.
Hoc ubi confusum sectis inferbuit herbis:
Corycioq; croco sparsum stetit: insuper addes,
Pressa Venafranæ quod baca remisit oliuæ.
Picenis cedunt pomis Tiburtia succo:
Nam facie præstant, Venucula conuenit ollis.
Rectius Albanam fumo duraueris vuam.
Hanc ego cum malis, ego fæcem primus, & alec,
Primus & inuêni, piper album cum sale nigro
Incretum, puris circumposuisse catillis.
Immane est uitium, dare millia terna macello:
Angustoq; vagos pisces urgere catino.
Magna mouent stomacho fastidia, seu puer unctis
Tractauit calicem manibus, dum furta ligurrit:
Siue grauis ueteri crateræ limus adhæsit.
Vilibus in scopis, in mappis, in scobe quantus
Consistit sumtus? neglectis, flagitium ingens.
Ten' lapides uarios lutulenta radere palma:
Et Tyrias dare circum illota toralia uesteis,
Oblîtum, quanto curam, sumtumq; minorem
Hæc habeant, tanto reprendi iustius illis,
Quæ, nisi diuitibus, nequeunt contingere mensis?

quidam doctissimus, idemque amplo sacerdotio præditus dicebat per signa significari imagines, quæ adhibebantur ab iis, qui artificialem memoriam colebant. quam sententiã quãuis non improbem (nam ut litteris, ita & imaginibus memoria adiuuatur, & cõseruatur: præterea utræq; ad res significandas compa ratæ sunt, quemadmodum & uocabula) tamen signorum appellatione mihi magis placet uoces, & nomina, quàm imagines hoc loco intelligi, maximè cum constet hunc Catium nominibus, & uocabulis Latinis disciplinam Epicureã explicuisse, ut suprà ex M. Tullio ostendimus.

- qualia vincunt Pyth. Anyt.] id est, quæ talia sunt, ut Pythagoræ, Socratis, Platonis disciplinã uincant: uel simpliciter, cuiusmodi præcepta uincũt, &c. in cod. Iann. scriptum erat *uincant*.

- tempore læuo] tempore inopportuno: intempestiuè. cuius contrar. *Dextro tempore*. saty. 1. huius li.

- interciderit] è memoria effluxerit.

- repetes mox.] uel memoria repetes, uel simpliciter retractabis, & recoles.

Siue est naturæ hoc, siue art. m. v.] qui, siue memoria natura constet, siue arte, utroque mirum in modum excellis: uel ita: qui, siue hæc res, in qua tu occupatus es, sit naturæ, siue doctrinæ, in utraque

præstas.

Docte Cati per amicitiam, diuosq; rogatus
Ducere me auditum, perges quocunque, memento.
Nam quanuis referas memori mihi pectore cũcta:
Non tamen interpres tantundem iuueris. adde
Vultũ, habitumq; hominis: quem tu vidisse beatus
Non magni pendis, quia contigit: at mihi cura
Non mediocris inest, fonteis ut adire remotos,
Atque haurire queam uitæ præcepta beatæ.

præstas.

Quin id erat curæ] imo (inquit Catius) hoc ipsum agebam, quemadmodum omnia memoriæ mandarem.

- res tenueis] res subtiles, tenuiterq; limatas.

Longa quibus facies ouis] Primùm, quid hac de re tradiderint probati scriptores, proponam: deinde sententiam Horatii (si id consequi potero) explicabo. Aristoteles igitur ita scribit lib. sexto de histor. animal. ἔςι δὲ τὰ μὲν μακρὰ, καὶ ὀξέα τῶν ᾠῶν, θήλεα· τὰ δὲ ςρογγύλα, καὶ περιφέρειαν ἔχοντα κατὰ τὸ ὀξὺ, ἄῤῥενα, id est, ea quidem oua, quæ longa sunt, & acuta, fæminam excludunt: quæ autem rotunda, & obtusa ab ea parte, quæ acuta solet esse, marem. Plinius autem lib. 10. cap. LII. plane pugnantia tradit his uerbis. *fæminam edunt, quæ rotundiora gignuntur: reliqua marem.* Columella lib. 9. cap. v. cum Plinio congruit his uerbis. *Cum uolet quis quamplurimos mares excludi, longissima quæque, & acutissima oua subijciet, & rursus cum fæminam, quàm rotundissima.* Veniamus nunc ad Horat. qui mihi non uidetur à Plinio, & Columella discrepare. hoc enim dicit mea quidem sententia, oua, quibus longa est figura, seu forma, meliore sunt succo, & candidiora, quàm rotunda. ea igitur memento apponere potius, quàm rotunda. nam hæc, quæ dico, longa, cum sint ueluti callo obducta, id est, dura, marem uitellum continent. at ea, quæ marem uitellum continent, iis meliora, & salubriora sunt, quæ fæmineum.

Cole suburbano, qui sicc. cr.] ordo uerborum, & sententia hæc est: caulis, seu colis, qui creuit in agris siccis, id est, minimè irrigatis, dulcior est suburbano, ut pote qui creuit in hortis irriguis. quid ita? quia hortus suburbanus, qui crebrò irrigari solet, multum deperdit de naturali soli bonitate. in quibusd. libris antiq. legitur *Cole.* quos secuti sumus.

Si uespertinus subitò] id est, si uesperi te imparatum occupauerit: si improuisò aduenerit hospes, &c. *uespertinus* dictum pro uesperi. nomen pro aduerbio, ut suprà Od. xvi. epod. *Nec uespertinus circumgemit ursus ouile.* & Virg. de lupo. Georg. 3. *- nocturnus obambulat.*

Ne gallina malum.] ne gallina dura malè responset palato, id est, aduersetur, & ob duritiem ingrata sit palato. tralatio est in uerbo *responsandi*. responsant enim, qui ferociter & asperè alteri compellanti respondent.

- misto] aqua diluto. quidam legunt *mulso.* quam scripturam non probo.

- alijs malè creditur] id est, alii non sunt tuti. aliis non est tutum uesci. tralatio est in uerbo *creditur.*

- qui nigris prandia moris Finiet.] non dicit Catius, eum salubres æstates traducturum, qui, posteaquàm se obsonio expleuerit, prandium moris claudet, ac terminabit: (mea quidem sententia) sed, qui nihil præter mora nigra, & matura manè ex arbore decerpta, in prandio comedet. Nam perspicuè Galenus docet mora esse principiò apponenda.

- ante grauem solem] antè quàm solis ardor ingrauescat: quod est manè.

- forti] austero. erat enim uinum Falernum austerius, ut scribit Athen. Itaque illã austeritatem ueteres melle lenire, & mitigare solebant. uerùm tamen nõ

ita

ita poterat ea austeritas minui, neque temperari, ut uini Falerni potus in primis poculis salubris esset, ut quidem ait Catius: Vel dic epithetum *austerum* eò additum esse, quòd erat & alterum Falerni genus dulce, ut idem Athen. tradit.

-miscebat] eoque ita temperato utebatur in primis poculis.

-lene] quod contrarium est austero: cuiusmodi est unum genus Falerni, quan tumuis melle temperetur.

Prolueris] suprà saty. v. lib. 1. *Multa prolutus uappa nauta, atque uiator.*

Mitulus] Apud Athen. lib. 3. si locus est emendatus, hoc nomen ita scribitur μύτλος. uerba Athenæi sũt hæc. τὴν τελλίναν λεγομένην ἴσως δηλοῖ, ἣν Ῥωμαῖοι μύτλον ὀνομάζουσι, id est, fortasse tellinam, quæ nominatur, significat, quam Romani mutlum appellant. ego autem locum esse mendosum arbitror, legendumque apud Athenæum adiecto ἰῶτα μύτιλος· uel potius translatis literis μίτυλος. nam utrunque reperitur in libris calamo scriptis, & *mutilus*, & *mitulus*, quorum utrum sit uerum, non est facile, mihi quidem, pronunciare. apud Martialem lib. 5. ita scribitur hoc nomen, mytulus: quod idem est, ac si *mutulus* scriptum sit. nam y, & v. idẽ ualent. Versus Martialis sunt hi. *Ostrea tu sumis stagno saturata Lucrino: Sumitur inciso mytulus ore mihi.* Sed ego hanc scripturam uitiosam esse puto. Quidã mitulos arbitrantur eosdem esse, atque musculos: quos Græci μῦας appellant: de quibus Aristoteles lib. 4. de histor. animal. & Athen. lib. 3. quos uidetur satis refellere Athen. nam perspicuè τελλίνας ἀπὸ τῶν μύων, id est, mitulos à musculis distinguit his uerbis τῶν τελλινῶν λεπτότεραι μὲν εἰσὶν αἱ βασιλικαὶ, διαχωρητικαί τε, καὶ κοῦφαι. ἔτι δὲ καὶ τρόφιμοι· αἱ δὲ ποτάμιαι γλυκύτεραι· οἱ δὲ μύες μέσως εἰσὶ τρόφιμοι, διαχωρητικοὶ, οὐρητικοὶ, &c. id est, mitulorũ tenuiores sunt quidẽ regii, & aluũ mouent, & leues sunt, tũ præterea ualde alunt: fluuiales autẽ sunt dulciores: at musculi mediocriter alunt, mediocriterq; aluum, & urinam mouent. ex his igitur uerbis Athenæi perspicunm est inter mitulos, & musculos aliquid interesse.

-conchæ] concharum nomen generale est, & quidem Græcum. κόγχαι autem uidentur esse appellatæ παρὰ τὸ κεχηνέναι, quod est, hiare.

Et lapathi breuis herba] lapathum rumicem uocant Latini: quem laudat Lucillius apud M. Tull. lib. 2. de finibus non quòd eius suauitas in ciborum deliciis locum habeat, quod quidam existimauit: sed quòd frugalitatem, & parsimoniam in uictu luxuria præstabiliorem esse ducat. sic Hesiodus maluam laudat, & asphodelum, herbas parabiles, plebeias, & uiles, significans idem, quod Lucillius, tenuem, ac modicũ uictum sumtuosis, & opiparis diuitũ cœnis esse anteponendũ.

-generosæ testæ] conchyliorum generosorũ: quæ sunt ὀστρακόδερμα, id est, ut scriptores Latini recentiores appellant, testacea.

-peloris] peloris ostrei genus chama maius, ut ait Eustathius. διὸ πελωρὶς λέγεται διὰ τὸ μέγεθος. iccirco (inquit) peloris propter magnitudinem appellatur. cum quo congruens Athen. lib. 3. ita scribit. πελωρίδες ὠνομάσθησαν παρὰ τὸ πελώριον. μείζων γάρ ἐστι χήμης καὶ παρηλλαγμένη ἡ πελωρίς. Varro lib. 4. de lingua Latina. *in conchiliis* (inquit) *aliqua ex Græcis, ut peloris, ostrea, echinus.*

-echini] de Echinis sic Athen. lib. 3. Echinos autem tũ terrenos, tum marinos, aduersus eos, à quibus captantur, esse munitissimos, atque undique septos, spinas suas, tanquam uallum, opponentes, testatur Ion Chius his uerbis. At in terra quidem leonis artes laudo, sed magis echini, quanuis miseras. qui cum aliorum ualentiorum in se impetum sensit, conuoluto spinoso undique corpore, rotundus iacet aduersus morsus, & tactus omnium animantium tutissimus. uerba Græca retulimus ad Od. IIII. epod. Echinorum autem marinorum cum plura genera sint, scribit Aristoteles unum genus esse, quod in cibum apponi possit, ac debeat, illud

illud uidelicet,in quo infint ea,quæ oua magna nominantur. uerba Ariſtot. ſunt hæc lib.4. ζώων ἰσορ. ἓν ἐχίνων γένος ἐσθιόμενον. τοῦτο δ' ἐστὶν ἐν ᾧ τὰ καλούμενα ὠὰ μεγάλα γίνεται, καὶ ἐδώδιμα.

Pectinibus patulis] Pectines piſces etiam κτένας appellant Græci. Athen. lib.3. τῶν κτενῶν ἁπαλώτεροι μέν εἰσιν οἱ λευκοί. ἄβρωμοι γὰρ καὶ εὐκοίλιοι· τῶν δὲ μελάνων, καὶ πυῤῥῶν οἱ μείζονες * εὔστομοι· κοινῶς δὲ πάντες εὐστόμαχοι, εὔπεπτοι, εὐκοίλιοι λαμβανόμενοι μετὰ κυμίνου, καὶ πεπέρεως, id eſt, Pectinum ii quidem ſunt teneriores, qui albi ſunt. ſalſuginem enim non olent. ex nigris autem & rufis, qui ſunt maiores * guſtatu ſunt gratiores. Communiter uerò ſtomacho ſunt accommodati,faciles ad concoquendum, aluo utiles,ſi ſumantur cum cumino & pipere.

- patulis] cur pectines patulos dicat, ex Ariſtot.lib.4.intelligere licet, ubi ſic ſcribit. τῶν δὲ διθύρων τὰ μέν ἐστιν ἀνάπτυχα, οἷον οἱ κτένες, καὶ οἱ μύες,&c.id eſt,eorum, quæ duabus teſtis continentur, alia ſunt patula, ut pectines, & muſculi, &c.

- quiſquam] in cod. Rain.Card.& 1. Vat.*quiſque*: ex quo fecimus *quiſquam*, perſpicuè rectum.

- exacta] exquiſita,explorata.Virg.Aen.1.– *ſocijsq; exacta referre*. idem lib.4. – *tempus ſecum ipſe, modumque Exigit*.

- menſa] menſa,ubi exponuntur uenales, ut uult Acron. non eſt ſatis(inquit Catius)piſces è macello magna impenſa coëmere, niſi ſcias,quibus piſcibus quod ius conueniat,& qui piſces aſſi, qui elixi, ſint meliores. Ego putauerim per menſam caram,menſam diuitum ſignificari. ut ſit hic ſenſus,non eſt ſatis eos piſces emere, qui diuitibus ſolis apponi ſolent, & piſces diuitibus deſtinatos præripere pretio perſoluto,& ita ab eorum menſis auerſos in tuam transferre.

- & quibus aſſis Lang.in cubit.ſeſe con.] id eſt,& qui piſces aſſati ita ſint conuiuis ſuaues, & grati futuri, ut illi etiam cibo,uinoque conferti, ac ſaturi,&, pœnè dicam,nauſeantes,in eum tamen corporis ſitum ſeſe deintegro componant: quo ſitu eſſe ſolent conuiuæ tantiſper dum cibum capiunt. qua de re tametſi ſup. Od.xxvii.lib.1. nonnihil dixerimus, ad illum locum, *Et cubito remanete preſſo*, tamen,ut hunc locum explicemus,pauca quædam præterea nobis dicenda ſunt.Hoc igitur in primis ſciendum eſt inter prandendum & cœnandum, non ſediſſe ueteres illos Romanos,ſed accubuiſſe.Accumbebant autem ſingulis in lectis terni,aut quaterni hoc modo (nam eadem opera huius uerbi uis aperietur)ſuperiore parte corporis modicè inflexa,capite leuiter erecto,tergoq; aliquantum ſubleuato,nempe ceruicalibus, aut puluillis ſubiectis: reliqua parte corporis in lectos reclinata, & iacente,in cubito altero nitebantur: atque utranque manum quidem ad epularum & poculorum uſum adhibebant, ſed maximè dexteram. fingamus igitur tres lectos eſſe diſcubitorios,& in ſingulis, quaternos conuiuas diſcumbere, & mēſam rotundam mediam inter tres lectos eſſe collocatam: ita fient duodecim conuiuæ, ex una menſa communi cibum capientes. iam ſingulorum lectorum cōuiuæ,quos quaternos eſſe poſuimus, hoc modo diſcumbebant, ut eius, qui ſummus accumberet,pedes ponè ſecundum porrigerentur, & ſecundi ponè tertium, & ita deinceps: rurſus eius,qui ſecundus accumberet,occiput ad umbilicum,aut pectus primi obuerſum eſſet: & ſic deinceps ceteri accubabant.Quandiu igitur ueſcebantur, & potabant, eo corporis ſitu manebant. ubi uerò cibum capere uel deſierant, uel intermiſerant,tum dorſi ſpinam,quæ antea erat inflexa,& ad epulandum compoſita,reponebant,& caput in ceruical reclinabant. nonnunquam etiam ſedentium inſtar erigebant. Itaque ſuprà Oda illa xxvii.lib.1.quam paulo antè commemorauimus,unus è conuiuis ſodales ſuos Lapitharum,ac Centaurorum in morem tumultuantes, atque inter ſe decertare parantes, corpore iam ad pugnam compoſito,& expedito,

expedito, hortatur ut cubito presso remaneant, hoc est, ut se eo corporis situ contineant, quo esse, & bibere possent, non quo dimicare. Hæc igitur uerba, *& quibus assis Lang. in cub.* &c. sic explico, (dicendum est enim sæpius) & qui pisces assi futuri sint conuiuis gratiores, quàm si essent elixi, eosq; quanuis iam cibo languidos, de integro ad epulandum inuitaturi. Quòd autem hic à Catio præcipitur de piscibus quibusdam assandis, Athenæus item lib. 3. scribit pisces quosdã esse, quos assari conueniat potius, quàm elixari.

Vmber, & iligna nut. gl.] aprum ex Vmbria, & glande iligna nutritum laudat: Laurentem improbat. hoc igitur dicit, qui carne pingui non delectatur, seu qui abhorret à carne pingui, suas patinas implendas curat frustis apri in Vmbria capti, & iligna glande pasti.

Curuat] implet, onerat: uerbo curuandi pondus exprimere uoluit. in quibusdam codicibus uulgatis impressum est, *Curuet.* cod. duo Vatic. & Iann. Faër. Torn. habent *Curuat.* sed parum refert.

Nam Laurens] in agro Laurenti captus, & in locis illis palustribus natus, ac nutritus. Laurentum Latij est oppidum, Ostiæ uicinum.

- uluis] herbis maiusculis, quæ in paludibus nascuntur. Virg. Georg. 3. *Nec nescas salicum frondes, uluamq; palustrem, Sed frumenta manu carpes sata.* Idem Aen. 2. *Limosoque lacu per noctem obscurus in ulua Delitui.*

Vinea summittit capreas] locus, in quo insunt uites, suppeditat capreas nõ semper ad edendum utiles. neque uerò dubitandum est, quin capreæ animalia sint intelligenda hoc loco. Virg. Georg. 2. de uite, *Texenda sæpes etiam, & pecus omne tenendum est: Præcipuè dum frons tenera, imprudensque laborum, Cui super indignas hiemes, solemque potentem, Siluestres uri assiduè, capreæque sequaces Illudunt, pascuntur oues, auidæque iuuencæ.* Quod autem dicit capreas à uineis summitti, id est, suppeditari, aut præberi, non est intelligendum eas ibi nasci, sed è siluis uicinis pabuli causa progressas, in uinetis capi. alii capreolos significari putant, qui sunt uitium cincinni intorti.

- sapiens] cui palatus sapit fortasse magis, quàm cor. cuiusmodi homines in consuetudinem uictus recipere nolebat. M. Cato, qui Censorius dictus est, quod refert Plutarchus in eius uita his uerbis, Τῶν δὲ φιληδόνων τινὰ βουλόμενον αὐτῷ συνεῖναι, παραιτούμενος ἔφη μὴ δύνασθαι ζῆν μετ' ἀνθρώπου τῆς καρδίας τὴν ὑπερῴαν αἰσθητοτέραν ἔχοντος. id est, *voluptarium quendam, qui cum eo uiuere volebat, recusans Cato, dixit se cum eo uiuere non posse, cui palatus magis, quàm cor sapiat.* quanquam M. Tull. lib. 2. de finibus, negat sequi, *vt, cui cor sapiat, ei non sapiat palatus.* significat autem léporis armos reliquis partibus esse palato gratiores, & suauiores. Iam quam obrem léporem fæcundum appellet, ex Aristotelis, & Varronis, & Plinii lectione intelligere licet. Plinius sic lib. 9. cap. LV. *Lepus omnium prædæ nascens, solus præter dasypodem, superfætat, aliud educans, aliud in utero pilis uestitum, aliud implume, aliud inchoatum gerens pariter.*

Piscibus, atque auibus] ait se ita subtili esse palato, ut piscium, atque auium naturam & ætatem solo gustatu cognitam habere possit: quod neminem è ueteribus, quanuis ei rei operam nauarit, consequi potuisse.

- nulli patuit q.] à nullo cognita fuit, quanuis quæsierit.

- crustula] placentas, & cetera pemmata ex farina, melle, oleo, lacte, seu caseo confecta. vtitur saty. 1. lib. 1. *- dant crustula blandi Doctores, elementa uelint ut discere prima.*

Quali perf. securus ol.] non admodum sollicitus, seu non curans, quo oleo pisces condiat.

L Massica

Masſica ſi cælo] idem ferè tradit Athen.lib.1.his uerbis, οἰνοποιητέον δὲ αὐτοὺς (τὸν ἀλβανὸν, καὶ τὸν φαλέρνον, καὶ τὸν ἀδριανὸν) πρὸ τινὸς χρόνου, καὶ εἰς ἀναπεπταμένον τόπον θετέον, εἰς τὸ διαπνεῦσαι τὸ πολὺ τῆς δυνάμεως, id eſt, faciẽda autem ſunt ea uina (uidelicet Albanum, Falernum, Adrianum) ante certum quoddam tempus, & in aperto loco, id eſt, ſub dio ponenda, ut vis eorum multa expirando minuatur. videtur tamen aliud hoc loco à Catio dici, nempe ſi quid inſit craſſi in uino Maſſico, aura nocturna extenuari, & odorem neruis aduerſarium decedere.

- at illa integrum perd.] at illa, uidelicet Maſſica, colo lineo extenuata, ſaporem amittunt naturalem. exiſtimabant autem ueteres colo, ſeu ſacco lineo, uina craſſiora extenuari, quod declarat uerſus ille Martialis lib. XII. *Turbida ſollicito tranſmittere Cæcuba ſacco*. Lucret. lib. 2. *Et quanuis ſubitò per colum uina uidemus Perfluere: at contrà tardum cunctatur oliuum*.

Surrentina] uina Surrentina fuiſſe admodum laudata, declarant hi uerſus Martial.lib. 14. *Surrentina bibis? nec murrhina picta, nec aurum Sume, dabunt calices hæc tibi uina ſuos*. totius autem huius loci hæc ſententia eſt, Qui Surrentina uina cum Falerna fæce miſcet, uitello columbino in cadum coniecto fæcem collectã, atque in unum conductam, ab eo, quod liquidius eſt, ſecernit, quoniam uitellus, ſuapte natura in fundum decidens, quicquid eſt à liquido uino in alienum, vnà ſecum trahit.

Quatinus] quoniam, vt ſaty. III. lib. I. *Quatinus excidi penitus uitium iræ, Cetera item nequeunt ſtultis hærentia*. Lucret.lib.3. *Quatinus eſt unum inter ſe, coniuncta que res eſt*. annotatum alio loco.

- marcentem] languentem, cibo & potione conf.rtum.

- ſquillis] καρίδας nominant Græci. quarum Ariſtoteles lib.4.de hiſtor.ani. plura genera eſſe tradit, & refert in numerum μαλακοστράκων, id eſt, eorum piſcium, qui cruſta teguntur, quos Gaza cruſtatos appellat. Paruas ſquillas ſcribit Athen.li.3.reperiri in conchis patulis pinnarum cuſtodes, vt & paruos cancros. & M. Tull.lib.2.de nat.deor. *Pinna uerò (ſic enim Græcè dicitur) duabus grandibus patula conchis cum parua ſquilla, quaſi ſocietatem coit comparandi cibi*. Idem eadem ferè lib.3. de finib. Hunc admirabilem duorum piſcium conſenſum, atque has operas mutuas pulchrè deſcribit Oppian.lib.2. ἁλιευτ. Ὄστρακον αὖ βυθίας μὲν ἔχει πλάκας, ἐν δέ οἱ ἰχθὺς Πίννη ναιετάει κεκλημένος, ἡ μὲν ἄναλκις, Οὔτέ τι μητίσασθαι ἐπίσταται, οὔτέ τι ῥέξαι· Ἀλλ' ἄρα οἱ ξυνόν τε δόμον, ξυνήν τε καλύπτρην, Καρκίνος ἐνναίει, φέρβει δέ μιν, ἠδὲ φυλάσσει. Τῷ καὶ πιννοφύλαξ κικλίσκεται, &c.

- recreabis] ad edendum ac potandum innouabis, ac redintegrabis.

- cochlea] cochlearum genera omnia uno nomine appellat Ariſtoteles lib. 4.hiſtor.anim. στρομβώδη, id eſt, ut Gaza uertit, turbinata.

- nam lactuca innatat] occupatio eſt. poterat enim quiſpiam dicere, lactucam ad eandem rem valere. hoc autem per occupationem refellit.

-perna magis, & mag.hill.] hoc dicit, conuiua languens & nauſeans, in mortus reficiendus eſt, id eſt, ad epulas de integro excitandus perna, & hillis, id eſt, tenuiſſimis inteſtinis fartis, potius, quàm lactuca. hilla ab hilo, id eſt, à minimo dicta, inquit Varro lib.4. de ling.Lat.Feſtus autem hillam deminutiuè dictam eſſe ab hira, quod eſt inteſtinum ieiunum. *in morſus* autem duæ ſunt uoces, non una, vt quidã uolũt, qui legunt *immorſus* pro eo, quod eſt, impranſus: quod nomen non reperitur in tota lingua Latina. *in morſus* igitur idem ualet, quod ad morſus. appellant autem Græci hanc (vt ita dicam) in morſus refectionem, atque inſtaurationem, ἀναστόμωσιν, id eſt, relaxationem. Athen.lib.4. ἐχρῶντο γὰρ οἱ παλαιοὶ καὶ τοῖς εἰς ἀναστόμωσιν βρώμασιν, ὥσπερ ταῖς ἁλμάσιν ἐλαίαις, ἃς κολυμβάδας καλοῦσιν,

λῦσιν, id est, vtebantur enim veteres etiam cibis ad irritandam ac redintegrandam edendi cupiditatem accommodatis, ut oleis sale conditis, quas natatrices, seu uri natrices appellant. Idem paulo pòst, Εἴδιον ἢ καὶ τέττιγας, καὶ κερκώπας ἀνασομώσεος χάριν. Idem paulo pòst ex Nicandro probat ad eundem vsum rapas aceto, & sinapi maceratas adhiberi solitas. Nam ἀνασομοῦν idem ferè valet, quod aperire, & laxare. Diphilus apud eundem Athen. eodem libro, τῶν πρεσβυτέρων γὰρ ταῦτα τῶν ἡδυσμάτων Ἀνασομοῖ τάχιστα τ' αἰσθητήρια Τό, τε νωκαρῶδες καὶ κατημβλυωμένον Ἐσκέδασε, κἀποίησεν ἡδέως φαγεῖν. id est, uetera enim hæc condimenta laxant celerrimè eas partes, in quibus inest uis sentiendi: languorem, & quicquid est obtusum in appetitione discutiunt, edendique cupiditatem, ac iucunditatem redintegrant. Euripides in Cyclôpe, ὡραίας φάρυγγος, ὦ Κύκλωψ, ἀνάσομου τὸ χεῖλος, ὡς ἕτοιμά σοι Ἑφθὰ καὶ ὀπτὰ, &c.

- quin omnia malit, Quæc. imm.] immò (inquit) ne mireris, me dixisse superiora illa adhibenda esse ad excitandam edendi cupiditatem, tanquam saturis conuiuis gratiora, & optatiora, hoc dico amplius, illis placitura magis, quæcunque coquuntur in popinis, quæ solent esse immundæ, quàm escas optimas, ac lautissimas.

- allata] allata è popinis. quidā libri typis excusi habent *illata*, qua ex scriptura suspicatus sum aliquando legendū *illota*. omnes autem ueteres *allata*, quos sequor.

- duplicis iuris] duo proponit iuris genera: unum simplex, quod ex solo oleo constat: alterum duplex, quod ex oleo, uino, muria, herbis concisis, croco.

Quod pingui] his, quæ deinceps sequuntur, iuris duplicis naturam describit.

Non alia, quam, quâ Byzantia] non qualibet muria, sed ea, quæ facta sit ex orca Byzantia. Quidam autem mendosè legunt *quæ*. nam necessariò *quâ* legendum est: & ita habent codices calamo scripti. *Byzantia orca* porrò sunt numeri singul. recti casus, hoc modo: non alia muria ius illud miscere, id est, temperare decebit, quàm ea, quâ, orca Byzantia, exempli causa, thynnus Byzantius putruit, hoc est, liquefactus est. laudabatur enim muria ex thynno Byzantio liquefacto: sed longè erat laudatissima ex scombris, quæ proprio nomine garum appellabatur. *Orca* (inquit Plin. lib. 9. cap. VI.) *infesta balenis bellua: & cuius imago nulla repræsentatione exprimi possit alia, quàm carnis immensæ dentibus truculentæ.*

Corycio] Cilicio. Corycus Ciliciæ, seu Pamphiliæ mons est: à quo Corycæi speculatores, & exploratores appellati.

- sparsum stetit] *sparsum* iunxit cum casu sexto, ut satyra ult. huius lib. *Membra gruis sparsi sale multo.* & Od. XX. lib. 3. *Sparsum odoratis humerum capillis.* sic & uerbum *spargo* Od. VI. lib. 2. *Debita sparges lacryma fauillam Vatis amici.*

- insuper addes Pressa Venafr.] id est, addes præterea oleū Venafranum, oleum ex baca Venafrana expressum. Præstitisse ceteris oleum Venafranum declarat hoc distichon Martialis. *Hoc tibi Campani sudauit baca Venafri: Vnguentum quoties sumis, & istud olet.* Horat. sat. VIII. huius lib. *His mistum ius est, oleo, quod prima Venafri Pressit cella.* & supr. Od. VI. lib. 2. laudans agrum Tarentinum, *ubi non Hymetto Mella decedunt, uiridique certat Baca Venafro.*

Venucula] uua Venucula melius in ollis cōseruatur, quā si ex ea fiat uua passa.

Rectius Albanam fumo dur.] uua Albana melius seruatur, & diutius permanet, si fumo duretur, & fiat uua passa. uide Plin. lib. XIIII. cap. 2.

Hanc ego] uuam Albanam. ordo uerborum hic est, Ego primus inuēni, circumposuisse puris catillis uuam Albanam, cum malis: fæcem, & alec, piper album cum sale nigro incretum.

alec] genus est liquaminis ex piscium intestinis sale colliquefactis, & tabefactis.

fiebat etiam alec ex muriæ fæce. Nonius Marcell. in uoce *alec* citat hunc dimidiatum uerſum, *ego fæcem primus, & alec.* infrà ſat. VIII. *-ſiſer, alec, fæcula, coa.* quanquã Priſcianus hunc uerſum producens, ait eſſe genus piſcis.

-incretum] incerniculo purgatum. eſt autem incerniculum cribri genus, ab incernendo nominatum.

-circumpoſuiſſe] id eſt, ſingulis conuiuis appoſuiſſe, ut ſinguli conuiuæ ſingulos haberent catillos ſibi appoſitos: uel circum catillos poſuiſſe, ut alij malunt.

Immane eſt uitium, &c.] reprehendit eos, qui in obſoniis quidem coëmẽdis magnum faciunt ſumtum: in ſuppellectili autem comparanda, in patinis, lancibus, catinis, cantharis, & ſimilibus conquirendis, neque ullam curam adhibent, neque inſumere quicquam uolunt. magnum (inquit) uitium eſt, tria millia ſeſtertiûm inſumere in piſcibus emendis: piſces autem illos grandes, & caros anguſtis patinis coërcere. par eſt enim, ſi grandes ſint piſces, grandes quoque patinas eſſe. Nonnulli arbitrantur hìc ſumtum duntaxat reprehendi, hoc modo, Indignum eſt facinus, ſumtus ingentes facere in coëmendis piſcibus, ut in anguſtis patinis apponantur, & edantur, qui ſuapte natura liberè uagari ſolent. ego priorem explicationem huic antepono.

Magna mouent ſtom. faſt.] nunc præcepta dat, quæ ad munditiam, nitorem, elegantiamque pertinent. magnam (inquit) nauſeam mouent hæc, ſiue puer poculum, aut calicem tractauerit manibus unctis, dum carnium fruſta ſuffuratur, & ligurrit: ſiue crater limo ſit óblitus. danda igitur opera eſt, ut pueri, ac miniſtri ſint mundi, loti, politi, culti, à ſordibus, omnique deformitate uacui, ad omnem munditiem & hilaritatem ſpecioſam aſſuefacti, atque eruditi.

-ligurrit] ſic omnes cod. manuſcripti. qua de re ſuprà ad ſat. III. lib. I.

-veteri crat.] & tanto pretioſiori. nam pocula antiqui artificii laudabantur: ut priore ſaty. *Quo uafer ille pedes lauiſſet Siſyphus ære.* & ſaty. III. lib. I. *-catillum Euandri manibus tritum.* in aliis cod. *crateræ*, in aliis *crateri.* utrunque eſt uſitatum.

Vilibus in ſcopis, in mapp.] danda eſt opera, ut pauimentum ſit mundum: vt conuiuatori mapparum mundarum copia ſuppetat, quæ diſtribuantur conuiuis ad manus unctas tergendas: ut patinæ, & cetera uaſa ſcobe defricata ſint, ac ſplendeant. quantulus enim ſumtus ineſt in ſcopis, mappis, ſcobe? certè minimus. talem munditiem, qualem hìc deſiderat Catius, ſe ſtudioſè adhibiturum in ea cœna, ad quam Torquatum inuitat, pollicetur Horatius epiſt. 5. lib. I. *Hæc ego procurare & idoneus imperor, & non Inuitus, ne turpe toral, ne ſordida mappa Corruget nareis: ne non & cantharus, & lanx Oſtendat tibi te.*

Ten' lapides varios lutul. r. p.] præciſa locutio eſt, ut illa Od. VIII. epod. *Rogare longo putidam te ſæculo,* &c. ſubintelligendum eſt enim uerbum aliquod, *oportet? verum eſt? par eſt?* aut aliud ſimile. Sed, antè quàm huius loci ſententiam explicemus, videndum eſt, quid ſignificet per uarios lapides, quid per palmam. Ego arbitror per varios lapides, ſignificari pauimenta marmorea uerſiculoria. erant enim quædam marmora uarii coloris, vt ex Plinio intelligere licet: palmam autem ſcopam ex palma accipio. Martialis lib. 14. *In pretio ſcopas teſtatur palma fuiſſe.* Itaque hæc erit horum uerborum ſententia, Te'ne uſqueadeò munditiam negligere, ut triclinium marmore pauimentatum, palma lutulenta uerri patiaris? pauimenta autem ſolita eſſe fieri marmorea ex M. Tullio, & ex M. Catone cognoſcere licet. M. Tull. lib. 2. de leg. *Equidem, qui nunc primùm huc venerim, ſatiari non queo, magnificasq; uillas, & pauimenta marmorea, & laqueata tecta contemno.* Idem paradox. ult. *illi autem tecta in villis, & ſola marmorea facienti, fructus ad ſumtum exiguus eſt.* Cato in ea orat. quam habuit ne quis conſul bis fieret. *dicere poſſum*

quibus uillæ atque ædes ædificatæ, atque expolitæ maximo opere, citro atque ebore, atque pauimentis Pœnicis stent. pauimenta autem Pœnica marmore Numidico constrata intelligenda sunt, ut docet Festus. & Horat. suprà Od. 14. lib. 2. -*& mero Tinget pauimentum superbum Pontificum potiore cœnis.* superbũ nos Porphyrionem secuti, marmoreum explicauimus. Lucillius, *Quàm lepidè lexes compostæ? ut tesserulæ omnes Indu pauimento, atque emblemate uermiculato.* sic enim emendaui hos uersus.

Et Tyrias dare circum ill. tor.] id est, & circum toros dare, id est, circundare toris illota toralia, uidelicet uestes stragulas purpureas illotas? & ita toralia, & uestes Tyriæ unum erunt. plerique per Tyrias uestes, significari putant conuiuarum uestes, hoc sensu, & te'ne oportet committere, ut conuiuæ uestes suas Tyrias toralibus illotis, atque immundis inquinent? sed errant. nam primùm uerba Horatii non recipiunt hanc sententiam. quod cum sit perspicuum, non est, quòd eos pluribus uerbis refellam. Deinde ueteres non solebant cœnare purpurati, sed albati potius, ut alibi docuimus. Omnino purpureas uestes inter cœnandum, & dum accumberent, non habebant. Contrà autem lecti, in quibus discumbebant, & in quibus dormiebant, stragulis uestibus textilibus, aut purpureis insternebantur. M. Tull. lib. v. Tuscul. *collocari iussit hominem in aureo lecto, strato pulcherrimo textili stragulo, magnificis operibus picto.* Catull. de Pel. & Thet. nupt. *Hæc uestis priscis hominum uariata figuris, Heroum mira uirtutes indicat arte.* ibidem, *Purpureáue tuum consternens ueste cubile.* T. Liuius lib. xxxiiii. annalium, *Et, cum tibi uiro liceat purpura in ueste stragula, uti, matrem familias tuam purpureum amiculum habere non sines?* Lucret. lib. 2. *Nec calidæ citius decedunt corpore febres, Textilibus si in picturis, ostroq; rubenti Iactêris, quàm si plebeia in ueste cubandum.* Virg. Aen. 1. *Arte laboratæ uestes, ostroque superbo.* ibid. *stratoq; super discumbitur ostro.* Horat. saty. vi. infrà, *ponit uterque In locuplete domo uestigia, rubro ubi cocco Tincta super lectos canderet uestis eburnos.* quo loco perspicuè uestem intelligit eam, qua lecti insternerentur: ut & ibidem, *Ergo ubi purpurea porrectum in ueste locauit Agrestem.* & Plautus in Bacchid. lectos stratos appellat. *Animaduertite, Mnesiloche, & tu Pistoclere: iam facite In biclinio cum amica sua uterque accubitum eat: Ita negocium est: atque ibi in lectis stratis potetis citò.* Putabam hæc etiam ita intelligi posse, ut toralia, & Tyriæ uestes duo sint: nempe ut tori primùm toralibus insternerentur, deinde toralia illa purpureis uestibus, seu stragulis operirentur ornatus gratia. nam uerba hanc quoque sententiam ferre posse mihi uidentur, hoc modo, Te'ne decet Tyrias uestes toralibus illotis circumponere, & circundare? ut sit hic ordo uerborum, dare Tyrias uestes circum ill. tor. pro eo, quod est circundare, & circumiicere Tyrias uestes toralibus illotis.

Oblítum] participium *oblitum* coniungendum est cum prouocabulo *te.* te'ne illa facere oblitum, quanto minorem curam, sumtumq; munditia desiderat, tanto iustius reprehendendum, si negligatur: magisque adeò, quàm si non adhibeatur magnificus ille, & sumtuosus apparatus, quem nulli, præterquam diuites, adhibere possunt?

Non tamen interpres tantund. iu.] id est, non tamen renunciando, & referendo, quæ ab illo audiuisti, tantum mihi profueris, quantum magister ipse loquens. notum prouerbium ζώσης φωνῆς μείζω ἐνέργειαν εἶ. & illud Aeschinis de Demosthene, τί ἂν εἰ τοῦ θηρίου ἀκηκόειτε· id est, quid si bestiam audiuissetis?

Non magni pendis] id est, non magni facis. tractum ab antiquorum consuetudine, qui ante usum signatæ pecuniæ, æs & argentum pendebant.

-fontes ut adire remotos] ut desinam riuulos consectari, & ab ipsis fontibus hauriam. est autem totus hic sermo urbanitatis & dissimulationis plenus.

SATYRA 4.

Hoc quoque, Tiresia, præter narrata, petenti
Responde: quibus amissas reparare queam res
Artibus, atque modis. quid rides? iam'ne doloso
Non satis est Ithacam reuehi: patriosq; Penates
Aspicere? ò nulli quicquam mentite, uides, ut
Nudus, inopsq; domum redeam te uate: neq; illic,
Aut apotheca procis intacta est, aut pecus. atqui
Et genus, & uirtus, nisi cum re, uilior alga est.
Quando pauperiem missis ambagibus horres:
Accipe, qua ratione queas ditescere. turdus,
Siue aliud priuum dabitur tibi: deuolet illuc,
Res ubi magna nitet domino sene: dulcia poma,
Et, quoscunque feret cultus tibi fundus honores,
Ante Larem gustet uenerabilior Lare diues.
Qui quamuis periurus erit, sine gente, cruentus
Sanguine fraterno, fugitiuus: ne tamen illi
Tu comes exterior, si postulet, ire recuses.
Vi'ne tegam spurco Damæ latus? haud ita Troiæ
Me gessi certans semper melioribus. ergo
Pauper eris. fortem hoc animum tolerare iubebo.
Et quondam maiora tuli. tu protinus, unde
Diuitias, ærisq; ruam, dic augur, aceruos.
Dixi equidem: & dico: captes astutus ubique
Testamenta senum: neu, si uafer unus, & alter
Insidiatorem præroso fugerit hamo:
Aut spem deponas, aut artem illusus omittas.
Magna, minor'ue foro si res certabitur olim:
Viuet uter locuples sine natis, improbus ultrò
Qui meliorem audax uocet in ius: illius esto
Defensor. fama ciuem, causaq; priorem
Sperne, domi si natus erit, fœcunda'ue coniux,
Quincte puta, aut Publi (gaudēt prænomine molles
Auriculæ) tibi me tua uirtus fecit amicum.
Ius anceps nôui: causas defendere possum.
Eripiet quiuis oculos citius mihi, quàm te
Contemtum cassa nuce pauperet. hæc mea curæ est,
Ne quid tu perdas: neu sis iocus. ire domum, atque

COMMENTARII.

Hæc satyra describit sub Vlyssis persona insidiatores, & captatores hereditatis: quorum magna quidē iam erat turba ætate Horatii: sed longè maior posteà extitit, dominantibus Romæ impotentissimis, sceleratissimis, flagitiosissimis, impurissimis tyrannis. Ad hanc rem pertinent illa, quæ sunt epist. 1. lib. 1. *Frustis & pomis uiduas uenentur auaras, Excipiantque senes, quos in uinaria mittant.* facit autem Tiresiam Vlyssi consulēti apud inferos quibus rationibus, atque artibus damna præterita sarcire, & ditescere possit, respondentem, nullam esse rei faciendæ uiam breuiorem, atque expeditiorem, quàm senes diuites uel orbos, uel quibus liberi sint parum firma ualetudine, omni studio, atque officio prosequi, aucupari, captare.

Hoc quoque Tiresia.] proinde quasi multa alia inter se locuti sint, & quasi non sit hoc sermonis principium, à media quodammodo narratione ordi tur: quo in genere frequentes sunt comici. Terent. Andr. *Quid igitur sibi uult pater? cur simulat?* & ibid. *Ita pol quidem res est, ut dixti, Lesbia.* ibid. *Mitte orare,* &c. Sciendum est autem Horatiū alludere ad ea, quæ finxit Homerus de Vlyssis ad infe-

Pelliculam curare iube. ſis cognitor ipſe.
Perſta, atque obdura: ſeu rubra canicula findet
Infanteis ſtatuas: ſeu pingi tentus omaſo
Furius hibernas cana niue conſpuet Alpeis.
Non'ne uides, aliquis cubito ſtantem propè tangẽs
Inquiet, ut patiens, ut amicis aptus, ut acer?
Plures annabunt thunni: & cetaria creſcent.
Si cui præterea validus male filius in re
Præclara ſublatus aletur: ne manifeſtum
Cælibis obſequium nudet te: leniter in ſpem
Arrepe officioſus: ut & ſcribare ſecundus
Heres: &, ſi quis caſus puerum egerit Orco,
In vacuum venias. perrarò hæc alea fallit.
Qui teſtamentum tradet tibi cunque legendum:
Abnuere, & tabulas à te remouere memento,
Sic tamen, ut limis rapias, quid prima ſecundo
Cera uelit uerſu. ſolus, multis'ne coheres,
Veloci percurre oculo. plerunque recoctus
Scriba ex quinqueuiro coruum deludet hiantem:
Captatorq́; dabit riſus Naſica Corano.
Num furis: an prudens ludis me, obſcura canendo?
O Laërtiade, quicquid dicam, aut erit, aut non.
Diuinare etenim magnus mihi donat Apollo.
Quid tamen iſta velit ſibi fabula, ſi licet, ede.
Tempore quo iuuenis Parthis horrendus ab alto
Demiſſum genus Aenea, tellure, mariq́;
Magnus erit: forti nubet procera Corano
Filia Naſicæ metuentis reddere ſoldum.
Tum gener hoc faciet: tabulas ſocero dabit: atque
Vt legat, orabit. multùm Naſica negatas
Accipiet tandem: & tacitus leget. inuenietq́;
Nil ſibi legatum, præter plorare, ſuisq́;,
Illud ad hæc iubeo: mulier ſi forte doloſa,
Libertus've ſenem delirum temperet: illis
Accedas ſocius: laudes: lauderis ut abſens.
Adiuuat hoc quoque: ſed uincit longè prius, ipſum
Expugnare caput. ſcribet mala carmina vecors?
Laudato. ſcortator erit? caue te roget: ultro
Penelopam facilis potiori trade. putas'ne?
Perduci poterit, tam frugi, tamq́; pudica,

inferos deſcenſu, quæ ſunt ὀδυσσ. κ. ubi Circe Vlyſſi omnibus precibus obſecrãti, ut ſibi in patriam redeundi poteſtatẽ faciat, uiãq; oſtendat, reſpõdet, illi per ſe quidem reuerti licere: ſed non antè id fieri poſſe, quàm ad inferos deſcenderit, Tireſiamq; uatem conſuluerit: quem ait nũquam labi, nunquam errare: cui ſoli Proſerpinam etiã mortuo prudentiam, ſapientiã que dediſſe: ceteros uerò umbras eſſe, atque huc & illuc uagari, ac uolitare. Homeri uerba ſunt hæc. Ἀλλ' ἄλλην χρὴ πρῶτον ὁδὸν τελέσαι καὶ ἱκέσθαι Εἰς Ἀΐδαο δόμους, καὶ ἐπαινῆς Περσεφονείης, Ψυχῇ χρησομένους Θηβαίου Τειρεσίαο Μάντιος ἀλαοῦ, τοῦ τε φρένες ἔμπεδοί εἰσι· Τῷ καὶ τεθνειῶτι νόον πόρε Περσεφόνεια Οἴῳ πεπνῦσθαι. τοὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσιν. cum quibus congruunt illa Pindarica εἰδ. ἔκτῳ. ἰσθμ. Τειρεσίαο πυκιναῖς βουλαῖς.

– amiſſas reparare queam res] iacturas præteritas ſarcire poſſim. omniũ autem damnorum, quæ fecit Vlyſſes, grauiſſimum fuit illud, quod ei accidit ob ſolis boues ab eius ſociis uiolatos, ac mactatos. Nam propter huius facinoris culpam, ſocios omnes ſuos amiſit, ipſe uix nudus ligno uno nauis nixus ad Calypſonem peruenit: quæ narrantur ὀδυσσ. μ. & nos attigimus annot. ad epiſt. v. lib. I.

– doloſo] noti quidem ſunt Vlyſſis doli uel pue-

 ris,

Quam nequiere proci recto depellere cursu?
Venit enim magnum donandi parca iuuentus:
Nec tantùm Veneris, quantùm studiosa culinæ.
Sic tibi Penelope frugi est. quæ si semel uno
De sene gustarit, tecum partita lucellum:
Vt canis, à corio nunquam absterrebitur uncto.
Me sene, quod dicā, factū est. anus improba Thebis
Ex testamento sic est elata: cadauer
Vnctum oleo largo nudis humeris tulit heres:
Scilicet elabi si posset mortua: credo,
Quòd nimium institerat uiuenti. cautus adito:
Neu desis operæ: ne'ue immoderatus abundes.
Difficilem, & morosum offendet garrulus. ultro
Non etiam sileas. Dauus sis comicus: atque
Stes capite obstipo, multùm similis metuenti.
Obsequio grassare: mone, si increbuit aura,
Cautus uti uelet carum caput: extrahe turba
Oppositis humeris. aurem substringe loquaci.
Importunus amat laudari? donec ohe, iam
Ad cœlum manibus sublatis, dixerit, urge: &
Crescentem tumidis infla sermonibus utrem.
Cum te seruitio longo, curaq́; leuarit:
Et certum uigilans, quartæ sit partis Vlysses
Audieris, heres. ergo nunc Dama sodalis
Nusquam est? unde mihi tam fortem, tamq́; fidelē?
Sparge subinde: & si paulum potes, illacrymare. est
Gaudia prodentem uultum celare. sepulcrum
Commissum arbitrio, sine sordibus extrue. funus
Egregiè factum laudet uicinia. si quis
Forte coheredum senior male tussiet: huic tu
Dic, ex parte tua, seu fundi, siue domus sit
Emtor, gaudentem nummo te addicere. sed me
Imperiosa trahit Proserpina: uiue, ualeq́;.

ris, & diximus sup. quiddā hac de re ad Od. vi. lib. i. sed non me pigebit tamen locos duos ex Homero proponere lectori, quibus ingenium Vlyssis tale fuisse declaratur. Nestor ὀδ. γ. ipsius Vlyssis filio Telemacho Vlyssem fallaciarū, atque astutiarum omnium uarietate, & multitudine Græcis omnibus antecelluisse dicit, his uerbis. Ἔνθ' οὔτις ποτὲ μῆτιν ὁμοιωθήμεναι ἄντην Ἤθελ', ἐπεὶ μάλα πολλὸν ἐνίκα δῖος Ὀδυσσεὺς Παντοίοισι δόλοισι, πατὴρ τεός. & Pallas ὀδυσσ. ν. posita pastoris, cuius similitudinem & ornatum sibi sumserat, persona, astutissimum, & callidissimum omnium futurum esse ait, qui vllo astutiarum genere Vlyssem superare queat, etiam si Deus ei obuiam fiat. Κερδαλέος κ' εἴη, καὶ ἐπίκλοπος, ὅς σε παρέλθοι Ἐν πάντεσσι δόλοισι, καὶ εἰ θεὸς ἀντιάσειε, Σχέτλιε, ποικιλομῆτα, δόλων ἆτ', οὐκ ἄρ' ἔμελλες Οὐδ' ἐν σῇ περ ἐὼν γαίῃ λήξειν ἀπατάων, Μύθων τε κλοπίων, οἵ τοι πεδόθεν φίλοι εἰσίν.

Non satis est Ithacā reu.] & tamen Ithacam ut uideret, patriam suam, uir ille sapientissimus immortalitatē scribitur repudiasse, ait M. Tull. lib. 2. de legib. & Hom. ὀδυσσ. α. αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς Ἱέμενος καὶ καπνὸν ἀποθρώσκοντα νοῆσαι Ἧς γαίης θανέειν ἱμείρεται.

- o nulli quicquam ment.] sic Sophocl. in Oedip. tyranno de Tiresia. Τὸν θεῖον ἤδη μάντιν ὧδ' ἄγουσιν, ᾧ τἀληθὲς ἐμπέφυκεν ἀνθρώπω μόνῳ, id est, huc iam diuinum uatem adducunt, cui homini soli uerum est insitum.

- apotheca] ἀποθήκη locus vbi quippiam conditur, vt vinum, arma, fruges. *apothecæ uinariæ*, frequentes uoces apud Plinium, & Columellam. M. Tull. Philip. 2. *apothecæ totæ nequissimis hominibus condonabantur.*

- aut

-aut pecus] primo libro Ὀδυσσ. queritur Pallas procos Penelopæ, oues, & boues Vlyssis mactare. *οἵ τε οἱ αἰεὶ Μῆλ' ἁδινὰ σφάζουσι. καὶ εἰλίποδας, ἕλικας βοῦς*. & eodem libro Telemachus. *οἱ δὲ φθινύθουσιν ἔδοντες Οἶκον ἐμὸν, τάχα δή με διαῤῥαίσουσι καὶ αὐτόν*. in quibusdam libris scripum esse *penus*, quidam, qui habetur doctus mihi dicebat Romæ, & ita legendum vero vultu contendebat.

-alga] sup. Od. xvii. lib. 3 -*& alga litus inutili Demissa tempestas ab Euro Sternet*. Virg. Melibœo: *Horridior rusco, proiecta vilior alga*.

Siue aliud priuum] priuatum propri um. vt epist. 1. lib. 1. -*quem ducit priua triremis*. Siue, hoc loco non geminatur, vt nec Od. vi. lib. 1. *Cantamus uacui, siue quid urimur Non præter solitum leues*. siue turdus (inquit) siue quid aliud proprium tibi suppetet, mittatur ilico ad diuitem senem.

-deuolet] deferatur illuc, atque quam primùm, & celerrimè. verbo accommodatissimo ad nomen, *turdus*, quod antecedit, vsus est.

-nitet] nitor domus significat copiam, & diuitias: ut nitor corporis uictũ mundum, lautum, & elegantem.

-honores] optimos quosque fructus, atque adeò primos, quibus significes te optimè de eo existimare, beneque ei cupere.

-venerabilior Lare] quem prius & potius venerari debes, quàm Larem, si quidem quàm primùm ditescere uelis. Lares & Penates, dii, qui à quoque domi colebantur. u. de annot. ad epist. 7. lib. 1.

-sine gente] vt pote libertus, aut libertinus. gentiles sunt, qui inter se eodem nomine sunt, qui ab ingenuis oriundi sunt, quorum maiores nulli seruitutem seruierunt, vt definit Scæuula. Inter gentem autem, & familiam, tantundẽ interest, quantum inter genus & stirpem. Nam quemadmodum latius patet gens, quàm familia: ita & genus plus continet, quàm stirps: denique familiæ multæ possunt esse vnius gentis, ut in gente Valeria erant Maximi, Messallæ, Leuini, Flacci: in Cornelia Scipiones, Cinnæ, Lentuli, Sullæ. Itaque si de hereditate aliqua controuersia sit, propiores, ac priores sunt agnati, quoniam eiusdem familiæ sunt, quàm gentiles, qui duntaxat eiusdem sunt gentis. qua de re quod inter Marcellos, & Claudios patricios, litigatum esse scriptum reliquit M. Tullius lib. 1. de oratore ad Qu. Fr. cùm Marcelli ab liberti filio, stirpe: Claudij patricij, eiusdem hominis hereditatem gente ad se rediisse dicerent: non dubito, quin ea hereditas à centumuiris fuerit Marcellis adiudicata. ius enim stirpis, & familiæ, iure generis, & gentilitatis potius, atque interius est. gentem igitur eorum fuisse, qui eiusdem nominis essent, quorumq; maiores seruitutem non seruierant: familiam autem eorum, qui eiusdem nominis essent, & cognominis, inter omnes conuenit. Itaque sine gente erant liberti, libertini, libertinorum filii, tametsi hi, quos ultimo loco posui, essent ingenui.

-cruent. Sang. frat.] fratricida. Virg. lib. 1. Aen. -*primo quæ prodita somno Tydides multa uastabat cæde cruentus*.

-fugitiuus] id est, seruus. nam seruum, fugitiuum appellabant per contumeliam, ab affectu. Terent. Eunuch. *fugitiue prodi, malè conciliate*. Interdum etiam liberum ab effectu, atque euentu, vt idem Heautont. *quamobrem me rogas? homini fugitiuo dabo?* nam ibi de Clinia loquitur. Omnino fugitiui propriè serui appellantur. ex quo in edicto ædilium curulium titulus est seruorum fugitiuorum. *Si quis fugitiuus, erróue sit, noxáue solutus non sit*.

-exterior] inferior. ut cum eo ambules, & iter facias minus honorato loco. vt ei claudas, & tegas nudum latus: quod declarat proximus uersus.

Vt ne tegam] sic cod. 11. Vatic. Ianii ect. Faer. Tornes. cuius lectionis elegantiam

tiam quidam non intelligentes ſuppoſuerant *Viſ'ne tegam.* Nam ſic loquuntur boni ſcriptores: in his Liuius lib. 4. *Illne ut impune primò diſcordias ſerentes concitent finitima bella? deinde,* &c. Horat. Od. xvi. epod. reſponſ. *Canid. Inultus ut tu riſeris Cotyttia Vulgata, ſacrum liberi Cupidinis?*

Damæ] ſeruili genere nato. ſup. ſaty. vi. lib. i. *Túne Syri, Damæ, Dionyſi filius, audes Deijcere è Saxo ciucis?*

- certans ſemper melioribus] vt cum Aiace. participium certans cum dandi caſu coniunxit, ut ſolet ſimilia.

- fortem hoc animum toler. iub.] mihi, meoq; animo imperabo, ut præter meam conſuetudinem, meamque dignitatem Damam, & infimum quenque hominem colam rei faciendæ, & diteſcendi cauſa. Alludit autem ad illud Homericum, quod dicit Vlyſſes *ὀδυσ. υ. Τέτλαθι μοι κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης.*

- ruam] eruam, effodiam, comparem. tralatio eſt.

Inſidiatorem] te captorem hereditatis: inſidiatorem bonorum.

- præroſo fug. hamo] tranſlatum à piſcibus, qui plerunque hamo vnà cum eſca vorato, vel certè eſca circumroſa, effugiunt manus piſcatoris. huc pertinet diſtichum illud Martialis de captatore lib. 6. *Munera magna quidem miſit, ſed miſit in hamo: Et piſcatorem piſcis amare poteſt?*

Magna minor've] id eſt, ſiue de magna, ſiue de parua re olim diſceptabitur, litigabitur, iudicio contendetur: eius, qui ſit audax, improbus, & ſceleratus, cauſam, & patrocinium ſuſcipito, ſi modo ſit locuples, & ſine liberis: alterum autem, qui ſit vir bonus, deſerito, ſi liberos habebit. uerbum certabitur hoc loco perſonale eſt (ut appellant) *παθητικόν*. ſic Liuius libr. 35. *Tribuni plebis multam M. Poſthumio dixerunt. cuius certandæ cum dies aduenißet,* &c.

- olim] poſthac. ut epiſt. ad Iul. Florum lib. i. *Ne, ſi forte ſuas repetitum uenerit olim Grex auium plumas,* &c. & Od. x. lib. 2. *- non, ſi malè nunc, & olim Sic erit.* epiſt. ad Fuſc. Ariſtium. *vt calceus olim Si pede maior erit, ſubuertet: ſi minor, uret.* Virgil. Aeneid. i. *Hunc tu olim cælo ſpolijs orientis onuſtum Accipies ſecura.*

- vltro] qui non laceſſitus, non læſus, nulla iniuria, nulloque damno affectus, virum ſe multo meliorem in ius uocet: quod eſt improbi hominis.

Quincte, puta, & Publi] inſtituit, & docet captatorem Tireſias, qua ſe oratione ad aures, & amicitiam diuitis ſit inſinuaturus. Nemini autem inauditum eſt, Romanos illos veteres ingenuos tribus appellationibus eſſe nominatos, habuiſſeq; prænomen, id eſt, nomen commune: nomen, quod erat familiæ: cognomen quod erat gentile nomen. Prænomina erant exempli cauſa Caius. Cn. Dec. Hoſtus. L. M'. id eſt, Manius. M. Num. Poſth. Proc. P. Qu. Seruius, Sextus, Sp. Tib. Titus, &c. quanquam nonnulla ex his longo poſt tempore pro cognominibus cœpta ſunt vſurpari. ſed de his Car. Sigonius, & Onofr. Panuinus uiri doctiſſimi ſunt conſulendi.

- molles] quæ delectantur aſſentatione: libertate orationis offenduntur.

- ius anceps] M. Tull. *ius uarium* in oratione pro Cecina: pro Muræna *ius controuerſum* nominat.

Eripiet quiuis oculos cit.] prouerbialiter dixit. nam etiam ita loquimur. tu mihi carior es his oculis. Catull. ad Quinct. *Eripere ei noli, multo quod carius illi Eſt oculis, ſeu quid carius eſt oculis.* idem ad C. Licin. Caluum. *Ni te plus oculis meis amarem Iucundiſſime Calue, munere iſto Odiſſem te odio Vatiniano.* Iccircò Phædronius ille apud Plaut. in Curculione, amicæ ſuæ oſtium *oculiſſimum* appellat, id eſt, cariſſimum.

- caſſa nuce] inani. caſſum idem ualet, quod inane, & uacuum: ex quo, *lumine*

mine cassi appellantur mortui. Virg. Aen.2. - *nunc cassum lumine lugent.* Lucret. lib. 4. *Nam nihil esse potest aliud, nisi lumine cassus Aër id, quod nos umbram perhibere sue-mus.* idem lib.5. *Nec potis est cerni, quia cassum lumine fertur.* ibid. *corpus, quod cassum lumine semper.* Idem lib.3. *Sollicitamq; geris cassa formidine mentem.* Iterum lib.4. *Illa tibi est igitur verborum copia cassa.* Pacuuius. de testudine. *Terrigenam, herbigradam, domiportam, sanguine cassam.* M.Tull.lib.5.Tusc. *vt omne, quod honestum nos, & lauda bile esse dicimus, id illi cassum quiddam, & inanis uocis sono decoratum esse dicant.* Plaut. Aul.II. *uirginem habeo grandem, dote cassam, atque inlocabilem.* Idem Pseud. *Te amatorem inuentum esse inanem, quasi cassam nucem.* Idem in Ruden. *Cassam glandem.*

- pauperet] utitur hoc uerbo & Plautus. Mil. glorioso. *merx, Quæ improba est, pro mercis uitio, dominum pretio pauperat.* Idem in Pseud. *nam boni uiri Me pauperant, improbi alunt: augent rem meam mali.*

- neu sis iocus] id est, ne'ue sis cuiquam ludibrio. ne'ue te quisquam habeat pro delectamento. sic loquitur Catull. in quandam. *Iocum me putat esse mœcha turpis.*

- ire domum, atque, &c.] superiora illa intelligenda sunt esse dicta à Tiresia, quasi orationem captatori præscribente, qua hic sibi diuitis beneuolentiam conciliet: & captatoris orationem imitante: Nunc autem loquitur Tyresias ex sua persona.

Pelliculam curare] cibo & potione se explere: inuitare se liberaliter, & lautè: molliter & delicatè uiuere. inf. epist. 11.lib.1. *In cute curanda plus æquo operata iuuentus.* & epist. ad Alb. Tibull. *Me pinguem & nitidum benè curata cute uises.*

- sis cognitor ipse] Cognitor est is, qui iura alterius habet cognita, eaq; alios docet, quos scire illius interest. M.Tull. pro Qu.Rosc. com. *in hanc rem me cognitorem dedisti.* Idem pro Cecin. de Aebutio. *cognitoris uiduarum, defensoris nimium litigiosi.*

- seu rubra canicula, &c.] siue æstas erit, & anni tempus ardore solis immoderato æstuosum, siue bruma, & cælum perfrigidum. rubram Caniculam nominat, quia calida, & ignita rubent. post Caniculæ autem ortum uehementissimi sunt temporis calores. suprà Ode XIII.lib.1. *Te flagrantis atrox hora Caniculæ Nescit tangere.* & Od.XVII. eiusd.lib. *Hic in reducta ualle Caniculæ Vitabis æstus.*

- seu pingui tentus omaso] Furium Bibaculum poëtam urbanè, satyriceq; insectatur, & irridet: qui, cum brumæ tempus describeret, hoc uersu fuerat usus. *Iupiter hibernas cana niue conspuit Alpes.* Huius tamen Furii versus aliquot profert Macrob. lib. 6. Saturn. cap. 1. non malos: quos Virgil. mutuatus sit. ut 6. annal. *Quod genus hoc hominum Saturno sancte create?* & 1. *Interea Oceani linquens Aurora cubile.* & x. *Rumoresq; ferunt uarios, & multa requirunt.* ibid. *Confirmat dictis simul, atque exsuscitat acreis Ad bellandum animos, reficitq; ad prælia mentes.* Iam omasum bubulum in deliciis mensarum olim numeratum est. Plinius lib.8.cap.XLVI. *damnatus est à populo Rom. die dicta, qui concubino procaci rure omasum edisse se negante, occiderit bouem, actusq; in exilium, tanquam colono suo interempto.* significat Horatius hunc Furium hominem fuisse obesum, & pinguem.

Nonne vides, aliquis] dicet aliquis de te, uel diuitem illum, uel alium sibi proximum cubito tangens, non uides, quam sit patiens, & laboriosus Vlysses? quã officiosus, & utilis, & opportunus amicis? quàm acer, id est, quam acriter in eo, quod susceperit, perseuerans? uel quàm fortis, ac diligens? *Non'ne vides* autem principium uersus, à Lucretio terq;, quaterq; iteratum.

Plures annabunt thunni] allegoria est. per thynnos senes diuites sine liberis significat. captatorem autem cum piscatore comparat. Thunnum Athenæus lib.

lib. septimo scribit appellatum esse ἀπὸ τοῦ θύειν τε, καὶ ὁρμᾶν, id est, impetum facere, irruere: hunc piscem enim admodum concitatum & celerem esse, propterea, quòd certo anni tempore stimulum, seu œstrum quoddam habeat in capite, à quo concitetur, atque impellatur: quod item scribit Aristoteles his uerbis, οἱ δὲ θύννοι, καὶ οἱ ξιφίαι οἰστρῶσι περὶ Κυνὸς ἐπιτολήν. ἔχουσι γὰρ ἀμφότεροι οἶστρον ὅμοιον μὲν σκορπίῳ, μέγεθος δὲ, ἡλίκον ἀράχνης. τοῦτο δὲ ποιεῖ αὐτοὺς ἐξάλλεσθαι, οὐκ ἔλαττον τοῦ δελφῖνος, καὶ τοῖς πλοίοις πολλάκις ἐμπίπτουσι. Iidem auctores tradunt thynnis oculi sinistri aciem obtusiorem esse.

- cetaria] uel vasa, in quibus grandiores pisces sale conditi seruantur: uel stagna; in quibus uiui aluntur.

- validus malè] parum firmus, infirma ualetudine.

sublatus aletur] tolli dicuntur pueri, qui, cum in lucem editi sunt, studiose, & magna cura dantur alendi, ut adolescant, & ad ætatis florem, ac pubertatem perueniant. nam parentibus licebat liberos nuper natos uel exponere, ac necare, uel tollere, id est, alendo, ad pubertatem, & adultam ætatem perducere. Terent. in Andr. *nam, quod peperisset, iussit tolli*: & Heaut. *meministi me esse grauidam, & mihi te magnopere interminatum, si puellam parerem, nolle tolli?* Chr. *scio quid feceris. sustulisti.* ibid. *sed hic erat anus Corinthia haud impura. ei dedi exponendam.* ibidem. *Nam iam primum, si imperium meum exequi voluisses, interemtam oportuit.* Idem Adelph. *Tu illos duos pro re olim tollebas tua, Quòd satis putabas tua bona ambobus fore.* Notum illud Ciceronis dictum ambiguum in Octauianum. *ornandum, & tollendum adolescentem.* quod, ipsum Octauianum Cæsarem, esse questum scribit D. Brutus ad Cicer. epist. lib. 9. & refert Paterculus libro poster. & Sueton. in Augusto. Virg. lib. 9. Aen. *Non ita me genitor bellis assuetus Opheltes Argolicum terrorem, inter Troiæq; labores Sublatum erudijt.*

- in re præclara] in re familiari lauta, & ampla.

- ne manifestum Cælibis obsequium nud.] id est, ne cultus senis cælibis tam apertus, ac manifestus declaret, te esse captatorem hereditatis. nudet te, id est, prodat te: consilium tuum aperiat, ac patefaciat.

- len. in spem Arr.] sensim ad spem hereditatis accede: officiis tuis paulatim assequere, vt iam sperare audeas fore, ut secundus heres scribaris. sic dixit Horat. *arrepere in spem*, ut M. Tull. in Frumentar. *arrepere ad amicitiam. quibus rebus non sensim, atque moderatè ad istius amicitiam arrepserat, sed breui tempore totum hominem possederat.*

- secundus Heres] secundi heredes dicebantur à ueteribus iurisconsultis, qui substituebantur primis heredibus, ita fortasse dicti quia in secunda cera scribebantur, id est, secunda parte ceræ: uel in secundis tabulis.

- egerit Orco] de medio sustulerit, è numero viuorum expulerit.

In vacuum venias] in vacuum, mortuo filio primo herede, locum, subeas.

Abnuere, & tabulas] id est, memento id recusare, & tabulas abs te reiicere, ita tamen, ut raptim, & limis, hoc est obliquis oculis inspicias, quid prima ceræ, id est, prima tabula testamenti, in qua scribuntur primi heredes, contineat, ut scias, utrùm solus sis heres institutus, an tibi dati sint coheredes. Sciendum est autem in prima cera scribi solitos primos heredes, in secunda secundos, & ita deinceps.

- quid prima secundo] in primo uersu, testatoris nomen, in secundo, heredis, aut heredum scribebatur. neque uerò iis assentior, qui *secundo uersu* inerpretātur secundo gradu. nam, qui secundo gradu erant instituti, secundi heredes dicebantur, quos etiam substitutos appellant. præterea hic unus est gradus duntaxat,

non

non plures. Iam uerò in tabulis ceratis ſcribere conſueuiſſe antiquos, conſtat. itaque ſic loquebantur, *prima cera, media cera, ultima cera.* quo genere loquendi ſignificabant primam, mediam, ultimam partem, ſeu tabulam teſtamenti. Sueton. in C. Iulio, *ſed nouiſsimo teſtamento treis inſtituit heredes ſororum nepotes, C. Octauium ex dodrante, & L. Pinarium, & Q. Pedium ex quadrante: reliquos in ima cera.* Idemq; de aliis tabulis ſentiendũ. M. Tull. Verr. 3. – *deinde in codicis extrema cera nomen infimũ in flagitioſa litura fecit.* Plaut. Curcul. *Dum ſcribo, expleui totas ceras quattuor.* Idem Aſinar. *Aut, quòd illa dicat peregrè allatam epiſtolam: Nec epiſtola quidem ulla ſit in ædibus: Nec cerata adeò tabula.* Et paucis uerſibus pòſt. *Ne ulla ſit cera, ubi facere poſſit litteras.* Idem Bacchid. *cedò tu ceram, ac linum actutum. age obliga, obſigna citò.* Idem ibidem, *Ceræ quidem haud parcit, neque ſtilo: ſed quicquid eſt, perlegere eſt certum.*

- plerunque recoctus Scriba] Coranum ſignificat, qui ex ſcriba quinqueuiratum adeptus, mox ex quinqueuiro, ſcriba iterum factus erat. Ita dicuntur autem quinqueuiri, ut duumuiri, triumuiri, decemuiri, & ſimiles. Recoctum igitur ſcribam appellat, uel quòd ex quinqueuiro refectus erat ſcriba, quòd munus ante quinqueuiratum geſſerat: uel quia hic Coranus, quamuis aliquantùm eſſet ætate prouecta, ita firmus erat tamen, & ualidus, ut recoctus eſſe uideretur. Nota autem eſt omnibus de Aeſone à Medea recocto fabula. itemque de Pelia. Plaut. in Pſeud. *Quia ſorbitione faciam ego te hodie mea, Item vt Medea Peliam concoxit ſenem: Quem me dicamento, & ſuis venenis dicitur Feciſſe ex ſene adoleſcentulum.* M. Tull. in Catone maiore, *quò quidem me proficiſcentem haud ſanè quis facilè retraxerit, néve tanquam Peliam, recoxerit.* Ita Catullus Suffecium quendam, ſenem recoctum dicit, quaſi iterũ iuuenem factum. Alii recoctum uafrum, & callidum interpretantur: quod ſi probabimus, tranſlationem ineſſe intelligemus. ſententia autem huius loci hæc eſt: Sæpe áccidet, ut ſenex aliquis diues, & aſtutus à captatore inſidijs appetitus, eius ſpem fallat, vt Coranus Naſicam deluſit. ſimile exemplum commemorat Cornelius Tacitus lib. 13. Annalium de Põponio Siluano repetundarum accuſato, & abſoluto loquens. *valuitq; pecunioſa orbitate & ſenecta: quam ultra eorum uitam produxit, quorum ambitu euaſerat.*

- coruum deludet hiantem] captatorem inhiantem, & inſidiantem hereditati deludet, ac fruſtrabitur.

Num furis, an] Vlyſſes non ſatis intelligens, quid ſibi uelit Tireſias, quærit, vtrùm furat, ut ſolent uates, an prudens, & ſciens eum ludificet. Plato in Timæo ſcribit, neminem mentis compotem uaticinium diuinum ac uerum attingere: ſed aut in ſomnis prudẽtiæ facultate impedita, aut morbo affectum, aut diuino aliquo afflatu concitatum. Verba Platonis ſunt hæc, οὐδεὶς γὰρ ἔννους ἐφάπτεται μαντικῆς ἐνθέου, καὶ ἀληθοῦς, ἀλλ' ἢ καθ' ὕπνον τὴν τῆς φρονήσεως πεδηθεὶς δύναμιν, ἢ διὰ νόσον, ἤ τιν' ἐνθουσιασμὸν, παραλλάξας.

- quicquid dicam, aut] videtur diuinatores, & uaticinia irridere, atque adeò ipſum Apollinem.

Diuinare etenim] ridiculum erat, quod iamiam dixerat. magis ridicula eſt ratio: quaſi uerò magnæ diuinationis ſit, id dicere, quod ſit uel futurum, uel non futurum. nonnulli tamen ſuperiorem uerſum ſic explicant, quicquid dicam, id eſt, quicquid dicam futurum, id eueniet: quicquid non futurum, non eueniet: ut nullus inſit in his uerbis iocus, nullaq; irriſio: à quibus diſſentio.

Tempore, quo iuuenis Parthis] Auguſtum ſignificat, quo imperium obtinente Parthi ſigna, quæ Craſſus, & Antonius amiſerant, ultrò Romam remiſerunt. epiſt. ad Auguſt. lib. 2. *Et formidatam Parthis, te principe, Romam.* his uerſibus autem tempus notat.

- forti

- forti nubet procera Cor.] Nasica socer captabat Corani generi testamentum. Coranus gener à Nasica socero captabatur, dolisque petebatur. Iam uerò propterea quòd Vlysses multis sæculis ætatem Augusti antecessit: cum Vlysse autem Tiresias apud inferos uerba facit, iccircò inducitur Tiresias hæc narrans non tanquam præsentia (cum tempora repugnent) sed tanquam multis post annis euentura.

- metuentis reddere soldum] id est, non libenter reddentis, à reddendo abhorrentis. *metuentis* enim idem ualet, quod φυλαττομένυ, id est, cauentis, fugientis, ut sæpe iam admonuimus. significat hunc Nasicam fuisse fraudatorem, & inficiatorem lentum, neque bona fide, neque ad diem æs alienum dissoluere consueuisse. *soldum* accipio solidum æs alienum, siue dotem deberet, siue quid aliud. sic loquitur M.Tull. pro C.Rabirio Posth. *ita bona ueneant, ut solidum suum cuique soluatur.*

- gener] Coranus: cui Nasicæ filia nuptura est.

- socero] Nasicæ Corani captatori, & insidiatori bonorum.

- multum negatas] quas multum & sæpe negauerit se inspicere uelle.

- præter plorare] id est, præter ploratum, & fletum. propterea quòd spe sua deciderit. οἰμώζειν iubent eum Græci, cui malum & damnum precantur. annot. sup. saty. ult. lib. 1. *Demetri, teque Tigelli Discipularum inter iubeo plorare cathedras.* uide & quæ annotauimus ad illum locum, *O multa fleturum caput.* Od. v. epod.

- temperet] regat. Nam hoc proximo modo locutus est Od. XXIIII. lib. 3. *Nec dotata regit uirum Vxor.* altero Od. III. eius lib. - *qui mare temperat.*

Adiuuat] συμβάλλεται, συνεργεῖ, confert, conducit.

- sed vinc. longè pr. ip. Exp.] sed longè præstat, senem ipsum capere. tralatio ab expugnatione oppidorum. sic saty. IX. lib. I. - *uelis tantummodo: quæ tua uirtus, Expugnabis.*

- vecors] excors, stultus: quasi mali cordis, inquit Festus.

- ultro] noli expectare dum rogeris, sed ultrò, id est, non rogatus, uxorem ei tuam trade, ut potiori.

Perduci p.t.] poterit'ne perpelli ad hoc flagitium Penelope tam frugi, & tã pudica? persuaderi'ne ei poterit, ut adulteretur, mulieri tam temperanti, & pudicæ? à uerbo perducendi, perductores sunt appellati, qui mulieres nobilis uel promissis inductas, uel ui, & minis coactas ad potentiores uiros perducunt. Cic. I. lib. accus. *lenonum, aleatorum, perductorum nulla mentio fiat.* quanquam nocti quidam *productores* illo loco legendum censent, ut Latinum Græco respondeat, προαγωγεῖς.

- tam frugi, tamque pudica?] pudicitiam Penelopæ omnes ferè scriptores prædicant, Homerum secuti: qui eam passim hac pudicitiæ laude afficit, pudicissimamque describit, usque adeò, ut neque ex eius oratione, neque ex factis uel tenuissima impudicitiæ suspicio in eam iure constitui, aut commoueri possit. Occurrit mihi locus ille ὀδ.σ. in quo Eurynomam anum hortantem, ut loto corpore, facieque vnguento, seu oleo perfricta in conspectum filii prodeat, & cum eo loquatur, malè accipit uerbis: aitque formam suam, postea quàm Vlysses ad bellum Troianum profectus sit, defloruisse, atque exaruisse: itaque sibi talem munditiam esse negligendam: quæ uerba locuta, ancillas euocari iubet, ut sibi præstò sint. nã se solam in cœtum virorum prodire nolle. sic Hom. Τὸν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Πηνελόπεια· Εὐρυνόμη, μὴ ταῦτα παραύδα κηδομένη περ, Χρῶτ' ἀπονίπτεσθαι, καὶ ἐπιχρίεσθαι ἐλαίῳ. & eodem libro Eurymacho uni è procis formam ipsius laudanti, atque affirmanti, si ab omnibus Argiuis, & Græcis spectata esset, multo plures in eius ædibus procos epulaturos: respondet formam suam defluxisse post initiũ

belli

belli Troiani. quòd si Vlysses domi sit, maiorem suam gloriã futuram ex uiri præsentia, quàm ex forma. Sed Pausanias Arcad. narrat sua ætate poësin quandam Θεσπρωτίδα inscriptam extitisse, in qua scriptum esset, Penelopam Vlysi ex Troia reuerso filium peperisse nomine Ptoliporthum. addit & illud, Mantinenses uulgò dicere Penelopam ab Vlysse domo eiectam, & sibi suas res habere iussam, quòd ui ros à se quæsitos, & arcessitos domum intromisisset: atque illam quidem primò Lacedæmonem se contulisse: deinde relicta Lacedæmone Mantineam profectam esse; ibiq; diem suam obiisse.

Quam nequiere proci, &c.] quam proci corrumpere, & labefactare non potuerunt: quam ad adulterium impellere nequiuerunt.

Venit enim magnum don. par.] id est, proci Penelopæ non admodum effusè, nec largè donabant: parcè & illiberaliter donabant. sunt autem uerba Tiresiæ. de largitione procorum unus mihi duntaxat locus succurrit, qui est ὀδ. σ. eo loco mittit quisque suum ad Penelopam munusculum per puerum: Antinous uestem muliebrem elegantissimam duodecim fibulis aureis nexam: Eurymachus monile aureum, electro intertextum, affabrè factum, ac perpolitum. Eurydamas duo aurium ornamenta pulcherrima, summoq; artificio elaborata: Pisander torquem, & alii aliud. Verba Homeri sunt hæc, Δῶρα δ' ἄρ οἰσέμεναι προέσαν κήρυκα ἕκαστος· Ἀντινόῳ μὲν ἔνεικε μέγαν περικαλλέα πέπλον Ποικίλον, ἐν δ' ἄρ ἔσαν περόναι δυοκαίδεκα, πᾶσαι Χρύσειαι, κληῖσιν ἐϋγνάμπτοις ἀραρυῖαι· Ὅρμον δ' Εὐρυμάχῳ πολυδαίδαλον αὐτίκ' ἔνεικε Χρύσεον ἠλέκτροισιν ἐεργμένον, ἠέλιον ὥς· Ἕρματα δ' Εὐρυδάμαντι δύο θεράποντες ἔνεικαν Τρίγληνα, μορόεντα. χάρις δ' ἐπελάμπετο πολλή, &c.

Nec tantùm Ven. quant. stud.] multis locis commemorantur ab Homero procorum prandia, cœnæ, compotationes, epulæ, exempli causa ὀδ. β. sic queritur de procorum conuiuiis Telemachus in concione, Οἱ δ' εἰς ἡμέτερον πωλεύμενοι ἤματα πάντα Βοῦς ἱερεύοντες, καὶ ὄϊς, καὶ πίονας αἶγας Εἰλαπινάζουσιν, πίνουσί τε αἴθοπα οἶνον Μαψιδίως. & ὀδ. ν. Pallas Vlyssi eandem procorum in ædibus alienis intemperantiam, insolentiam, ac luxuriam narrat ipsi Vlyssi, Ἀνδρῶν μνηστήρων, οἵ τοι βίοτον κατέδουσι.

Sic tibi Penelope frugi est] id est, quia proci pauca munera largiuntur, & quia studiosiores sunt poculorum, & obsoniorum, quàm rerum Venerearum, iccircò tibi Penelope casta & pudica est, alioqui ceterarum mulierum similis futura.

- quæ, si semel vno] si semel munera ab uno sene acceperit, lucro tecum communicato: si semel experta sit, quantus insit fructus in consuetudine senis diuitis, nunquàm poterit ab hoc quæstu demoueri. *de sene gustarit* autem uidetur è Græco imitatum, τοῦ γέροντος γεύσηται. significat mulieres ferè omneis, quantumuis castæ, ac pudicæ habeantur, muneribus capi, & labefactari solere.

Vt canis, à corio nunq.] prouerbium est, quod in eos conuenit, qui posteaquàm rem aliquam iucundam, & optabilem gustarunt, ab ea ægrè auelli, aut deterreri possunt. sic autem efferunt Græci. χαλεπὸν μαθοῦσα κύων σκυτοτραγεῖν. id est, periculosa res est canis, quæ corium rodere didicerit. Theocritus paulò aliter εἰδ. ι. χαλεπὸν χορίων κύνα γεῦσαι. id est, periculosum est, canem de intestinis gustauisse.

- ex testamento] iussu, aut uoluntate ipsius. testatrix ipsa sic se uoluerat efferri.

- elata] elata è domo ad rogum. Terent And. *Effertur, imus*.

Scilic. el. & c.] si fortè anus illa mortua ex humeris heredis elabi posset.

- credo Quod nimium instit.] credo (inquit Tiresias) iccircò anum illam uo luisse

uisse se ita efferri ab herede, quia is fuerat supra modum in ipsam officiosus: quia odiosè, & molestè uiuam coluerat: nimio officio illam prosecutus fuerat. Monet igitur hoc exemplo Vlyssem Tiresias, ut in officio senibus, aut uetulis præstando, operaq; danda, modum seruet, uideatq; ne sedulitate peccet, ne'ue, dum officio, & studio, senis, aut anus diuitis gratiam aucupatur, offendat, atque abalienet. credibile est autem uerbis testamenti hoc fuisse expressum, ne captator ille ab anu institutus heres, & iussus corpus eius oleo perfusum nudis humeris ad rogum ferre, heres esset, si corpus excideret: aut sub ea conditione institutum esse, si testatricis corpus oleo multo perfusum nudis humeris portaret.

Ne desis operæ, ne've] caueto ne officio tuo desis, ne'ue supra modum sis officiosus, id est, ne superes modum in opera tua præstanda, atque obtrudenda. Nam, (ut ait alibi) *sedulitas, stultè quem diligit, urget*.

- off. garrulus. ultro Non] si illam distinctionem, & lectionem probamus, *garrulus ultrò*, hæc sententia est: qui ultrò garrit, id est, qui non prouocatus, aut interrogatus loquitur, idque supra modum, offendet. sin, ut hîc scriptum est, *ultrò* pertinebit ad ea, quæ sequuntur. In cod. Iann. & Tornesii scriptum reperi *vltrà*. quam scripturam si quis probabit, interpretabimur ultrà quàm satis est, ultra modum. Nam inest etiam hæc in hoc loco difficultas, quòd in aliis cod. interpunctionis nota post nomen *garrulus*: in aliis post uocem *ultrò*, siue *ultrà*, locatur. iudicet igitur lector.

Dauus sis comicus] talis esto, qualis inducitur Dauus in comœdiis, seruiliter, & timidè cum domino loquens, eique non nisi ad rogata respondens.

- capite obstipo] incuruato, atque inflexo. M. Tull. in Arato, *Obstipum caput, & tereti ceruice reflexum, Obtutum in caudam maioris figere dicas*. Lucret. lib. 4. *Denique ut in fabrica, si praua est regula prima, Normaq; si fallax rectis regionibus exit: Et libella aliqua si ex parte claudicat hilum: Omnia mendosè fieri, atque obstipa necessum est, Praua, cubantia, prona, supina, atque obsona tectat*. quem Lucretii locum producens Festus, legit *obstita*, in uoce *obstitum*. sed puto Festũ eo loco esse mendosum, & legendum *obstipum*, & *obstipa*. Sueton. de Tiberio. *Incedebat ceruice rigida & obstipa, adducto ferè uultu*.

Obsequio grassare] *grassari*, ut Nonius Marcellus docet ex Næuio & Afranio, idem ferè ualet, quod ambulare, & iter facere. Festus autem ait antiquos *grassari posuisse pro adulari: præterea grassari latrones dici uias obsidentes. gradi siquidem ambulare est. unde tractum grassari. uidelicet ab impetu gradiendi*. quod item ex Sallustio probari potest, prooemio belli Iugurth. *Sed dux, atque imperator uitæ mortalium, animus est: qui ubi ad gloriam uirtutis uia grassatur, abunde pollens, potensque, & clarus est, neque fortuna eget*. & ita Liuius lib. x. *consilio grassandum, si nihil uires iuuarent, ratus*. Idem lib. XLV. *Etiam apud uos fuisse audiui, qui assentando multitudini grassarentur*. Itaque hæc uerba *grassare obsequio*, hanc sententiam uidentur continere, Obsequio, opera, officio aditum tibi ad diuitem patefacito: nulla alia ratione, aut uia diuitem capta, quàm obsequendo: insidiare diuiti obsequio. nam grassari ualet interdũ insidiosè, & dolosè ambulare. vnde grassatores sunt nominati, qui uias obsident, ut repentè uiatores inermes, neque satis instructos, ac paratus adoriantur, ut paulò antè ex Festo ostendimus.

- si increbruit aura] hæret etiam nunc in nonnullis libris impressis hæc mendosa scriptura *increbuit*: usque adeò difficile est inueterata uitia extirpare. libri autem calamo exarati alii habent *increbruit*, ut & nos curauimus excudendum: alii *increpuit*, quæ scriptura corrupta est. si increbruit aura, id est, si uentus factus est acrior, ac uehementior. sic loquitur & M. Tull. lib. 7. epist. ad Trebat. *uentus increbrescit*.

brescit. cura ut ualeas.

Cautus] ualetudini consulens, sibi cauens ab iniuria cæli.

-carum caput] φίλην κεφαλήν.

-extrahe tur. Oppos. hum.] nequis eum in turba iactet, aut impellat.

-aurem substringe loquaci] si tibi res est cum loquaci sene, aures tuas, si fieri potest, comprime, uel obtura, ut ne eius loquacitate offendaris: sed potius, ut eum, quandiu ei uideatur, loquentem perferre, ac perpeti possis. sic mihi uidetur hic locus esse explicandus, non, ut Acro, & Porph. *aurem admoue, & intende.* Iam qui aures suas obturant, facilius queuis clamorem, sonitum, strepitum, fragorem excipiunt, ac perferunt, neque ullo pacto commouentur, quemadmodum Satyrus ille Clazomenius apud Arist. probl. τμημ. γ. quòd esset ad maledicendum prōtus ac propensus, cum sibi in iudicio causa dicenda esset, ne ad maledicendum aduersario, si eum audiret, impelleretur, ac potius ut de re ipsa diceret, aures sibi obturauit. Ita dicimus clausis oculis periculum adire, id est, sine ullo metu, ac dubitatione, propterea quòd, qui clausis oculis, ut Andabatæ illi, seu Antibatæ potius, sese periculo offerunt, aut laborē aliquē suscipiunt, facilius utroque defunguntur, quàm si periculi, aut laboris magnitudinē oculis cernāt: & ægri, qui sunt teneriores, pharmaca solent clausis oculis deuorare. Sic apud Platon. in Gorgia, Socrates probat, unūquenque, qui aliqua in re peccarit, ultrò ad iudicē ire, atque ad pœnā à lege constitutā subeundā occurrere, & quodāmodo clausis oculis, & fortiter sese vrendum ac secandū medico præbere oportere. uerba Platonis hæc sunt, παρέχειν μύσαντα καὶ ἀνδρείως ὥσπερ τέμνειν καὶ καίειν ἰατρῷ. ut igitur ad Horatium reuertar, sic hunc locum explico, aurē, uidelicet tuā, substringe loquaci seni, id est, aure tua substricta & cōpressa, sine senem istū loquacē, quandiu uolet, uerba fundere: aures tuas ei præbe totū diem, si ei libebit, longis & odiosis narrationibus tūdendas, ac uerberādas.

Importunus amat laudari?] si in eo est importunus, quòd cupit laudari: si assiduè vult laudari, &c. Importunus is est, (ut alibi annotauimus) qui nunquam conquiescit, neque aliis conquiescendi potestatem facit. si igitur tali ingenio est, ut suis laudibus supra modum delectetur, tandiu eius laudes persequere, donec, manibus ad cælum sublatis, dixerit satis esse.

-manibus sublatis] gestus lætātis, & Diis immortalibus gratias agētis, ut Dionys. Halyc. li. 3. de patre Horatiorū tergeminorū. ὁ δὲ πατὴρ, ὡς ἔμαθε τὴν διάνοιαν αὐτῶν, περιχαρὴς γενόμενος, καὶ τὰς χεῖρας ἀνασχὼν εἰς τὸν οὐρανὸν, πολλὰς ἔφη χάριτας εἰδέναι τοῖς θεοῖς, ὅτι παῖδας ἔδωκαν αὐτῷ γενέσθαι καλοὺς, καὶ ἀγαθούς. est etiā orantis gestus, ut docuimus ad Od. XXIII. li. 3. itemq; ad epist. ad Loll. 2. l. 1. admonebimus.

-& Crescentem tumidis infla.] ingenium hominis inanis, qui supra modum cupit laudari, quique assentatione nimis delectatur, expressit. Itaque eiusmodi quidem ingenium cum vtre comparauit: assentatoris autem orationem ad huiusmodi homines inflandos valere declarauit.

Cum te seruitio longo, &c.] cum moribundus iam in lecto decubuerit, teq; heredem instituerit ex quadrante.

Et certum vigilans] & tu certò uigilans, non somnians audieris, &c. solent enim plerunque, qui quippiam magnopere exoptant, id in somnis cernere. Vir. in Pharm. *Credimus? an qui amant, ipsi sibi somnia fingunt?* & piscator ille pauperculus apud Theocritum εἰδ. κα. somniat procerum quendam, & grandem piscem ad hamum decurrisse. quemadmodum (inquit) in somnis canis omnis prædam uaticinatur. sic Theocritus. καθεζόμενος δὲ δόλιον Ἰχθύας, ἐκ καλάμων δὲ πλάνον κατέσειον ἐδωδάν· Καί τις τῶν τραφερῶν ὠρέξατο· καὶ γὰρ ἐν ὕπνοις Πᾶσα κύων ἄρτον μαντεύεται, ἰχθύα κ' ἠγών. *certum uigilans* igitur ualet id, quod dicūt Græci uno uer

bo, ὕπαρ. cuius contrarium est κατ' ὄναρ. Plato lib. 2. de Republ. in extrem. οὔτ' ἄλλως ἐξαπατᾷ ὁ θεὸς οὔτε κατὰ φαντασίας, οὔτε κατὰ λόγους, οὔτε κατὰ σημείων πομπὰς, οὔθ' ὕπαρ, οὔτ' ὄναρ.

- quartæ sit partis, &c.] ordo uerborum est. cum tu certò uigilans audieris hæc uerba. quartæ partis heres sit Vlysses. sic suprà locutus est Ode xxv. lib. 1. *audis minus & minus iam, Me tuo longas pereunte noctes Lydia dormis?*

- ergo nunc Dama sod.] sic dices uoce flebili, & queribunda. ita'ne est? ergo sodalis meus, quicum mihi erat mensa, uictusque communis, mihi eripitur?

- unde mihi tam fortem tamq;] ordo est, sparge subinde, id est, deinde subiunge iterans hæc uerba, unde mihi tam fortem, ac fidelem amicum parabo? solemus autem oratione præcisa uti in comminationibus, conquestionibus, obiurgationibus, & similibus animi motibus, ut infrà saty. VII. *unde mihi lapidem? unde sagittas?* Terent. in Eunuch. *Ego'ne illam? quæ illum? quæ me? quæ non? sine modo: mori me malim.*

- est Gaudia prodentem] est, ut Græci ἐστὶν, ἔξεστιν, id est, licet animi lætitiam fronte tegere: nihil uetat, quo minus quis uultum lætitiæ indicem, dissimulatione & fictis lacrymis celare possit. notus uersiculus ille ex mimo Publ. *Heredis fletus sub persona risus est.*

- arbitrio] tuo interdum testatores, quæ post mortem suam fieri uolunt, ea permittunt arbitrio uel heredis, uel legatarii. quæ uerba eandem uim habent, ac si arbitrio boni uiri res esset commissa.

- sine sordibus] magnificè, splendidè, non sordidè.

- malè tussiet] tussi graui, & periculosa laborabit, quam βήχα nominant Græci. *malè* hoc loco ualet grauiter, ualdè.

- huic tu Dic ex parte tua, &c.] id est, huic coheredi dic, si fundum, aut domum, quæ tibi ex testamento obuenerit, abs te emere uelit, te ei libentissimè uenditurum, minimoque pretio addicturum, atque adeò, si uideatur, donaturum. *nummo*, id est, pretio uilissimo.

Proserpina] Proserpina mortis, & uitæ arbitra est, ut suprà diximus ad Od. XXVIII. lib. 1. imperiumq; in primis habet in mortuos, quod & Homerus ostendit ὀδυσ. λ. Ἦ τί μοι εἴδωλον τόδ' ἀγαυὴ Περσεφόνεια Ὤτρυν', ὄφρ' ἔτι μᾶλλον ὀδυρόμενος στεναχίζω; Tibull. li. 3. *At mihi Persephone nigram denunciat horam. Immerito iuueni parce nocere Dea.* Virg. Aen. 4. *Nondum illi flauum Proserpina uertice crinem Abstulerat, Stygioque caput damnauerat Orco.*

SATYRA 6.

Hoc erat in votis: modus agri non ita magnus,
Hortus vbi, & tecto vicinus iugis aquæ fons,
Et paulum siluæ super his foret. auctius, atque
Dij melius fecere. bene est. nihil amplius oro
Maia nate: nisi, vt propria hæc mihi munera faxis:
Si neque maiorem feci ratione mala rem:
Nec sum facturus vitio, culpa've minorem.
Si ueneror stultus nihil horum: o si angulus ille

COMMENTARII.

Hoc erat in votis] hoc erat in optatis: hoc optabam.

- modus agri] agrũ optabam breuibus, & paucis decempedis mensum: agrum non admodum latum. modus in agro

Proximus accedat: qui nunc denormat agellum:
O si vrnam argenti fors quà mihi monstret: vt illi,
Thesauro inuento qui mercenarius agrum
Illum ipsum mercatus arauit diues amico
Hercule: si, quod adest, gratum iuuat: hac prece te oro
Pingue pecus domino facias, & cetera, præter
Ingenium: vtq; soles, custos mihi maximus adsis.
Ergo ubi me in monteis, et in arcem ex vrbe remoui:
Quid prius illustrem satyris, Musaq; pedestri?
Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus Auster,
Autumnusq; grauis, Libitinæ quæstus acerbæ.
Matutine pater, seu Iane libentius audis,
Vnde homines operum primos, uitæq; labores
Instituunt (sic dijs placitum) tu carminis esto
Principium. Romæ sponsorem me rapis: eia,
Ne prior officio quisquam respondeat, urge:
Siue Aquilo radit terras: seu bruma niualem
Interiore diem gyro trahit: ire necesse est.
Post modò, quod mi obsit clarè, certumq; locuto,
Luctandum in turba, facienda iniuria tardis.
Quid vis insane? & quas res agis? improbus urget
Iratis precibus. tu pulses omne, quod obstat,
Ad Mæcenatem memori si mente recurras.
Hoc iuuat: & melli est: non mentiar. at simul atras
Ventum est Esquilias: aliena negocia centum
Per caput, & circa saliunt latus. ante secundam
Roscius orabat, sibi adesses ad puteal cras.
De re communi scribæ magna, atque noua te
Orabant hodie meminisses Quincte reuerti.
Imprimat his, cura, Mæcenas signa tabellis.
Dixeris, experiar? si vis, potes, addit: & instat.
Septimus octauo propior iam fugerit annus,
Ex quo Mæcenas me cœpit habere suorum
In numero: duntaxat ad hoc, quem tollere rheda
Vellet iter faciens: & cui concredere nugas
Hoc genus. hora quota est? Thrax est Gallina Syro
Matutina parum cautos iam frigora mordēt: (par:
Et, quæ rimosa bene deponuntur in aure.
Per totum hoc tempus subiectior in diem, & horam
Inuidiæ: noster ludos spectauerat unà:

agro significat lõgitudinem ac latitudinem descriptam, ac dimensam. extat titulus in pandectis iuris ciuilis. *Si mensor falsum modum dixerit.* M. Tull. in orat. pro Flacco. *noluisti magnum agri modum censeri.* Cælius li. 8. epist. *de signis, & tabulis, de agri modo, de ære alieno acerrime agere.*

- iugis aquæ fons.] fons aquæ perennis. sic M. Tull. dixit aquam de iugi puteo haustam.

- super his.] ἐπὶ τούτοις, ad hæc, uel præter hæc.

- auctius] amplius, benignius, cumulatius.

Maia nate] Mercuri. Mercurium appellat, quia creditur amplificationem rei familiaris, & lucra adiuuare, & fortunare. vide annot. ad sat. 3. huius libri.

- propria] fixa, stabilia, perpetua. vide annot. ad illum locum *Si proprium est, quod quis libra, &c.* epist. 11. lib. 2.

- si neque maiorem &c.] sic precatur Horatius. Si neque rem meam auxi per cuiusquam iniuriam, aut per dedecus, ac turpitudinem, neque sum imminuturus nequitia, & luxuria: si non opto iis, quæ habeo, plura, aut maiora, neque agrum uicinū cōcupisco, neque thesaurū inuenire aueo: si denique iis, quæ mihi suppetunt, contentus uiuo: te oro, ut, &c. solebant au-

Luſerat in campo, fortunæ filius, omnes.
Frigidus à roſtris manat per compita rumor?
Quicunque obuius eſt, me conſulit: ô bone (nam te
Scire, deos quoniam propius contingis, oportet)
Num quid de Dacis audiſti? nil equidem. vt tu
Semper eris deriſor. at omneis dij exagitent me:
Si quicquam. quid? militibus promiſſa, Triquetra,
Prædia Cæſar, an eſt Itala tellure daturus?
Iurantem me ſcire nihil, mirantur, vt unum
Scilicet egregij mortalem, altiq; ſilenti,
Perditur hæc inter miſero lux, non ſine uotis.
O rus, quando ego te aſpiciam? quandoq; licebit
Nunc veterum libris, nunc ſomno, & inertibus horis
Ducere ſollicitæ iucunda obliuia vitæ?
O, quando faba Pythagoræ cognata, ſimulq;
Vncta ſatis pingui ponentur oluſcula lardo?
O noctes, cœnæq; deum: quibus ipſe, meiq;
Ante Larem proprium veſcor: vernasq; procaces
Paſco libatis dapibus. prout cuique libido eſt,
Siccat inæqualeis calices conuiua, ſolutus
Legibus inſanis: ſeu quis capit acria fortis
Pocula: ſeu modicis uueſcit lætius. ergo
Sermo oritur non de uillis, domibus've alienis:
Nec male, nec'ne Lepos ſaltet: ſed, quod magis ad nos
Pertinet, & neſcire malum eſt, agitamus: vtrum'ne
Diuitijs homines, an ſint uirtute beati:
Quid've ad amicitias, vſus, rectum'ne trahat nos:
Et quæ ſit natura boni: ſummumq; quid eius.
Ceruius hæc inter vicinus garrit anileis
Ex re fabellas: nam ſiquis laudat Arelli
Sollicitas ignarus opes, ſic incipit. olim
Ruſticus vrbanum murem mus paupere fertur
Accepiſſe cauo, veterem uetus hoſpes amicum,
Aſper, & attentus quæſitis: vt tamen arctum
Solueret hoſpitijs animum: quid multa? neque illi
Sepoſiti ciceris, nec longæ inuidit auenæ:
Aridum & ore ferens acinum, ſemeſaq; lardi
Fruſta dedit, cupiens varia faſtidia cœna
Vincere, tangentis male ſingula dente ſuperbo:

tẽ preces cũ conditione concipi à veteribus. ſic Thetis apud Homer. li. Iliad. α. Ζεῦ πάτερ, εἴποτε δή σε μετ' ἀθανάτοισιν ὄνησα Ἢ ἔπει, ἢ ἔργῳ, τὸ δέ μοι κρήηνον ἐέλδωρ. ſic Hor. Od. XVIII. lib. 3. *Faune Nympharum fugientum amator Per meos fines, & apr.* &c. *Si tener pleno,* &c.

- ratione mala] turpitudine aliqua, iniuria, vt lenocinio, impudicitia, cæde, & ſimilibus. Pĩdarus εἰδ. η. Νεμ. ait diuitias honeſtis rationibus & cum Dijs uolentibus partas, ſtabiliores eſſe. ſic Pind. σὺν θεῷ γάρ τοι φυτευθεὶς ὄλβος ἀνθρώποισι παρμονώτερον.

Si veneror ſtultus nihil horum] id eſt, ſi huiuſmodi vota, quæ ſtatim ſequuntur nõ facio: ſi talia non opto. ſuprà ad illum locum *Et venerata Ceres,* &c. ſat. II. huius libri, oſtendimus venerari interdum idem valere, quod precari, & uota facere. precari autem Græci εὔχεσθαι dicunt: quod non ſolùm à diis aliquid precibus expetere ſignificat, αἰτεῖν τοὺς θεοὺς, vt loquitur Plato in Euthyphrone: ſed etiam optare, itaque quæ Latini optata, Græci εὐχὰς quoque nominant, ut ſciunt Græcè docti. ſic igitur hunc locum explicandum cenſeo, ſi nihil horum opto, ſeu ſi quis malit, ſi nihil horum à Diis precor, non vt

Eraſmus

Cum pater ipse domus palea porrectus in horna
Esset ador, loliumq́, dapis meliora relinquens.
Tandem urbanus ad hūc, quid te iuuat, inquit, amice,
Praerupti memoris patientem uiuere dorso?
Vin' tu homines, urbemq́, feris praeponere siluis?
Carpe uiam (mihi crede) comes: terrestria quando
Mortaleis animas uiuunt sortita: neque ulla est
Aut magno, aut paruo lethi fuga. quo, bone, circa,
Dum licet, in rebus iucundis uiue beatus:
Viue memor, quàm sis aeui breuis. haec ubi dicta
Agrestem pepulere: domo leuis exilit. inde
Ambo propositum peragunt iter, vrbis auentes
Moenia nocturni subrepere. iamq́ tenebat
Nox medium caeli spatium: cum ponit vterque
In locuplete domo uestigia: rubro ubi cocco
Tincta super lectos canderet uestis eburnos:
Multaq́ de magna superessent fercula coena:
Quae procul extructis inerant hesterna canistris.
Ergo, vbi purpurea porrectum in veste locauit
Agrestem: ueluti succinctus cursitat hospes:
Continuatq́ dapes: nec non uernaliter ipsis
Fungitur officijs, praelambens omne, quod affert.
Ille cubans gaudet mutata sorte: bonisq́
Rebus agit laetum conuiuam, cum subitò ingens
Valuarum strepitus lectis excussit vtrunque.
Currere per totum pauidi conclaue: magisq́
Exanimes trepidare, simul domus alta Molossis
Personuit canibus. tum rusticus, haud mihi uita
Est opus hac, ait: & ualeat. me silua, cauusq́
Tutus ab insidijs tenui solabitur eruo.

Erasmus, qui legendum putat, *uenor. veneror stultus* autem, sic dictum, vt illa, *parce malignus* Od. XXVIII. lib. I, *& non te negliget horridus*. Od. XXI. li. 3. & similia, quae collegimus ad Od. VIII. li. 3. Existimabant autem ueteres illi, diuitias, & cetera bona fortunae à diis immortalibus donari, & ab ijsdem incommoda, damnā, & egestatē hominibus importari, quod & Theognis approbat. Οὐδεὶς κύρν' ἄτης καὶ κέρδεος αἴτιος αὐτὸς, Ἀλλὰ θεοὶ τούτων δώτορες ἀμφοτέρων. Itaque quemadmodum bona à Diis uotis, ominibusq; expetebant, ita mala, & aduersam fortunam deprecabantur.

ô si angulus ille, &c.] talia sunt auarorum uota, atque optata. ô *si* optantis, & precantis est. Virg. Aen. lib. 8. *o, mihi praeteritos referat si Iupiter annos*. & *si*. ut Aen. VI. *& sic forte precatur, Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus Ostendat nemore in tanto.* ut apud Graecos. εἰ, εἰ γένοιτο. utinam accidat. utinam mihi cōtingat. & ita Eurip. Oreste. Εἰ γὰρ γένοιτο, φωκέων δ' ἔλθοι πόλιν. Et ô. Idem Virg. lib. 5. – *nec vincere certo (Quanquam o.)*

Denormat agellum] Denormat legunt Porphyr. & Acro, & ita reperi scriptum in omnibus ferè codicibus calamo exaratis, eamque scripturam, praesertim à viris doctis comprobatam secutus sum. denormare autem idem ualet, quod deformem, & inaequalem, & normae expertem efficere. huc pertinet, quod scribit Aristot. lib. I. de arte dicendi, ea quae nobis desunt, etiam si parua sint, nobis esse bona, & optabilia, καὶ ὧν ἐλλείπειν οἴονται, καὶ ἂν μικρὰ ᾖ, αἱρετά.

- fors] fortuna. ut sup. annot. ad saty. I. lib. I.
- quâ] aliqua uia, aliqua ratione, aut aliqua parte potius.
- amico Hercule] aequo, & propitio Hercule. Persius *dextro Hercule*. benefi-

cio Herculis diues factus. nam & Hercules eorum rem familiarem fortunare, atque augere credebatur, qui bonorum suorum decimas ad eum detulissent.

- si, quod adest, gratum iuuat.] id est, si, quod mihi suppetit, gratum, & iucundum est: si eo, quod adest, delector & contentus sum. nomen *gratum* coniungendum est cum uerbo *iuuat*, hoc modo, *gratum iuuat*, id est, cum sit gratum, iuuat. κεχαρισμένον, ἢ ἀγαπητὸν ὂν τέρπει. gratum est enim id, in quo acquiescimus, quo contenti sumus.

- hac prece te oro.] sic loquitur epist. ad Vinn. Asell. lib. 1. *oratus multa prece nitere porrò.*

- præter Ingen.] nam ingenium pingue, id est, hebes, neque laudabile, neque optabile est.

- vtq; soles] nam poëtæ omnes sub Mercurii tutela sunt. quos sup. Od. XVII. lib. 2. *viros Mercuriales* appellat.

- & in arcem] in locum editum, qui mihi arcis loco esse possit.

- pedestri.] Musam pedestrem, uersus, quibus vtitur in satyris, & in plerisque epistolis appellat, quia solutæ orationi sunt simillimi. suprà epist. ad August. in extrem. - *nec sermones ego mallem Repentes per humum, quàm res componere gestas.* & Ode XII. lib. 2. historias pedestres appellat, quæ sunt oratione soluta conscriptæ. - *tuq; pedestribus Dices historijs prælia Cæsaris, Mæcenas, melius.*

- mala me ambitio] *mala* epithetum est perpetuum: uel distinguit ambitionem honestam, & laudabilem, à turpi & uituperanda. vide Aristot. lib. 4. de moribus ad Nicomach. vbi de ambitione disputat, quam φιλοτιμίαν nominãt Græci.

- nec plumbeus Auster.] insalubris, pestilens, quo corpora ingrauescunt. M. Tull. per translationem sermonis plumbeos appellat, tardos, & hebetes. lib. 1. Tuscul. *nisi planè plumbei sumus in philosophicis.* uel refer ad colorem oris, & corporis, quæ efficiuntur pallida Austri flatu. suprà Ode XIIII. lib. 2. *Frustra per autumnos nocentem Corporibus metuemus Austrum.* Aristoteles problem. lib. 2. τμημ. κϛ. quærit cur Auster sit δυσώδης, id est, fœtidi, & tetri odoris: & respondet fortasse eò fieri, quòd humida, & calida corpora efficiat. hæc enim maximè putrescunt. significat autem Horatius se continentia, & frugalitate consequi, ut à tempore anni minus salubri, non offendatur sua ualetudo. Nam & Socratem ferunt ita continentem in victu, cultuque fuisse, ut sæpe Athenis orta pestilentia, multisque ui morbi absumtis, solus intactus, & integer à peste fuerit.

Libitinæ quæstus acerbæ] quia Austro flante complures in morbum incidunt, atque intereunt. Libitina Dea funerum, à qua dicti Libitinarij, qui in funeribus procurandis sunt occupati. Plaut. senes decrepitos *libitinarios* appellat in Bacchid. *Blandulæ, facetæ, pulchræ. incuruos, libitinarios, veterrumos senes illorum traherent patres.* Ode XXX. lib. 3. - *magnaq; pars mei Vitabit Libitinam.* Dionys. Halicarn. lib. 4. scribit Venerem nescio quam à Romanis appellatam esse Libitinam.

- audis] appellaris, ut epist. ad Mæcenatem II. li. 1. - *rexq; paterq; Audisti coram.*

Matutine] à Iano diei, & anni principium ducitur. de quo uide Macrob. lib. 1. Saturn. Incipit hîc narrrare suas totius diei actiones à tempore matutino, ad uesperam.

Vnde] à quo, vt sup. sat. III. - *vnde ego mira Descripsi docilis præcerta hæc.* ibid. *Vnde uxor media surgat de nocte uocata.*

- sponsorem] sponsorem iurisconsulti recentiores Paullus, Vlpianus, & ceteri fideiussorem appellant. infra epist. II. lib. 2. *Hic sponsum uocat.*

- rapis] uerbum *rapis* significat necessitatem, non illam quidem ui impositam, sed ab officio natam, quæ plurimum ualet apud uiros bonos. rapis igitur, id est,

cogis

cogis me ex officii ratione. ſpondere autem pro altero, graue onus eſſe, declarat prouerbium Græcum ἐγγύα, παρὰ δ' ἄτα, id eſt, ſpōde: at propinquum eſt damnū.

- eia, Ne prior officio] horum uerborum hæc mihi uidetur eſſe ſententia. eia (inquit Horatius) Matutine urge, atque impelle me acriter ad hoc officium ſpondendi alicui amico præſtandum, ne quis me officioſior exiſtat, atque hanc mihi laudem præripiat. nonnulli libri habent, urges: eamque ſcripturam ego magnopere probo: cuius hæc erit ſententia: tu Matutine me ſic hortando urges. eia Horati noli committere, ut quiſquam officio ſatisfaciat prior, quàm tu. poteſt & ſic explicari, ſeruata uulgata, & communi ſcriptura, ut intelligamus Horatium ſeipſum hortari, eia: urge, quod agis, urge officium tuum, ne quis te ſit officioſior.

- ſiue Aquilo radit terras] ſiue flat Aquilo, &c. ſed cur terras dicit ab Aquilone radi, cum hic uentus à ſuperiore parte ſpiret, ut docet Aulus Gell. lib. 3. cap. xxx? fortaſſe reſponderi poteſt, radendi uerbo uſum eſſe Horatium non quod ſignificet per extremas maris, aut terræ partes hunc uentum ſpirare, ſed ut eius uim exprimat. ſic de Euro dixit Od. XVI. epod. *- ut neque largis Aquoſus Eurus arua radat imbribus.*

- ſeu bruma niualem Interiore] id eſt, ſiue dies totius anni ſunt frigidiſſimi, ac breuiſſimi, niuibus denique infeſtiſſimi, &c. Interiore gyro, id eſt, breuiore circulo. nam compluribus ab uno communi puncto medio deſcriptis circulis, interiores, ſunt breuiores, ſeu minores. neque tamen hoc ita accipiendum eſt, quaſi dicamus ſolis circulum hieme, quàm uere, aut æſtate eſſe breuiorem: (quouis enim tempore anni æqualis eſt) ſed quod minor ſit ſupra finientem noſtrum hieme, quàm ceteris anni partibus, ſemicirculus: quo fit ut dies ſint contractiores, noctesq; longiores. Itaque hæc uerba *interiore gyro diem trahit*, hanc uim habent, dies efficit contractiores, ac breuiores.

Poſt modo, quod mi obſit, &c.] poſtea mihi id locuto, quod mihi damnum afferat, ita clarè, & apertè, ut inficiari non poſſim, luctandum eſt in turba. Sed quid ſe locutum eſſe ſentit Horatius, quod ſibi obeſſe poſſit? uel intellige uniuerſè, & generatim de quouis ſermone, cuius hæc natura eſt, ut, maximè ſi multus ſit, & cum multis, non poſſit non nocere ei, qui ſit locutus: uel ad ſponſionem refer, quæ, ut paulo antè diximus, ſponſori plerunque damnoſa eſt. alii referunt ad defenſionem clientis, quaſi Horatius alicuius cauſam defenderit in iudicio, & defendendo clientem, aduerſarium læſerit: alii ad conuicia, quæ fieri ſolent in turba, dum alii tardius, alij celerius eunt: quarum explicationum poſteriores duas non probo: duarum autem priorum mihi placet magis ea, quæ ad ſponſionem refertur.

Luctandum in turba] id eſt, laborandum, & contendendum eſt in turba.

- facienda iniuria tardis] dum propero, non poſſum effugere, quin faciam iniuriam ijs, qui antecedunt, tardius euntibus. fit enim, ut eos impellam & pulſem, quod illi moleſtè ferentes, mihi conuiciantur & maledicunt his uerbis, *quid vis inſane*, &c.

Quid vis inſane? & quas] verba ſunt (ut dixi) eius, qui ab Horatio properante impulſus, excandeſcit, per imitationem quandam expreſſa.

- improbus vrget] improbè, & ſine intermiſſione me inſectatur uerbis contumelioſis, & precibus iratis, id eſt, execrationibus & diris precationibus. ἀραῖς. ut ſuprà Od. v. epod. *miſit Thyeſteas preces.*

- tu pulſes omne, quod obſtat, Ad Mæcen.] hæc uerba, *tu pulſes omne, quod obſtat*, coniunctè legenda ſunt, cum uerſu proximo, *Ad Mæcenatem memori*, &c. & hoc modo, mea quidem ſententia explicanda. tu autem Horati (nam ſe ipſum affatur) non dubitaueris quicquid obſtat eunti, pulſare, cum tibi fuerit ad Mæcena-

tem reuertendum.

Hoc iuuat,& melli est : non m.] uerè loquar, ingenuè fatebor, quod uerum est, hoc mihi magnæ uoluptati est, iactari in turba,& pulsare,& pulsari,& male audire, cum ad Mæcenatem redeo, aut recurro.

- melli est] est mihi instar mellis : est mihi dulcissimum, ac iucundissimum, ad Mæcenatem reuerti, uel, cum ad Mæcenatem reuertor, pulsari.

- atras] cur atras? an propterea quòd erat commune plebis sepulcretum? at istuc fuerat olim. nunc autem in Esquiliis erant horti Mæcenatis. itaque salubres appellat saty. VIII. lib. I. an propter sexcentas occupationes, & curas, quibus distringebatur, & obruebatur, cum eò uenerat? nam & alibi curas, atras nominauit.

Per caput, & circa sal.] negocia quamplurima me omni ex parte adoriuntur, & circumueniunt.

- ante secundam] alia *μίμησις*, per quam eius orationem imitatur, quem ad se miserat Roscius oratum, ut sibi adesset Horatius in sua causa aduocatus.

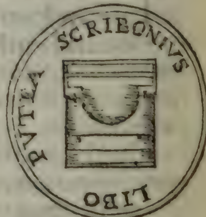
- sibi adesses] tu Horati sibi esses aduocatus. M. Tull. frumentar. *Tota Metelli cohors hominum non ingratorum aderat Apronio.* aduocati autem ab actoribus, & patronis multum differebant. nam hi oratione reum defendebant,& causam agebāt: illi muti ac taciti, & præsentia sua duntaxat, aut, si forte, testimonio causam rei subleuabant. M. Tull. in Cluentiana. *Quis eum unquam non modò in patroni, sed in laudatoris, aut aduocati loco uiderat?* aduocati illi apud Plautum in Pœnulo, testium munere funguntur.

- ad Puteal.] Puteal locus erat puteali opertus, in quo erat tribunal Prætoris: uel (quod magis probo) ædificium aliquod, in quo ius dicebat prætor, à Scribonio Libone ædificatum, à puteo qui ibi erat, appellatum. epist. ad Mæcen. III. lib. I. - *forum, putealq; Libonis Mandabo siccis.* Puteal enim propriè est tectum, quo puteus operitur. transfertur etiam ad alia. M. Tull. libro I. de diuinat. *cotem autem illam, & nouaculam defossam in comitio, supraq; impositum puteal accepimus.* Dionys. Halicarn. libr. 4. in extremo. καλεῖται δ' φρέαρ ὁ τόπος ὑπὸ τῶν Ρωμαίων. Cum essem Romæ, Clem. Teueninus nostras, id est, Gallus, uir humaniss. & antiquitatis Ro. studiosiss. ac scientissimus, sexcentos mihi nummos æreos, totidemq; argenteos, & aliquot aureos ostendit, alios florente Repub. Romana, alios Repub. ab imperatoribus, ac tyrannis occupata, atque oppressa cusos: in his duos, quos hic exprimendos curaui, ut ex horum exemplorum inspectione, quid sit puteal, & quam obrem puteal Libonis dixerit Horatius, lector intelligere queat.

Erat autem tribunal Libonis in foro Romano arcui Fabiano proximum, non longè à templo Iani.

De re communi] alia *μίμησις.* Alius (inquit Horatius) à scribis missus nunciat mihi scribas orare, ut reuertar, propterea quòd res magna, & noua, quæ ad rem communem pertineat, acciderit. *de re communi* igitur, id est, ob rem communem.

nem. Putant autem nonnulli Horatium in numero ſcribarum fuiſſe,quorum munus erat, acta publica litteris mandare, & litteras publicas perſcribere: ideirco ui deri commune hoc loco poſitum eſſe *καταχρηστικῶς* pro publico. ut Ode. xv.lib. 2. - *priuatus illis cenſus erat breuis: Commune magnum*.ut apud Græcos *τὸ κοινὸν*.ego malim commune hoc loco proprie accipi, ut intelligamus rem communem ſcribarum. neque uero aſſentior ijs, qui *nouatæ* legunt uno nomine. nam *nouata.tæ* neque vſitatum eſt in tota lingua Latina,neque poteſt eſſe, cum huiuſmodi nomina in *ta*,maſculina, primæ declinationis, Græca ſint: ut poëta, alipta,athleta, citharista,dynaſta,ſophiſta,& ſimilia. At nouata à Græco deduci non poteſt, ſed à uerbo nouandi ortum haberet, quod analogia reſpuit.

Dixeris, experiar] id eſt, ſi ego ei reſpondero,me experturum,poſſim'ne à Mæcenate impetrare, addit me poſſe, & urget.

Septimus octauo propior] parum abeſt,quin ſeptimus annus præterierit, poſteaquàm cœpi eſſe in numero familiarium & amicorũ Mæcenatis. octauus propemodum annus agitur, ex quo,&c.

- duntaxat ad hoc] ſignificat ſe non eò arceſſitum eſſe à Mæcenate, atque in amicitiam receptum, ut ei eſſet uſui in rebus magnis ac ſerijs: ſed, ut cum eo nugaretur, ac iocaretur. ſic Ariſtoteles lib. 8. de moribus ad Nicomach. ait opulentos & potentes uiros diſtinctis,ac diuiſis amicis uti ſolere. alios enim eſſe, qui & dicantur, & ſint utiles: alios ſuaueis & iucundos,uidelicet comes, & urbanos.

- tollere rheda] recipere in rhedam. ſic loquitur T.Liuius.lib.xx II.*cape hunc equum,dum & tibi uirium aliquid ſupereſt,& comes ego te tollere poſſum*. vide quæ annotata ſunt ad illum locum, *Tollite, non ludo,crudeles,tollite claudum*, epiſt. ad Scæuam lib.1.

- concredere] committere,*πιστεύειν*,ut annotatum ad Od.v.lib.3.

- nugas] res non admodum magni ponderis, neque reconditas: res leues,videlicet huius generis, hora,q.&c.

Thrax eſt Gallina] Gallina nomen eſt proprium gladiatoris. Thrax autem quorundam gladiatorum commune. ut epiſt.ad Loll. II.li. I. - *ad imum Thrax erit*. Thraces autem dicti ſunt gladiatores (inquit Sext.Pomp.à ſimilitudine parmularum Threiciarum. Thrax cum Myrmillone comparabatur: quod declarat locus M.Tullij Philipp.v I.de L.Antonioloquentis,*Tantum'ne ſibi ſumſit,quia Milaſis Mirmillo Thracem iugulauit familiarem ſuum?* & Auſonii uerſiculus,*Quis Mirmilloni componitur? æquimanus Thrax*.

Et,quæ rimoſa benè dep.]& ea,quæ poſſunt impunè,& ſine periculo homini rimarum pleno,& hac & illac perfluenti(ut ait Terentius)committi:id eſt,quæ non ſunt admodum recondita,quæ licet proponere in publico,& diuulgare.Georgius Torodes uir bonus,& doctus, quem nuper Lugduni mors immatura nobis eripuit,horum verborum hanc ſententiam eſſe putabat à priore differentem. Et cetera mihi ſolet committere Mæcenas,quorum licet obliuiſci, quæ non eſt neceſſe memoria tenere, quæ licet è memoria dilabantur, nihil ſit periculi aut mali futurum:ea quæ mihi narrat,aut quæ mecum loquitur Mæcenas,non deſiderant attentum admodum,nec memorem auditorem: ſed ea licet & negligenter audire, & audita è memoria deponere. de qua explicatione iudicet lector.

Per totum hoc tempus ſubiect.] per totum hoc ſeptennium inuidiæ fui magis ac magis opportunus: ad inuidiam expoſitus. inuidia laboraui.

- in diem & horam,] debuerat dicere in dies,aut in horas: ſed hæc duo, *in diem*,& *in horam*,pro alterutro,uel *in dies*,uel *in horas*,poſita eſſe intelligenda ſunt. aliud eſt enim *in diem*, aliud *in dies*, ut ſciunt Latinè docti.

- noſter

- noster ludos spect. unà, Lus.] nonnulli sic explicant hunc locum. si fortè Mæcenas noster vnà mecum ludos spectauerat: si unà in campo luserat, dicebant statim omnes, En Horatius omnium mortalium est fortunatissimus. Ego autem puto esse *μίμησιν*, id est, imitationem sermonis inuidorum, ac maleuolorum, hoc modo, noster Horatius unà cum Mæcenate ludos spectauerat, unà in campo luserat. ô hominem fortunatum. Atque ita videtur explicare Porph.

- omnes] omnes maleuoli hæc dicunt.

- fortunæ filius] homo fortunatissimus (inquiunt illi.)

Frigidus à rostris] id est, si quis rumor, aut nuncius tristior à rostris profectus increbrescit per compita, statim ut quisque mihi fit obuius, ecquid de Dacis, & ceteris populi Ro. hostibus audierim, rogat. nam (inquiunt) uerisimile est te scire, quandoquidem Mæcenati familiaris & amicus es intimus.

- me consulit] ex me quærit, me rogat, num aliquid de Dacis audierim, ut saty. III. suprà, *Ergo consulere, & mox respondere licebit? Consule.*

Deos] Mæcenatem, Agrippam, Augustum.

- nil equidem] respondet Horatius fortasse *εἰρωνευόμενος.*

- ut tu Semper eris] ut, *ὡς*, id est, quàm semper eris derisor. uerba sunt illius percunctatoris.

- at omnes Dij exag.] at omnes Dii (inquit Horatius) me perdant, si quicquam comperti habeo. mendosè habent nonnulli libri *derisor ad omnes.* sæpe autē ita loquuntur boni auctores, *Dij omnes*, ut Terent. Heautont. *At te omnes equidem Dij, Deæq;, quantum est, Syre, cum istoc inuento, cumq; incæpto perduint.* Virg. lib. 6. Aen. *Dijq;, Deæq; omnes.*

- quid? militibus, &c.] ordo & sententia uerborum hæc est, Quid? (inquit percunctator ille) utrùm prædia militibus promissa daturus est Cæsar ex Sicilia, an ex Italia? Siciliam dictam esse Triquetram à tribus promontoriis, Pachino, Lilybæo, Peloro, notum est. Lucret. lib. I. de Empedocle, *Insula quem Triquetris terrarum gessit in oris. τρινακίαν* eadem ratione appellant Græci, seu potius *τρινακρίαν*, nempe à tribus prom ontoriis. Lycophron *τρίδειρον*, quasi trium iugorum, seu collorum: Pindarus *τριγλώχινα*, id est, trium angulorum.

- altique silenti] sic Virg. Aen. x. - *quid me alta silentia cogis Rumpere?*

- non sine uotis] non sine optatis, *οὐκ ἄνευ εὐχῶν*, non sine precibus.

O rus, quando ego te asp.] hæc sunt optata Horatii, ut liceat ruri ætatem agere, ibique nunc legere, nunc dormire, & cessare, & nihil agere.

Ducere sollicitæ iucunda obliuia] Porphyrio ad hunc locum notat, *ducere obl. uitæ, id est, potare.* quod non est ita intelligendum, quasi ille intelligat Horatium è uini potu malorum præteritorum, & præsentium obliuionem quærere, ut suprà Od. VII. lib. 2. - *obliuioso læuia Massico Ciboria exple:* sed omnia huius uitæ mala, omnesq; curas, & molestias obliuisci uelle: quemadmodum dixit Virg. Aen. 6. *Lethei ad fluminis undam Securos latices, & longa obliuia potant.* Sic igitur hic locus explicandus est, & quidem facilius. Quando mihi licebit ruri traducentem tempus ætatis, nunc lectione librorum ueterum, nunc somno, & ocio, obliuisci huius uitæ sollicitudines, ac molestias? vult enim curarum, & sollicitudinum memoriam oblitterari, atque obrui posse tribus rebus: veterum libris, somno, ocio, seu cessatione. vel duabus, si quis fortè somnum, & inertes horas pro vno accipere malit. Nam ordo uerborum hic est, quando licebit ruri sollicitæ uitæ obliuia ducere nunc libris, nunc somno, & inertibus horis? Esset autem ineptissimum ita loqui, Quando licebit rure meo potantem curas meas obliuisci nunc libris, nunc somno, &c? *ducere obliuia* porrò sic dictum (opinor) ut apud Virgil. Aen. 4. *ducere somnos.* Nam *du*

cere

cere somnos uidetur illis esse simile *ducere nectaris succos*.Od.III.lib.3. & *ducere Liberum* Od.XII.lib.4.& *Innocentis pocula Lesbij Duces*,Od.XVII.lib.I.& *ducere spiritum*, *ducere animam* apud Cic.pro Sex.Rosc. Amer. Ita *ducere obliuia uitæ sollicitæ*, &c. idem quodammodo ualebit,quod potare, seu haurire obliuia curarum,nunc ueterum libris, nunc somno, &c.

-faba Pythagoræ cognata] Horatius facetè cognatam Pythagoræ fabam dicit, quasi Pythagoras existimarit fabam animal esse, uel certè in fabis mortuorum animas inesse: atque iccircò ab hoc cibo abstinuerit,ueritus,ne in fabam aliquam animus paternus immigrasset. uariæ tamen causæ afferuntur, cur Pythagoras uoluerit à fabis abstineri: quas refert Laërtius ex Aristotele his uerbis, *φησὶ δ' Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ τῶν κυάμων, παραγγέλλειν αὐτὸν ἀπέχεσθαι τῶν κυάμων, ἤτοι ὅτι αἰδοίοις εἰσὶν ὅμοιοι, ἢ ὅτι ᾅδου πύλαις· ἄγονον γάρ, ἢ ὅτι φθείρει, ἢ ὅτι τῇ τοῦ ὅλου φύσει ὅμοιον, ἢ ὅτι ὀλιγαρχικόν. κληροῦνται γοῦν αὐταῖς*, id est: ait autem Aristoteles in lib. de fabis, Pythagoram iubere à fabis abstinere,aut quòd partibus uirilibus inhonestis similes sunt, aut quòd Orci portis.sterile enim quiddam est faba. aut quòd corrumpit, aut quòd naturæ uniuersi similis est, aut quòd ad paucorum principatum pertinet. fabis enim sortiuntur magistratus. Festus ait fabam nec tangere, nec nominare Diali Flamini licere,quòd ea putetur ad mortuos pertinere.*Nam & Lemuralibus iacitur laruis* (inquit) *& parentalibus sacrificijs adhibetur, & in flore eius,luctus litteræ apparere uidentur*. M. Tull. lib.I.de diuinatione aliam causam affert his uerbis, *Ex quo etiam Pythagoricis interdictum putatur, ne faba uescerentur, quòd habet inflationem magnam is cibus, tranquillitati mentis quærentis uera contrariam*.fabam igitur Pythagoræ cognatam appellat,quòd ille se ab ea abstinuerit, quasi sibi cum ea cognatio aliqua esset.

O noctes cœnæq; Deûm] cur noctes cum cœnis coniunxit? an quòd cœnæ ueterum plerunque noctu agitabantur,totamq; noctem producebantur, ut suprà annotauimus? nunc autem cœnas rusticas, tenueis scilicet, & minimè sumtuosas, & noctes placidas ac tranquillas, cœnis illis nocturnis opiparis anteponit?an hoc significat,cœnas suas rusticas, breueis esse,& modicas,atque ex eo se noctes ducere quietas, ac tranquillas,somnosque capere placidissimos,neque à cibo immoderato, nimiaq; potione interruptos?

-procaces] proteruos, audaculos. Procari,poscere est (inquit Festus) unde procaces meretrices ab assiduè poscendo.sup.Od.I.lib.2.Musam,procacem appellauit, & Catull.Fescenninam locutionem, procacem.

-libatis dapibus] ex quibus ego delibaui,quantum uellem, aut quantum satis esset ad tuendam ualetudinem.

-prout cuiq; lib.] hæc pertinent ad uersum proximè sequentem, non ad superiorem.

Siccat inæqules calices] bibit quisque quantum libet, siue multum, siue parum. nemo cogitur à bibendi magistro calices æquales exhaurire,sed suo quisque arbitratu bibit. nemo necesse habet ex magistri præscripto bibere. Solebat autem magister ille,quem alio nomine regem appellabant, conuiuis omnibus æquales calices ebibendos dare,& bibendi leges ferre, quas insanas proximo uersu uocat.

-solutus Legibus insanis] hac de re uide,quæ annotata sunt ad illũ locum, *Olim ludus erat cupa potare magistra*,saty.II.huius lib.

-seu quis capit,&c.] siue quis liberaliorẽ potũ ferre potest,siue modico magis delectatur. per *acria pocula* significat uel grandia, & immoderata, & nimia, & ad quæ ferenda,acri & robusto potore sit opus: (nam infrà saty.VIII. *acres potores* appellat eos,qui multum & strenuè bibunt) uel parum diluta, atque adeò mera.

ego tamen priorem explicationem malo.

-vuescit] sic reperi scriptum in cod.uno Vatic.& Iann. alii habent *humescit.* illud alterum magis mihi probantur. Nam & uuidos dixit Od. v. lib.4. potos, & madidos. *dicimus integro Sicci manè die: dicimus uuidi, Cum sol Oceano subest.*

Lepos] saltator quidam hoc nomine.

-utrum'ne Diuitijs homines] si quis in hac quæstione disceptatore, ac iu dice Zenone utatur, non dubium est, quin ille iudicaturus sit in uirtute uitam beatam esse positam: sin ad uulgum referat, alii in uoluptate, alij in bona ualetudine, alij in diuitijs locatam esse dixerint. sed profectò, cum diuitiæ sint ad usum corporis comparatæ, corpus animi causa natum, & ita animi bona, primum locum: corporis, secundum: diuitiæ tertium obtineant, iniquum, atque absurdum sit in bonis deterrimis, ac tertijs uitam beatam collocare. his consentanea scripta sunt à Platone lib.9.de legibus.

-vsus, rectum'ne] aut quid nos ad amicitias trahat, utilitas'ne, an rectum, atque honestum. Negat M.Tullius amicitiam ab utilitate nasci. Aristoteles tot amicitiæ genera constituit: quod sunt amabilia. quicquid enim amabile sit, id esse uel honestum, uel utile, uel iucundum. ita tres amicitias esse: aliam, cui solum honestum sit propositum: aliam, cui utile: aliam, cui iucundum. Ait tamen idem eam amicitiam, quæ honesti causa constituta est, cum multis aliis rebus reliquas duas superet, tum hoc maxime præstare, quòd eadem & honesta, & utilis, & iucunda est. Pindarus uidetur amicitiam utilitate ponderare, atque æstimare. nam hoc uno nomine amicitiam commendat, quòd multæ ac uariæ sint amicorum vtilitates, atque opportunitates. uerba eius sunt hæc, Νεμ. εἴδ.η. Χρεῖαι δ' παντοῖαι φίλων ἀνδρῶν. Homerus ὀδ.θ. in extremo ait amicum suauem, & prudentem fratre non esse deteriorem, ἐπεὶ οὐ μέν τι κασιγνήτοιο χερείων Γίνεται, ὅσκεν ἑταῖρος ἐὼν πεπνυμένα εἰδῇ. Horatius amicum iucundum rebus omnibus anteponit. suprà saty. v. lib.1. *Nil ego contulerim iucundo sanus amico.*

Et quæ sit natura boni] bonum definit Aristoteles lib.1.de morib.ad Nicomachum, quod omnia desiderant, seu appetunt. ἀγαθὸν οὗ πάντα ἐφίεται. Idem lib. 1.ῥητορικ. huic definitioni addit alias descriptiones. M.Tull.lib.2.de finibus, *bonum ipsum etiam quid esset, fortasse, si opus fuisset, definisses: aut quod esset natura appetendum, aut quod prodesset.* Idem lib.5. *Bonum appello, quicquid secundum naturam est.*

-summumq; quid eius] de summo bono disputat Aristotel.lib.1.de morib. ad Nicomach.& M.Tull. in libris de finibus.

-ex re] sic uulgus interpretatur ex re: id est, non alienas à proposito sermone. Ego autem *ex re* interpretor, ex usu, utileis.

-olim] quondam. *Olim* (inquit Ael. Donatus ad illum locum Terent. Andria, *Atticus quidam olim, &c.*) *fabulæ principium.* & citat hunc locum Horat. Sic epist.ad Mæcen.11.lib.1. *Olim, quod uulpes ægroto cauta leoni Respondit, referam.*

-cauo] epist.ad Mæcen.11.li.1. *Macra cauum repetes arctum, quem macra subisti.*

Asper] durus, laboriosus.

-arctum] ad rem attentum, parcum, restrictum, angustum.

Solueret] laxaret. ita tamen parcus, & ad rem attentus, ut in hospitibus accipiendis largum se, ac liberalem præberet.

-neque illi Sepositi ciceris] libri omnes calamo exarati, quos quidem uiderim, & emendatiores excusi sic habent, non *sepositis*, ut nonnulli corrupti. Est autem hoc genus loquendi planè Græcum. Sic enim loquuntur Græci φθονῶ σοι τῆς εὐτυχίας, id est, inuideo tibi secundæ fortunæ, pro quo Latini dicerent, inuideo tibi secundam fortunam. Plutarchus in Cæsare, ὦ Κάτων, φθονῶ σοι τοῦ θανάτου. καὶ γὰρ

ἐμοί

ἐμοί συ τῆς σαυτοῦ σωτηρίας ἐφθόνησας. Plato in Hipparcho, οὐκ οἰόμενος δεῖν οὐδενὶ σοφίας φθονεῖν. prætereà *illi* repoſuimus ex eorundem libr.auctoritate. iungunt etiam interdum hoc uerbum cum infinitiuo. Eurip.Med. τί δ' ἐστιν ὦ γεραιέ; μὴ φθόνει φράσαι. Horatius Latinorum more locutus eſt epiſt. ad uillicum ſuum lib. I. *-inuidet uſum Lignorum & pecoris tibi calo argutus, & horti.* ſic Virg. Aen.4. *Aſcanio'ne pater Romanas inuidet arcas?* Idem lib.8. *Sed mihi tarda gelu, ſæcliſq; affecta* [al. *effœta*] *ſenectus Inuidet imperium.* & Catull.nupt.Pel. *Sic nimis inſultans, extremo tempore ſæua Fors etiam noſtris inuidit queſtibus aures.* M.Tull.Tuſcul.3. *tum planè inficimur opinionum prauitate, à naturaq; ipſa deſciſcimus, vt nobis optimam naturam inuidiſſe uideantur, qui nihil melius homini, nihil magis expetendum, nihil præſtantius honoribus, imperijs, populari gloria indicauerunt.* propterea autem quod, qui rem aliquam alteri inuident, eam, ſi habeant in ſua poteſtate, illi nullo pacto impertire uelint, iccircò & inuidere uſurpant Latini, pro denegare, & non largiri, quòd ſine tuo incommodo dare poſſis: & contrà, non inuidere, pro largiri. horum igitur uerborum hæc ſententia eſt, magnam illi ciceris & auenæ copiam appoſuit. cicer, quod ſepoſitum habebat, & longam auenam ei appoſuit liberaliter, & prolixè.

-ſemeſa] ſemi eſa. ſat.III.lib.I. *Semeſos piſces, tepidumq; ligurrierit ius.*

-cupiens varia faſtid. cœna] cupiens muris urbani dente ſuperbo ſingula ligurrientis, & languidè deguſtantis faſtidia epularum uarietate diſcutere.

-tangentis malè] non libenter guſtantis, ſed languidè, & faſtidiosè.

Cum pater ipſe domus] mus ruſticus. ſat.VIII. *-vt aiebat cœnæ pater.*

-porrectus] ſtratus. ut ſup.ſat.III.huius lib. *Si quis ad ingentem frumenti ſemper aceruum Porrectus vigilet.* & hac eadem ſat. *-purpurea porrectum in ueſte locauit.*

-horna] huius anni, vt Od.II.epod. *Et horna dulci vina promens dolio.* & Od. XXIII.lib.3. *Si ture placaris, & horna Fruge Lares, auidaq; porca.*

-ador] farris genus, ab edendo dictum, ſeu potius ab adurendo. adurebatur enim, & torrebatur, ut commodiùs moleretur, ac ſubigeretur.

Vin'tu] ſic habent duo cod.Vat.& Rain.Card.Iann.quos ſecutus ſum.

Carpe viam] ſic Virg. Georg.3. *Iniuſto ſub faſce uiam cum carpit.* uide annot. ad Od.XI.lib.I.de uerbo carpendi.

-terreſtria quando Mortaleis] id eſt, quandoquidem animalia terreſtria mortaleis animos habent. anima dicta eſt à nomine Græco ἄνεμος, id eſt, uentus. putabant enim nonnulli ueteres animum nihil aliud eſſe, quàm uentum. Cum homines autem terreſtria ſint animalia, uidetur Horatius hominum quoque animos mortales eſſe arbitrari: quæ ſententia non modò à religione Chriſtiana eſt aliena, verùm etiam à Platone improbata ac reiecta. Pauſanias Meſſenicis ſcribit primos omnium Chaldæos, & Magos, dixiſſe animum hominis eſſe immortalem, iiſq; cùm alios Græcos complures, tùm Platonem maximè, Ariſtonis filium, aſſenſum eſſe. Plato quidem in Phædro, & Phædone plurimis argumẽtis ita eſſe probare conatur. ſed neque illa ita firma ſunt, ut refelli non poſſint, & non minus ad ceterarum animantium, quàm ad hominum animos, uidentur pertinere. Chriſtiani igitur hominis eſt, cùm hæc quæſtio à Philoſophis diſputetur in utranque partem, ſacrarum litterarum auctoritatem, nudamq; ueritatem amplecti, rationes humanas ad eam confirmandam non deſiderare.

-neque vlla eſt Aut magno] ſic ſup.Od.IIII.lib.I. *Pallida mors æquo pulſat pede pauperum tabernas, Regumq; turreis.* uide annot.ad Od.XXVIII.eiuſdem libri.

Dum licet in rebus iuc.v.b.] creber eſt in hac ſententia Horatius. uide exempla, quæ collegimus ad illum locum *Donec virenti canities abeſt Moroſa, nunc & campus, & areæ,* &c.Od.IX.lib.I.

-pepulere

- pepulere] impulerunt, vt uitæ genus, & locum commutaret.

- nocturni] *νύχιοι*, noctu, ut annot. suprà ad illum locum, *Nec vespertinus circumgemit ursus ouile.* Od. XVI. epod.

- subrepere] quasi rependo subire.

- cocco] coccum Galatiæ rubens granum, aut circa Emeritam Lusitaniæ, in maxima laude est, inquit Plin. lib. 9. cap. XLI.

- canderet vestis] stragula uestis splenderet, ruberet. *canderet uestis* dixit, ut dicimus *Ferrum candens*, & M. Tull. Off. 2. *candente carbone*, & Horat. epist. XV. *lamna candente.*

- extructis] exaggeratis, cumulatis, refertis, completis. suprà Od. III. lib. 2. *& extructis in altum Diuitijs potietur heres.* Virg. Georg. 1. *Ter pater extructos disiecit fulmine montes.* Lucret. lib. 6. *Fulmina gignier è crassis, alteq; putandum est Nubibus extructis.* Plautus Menæch. *Cerealeis cœnas dat, ita mensas extruit, Tantas struices concinnat patinarias.* M. Tull. in Catone, *caret epulis, extructisq; mensis, & frequentibus poculis.* Idem pro Sextio, *tantos corporum aceruos extructos.* Idem lib. 2. epist. ad Att. *& hercule magnum aceruum Dicæarchi mihi ante pedes extruxeram.* Idē Tusc. 5. *mensæ conquisitissimis epulis extruebantur.*

Ergo, ubi purpur.] in stragula ueste purpurea, qua lectus erat stratus.

- ueluti succinctus curs. h.] mus urbanus, quasi altè præcinctus, & ad ministrandum expeditus circumcursat. sup. sat. VIII. lib. 1. *Vidi egomet nigra succinctam uadere palla Canidiam.* & sat. ult. huius lib. *His vbi sublatis, puer altè cinctus acernam Gausape purpureo mensam pertersit,* &c.

Continuatq; dapes] uno, & perpetuo ordine dapes apponit. nouas assiduè dapes apponit. dapes dapibus accumulat.

- nec non uernaliter ipsis Fung.] id est, atque adeò uernarum in morem, ipse ministeria, & munera necessaria obit. *vernaliter* (inquit Nonius Marcellus) *valet adulatoriè, à vernis.* de scriptura autem huius loci, si, quid sentiam, quæris: uulgata quidem, quæ est, *uernaliter ipsis Fungitur officijs*, omnium librorum ueterum auctoritate confirmatur: sed, si mihi liceat, ego libenter legam, *uernaliter ipse Fung.* &c. quæ uox exprimeret, ac declararet studium, & sedulitatem muris urbani: qui non per alios, sed ipse per se hospiti suo uernaliter inseruiret, ac ministraret.

- prælambens] prægustans. an, ut hospitem ad liberaliter epulandum inuitet, ac prouocet? an, ut omnem ueneni suspicionem remoueat? quod est ridiculum dictu in animantibus rationis expertibus. sed si quis apologorum & fabularum naturam, legemq; consideret, in quibus animantes ratione carentes inducuntur nostro more loquentes, & pleraque agentes, minus absurdum uidebitur.

- magísq; Exan.] id est, multoq; magis trepidare, & pauere cœperunt, simulatq; canum latratu domus personuit. Non est perpetuò uerum, quod notat Aelius Don. in Andr. Terent. *exanimem* dici *mortuum, exanimatum, perturbatum.* Nā proculdubio hoc loco *exanimes* interpretari aliter nō possumus, quā metu perturbati.

- & ualeat] sic legendum, non, ut vulgò, *ualeas.* nam sic habent ferè omnes libri manuscr. valere autem iubere solemus ea, quæ spernimus, & reijcimus, quæ nolumus denique. uide, quæ notaui ad illum locum, *ualeat res ludicra si me,* &c. epist. ad August.

- cauúsque] latebra mea, locus excauatus, fossa, cauerna. epist. ad Mæcen. II. lib. 1. rimam cumeræ, cauum nominat. *Macra cauum repetes arctum, quem macra subisti.*

- solabitur] sic Virg. Georg. 1. *Concussaq; famem in siluis solabere quercu. Eruum, hordei genus, quod Græci ὄροβον appellant.* Festus.

SATYRA 7.

IANDVDVM auſculto: et cupiens tibi dicere ſeruus
Pauca, reformido. Dauus ne? ita, Dauus, amicum
Mancipium domino, & frugi, quod ſit ſatis: hoc eſt,
Vt uitale putes. age, libertate Decembri,
(Quando ita maiores uoluerunt) vtere: narra.
Pars hominum vitijs gaudet conſtanter: & urget
Propoſitũ: pars multa natat, modò recta capeſſens,
Interdum prauis obnoxia. ſæpe notatus
Cum tribus annellis, modò læua Priſcus inani
Vixit inæqualis: clauum vt mutaret in horas:
Aedibus ex magnis ſubitò ſe conderet, unde
Mundior exiret uix libertinus honeſtè.
Iam mœchus Romæ, iam mallet doctus Athenis
Viuere: Vertumnis, quotquot ſunt, natus iniquis.
Scurra Volanerius, poſtquàm illi iuſta chiragra
Contudit articulos: qui pro ſe tolleret; atque
Mitteret in pyrgum talos, mercede diurna
Conductum pauit. quanto conſtantior idem
In vitijs, tanto leuius miſer, ac prior ille:
Qui iam contento, iam laxo fune laborat.
Nõ dices hodie, quorſum hæc tã putida tendant
Furcifer? ad te, inquam. quo pacto peſſime? laudas
Fortunam, & mores antiquæ plebis: & idem,
Si quis ad illa deus ſubitò te agat, vſque recuſes:
Aut quia non ſentis, quod clamas, rectius eſſe:
Aut quia non firmus rectum defendis: & hæres,
Nequicquam cœno cupiens euellere plantam.
Romæ rus optas: abſentem ruſticus vrbem
Tollis ad aſtra leuis. ſi nuſquam es fortè vocatus
Ad cœnam, laudas ſecurum olus: ac, velut vſquam
Vinctus eas, ita te fœlicem dicis, amasq;,
Quòd nuſquam tibi ſit potandum. iuſſerit ad ſe
Mæcenas ſerum ſub lumina prima venire
Conuiuam? nemon' oleum feret ocyus? ecquis
Audit? cum magno blateras clamore: fugisq;.
Miluius, & ſcurræ tibi non referenda precati
Diſcedunt. etenim fateor, me dixerit ille

COMMENTARII.

- ita, Dauus.] ita eſt, ego Dauus cupio te paucis conuenire. uel, ita, inquam Dauus. ſic enim loquuntur Latini cum liquidius quippiam affirmare uolunt. M. Tull. Verr. de ſignis. *qui tamen* (de Catone loquitur) *cum conſul fuiſſet, condemnatus eſt. ita, C. Cato duorum hominum clariſſimorum nepos, L. Paulli, & M. Catonis, & P. Africani ſororis filius.* & Philipp. XIIII. *tot legionibus cæſis, tanta multitudine interfecta, hoſtium dico, ita, inquam, hoſtium: quanuis hoc iſti hoſtes domeſtici nolint, clariſſimis ducibus, ſupplicationum honorem tribuemus, imperatorum nomen adimemus?* Idẽ frumentar. *an me ad M. Antonij æſtimationem frumenti, exactionemq́ue pecuniæ reuocaturus es? Ita (inquit) ad M. Antonij.* nonnunquam omittitur uox ita. ut Priap. *licet indignere, feramq́ue propter olus, dicas, hoc ego? propter olus.*

- frugi] M. Tull. lib. 3. Tuſcul. frugi homines χρησίμους à Græcis ait appellari: latius autem eſſe nomen frugi, quàm χρησίμους. nam ceteras propemodum uirtutes nomine frugalitatis contineri: eamq; à fruge eſſe appellatam, qua nihil melius è terra oritur, cui contrarium uitium nequitiam dici. & nequam hominem, id eſt, nihili,

Duci uentre leuem. naſum nidore ſupinor,
Imbecillus, iners, ſim quiduis, adde popino.
Tu, cum ſis, quod ego, & fortaſſis nequior: vltro
Inſectere velut melior? verbisq; decoris
Obuolas vitium? quid ſi me ſtultior ipſo
Quingentis emto drachmis deprenderis? aufer
Me uultu terrere: manum, ſtomachumq; teneto,
Dum, quæ Criſpini docuit me ianitor, edo.
Te coniux aliena capit: meretricula Dauum.
Peccat vter noſtrum cruce dignius? acris ubi me
Natura incendit: ſub clara nuda lucerna
Quæcunque excepit turgentis verbera caudæ,
Clunibus aut agitauit equum laſciua ſupinum:
Dimittit neque famoſum, neque ſollicitum, ne
Ditior, aut formæ melioris meiat eodem.
Tu, cùm proiectis inſignibus, annulo equeſtri,
Romanoq; habitu, prodis ex iudice Dama
Turpis, odoratum caput obſcurante lacerna:
Non es, quod ſimulas? metuens induceris: atque
Altercante libidinibus tremis oſſa pauore.
Quid refert uri uirgis, ferroq; necari?
Auctoratus eas, an turpi clauſus in arca,
Quò te demiſit peccati conſcia herilis
Contractum, genibus tangas caput? eſt'ne marito
Matronæ peccantis in ambos iuſta poteſtas?
In corruptorem uel iuſtior? illa tamen ſe
Non habitu, mutat've loco: peccat've ſupernè,
Cum te formidet mulier: neque credat amanti.
Ibis ſub furcam prudens: dominoq; furenti,
Committes rē omnem, & uitā, & cū corpore famā.
Euaſti? credo, metues: doctus cauebis.
Quæres, quando iterum paueas: iterumq; perire
Poſſis. ô toties ſeruus. quæ bellua, ruptis
Cum ſemel effugit, reddet ſe praua catenis?
Non ſum mœchus, ais. neq; ego hercule fur, vbi uaſa
Prætereo ſapiens argentea. tolle periclum,
Iam uaga proſiliet frenis natura remotis.
Tu'ne mihi dominus, rerum imperijs, hominumq;
Tot, tantisq; minor? quem ter vindicta, quaterq;
Impoſita haud vnquam miſera formidine priuet?

hili, frugi homini contrarium. nequam autem dictum eſſe ab eo, quod nec quicquam, id eſt, nihil, eſt in tali homine. Idem in oratione pro Deiotaro. *frugi hominem dici non multum habet laudis in Rege: fortem, iuſtum, ſeuerum, grauem, magnanimum largum, beneficū, liberalem, hæ ſunt regiæ laudes: illa priuata eſt. ego tamen frugalitatem, id eſt, modeſtiam, & temperantiam, uirtutem eſſe maximam iudico.* Porrò ita ſolent laudari maximè ſerui. Plaut. Caſina. *Pol, bonæ frugi hominē te iampridem eſſe arbitror.* Terent. Heautont. *de fallacia dicis? eſt. inuêni nuper quādam.* Chr. *frugi es.* Idem Adelph. Syrus. *factū eſt, quod iuſſi, Demea.* D. *frugi homo es.*

-quod ſit ſatis, hoc eſt Vt uit. p.] id eſt, tanta frugalitate præditus, quāta in ſeruo poſtuletur, id eſt, ita frugi, ut in uita retinendum, ac ſeruandū, minimeq; occidendum eſſe putes. Conſtat autem, dominis in ſeruos fuiſſe olim uitæ, necisq; poteſtatem. ſeruum frugi igitur dominus non temere occideret: inutilem autem, & nequam, non mirum ſi occideret. uel ita: frugi, quantum ſatis eſt ad bonam ualetudinem, & ad ſalutem. nam ut edaces, & intemperantes homines corrumpunt ualetudinem, nec diu uiuunt: ſic &, qui nimis tenui, & præparco uictu utūtur. uel ita, mediocriter, & intra modum frugi: non immoderatè, neque ſuprà

modum

Adde suprà dictis, quod non leuius valeat. nam
Siue vicarius est, qui seruo pâret: uti mos
Vester ait: seu conseruus: tibi quid sum ego? nempe
Tu, mihi qui imperitas, alijs seruis miser: atque
Duceris, vt neruis alienis mobile lignum.
Quis'nã igitur liber? sapiens: sibi qui imperiosus:
Quẽ neq; pauperies, neque mors, neque vincula terrent.
Responsare cupidinibus, contemnere honores
Fortis, & in seipso totus teres, atque rotundus:
Externi nequid valeat per læue morari.
In quem manca ruit semper fortuna. potes'ne
Ex his, vt proprium quid noscere? quinque talenta
Poscit te mulier: vexat: foribusq; repulsum
Perfundit gelida. rursus vocat. eripe turpi
Colla iugo. liber: liber sum, dic age. non quis.
Vrget enim dominus mentem non lenis: & acreis
Subiectat lasso stimulos: versatq; negantem.
Vel cùm Pausiaca torpes insane tabella:
Qui peccas minus, atque ego? cum Fului, Rutubæq;,
Aut Placideiani, contento poplite, miror
Prælia rubrica picta, aut carbone: velut si
Re vera pugnent, feriant, vitentq; mouentes
Arma viri: nequam, & cessator Dauus: at ipse
Subtilis veterum iudex, & callidus audis.
Nil ego, si ducor libo fumante: tibi ingens
Virtus, atque animus cœnis responsat opimis.
Obsequium ventris mihi perniciosius est. cur?
Tergo plector enim. quî tu impunitior, illa,
Quæ paruo sumi nequeunt, cum obsonia captas?
Nempe inamarescunt epulæ sine fine petitæ:
Illusiq; pedes vitiosum ferre recusant
Corpus. an hic peccat, sub noctem qui puer vuam
Furtiua mutat strigili? qui prædia uendit,
Nil seruile gulæ parens habet? adde, quòd idem
Non horam tecum esse potes: non ocia rectè
Ponere: teq; ipsum vitas fugitiuus, & erro,
Iam vino quærens, iam somno fallere curam,
Frustra: nã comes atra premit, sequiturq; fugacem.
Vnde mihi lapidẽ? quorsum est opus? unde sagittas?
Aut insanit homo: aut versus facit. ocyus hinc te

modum: ut spes sit me diu uicturum. Nam contrà opinio est hæc omnium animis insita, eos qui frugalitate, aut alia aliqua uirtute præstant, non diu in terris ætatem agere, tãquam Diis immortalibus omnẽ præstantiam, ut pote à se profectam, suo iure repetẽtibus. Omnino locus est, mihi quidẽ, perobscurus. Sed non dissimulabo quibusdam uideri ita legendũ. *frugi, quoad sit satis,* hoc sensu, usque eò frugi, quoad sit satis. Nam, quoad, unius syllabæ est etiam apud Lucretium.

- libertate Decembri] quæ datur seruis, Saturnalibus. agitabãtur autẽ Saturnalia XIIII. Kal. Ianuarias, ut scribit Macrob. lib. I. cap. X. eo die domini seruos suos cõuiuiis liberalibus, & opiparis accipiebant, ipsi muneribus seruilibus fungebantur: seruis impune, quicquid libêret, loqui licebat, ut & scribit Idem Macrob. lib. I. & Athenæus lib. 14. his uerbis. ἐν ταῖς τῶν κρονίων ἡμέραις ἔθος ἐστὶ Ῥωμαίων παισὶν ἑστιᾶν τοὺς οἰκέτας, αὐτοὺς τὰς τῶν οἰκετῶν ἀναδεχομένους λειτουργίας. quo loco idem Athenæus multarum nationũ dies festos similes cõmemorat. Catull. ad C. Liciniũ Caluum, Saturnalia, optimũ dierũ appellat, propterea (opinor) quòd aurei illius sæculi, quod Saturno regnãte fuisse dicitur, imaginem referebat, memoriamq; repræsentabat: quo nõdum erat

Ni rapis: accedes opera agro nona Sabino. auditum nomen seruitutis. sed de his uide plura apud Macrobium, & apud Lucianum ἐν τοῖς πρὸς κρόνον. ubi primo dial. sic Saturnus. καὶ διὰ τοῦτο ἁπανταχοῦ κρότος, καὶ ᾠδὴ, καὶ παιδιὰ, καὶ ἰσοτιμία πᾶσι, καὶ δούλοις, καὶ ἐλευθέροις. οὐδεὶς γὰρ ἐπ' ἐμοῦ δοῦλος ἦν. id est, *Atque iccircò vbique plausus, & cantus, & ludus, & honoris æqualitas omnibus tum seruis, tum liberis. Neque enim me regnante seruus erat.*

- constanter] καταχρηστικῶς, pro pertinaciter: uel dicendum *constanter* esse positum pro æquabiliter, & conuenienter uitæ superiori. ut quinto abhinc uersu, inæqualem usurpabit pro eo, qui sibi non constat. M. Tull. Tusc. v. de Epicuro. *quàm sibi constanter, conuenienterq; dicat non laborat.*

- & urget Propositum] persequitur id, quod sibi ab initio proposuit: perstat in consilio suscepto.

- natat] modò ad uitia propensa est, modò ad uirtutes incumbit. tralatio ducta est à natatoribus. tales describit incontinentes Aristot. lib. 7. de moribus ad Nicom. ut mox dicemus.

- inæqualis] sibi non constans. suprà sat. III. li. I. *Nil æquale homini fuit illi.* ibid. *- nil fuit unquam Sic impar sibi.* inæqualis igitur, in uictu, & cultu, & cõsiliis omnib.

- clauum] siue augustum, siue latum. nam erat & latus clauus, & angustus, ut dixi suprà ad illum locum satyræ VI. lib. I. *- & latum demisit pectore clauum.*

- se conderet, unde, &c.] subintellige, in eum locum, seu in eam domum, *unde*, id est, ex qua, &c.

Mundior] lautior, elegantior. non egentissimus, neque abiectissimus.

- doctus Ath.] Vatic. cod. unus & Torn. *doctor.*

Vertumnis, quotquot sunt, nat. iniq.] Vertumnum ei iratum esse dicebant ueteres, uel eum irato Vertumno natum, qui mobili esset ingenio, qui secũ pugnaret, qui sententiam mutaret in horas. uide plura de Vertumno ad epist. ultim. lib. I.

Volanerius] hic erat in uitiis pertinax, & perseuerans.

- iusta chiragra] iustam chiragram dixit magnam, & grauem, & suis (ut ita dicam) numeris omnibus absolutam: quemadmodum dicimus *iustum exercitum, iustum poëma, iustum iter, iustam uictoriam*: non (ut alij) debitam, aut, quæ meritò ei accidisset.

- articulos] chiragram, & podagram morbum articulorum nominant Latini, quia utraque in articulis insidet. M. Tull. lib. I. epist. ad Att. *Terentia magnos articulorum dolores habet.* Itaque ἀρθρίτιδα appellant Græci.

- tolleret] ex alueo sumeret, & in pyrgum demitteret.

- pyrgum.] pyrgus non est tabula lusoria, seu alueus, ut quidam putant: sed uasculum in turriculæ figuram conformatum, ex quo tali in alueum conijciebantur, ne si manu iacerentur, fraus à lusoribus admitteretur. Itaque turriculam appellat Martialis Latino nomine, quod Græco πύργος ferè æqualiter respondet. *Quærit compositos manus improba mittere talos: Si per me misit, nil nisi uota facit.*

- quanto constantior idem In uitiis] quanto obfirmatior in uitiis, tanto minus miser, quàm prior ille, qui modò ita contendit funem, ut periculum sit, ne rumpatur: modò nimis laxat. id est, qui modò uirtutem studiosissimè colit, modò in omni uitiorum genere assiduè uolutatur.

Non dices hodie] Quandiu (inquit Horat.) me tam longo sermone obtundes, non dicens ad quem pertineat? aut de quo loquare?

- tam putida] tam odiosa, molesta, inepta, absurda, insolentia, φορτικά. Cicer.

orat.

orat.perf.*Cum Demosthenes Athenis exagitetur, ut putidus*, id est, nimis exquisitè, & elaboratè loquens: inusitatis & odiosis uerbis utens.

- antiq.pleb.&c.] fortunam (inquit Dauus) & mores antiquorum, laudas. mores antiqui, & homines antiqui, & antiquum officium, semper in laude ponuntur à scriptoribus Latinis. Plaut. in Trin. *meo modo, & moribus uiuito antiquis*. Terent. Andr. *O optime hospes, pol, Crito antiquum obtines*. Idem Adelph. *Næ illiusmodi iam nobis magna ciuium Penuria est: homo antiqua uirtute, ac fide*. M. Tull. pro Sex. Roscio Amer. *Homines antiqui, qui ex sua natura cæteros fingerent*. Idem pro Quintio. *Quid tum? tu aliquem patronum inuenies hominem antiqui officij, qui splendorem nostrum, & gratiam negligat?* Iterum pro Roscio Amer. *in qua muliere uestigia antiqui officij remanent*. Idem ad Attic. lib. 9. *uide quàm sim antiquorum hominum*. T. Liuius lib. 43. *ceterum & mihi uetustas res scribenti nescio quo pacto antiquus fit animus*, &c.

Aut, quia non s.q.clam.r.c. Aut q.] id est, aut quia non idem sentis, quod loqueris, pugnatq; cum sententia, tua oratio: aut quia facile ab eo, quod rectum esse statuisti, desciscis, neque in sententia permanes. animaduerte hoc loco describi ab Horatio duo malorum genera: unum eorum, qui de industria flagitiose, turpiter, & uitiose uiuunt: alterum eorum, qui flagitium quidem, & turpitudinem, & uitium oderunt & natura, & consilio: sed animi perturbatione impulsi ab honestate, & recto consilio desciscunt, vitiumq; persequuntur. sic distinguit Aristoteles lib. 7. de moribus ad Nicom. ἀκόλαστον, id est, intemperantem ab incontinente, quem ἀκρατῆ nominant Græci: ille enim sibi persuasit, turpiter, & libidinose esse uiuendum: itaque insanabilis est: hic contrà frugalitatem quidem, & temperantiam libidini & flagitio anteponendam esse putat: sed in sententia non manet, quoniam in eo superat rationem cupiditas. sic Euripides in Hippolyto, ait plerosque benè sentire, & quæ recta sint, nosse: sed non facere, alios inertia, alios propterea, quòd aliam quandam uoluptatem honesto anteponant. sed præstat Euripidis verba ascribere. ἔστι γὰρ τό γ' εὖ φρονεῖν Πολλοῖσιν· ἀλλὰ τῇδ' ἀθρητέον τάδε. Τὰ χρήστ' ἐπιστάμεσθα καὶ γιγνώσκομεν, Οὐκ ἐκπονοῦμεν δ', οἱ μὲν ἀργίας ὕπο, Οἱ δ' ἡδονὴν προθέντες ἀντὶ τοῦ καλοῦ Ἄλλην τιν'. Eodem pertinent illa Plutarchi lib. τῶς δεῖ τ̃ νέον τ̃ ποιημ. θηριῶδες μὲν ὄν, καὶ ἄλογον, καὶ οἰκτρὸν, εἰδότα τὸ βέλτιον, ὑπὸ τ̃ χείρονος ἐξ ἀκρασίας, καὶ μαλακίας ἄγεσθαι, id est, immò uerò ferinum, & à ratione alienum, & miserabile est, scientem id, quod melius est, ab eo, quod deterius est, propter incontinentiam, & mollitiem trahi.

Romæ rus optas] sic inf. epist. ad Celsum lib. 1. *Romæ Tibur amem uentosus, Tibure Romam*.

- rusticus] rure. quod est loci ad personam transtulit: vt sup. saty. v 1. lib. 1. in extr. *domesticus ocior*, id est, domi.

- ac, uelut usque Vinctus eas] & quasi, quò uocaris, eò constrictus, & ui coactus, & inuitus eas, ita lætaris, quòd à nemine sis uocatus.

- serum] serò: ut sæpe alias. sic epist. ad August. *Serus enim Græcis admouit acumina chartis*.

- sub lumina prima] paulo ante uesperam: paulo ante solis occasum, quod erat tempus cœnæ. epist. ad Torq. lib. 1. *Supremo te sole domi Torquate manebo*. sic loquitur epist. 1 1. lib. 2. *Lento Samnites ad lumina prima duello*.

- nemon' oleum feret. oc.] μίμησις verborum Horatii, cum ad Mæcenatem ire properat, ab eo uocatus. lauabantur autem & vngebantur cœnaturi. iccircò poscit oleum, quo perunctus, cœnatum erat apud Mæcenatem.

- ecquis Audit?] numquis est, qui audiat? nemo'ne audit? errant, qui putant *ecquis* idem ualere, quod *quis*.

-blateras] blaterare eſt ſtultè, & cupidè loqui, inquit Feſtus Pompeius. Cæcil. in Hymnide *deſine blaterare.* Afranius. *Ten' blaterare, & obloqui?* Plaut. Aulular. *vbi tu es, quæ deblateraſti iam uicinis omnibus Me meæ filiæ daturum dotem?*

-fugiſq;] cod. Iann. & unus Vat. *furiſq;.* non probo. *fugis* autem interpretor, ad cœnam properas.

Miluius, & ſcurræ] qui erant apud te cœnaturi.

-tibi non refer. pr.] tibi multa mala precati: quæ tibi referre uel nolo, uel non debeo, vel non audeo.

-etenim me dixerit ille] id eſt, etenim dicere poſſit aliquis me ventre duci, id eſt, uentri indulgere, & ſeruire. Daui etiam nunc ſunt uerba, non Horatii. uox *ille*, autem idem ferè valet hoc loco, quod apud Græcos, ὁ δεῖνα, id eſt, quidam, neſcio quis. uno Demoſthenis, & altero Cicer. exemplo contenti erimus. Demoſth. πρὸς Λεπτίνην. σὺ δὲ ποιεῖς, οὐ λέγεις κακῶς τοὺς τετελευτηκότας, τῶν δ' εὐεργετῶν τὸν δεῖν μεμφόμενος, καὶ τὸν δεῖνα ἀνάξιον εἶναι φάσκων, ὧν οὐδὲν ἐκείνοις προσῆκεν. Cicer. pro Roſc. Amer. *quæſiſſe num ille, aut ille defenſurus eſſet.*

-naſum nidore ſupinor] id eſt, naſus mihi nidore ſupinatur: hoc eſt, excitatur, attollitur. Virg. Georg. II. *Antè ſupinatas Aquiloni oſtendere glebas.* in nonnullis libris legitur *ſupino.* cod. Don. autem & Vat. 3. Torn. Faërn. habent *ſupinor*, ut uulgati: quæ ſcriptura recta eſt.

-adde popino] ſim etiam popino. popinones à popina ſunt appellati: qui popinas conſectantur. ſed non reticebo, ſcriptum eſſe in duobus Vatic. Ianno. Faër. Torn. *ſi quiduis, non ſim quiduis.* ego tamē hanc ſecutus ſum, ut ſit hæc ſentētia. ego nidore ciborū moueor, (inquit Dauus) fateor: naſus mihi excitatur nidoribus, ut imbecillo, & infirmo. iners ſum & ignauus, & quicquid aliud uoles: adde, ſi tibi uidebitur, me eſſe popinonem, &c. ſic loquitur epiſt. VI. lib. I. *frater, pater adde.*

-verbiſq; pecoris Obuol. uit.] uerbis ſpecioſis uitium tuum tegas?

aufer Me uultu terrere] cum Horatius liberiore ſerui oratione offenderetur, terrorem ei uultu denunciabat, eique minabatur: qua re animaduerſa orat Dauus ne ſtomachetur, ne ſibi terrorem intentet, & ut manus contineat. *aufer me terrere*, id eſt, ne me terreto: noli me terrere.

Te coniux aliena] ex contentione, & comparatione oſtendit Dauus dominum ſuum ſe eſſe deteriorem, & grauius peccare.

-cruce dignius?] grauius? utrius peccatum cruce dignius eſt?

-acris Natura] id eſt, naturalis cupiditas, uehemens. φυσικὴ ἐπιθυμία ἰσχυρά.

-ſub clara lucerna] Mart. lib. XI. *ludere teſte lucerna.*

-excepit] excipere, præter illam, quam ſuprà notauimus, ſignificationē, ualet etiā idem ferè, quod *recipere*, & id, quod extrinſecus uenit, aut obiectū eſt, capere. ut *uerba loquentis excipere. excipere ſanguinem patera, excipere tela, excipere pericula.*

-turgentis] tumentis. ſuprà ſaty. II. lib. I. - *tument tibi cum inguina.* fortaſſe uerbo Latino *turgere* reſpondet Græcum ὀργᾷν, quo ſæpe utitur Ariſtoteles pro uerbo ἐπιθυμεῖν, & ἐφίεσθαι, cuiuſcunque rei ſit cupiditas. ut problem. τμημ. δ'. διὰ τί οὐ δεῖ μὴ ὀργῶντα, οὔτε ἀφροδισιάζειν, οὔτε ἐμεῖν, οὔτε πτάρνυσθαι, οὔτε φῦσαν ἀφιέναι; id eſt, quamobrem non oportet eum, qui minimè turgeat, neque Veneri operam dare, neque uomere, neque ſternutare, neque flatum emittere? caudam autem ſalacem intellige, ut ſaty. II. lib. I. - *teſteis, caudamq; ſalacem Demeteret ferrum.*

Clunibus aut agitauit] aut me ſuccumbentem agitauit, tanquam equo inſidens genus eſt Veneris. Mart. lib. II. *Hectoreo quoties ſederat uxor equo.* Ouid. de arte amandi lib. 3. *Parua uehabatur equo: quòd erat longiſſima nunquam Thebais Hectoreo nupta reſedit equo.*

Dimittit,

Dimittit,&c.] me missum facit incolumi fama.

- meiat eodem] cum eadem rem habeat. Catull. *Qui ipse sui patris minxerit in gremium.* Horat. suprà saty. 11. lib. 1. *Hunc perminxerunt calones.* Persius. *Patritiæ immeiat uuluæ.*

Tu,cum proiect. insignib.] tu, cum posita equitis Ro. aut iudicis persona: proiectis ornamentis equestribus, sumis cultum, ac uestitum seruilem: non is es, cuius habitum, & similitudinem geris? Non sunt autem hæc ita accipienda, quasi Horatius significet se equitem esse Romanum: sed eò dicuntur tantum, ut intelligamus plerosque dominos seruis suis esse deteriores, & nequiores, ut pote, qui turpissimis cupiditatibus, & libidinibus seruientes multa se indigna, suæque personæ indecòra perpetiantur, ac perferant.

- odoratum] odore aliquo imbutum. ut Od. xI. lib. 2. - *& rosa Canos odorati capillos.*

- induceris] intromitteris in ædeis mulieris.

Altercante libid.] hinc te impellit libido ad flagitium: illinc reuocat pœnæ metus. Ita pugnat metus cum cupiditate, & libidine.

Quid refert uri uirgis] poterat dicere Horatius, aliter plecti liberos, aliter seruos. demus ita esse. (inquit Dauus) at horribilius est ferro necari, quo supplicio afficiuntur liberi, quàm uirgis cædi, quæ pœna est seruorum: uel significat, quòd ad turpitudinem, & infamiam attinet, nihil inter hanc & illam pœnam interesse. in nonnullis codicibus scriptum reperi, *ferro'ne necari?* in aliis *ferro've.*

Auctoratus] obnoxius, obligatus, nempe mercede accepta. auctorati dicuntur milites posteaquàm iurarunt in uerba imperatoris. exauctorati, ubi militiæ sacramento sunt liberati. sed magis propriè (nisi fallor) dicuntur auctorati gladiatores, qui mercedem acceperunt, ut depugnent in ludo. C. Asinius Pollio lib. 10. epist. *ob Fadium quendam militem Pompeianum, quia, cum depressus in ludum bis gratis depugnasset, auctorari sese nolebat, et ad populum confugerat, primum Gallos equites immisit,* &c. *Merces ipsa* (inquit M. Tull. Off. 1.) *in mercenariis auctoramentum est seruitutis.* quid igitur refert (inquit) utrùm tanquàm mercenarius quidam siue gladiator, siue quis alius conductus, eas quoquò uelit is, qui te auctorauit, & conduxit, an clausus in arca ita contracto sis corpore, ut genibus caput tangas?

Quo te demisit] in quam te ancilla contractum demisit, fortè propter subitum domini sui aduentum.

- conscia] ancilla, ut suprà saty. 11. lib. 1. - *miseram se conscia clamet.*

- genibus tang. cap.] participium *contractum* non est coniungendum cum nomine *caput*, quod sequitur, sed cum prouocabulo *te*, quod antecedit, hoc modo: & quidem altius repetamus, totumq; hunc locum explanemus. quid refert (inquit) quòd ad miseriam & turpitudinem attinet, utrùm quis uirgis cædatur, ut seruus, an ferro interficiatur in adulterio deprehensus? rursum, quid refert, utrùm quis eat uspiam mercede obligatus, an in arca inclusus ab ancilla conscia corpore contractó, genibus tangat caput? proinde quasi dicat. utrobique manifesta, & misera inest seruitus: sed miserior in homine libero, qui libidinis causa, tanto in periculo, tantaq; in miseria uersatur. liber Rain. Card. & Iann. aliquantum ab aliis discrepant. sic enim in illis scriptum est, *Contractum, ut genibus tangas caput.* quam scripturam non sum secutus, quòd existimem particulam *ut* adiectam esse ab aliquo, qui non uideret uerbum *tangas* pendêre à superioribus illis *an turpi clausus,* &c.

- illa tamen se Non hab. m.] huius loci hæc mihi uidetur esse sententia, tu cùm libidinem tuam explere vis, in alienas ædeis non sine periculo ingrederis,

ueſtitum mutas, ne à quoquam cognoſcaris, illa autem nulla conditione adduci poteſt, ut domum tuam ueniat, neque ut habitum, cultumque matronæ mutet, cum te metuat, neque tibi credat.

- peccat'ue ſupernè] id eſt, ſi eam uelis tibi morem gerere, & obſequi à ſuperiore parte: ſi iubeas eam tibi incubare, aut inſidêre ſubiacenti, nulla conditione eſt factura: ita ſui iuris eſt, ita libera, & contumax.

- ſub furcam] ut ſeruus. Donat. in Andr. *Furciferi dicebantur ſerui, qui ob leue delictum cogebantur à dominis, ignominiæ magis, quàm ſupplicij cauſa, circa uicinos furcam in collo ferre, ſubligatis ad eam manibus,* &c.

- prudens] ſciens, ut ſat. III. huius lib. *Cum prudens ſcelus ob titulos admittis inaneis, Stas animo?*

- dominoq; furenti] uel marito, uel amori, & libidini.

- credo, metues] ſcilicet tu metues, tuoq; malo, & periculo doctus, cauebis. proinde quaſi dicat, non metues, immò uerò cogitabis, quo tempore te iterum in periculum coniicias.

quæ bellua, &c.] oſtendit amantes & libidinoſos belluis eſſe incautiores, & inconſideratiores, cum hæ ferè nunquam, poſteaquàm è laqueis effugerunt, iterum capiantur: illi autem uitato periculo iterum, atq; iterum in idem genus fraudis incurrant. notum eſt prouerbium, & refertur à Plutarcho, ἀλώπηξ διαφυγοῦσα πάγας, αὖθις οὐχ ἁλίσκεται, id eſt, uulpes quæ tendiculas, aut laqueos effugit, iterum non capitur.

- reddet] ſiue legas *reddit*, ſiue *reddet*, nihil refert, & utraque ſcriptura codicum manuſcriptorum auctoritate nititur.

Non ſum mœchus, ais] ſi dices te non eſſe mœchum, licebit mihi quoque dicere, me non eſſe furem. nam quemadmodum ego me à furtis abſtineo, neque uaſa argentea tango metu pœnæ: ſic tu propter periculum ab uxoribus alienis te abſtines, non conſilio, aut ratione.

- ſapiens] mihi ſapiens, ut ſat. I. lib. I. *Non uſquam prorepit, & illis utitur antè Quæſitis ſapiens.* uel dic ſapiens, id eſt, cautus, conſideratus, conſultus, Euripid. Μισῶ σοφιστὴν, ὅστις οὐχ αὑτῷ σοφός.

- tolle periclum] ſi nullum ſit periculum, tum natura ad uitium procliuis, & præceps, ſeſe ad quoduis facinus audendum effrenata profundet. ſignificat Horatius aut nullos, aut pauciſſimos eſſe, qui iudicio ac uoluntate à flagitio, & maleficio temperent. qua de re plura ad epiſt. ad Quinct. lib. I.

Tu'ne mihi dominus, rerum imp. &c.] cum tot tibi res, atque homines imperent, uidelicet pecunia, libido, gloria, metus, uiri potentiores, & locupletiores, tu'ne te mihi dominum eſſe dicis?

- quem ter uindicta] uindicta dicebatur ea uirga, qua Prætor ſeruum liberabat. natum autem nomen eſt uel à ſeruo illo Vindicio, qui coniurationem adoleſcentum aduerſus populi Ro. libertatem, patefecit: uel à uindicando, propterea, quòd uindicta ſeruus à Prætore in priſtinam, & naturalem libertatem uindicabatur, ut docet Theophilus lib. I. Inſtitutionum iuris ciu. ſignificat porrò, duriorem, ac turpiorem eſſe libidinum, & cupiditatum ſeruitutem, quàm legitimam, & iuriſgentium.

- nam Siue uicarius eſt] ſeruorum alii erãt ordinarii, alii uicarii. uicarius erat is, qui in alterius erat peculio, &, pœnè dicam, ſerui ſeruus. ordinarius, qui ſeruum habebat in peculio ſuo. Quamuis autem uicarius, eſſet ordinarii κτῆμα, id eſt, poſſeſſio, ordinarioq; parêret, erat tamen eius conſeruus propterea, quòd ordinarii dominus, erat & uicarii dominus, & communis utriuſque dominus: id eſt,

utrunque habebat in ſua poteſtate. Nam cum ſeruus omnis ſit in alterius poteſtate: & uicarius, ſeruus ſit: is autem, qui in alterius poteſtate eſt, alterum in ſua habere non poſſit, efficitur, ut uicarius, eiuſdem domini, cuius & ordinarius, ſeruus ſit.

- atque Duceris, ut neru. alienis m.] lignum neruis alienis mobile omnes ferè accipiunt turbinem, qui ſcutica torqueri, & impelli ſolet à pueris. quam ſententiam poſſem Tibulli tabulis confirmare lib. 1. eleg. v. *Namque agor, ut per plana citus ſola verbere turbo, Quem celer aſſueta uerſat ab arte puer.* ſed mihi magis placet, quod M. Antonius Muretus prior quidem annotauit, & protulit, ego autem iampridem in aduerſarijs meis habueram, per mobile lignum, &c. hoc loco ſignificari ab Horatio id, quod appellant Græci *νευρόσπαστον*. erant autem *νευρόσπαστα*, parua quædam animalium ſimulacra, quorum vel ſingula, uel uniuerſa membra certis neruis, aut fidiculis in hanc, uel illam partem cum quadam uenuſtate, & conuenientia mouebantur. Qui huiuſmodi ſimulacra uulgò oſtentabant, *νευροσπάσται* dicebantur, ut intelligere licet ex Ariſtotele in lib. de mundo ad Alexandrum, ſi modò eſt Ariſtotelis. cuius hæc uerba ſunt, *καὶ οἱ νευροσπάσται μίαν μήρινθον ἐπισπασάμενοι ποιοῦσι καὶ αὐχένα κινεῖσθαι, καὶ χεῖρα τοῦ ζώου, καὶ ὦμον, καὶ ὀφθαλμὸν, ἔστι δ' ὅτε πάντα τὰ μέρη, μετά τινος εὐρυθμίας.* id eſt, neuroſpaſtæ vna fidicula tracta faciunt, ut ceruix, & manus, & humerus, & oculus animalis: interdum autem, & omnes corporis partes cum quadam uenuſtate, & moderatione moueantur.

Quiſnam igitur liber? &c.] hæc dicuntur ex ſententia Stoicorum.

- ſibi qui imper.] qui ſibi, ſuiſq; appetitionibus & affectibus imperat.

- reſponſare] obſiſtere, ut epiſt. ad Mæcen. 1. lib. 1. - *fortunæ reſponſare.* & ſat. prox. *cœnis reſponſat opimis. fortis reſponſare*, id eſt, fortis ad reſpondendum, ſeu in reſponſando, ut alibi, & ſæpius admonuimus.

- & in ſeipſo totus teres, atque] id eſt, totus ex ſe aptus, ſui ſimilis, æquabilis, perfectus, perpolitus, nihil habens aſperũ, nihil inæquale, nihil lacinioſum. ductum à figura rotunda, in qua nihil externi hærere poteſt, propterea quòd undique læuis & polita eſt. M. Tull. in orat. perf. aures Atticorum teretes nominat, propterea quòd nihil ferre poſſunt inſolens, nihil putidum, nihil inelegans, nihil inuenuſtum. & in lib. de optimo gen. oratorum, ita loquitur, *qui teretes aureis habent, intelligenſq; iudicium.* apud eundẽ in oratore perf. *rotundum* ualet idem quod cultum, politum, perfectum. ſic enim ille, *Thucydides præfractior, nec ſatis, ut ita dicam, rotundus.* & in Bruto, *uerborum copia, & quaſi rotunda conſtructio.* idem de natura deorum, *figura rotunda, nihil habens inciſum angulis, nihil eminens, nihil lacinioſum*: ſeu, vt alij legunt, *lacunoſum.* ſic Plato in Phædro, *ἐκείνῃ μόνον ἐπαινεθῆναι δεῖ λόγον, ὅτι σαφῆ καὶ στρογγύλα καὶ ἀκριβῶς ἕκαστα τῶν ὀνομάτων ἀποτετόρνευται.* & Ariſtot. lib. 2. Rhetor. *προστιθέντα τὸ διότι στρογγυλώτατα.*

Externi ne quid ualeat] ne quid externum eum commoueat: ut is omnia externa contemnat, neque concupiſcat, neque pertimeſcat, cum ſit animo ab omni perturbatione & concitatione, uacuo, ac libero. talis deſcribitur uir bonus à Virgilio, ſi modò Virgilii ſunt uerſus illi, *Securus, mundi inſtar habens, teres atque rotundus, Externi nequid ualeat per læue morari.*

- morari] hærere, reſidere. abſolutè poſitum eſt.

- manca] debilis, fracta, ſine uiribus. in quem nihil ualet fortuna. ſic M. Tull. in epiſt. ad Pætum lib. 9. de fortuna, *Quam exiſtimo leuem & imbecillam, ab animo firmo & graui, tanquam fluctum à ſaxo, frangi oportere.*

Vrget enim dom. m.] dominus ſæuus, & immitis te premit, uidelicet cupiditas, ſeu libido, ut paulò antè, *dominoq; furentes Committi rem omnem.*

- & acreis Subiectat] translatum ab equis, quos cursu iam defessos, equites interdum calcaribus fodere solent, & uelint, nolint, ut currant, subigere.

Vel cum Pausiaca] alium domini sui morbum commemorat, nempe immoderatum tabularum pictarum studium, quod item reprehendit M. Tull. parad. ὅτι οἱ σοφοὶ ἐλεύθεροι, his uerbis, *Actæonis tabula te stupidum detinet, aut signum aliquod Polycleti. omitto unde sustuleris, & quomodo habeas: intuentem te, admirantem, clamores tollentem cum uideo, seruum te esse ineptiarum omnium iudico*, &c. Verr. de signis, *Venio nunc ad istius, quemadmodum ipse appellat, studium, ut amici eius, morbum, & insaniam.* fuit autem Pausias pictor insignis, de quo Plin. lib. 21. cap. 2. & Varro de re rustica, lib. 3.

- cum Fului, Rut.] de Fuluio, & Rutuba equidem nihil me legisse fateor: sed Placidianum, seu Pacidianum (nam sic reperio scriptum in codicibus Ciceronianis excusis) constat fuisse gladiatorem, & eum quidem præstantissimum, ex Lucillii uersibus, quos profert Nonius Marcellus in declaratione uerbi *compono*: uersus sunt hi, *Samnis spurcus homo uita illa dignu' locoq; Cum Placidiano componitur? optimu' longè Post homines natos gladiator qui fuit unus.* eundem commemorat M. Tull. lib. 3. epist. ad Qu. frat. his uerbis, *non putasset sibi Pompeius de illius salute, sed de sua dignitate mecum esse certamen: in urbem introiuisset: ad inimicitias res uenisset: cum Aeṡernino Samnite Placideianus comparatus uiderer.* & de optimus gen. orat. *A me autem (vt cum maximis minima conferam) gladiatorum par nobilissimum inducitur. Aeschines, tanquam Aeserninus (vt ait Lucillius) non spurcus homo, sed doctus & acer Cum Placideiano componitur, optimu' longè Post homines natos*, &c. *nihil enim illo oratore arbitror cogitari posse diuinius.* & Tuscul. lib. 4. *An uerò uir fortis, nisi stomachari cœperit, non potest fortis esse? gladiatorum id quidem est: quanquam in eis ipsis uidemus sæpe constantiam: colloquuntur, congrediuntur, aliquid postulant, ut magis placati, quàm irati esse uideantur: sed in illo genere sit Placideianus aliquis hoc animo, ut narrat Lucillius, Occîdam illum equidem, & uincam, si id quæritis, inquit*, &c. De Placideiano igitur nemini dubium est, quin fuerit gladiator: De Fuluio autem, & Rutuba, de quibus nihil extat, quod sciam, nihil affirmare possum, hoc tantùm licet suspicari, eos quoque fuisse gladiatores, propterea quòd cum Placideiano gladiatore numerentur. huius loci autem hæc sententia est. cum admiraris tabulam aliquam à Pausia pictam, quid est, cur minus peccare existimandus sis, quàm ego, cum gladiatorum prælia in pariete minio, aut rubrica, aut carbone depicta erecto corpore cōtēplor.

- contento poplite] quidam hæc ad Dauum referunt, ita studiosè & cupidè spectantem, vt poplites contendat: alij ad gladiatorum imagines contentis poplitibus pugnantium. Acron vtranque sententiam complectitur, & proponit. Ego malo referri ad gladiatores pictos, vel ad Placidianum tantùm. Nam certè ita solent pugnare gladiatores, nempe altero poplite contento. atque hanc sententiam confirmat id quod sequitur, *uelut si Re uera pugnent*, &c. si quis tamen alteram malet, non pugnabo.

- nequam] paulò antè diximus hominem nequam, homini frugi esse contrarium.

Subtilis] ἀκριβὴς, subtilis, & limati iudicij. translatio est à filo, seu tela subtiliter texta, epist. ad August. lib. 2. *Iudicium subtile uidendis artibus.*

- audis] diceris, vt *- rexq; paterq; Audisti coram*, epist. ad Mæcen. 11. lib. 1.

Nil ego, si ducor libo f.] si libi nidore, seu vapore ducor, homo nihili sum, uel, hominem nihili me dicis esse. Græci hominem nullius pretij, contemtissimum, nullius bonæ frugi, ignobilem, οὐδὲν nominant. τοῦτ' ἔστιν, οὐτιδανὸν, πρὸς οὐδὲν χρήσιμον, ἀτελῆ, δυστυχῆ. quid sit libum, dicemus ad illum locum,

Vtq;

Vtque sacerdotis fugitiuus liba recuso. epist. ad Fuscum lib.1.in libro Don. scriptum
est, *Nil sum ego*.

-tibi ingens Virtus] Solent hæc legi enunciando, & sine interrogationis
nota, hoc sensu, Tu autem tanta uirtute, ac temperantia præditus es scilicet, ut cœ
nas lautiores, & sumtuosiores contemnere queas. ironia est. sentit enim planè
contrarium eius, quod dicit, nempe herum suum tam imbecillum esse, & propè
nullius uirtutis, ut cœnis opiparis facillimè capiatur, & uincatur. Iam uerò *cœnis
responsare opimis*, eadem ratione, & significatione dictum, qua *responsare fortunæ*,
epist.1.lib.1.& *responsare cupidinibus*, suprà hac ead. saty. pro non cedere, non obse-
qui, sed contemnere potius. significat autem, non eam in illo inesse uirtutem, &
continentiam, & fortitudinem, & constantiam, ut cœnas opiparas contemnere
queat. Quòd si quis malet hæc legi interrogando, & sine ironia, hoc modo, Quan
tumuis uirtus tibi magna sit, potes'ne ea fretus cœnas apparatas, & opiparas con-
temnere? non improbabo.

Obsequium ventris, &c.] huius loci hæc sententia est, dices me maiore
meo malo uentri obsequi, quàm te, quia, siquando escas aliquas lautiores ligur-
riero, scapulæ meæ operiuntur loris: at tu cùm cara, & sumtuosa obsonia con-
sectaris, num impunè ferre soles? minime uerò. nam talem uictum consequitur
cruditas, & infirma corporis ualetudo. longè igitur grauius plecteris, quàm ego,
qui uapulo.

-cur?] cur grauius plector, cum uentri morem gessero, quàm tu? quasi dicat,
non est ita.

Nempe inamarescunt] non est ita (inquit Dauus) id est, non est tibi mi-
nus impunita ista uictus intemperantia, ac luxuria, quàm mihi mea edacitas: non
minoris tibi constant cara ista obsonia, cœnæq; sumtuosæ, quàm mihi mea auidi
tas, propterea, quòd nimia ciborum copia tibi ægrè concoquitur à uentriculo. i-
ta nascitur cruditas: ex qua totius corporis constitutio perturbatur. his similia
sunt illa sat. 11. huius lib. *Putet aper, rhombusq; recens, mala copia quando Aegrum
sollicitat stomachum*. ibid. — *at simul assis Miscueris elixa, simul conchilia turdis, Dulcia se
in bilem uertent*, &c.

Illusiq; ped.uit.ferr.&c.] propterea quòd uentriculus cruditate laborans,
suo munere probè fungi non potest. quò fit ut corpus non alatur, debilitentur pe
des, & reliquæ corporis partes.

-an hic peccat,&c.] argumentum est à minore, Demus puerum seruum, qui
furtiua strigili uuam emit, peccare: quando grauius peccat is, qui prædia sua uen
dit, eorumq; pretium in coëmenda obsonia, & in cœnas sumtuosas apparandas
insumit ac profundit? nauclerus quidam apud Menandrum (ut refert Athenæus
lib.4.) uota facit, ut qui agros, & prædia uendunt, & bona sua comedunt, semper
nauigent, nunquam terram tangant, ut ita sentiant, quasi bono accepto non pe-
percerint. sic Menander, Ὦ φιλτάτη γῆ μῆτερ, ὡς σεμνὸν σφόδρ' εἶ Τοῖς νοῦν ἔχουσι κτῆ-
μα, πολλοῦ τ' ἄξιον. Ὡς δῆτ' ἐχρῆν, ὅτις πατρῷαν παραλαβὼν Τὴν καταφάγοι,
πλεῖν τοῦτον διὰ τέλους, Καὶ μὴ δ' ἐπιβαίνειν γῆς, ἵν' οὕτως ᾔσθετο Οἷον παραλαβὼν ἀ-
γαθὸν οὐκ ἐφείσατο.

Nil.seru.gul.p.h.] nil seruile habet, cum gulæ paret, ac seruit? quasi dicat,
plurimum.

-adde, quòd idem] sic Aristoteles de improbis ac uitiosis hominibus lib. IX.
de morib. ad Nicom. *Et uitiosi homines quærunt quibuscum totos dies traducant: se ipsos
autem fugiunt. multa enim grauia et horrenda recordantur. & cum soli sunt, talia expectant
altera: cum alijs autē obliuiscuntur. et, cum sit nihil in eis amabile, nullo erga se amoris affectu
commouentur.*

commouentur. uerba Græca ſunt hæc, ζητοῦσί τε οἱ μοχθηροὶ μεθ' ὧν συνημερεύσουσιν· ἑαυτοὺς δὲ φεύγουσιν. ἀναμιμνήσκονται γὰρ πολλῶν καὶ δυσχερῶν· καὶ τοιαῦθ' ἕτερα ἐλπίζουσι καθ' ἑαυτοὺς ὄντες· μεθ' ἑτέρων δ' ὄντες ἐπιλανθάνονται· οὐδὲν δὲ φιλητὸν ἔχοντες, οὐθὲν φιλικὸν πάσχουσι πρὸς ἑαυτούς.

-non ocia rectè Ponere] nulla in re ſeria, atque honeſta ocium tuum ponere potes.

-teq; ipſum vitas fug. &c] tu te ipſum fugis, ut ſerui improbi ſolent à domino fugere, & huc, & illuc errare. ſeruos errones diſtinguunt Iuriſconſulti à fugitiuis, quòd hi ita fugiunt à dominis, ut non habeant in animo ad eos unquam reuerti: errones eo conſilio fugiunt, ut aliquando reuertantur. ſed hoc loco Horatius hanc diſtinctionem non ſeruat: utiturque his nominibus translatè, hoc modo: tu te ipſum, ut fugitiuus, & erro, uitas: ſeruorum erronum, & fugitiuorum inſtar, qui dominum reliquerunt, te ipſum fugis. ſecutus ſum autem ſcripturam librorum manuſcriptorum Donati, Faërni, 2. Vaticanorum, Torneſii. nam excuſi omnes, quos quidem uiderim, habent *fugitiuus ut erro*. quam ſcripturam ſi quis probabit, ſic explicabo, Te ipſum uitas, ut erro fugitiuus, id eſt, ut ſeruus erro, qui fugit à domino: uel te ipſum uitas, fugiens à te, ut erro: uel teipſum uitas, ut ſeruus fugitiuus errabundus. quod ſi placebit, idem ferè ualebit hoc loco fugitiuus, quod fugax, aut fugere ſolitus, quemadmodum Terent. in Heautont. *argentum fugitiuum* & Varro lib. 1. de ling. Lat. *obliuionem fugitiuam* appellat. ego tamen priorem ſcripturam magis probo.

-fallere] leuare, lenire, βουκολεῖν. ut Virg. Aen. 4. *-ſi fallere poſſit amorem*.

-nam comes atra pr. ſeq. f.] ſic Od. xvi. lib. 2. *quid terras alio calentes Sole mutamus? patriæ quis exul Se quoque fugit?* & epiſt. ad Villic. lib. 1. *Stultus uterque locum immeritum cauſatur iniquè: In culpa eſt animus, qui ſe non effugit unquàm*.

Vnde mihi lapidem?] loquitur Horat. ſerui oratione nimis libera offenſus. ſignificat autem ſua uitia neminem libenter audire. ſubint. ſumam?

-aut uerſus facit] ſignificat, uerſuum faciendorum ſtudium, inſaniæ eſſe proximum, atque ad inſaniam propemodum hominem adigere. ut ſuprà ſat. III. huius lib. *Adde poëmata nunc, hoc eſt, oleum adde camino, Quæ ſi quis ſanus fecit, ſanus facis & tu*.

-accedes opera agro] mittam te in agrum Sabinum, ut nouus accedas ad ſeruos octo operarios, qui in opere ruſtico faciendo uerſantur. ſic Plaut. Moſtell. *[illegible] hercle paucas tempeſtates, Tranio Augebis ruri numero genus ferratile*.

SATYRA 8.

Vt Naſidieni iuuit te cœna beati?
Nam mihi quærenti conuiuam, dictus here illic
De medio potare die. ſic, ut mihi nunquàm
In uita fuerit melius. da, ſi graue non eſt,
Quæ prima iratum uentrem placauerit eſca.
In primis Lucanus aper, leni fuit Auſtro
Captus, ut aiebat cœnæ pater. acria circùm
Rapula, lactucæ, radices, qualia laſſum
Peruellunt ſtomachum, ſiſer, alec, fæcula Coa.

COMMENTARII.

Vt Naſidieni iuuit.] in nomine *Naſidieni* tertia & quarta ſyllaba contrahuntur in unam, uidelicet i, & e, quod ſæpe aliàs fieri ſolere ſuprà oſtēdimus. ſecunda autem eiuſdem nominis ſyllaba hìc producitur, cum infrà corripiatur ibi.

His vbi sublatis, puer altè cinctus, acernam
Gausape purpureo mensam pertersit: & alter
Sublêgit, quodcunque iaceret inutile, quodq;
Posset cœnanteis offendere: vt Attica virgo
Cum sacris Cereris, procedit fuscus Hydaspes
Cæcuba uina ferens, Alcon Chium maris expers.
Hîc herus, Albanum Mæcenas, siue Falernum
Te magis appositis delectat: habemus vtrunque
Diuitias miseras. sed queis cœnantibus vnà
Fundani, pulchrè fuerit tibi, nosse laboro.
Sũmus ego, & prope me Viscus Turinus, & infrà,
Si memini, Varius. cum Seruilio Balatrone
Vibidius: quos Mæcenas adduxerat vmbras:
Nomentanus erat super ipsum, Porcius infrà,
Ridiculus totas simul absorbere placentas.
Nomentanus ad hoc, qui, si quid fortè lateret,
Indice monstraret digito. nam cetera turba,
Nos, inquam, cœnamus aueis, conchylia, pisceis,
Longè dissimilem noto celantia succum:
Vt vel continuò patuit, cum passeris, atque
Ingustata mihi porrexerat ilia rhombi.
Post hæc me docuit melimela rubere minorem
Ad lunam delecta. quid hoc intersit: ab ipso
Audieris melius. tum Vibidius Balatroni.
Nos, nisi damnosè bibimus, moriemur inulti.
Et calices poscit maiores. vertere pallor
Tum parochi faciem nil sic metuentis, vt acreis
Potores: vel, quòd maledicunt liberius: uel,
Feruida quòd subtile exsurdant uina palatum.
Inuertunt Alliphanis uinaria tota
Vibidius, Balatroq;, secutis omnibus imis.
Conuiuæ lecti nihilum nocuere lagenis.
Affertur squillas inter muræna natanteis
In patina, porrecta. sub hoc herus, hæc grauida, in-
Capta est, deterior post partũ carne, futura. (quit,
His mistum ius est oleo, quod prima Venafri
Pressit cella, garo de succis piscis Iberi,
Vino quinquenni, uerùm citra mare nato,
Dum coquitur: cocto Chium sic cõuenit, ut non
Hoc magis ullum aliud: pipere albo, non sine aceto,

ibi. *Nasidienus ad hæc*, & *Nasidiene redis*. ego incidi in quendam librum manuscriptum Romæ in quo sic legitur. *Nasidieni, qui iuuit te cœna beati?* sed & Priscianus lib. 17. priorem, ac receptam scripturam agnoscit, & ceteri omnes libri ueteres comprobant.

-beati] ὀλβίου, diuitis, copiosi. ut Od. VII. lib. 3. *Thyna merce beatũ.* & epist. ad Loll. II. lib. I. -*beatus enim iam Cum pulchris tunicis*, &c.

-dictus here illic] dictuses mihi heri illic apud Nasidienum meridie potare. *here* pro *heri* notat Pris. lib. 15. & hunc locum profert. quanquam in aliquot lib. ueteribus scriptum est *heri*.

-da] dic. ut Virgilius in Tityro. *Sed tamen, iste Deus qui sit, da Tityre nobis.*

Quæ prima irat. uentr. plac.] supra saty. II. *cum sale panis Latrantem stomachum benè leniet.* Vlysses apud Alcinoum ait uẽtre nihil esse impudentius, qui etiam in luctu, ac mærore sui meminisse iubeat. sic Hom. ὀδ. η. Ἀλλ᾽ ἐμὲ μὲν δορπῆσαι ἐάσατε κηδόμενόν περ· Οὐ γάρ τι στυγερῇ ἐπὶ γαστέρι κύντερον ἄλλο Ἔπλετο, ἥ τ᾽ ἐκέλευσεν ἕο μνήσασθαι ἀνάγκῃ, Καὶ μάλα τειρόμενον.

Austro] Austro leniter flante carnes efficiuntur teneriores. Νότος γὰρ σήπει, ait Aristoteles quodam loco.

Cœnæ pater.] cœnæ pater, conuiuator, parochus

Quod Methymnaeam uitio mutauerat uuam,
Erucas uirideis, inulis ego primus amaris
Monstraui incoquere, illutos Curtillus echinos,
Vt melius muria, quam testa marina remittit.
Intereà suspensa graueis aulaea ruinas
In patinam fecere, trahentia pulueris atri,
Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
Nos maius ueriti, postquàm nihil esse pericli
Sensimus, erigimur. Rufus posito capite, vt si
Filius immaturus obisset, flere. quis esset
Finis: ni sapiens sic Nomentanus amicum
Tolleret? heu Fortuna, quis est crudelior in nos
Te deus? vt semper gaudes illudere rebus
Humanis? Varius mappa compescere risum
Vix poterat. Balatro suspendens omnia naso,
Haec est conditio uiuendi, aiebat: eoq;
Responsura tuo nunquam est par fama labori.
Te'ne, vt ego accipiar lautè, torquerier omni
Sollicitudine districtum? ne panis adustus,
Ne malè conditum ius apponatur? vt omnes
Praecincti rectè pueri, comtiq; ministrent?
Adde hos praeterea casus: aulaea ruent si,
Vt modò: si patinam pede lapsus frangat agaso.
Sed conuiuatoris, vti ducis, ingenium res
Aduersae nudare solent: celare secundae.
Nasidienus ad haec: tibi dij, quaecunque preceris,
Commoda dent: ita uir bonus es, conuiuaq; comis.
Et soleas poscit. tum in lecto quoque uideres
Stridere secreta diuisos aure susurros.
Nullos his mallem ludos spectasse: sed illa
Redde age, quae deinceps risisti. Vibidius dum
Quaerit de pueris, num sit quoque fracta lagena:
Quòd sibi poscenti non dentur pocula: dumq;
Ridetur fictis rerum Balatrone secundo:
Nasidiene redis mutatae frontis, vt arte
Emendaturus fortunam. deinde secuti
Mazonomo pueri magno discerpta ferentes
Membra gruis sparsi sale multo, non sine farre:
Pinguibus & ficis pastum iecur anseris albi,
Et leporum auulsos, ut multo suauius, armos,

chus in hac satyra idem ualent.

- qualia lassum Peruellunt st.] cuiusmodi res stomachum laguentē, ac nauseantem lacessunt, ac prouocant. adhibebantur enim illa ἀναστομώσεως χάριν, ut suprà ostēdimus ex Athenaeo, cōm. saty. 4.

- siser] genus est pastinacae, *quae mulso in cibis temperata, etiam in gratiam vertitur*, inquit Plin. lib. 19.

- alec] genus liquaminis esse diximus sup. sat. 4.

- faecula Coa] ex uino Coo. genus condimenti.

- altè cinctus] εὔζωνος, expeditus ad ministrādum. sup. saty. v i. *ueluti succinctus cursitat hospes.*

- acernam] ex acere arbore factam. acernas mēsas etiam fuisse in pretio, quanuis citreis inferiores, declarat distichum illud Martialis. *Non sum crispa quidem, nec siluae filia Maturae: Sed norunt lautas & mea ligna dapes.*

Gausape purpureo] Prisc. lib. 7. eo capite, ubi docet in sextis casibus nominum neutrorum tertiae declinationis in e. reperiri e. & i. huc uersum profert. sic & Lucill. *Purpureo tersit tunc latas gausape mensas.* Varro. *Clauditur Oceano, Lybico mare, flumine Nilo.* Lucret. lib. 1. *E mare primùm homines, è terra posset oriri Squammigerum genus, & uolucres:* ex quo Plauti iocus in Mil. glor. *Maris causa hercle, ego hoc utor oculo minus. Nam si à mare abstinuissem, tanquam hoc uterer.* nā hunc

Quàm si cum lumbis quis edit. tum pectore adusto
Vidimus & merulas poni, & sine clune palumbes:
Suaueis res, si non causas narraret earum, &
Naturas dominus: quem nos sic fugimus ulti.
Ut nihil omnino gustaremus: uelut illis
Canidia afflasset peior serpentibus Afris.

Plauti uersum sic emendauit Muret. lib. 3. Var.lect.

- vt Attica virgo Cũ sacr. Cr.] Hydaspem puerum formosum cum uirgine Attica Canephora cõparat. sacra Cereris in canistro quodam, aut cista ferebant uirgines capitibus imposita, manibus sublatis, à sacerdote accepta diebus festis Cereris, Mineruæ, & quibusdã aliis. Eas uirgines Ericthonio regnante fuisse institutas, refert Suidas, à Philochoro traditum esse. Habebat autem suas & Pallas Canephoras: de quibus sic Pausanias in Attic. ἃ δέ μοι θαυμάσαι μάλιστα παρέσχεν, ἔστι μὲν οὐκ ἐς ἅπαντας γνώριμα, γράψω δ᾽ οἷα συμβαίνει. Παρθένοι δύο τοῦ ναοῦ τῆς Πολιάδος οἰκοῦσιν οὐ πόρρω. καλοῦσι δ᾽ Ἀθηναῖοι σφᾶς κανηφόρους. Αὗται χρόνον μέν τινα δίαιταν ἔχουσι παρὰ τῇ θεῷ. παραγινομένης δὲ τῆς ἑορτῆς δρῶσιν ἐν νυκτὶ τοιάδε, ἀναθεῖσαι σφίσιν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς, ἃ ἡ τῆς Ἀθηνᾶς ἱέρεια δίδωσι φέρειν, οὔτε ἡ διδοῦσα, ὁποῖόν τι δίδωσιν, εἰδυῖα, οὔτε ταῖς φερούσαις ἐπισταμέναις. id est, *quæ autem me maxima admiratione affecerunt, cum minimè sint omnibus nota. scribam cuiusmodi sint. Duæ uirgines à templo Palladis non longè habitant: eas autem Canephoras appellant Athenienses. Hæ aliquantum temporis apud Deam commorantur. ubi uerò dies festus aduênit, faciunt noctu sacra, suis capitibus imponentes, quæ Mineruæ sacerdos dat eis ferenda, cum neque ea, quæ dat, quid det, sciat: neque eæ, quæ ferunt, quid ferendum accipiant, sciant.* De iisdem sic M. Tull. Verr. de signis. *Erant præterea duo signa non maxima: uerùm eximia uenustate, uirginali habitu, atque uestitu, quæ manibus sublatis sacra quædam more Atheniensium uirginum reposita in capitibus sustinebant. Canephoræ ipsæ uocabantur.* habebat & Diana suas. Theocr. εἰδ. β. Ἦνθ᾽ ἁ τῶ Εὐβούλοιο κανηφόρος ἄμμιν Ἀναξὼ ἄλσος ἐπ᾽ Ἀρτέμιδος. ascribitque ad hunc locum interpres, uirgines nupturas placandæ Dianæ causa, ne eam offenderent, atque in sese irritarent, quòd uirginitatem suam essent amissuræ, κανηφορεῖν, id est, sacra quædam in canistris condita, & occultissima ferre solitas esse.

Cæcuba vina] uinum Cæcubum laudabant Romani illi ueteres. sup. Od. xx. lib. 1. *Cæcubum, & prælo domitam Caleno Tu bibes uuam.*

Alcon] alter puer uinum Chium ferens prodit in medium.

Chium] in nomine Chium, i, producitur, cum Chius primitiuum sit breue: docet Prisc. lib. 2.

- maris expers] aquæ marinæ expers. οὐ τεθαλασσωμένον. Athen. lib. 1. scribit, ueteres consueuisse aquam marinam in uina infundere, fortasse ut essent salubriora. Nam huiusmodi uina nullas cruditates gignunt, uentrem soluunt, stomachum aliquantùm mordent, atque incitant, flatus non ingenerant, ad cibum concoquendum adiuuant. uerba Athen. sunt hæc. οἱ δ᾽ ἐπιμελέστερον τεθαλαττωμένοι οἶνοι ἀκραίπαλοί τε εἰσι, καὶ κοιλίαν λύουσιν, ἐπιδάκνουσί τε τὸν στόμαχον, ἐμφυσήσεις τε οὐκ ἐνεργάζονται, καὶ συγκατεργάζονται τὴν τροφήν. Itaque fugam illam Bacchi ad mare, nonnulli sic interpretantur, ut per eam significari putent hanc conficiendi uini rationem, & aquæ marinæ infusionem: nã uinum aqua marina infusa suauius efficit: unde Plauti iocus Rudẽte. *Quasi uinis Græcis Neptunus nobis suffudit mare.*

-herus] dominus cœnæ. Nasidienus.

Albanum] de uino Albano sic Athen. lib. 1. γίνεται καὶ περὶ τὴν Καμπανίας Κύμην ὁ καλούμενος Ἀλβανὸς, πότιμος, κοῦφος ἀπὸ ἐτῶν πέντε. id est, nascitur autem, & in agro Cumano, qui est in Campania, uinum Albanum quod appellatur, ad potionis

potionis usum accommodatum, & leue ab annis quinque.

Diuitias miseras] Alij putant orationem esse hominis suam copiam extenuantis hoc modo: habemus (inquit Nasidienus) utrunque, uidelicet Albanum, & Falernum, si tibi magis placent, quàm, quæ tibi ministrantur: atque ita hæc uerba *Diuitias miseras*, dicendum erit cohærere cum superioribus uerbis *habemus utrunque*: alii *Diuitias miseras* existimant esse uerba Horatii, & ita, à superiore uersu separanda, hoc modo. ô Diuitias miseras Nasidieni: ô hominem miserè diuitem. Muretus hanc sententiam probat: mihi illa probabilior uidetur.

- sed queis cœnantibus vnà] id est, sed quibus aliis conuiuis unà cœnantibus libenter, & iucundè cœnaris, liberaliterq; acceptus sis, scire peruelim.

- pulchrè fuerit tibi] benè fuerit tibi, iucundè uixeris. vide sup. annot. ad saty. I I. huius lib. - *benè erat non piscibus urbe petitis*.

- quos Mæcenas addux. vmbr.] umbræ appellantur, ut dicemus ad epist. ad Torq. lib. I. conuiuæ non uocati illi quidem à conuiuatore: uerum tamen eum, qui uocatus est, secuti. sed quæri potest quos dicat Fundanius umbras fuisse Mæcenatis, Balatronem'ne & Vibidium, an Nomentanum, & Porcium? si Balatronē & Vibidium, prouocabulum *quos* referetur ad ea, quæ antecedunt: si Nomentanum & Porcium, hic erit ordo uerborum, & Nomentanus erat supra ipsum Mæcenatem: Porcius infrà, quos quidem Mæcenas secum adduxerat non inuitatos à Nasidieno: & ita Aldus Manutius. Puto autem hîc treis lectos fuisse: in uno Fundanium, Viscum Turinum, Varium: in altero Balatronem, Vibidium Nasidienum conuiuatorem: in tertio, Nomentanum, Mæcenatem, Porcium discubuisse. media inter lectos erat mensa. Constat autem Cassium Nomentanum fuisse luxuriosum, & perditum nepotem; de quo sup. saty. V I I I. lib. I. & alibi.

- super ipsum] sic habent libri ueteres, non suprà: quod malim tamen. & ita loquitur M. Tull. epist. ad Papirium Pætum lib. 9. *& quidem supra me Atticus, infra Verrius familiares tui*. omnino ego suspicor ab Horatio scriptum esse supra, uel certè super', id est, supera, seu supra. docent tamen nobiles grammatici, ueteres usurpasse *super* & *supera*, pro *supra*.

Ridiculus totas] Porcius in eo ridiculus, quòd totas uno haustu placentas deuorabat. libri aliquot veteres: in his Vat. unus, & Torn. habent *obsorbere*. quam scripturam probo. vt *obligurrire* apud Terent.

Nomentanus ad hoc] Nomentanus ad hoc fuerat à Nasidieno uocatus, uel à Mæcenate ductus, ut si quid esset obsonij lautioris, quod alijs obscurum, atque incognitum esset, digito indicaret. erat enim hic Nomentanus insignis obsoniorum artifex, iudex, & helluo.

- nam cetera turba] nam nos harum deliciarum rudes, & imperiti, comedimus aues, conchilia, &c.

Longe dissimilem noto] quæ omnia succum continebant nobis incognitum, longeq; ei succo dissimilem, qui uulgo est notus.

- passeris] piscis plani: qui à rhombo, hoc tantùm differt, quòd rhombo situs corporis dexter resupinatus est: passeri læuus. Plin. lib. 9.

- porrexerat] sic reperi scriptum in tribus Vat. & Iann.

- melimela] μελίμηλα, mâla mellei saporis.

- damnosè] plurimum. nā damno conuiuatoris supra modū bibunt conuiuæ.

- moriemur inulti] iocus: quasi ita dicat. parest nos Nasidieno, qui nos inuitauit, hanc gratiam referre, ut plurimum bibamus: uel dic iocum in eo consistere, quòd oratio eorum, qui in ancipiti, & aduerso prælio, quamplurimis hostibus interfectis, mori decreuerunt, ad certamen poculorum transfertur. Virg. Aen. II.

- *nunquam*

– nunquam omnes hodie moriemur inulti.

Et calices poſcit] ſic efferunt Græci αἰτεῖ μείζους ſubaudi κύλικας. uide annot. ad Od. IX. epod. *poſcit* autem habet cod. unus Vatic. Rain. Card. Torn. quos ſecutus ſum.

- vertere pallor] tum cœpit Naſidienus pallere.

- parochi] conuiuatoris, qui cœnam præbebat. aliàs parochum appellant παρὰ τὸ παρέχειν, eum, qui ſalem, acetum, oleum, ligna, & ſimilia præbet legatis aut magiſtratibus, ut diximus ſup. ad ſat. I I I. lib. I. ex quo parochia. M. Tull. epiſt. ad Att. lib. I 3. epiſt. I. *Omnino eum Sextius noſter parochijs publicis occupauit, quod quidem facilè patior. Veruntamen, quòd mihi magno beneficio meo magna cum fratribus illius neceſſitudo eſt, inuito eum per litteras, ut apud me diuerſetur.*

- acreis] qui largiter, & ſupra modum bibunt. ut ſat. 2. huius lib. *acria pocula.*

- exſurdant] hebetant, obtundunt. tralatio eſt ab aurium ſenſu ad guſtatum. palato enim iudicantur ſapores.

Inuertunt Aliſanis] id eſt, uini cados inuertentes, totos exhauriunt poculis Aliſanis. M. Tull. orat. pro Plancio. *totus ille tractus celeberrimus Venafranus, Aliſanus.* iam illud inuertunt uinaria, dictum, ut uertere cados. Od. XXIX. lib. 3. *Non antè uerſo lene merum cado.* Vertebantur enim cadi, & ſimilia uaſa uinaria, cum uinum ex iis promebatur.

- imis] qui accumbebant in imis lectis, ſeu in infimis lectorum partibus, ut epiſt. ad Loll. 2. lib. I. *imi Deriſor lecti.*

Conuiuæ lecti] conuiuæ honoratiores, qui ſummi accumbebant.

- ſquillas] ſuprà ſaty. 4. *Toſtis marcentem ſquillis recreabis*, &c. *Potorem.*

- natantes] in iure, quod iamiam deſcribet.

- porrecta] muræna procera in patina expoſita. participium *porrecta* declarat murænæ magnitudinem, ac proceritatem. ſic ſup. ſat. I I. huius lib. *Porrectum magno magnum ſpectare catino Vellem, ait Hargyijs gula*, &c.

- hæc grauida (inquit)] ſi uerum eſt, quod de muræna traditum eſt, eam cum ſerpente commiſceri, cibus eſt non tam ſuauis, quàm periculoſus. Oppianus quidem lib. I. ἁλιευτ. hanc uulgatam de muræna opinionem non prætermiſit. ſic enim ſcribit. Ἀμφὶ δὲ μυραίνης φάτις ἔρχεται ὡς ἀίδηλος, Ὡς μιν ὄφις γαμέει τε, καὶ ἐξ ἁλὸς ἔρχεται αὐτὴ Πρόφρων ἱμείρουσα παρ' ἱμείροντι γάμοιο, &c.

- ſub hoc] cum allata eſſet muræna, atque appoſita. *ſub hoc*, id eſt, hoc ipſo tempore: uel circiter hoc tempus.

- deterior carne] deteriore carne futura, ſi poſt partum capta eſſet.

His miſtum ius eſt] ius ex his, quæ ſequuntur, temperatum eſt: ex his conſtat, nempe ex oleo Venafrano, garo optimo, uino quinquenni Italico, & Chio, pipere albo, aceto Methymnæo.

- oleo, quod prima Ven. p.] oleo totius Venafrani tractus præſtantiſſimo: uel eo oleo, quod primum expreſſum eſt. oleum Venafranum in primis laudabatur: ut ſup. ſaty. 4. = *inſuper addes, Preſſa, Venafranæ quod baca remiſit oliuæ.*

- piſcis Iberi] id eſt, ſcombri. Laudatiſſimum fuiſſe garum, quòd ex ſcombris maceratis, ac liquefactis eſſet confectum, ſuprà notauimus: quod item teſtatur Strabo lib. tertio. cuius uerba refert Athenæus lib. 3. δειπνοσοφ. Στράβων δ' ἐν τρίτῳ γεωγραφικῶν πρὸς τῇ Ἡρακλέους φησὶ νήσοις κατὰ Καρχηδόνα τὴν καινὴν, πόλιν εἶναι Σεξιτανίαν, ἐξ ἧς καὶ τὰ ταρίχη ἐπωνύμως λέγεσθαι, καὶ ἄλλην σκομβροαρίαν ἀπὸ τῶν ἁλισκομένων σκόμβρων· ἐξ ὧν τὸ ἄριστον σκευάζεσθαι γάρον, id eſt, *Strabo autem lib. 3. Geograph. ait ad Herculis inſulas circa Carthaginem nouam, urbem eſſe Sexitaniam: ex qua ſalſamenta quædam quaſi gentili nomine appellari, & aliam ſcombrorum prædam, à ſcombris,*

bris, qui eo loco capiantur: ex quibus optimum garum confici.

-citra mare nato] Italico. significat uinum Italicum quinquenne adhibitum esse in hoc iure coquendo: sed eidem iam cocto uinum Chium esse infusum. Verùm si legamus *coctæ*, hic erit sensus: in muræna coquenda uinum Italicum adhibitum esse, sed ei iam coctæ, uinum Chium.

Dum coquitur] ius: uel muræna, si legamus *coctæ*.

-cocto] iuri cocto uinum Chium est aptissimum. sed quidam libri calamo exarati habent *coctæ*, uidelicet murænæ.

-ac. Quod Methym.] aceto, ex uino Lesbio corrupto.

Erucas uirideis inulis ego pr.] Ego hunc locum in omnibus libris depravatum, duarum litterarum duntaxat, in duabus uocibus, immutatione emendaui: & cum anteà legeretur, *inulas ego Primus amaras*, ego *inulis ego primus amaris*, restitui: coniecturam meam compluribus uiris doctiss. approbantibus: quorum uerborum, atque adeò, cuius totius loci hic ordo, hæcq; sententia est. Ego primus omnium monstraui, hoc est, docui incoquere inulis amaris erucas uirideis, ut melius, quod Græci dicunt ὡς ἄμεινόν τι, id est, tanquam melius quiddam ea muria, quam testa marina, nempe echinus, remittit. Curtillus autem monstrauit incoquere illotos echinos inulis. hæc igitur uerba *illotos*, seu *illutos Curtillus echinos*, includenda sunt interpositionis nota. Iam hoc loquendi genus, *erucas inulis incoquere*, cùm sit alijs Latinis usitatum, tùm Horatio. Virg. Georg. 4. *Huius odorato radices incoque Baccho*. Hor. Od. 3. epod. *Num uiperinus his cruor Incoctus herbis me fefellit?* Quod autem ad hoc attinet, *ut melius*, tale est illud, quod est in hac eadem saty. *Et leporum auulsos, ut multo suauius armos*, id est, ut rem multo suauiorem: uel, ut multo suauius quiddam. Echinum piscem porrò diximus ex genere testaceorum ad illum locum, *Horret capillis, ut marinus asperis Echinus*, Od. v. epod. sed non dissimulabo, me in duobus Vatic. cod. & in Iann. scriptum reperisse, *Erucas uirideis, inulasq; ego prim. am.* &c. quam scripturam ideò non sequor, quia fit mihi uerisimile copulationem *que* ab aliquo semidocto scripturæ iam corrutæ fuisse additam.

In patinam] in eam patinam, in qua inerat muræna illa porrecta.

-pulueris atri, Quantum] tantùm, subintellige. vt saty. III. huius lib. *Frumenti, quantùm metit Africa.*

-maius ueriti] fortasse totius domus ruinam.

Rufus] Nasidienus conuiuator, cœnæ pater.

-posito capite] demisso capite, & ita mæstus. καταβαλὼν τὴν ὄψιν, ἢ τὴν κεφαλήν.

-immaturus] ætate ad mortem immatura.

-flere] flebat: vel flere cœpit.

-sapiens] vel sapiens in ea disciplina, quæ ad obsoniorum apparatum, & uentris, gutturisq; uoluptatem pertinet: vel *sapiens*, cui palatus sapiebat: uel quòd sapientis esse velit, hilariter & iucundè viuere, vt Od. XI. lib. I. -*sapias: vina liques.* &c.

Tolleret] in spem meliorem erigeret, excitaret, solaretur.

-vt semper. &c.] quàm, ὡς. sic sup. saty. 6. - *vt tu Semper eris derisor?*

-suspendens omnia naso] omnia deridens. suprà saty. VI. lib. I.-*naso suspendis adunco Ignotos.*

Hæc est conditio uit.] sermo dissimulationis, & urbanitatis plenus.

-tuo] alloquitur Nasidienum conuiuatorem.

Te'ne, ut ego] te'ne æquum est sollicitari, & laborare ut lautè accipiar? ne

panis,

panis, &c. sic Phorm. ille apud Ter. Phorm. *Te'ne asymbolum venire unctum, atque lautum è balneis, Ociosum ab animo: cum ille & cura, & sumtu absumitur, Dum tibi sit, quod placeat? ille ringitur, vt tu rideas, Prior bibas, prior decumbas? cœna dubia apponitur?*

-torquerier] cruciari, angi. vt epist. ad Loll. lib. 2. *Ludentis speciem dabit, & torquebitur.*

-si patinam pede l. f.] si quis puer, seu minister non minus ineptus, aut absurdus, quàm agaso aliquis, offenso pede patinam frangat.

Sed conuiuatoris, &c.] id est, quemadmodum imperatoris ingenium in rebus aduersis perspicitur, & elucet, in secundis obscurum est: sic & conuiuatoris prudentiam declarat casus aliquis aduersus, qui in conuiuio interuenerit. Cæsar tamen lib. 7. de bello Gall. *res aduersas imperatorum auctoritatem minuere* scribit.

-quæc. preceris] quæcunque optes: ὅσα εὔχοιο. Dij faxint, ut omnia tibi ex sententia succedant. *omnia optata tibi à Dijs contingant.*

-comis] urbanus, εὐτράπελος, facetus.

Et soleas posc.] ex hoc loco intelligere, & colligere licet, conuiuas soleas ponere solitos esse antequàm accumberent.

-in lecto quoque] ex hoc loco perspicuum est, non omnes conuiuas in uno lecto accubuisse, sed plures lectos fuisse. *uideres* autem videtur positum pro *audires*. audiuntur enim susurri, non videntur.

-stridere] à uerbo *strido*. licebat (inquit) uidere, seu audire conuiuas in singulis lectis consusurrantes. Secreta autem aure diuisos susurros dicit, quia non communiter inter se consusurrabant, sed separatim terni in singulis lectis: neque collatis omnium capitibus, sed pro numero lectorum separatis.

Nullos his mall. l. f.] Horatius loquitur. his id est, quàm hos.

Redde] renuncia, refer. tralatio est. nam reddere is propriè dicitur, cui datum est, vel qui eripuit, aut abstulit.

-num sit quoque fracta lag.] num, quemadmodum aulæa corruerint, ita etiam lagenæ fractæ sint.

-ridetur] dum ridetur à conuiuis. dum rident conuiuæ.

-fictis rerum] ob res confictas: rebus confictis. similia sunt illa *abdita rerum, amara curarum, opaca domorum,* &c. quæ notauimus ad Od. XII. lib. 4.

Balatrone secundo] id est, Balatrone approbante: ex sententia Balatronis: fauente, & applaudente, seu adiuuante Balatrone. sic suprà *-rumore secundo*. lege annot. ad epist. ad Fuscum Arist. lib. 1. M. Tull. ad Q. Fratr. lib. 2. *Vatinium arbitratu nostro concidimus, Dijs, hominibusq; applaudentibus.*

Nasidiene redis mut. fr.] ἀποστροφὴ ad Nasidienum. sed hoc sentit: Nasidienus mutatæ frontis redit, id est, Nasidienus hilarior & lætior redit.

Mazonomo.] genus est lancis prægrande.

-sparsi] aspersi, conspersi. ut saty. 4. huius lib. *Corycioq; croco sparsum stetit.*

Pinguibus & ficis past. iec. ans.] iecur saginatum, & auctum pinguibus ficis. Athen. lib. 9. scribit tanto in pretio fuisse ueteribus anseris iecur, ut essent apud eos χηνοβοσκοί, id est, anserum pastores, qui anseres ita alerent, ut eorum iecur mirificè augeretur: quod item tradit Plinius. Ego in Italia idem uidi factitari. sed quo modo, aut qua arte id fieret, non quæsiui.

Et l. a. vt multo suau.] tanquam suauius quiddam. sic sat. 4. huius lib. *Fæcundi léporis sapiens sectabitur armos.* cod. Tornes. *Et léporis uulsos.*

-edit] in duob. cod. Vat. Iann. Torn. legitur, *edit*, ab edim is, it, ut sup.

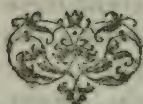
Od. 3. ep. *Edit cicutis allium nocentius*. ſic & Plaut. in Pœnulò. *Eſt domi, quod edimus*.

Suaueis res] appoſitio eſt, ut Gramm. appellant. *merulas & palumbes, ſuaueis res*. merulæ illæ, & palumbes ſine clune (inquit) ſuaues res eſſent, niſi dominus ineptè; & loquaciter de earum naturis & cauſis diſſereret. Fortaſſe conuiuatorum quorundam ineptias, inſcitiam, & ſtultitiam notat, qui ſingularum rerum, quæ apponuntur, naturas & cauſas nimis ſubtiliter, & odiosè commemorant. Ita fit interdum, ut, dum uel ingenium ſuum intempeſtiuè, atque ineptè oſtentant, uel imprudentes aliquid de cibis appoſitis proferunt, quod parum placeat: conuiuas ab edendo abſterreant. huc fortaſſe pertinet, quod ſcribit Plutarch. lib. 7. ſympoſ. καὶ περὶ οἴνων διαφορᾶς, καὶ μύρων ἐρωτᾷν καὶ διαπυνθάνεσθαι, φορτικὸν κομιδῆ, καὶ νεόπλουτον, id eſt, *& de uinorum, unguentorumq; differentia rogitare, & quærere, pingue, & ineptum, & hominis nuper diuitis facti proprium eſt*. Acron. neſcio quid de vermibus comminiſcitur. quod commentum ſi cui probatur magis, non equidem inuideo.

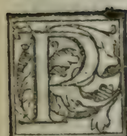
Canidia] Canidiam Veneficam, quam, ut apparet, odio Vatiniano perſequebatur, etiam hic inſectatur, mordet, & lacerat non mimico, aut ſatyrico, hoc eſt urbano, ſed planè hoſtili, & Theonino dente.

EPISTOLARVM
LIBER PRIMVS.

AD MAECENATEM. I.

RIMA dicte mihi, summa dicende camœna,
Spectatum satis, & donatum iam rude, quæris
Mæcenas iterum antiquo me includere ludo.
Non eadem est ætas, non mens. Veianius, armis
Herculis ad postem fixis, latet abditus agro:
Ne populum extrema toties exoret arena.
Est, mihi purgatam crebrò qui personet aurem:
Solue senescentem maturè sanus equum, ne
Peccet ad extremum ridendus, & ilia ducat.
Nunc itaque & versus, et cetera ludicra pono: (sũ
Quid verũ, atq; decẽs, curo, et rogo: et omnis in hoc
Ac, ne fortè roges, quo me duce, quo Lare tuter:
Nullius addictus iurare in verba magistri,
Quò me cunque rapit tempestas, deferor hospes.
Nunc agilis fio, & mersor ciuilibus vndis
Virtutis veræ custos, rigidusq́; satelles:
Nunc in Aristippi furtim præcepta relabor;
Et mihi res, non me rebus subiungere conor.
Vt nox longa, quibus mentitur amica, diesq́;
Longa videtur opus debentibus: vt piger annus
Pupillis, quos dura premit custodia matrum:
Sic mihi tarda fluunt, ingrataq́; tẽpora, quæ spem,
Consiliumq́; morantur agendi nauiter id, quod
Aequè pauperibus, prodest, locupletibus æquè:
Aequè neglectum pueris, senibusq́; nocebit.

COMMENTARII.

In hac epistola plurima elucent & verborum, & sententiarum lumina: elegantissimæ insunt in ea translationes, & allegoriæ, aliæq́; uerborum immutationes, & sentẽtiarum formæ. Res quidem ipsæ è media philosophia petitæ, atque è liquidissimis Academiæ fontibus haustæ sunt, vt facilè appareat Horatium iam natu grandem, iocis, & nugis relictis, ad studium seuerius, & sene dignius transire meditari. Perpetua autem est in hoc principio tralatio: quam sic explico, Mæcenas, quem ego primis meis uersibus prædicaui, laudaui, atque ornaui: quemq; meis vltimis scriptis laudare, & ad immortalitatem consecrare institui, debeo

Restat, ut his ego me ipse regam, solerq; elemētis.
Non possis oculo, quantùm contendere Lynceus:
Non tamen iccirco contemnas lippus inungi:
Nec, quia desperes inuicti membra Glyconis,
Nodosa corpus nolis prohibere chiragra.
Est quadam prodire tenus, si non datur ultrà.
Feruet auaritia, miseroq; Cupidine pectus?
Sunt verba, & voces, quibus hunc lenire dolorem
Possis, & magnam morbi deponere partem.
Laudis amore tumes? sunt certa piacula, quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.
Inuidus, iracundus, iners, vinosus, amator,
Nemo adeò ferus est, ut non mitescere possit,
Si modò culturæ patientem commodet aurem.
Virtus est vitium fugere: & sapientia prima,
Stultitia caruisse. vides, quæ maxima credis
Esse mala, exiguum censum, turpemq; repulsam,
Quanto deuites animi, capitisq; labore.
Impiger extremos curris mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per igneis.
Ne cures ea, quæ stultè miraris, & optas:
Discere, & audire, & meliori credere non vis?
Quis circum pagos, & circum compita pugnax,
Magna coronari contemnat Olympia, cui spes,
Cui sit conditio dulcis sine puluere palmæ?
Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.
O ciues, ciues: quærenda pecunia primùm est,
Virtus post nummos. hæc Ianus summus ab imo
Prodocet: hæc recinunt iuuenes dictata, senesq;
Læuo suspensi loculos, tabulamq; lacerto.
Si quadringentis sex septem millia desint,
Est animus tibi, sunt mores, & lingua, fidesq;:
Plebs eris. at pueri ludentes, rex eris, aiunt,
Si rectè facies. hic murus aëneus esto,
Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.
Roscia, dic sodes, melior lex, an puerorum est
Nænia, quæ regnum rectè facientibus offert,
Et maribus Curijs, & decantata Camillis?
Is'ne tibi melius suadet, qui, ut rem facias, rem
Si possis rectè: si non, quocunque modo rem:

quidem certè: tu me ad pristinum illud scriptionis genus, nempe ad versus lyricos, & (si satyræ in scriptis ludicris numerādæ sunt, ut quidam volunt) ad satyras reuocare, & perpellere conaris, me (inquā) ex meis scriptis, quæ ad hominum manus peruenerunt, satis à populo cognitum. verùm hæc ætas aliam vitam, alios mores, aliud studium denique postulat. uersus lyricos feci partim iuuenis, partim ætate virili, ac media: satyras scripsi ludibundus: quibus comiter, & vrbanè hominum mores reprehendi. neque mihi scribendi vel voluptatem turpem, vel laborem recusandum esse duxi. Nunc autem ætate iam ad senectutem præcipitata, periculum esse puto, ne, si me iterum ad uersus scribēdos, & ceteras res ludicras conferam, & ita me populi iudicio deintegro committam, meam canitiem populo deridendam propinem.

Prima dicte mihi, summa, &c.] sic Hom. ἐπὶ τοῦ βασιλέως, Ἐν σοὶ μὲν λήξω, σέο δ' ἄρξομαι. & Theocr. ἐγκωμ. πτολεμ. Ἀνδρῶν δ' αὖ Πτολεμαῖος ἐνὶ πρώτοισι λεγέσθω, Καὶ πύματος, καὶ μέσσος· ὁ γὰρ προφερέστατος ἀνδρῶν. & Theognis, Ὦ ἄνα Λητοῦς υἱὲ, Διὸς τέκος, οὔποτε σεῖο Λήσομαι ἀρχόμενος, οὐδ' ἀποπαυόμενος. Ex hoc loco argumentantur quidam epistolas postremo loco ab Horatio esse scriptas, & postremo loco esse locandas.

– summa] suprema, vl-tima

Vt propius spectes lacrymosa poëmata Puppi:
An, qui fortunæ te responsare superbæ
Liberum, & erectum præsens hortatur, & optat?
Quòd si me populus Romanus fortè roget, cur
Non, vt porticibus, sic iudicijs fruar ijsdem,
Nec sequar, aut fugiam, quæ diligit ipse, vel odit:
Olim, quod vulpes ægroto cauta leoni
Respondit, referam: quia me vestigia terrent
Omnia te aduersum spectantia, nulla retrorsum.
Bellua multorũ es capitũ. nã quid sequar? aut quẽ?
Pars hominum gestit conducere publica: sunt, qui
Frustis, & pomis viduas venentur auaras,
Excipiantq; senes, quos in uiuaria mittant.
Multis occulto crescit res fænore. verùm
Esto alijs alios rebus, studijsq; teneri:
Iidem eadem possunt'ne horam durare probantes?
Nullus in orbe sinus Baijs prælucet amœnis,
Si dixit diues: lacus, & mare sentit amorem
Festinantis heri. cui si vitiosa libido
Fecerit auspicium: cras ferramenta Theanum
Tolletis fabri. lectus Genialis in aula est?
Nil ait esse prius, melius nil cælibe vita.
Si non est: iurat benè solis esse maritis.
Quo teneam vultus mutantem Protea nodo?
Quid pauper? ride. mutat cœnacula, lectos,
Balnea, tonsores: conducto nauigio æquè
Nauseat, ac locuples, quem ducit priua triremis.
Si curtatus inæquali tonsore capillos
Occurri: rides. si fortè subucula pexæ
Trita subest tunicæ: vel si toga dissidet impar:
Rides. quid, mea cum pugnat sententia secum?
Quod petijt, spernit: repetit, quod nuper omisit:
Aestuat, & vitæ disconuenit ordine toto:
Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis.
Insanire putas solennia me: neque rides:
Nec medici credis, nec curatoris egere
A prætore dati: rerum tutela mearum
Cum sis, & prauè sectum stomacheris ob vnguem
De te pendentis, te respicientis amici.
Ad summam, sapiens vno minor est Ioue, diues,

tima, ut Od. XXVIII. lib. 3. *Summo carmine, quæ Cnidon, Fulgentesq; tenet Cycladas.*

Spectatum satis] satis perspectum, & cognitum, δοκιμασθέντα. nota sunt illa loquendi genera apud M. Tull. *spectata uirtus, spectata fides, spectata nobilitas*, quæ trãslata sunt ab histrionibus, & gladiatoribus. Terent. in Andr. *enimue rò spectatum satis putabã, & magnum exemplum continentiæ*. pertinet etiam interdum ad nummos. Plaut. in Persa. *Non hercle quoi nunc hoc dem spectandum, scio.*

-& donatum iam rude] liberati gladiatores rude donabantur. M. Tul. Philipp. 2. *Tam bonus gladiator rudem tam citò accepisti?*

-quæris Mæcenas iter. ant.] translatio sumta à gladiatoribus. significat autem per ludũ antiquum, uersus lyricos, atque amatorios, & fortasse etiam satyras omne genus versuum. Iã hoc genus loquendi *quæris includere*, Horatio vsitatum, ut annotauimus ad Od. XV. lib. 1

Veianius] gladiatoris nomen.

Herculis ad postem fixis] Herculi consecratis, & ad eius ædem suspensis.

-latet abditus agro] delitescit in agro, artearmorum ludicra omissa.

Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum:
Præcipuè sanus, nisi cum pituita molesta est.

Ne populum extrema toties] id est, ne toties populo supplicet, ut cum libertatem exoret. sed potest'ne sæpius exorari, seu obtineri libertas? eueniebat interdum, ut boni gladiatores, tametsi à populo libertatem obtinuissent, tamen propter excellentiam, in ludum iterum, atque iterum reuocarentur, atque adeò retraherentur. Iam locus, in quo gladiatores decertabant, arena appellabatur. *extrema* autem dixit, quia ab extrema parte arenæ gladiatores à populo libertatem petere solebant.

-purgatam] sic Plautus Mil.glor. *Perpurgatis ambo damus tibi operam auribus*. contrà epist. prox. *Auriculas citharæ collecta sorde dolentes*.

-purg. pers.aurem] id est, qui me moneat non auersum à monitis. *personet aurem* autem idem ualet, quod per aurem sonet. quale est illud Od. VII.lib. 2. - *quis vdo Deproperare apio coronas, Curat've myrto?* pro eo quod est, de vdo apio properare coronas curat, aut myrto. cuius generis aliquot exempla ad illum locum collegimus. alioqui *personare* uerbum est absolutum & compositum: quod cum sexto casu iungi solet, ut Od. XVII. libro 1. - *dulci Tyndari fistula Valles, & usticæ cubantis Læuia personuere saxa*. & M. Tull. in Pisonem, *cum collegæ tui domus cantu, & cymbalis personaret*. uide plura ad Od. illam XVII. lib. 1.

Solue senescentem] huc pertinent uersus Ennij, *Sicut fortis equus, spatio qui sæpe supremo Vicit Olympia, nunc senio confectu' quiescit*.

-ilia ducat] ægrè spiritum ducat, spiritus difficultate laboret, ilia trahat, vt loquitur Plin. lib. 26.

-versus, & cetera ludicra] omnes ferè per uersus, & ludicra, carmina lyrica significari putant. Non desunt tamen, ijq; docti, qui etiam satyras in numero scriptorum ludicrorum habent, multoq; adeò magis, quàm Odarum libros. sic enim disputant illi, Satyrarum locutio sermo merus est, nihilq; ex satyris Horatius, præterquam risum legentium, quærit. Præterea duobus locis satis apertè declarat, satyras scriptionis genus esse ludicrum: uno, qui est saty.X. lib. 1. - *hæc ego ludo, Quæ nec in æde sonent*, &c. altero, qui est saty. V. eiusd. - *vbi quid datur oci, Illudo chartis*. ego iudicium meum non interponam. hoc tantùm dicam, in satyris multum quidem inesse vrbanitatis, & comitatis, & ioci: sed Horatium tamen, dum ridere, & iocari, & ludere uidetur, plerunque in eis res serias agere: hìc autem satis planè (ut mihi quidem uidetur) quid sentiat, verbis exprimere, atque eloqui, nempe se uersuum faciendorum finem facere, iocos omnes, amores, conuiuia, nugas, res omneis ludicras denique omittere, seseq; totum ad Philosophiam, tanquam uitæ superioris emendatricem, & omnium uirtutum, uitæq; adeò beatæ effectricem, conferre in animo habere: quibus consentaneum est illud in epist. II.lib. 2. in extrem. *Nimirum sapere est abiectis vtile nugis: Et tempestiuum pueris concedere ludum, Ac non verba sequi fidibus modulanda Latinis, Sed ueræ numerosq;, modosq; ediscere uitæ*. Idem eadem epist. duabus antè pagellis, ait annos, & ætatem ingrauescentem sibi eripuisse *iocos* omneis, *Venerem, conuiuia, ludum*. *Tendunt* præterea (inquit) *extorquere poëmata*.

-omnis in hoc sum] totus in hoc sum. sic saty. IX. lib. 1. *Nescio quid meditans nugarum, totus in illis*.

Condo, & comp. quæ m. &c.] non dicit se ea scribere, quæ mox in lucem edere, & diuulgare possit, sed ea congerere, & recondere in animo, quæ mox ad usum suum, & ad rectè, sapienter, & uirtuti conuenienter uiuendi facultatem sumere, & depromere queat. allegoria est ducta ab eo, qui in

penu,

penu, ſeu in apotheca recondit res ad uictum neceſſarias, quas ſuo tempore depromat, & quibus, cum opus ſit, utatur. ut epiſt. 11. huius lib. *-ualeat poſſeſſor oporter, Si comportatis rebus benè cogitat uti*. his adde exemplum formicæ, quod eſt ſaty. 1. lib. 1.

Quo Lare] qua familia: ſeu quo familiæ duce. erant enim plures Philoſophorum familiæ, ut familia Platonis, & Academicorum, familia Ariſtotelis, & Peripateticorum., Zenonis, & Stoicorum, &c.

Nullius addictus] videtur ſignificare ſe eſſe Academicum, quorum eſt nulli rei aſſentiri. qua de re M. Tull. lib. de finibus. Sed quòd ait ſe nullius in verba magiſtri iuraſſe, idem ferè dicit M. Tull. alijs verbis, in proœm. lib. 4. Tuſcul. *nos inſtitutum tenebimus, nulliſq; unius diſciplinæ legibus aſtricti, quid ſit in quaque re maximè probabile, maximè requiremus*. Idem in proœ. lib. 2. notans, ac deſcribēs eos philoſophos, qui uni diſciplinæ ſeſe dediderunt, eodem verbo utitur, quo Horat. *noſq; ipſos redargui, refelliq; patiamur. quod ij ferunt iniquo animo, qui certis quibuſdam, deſtinatiſq; ſententijs quaſi addicti, & conſecrati ſunt, eaq; neceſſitate conſtricti, ut etiam, quæ non probare ſoleant, ea cogantur conſtantiæ cauſa defendere*. In uoce *addictus* quidam ſubintelligunt *ſum*, ſed minus rectè. nam pertinet ad uerbum *deferor*, quod ſequitur. Addicti autem propriè dicebantur debitores, qui, cum damnati iudicatum ſoluere non poſſent, nexi, creditoribus in ſeruitutem addicebantur.

-iurare in uerba] ſuprà Od. xv. epod. *Sed iuremus in hæc*. & Od. xv. *In uerba iurabas mea*.

Quò me cunque rapit, &c.] tralatio perpetua eſt à nauigantibus ducta.

-agilis] quaſi ad agendum promtus, & expeditus, πρακτικός. ut epiſt. ad Loll. 2. hoc libro, *-agilem, nauumq; remiſſi*. & epiſt. ad Iul. Flor. eod. lib. *Quæ circumuolitas agilis thyma*.

-& merſor ciuilibus vndis] idem dicit. ſignificat enim ſe interdum Stoicorum, aut Peripateticorum diſciplinam colere, ac probare, qui ſapientem à reip. adminiſtratione non auocant, ut mox ex M. Tullio oſtendimus: interdum Cyrenaicis & Epicureis aſſentiri, qui ſapientem ad remp. acceſſurum negant. M. Tull. in orat. pro Sext. de Epicuro. *Sapientem omnia ſua cauſa facere, Remp. capeſſere hominem benè ſanum non oportere*. *merſor* autem ſcriptum reperi in trib. Vat. & Iann. & ſanè magis conuenit *undis* hoc uerbum, quàm *uerſor*. ſic ferè Catull. ad Manlium, *Accipe, queis merſer fortunæ fluctibus ipſe*.

Virtutis veræ cuſtos] quales ſunt Stoici, qui ſummum bonum, & uitam beatam in uirtute ponunt: aiuntq; etiam ſapientem ad Remp. adminiſtrandam acceſſurum. M. Tullius lib. 3. de finib. ſub Catonis perſona, *Cum autem ad tuendos, conſeruandoſq; homines hominem natum eſſe videamus: conſentaneum eſt huic naturæ, vt ſapiens uelit gerere, & adminiſtrare remp.*

-ſubiungere] ſic habent tres lib. Vatic. & item Iann. Faër. Torneſ. Rain. Card. quam ſcripturam probo, ut germanam, & ueram, reiecta altera, ut ſuppoſititia: quamuis & uerbum *ſummittere* ſciam huic ſententiæ conuenire.

Nunc in Ariſtippi] à quo Cyrenaica diſciplina manauit. M. Tullius Off. 3. *Atqui ab Ariſtippo Cyrenaici, atque Anniceri nominati omne bonum in uoluptate poſuerunt*, &c. de quo plura dicemus ad epiſt. ad Scæuam, hoc lib.

-amica] ἑταῖρα, ut epiſt. ad Vallam lib. 1. *Quod me Lucanæ iuuenem commendet amicæ*.

-opus debentibus] ijs, qui conducti ſunt, ut opus faciant.

-agendi nauiter id, quod, &c.] philoſophandi. nam ſapientiæ ſtudium æque pauperibus, ac diuitibus prodeſt, eiuſdemq; neglectio æquè pueris, ac ſenibus nocet.

Reſtat, vt his ego me, &c.] cum impeditus duris temporibus, & potentiorum, ac principum amicitia non poſſim operam omnem in ſtudium ſapientiæ conferre, reſtat ut his præmordijs, & elementis philoſophiæ me contentum eſſe oporteat.

Non poſsis oculo] à ſimili. Et ſi aliquis (inquit) tantùm oculorum acie ualere non poſſit, quantum Lynceus, non tamen oculorum morbum negligere debet.

[...]ceo adagio. 659.

Lynceus] de Lynceo notiſſima fabula eſt, eum uſque adeò ceteris oculorum acie præſtitiſſe, ut, quæ apud inferos agerentur, uideret. ſed plura de eo diximus ad ſaty. 11. lib. 1.

[...]cone Textor off. tomo. [...]ag. [...]. 168.

Nec, quia deſperes inuicti, &c.] Glyconem athletam fuiſſe uериſimilius eſt, quàm gladiatorem.

Nodoſa] quæ ueluti nodis quibuſdam uſum manuum, & articulorum impedit.

Eſt quàdam Prodire tenus] licet uſque ad certum aliquem finem progredi, ſi non licet ſuperare, aut tranſgredi. in tribus codicib. Vatic. & Torn. ſcriptum eſt *Eſt quodam*, ex qua ſcriptura feci *Eſt quadam*, quæ ſine dubio uera eſt.

-uerba & uoces] id eſt, carmina, & cantiones, &, (ut Græci uocant) ἐπῳδαὶ: ſed ſignificat ἀλληγορικῶς ſermones philoſophicos. M. Tull. ἐπῳδὰς quas appellant Græci, cantiones uidetur nominare in libro de claris orator. *Cum ego pro Titinia Cottæ perorauiſſem: ille* [Curio] *contra me pro Seruio Nænio diceret, ſubitò totam cauſam oblitus eſt, idq; ueneficijs & cantionibus Titiniæ factum eſſe dicebat.* Horatius uoces, & carmina appellat, ut & Virg. Pharmaceutria. *Carmina uel cælo poſſunt deducere lunam.* Tibullus cantus libro 1. eleg. VIII. *Cantus uicinis fruges traducit ab agris: Cantus & iratæ detinet anguis iter.* ſic nutrix illa apud Euripidem in Hippolyto, Phædram amore Hippolyti captam, & ex eo amore grauiter laborantem conſolans dicit, uoces eſſe nonnullas, & quædam carmina, quibus illa ægritudinem ſuam leuare poſſit, his uerbis, Εἰσὶν δ' ἐπῳδαί, καὶ λόγοι θελκτήριοι· φανήσεταί τι τῆσδε φάρμακον νόσου. ueteres autem tantam uim in huiuſmodi carminibus, ſeu cantionibus ineſſe putabant, vt eas etiam morbis, & uulneribus mederi exiſtimarent. Itaque Homerus ὀδ. τ. ſanguinem ex eo uulnere, quod Vlyſſis femori aper inflexerat, manantem, facit ἐπῳδῇ, id eſt, carmine, ſeu cantione, & quibuſdam vocibus cohiberi, his uerbis, Ὠτειλὴν δ' Ὀδυσῆος ἀμύμονος ἀντιθέοιο Δῆσαν ἐπισταμένως, ἐπαοιδῇ δ' αἷμα κελαινὸν Ἔσχετον. Et Pindarus εἰδ. γ. πυθ. cum expoſuiſſet, Aeſculapium Chironi in diſciplinam eſſe traditum, ut ab eo medendi ſcientiam diſceret, atque ad Aeſculapium poſteà conuenire & concurrere ſolitos, qui aut morbis affecti, aut ulceroſi, aut ſaucij eſſent; ſubiungit ad extremum, eam fuiſſe in Aeſculapio artis præſtantiam, ut quotquot ad ſe uenirent ægri, aut debiles, aut uulnerati, omneis malis ac laboribus leuatos abs ſe dimitteret, alios carminibus curans, alios potionibus, alios pharmacis, & medicamentis foris admotis, alios adhibita ſectione. uerba Pindari ſunt hæc. τοὺς μὲν μαλακαῖς ἐπαοιδαῖς ἀμφέπων, τοὺς δὲ προσανέα πίνοντας, ἢ γυίοις περιάπτων πάντοθεν φάρμακα, τοὺς δὲ τομαῖς ἔστασεν ὀρθούς. Idem εἰδ. η. Νεμ. ἐπαοιδαῖς δ' ἀνὴρ νόδυνον καί τις κάματον θῆκεν. Habuit, & Medea ſuas ἐπῳδὰς, de quibus Pauſan. in Corinth. Plato quoque in Euthydemo eorum artem, qui orationes componunt, cum arte excantatorum comparat, quia, quemadmodum hæc uiperas, phalangia, ſcorpios,

ſcorpios, & huiuſmodi animalia peſtifera, & morbos lenit, ac permulcet: ita illa iudicum, concionis, & multitudinis animos delinire ſolet. uerba Platonis ſunt hæc. ἡ μὲν γὰρ τῶν ἐπῳδῶν, ἔχεων τε, καὶ φαλαγγίων, καὶ σκορπίων, καὶ τῶν ἄλλων θηρίων τε καὶ νόσων κήλησίς ἐστιν· ἡ δὲ δικαστῶν τε, καὶ ἐκκλησιαστῶν, καὶ τῶν ἄλλων παραμύθια τυγχάνει οὖσα.

Laudis amore tumes?] φιλοτιμεῖς; ambitioſus es? ambitione laboras?

-piacula] καθάρματα. ſup. lib. 1. Od. XXVIII. *Teque piacula nulla reſoluent.*

-ter] τρίς. numerus eſt perfectus, ut annotauimus ad Od. 1. lib. 1.

-amator] ἐραστής. *amator* (inquit Donato) *corporis eſt, amicus animi.*

Nemo adeo ferus eſt] nemo adeo uitioſus eſt, quin uirtutem conſequi: nemo adeo immanis & ferus, quin exuere feritatem, & humanitate expoliri poſſit. Eſt autem vſus duabus translationibus, quæ mutuò non reſpondent, *ferus*, & *miteſcere*, cum feri manſueſcant potius, ſeu cicurentur: acerba miteſcant: præterea in uoce *culturæ* alia translatio ineſt: qua & M. Tull. uſus eſt Tuſc. II. -*cultura porrò animi philoſophia eſt*. Theognis autem longè aliter ſentit, nempe animi morbos nulla medicina ſanabiles eſſe. quòd ſi Deus (inquit) hanc medicis uim, ac facultatem dediſſet, ut uitium tollere, & malam mentem ſanare poſſent, magnam mercedem ferant.

Virtus eſt uitium fug.] Quinctil. lib. 9. cap. 3. ubi diſputat de figuris uerborum, ita hunc locum explicat. *Interim etiam dubitari poteſt, cui ſimile uitio ſit ſchema: ut in hoc. Virtus eſt uitium fugere. – Aut enim partes orationis mutat ex illo. Virtus eſt fuga uitiorum: aut caſus ex illo, uirtutis eſt uitium fugere.*

-turpémq; repulſam] cur turpem? quia turpe eſt petijſſe magiſtratum, & non obtinuiſſe. ſed M. Tull. in orat. de Aruſp. reſponſ. eos repulſos eſſe dicit, non, qui aliquando honorem uitio ciuitatis, non ſuo, non ſunt aſſecuti: *nam id quidem* (inquit) *multis ſæpe optimis, atque honeſtiſſimis uiris áccidit: Repulſi ſunt ij, quos ad omnia progredientes, quos munera contra leges gladiatoria parantes, quos apertiſſimè largientes non ſolùm alieni, ſed etiam ſui, uicini, tribules, urbani, ruſtici repulerunt*. Hæc igitur duntaxat repulſa, Ciceronis ſententia, turpis eſt.

Impiger extre. curr. mer.] nauigas ad Indos. nam currere, & curſum, ad nauigationem pertinere: & currum pro naui uſurpari ſuprà oſtendimus. mercatores autem à mercibus & mercando ſunt appellati, quòd merces aliunde petãt, ſiue ementes, ſiue permutantes, quas in patriam ſuam deportent, ut eas pluris diſtrahant. cui rei multum diſſimilis eſt negociatorum ratio. negociantur enim uel arando, uel paſcendo, uel pecunijs occupandis, & exercendis, uel uectigalibus conducendis.

Per mare pauperiem fugiens, &c.] Theognidem uidetur expreſſiſſe, Χρὴ γὰρ ὁμῶς ἐπὶ γῆν τε, καὶ εὐρέα νῶτα θαλάσσης Δίζεσθαι χαλεπῆς κύρνε, λύσιν πενίης. Idem alibi non ſolùm per mare currendum cenſet, ut paupertatem fugiamus, uerùm etiam in mare deſiliendum, & ex altis, ac præruptis ſaxis præcipitandum, his uerbis. Ἣν δὴ χρὴ φεύγοντα καὶ εἰς μεγακήτεα πόντον Ριπτεῖν, καὶ πετρῶν, κύρνε, κατ' ἠλιβάτων.

-per ignes] per ignem, ſeu per ignes ire dicuntur, qui quippiam magno cum ſui capitis periculo moliuntur. Ariſtoph. in Lyſiſtrata κἄν με χρὴ διὰ τοῦ πυρὸς, Θέλω βαδίζειν.

Ne cures ea, quæ, &c.] hæc eſt huius loci ſententia. ut rem familiarem augeas, paupertatemq; fugias, terras omnes, & maria omnia peragras: ut non cures autem, & ut contemnas ea, quæ ſtultè admiraris, & concupiſcis, quales ſunt diuitiæ, honores, opes, potentia: diſcendi laborem perferre non uis, nec pru-

dentiori,

dentiori, ſapientiorió; credere? *ne* hoc loco ualet ut non, ne quis putet prohibendi uim habere.

Magna coronari contemnat] Quis in paruis, & uulgatis certaminibus ætatem ſuam conſumere, viresq́; conterere velit: certamina autem nobiliſſima, qualia ſunt Olympica, contemnat, præſertim cui vincendi ſpes proponatur, conditioq́; feratur non magno admodum labore ſuſcepto? profectò nemo. Ita ſtultum eſt pecuniarum, & inaniſſimarum rerum gratia totam uitam in moleſtiſſimis curis, ac laboribus traducere: animorum autem ſanandorum, & ſapientiæ parandæ cauſa diſcendi laborem perferre nolle. M.Tull.in orat. pro Flacco ait iocans, & Græcos irridens, Olympicorum certaminum uictoriam Græcis maiorem, & glorioſiorem fuiſſe, quàm Romanis triumphum. Et Plato Olympionicarum uitã pro beatiſſima poſuit.lib.5.de rep.ubi enumeratis ijs commodis, quibus fruentur: & incommodis, quibus liberabuntur ciues ij, quibus inter ipſos bona fuerint communia ſubijcit: ab his igitur malis omnibus erunt liberi, uitamq́; viuent Olympionicarum vita beatiorem. verba Platonis ſunt hæc, *ζήσουσί τε τοῦ μακαριστοῦ βίου, ὃν οἱ ὀλυμπιονῖκαι ζῶσι, μακαριώτερον. coronari Olympia* autem, genus eſt loquendi Græcum, pro coronari Olympiorum nomine.

- ſine puluere] ſine labore, Græci *ἀκονιτὶ* dicunt. Pauſan. *ἠλιακ. β. τότε μὲν δὴ τοῦ παγκρατίου τὴν νίκην ἀνὴρ ἐκ Μαντινέας Δρομεὺς ὄνομα πρῶτος, ὧν ἴσμεν, ἀκονιτὶ λαβεῖν λέγεται.* & Lucianus in dialogo quodam *ἀκονιτὶ κρατήσομεν*.

Virtus poſt nummos] huc pertinet illud Phocylidis, quod refert Plato lib. 3.de rep.his verbis. *φωκυλίδου γάρ, ἦν δ' ἐγὼ, οὐκ ἀκούεις πῶς φησι δεῖν, ὅταν τῳ ἤδη βίος ᾖ, ἀρετὴν ἀσκεῖν*; id eſt, Phocylidem (inquam) non audis, quemadmodum dicat, cum alicui ſuppetunt viuendi facultates, tum virtutem colere, atque exercere oportere?

Ianus ſummus ab imo] via quædam à Iani templo Romæ Ianus fuit appellata, in qua trapezitæ, & fœneratores habitabant. M.Tull.offic. lib.2.in extremo. *ſed toto hoc de genere, de quærenda, de collocanda pecunia, etiam de vtenda, commodius à quibuſdam optimis uiris ad medium Ianum ſedentibus, quàm ab ullis philoſophis ulla in ſchola diſputatur.* & Phil.VI. *Ianus medius in Antonij clientela ſit? quis unquam in illo Iano inuentus eſt: qui L. Antonio mille nummûm expenſum ferret?* erat autem templũ Iani in foro Romano.

Prodocet] ſic eſt legendum, & ita ſcriptum reperi in trib.cod.Vatic.& Rain. Card. Iann. Faër. Torn. *prodocere* autem eſt foris, & palam, & publicè docere. *pro* enim, ut alibi admonuimus, ſæpe idem ualet in compoſitione, quod foris, ſeu foras, & palàm.

- dictata] tralatio eſt à magiſtrorum dictatis. epiſt. ad Loll. II. huius lib. *Sic iterat uoces, & uerba cadentia tollit, Vt puerum credas ſæuo dictata magiſtro Reddere* M.Tull.de finib.4. - *quæ quidem res efficit, ne neceſſe ſit iiſdem de rebus ſemper quaſi dictata decantare.* Idem ad Qu.Fratr.lib.3. *præſertim cum illam orationem nemo lecturus ſit: meam in illum pueri omnes tanquam dictata, perdiſcant.*

Læuo ſuſpenſi loculos] hic uerſus reperitur ſaty.VI.lib.I.

Si quadring. ſex ſept. mill. deſ.] ideſt, ſi quadringentis millibus ſeſtertiûm, qui cenſus erat equeſtris, ſex, aut ſeptem millia deſunt, non eris eques: at plebs eris, id eſt, de plebe, ſeu plebeius: beatè autem viuere licet, etiam ſi quis non ſit eques. Iam *ſex ſeptem* dictum pro ſex, aut ſeptem. ſic M. Tull.ad Att.lib. 10. ep. cuius principium eſt. *Et ſi res ipſa monebat, &c. quippe qui florentiſſimus, ac nouus* VI. VII. *diebus ipſi illi egenti, ac perditæ multitudini in odium acerbiſſ. uenerit.*

- hic murus aëneus eſto] id eſt, in hac una re totius vitæ tuæ præſidium ſit poſitum,

positum,ut nullius flagitij tibi conscius sis,& ab omni culpa uaces. hæc sit tua arx, tuumq; propugnaculum; nullius turpitudinis tibi esse conscium.

Roscia dic sodes &] de lege Roscia sup. diximus ad Od.4. epod.

- an puerorum est] sic habent duo lib.Vatic.& Faërn.& Torn.in aliis lib.deest uerbum est.

Nænia] cantilena puerilis: carmen leue. sup. ad Od.1.lib.2.aliàs Nænia carmen, quod in funere cantabatur ad tibiam laudandi gratia. uide Festum. uidetur autem respexisse (& ita M. Ant. Muretus putabat) ad locum illum Platonis, qui est in Theæteto, his uerbis. ὁ μὲν ἁμαρτών, καὶ ὃς ἂν ἀεὶ ἁμαρτάνῃ, καθεδεῖται, ὥσπερ φασὶν οἱ παῖδες σφαιρίζοντες, ὄνος· ὃς δ' ἂν περιγένηται ἀναμάρτητος, βασιλεύσει ἡμῶν, καὶ ἐπιτάξει ὅ, τι ἂν βούληται, id est, qui peccauit, & qui semper peccauerit, sedebit asinus, ut aiunt pueri, pila ludentes: qui uerò non peccando superior fuerit, rex erit noster, & quicquid uolet, imperabit.

Et maribus Curijs, & decantata] à priscis illis Romanis mascula uirtute præditis, non mollibus, neque effæminatis decantata.

Isne tibi melius suadet.] puta Roscius Otho Rosciæ legis auctor.

- qui,vt rem facias] qui suadet, ut rem facias, si possis rem rectè facere.

Vt propius spectes lacry.poë.] ut sis eques Rom.& spectes ludos, & fabulas in quattuordecim ordinibus.

- lacrymosa poëmata.] tragœdias Puppii. de Puppio tragico nihil me legere memini.

- responsare] repugnare, obsistere, non succumbere. sic dixit, *Responsare cupidinibus* saty.vi.lib.2.

- præsens hortatur] qui præsens hortatur alterũ, magis commouet, quàm, qui absens per nuncium, aut per litteras. Sic Vlysses apud Hom.ὀδυσσ.μ.ununquēque sociorum hortatur astans,& præsens, ut remis enixè impulsis Scyllā, & Charybdin uitent. Αὐτὰρ ἐγὼ διὰ νηὸς ἰὼν ὤτρυνον ἑταίρους Μειλιχίοις ἐπέεσσι παρασταδὸν ἄνδρα ἕκαστον. & ἰλιάδ.μ. Δὴ τότε Πολυδάμας θρασὺν Ἕκτορα εἶπε παραστάς. Præterea maiorem uim habent, & plus ualent, qui præsentes sunt.ex quo præsentes Diuos dicimus. uide ann. ad Od.xxxv. lib.1.sic etiam loquitur M. Tull. lib. 3. accusat. *neque, cum præsens oraret, vt quamplurimum sereret*, &c. ibidem. *nisi litteras misissem: non est satis: nisi præsens confirmassem*.

- oprat] quidam lib.scripti. *orat.*

Olim,quod Vulpes ægroto cauta] Notissimus est hic Aesopi apologus. commemorat eum Plato in Alcibiade primo, seu de natura humana, eo loco, vbi ostendit,Lacedæmonem omnium Græcarum urbium auri, argentiq; esse plenissimam,atque opulentissimam propterea, quòd iam diu cùm ex omni Græcia, tùm interdum etiam ex Barbaria aurum eò ingrediatur, atque influat: effluat nunquam: quin planè (inquit) ut fabulatur Aesopus uulpem leoni dixisse: nummorum ingredientium quidem uestigia omnia ad Lacedæmonem uersa apparent: egredientium autem nulla extant. uerba Platonis sunt hæc, Ἀλλ' ἀτεχνῶς κατὰ τὸν Αἰσώπε μῦθον, ὃν ἡ ἀλώπηξ πρὸς τὸν λέοντα εἶπε, καὶ τοῦ εἰς Λακεδαίμονα νομίσματος εἰσιόντος μὲν τὰ ἐκεῖσε τετραμμένα, δῆλα· ἐξιόντος δ' οὐδαμῇ ἄν τις ἴδοι. cum his Horatianis consentanei sunt illi Lucillii uersus, qui extant apud Nonium. *Quid sibi uult,quare fit ut introuorsus, ut ad te Spectent, atque ferant uestigia se omnia prorsus?*

- multorum capitum] θηρίον πολυκέφαλον.

- conducere publica] ex quo dicti sunt publicani,qui uectigalia populi Ro. conducebant,ut,quo plus exigerent, quàm conduxissent, eo plus lucri facerent. conducunt etiam publica, qui opus aliquod publicum faciendum, qui exercitum alendum,

alendum, ac ueſtiendum ſuſcipiunt: cuius poſterioris exemplum pulcherrimum extat apud T. Liuium lib. 23. ad finem.

-ſunt, qui Fruſtis, & pomis, &c.] captatores: quod genus hominum deſcribit ſaty. v. lib. 2. & M. Tull. paradox. ὅτι οἱ σοφοὶ ἐλεύθεροι. &c. his uerbis: *hereditatis ſpes quid indignitatis in ſeruiendo non ſuſcipit? quem nutum locupletis orbi ſenis non obſeruat? loquitur ad uoluntatem, quicquid denunciatum ſit, facit, aſſentitur, aſſidet, miratur. quid horum eſt liberi?*

Excipiantq; ſenes] aptiſſimum uerbum ad exprimendam captatorum calliditatem, ac ſollertiam in ambiendis, & colendis ſenibus orbis. dicimus enim excipere, & exceptare piſces. M. Tull. eod. parad. *& uideat aliquem ſummis populi beneficijs uſum, barbatulos mullulos exceptantem de piſcina, & pertrectantem, & murænarum copia gloriantem.* uel dicendum potius excipere, eſſe hîc inſidioſè adoriendo capere, ut excipere aprum uenabulo, & excipere è prælio fugientes. uide annot. ad Od. XII. lib. 3.

-uiuaria] uiuaria, ſepta quædam loca, in quibus feræ uiuæ paſcuntur, leporaria appellat Varro, ut refert Gell. lib. 2. cap. XX.

-uerum, Eſto alijs alios, &c.] uerùm (inquit) cum tot ſint hominum capita, & tam uaria ingenia, concedendū eſt, ut alii alijs ſtudijs dediti ſint. Quid autē minus ferendum, quàm unum, eundemq; hominem nunc hoc, nunc illud probare? neque in una ſententia perpetuò manere? neque vnum conſilium diutius amplecti? Plato in Gorgia Socratem ita facit loquentem. καί τοι ἔγωγε οἶμαι ὦ βέλτιστε, καὶ τὴν λύραν μοι κρεῖττον εἶναι ἀνάρμοστόν τε, καὶ διαφωνεῖν, καὶ χορὸν, ᾧ χορηγοίην, καὶ πλείστους ἀνθρώπους μὴ ὁμολογεῖν μοι, ἀλλ᾽ ἐναντία λέγειν μᾶλλον, ἢ ἕνα ὄντα ἐμὲ ἐμαυτῷ ἀσύμφωνον εἶναι, καὶ ἐναντία λέγειν, id eſt, *Atqui equidem arbitror multo præſtare lyram mihi diſconuenire & diſcordem eſſe, & chorum, cui ego præpoſitus ſim, & complures homines mihi non aſſentiri, ſed potius aduerſari ſua oratione, quàm me, qui unus ſim, à meipſo diſcrepare, mecumque pugnantia loqui.*

-poſſunt'ne] ſecutus ſum hîc unum cod. Vatic. & Rain. Card. nam ceteri non habent particulam interrogantem *ne*.

-prælucet] amœnior eſt: præſtat. Sic *præniteat* dixit Od. XXXIII. lib. 1. pro eo, quod eſt, formoſior ſit, ſeu uideatur. – *cur tibi iunior Læſa præniteat fide.*

-lacus, & mare ſentit amorem] quia diues ſtatim eò materiam, cæmenta, ferramenta, & cetera comportari iubet, ut ibi ædificet.

-cui ſi uitioſa libido F. auſp.] propterea, quòd olim nihil ſuſcipiebat populus Rom. inauſpicatò: alioqui minus ſecundos rerum ſuſceptarum exitus, contemtioni religionis aſcribebat, fit vt auſpicium pro rei gerendæ ratione, & principio ſumatur. hoc igitur ſignificat Horat. ſi diuiti initium huius conſilij à uitioſa libidine natum ſit: ſi uitioſa libido, tanquam auis cantu, aut uolatu, auſpicium ratum fecerit, id eſt, diuitem impulerit, ut ædificet, ſtatim mutato conſilio fabros iubet ferramenta, ceteraq; ad ædificandum neceſſaria Theanum tranſportare.

-lectus Genialis in aula eſt?] maritus eſt? uxor eſt domi? *lectus Genialis* (inquit Feſtus) *qui nuptijs ſternitur, ex quo etiam appellatur.* M. Tull. in Cluentiana. *lectum illum Genialem, quem biennio antè filiæ ſuæ nubenti ſtrauerat, in eadem domo ſibi ornari, & ſterni iubet.* Virg. Aen. 6. – *lucent Genialibus altis Aurea fulcra toris.*

Nil ait eſſe prius, melius nil, &c.] quantum mali afferat mulier, & quæ ſint matrimonij incommoda, quæ rurſum commoda: & quæ ex uita cælibe naſcantur incommoda, pulchrè explicat Heſiod. in Theog.

-iurat bene ſolis] id eſt, iurat eos ſolos, qui uxorem duxerunt, beatos eſſe. notauimus alibi hoc genus loquendi, bene eſſe alicui.

Protea]

Protea] ad notiſſimam de Proteo fabulam pertinent ea, quæ ſunt ſaty.3. lib. 2. *Effugiet tamen hæc ſceleratus uincula Proteus, Cum rapies in iura malis ridentem alienis: Fiet aper, modò auis, modò ſaxum, & cum uolet, arbor.* eius auctor eſt Homerus ὀδυσ.λ. Αλλ' ἤτοι πρώτιστα λέων γένετ' ἠϋγένειος. Αυτὰρ ἔπειτα δράκων, καὶ πάρδαλις, ἠδὲ μέγας σῦς, Γίνετο δ' ὑγρὸν ὕδωρ, καὶ δένδρεον ὑψιπέτηλον: quam Virg. expreſſit his uerſibus Georg.4. *Fiet enim ſubitò ſus horridus, atraq; tigris, Squammoſusq; draco, & fulua ceruice leæna. Aut acrem flammæ ſonitum dabit, atque ita vinclis Excidet, aut in aquas tenueis dilapſus abibit.*

-æque Nauſeat] æquè faſtidioſus eſt: æquè faſtidio afficitur.

-priua] ſua, propria. priuos, priuasq; antiqui dicebant pro ſingulis, ut ſcribit Feſtus. Lucr. lib.4. *In multas igitur uoces uox vna repente Diffugit, in priuas quoniam ſe diuidit aureis.* Hor. ſat.v.lib.2. *-turdus, Siue aliud priuum dabitur tibi: deuolet illuc, Res ubi magna nitet domino ſene.* Iterum Lucr. lib.5. *Aera nunc igitur dicam, qui corpore toto Innumerabiliter priuas mutatur in horas.* T. Liuius lib. annalium 30. *ſenatusconſultum in hæc uerba factum eſt, ut priuos lapides ſilices, priuasq; uerbenas ſecū ferrent.*

Si curtatus] curtatus capillos, helleniſmus eſt, quale eſt *odorati capillos*, & alia ſexcenta. reclamantibus ferè omnibus libris manuſcriptis, qui habent *curatus*, ego vulgatam ſcripturam tenui.

-inæquali tonſore] ex efficiente effectum intellige. capilli igitur ab inæquali tonſore decurtati, intelligendi ſunt inæqualiter decurtati: quemadmodum infrà epiſt. ad Mæcen.3. huius lib. per textorem exiguæ togæ, exiguam togam ſignificat Hor. *Exiguæq; togæ ſimulet textore Catonem.*

-ſi forte ſubucula pexæ Trita] ſi ſubucula mea trita eſt, tunica autem compta, elegans, munda, atque ita veſtitus incedo, rides, quaſi hoc cultus genus ineptum ſit, & indecorum propter inæqualitatem, & diſcrepantiam. pexum oppoſuit trito. pexæ veſtes lanoſæ, uilloſæq; ſint oportet: & à pectendo, vel à pectine ſunt appellatæ: à quibus pexati, qui pexis ueſtibus amicti ſunt. Mart. *Pexatus pulchrè.*

Aeſtuat] commouetur, & agitatur animi perturbatione, & inconſtantia. tralatio ducta eſt à maris æſtibus nunc accedentibus, nunc recedentibus. ſic M. Tull. accuſ. lib.1. de iuredicundo. *æſtuare illi, qui dederant pecuniam.* ibid. *Itaque æſtuabat dubitatione: uerſabat ſe in utranque partem non ſolùm mente, uerùm etiam corpore.*

-diſconuenit] diſſidet, diſcrepat. ut *diſconducit* apud Plaut. in Trinummo.

Inſanire putas ſollennia me] id eſt, putas inſaniam mihi eſſe ſollennem, & vſitatam: iccirco neque miraris, neque rides. dictum *ſollennia* pro ſollenniter: vel putas me communi omnium hominum more inſanire. alij legendum putant *ſollennia mi*, pro *mihi*. hoc ſenſu. putas mihi rem eſſe ſollennem, & uſitatam mutare in horas ſententiam, & inſanire. uocabuli autem ſollenne hæc ſignificatio eſt, quam oſtendimus. ſic epiſt. ad Loll.2. hoc lib. *Romanis ſollenne uiris opus, utile famæ, Vitæque & membris.* ſic Tib. lib.2. *Ille leuis ſtipulæ ſollenneis potus aceruos Accendet, flammas tranſilietq; ſacras.* Cic. ad Att. lib.7. *tantum illud noſtrum ſollenne ſeruemus, ut ne quem, iſtuc euntem ſine litteris dimittamus.* Iterum Horat. epiſt.1. lib.2. *Romæ dulce diu fuit, & ſollenne, recluſa Manè domo, uigilare.*

Nec medici] qui me ſanet. qui elleboro purget.

A Prætore dati] Prætoris erat furioſis, & mente captis curatores dare, ſi deeſſent agnati & gentiles. nám, ut ſcribit. M. Tull. Tuſc.3. *qui ita ſit affectus, eum dominum eſſe rerum ſuarum uetant* XII. *tabulæ*. uide Caium iuriſcon. in inſtitution. iuris ciuilis.

-tutela] tutor, defenſor. aliter dixit Od.VI. lib.4. *Deliæ tutela deæ*, &c.

-& prauè ſect. ſtom.] ob rem leuem: & ob rem nihili iraſcaris.

Ad

Ad summam, sap. vno min. est Io.] hac de re diximus saty.3.lib.1. ad illum locum *si diues, qui sapiens est*.

Præcipuè sanus] nomen *sanus* ad corpus propriè pertinet: transfertur autem etiã ad animũ. ad corpus retulit Hor. epist. ad Mæcen. 2. huius lib. *Si me uiuere uis sanum, recteq; ualentem.* Et certè mihi uidetur hoc loco ita posuisse, ut utroque modo intelligi uellet, & pro eo, qui corpore ualet, & pro eo, qui sanæ mẽtis est. nã nomen pituita, quod statim sequitur, quanuis morbũ corporis propriè significet, per tralationem tamen etiam ad animi morbum pertinet, inanemq; quandam laudis, & gloriæ cupiditatem significet, ut κόρυζα apud Græcos. Lucianus in dialogo Μενίππ. καὶ Αἰάκ. ἀλλὰ κενοδοξία, καὶ τύφος, καὶ πολλὴ κόρυζα. fortasse autem Stoicos irridet, qui affirment sapientem non solùm diuitem, &c. sed etiam sanum semper futurum: cum id neque in sapientis, neque in cuiusquam sit potestate positum. in nomine *pituita* autem cùm prima syllaba longa sit, dubium non est quin duæ uocales sequentes u, & i. contrahantur, & coëant in unam syllabam κατὰ συναίρεσιν. qua de re alibi diximus.

AD LOLLIVM. I.

TROIANI belli scriptorem, maxime Lolli,
Dum tu declamas Romæ, Præneste relegi:
Qui, quid sit pulchrũ, quid turpe: quid utile, quid nõ:
Plenius, ac melius Chrysippo, & Crantore dicit.
Cur ita crediderim, nisi quid te detinet, audi.
Fabula, quâ Paridis propter narratur amorem,
Græcia barbariæ lento collisa duello,
Stultorum regum, & populorum continet æstus.
Antenor censet belli præcidere causam.
Quid Paris? ut saluus regnet, uiuatq; beatus:
Cogi posse negat. Nestor componere liteis
Inter Peliden festinat, & inter Atriden.
Hunc amor, ira quidem communiter urit utrunq;.
Quicquid delirant reges, plectuntur Achiui.
Seditione, dolis, scelere, atque libidine, & ira
Iliacos intra muros peccatur, & extra.
Rursus quid uirtus, & quid sapientia possit,
Utile proposuit nobis exemplar Vlyssem:
Qui domitor Troiæ, multorum prouidus urbeis,
Et mores hominum inspexit: latumq; per æquor,
Dum sibi, dum socijs reditum parat, aspera multa
Pertulit, aduersis rerum immersabilis undis.
Sirenum uoces, & Circæ pocula nosti:
Quæ si cum socijs stultus, cupidusq; bibisset:

COMMENTARII.

Troiani belli scriptorem] Iliadem Homeri relegi.

pulchrum] honestũ, καλόν. sic apud M. Tull. pulchritudo factorum.

Plenius] uberius, copiosius. lib. 1. Vatic. habet *Planius*.

Chrysippo] qui fulcire putatur porticũ Stoicorum, ut scribit M. Tull. lib. 2. Acad. hic septingentos libros, & plures edidit. Ita autem claruit in dialecticis, ut plerique existimarint. si apud Deos locus esset Dialecticæ, non aliam Dialecticam futurã, quàm Chrysippeam. extat & de eo hic senarius apud Laërtiũ. Εἰ μὴ γὰρ ἦν Χρύσιππος, οὐκ ἂν ἦν στοά.

Crantore] Academico, de quo M. Tull. Tuscul. 3. his uerbis, *Nec absurdè Crantor ille, qui in nostra Academia*

Sub domina meretrice fuisset turpis, & excors:
Vixisset canis immundus, uel amica luto sus.
Nos numerus sumus, & fruges consumere nati,
Sponsi Penepolæ, nebulones, Alcinoiq;
In cute curanda plus æquo operata iuuentus:
Cui pulchrum fuit in medios dormire dies, &
Ad strepitum citharæ cessatum ducere curam.
Vt iugulent homines, surgunt de nocte latrones:
Vt teipsum serues, non expergisceris? atqui,
Si noles sanus, curres hydropicus. & ni
Posces ante diem librum cum lumine: si non
Intendes animum studijs, & rebus honestis:
Inuidia, uel amore uigil torquebere. nam cur,
Quæ lædunt oculos festinas demere? si quid
Est animum, differs curandi tempus in annum
Dimidium facti, qui cœpit habet. sapere aude:
Incipe. uiuendi rectè qui prorogat horam,
Rusticus expectat dum defluat amnis: at ille
Labitur, & labetur in omne uolubilis æuum.
Quæritur argentum, puerisq; beata creandis
Vxor, & incultæ pacantur uomere siluæ.
Quod satis est, cui contingit, nihil amplius optet.
Non domus, & fundus, non æris aceruus, & auri
Aegroto domini deduxit corpore febres,
Non animo curas. ualeat possessor oportet,
Si comportatis rebus benè cogitat uti.
Qui cupit, aut metuit iuuat illũ sic domus, aut res
Vt lippum pictæ tabulæ fomenta podagram,
Auriculas citharæ collecta sorde dolentes.
Sincerum est nisi uas, quodcunque infundis, acescit.
Sperne uoluptates. nocet emta dolore uoluptas.
Semper auarus eget. certum uoto pete finem.
Inuidus alterius rebus macrescit opimis.
Inuidia Siculi non inuenere tyranni
Maius tormentum. qui non moderabitur iræ,
Infectum uolet esse, dolor quod suaserit, & mens,
Dum pœnas odio per uim festinat inulto.
Ira furor breuis est. animum rege: qui, nisi pâret.
Imperat, hunc frenis, hunc tu compesce catena.
Fingit equum tenera docilem ceruice magister,

Academia uel in primis fuit nobilis. Minimè (inquit) *assentior ijs, qui istam nescio quam indolentiam magnopere laudant: quæ non potest ulla esse, nec debet. Ne ægrotus sim* (*inquit*) *sed si fuerim, sensus adsit, siue secetur quid, siue auellatur à corpore. nam istuc nihil dolere, non sine magna mercede contingit immanitatis in animo, stuporis in corpore.* uerba Crantoris Græca reperiuntur apud Plutarchum, ἐν τῷ παραμ. πρὸς Ἀπολλών. μὴ γὰρ νοσοῖμεν (φησὶν) ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Κράντωρ. νοσήσασι δὲ παρείη τις αἴσθησις εἴτ' οὖν τέμνοιτό τι τῶν ἡμετέρων, εἴτ' ἀποσπῷτο. τὸ γὰρ ἀνόδυνον τοῦτο ἐκ ἄνευ μεγάλων ἐγγίνεται μισθῶν τῷ ἀνθρώπῳ. τεθηριῶσθαι γὰρ εἰκὸς ἐκεῖ μὲν σῶμα τοιοῦτον, ἐνταῦθα δὲ ψυχήν. Idē Tullius lib. v. de Finibus, *tamen audebo te ab hac Academia noua ad ueterem illam uocare: in qua, ut dicere Antiochum audiebas, non ij soli numerantur, qui Academici uocantur, Speusippus,* Xeno*crates, Polemo, Crantor,* &c.

- detinet] Vatic. unus *destinet*, ut fortasse legendum sit *distinet*.

collisa] conflictata, contrita.

Duello] bello. *Duellum* (inquit Festus) *bellum: uidelicet, quòd duabus partibus de uictoria contendentibus dimicatur.*

- æstus] animorum motus, perturbationes. in quibusdam lib. scriptis legitur *æstum*. sed parum refert.

An-

Ire viam, quam monstrat eques. venaticus, ex quo
Tempore ceruinam pellem latrauit in aula,
Militat in siluis catulus. nunc adhibe puro
Pectore uerba puer, nunc te melioribus offer.
Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem
Testa diu: quòd si cessas, aut strenuus anteis:
Nec tardum opperior, nec præcedentibus insto.

Antenor censet] sic Antenor ἰλ. η. Κέκλυτέ μευ τρῶες, καὶ Δάρδανοι, ἠδ' ἐπίκουροι, Ὄφρ' εἴπω, τά με θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι κελεύει. Δεῦτ', ἄγετ', Ἀργείην Ἑλένην, καὶ κτήμαθ' ἅμ' αὐτῇ Δώομεν Ἀτρείδῃσιν ἄγειν, &c.

- belli præcidere causam] reddere Helenam Græcis cum ijs rebus, quas secum auexerat, ut declarant superiores Homeri uersus.

Quid Paris?] apud eundem sic respondet Antenori Paris, Ἀντῆνορ· σὺ μὲν οὐκ ἔτ' ἐμοὶ φίλα ταῦτ' ἀγορεύεις &c.

Nestor componere lites] ἰλ. α, Ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες, Ἄλλοι τε τρῶες μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ Εἰ σφῶϊν τάδε πάντα πυθοίατο μαρναμένοιιν, &c.

- plectuntur] eius luunt pœnas. sup. Od. XXVIII. lib. I. *Venusinæ Plectantur siluæ.*

Vtile proposuit n. exemp.] in Odyssea. *Exemplar Vlyss.* id est, Vlyssem, quem sibi quisque proponere debeat ad imitandum. & attende eum non dicere *exemplum.* Sic Alcidamas Odysseam, καλὸν ἀνθρωπίνου βίου κάτοπτρον appellabat, nomine translato, sed longiùs petito, ut notat Aristotel. lib. 3. Rhetor. id est, pulchrum humanæ uitæ speculum.

- domitor Troiæ] id est, posteaquàm Troiam domuit, ac subegit. Homer. ὀδ. α. ἐπεὶ τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσε.

Dum sibi, dum socijs reditum parat] Hom. ibid. Ἀρνύμενος ἥν τε ψυχὴν, καὶ νόστον ἑταίρων.

- aduersis rerum immersabilis] qui nunquam succubuit rebus aduersis. immersabilis, ἀβάπτιστος Pindarus ᾠδ. β. πυθ.

Sirenum voces, &c.] Sirenes alij Acheloi, & Steropæ, alii eiusdem Acheloi & Terpsichoræ unius nouem Musarum, filias esse tradiderunt. quam opinionem sequitur Apollon. lib. 4. Argon. Eurip. autem in Helena, Terræ filias facit, ἒ, ἒ πτεροφόροι νεάνιδες, Παρθένοι χθονὸς κόραι Σειρῆνες. Illæ cum integram, & inuiolatam uirginitatem seruare constituissent, in odium Veneris acerbissimũ uenerunt. Itaque alas nactæ, in oram littoris Etrusci euolarunt, insulamq; Anthenusam incoluerunt. earum nomina sunt Aglaophonia, Thelxiepea, Pisinoa, Ligea. Hæ (ut ait Homer. ὀδ. μ.) eos, qui ad illa loca nauigarent, aureisq; faciles, & uacuas eis præberent, ita suo cantu demulcebant, ac retinebant, ut nunquam postea de reditu in patriam cogitarent, ibiq; consenescerent, & mortem obirent. Vlysses autem ne quid sibi tale accideret, cum à Circe præmonitus esset, socijs aures cera obturauit, sibi pedes, & manus vinciendos curauit, vetuitq; se solui, si fortè earum cantu delectatus, ad eas nauigare uellet. sic Homer. Σειρῆνας μὲν πρῶτον ἀφίξεαι, αἵ ῥά τε πάντας Ἀνθρώπους θέλγουσιν, ὅ, τις σφέας εἰσαφίκηται, Ὅστις ἀϊδρείῃ πελάσῃ, καὶ φθόγγον ἀκούσῃ Σειρήνων· τῷ δ' οὔτι γυνὴ καὶ νήπια τέκνα Οἴκαδε νοστήσαντι παρίσταται, οὐδὲ γάνυνται. Ἀλλά τε Σειρῆνες λιγυρῇ θέλγουσιν ἀοιδῇ Ἥμεναι ἐν λειμῶνι. fuit autem talis (ut scribit Homer. eodem libro) Sirenum cantus, quo Vlyssem allicere conatæ sunt. Δεῦρ' ἄγ' ἰὼν πολύαιν' ὀδυσεῦ μέγα κῦδος Ἀχαιῶν, Νῆα κατάστησον, ἵνα νωϊτέρην ὄπ' ἀκούσῃς. Οὐ

γὰρ

γάρ πώ τις τῇδε παρέλασε νηΐ μελαίνῃ, Πρίν γ' ἡμέων μελίγηρυν ἀπὸ στομάτων ὄπ' ἀκοῦσαι. Ἀλλ' ὅγε τερψάμενος νεῖται καὶ πλείονα εἰδώς. Ἴδμεν γάρ τοι πάνθ', ὅσ' ἐνὶ Τροίῃ εὐρείῃ Ἀργεῖοι, Τρῶές τε θεῶν ἰότητι μόγησαν· Ἴδμεν δ' ὅσσα γένηται ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ. Quos versus vertit M.Tull.lib.5.de Finibus, ubi docet nihil aliud à Sirenibus hoc cantu promitti, quàm cognitionem rerum, ac scientiam. vide, quæ scripsimus ad illum locum, *uitanda est improba Siren Desidia.* sat.III.lib.2. Pausanias Atticis, poëmatum, & orationum illecebram Sirenem appellari solere scribit his uerbis, εἰώθασι δὲ καὶ νῦν ἔτι ποιημάτων καὶ λόγων τὸ ἐπαγωγὸν Σειρῆνι εἰκάζειν. Apud Apollon. lib.4. Argon. Orpheus citharæ cantu Sirenum uocem auertit, ne ab Argonautis audiatur.

Circæ Pocula] Circe Solis, & Persæ filia, Aeëtæ Colchorum regis, Medeæ patris, soror. alii Aeëtæ & Hecatæ filiam, Medeæ sororem esse uolunt, vt refert interpr. Apollonij in Argonaut. de ea sic Hom. ὀδ. κ. Κίρκη ἐϋπλόκαμος δεινὴ θεὸς αὐδήεσσα, Αὐτοκασιγνήτη ὀλοόφρονος Αἰήταο· Ἄμφω δ' ἐκγεγάτην φαεσιμβρότου Ἠελίοιο. Hæc socios aliquot Vlyssis, qui ea loca, in quibus commorabatur, exploratum missi fuerant, virga illa sua percussos, epotoq; pharmaco, statim in sues uertit, præter Eurylochum, qui, ceteris eius domum ingressis, suspicatus dolum subesse, extra fores remanserat. auctor Hom. libro, quem suprà commemoraui, his uerbis, Αὐτὰρ ἐπεὶ δῶκέν τε, καὶ ἔκπιον, αὐτίκ' ἔπειτα Ῥάβδῳ πεπληγυῖα κατὰ συφεοῖσιν ἐέργνυ. Οἱ δὲ συῶν μὲν ἔχον κεφαλὰς, φωνήν τε, δέμας τε, Καὶ τρίχας. αὐτὰρ νοῦς ἦν ἔμπεδος, ὡς τὸ πάρος περ. M. Tull. in Diuinatione contra Cæcilium, alludens ad hanc de Circe fabulam, ita loquitur, *Est adhuc id, quod uos omnes admirari uideo, non Verres, sed Q. Mucius: quid enim facere potuit elegantius ad hominum existimationem? æquius ad leuandam mulieris calamitatem? uehementius ad Quæstoris libidinem coërcendam? summè hæc omnia mihi uidentur laudanda: sed repentè è uestigio ex homine tanquam aliquo Circæo poculo factus est Verres: redit ad se, atque ad mores suos.* Xenophon ἀπομνημ. α. hanc de Circe fabulam iocans transfert ad edacitatem, & cibi, potusq; immoderationem. eos enim, qui intemperantius edant, & bibant, sues ab illecebris epularum fieri: Vlyssem autem tùm sua sponte, tùm Mercurij præceptis ac monitis temperantem effectum cauisse, ne se supra modum cibo expleret. *Circæ* autem excudendum curaui, secutus tres cod. Vatic. & Iannoct. Faër. Tornes.

Quæ si cum socijs stultus &] Hom. ὀδ. κ. Mercurium inducit iuuenis ornatu, & specie Vlyssi ad Circen eunti, sociosq; suos in sues uersos repetituro ea præcipientem, quibus eos restitutos in pristinam formam recuperare possit: simulque remedium præbentem aduersus Circæ ueneficia.

- stultus, cupidusq; bibisset] si in eo se stultum, cupidumq; præbuisset, ut pharmaca Circæ biberet, &c. Atqui bibit Vlysses, ut est apud Hom. sed ea in eum nihil valuerunt, vtpote salutari illo Mercurij pharmaco præmunitum.

- turpis, & excors] amens. Hom. ibid. κακὸν, καὶ ἀνήνορα θείη, id est, malum, & nihil uiri habentem. cor enim pro mente sæpe vsurpatur. vt cum dicimus quempiam cor non habere. Lucret. lib.5. *Ingenio qui præstabant: & corde uigebant.* usus est hoc nomine etiam saty. III. lib. 2. *Tu ne insanus eris, si acceperis, an magis excors, &c.*

- amica luto sus] Homerus ibid. σύας appellat χαμαιευνάδας, id est, humi cubanteis.

Nos numerus sumus] sumus turba sine nomine, sine uirtute, ac dignitate. nam apud scriptores multitudo, numero, non pondere, aut dignitate æstimatur. vt infra epist. de arte p. *numero plures, uirtute, & honore minores.* Hom. uocat πληθὺν,

θῶν, ut ἰλ.α. ὡς φάσαν ἡ πληθύς. Carent igitur illi quidem omni dignitate, atque auctoritate, qui numerum explent duntaxat: ſed longè ſunt ij deterrimi, ac po- ſtremi homines, qui nullo numero ſunt, ſeu qui ne numeri quidem locum obti- nent; quod de Megarenſibus olim ab Apolline reſponſum eſt, Υμεῖς δ' ὦ Μεγαρεῖς οὔ- τε τρίτοι, οὔτε τέταρτοι, Οὔτε δυωδέκατοι, οὔτ' ἐν λόγῳ, οὔτ' ἐν ἀριθμῷ. Sic Aeſchines ille apud Theocrit. εἰδ. δ. queritur ſe apud Cyniſcam puellam nullo numero eſſe, his uerbis, Αμμες δ' οὔτε λόγω τινὸς ἄξιοι, οὔτ' ἀριθμητοὶ, Δύστηνοι Μεγαρῆες ἀτιμο τάτῃ ἐνὶ μοίρῃ. Euripid. in quadam tragœdia, quæ non extat, Δειλοὶ γὰρ ἄνδρες οὐκ ἔχουσιν ἐν μάχῃ Αριθμὸν, ἀλλ' ἄπεισι, κἂν παρῶσ' ὅμως.

Sponſi Penelopæ] Penelopæ reperi ſcriptum in quinque codicibus manu- ſcriptis, 3. Vatic. Iann. Torneſ. non Penelopes. ſponſorum appellatione procos ſi gnificat, quos Homerus μνηστῆρας nominat. Procorum autem uiuendi genus fuiſſe inertiſſimum, deſidioſiſſimum, molliſſimum, diſſolutiſſimum, declarat Homerus multis ὀδυσσ. libris. exempli cauſa, lib. primo, Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος, καὶ ἐδήτυος ἐξ ἔ- ρον ἕντο Μνηστῆρες, τοῖσιν μὲν ἐνὶ φρέσιν ἄλλα μέμηλεν Μολπή τ', ὀρχηστύς τε· τὰ γάρ τ' ἀναθήματα δαιτός. Κῆρυξ δ' ἐν χερσὶν κίθαριν περικαλλέα θῆκε Φημίῳ, ὅς ῥ' ᾔειδε παρὰ μνηστῆρσιν ἀνάγκῃ. ibidem. Οἱ δ' εἰς ὀρχηστύν τε, καὶ ἱμερόεσσαν ἀοιδὴν Τρε- ψάμενοι τέρποντο, μένον δ' ἐπὶ ἕσπερον ἐλθεῖν. & lib. 6. ſenibus illis Ithacenſibus con uocatis, Οἱ δ' εἰς ἡμέτερον πωλεύμενοι ἤματα πάντα Βοῦς ἱερεύοντες, καὶ ὄϊς, καὶ πίο- νας αἶγας Εἰλαπινάζουσι, πίνουσί τε αἴθοπα οἶνον. Athen. lib. 4. procorum cœnas, & prandia cum Phæacum conuiuiis comparans, tales illorum eſſe compotationes ait, quales probabile eſt eſſe luxurioſorum, uinolentorum, amatorum. Phæacum autem conuiuia eſſe illa quidem delicata, & uoluptaria, uerumtamen grauiora, & temperatiora.

Alcinoiq;, &c.] Alcinous rex Phæacum apud Hom. ὀδ. θ. dicit ſibi, ac popu lo ſuo conuiuia, citharam, choreas, cultum corporis uarium, ac ſæpe mutatum, cali da balnea, Venerem placere, his uerbis, Αἰεὶ δ' ἡμῖν δαίς τε φίλη, κίθαρίς τε, χοροί τε, Εἵματα τ' ἐξημοιβὰ, λοετρά τε θερμὰ, καὶ εὐναί. *Alcinoi* autem patrii caſus eſt, numeri ſingularis, cohæretq; cum nomine *iuuentus*, quod proximo uerſu ſequitur. quædam exemplaria habent *Antinoiq;*: quæ lectio ſi placebit, erit numeri multitu dinis, recti caſus, id eſt, Antinoi ſimiles. fuit autem Antinous unus è procis Pene- lopæ, ferox, & arrogans, & contumelioſus.

- plus æq. oper.] plus æquo occupata: quæ plus æquo laboris ſumſit. opera- ri eſt opus facere, operam in re aliuqa ponere. ſic Lucret. lib. 4. *Et quibus in rebus conſuerunt eſſe operati*. interdum & pro ſacrificandi uerbo uſurpatur, quemadmo- dum & facere, & ῥέζειν apud Græcos. Virg. Georg. 1. - *lætis operatus in herbis*. Ti- bull. lib. 2. *Tunc operata deo pubes diſcumbet in herba*.

- & Ad ſtrepitum citharæ ceſſatum] quidam *ceſſantum* legendum pu- tant, non *ceſſatum*, ut habent uulgati, & manuſcripti codices: & interpretantur ocioſorum, & feriatorum hominum curas traducere: quod eſt, nihil agere, ni- hil curare, rebus ludicris, ac voluptariis operam dare, ſaltare, cantare, &c. quam ſcripturam nullo in codice uetere reperi. Ego alteram, & receptam, ue- ram eſſe puto. Porrò autem *ceſſatum ducere*, ualet, κοιμίζειν, ſopire. ſic enim lo- quuntur Græci, κοιμίζειν τὰς λύπας, ἢ τὰς φροντίδας. id eſt, ſopire dolores, aut curas.

Si noles ſanus, curr. hydrop.] *noles* ſcriptum reperi in tribus codicibus ma nuſcriptis, 1. Vatic. & Iann. Torneſ. eamq; putaui rectam, & germanam ſcriptu- ram. ſi te non ſeruabis intereà dum ſanus es, (inquit) cogêris te ſeruare, tibique conſulere, cum factus eris hydropicus. mendosè (opinor) habent quidam libri

cures,

cures, niſi addas te, & legas *nolis*. ueruntamen iudicet lector.

- nam cur, Quæ lædunt oculos, &c.] cur leuia mala, leueisq; morbos depellere properas: morborum autem animi, qui ſunt longè grauiſſimi curationem in annum differs?

- ſi quid Eſt animum] ſi quid animum exeſt, abſumit, tabefacit, &c. ſic & verbo ἔδω, ſeu ἔδομαι utuntur Græci. Hom. ἰλ. ω. τεκνὸν ἐμὸν, τέο μέχρις ὀδυρόμενος καὶ ἀχεύων Σὴν ἔδεαι κραδίην;

Dimidiũ facti, qui cœpit, &c.] Heſiod. Ἀρχὴ δέ τοι ἥμισυ παντός. Plato lib. de rep. ſecundo, οὐκοῦν οἶσθα ὅτι ἀρχὴ παντὸς ἔργου μέγιστον, ἄλλωστε καὶ νέῳ, καὶ ἁπαλῷ ὁτῳοῦν; id eſt, ſcis'ne igitur principium cuiuſque operis maximum quiddam eſſe, præſertim & iuueni, & cuiuis, qui tener ſit, & flexibilis?

Ruſticus expectat, dum defluat] nomen *ruſticus* cum verbo *expectat* coniungendum mihi eſſe uidetur, hoc ſenſu, *Ruſticus expectat*, id eſt, ruſtico ſimilis eſt, qui expectet: uel eò ruſticus eſt, quòd expectet: ruſticè expectat: ruſticum ſe in eo eſſe oſtendit, qui expectet, dum defluat amnis, &c. quod genus annotauimus ſuprà ad Od. VIII. lib. 3.

- volubilis] ſic ſuprà Od. I. lib. 4. *Te per aquas, dure, uolubileis*: repete uerbum *ſequor* ἀπὸ κοινοῦ.

- beata] benè dotata, diues, & pecunioſa. ſic ſæpè Horat.

- & incultæ pac. vom. ſiluæ] ſic Virg. Georg. 2. *Aut unde iratus ſiluam deuexit arator, Et nemora euertit multos ignaua per annos, Antiquasq; domos auium cum ſtirpibus imis Eruit: illæ altum nidis petiere relictis, At rudis enituit impulſo uomere campus.*

Non domus, aut fundus, &c.] eandem ſententiam propemodum expreſſit ſuprà Od. I. lib. 3. *Quod ſi dolentem nec Phrygius lapis, Nec purpurarum ſidere clarior Delinit uſus*, &c. & Lucret. lib. 2. *Nec calidæ citius decedunt corpore febres, Textilibus ſi in picturis, oſtroq; rubenti Iacteris, quàm ſi plebeia in ueſte cubandum eſt. Quapropter quoniam nil noſtro in corpore gazæ Proficiunt, neque nobilitas, neque gloria regni, Quod ſupereſt, animo quoque nil prodeſſe putandum eſt.*

Qui cupit, aut met. &c.] Qui cupiditate (inquit) aut metu, aut ceteris animi morbis affectus eſt, is nihilo maiorem ex fortunæ bonis, & poſſeſſione diuitiarum, fructum percipit, quàm lippus ex tabulis pictis, &c. in lib. Iann. & Torn. ſcriptum eſt, *ſic domus, & res.*

Sincerum eſt niſi uas, quodcunque] ſic Lucre. lib. 6. in princip. de Epicuro, *Intellexit tibi vitium uas efficere ipſum, Omniaq; illius uitio corrumpier intus, Quæ collata foris, & commoda cunque uenirent, Partim quòd fluxum, pertuſumq; eſſe uidebat, Vt nulla poſſet ratione explerier unquàm: Partim, quòd tetro quaſi conſpurcare ſapore Omnia cernebat, quæcunque receperat, intus*, &c.

Semper auarus eget] ſemper auaro aliquid deeſt. nunquam enim exple-
tur diuitiarum ſitis. quin etiam iis, quæ habet, eget. Nihil refert utrùm auarus ha
beat, an non habeat, cum ei deſint ea, quæ habet: id eſt, cum iis rebus, quas uel
ſuo labore peperit, uel beneficio fortunæ nactus eſt, uti frui non audeat. ſed hac
de re plura dicemus ad illum locum obſcuriſſimum, & nondum à quoquam expli
catum, qui eſt epiſt. II. lib. 2. - *ſed, quod non deſit, habentem*, &c.

- certum uoto pete finem] cum ſit immenſa, & infinita in hominibus aua
ris pecuniæ cupiditas, certum (inquit) diuitiarum finem expete: id eſt, cupidita-
tem, & ſtudium pecuniæ defini, ac termina: uel certam aliquam ac definitam pe
cuniæ ſummam opta & expete, quam ubi conſecutus fueris, plura quærere deſi-
ne, bonisq; partis fruere, & uiue. ſic ſat. I. lib. I. *Deniq; ſit finis quærendi, cumq; ha-*

beas plus, Pauperiem metuas minus. non eſt autem intelligendus hoc loco Horatius ſignificare diuitias nobis tanquam finem propoſitas eſſe oportere: ſed earum modum eſſe quendam conſtituendum, quo contenti eſſe debeamus.

Inuidus alterius rebus] ſic Lucret. lib. 3. *Macerat inuidia ante oculos illum eſſe potentem, Illum aſpectari, claro qui incedit honore: Ipſi ſe in tenebris uolui, cœnoq; queruntur.*

Inuidia Siculi non inuenere] Pindarus εἰδ.ια.πυθ. φθονεροὶ δ᾽ ἀμυνόνται ἄτα. & Plato lib. nono de legibus, inuidiam ait eſſe contubernalem grauem, ac moleſtã maximè quidem ac primo loco ei, qui inuideat, ſecundo loco uiris optimis, & clariſſimis ciuitatis. Appellat autem Horatius hoc loco inuidiam eam, quam M. Tull. ambigui nominis fugiendi cauſa, *inuidentiam* nominat lib. Tuſcul. 3. & 4.

- qui non moderabitur iræ] id eſt, qui iræ moderationem non adhibebit, & ueluti frenum inijciet. hæc enim uis eſt huius uerbi cum dandi caſu coniuncti, vt M. Tull. Partit. *nam auditorum aures moderantur oratori prudenti, & prouido: &, quod reſpuunt, immutandum eſt.*

Infectum volet eſſe, dolor quod, &c.] id eſt, nolet id eſſe à ſe admiſſum, vel optabit ne id ſit à ſe admiſſum, quod dolore, & ira impulſus fecerit: pœnitebit eum facti. epiſt. de arte poët. *Commiſiſſe cauet, quod mox mutare laboret.* ſed cur dolorem & mentem concurrentes facit in ira, & in pœnis expetendis? De dolore, docet Ariſtoteles multis locis iram cum dolore eſſe coniunctam: & tum dolore hominem iratum leuari, cum iniuriam acceptam retulerit. de mente, idem docet lib. 7. de morib. ad Nicomach. eum, qui iratus ſit, à ratione quodammodo perſuaderi, & induci, ut pœnas ab eo, qui iniuſtè læſerit, expetat. Vel eò reſpexit, quòd ex ueteribus alij iracundiam definierunt feruorem mentis, alij cupiditatem puniẽdi doloris.

Dum pœnas odio, &c.] uerbum *feſtinat* coniunxit cum quarto caſu, ut Virg. Aen. 4. *Feſtinare fugam, tortoſq; incidere funes.* idem de uerbo *maturare* ſentiendum Aen. 1. *Maturate fugam.* Horat. epiſt. prox. ſeq. *Hoc opus, hoc ſtudium parui properemus, & ampli.* & Od. VII. lib. 2. *Deproperare apio coronas.*

Ira furor breuis eſt] ſic Themiſtius in oratione de amicitia, ἐγὼ δὲ οἶμαι (inquit) τὴν ὀργὴν μανίαν ὀλιγοχρόνιον εἶναι. quæ notat M. Anton. Muretus. M. Tull. Tuſcul. 4. *An eſt quicquam ſimilius inſaniæ, quàm ira? quam benè Ennius initium dixit inſaniæ.* Et Apollonius dicebat Τῆς ὀξυθυμίας τὸ ἄνθος eſſe μανίαν, id eſt, iracundiæ florem eſſe inſaniam. uide annot. ad Od. XVI. libri primi.

- animum rege] τὸν θυμὸν, ut Homer. ἰλ. β. Θυμὸς δὲ μέγας ἐστὶ διοτρεφέων βασιλήων. Cæcilius, *Nunc enim demum mihi animus ardet, nunc meum cor cumulatur ira.* Nam & apud Latinos animus interdum accipitur pro quauis libidine à ratione auerſa, ut Plaut. in Trinummo, *ſi animus hominem perculit, actum eſt, ſi animo ſeruiuit, non ſibi. ſi ipſe animum perculit: dum uiuit, uictor uictorum cluet.*

Fingit] format, inſtituit, docet, ut lib. de arte poët. - *quanuis & uoce paterna Fingeris ad rectum.*

- magiſter] ἱπποδάμνος, qui domat equos.

- venaticus] utitur hoc nomine Plautus in Mil. glorioſo, *ſi ita non repperio, ibo odorans, quaſi uenaticus uſque, donec perſecutus uolpem fuero.* M. Tull. Verr. de ſignis, *quò poſteaquàm uenerant, mirandum in modum canes uenaticos diceres: ita odorabantur omnia, & peruestigabant, ut, ubi quicquid eſſet, aliqua ratione inuenirent.*

Militat] ſeriò feras inſequitur. catulus, id eſt, canis, vt ſup. Od. 1. lib. 1. *Seu uiſa eſt catulis cerua fidelibus.*

- nunc adbibe] vitioſa eſt eorum codicũ ſcriptura, qui habent *adhibe.* eſt enim legen-

legendum *adhibe*. quo uerbo & Terent. utitur in Heautont. *Vbi mihi adhibit plus paulò, sua quæ narrat facinora?*

Nec tardum opperior, nec præc.] nec eos expecto, qui sunt ignauiores: nec eos urgeo, qui antecedunt: id est, non, excito, neque impello, cum sua sponte satis properent, meaq; cohortatione non egeant. Vel, quod mihi magis placet, non conor eos anteuertere. ut sat. 1. lib. 1. *Instat equis auriga suos uincentibus*. falluntur autem qui *insto* interpretantur *impedio*.

AD IVLIVM FLORVM.

IVLI *Flore, quibus terrarum militet oris*
Claudius Augusti priuignus, scire laboro.
Thraca'ne uos, Hebrusq; niuali compede uinctus,
An freta uicinas inter currentia turreis,
An pingues Asiæ campi, collesq; morantur?
Quid studiosa cohors operũ struit? hæc quoque curo.
Quis sibi res gestas Augusti scribere sumit?
Bella quis, & paces longum diffundit in æuum?
Quid Titius, Romana breui venturus in ora?
Pindarici fontis qui non expalluit haustus,
Fastidire lacus, & riuos ausus apertos:
Ut ualet? vt meminit nostri? fidibus'ne Latinis
Thebanos aptare modos studet auspice Musa?
An tragica desæuit, & ampullatur in arte?
Quid mihi Celsus agit? monitus, multũq; monẽdus
Priuatas vt quærat opes, & tangere uitet
Scripta, palatinus quæcunque recepit Apollo:
Ne, si fortè suas repetitum venerit olim
Grex auium plumas: moueat cornicula risum
Furtiuis nudata coloribus. ipse quid audes?
Quæ circumuolitas agilis thyma? non tibi paruum
Ingenium est: non incultum, nec turpiter hirtum.
Seu linguam causis acuis, seu ciuica iura
Respondere paras, seu condis amabile carmen:
Prima feres ederæ uictricis præmia. quòd si
Frigida curarum fomenta relinquere posses:
Quò te cælestis sapientia duceret, ires.
Hoc opus, hoc studium parui properemus, & ampli:
Si patriæ uolumus, si nobis viuere cari.
Debes hoc etiam rescribere, si tibi curæ,
Quantæ conueniat Munatius: an male sarta

COMMENTARII.

Claudius Augusti priuignus] Tib. Claudius Nero Cæsar, cuius matrem Liuiam Drusillã uxorem duxerat Octauianus Augustus Scribonia dimissa. Suet. in Aug.

Thraca] θρήκη. ut epist. ad Quinctiũ. *ut nec Frigidior Thracam, nec purior ambiat Hebrus.* uide an not. ad Od. XVI. lib. 2.

niuali compede vinctus] sic loquitur Virg. Georg. IIII. *Et cum tristis hiems etiam tunc frigore saxa Rumperet, & glacie cursus frenaret aquarum.*

An freta vicin. inter curr. turr.] turreis, nempe Sestum & Abydum. vicinas inter curr. turr. pro inter vicinas curres currentia, more usitatissimo dixit. vt annotauimus suprà ad Od. VII. lib. 2. tale est illud *Interfusa nitentes Vites æquora* Cycladas.

morantur] detinent. ut sup. annot. ad Od. VII. lib. 2.

scribere sumit?] sumit ut scribat, vel scribendas suscipit?

longum diffundit in æuum?] prodit memoriæ? mandat litteris?

Gratia nequicquam coit, & rescinditur? at uos
Seu calidus sanguis, seu rerum inscitia uexat,
Indomita ceruice feros: vbicunque locorum
Viuitis, indigni fraternum rumpere fœdus,
Pascitur in vestrum reditum uotiua iuuenca.

-uenturus in ora?] qui honorifico omnium ciuium Rom. sermone celebrabitur?; aliàs *uenire in ora*, ad uitium, ac uituperationem pertinet. vt apud Catull. ad Rauidum. *An'ne ut peruenias in ora vulgi?* sic Liuius lib. 2. *timorem iniecit, ne in ora hominum pro ludibrio abiret*. in laude ponit & Propertius ad Mæcen. *Crede mihi, magnos æquabunt ista Camillos Iudicia, & venies tu quoque in ora uirûm*. his similia sunt illa M. Tull. Tusc. 1. *Harmodius in ore & Aristogiton.* & Ennianum illud. *Nemo me lacrymis décoret, nec funera fletu Faxit: cur? Volito uiuu' per ora virûm.* Et Virg. Aen. XII. *Ille quidem ad superos, quorum se dæuouet aris, Succedet fama, viuusq; per ora feretur.* Idem Virg. Georg. 3. *tentanda uia est, qua me quoque possim Tollere humo, uictorq; uirûm uolitare per ora.* Iterum M. Tull. Philipp. x. de Bruto. *erat enim in desiderio ciuitatis, in ore, in sermone omnium.* T. Liuius lib. 9. *Posthumius in ore erat: eum laudibus ad cælum ferebant*. contrà ad probrum pertinet illud Verr. 3. de Verre. *Istius nequitiam tum in ore uulgi, & in communibus prouerbijs uersatam esse.*

Pindarici fontis qui non, &c.] qui non dubitauit Pindarum proponere sibi imitandum. non expalluit, non extimuit. vt Od. XXVII. lib. 3. *-mediasq; fraudes Palluit audax*. allegoria est & in hoc, & in proximo uersu.

-fidibus'ne Latinis Theb. &c.] id est, studet'ne ad exemplum Pindari uersus Latinos Lyricos scribere poëtica facultate fretus?

Thebanos] id est, Pindaricos. Od. II. lib. 4. *Multa Dircæum leuat aura cycnum.*

-desæuit] desæuire, est valde sæuire. de enim in compositione interdum auget. *vt desæuire, deamare, deuitare, deperire, delitigare, &c.* Iam sæuire, est χαλεπαίνειν, ut & sæpe admonuimus, & docent exempla probatorum scriptorum. solent autem pleraq; omnia in tragœdijs esse sæua, dura, difficilia, atrocia, immitia, iracunda, horribilia, δεινά, χαλεπά. iccirco hoc uerbum ad tragœdiarum scriptorem accommodauit. vide suprà annot. ad Od. XXXIII. lib. 1.

-ampullatur] turget, inflatus, atque elatus est. Quas ληκύθους Græci, eas ampullas appellant Latini. Quemadmodum igitur illi ληκύθους usurpant pro orationis ornamentis, ijsq; omnibus dicendi figuris, quibus altior, grandior, amplior denique fit oratio: ita & ampullas Latini. Horat. in lib. de arte poët. *Projicit ampullas & sesquipedalia uerba*. M. Tull. ad Attic. lib. 1. *Quid multa? totum hunc locum, quem in Aristocratia ego variè in meis orationibus, quarum tu Aristarchus es, soleo pingere, de flamma, de ferro (nosti illas ληκύθους) ualde grauiter pertexuit*. ab ampulla autem uerbum *ampullari* deductum est, quod est ampullis uerborum uti.

Priuatas] suas & proprias, non alienas, & publicas.

Scripta] quæ sunt iam publica, quia in lucem edita, & uulgata.

Palatinus Apollo.] bibliotheca Græca, & Latina templo Apollinis, quod Augustus extruxerat, & consecrarat, adiuncta, ut sup. diximus ad Od. XXXI. lib. 1. *Quid dedicatum poscit Apollinem Vates, &c.*

-olim] posthac. ut saty. v. lib. 2. *Magna minor'ue foro si res certabitur olim.* & Od. x. lib. 2. *-non si male nunc, & olim Sic erit.*

Grex auium plumas] quattuor senarijs hunc Aesopi apologum complexus est Gabrias. Ἀλλοτρίοις πτεροῖσιν ἠμφιεσμένος Ηὔχει κολοιὸς ὀρνέων ὑπερφέρειν· Πρῶτον δὲ δῶρον ἡ χελιδὼν ἡρπάκει· Μεθ' ἣν ἅπαντες· εἶτα γυμνὸς ὤφθη, id est,

Plumis

Plumis alienis olim amictus gracchulus Præstare se iactabat alijs uolucribus. Sed prima hirundo, quod dederat, illi abstulit: Quam omnes secutæ: sicq; nudus restitit.

- moueat cornicula risum] Celsus alienorum scriptorum fur, & compilator, sit omnibus ridiculus.

Quæ circum volitas agilis thyma?] id est, circum quæ thyma uolitas? ut annot. ad Od. VII. lib. 2.

- hyrtum] hirsutum, id est, rude & impolitum. uerbum *est*, quod erat suo loco depulsum, reposui post nomen *Ingenium*, secutus cod. Iannoct. Faër. & duos Vatic.

- feres] accipies, auferes, ut suprà Od. VIII. lib. 4. - *neque tu pessima munerum Ferres:* & sæpe alibi.

- curarum fomenta] ut suprà *amoris fomenta*. Od. XI. epod. & Lucr. - *amoris pabula*. fomenta curarum, sunt ambitio, pecuniæ cupiditas, & similia.

Hoc opus, hoc studium parui prop.] properandi uerbum cum accusandi casu coniunxit, ut sup. *properare coronas*. uide Od. VII. lib. 2. hoc opus autem, nempe curarum fomenta, & cogitationes anxias ex animo eijcere: & sapientiæ studium colere, atque amplecti.

- nobis uiuere cari] id est, iucunde & hilariter uiuere. nam qui mæstus est, sibi ipse odio est: qualis ille Terentianus Menedemus seipsum crucians. non dissimile est illud epist. ad Loll. II. hoc lib. *Quid minuat curas, quid te tibi reddat amicum*, id est, tibi carum, lætum, hilarum.

- si tibi curæ, &c.] si positum Græcorũ more pro *an*, ut epist. ad Mæcen. II. hoc lib. *Inspice si possum donata reponere lætus*. & epist. I. lib. 2. ad Aug. *Tentauit quoque, rem si dignè uertere posset*. & epist. ad Numicium. - *chlamydes Lucullus (ut aiũt) Si posset centum scenæ præbere, rogatus*. & Tibull. lib. 3. eleg. I. *Illa mihi referat, si nostri mutua cura est, An minor; an toto pectore deciderim*. T. Liuius lib. 33. *percunctatus si consilium non utile solùm, sed etiam salutare, admittere auribus posset*, &c. nec ijs assentior, qui hunc locum quasi mendosum corrigunt hoc modo, *Quàm te conueniat*. nam *conuenire* cum accusandi casu, quid sit, sciunt omnes: at quis ita loquitur Latinè de duobus, inter quos nata sit offensio, aut simultas: hic illum non cõuenit? dicerem potius, huic cum illo nõ conuenit. Præterea cum dicat illum debere sibi rescribere, superuacanea est hæc conditio, *si tibi curæ*. Quamobrem hunc locum sic explico longe simplicius, &, nisi fallor, etiam uerius: debes rescribere utrùm frater tuus Munatius tantæ tibi sit curæ, quantæ fratrem fratri esse conueniat, nec ne. Neque uerò reticebo, me in tribus libris calamo exaratis ita scriptum reperisse, *sit tibi curæ*. quæ quidem scriptura mihi non displicebit, si subintelligetur *ne*.

Indomita ceruice feros] uidetur translatio sumta à bobus indomitis, & durarum ceruicum: σκληραύχενας uocant Græci.

- indigni rumpere] indigni, qui rumpatis. sic loquuntur Græci ἀνάξιοι ὄντες λύειν. Admonendus autem est adolescens, sententiam usque ad uersum ultimum pendêre hoc modo, siue uos feruor sanguinis, siue imperitia rerum agitat, ubicunque locorum uiuitis uos, quos non decet fraternam necessitudinem dissoluere, pascitur in uestrum, &c. ab ijs enim dissentio, qui ad nomen *indigni*, subintelligunt *estis*.

- fraternum fœdus.] quod longè firmius, ac sanctius esse debet, quàm amicorum necessitudo: & vetat Hesiodus tantidem amicum, quanti fratrem facere. Μηδὲ κασιγνήτῳ ἶσον ποιεῖσθαι ἑταῖρον.

AD ALBIVM TIBVLLVM.

ALBI, *nostrorum sermonum candide iudex,*
Quid nunc te dicam facere in regione Pedana?
Scribere, quod Cassi Parmensis opuscula vincat?
An tacitum siluas inter reptare salubreis,
Curantem quidquid dignum sapiente, bonoq́; est?
Non tu corpus eras, sine pectore. dij tibi formã:
Dij tibi diuitias dederant, artemq́; fruendi.
Quid voueat dulci nutricula maius alumno:
Quàm vt sapere, & fari possit, quæ sentiat, vtq́;
Gratia, fama, ualetudo contingat abunde,
Et mundus victus non deficiente crumena?
Inter spem, curamq́;, timores inter, & iras
Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.
Grata superueniet, quæ non sperabitur, hora.
Me pinguem, & nitidum bene curata cute uises:
Cum ridere uoles Epicuri de grege porcum.

versus citat Hierony... s Vasolfius 53. ...

COMMENTARII.

Albi, &c.] Albium Tibullum designat elegorum scriptorem: in quo præcipua est elegantia Latini sermonis, nulla propemodum admista figura loquendi peregrina, aut transmarina.

- candide iudex] qui de sermonibus nostris sincerè, & sine maleuolentia iudicas. sermonum appellatione autem satyras, & epistolas significari putamus. nam contrà odæ carmina appellantur.

Cassi Parmensis] de quo saty. x. lib. I.

- siluas interreptare salubres] reptare inter siluas salubres, ut suprà annot. ad Od. VII. lib. 2.

- reptare] remissius, ac lentius ambulare. Vtitur hoc uerbo Lucret. lib. 2. sed ad pecudes refert. *Nam sæpe in colli tondentes pabula læta Lanigeræ reptant pecudes.*

- sapiente bonoq;] plerũque hæc duo coniuncta reperiuntur. ut epist. ad Mæcenat. 2. *Vir bonus, & sapiens dignis ait esse paratum.* & epistol. ad Quinctium. *Vir bonus, & sapiens audebit dicere, Pentheu Rector Thebarum*, &c. & in eadem. *Ne'ue putes alium sapiente, bonoq; beatum.* epist. de arte poët. *Vir bonus & prudens uersus reprendet inertes.* & M. Tull. off. 3. ostendit hæc inter se separari non oportere: *Hæc igitur est illa pernicies, quòd alios bonos, alios sapientes existimant.*

- corpus sine pectore] excors: ἄφρων. Nam pectus cogitationis, & mentis sedem esse uulgò putant, ex quo ductum *expectorare.*

- uoueat] optet, precetur, εὔχοιτο. ex quo uota pro optatis. suprà in respõs. Canidiæ epod. *Si tardiora fata te uotis manent.* & saty. VI. lib. 2. *Hoc erat in uotis.*

Quàm ut sap. & fari poss. quæ sent. vtq;] Quid alumno maius nutrix optare possit, quàm ut primùm sapiat, & prudenter sentiat, deinde suas cogitationes eloqui, & exprimere queat? sic Pindarus Olymp. εἰδ. ε. ὑγίεντα δ' εἴτις ὄλβον ἄρδει ἐξαρκέων κτεάτεσσι, καὶ εὐλογίαν προστιθεὶς, μὴ ματεύσῃ θεὸς γενέσθαι, idest, si quis cum integra ualetudine facultates, & eloquentiam habeat coniunctam, non est, quòd deus esse uelit. cùm legeretur autem anteà in omnibus libris excusis, *& cui*, ego ab uno codice manuscripto adiutus, in quo scriptum erat, *ut cui*, reposui *utq;*. nisi forte quis malit, *utq; huic.*

Gratia] ut gratia valeat apud principes, & potentes viros.

Et mundus uictus] neque sordidus, neque nimis amplus & opiparus. sat. II. lib. 2. *Mundus erit, qui non offendet sordibus, atque In neutram partem cultus miser.* ex

quo

quo munditia. Plautus in Pœnulo. *mulieres ſunt admodum inſulſæ, atque inuenuſtæ, ſine munditia & ſumtu.* M. Tull. de finib. lib. 3. *mundos, elegantes, optimis cocis, piſtoribus, piſcatu, aucupio, uenatione, his omnibus exquiſitis uitantes cruditatem.* Idem ad Qu. fratrem lib. 2. *Domum tuam in Carinis mundi habitatores Lamiæ conduxerunt.* tranſlatè dixit Hor. epiſt. ad Auguſt. *- & graue uirus Munditiæ pepulêre.*

Omnem crede diem, &c.] exiſtima quotidie te moriturum. hoc ſi animo eris, quicquid tibi temporis ad vitam accedet, id tibi deputabis eſſe in lucrô. hæc enim ſententia ſignificatur per ſubſequentem uerſum, *Grata ſuperueniet,* &c. cuius rei exemplum capere licet ex ceteris rebus ſecundis. finge aliquem ſperare, & expectare ampliſſimam hereditatem, eiq; id, quod ſperauit, tandem euenire: longè minor eſt huius voluptas, quàm ſi non ſperanti ueniſſet. Ita longè maior eſt eius hominis uitæ iucunditas, qui in diem viuit: qui diem craſtinum ad ſe pertinere non exiſtimat: qui diei præſentis vſura contentus eſt, ſi ad diem craſtinum vitam produxerit, quàm eius, qui uitæ ſpem in multos annos profert, ac producit. Gratiſſima enim erit eius diei vita, ad quem quis ſe peruenturum eſſe non ſperabat. Sic igitur uiue, ut hodie moriturus. quantuncunque tibi dierum ad vitam præteritam accedet, id erit tibi multo iucundiſſimum. præclare igitur Anacr. Τὸ σήμερον μέλει μοι. Τὸ δ' αὔριον τίς οἶδεν; id eſt, *Hodierna curo tantùm. Cui craſtina hora nota eſt?* ſic Horat. ſup. Od. VII. lib. 4. *Quis ſcit, an adijciant hodiernæ tempora ſummæ Craſtina Dij ſuperi?*

-ſupremum] ultimum. vt epiſt. proxima. *Supremo te ſole domi Torquate manebo.* & ſaty. 1. lib. 1. *- ad uſque Supremum tempus, ne ſe pœnuria uictus Deficeret, metuebat.* & Od. XIII. lib. 1. *Quos irrupta tenet copula, nec malus Diuulſus querimonijs Suprema citius ſoluet amor die.* Od. XVII. li. 2. *- ſupremum Carpere iter comites parati.* & epiſt. ad Auguſt. *Comperit inuidiam ſupremo fine domari.* & epiſt. 2. lib. 2. *Nunc prece, nunc pretio, nunc ui, nunc ſorte ſuprema Permutet dominos.*

- nitidum] corpore nitido, & ſolido: carne læui, & polita, non horrida, neque ſquallida.

Epicuri de grege porcum] hominem in voluptate abdominis, & gutturis ſummum bonum ponentem. eadem ratione dixit illud M. Tullius in L. Piſonem. *Confer nunc Epicure noſter ex hara producte, non ex ſchola, confer, ſi audes, abſentiam tuã cum mea.* Quanuis enim Epicurus uideretur interdum in quadam animi uoluptate ſummum bonum conſtituere, hanc de eo opinionem tamen ipſius refellit oratio. eius enim hæc verba ſunt, quæ retulit Athen. lib. 2. οὐ γὰρ ἔγωγε δύναμαι νοῆσαι τἀγαθὸν, ἀφαιρῶν μὲν τὰς διὰ τῶν χειλῶν ἡδονὰς, ἀφαιρῶν δὲ τὰς διὰ τῶν ἀφροδισίων, ἀφαιρῶν δὲ τὰς δι' ἀκροαμάτων, ἀφαιρῶν δὲ καὶ τὰς διὰ μορφῆς κατ' ὄψιν ἡδείας κινήσεις. quæ ſic interpretatur M. Tullius lib. 2. de finibus. *non enim intelligo quid ſit, aut ubi ſit ſummum bonum præter illud, quod cibo, aut potione, & aurum delectatione, & obſcena uoluptate capiatur.*

AD TORQVATVM.

Si potes archaicis conuiua recumbere lectis,
Nec modica cœnare times olus omne patella:
Supremo te ſole domi Torquate manebo.
Vina bibes iterum Tauro diffuſa, paluſtreis
Inter Minturnas, Sinueſſanumq; Petrinum.

COMMENTARII.

Si potes archaicis] hæc eſt uera, & germana ſcriptura. ſunt autem Græco nomine archaici lecti Latino

Sin melius quid habes, arcesse, uel imperium fer.
Iandudum splendet focus, & tibi munda supellex.
Mitte leueis spes, & certamina diuitiarum,
Et Moschi causam. cras nato Cæsare festus
Dat ueniam, somnumq́; dies. impune licebit
Aestiuam sermone benigno tendere noctem.
Quò mihi fortunas, si non conceditur uti?
Parcus ob heredis curam, nimiumq́; seuerus
Assidet insano. potare, & spargere flores
Incipiam: patiarq́; uel inconsultus haberi.
Quid non ebrietas designat? operta recludit:
Spes iubet esse ratas: in prælia trudit inermem.
Sollicitis animis onus eximit: addocet arteis.
Fæcundi calices quem non fecere disertum?
Contracta quem non in paupertate solutum?
Hæc ego procurare & idoneus imperor, & non
Inuitus: ne turpe toral, ne sordida mappa
Corruget nareis: ne non & cantharus, & lanx
Ostendat tibi te: ne fidos inter amicos
Sit, qui dicta foras eliminet: ut coëat par,
Iungaturq́; pari: Brutum tibi, Septimiumq́;,
Et nisi cœna prior, potiorq́; puella Sabinum
Detinet, assumam. locus est & pluribus umbris:
Sed nimis arcta premunt olidæ conuiuia capræ.
Tu, quotus esse uelis, rescribe: & rebus omissis,
Atria seruantem, postico falle clientem.

Latino antiqui, id est, antiquo modo, & more fabricati. utitur hoc nomine Dionys. Halicarn. βιβ. β. ἀρχαιολ. Ρωμ. ἐγὼ γοῦν ἐθεασάμην ἐν ἱεραῖς οἰκίαις δεῖπνα προκείμενα θεοῖς ἐν τραπέζαις ξυλίναις ἀρχαϊκαῖς. quomodo autem mensæ archaicæ, eodem modo, & lecti archaici sunt appellati: suntq́; intelligendi lecti imperitè, & parum eleganter facti.

– recumbere] accumbere. vide, quæ suprà notaui ad Od. XXVII. lib. I.

– times] fugis, abhorres, φυλάττῃ. ut alibi docuimus.

Supremo sole] sub uesperam. hora diei XI. aut duodecima.

– manebo] expectabo, vt suprà diximus ad Od. XXVII. lib. I.

– iterum Tauro diff.] diffusa iterum COS. T. Statilio Tauro. sic notabatur ætas, & bonitas uini, consulum (inquam) nominibus, ut notauimus ad Od. 3. lib. 2. ibi *Interiore nota Falerni.* unde nota Opimiana, & Aniciana apud M. Tull. libr. de claris orat. fuit autem T. Statilius Taurus iterum consul anno ab urbe condita DCCXXVIII. Cæsaris Augusti collega. consul primùm fuerat anno ab V.C. DCCXVII. substitutus in locum L. Caninij Galli, qui abdicauerat se magistratu: collega autem M. Vipsanii Agrippæ.

– diffusa] è torculari, uel lacu, uel dolio in amphoras fusa. Solebant enim ueteres è dolijs uinum in cados, testas, & similia uasa diffundere in multos annos. utitur eodem uerbo saty. II. lib. 2. sed paulo aliter. *Et nisi mutatum parcit diffundere uinum.* vtitur & M. Tull. lib. 2. de finib. *quibus uinum diffusum è pleno sit œnophoro:* nisi quis & apud M. Tull. putet legendum *defusum*, & apud Hor. *defundere.* Quid sit autem uinum diffundere, à Iurisc. intelligere licet. Proc. de tritico, uino, & oleo legatis. *Illud uerum esse puto, cui uinum cum uasis legatum erit, ei amphoras & cados, in quibus uina diffusa seruamus, legata esse. Vinum enim in amphoras & cados hac mente diffundimus, ut in his sit donec usus causa comprobetur, et scilicet cum his amphoris, et cadis id uendimus. In dolia autem alia mente conijcimus, scilicet ut ex his postea uel in amphoras, & cados diffundamus, uel sine ipsis dolijs ueneat.* Idem. *Qui uinum Surrentinum in urnalibus*

habebat

habebat diffusum, is tibi uinum legauerat in amphoris. Omne illud quoque uinum, quod in urnalibus fuisset, legatum esse Labeo, & Trebatius responderunt. Pomponius. *uino legato ea demum uasa sequuntur, in quæ uina ita diffusa sunt, ut non ad perpetuum usum reseruentur, ueluti amphoræ & cadi.* Iterum Proculus. *Cui uinum heres dare damnatus est: quod in amphoris & cadis diffusum est, dari debet, etiam si uasorum mentio facta non est.* Africanus in titulo de legatis & fideicomm. 3. *Nam & si uina diffudisset habiturus usui ipse & heres eius, tamen in penu omne existimari.* in amphoris autem & cadis, & similibus uinum in multos annos seruari solitum esse à ueteribus illis, non in doliis, declarat etiam locus ille M.Tull. in Bruto. *vt si quis Falerno uino delectetur, sed eo nec ita nouo, ut proximis consulibus natum uelit, nec rursus ita uetere, ut Opimium, aut Anicium consulem quærat: Atqui eæ notæ sunt optimæ, credo: sed nimia uetustas nec habet eam, quam quærimus suauitatem, nec est iam sanè tolerabilis. Num igitur qui hoc sentiat, si is potare uelit, de dolio sibi hauriendum putet? minime: sed quandam sequatur ætatem*, &c.

Inter Minturnas] significat uinum hoc non esse admodum magni pretii, neque admodum generosum, ut pote in paludibus natum. Minturnæ oppidum Liri fluuio, & Sinuessæ oppido propinquum, in Campaniæ finibus.

- arcesse, vel imperium fer.] uel arcesse uinum, quod habes, melius meo, id est, iube tecum afferri ad me: uel patere tibi meum ministrari, id est, utere eo uino, quod tibi apponã. uerbo arcessendi sic utitur M.Tull. li. 16. epist. ad Att. epist. cuius initium est. *Nonis accepi*, &c. *Ego autem & eius librum arcessiui, & ad Athenodorum Canum scripsi, ut ad me τὰ κεφάλαια mitteret.* & epist. ad M.Fab. Gallum lib. 7. *sed tamen, si ista mihi sunt habenda, certiorem uelim me facias, ubi sint, quando arcessantur, quo genere uecturæ.* arcessendi uerbum Priscianus docet lib. 1. ab arcio deflexum esse: *arcio* autem dici pro *accio*. Quòd autem uerbo *accersere*, pro *arcessere* uulgus utitur, errat. nam uitiosa scriptura est, & ubicunque *accersere* scriptum est, *arcessere* restituẽdum. Denique hoc loco omnia antiqua exemplaria habent *arcesse*.

- certamina diuitiarum] id est, nimium studium, nimiumq; contentionem in diuitiis comparandis.

Et Moschi causam] clientis tui, cuius tu patronus es: cuius causam recepisti.

- cras nato Cæsare festus] dies natalis Cæsaris.

- sermone benigno] sermone multo, & liberali, & largo. ut suprà ad Od. XVII. lib. I. annotauimus. *tendere* autem positum pro extendere, id est, producere, extrahere.

Quò mihi fortunas si non conc.] ita legendum esse indicauit Muretus, & ut ita legatur, consuetudo Latini sermonis, & ratio postulant. subaudiendum enim uerbum expetam, uel optem, & similia. omissum autem est à librariis s. nominis *fortunas*, propter s. uocis sequentis. ut in multis aliis similibus accidit. P.Victorius porrò aliter legit: à quo dissentio.

Parcus ob heredis curam] sic suprà Od. VII. lib. 4. *Cuncta manus auidas*, &c. & saty. ult. lib. I. - *nec metuam, quid de me iudicet heres*.

- seuerus] rebus serijs nimis deditus, tristis.

Assidet insano] proximus est insano, id est, similis.

- patiarq; uel inconsultus haberi] Græcorum more locutus est, vt suprà Od. II. lib. I. - *patiens vocari Cæsaris ultor.* nam Latinè diceremus, patiarq; me uel inconsultum haberi.

Quid non ebrietas designat?] innouat, efficit? tralatio est, vt Terent. adelph. *modò quid designauit?* nam designare est inusitatum, & nouum quiddam efficere.

- operta recludit, &c.] huc pertinent ea, quæ collegimus ad Oden XVIII lib.

lib. 1. ibi, *Arcaniq; fides prodiga perlucidior uitro*. & saty. 4. lib. 1. ibi, *Condita cum uerax aperit præcordia Liber*. Sic & Homer. ἰλ. ξ. ait hominem etiam ualdè prudentem ac sapientem à uino impelli, ut & cantet, & molliter rideat, & saltet, & nonnulla loquatur, quæ taceri præstitisset. Homeri uerba sunt hæc, οἶνος γὰρ ἀνώγει Ηλεος, ὅς τ' ἐφέηκε πολύφρονά περ μάλ', ἀεῖσαι, Καί θ' ἁπαλὸν γελάσαι, καί τ' ὀρχήσασθαι ἀνῆκεν. Καί τε ἔπος προέηκεν, ὅπερ τ' ἄῤῥητον ἄμεινον.

Spes iubet esse ratas] sic sup. Od. xxi. lib. 3. *Tu spem reducis mentibus anxijs*, Arist. ἠθικ. Νικομ. γ. εὐέλπιδες γὰρ γίνονται οἱ μεθυσκόμενοι. Idem problem. de atra bile, ὅτι πάντας ὁ οἶνος εὐέλπιδας ποιεῖ.

Hæc ego procur. & idon. imp.] id est, hæ sunt meæ partes: hæc procurare iubeor, ego, qui ad hanc procurationem idoneus sum, & non inuitus ad hanc procurationem uocor.

- ne turpe toral] illotum, immundum. aliàs ad animum refertur, ut Od. v. lib. 3. *Turpis maritus*. toral autem, seu torale, uestis stragula, quæ toro imponitur, ut saty. iiii. lib. 2. *Et Tyrias dare circum illota toralia uestes*.

Corruget nares] offendat. solent enim qui odore aliquo offenduntur, nares contrahere. *corrugare nares* autem, quamuis hic de re, quæ offendit nares, dicatur: ad personam quoque tamen, quæ odore aliquo offenditur, referri potest. sic suprà *frontem explicare* dixit, de iis rebus, quæ hilaritatem afferunt Od. xxix. li. 3. *Mundæq; paruo sub Lare pauperū Cœnæ sine aulcis, & ostro Sollicitam explicuere frontem*.

Ostendat tibi te] splendeat instar speculi, tibiq; intuenti tui reddat imaginem: quod fit aëre repercusso, atque in oculos regesto. De speculis uide Lucret. lib. 4. & Plin. lib. 33. & Platon. in Timæo.

- foras eliminet] foras efferat, diuulget. Ennius usus est hoc uerbo, significatione absoluta, *Quid sic extra ædes exanimata eliminat?* elegans est epigramma lib. 2. epigramm. Græc. quod declarat, quàm sit horribile ac fugiendum id hominum genus, quod, quæ dicuntur liberius in conuiuio libero, perfidissimè enunciat, ac diuulgat. Οὔ μοι πληϊάδων φοβερὰ δύσις, οὐδὲ θαλάσσης Ορνύμενον συφελῷ κῦμα περὶ σκοπέλῳ, Οὐδ', ὅταν ἀστράπτῃ μέγας οὐρανὸς, ὡς κακὸν ἄνδρα ταρβῶ, καὶ μύθων μνήμονας ὑδροπότας.

- ut coëat par, iungaturq; pari] hæc quoque pēdēt ab illis superioribus *Hæc ego procurare*, &c. neque sunt coniungenda cum ijs, quæ sequuntur, *Brutum tibi, Septimiumq;*, &c. significat enim Horatius boni conuiuatoris esse operam dare, ut conuiuæ sint pares, aut certè non admodum dispares. Coire pro eo, quod est coniungi, & congregari, usurpauit etiam in principio libri de arte poët. *Sed non ut placidis coëant immitia*.

[illegible] numerus
l. Gell. lib. 13. cap. 11.
Macrobius Saturnaliorum
l. cap. 7.

Brutum tibi, Septimiúmq; &c.] hæc ab iis, quæ antecedunt, separanda sunt interpunctionis nota. neque uerò assentior ijs, qui legi uolunt *Brutam tibi, Septimiamq;*, quasi significet Hor. se puellas aliquas in conuiuio adhibiturum. Nam primùm Bruta, & Septimia nomina sunt ingenuarum fœminarum. At neque ingenuæ in conuiuijs intererant, nisi cum uiris suis, neque scorta nominibus ingenuarum mulierum appellabantur, nisi fortè essent libertæ: sed, ut ferè erant seruæ, sic & nominibus seruilibus & plerunque peregrinis afficiebantur. Deinde uersus qui sequitur, *Et nisi cœna prior*, &c. uincit legendum esse *Brutum, Septimium, Sabinum*. assumam (inquit) tibi Brutum, Septimium, Sabinum, nisi hic Sabinus à conuiuio lautiore, & à formosiore puella retinebitur. Quòd si quis mihi dicat in hac cœna etiam puellas interfuisse, fateor id quidem: sed nego eas hîc nominari.

- locus est & pluribus umbris] umbræ dicuntur conuiuæ, qui ad conuiuium

uium eunt à conuiuatore quidem non vocati, sed à uocatis ducti, illos uidelicet sequentes, ut vmbra corpus. vide Plutarchum συμποσ. ζητημ. lib. 7. Horat. sat. VIII. lib. 2. – *quos Mæcenas adduxerat vmbras.*

Sed nimis arcta premunt olidæ con.] caper, aut capra, fœtor sub ala, ut suprà diximus ad Od. XII. epod. ubi hircum nominat. licet (inquit) plures tecum comites adducas: sed hoc est metuendum, ne è multitudine conuiuarum arctè sedentium existat alarum odor grauis, & teter.

– quotus esse uelis] quot uelis uocari.

Atria seruantem] in atrio domus te expectantem.

– postico falle] ostio posteriore, ψευδοθύρῳ, id est, falsa porta, ut Græci nominant, anticum, & posticum opponuntur inter se.

– falle] late, λάνθανε. lege annot. ad Od. x. lib. I.

– clientem] Moschum, uel quemuis alium. patronus & cliens ex ijs sunt, quæ ad aliquid referuntur. Quemadmodum autem patroni erat, clientem in iudicio, siue priuato, siue publico, defendere, eius curam habere, ut liberorum: ita clientis officium erat, patronum, tanquam parentem quendam colere, eum, aut eius filios ab hostibus captos redimere, eius filiabus collocandis dotem præbere, si patronus esset tenui, & angusta re familiari. erantq; clientes plebeij ordinis: patroni senatorij: quod initio à Romulo fuerat institutum, ut inter patres & plebem cōcordia conseruaretur. ex eo natum, ut inferiores homines uiros claros, & splendidos, patronos uocarent, ut epist. VII. lib. I. – *pol me miserum patrone vocares, Si velles (inquit) verum mihi dicere nomen.* & eadem epist. Mena ille cliens appellatur. eadem ratione orator, qui alterius caput & fortunas defendit, patronus, & qui defenditur, cliens dici solet, ut hoc loco, & Vatinius epist. ad Cic. lib. 5. *si tuam consuetudinem in patrocinijs tuendis seruas, P. Vatinius cliens ad te venit, qui pro se causam dicier vult.*

AD NVMICIVM.

NIL *admirari, propè res est vna Numici,*
Solaq;, quæ possit facere, & seruare beatum.
Hunc solem, & stellas: & decedentia certis
Tempora momentis sunt, qui formidine nulla
Imbuti spectent. quid censes munera terræ?
Quid maris extremos Arabas ditantis, & Indos?
Ludicra quid, plausus, & amici dona Quiritis?
Quo spectanda modo, quo sensu credis, & ore?
Qui timet his aduersa, ferè miratur eodem,
Quo cupiens, pacto. pauor est vtrobique molestus:
Improuisa simul species exterret vtrunque.
Gaudeat, an doleat: cupiat, metuat'ne: quid ad rē,
Si, quicquid vidit melius, peius've sua spe,
Defixis oculis, animoq;, & corpore torpet?
Insani sapiens nomen ferat, æquus iniqui,

COMMENTARII.

Nil admirari propè res est, &c.] uidentur hæc magnopere pugnare cum ijs, quæ sunt apud Platonem ἐν Θεαιτήτῳ, his uerbis, μάλα γὰρ φιλοσόφου τοῦτο τὸ πάθος τὸ θαυμάζειν. οὐ γὰρ ἄλλη ἀρχὴ φιλοσοφίας, ἢ αὕτη. id est, maximè enim uidetur esse philosophi hic affectus, nempe admirari. Non enim aliud philosophiæ principium est, quàm id ipsum. & ita Arist. lib. I. τῶν μετὰ τὰ φυσ. sed Horatius hoc loco vult cupiditatem

Vltrà, quàm satis est, virtutem si petat ipsam.
I nunc, argentũ, & marmor vetus, æraq́;, & arteis
Suspice: cum gemmis Tyrios mirare colores:
Gaude, quòd spectant oculi te mille loquentem:
Nauus manè forum, & vespertinus pete tectum:
Ne plus frumenti dotalibus emetat agris
Mucius, indignum, quòd sit peioribus ortus,
Hic tibi sit potius, quàm tu mirabilis illi.
Quicquid sub terra est, in apricum proferet ætas:
Defodiet, condetq́; nitentia. cum benè notum
Porticus Agrippæ, & via te conspexerit Appi:
Ire tamen restat, Numa quò deuenit, & Ancus.
Si latus, aut renes morbo tentantur acuto:
Quære fugam morbi. uis rectè uiuere? quis non?
Si uirtus hoc una potest dare: fortis omissis
Hoc age delicijs. uirtutem uerba putas, vt
Lucum ligna? caue ne portus occupet alter:
Ne Cybiratica, ne Bythina negocia perdas.
Mille talenta rotundentur: totidẽ altera: porrò &
Tertia succedant, & quæ pars quadret aceruum.
Scilicet vxorem cum dote, fidemq́;, & amicos,
Et genus, & formam regina pecunia donat:
Ac benè nummatum decorat Suadela, Venusq́;
Mancipijs locuples eget æris Cappadocum rex.
Ne fueris hic tu. chlamydes Lucullus, vt aiunt,
Si posset centum scenæ præbere, rogatus,
Qui possum tot? ait: tamẽ et quærã: et quot habebo
Mittam. pòst paulò scribit, sibi millia quinque
Esse domi chlamidum: partem, vel tolleret omneis
Exilis domus est, vbi non & multa supersunt:
Et dominum fallunt, & prosunt furibus. ergo
Si res sola potest facere, & seruare beatum:
Hoc primus repetas opus: hoc postremus omittas.
Si fortunatum species, & gratia præstat:
Mercemur seruum, qui dictet nomina: læuum
Qui fodiat latus: & cogat trans pondera dextrã
Porrigere. hic multum in Fabia ualet: ille Velina:
Cuilibet hic fasceis dabit: eripietq́; curule,
Cui volet, importunus ebur. frater, pater adde:
Vt cuique est ætas, ita quenque facetus adopta.

inal. Adrianus ubi de, Alter, citat

tatem, & metum, lætitiam & dolorem ex earũ rerum, quas cupimus, & metuimus, propter quas dolemus, lætitiaq́; afficimur, admiratione nasci. denique si diuitias, & honores, & uoluptates, si paupertatem, morbum, exilium, mortem contẽneremus, ac pro nihilo putaremus, ab omni cupiditate, metu, ceterisq́; animi morbis soluti, ac uacui essemus.

- seruare beatum] sic locutus est sat. 1. lib. 1. *— retinere velis, seruareq́; amicos.*

Quid maris] munera, ἀπὸ κοινοῦ.

- amici dona Quiritis] Mæcenatis, & potentioris amici. alij, honores, qui deferuntur à populo Romano, intelligũt.

Quo spectanda modo, &c.] utrùm cum aliqua cupiditate, nec'ne? uel utrùm cum aliqua admiratione, ex qua cupiditas oritur, nec'ne?

Qui timet his aduer. &c.] ut, qui cupit, admiratur: ita & qui metuit: sed non prorsus eodẽ modo. Nam qui cupit, ita admiratur, ut id quod admiratur, expetendum esse existimet: qui metuit uerò, ut fugiendum esse: ille admiratur bona fortunæ, & res secundas, easq́; expetit: hic fugit contrarias. mirari usurpauit suprà in re, quæ uidetur bona. Od. IX. lib. 4. *Non sola comtos arsit adulteri Crineis, & aurum uestibus illitum*

Si benè qui cœnat, benè viuit: lucet: eamus,
Quò ducit gula: piſcemur: uenemur: vt olim
Gargilius, qui manè plagas, venabula, ſeruos,
Differtum tranſire forum, populumq́; iubebat:
Vnus ut è multis populo ſpectante referret
Emtum mulus aprum. crudi, tumidiq́; lauemur,
Quid deceat, quid non obliti, Cerite cera
Digni, remigium vitioſum Ithacenſis Vlyſſei:
Cui potior patria fuit interdicta uoluptas.
Si Mimnermus uti cenſet, ſine amore, iociſq́;
Nil eſt iucundum: uiuas in amore, iociſq́;:
Viue: uale. ſi quid nouiſti rectius iſtis:
Candidus imperti: ſi non, his vtere mecum.

tum Mirata, regaleiſq́; cultus, &c.& Virg. in Sileno. *Tum canit Heſperidum mira tam mâla puellam.*

– pauor] τὸ θάμβος.

– utrobique] non potui ſex librorum manuſcriptorum, trium Vat. Faër. Iann. Torn. qui ita habēt, conſenſum negligere: tametſi uulgata *vtrique* ſit tolerabilis. *utrobique* autem interpretor in cupiēdo, & metuendo.

Gaudeat, an doleat: cupiat, metuat'ne] hæ ſunt quattuor animi perturbationes, quæ ceteras omnes eiuſdem generis continent. qua de re uide M.Tullium Tuſcul. lib.4. quo loco ſcribit Stoicos docere duas naſci ex duobus opinatis bonis, nempe lætitiam, & libidinem, ut lætitia ſit præſentium bonorum, libido futurorum: duas ex duobus malis opinatis, metum, & ægritudinem, metum quidem futuris, ægritudinem uerò præſentibus. legendum autem eſt apud Horatium *cupiat, metuat'ne*, non ut uulgò legitur, *metuat'ue*.

Defixis oculis] τοὺς ὀφθαλμοὺς πεπηγὼς, uel ἀτενὲς ὁρῶν, quo acerrima, attentiſſimaq́; ſignificatur cogitatio, ut alibi dicemus.

Inſani ſapiens nomen ferat, &c.] Sic M. Tull. Tuſcul. lib. 4. *Itaque primùm in ipſa cupiditate, cum id ſolum agitur, ut ea tollatur, non eſt quærendum bonum illud, nec'ne ſit, quod libidinem moueat: ſed libido ipſa tollenda eſt: ut ſiue, quod honeſtum eſt, id ſit ſummum bonum, ſiue uoluptas, ſiue horum utrunque coniunctum, ſiue illa tria genera bonorum, tamen etiam ſi uirtutis ipſius uehementior appetitus ſit, eadem ſit omnibus ad deterrendum adhibenda oratio.*

I nunc, argentum, &c.] conceſſio eſt, diſſimulationis, & irriſionis plena, qua utuntur Latini, cum uel à re quapiam deterrent, uel aliquid improbant, uel fieri non poſſe ſignificant, ut Catull. in Memmium, quamuis omiſerit uerbum i, *Pete nobileis amicos*. Virg. Aen. 7. *I nunc, ingratis offer te irriſe periclis: Tyrrhenas i, ſterne acies, rege pace Latinos.* & Horat. epiſt. ad Iul. Flor. lib. 2. *I nunc, & verſus tecum meditare canoros.* Propert. lib. 3. *I nunc, tolle animos, & tecum finge triumphos.* Ouid. lib. 2. de arte amandi, *I nunc, claude fores cuſtos odioſe puellæ, Et centum duris poſtibus adde ſeras.* ibid. *Paruit imperio dominæ Tyrinthius heros: I nunc, & dubita ferre, quod ipſe tulit.*

– æráq;] ſtatuas æreas, uel vaſa ærea antiqui artificij.

Gaude, quòd ſpectant oculi] conueniunt hæc in homines eloquentiæ laude claros, qui corona, & frequentia delectantur: immò verò, qui ſi à corona relicti ſint, non queant dicere, vt reſpondet Brutus apud M. Tull. in Bruto.

– & veſpertinus] id eſt, ueſperi, ut docuimus ſuprà ad Od. xvi. epod. ſic ſat. vi. lib. i. *Fallacem Circum, ueſpertinuſq́; pererro Sæpe forum.*

– dotalibus emetat agris] id eſt, è dotalibus agris metat, ut annotatum eſt ſuprà ad Od. vii. lib. 2. dotales agros intellige, quos in dotem accepit ab uxore.

– indignum, quòd ſit, &c.] hæc dicuntur ex eius ſenſu, & ſententia, qui

ſtudium

ſtudium omne ſuum in augenda re familiari ponit, & collocat, quaſi in pecunia, & copijs ſita ſit beata uita. ſuntq; uultuosè pronuncianda, hoc modo, Indignum eſt Mucium, hominem inferiore loco natum, quàm tu es, te ditiorem eſſe. in tribus Vatic. Faër. Torn. ſcriptum eſt, *Mutus, ut indignum*.

Hic tibi ſit potius] hic uerſus aut legendus cum interrogatione, hoc modo, tu ne patieris, ut tibi huius diuitiæ ſint mirabiles potius, quàm illi tuæ? uel intelligendus eſt pendêre ab illis, qui antecedunt, *Nauus manè forum*, &c. &, *Ne plus frumenti*, &c. ut ſit hæc ſententia: rei faciendæ operam naua, ne Mucius plus frumenti metat ex agris dotalibus, quàm tu, & ne tibi ſit mirabilis potius ob diuitias, quàm tu illi. & ita ſubintelligemus *ne*, uel repetemus ἀπὸ κοινοῦ. Quòd ſi legamus *Hic tibi ſi potius*, vt habent quædam uulgata exemplaria, pendebit à ſuperiore uerſu hoc modo, Indignum fuerit, quia Mucius natus ſit obſcuriore loco, quàm tu, ſi tibi ſit potius mirabilis, quàm illi tu. & ita ſubintelligendum erit *ſit*. iudicet lector.

Quicquid ſub terra eſt, in apricum] ſic Sophocles in Aiace, Ἅπανθ' ὁ μακρὸς, κἀναρίθμητος χρόνος Φύει τ' ἄδηλα, καὶ φανέντα κρύπτεται. Quicquid hodie occultum, & obſcurum eſt, tempore prodibit in lucem, & in promtu erit: quæ nunc ſunt in promtu, & quæ ſunt omnium oculis expoſita, ea de medio tollet uetuſtas, & tenebris obſcurabit ſempiternis.

Ire tamen reſtat, Numa quo] moriendum eſt. ſic Lucret. lib. 3. *Lumina ſis oculis etiam bonus Ancu' reliquit*. lege annot. ad Od. XXVIII. lib. I.

Si latus, aut renes] ſi laboras morbo lateris, quem Græci πλευρῖτιδα nominant, aut renum dolore, quem νεφρῖτιν, &c.

Si virtus hoc vna poteſt dare] ſic reperi ſcriptum in libris manuſcriptis, & ita ſcriptum eſſe in codice Bernard. Lauredani, teſtantur uiri docti, quam ſcripturam comprobant & nonnulli libri typis excuſi. *hoc* autem, intellige, rectè uiuere. Itaque hic uerſus non eſt ita à ſuperiore ſeparandus, quaſi nouæ ſententiæ principium ſit: ſed cum eo ita coniungendus, quaſi pendeat ſententia.

Hoc age] huic uni rei ſtude, in hac una cogitatione, curaque uerſare: in hoc uno tuus animus ſit occupatus. ſic epiſt. ad Loll. II. huius libri, *Hoc age, ne mutata retrorſum te ferat aura*.

-uirtut. ver. put. ut Luc. ligna?] hic ſcribenda eſt interrogationis nota, vt ſit hic ſenſus Horatij, ſi uirtutem uerba putas, neque eam quicquam ad beatam uitam valere exiſtimas: totũ ſtudium, totamq; operam tuam ad quæſtum, & pecuniam congerendã confer. Dion lib. 47. narrat, Brutum clade accepta in illo ultimo cum Octauiano, & M. Antonio, prælio dixiſſe, ὦ τλῆμον ἀρετὴ λόγος ἄρα ἦσθα· ἐγὼ δέ σε ὡς ἔργον, ἤσκουν· σὺ δ' ἐδούλευες τύχῃ, id eſt, ô miſera uirtus, eras igitur fabula, ſeu uerba: At ego te, ut rem, colebam, & exercebam: tu autem fortunæ ſeruiebas.

Ne Cybiratica, ne Bithy. neg.] à negocio, & negociando, negociatores ſunt appellati, quales ſunt publicani, aratores, pecuarij. mercatores autem longè ab his differunt, vt ſupra oſtendimus.

-rotundentur] rotundandi uerbo utitur & M. Tull. in Timæo, *cumq; ſimilem uniuerſitatis naturæ mundum efficere uellet, ad uolubilitatem rotundauit*. videtur autem ab Horatio pro eo, quod eſt, aceruum, aut ſummam complere, poſitum eſſe.

-totid. altera] id eſt, mille. ſic Virg. Palæm. *-cras altera mittam*.

Tertia ſuccedant] tertia mille poſteà accedant.

-& quæ pars quadret] & pars, quæ aceruum in quadrum redigat: nempe quartã mille, quæ quattuor millia efficiant. *quadrare* enim per tralationem quandam

dam perficere eſt. M. Tull. orat. perf. *delectationis aucupium, & quadrandæ orationis induſtria.* nonnunquam abſolutum eſt, ut Virg. Georg. 2. *Arboribus poſitis ſecto uia limite quadret.*

Scilicet vxorem cum dote, &c.] ſic ſaty. III. lib. 2. *Virtus, fama, decus, diuina, humanaq; pulchris Diuitijs parent, quas,* &c. Heſiodus paucioribus uerbis, quantum momenti habeat, quantumq; ualeat pecunia, ſatis declarat hoc uerſu, Χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι, id eſt, pecunia enim mortalibus anima eſt.

-ſuadela] eloquentia, dicendi facultas. Priſc. deducit à uerbo ſuadeo, ut à candeo candela, lib. 4. cum à nomine *ſuada* oriri uideatur, quod nomen ab Ennio uidetur factum ad exemplum Græci nominis πειθώ. id enim ſignificare uidetur M. Tull. in Bruto, his uerbis, πειθὼ, *quam uocant Græci, cuius effector eſt orator, hanc ſuadam appellauit Ennius.* hanc eandem hominum reginam appellat Euripides in Hecuba, quærens quamobrem homines ceteras quidẽ diſciplinas magno ſtudio perdiſcant: in eloquentia autem non aſſiduè elaborent, neque eius magiſtris magnam mercedem perſoluant, vt poſſint alteri perſuadere, quæ uelint, ab eoq; obtinere. verba Eurip. ſunt hæc, τί δῆτα θνητοὶ τἄλλα μὲν μαθήματα Μοχθοῦμεν, ὡς χρὴ πάντα, καὶ μαστεύομεν; Πειθὼ δὲ τὴν τύραννον ἀνθρώποις μόνην Οὐδέν τι μᾶλλον ἐς τέλος σπουδάζομεν, Μισθοὺς διδόντες μανθάνειν, ἵν' ᾖ ποτε Πείθειν, ἅ τις βούλοιτο, τυγχάνειν θ' ἅμα; Themiſtocles apud Herodot. lib. 8. Πειθὼ καὶ Ἀνάγκην, id eſt, ſuadelam, & neceſſitatem magnos deos eſſe dicit, ijſq; fretos Athenienſes ab Andrijs pecuniam depoſcere.

Manc. locuples eget, &c.] hunc uerſum ſic explico, rex Cappadocum Mancipijs locuples, id eſt, multorum ſeruorum dominus, & mancipiis abundans, eget ære. Cappadoces enim barbari, ſeruiq; ſunt vel natura, uel lege, ſeruiuntque ſuo regi, ut ſerui domino. Præterea è Cappadocia ſerui uenales Romam adducebantur. M. Tull. in orat. quam habuit ad ſenatum, poſt redit. *Cum hoc homine, an cum ſtipite Aethiope, ſi in foro conſtitiſſes, nihil crederes intereſſe. ſine ſenſu, ſine ſapore, elinguem, tardum, inhumanum, neglectum, Cappadocem mod abreptum de grege uenalium diceres.* quidam ſic interpretantur, Locuples, id eſt, is qui pecunia abundat, ſeu pecunioſus, eget mancipijs: Rex Cappadocum, id eſt, qui complures ſeruos habet, pecunia eget. à quibus diſſentio. ſignificat enim Horatius ſeruorum multitudinem, ceterarumq; rerum copiam, ſine pecunia mancam, ac debilem haberi. *locupletes,* (inquit Feſtus) *multorum loculorum domini.*

Ne fueris hic tu] ne talis fueris, qualis Cappadocum rex, aut magno aliquis mancipijs abundans, pecunia egens, ſi ſummum bonum poſitum eſſe putas in diuitijs, & pecuniæ magnitudine: ſed eſto potius talis, qualis Lucullus, qui non ſolùm nulla re egebat: ſed etiam multo plura poſſidebat, quàm ſe poſſidere putaret. prouocabulum *hic* refertur ad id, quod antecedit, non ad id, quod ſequitur, ut epiſt. ad Vallam, *Nimirum hic ego ſum.* & ſaty. II. lib. I. *Huic ſi mutonis uerbis,* &c. & ſaty. IIII. eiuſd. lib. *Hic tibi comis, & urbanus,* &c.

-chlamydes Lucullus, &c.] Plutarchus hanc hiſtoriam in Lucullo extremo narrat, atque etiam Horatium Flaccum nominat, his uerbis, στρατηγοῦ δέ ποτε φιλοτιμουμένου περὶ θέας, καὶ χορῷ τινὶ κόσμον αἰτουμένου πορφυρᾶς χλαμύδας, ἀπεκρίνατο σκεψάμενος ἂν ἔχῃ, δώσειν. εἶτα μεθ' ἡμέραν ἠρώτησεν αὐτὸν, ὁπόσων δέοιτο. τοῦ δὲ ἑκατὸν ἀρκέσειν φήσαντος, ἐκέλευσε λαβεῖν δὶς τοσαύτας. εἰς ὃ καὶ Φλάκκος ὁ ποιητὴς ἐπιπεφώνηκεν, ὡς οὐ νομίζει πλοῦτον, οὗ μὴ τὰ παρορώμενα, καὶ λανθάνοντα πλείονα τῶν φαινομένων ἐστίν, id eſt, *Cum prætor quidam Rom. qui ludos magnificentiſſimos facere, & ſpectaculum apparatiſſimum populo præbere cogitabat, petiuiſſet ab*

eo ad ornatum chori chlamydes aliquot purpureas : reſpondit ſe uiſurum, haberet, nec'ne : & ſi haberet, daturum . poſtridie quæſiuit ab illo, quot chlamydibus ei opus eſſet : cum ille reſpondiſſet, centum ſatis ſibi futuras, Lucullus iuſſit eum bis tantum ſumere. Ad quod acclamans Flaccus poëta, dixit, illas non uideri eſſe diuitias , ubi ea , quæ negliguntur , & quæ ignorantur, plura non ſunt ijs, quæ ſunt in promtu, quæq; apparent .

-præbere] πορίζειν, ſuppeditare.

-millia quinque] diſcrepat ab Horatio Plutarchus, qui Lucullum ducentas chlamydes duntaxat domi reperiſſe ſcribit : hoc eſt duplo plures , quàm ab ipſo eſſent petitæ. Sed licet reſpondere Plutarchum, vt hiſtoricum, primam hiſtoriæ legem ſeruaſſe : quæ eſt, ne quid falſi dicat : Horatium autem, ut poëtam,rei quidem ueritatem eò vſque ſecutum, quoad inſtituto eius opus fuerit:rem ipſam autem pro ſuo iure ornaſſe,& auxiſſe uerbis .

-& quot habebo] ſic habent cod. Iann. Faër.& duo Vatic. non (ut quidam uulgati) *quod habebo* .

-tolleret] ſumeret, vt ſaty.4.lib.1. -*erat, quod tollere uelles* .

Exilis domus eſt] acclamatio eſt : & ita Plutarchus .

-vbi non & multa ſuperſunt] narrat Plutarchus Scopam Theſſalum copioſum hominem, & opulentum, cum ab eo poſceret quidam,quæ ei ſupereſſent, quæq; ſuperuacanea viderentur, ita reſpondiſſe : at his ſuperuacuis, & quæ ſuperant, fortunati, & beati ſumus .

-fallunt] latent, à domino ignorantur .

-& proſunt furibus] Plautus in Aulul. *Nam hic apud nos nihil eſt aliud quæſti furibus : Ita inanijs ſunt oppletæ, atque araneis.* & Tibull.lib.4. *Et domino ſatis,& nimium furiq;, lupoq;* .

Hoc primus repetas opus , hoc poſtr.] hoc eſt , quod paulo antè dixit . *Nauus manè forum, & ueſpertinus pete tectum* .

Si fortunatum ſpecies, & gratia] ſi ſpecies, id eſt, decus externum, & forenſe : cultus & ornatus corporis ex honoribus, & magiſtratibus quæſitus,&c.M. Tull.in Piſon. *Magnum nomen eſt, magna ſpecies, magna dignitas,magna maieſtas conſulis.* ibid. *in quibus ſi moderatio illa, quæ in noſtris ſolet eſſe conſulibus, non fuit: at fuit pompa , fuit ſpecies , fuit inceſſus ſaltem Seplaſia dignus* . Idem epiſt. ad Lentul.lib. 1. *qui ſplendorem , & ſpeciem huius uitæ intuentur , ſollicitudinem autem , & laborem perſpicere non poſſunt. & gratia præſt.* id eſt, ſi populi & potentium uirorum fauor beatum præſtant, ſi ambitioſus es : ſi in honore ſummum bonum poſitum eſſe exiſtimas, &c.

Mercemur ſeruum] ſeruum nomenclatorem . habebant Romani illi ueteres magiſtratum petituri ſeruos nomenclatores , à quibus docebantur , ac monebantur quo quiſque ciuis , qui in ſuffragijs aliquid ualeret , nomine appellaretur , ut candidati à ſeruo nomenclatore admoniti ununquenque nominatim ſalutare poſſent : quod declarant uerba illa M. Tull. in orat. pro Muræna : quibus Catonem alloquitur . *Quid , quòd habes nomenclatorem ? in eo quidem fallis , ac decipis . nam ſi nomine appellari abs te ciues tuos honeſtum eſt , turpe eſt eos notiores eſſe ſeruo tuo , quàm tibi : ſi , etiam ſi noris , tamen per monitorem appellandi ſunt , cur antè appellas , quàm inſuſurrauit ? aut quid, cum admoneris , tamen , quaſi tute noris, ita ſalutas? quid, poſteaquàm es deſignatus, multo ſalutas negligentius?* ita autem legendum eſt apud M. Tullium , non , vt habent codices vulgati : quæ emendatio , mea eſt . Sed quæret aliquis , quamobrem ambitioſi homines , & candidati nominatim ciues ſuos appellare vellent , atque ad eam rem nomenclatores adhiberent . dicam . Cum ſtuderent illi ciuium beneuolentiam ſibi conciliare , primum erat cauere , ne eo-

rum

rum voluntates à ſe alienarent, ne've eorum animos offenderent: Secundum omnia experiri, quibus hominum beneuolentia allicitur, & comparatur. At obliuio nominum, iram ijs commouet, quorum nomina obliti ſumus. Videmur enim de ijs parum laborare, quos ita negligimus, vt ne eorum quidem nomina memoria teneamus: quod docuit Ariſtot. lib. 2. rhetoric. Contrà ſalutare homines nominatim, ſignificat noſtrum in eos ſtudium, curam, & diligentiam. Itaque non eſt mirum, ſi candidati, & honoris cupidi, tales ſalutationes adhibebant, vt unum quiddam ad hominum beneuolentiam colligendam accommodatiſſimum, atque vtiliſſimum. Id vidit Homerus, apud quem ἰλ. κ. Agamemnon fratri Menelao præcipit, vt ſuo quenque Græcorum, nomine appellet: ipſos honorificè ſalutet, de ſe modicè & ſummiſsè loquatur & ſentiat, his verſib. Φθέγγεο, δ' ἧ κεν ἴῃσθα, καὶ ἐγρήγορθαι ἄνωχθι, Πατρόθεν ἐκ γενεῆς ὀνομάζων ἄνδρα ἕκαστον· Πάντας κυδαίνων, μηδὲ μεγαλίζεο θυμῷ. Et Themiſtocles ille Athenienſis (ut refert M.Tull. in Catone maiore) omnium ſuorum ciuium nomina perceperat. uiuebat enim ille in ciuitate libera: in qua populus plurimum, atque adeò omnia poterat. Nam & à populo illo petebantur honores, & populus honores ſuo arbitratu mandabat. Sic igitur & Romæ ubi ferè è populi ſuffragijs tota comitiorum ratio pendebat, non temere candidati operam dabant, ut à nomenclatoribus moniti ciueis gratioſos nominatim ſalutarent.

-qui dictet nomina] qui moneat quo quiſque ciuis nomine appelletur: qui nomina ciuium inſuſurret, vt eos nominatim ſalutemus, rogemusq; ut nobis petentibus ſtudeant, ac ſuffragentur ad honorem obtinendum.

-læuum Qui fodiat latus] ita legendum eſſe dudum iudicaueram, non, *ſæuum*. in qua quidem ſentētia eo libentius perſeuero, quod uideo & in aliquot cod. antiquis ita legi, & doctiſſ. uiris idem uideri. hæc uerba autem, *qui læuum fodiat latus*, hoc ſignificant: qui aſtans domino à parte minus honorata, læuo ipſius latere foſſo, id eſt, extrema manu pulſo, admoneat, ut illum & illum ſalutet, & prenſet. fodere latus autem conſueuiſſe eos, qui admonere uellent, declarat illud Terent. in Hecyra. Lach. *Dic iuſſiſſe te*. Phidipp. *Noli fodere: iuſſi*. Virg. armos fodere dixit de equite, equo calcaria admouente. lib. 6. Aen. *Seu ſpumantis equi foderet calcaribus armos*.

-& cogat trans pondera, &c.] cogat herum trans ſaxa magni ponderis dextram porrigere ad aliquem ciuem apud tribules ſuos gratioſum, in uia ſaxis impedita laborantem, ſubleuandum. ſic Propertius lib. 3. ſaxa Pyramidum, & ſumptuoſorum ſepulcrorum, *pondera* appellat. *Aut illis flamma, aut imber ſubducet honores, Annorum aut ictu pondera uicta ruent*. Officioſum autem eſt in anguſtiis, & turba, manus alteri ſubijcere, & laborantem manibus ſubleuare. Tibull. lib. 1. eleg. v. *Pauper in anguſto fidus comes agmine turbæ, Subijcietq; manus, efficietq; uiam*. Quòd ſi quis malet ita accipere hæc uerba, *dextram porrigere*, ut pertineant ad geſtum prenſantis candidati, & gratioſo alicui in uia ſupplicantis, ac blandientis, non magnopere repugnabo. ſolebant enim candidati ſingulorum manus eorum, quibus ſupplicabant, apprehendere: immò uerò ex ſingulis tribubus gratioſiſſimos quoſque ſibi adiungere, eosq; etiam in campum ſecum producere, ut ab iis uniuerſo populo magis commendarentur, cum ille ſuo nomine quodammodo peteret. Et ita fortaſſe intelligenda ſunt ea uerba, quæ ſtatim ſequuntur. *Hic multum in Fab. ualet, ille Velina*.

-hic mult. in Fab. ual. ille Vel.] uerba ſunt nomenclatoris hortantis dominum, ut gratioſis apud ſuas tribus hominibus, blandiatur, eosq; ſalutet comiter. hic (inquit) multum ualet gratia, & auctoritate in tribu Fabia, ille in Velina: qua-

re da operam, ut cum tibi adiungas, & concilies, si magistratum, quem petis, obtinere uis. Velina autem tribus fortasse à lacu Velino dicta est: Fabia à Fabiis.

Cuilibet hic, &c.] etiam hæc sunt nomenclatoris uerba. hic tantùm ualet in sua tribu, ut, cui suffragatus fuerit, is sit consulatum adepturus: eiq; cui uoluerit, sellam curulem, id est, ædilitatem maiorem erepturus.

- importunus] in eo quod sibi proposuerit, obfirmatus, & perseuerans, neque quiescens ipse, neque alios quiescere sinens. ut sup.ann.ad Od.XVI. lib. 3. sic saty.v.lib.2. *Importunus amat laudari?*

- ebur curule.] sellam curulem eburneam, id est, ædilitatem maiorem, &c.

- frater, pater adde] gratiosos in suffragiis pro sua cuiusque ætate fratres, patres appellato, & quàm blandissimè queas, salutato.

- facetus] urbanus, comis, blandus, id est, facetè & comiter.

- adopta] tibi adiunge. *adoptare* propriè ualet eligere, ut alibi admonuimus.

Si, bene qui cœnat, bene uiuit &] si in epulis, & cœnis sumtuosis beata uita posita est, statim ut diluxit, obsonia lautissima, & carissima conquiramus.

- ut olim Gargilius] quasi aliud agens Gargilium quendam notat, qui stulta quadam, & inani gloriæ cupiditate ductus id uenando cepisse uideri uolebat, quod pretio compararat. Itaque etiam in epistolis Horatius, satyricè, id est, comiter, & urbanè hominum mores uellicat.

differto disserto et certo Had. Card.

Differtum transire forum] frequentissimum forum. sic saty.v.lib.1. - *inde forum Appi Differtum nautis*, &c.

Emtum] non à se uenante captum, sed pretio soluto paratum.

- tumidiq;] cibo & potione onerati, & conferti.

Quid deceat, quid non, obliti] quid honestum sit, quid turpe: quid decôrum, quid indecorum, obliti.

Cerite cera] tali tabula, qualis erat ea, qua Cerites, ignominia affecti fuerunt: cum uidelicet eis suffragiorum ius non dedit populus Rom. ut ceteris municipibus. Gellius lib.16.cap.13. *Primos municipes sine suffragij iure Cerites esse factos, accepimus, concessumq; illis, ut ciuitatis Romanæ honorem quidem caperent, sed negocijs tamen atque honoribus uacarent, pro sacris bello Gallico receptis, custoditisq;. hinc tabulæ Cerites appellatæ uersa uice in quas referri iubebant, quos notæ causa suffragijs priuabant.* Hæc ille. Referebantur autem in tabulas Ceritum à Censoribus plebeij ignominia notati, ærarijq; fiebant: quod eò ualebat, ut nullam aliam ad rem ciues essent, quàm ut pro suo capite tributi nomine æra pénderent, ut ait Ascon.

- remigium uitiosum Ithacensis] remiges & socij Vlyssis, homines intemperantes, & uoluptarii, qui malunt suis cupiditatibus, & libidinibus obsequi, quàm in patriam reuerti. Præmonuerat Vlyssem Tiresias, cum uenisset ille ad inferos, ut diligenter caueret, si saluus in patriam redire uellet, ne in Sicilia boues solis attingeret, ut est ὀδυσσ.λ. Ὁππότε δὴ πρῶτον πελάσῃς εὐεργέα νῆα Θρινακίῃ νήσῳ, προφυγὼν ἰοειδέα πόντον, Βοσκομένας δ' εὕρητε βόας τε καὶ ἴφια μῆλα Ἠελίου, ὃς πάντ' ἐφορᾷ, καὶ πάντ' ἐπακούει, Τὰς εἰ μέν κ' ἀσινέας ἐάας, νόστου τε μέδηαι, Καί κεν ἔτ' εἰς Ἰθάκην κακά περ πάσχοντες ἵκοισθε. Εἰ δέ κε σίνηαι, τότε τοι τεκμαίρομ' ὄλεθρον· cuius monitionis memor Vlysses, ὀδυσσ. μ. socios. orat. ut, præsertim cum rebus omnibus abundent ad uictum necessarijs, ab armentis, & gregibus Solis abstineant manus. uerba Vlyssis apud Hom. sunt hæc Ὦ φίλοι· ἐν γὰρ νηῒ θοῇ βρῶσίς τε, πόσις τε ἔστιν, τῶν δὲ βοῶν ἀπεχώμεθα, μή τι πάθωμεν. Δεινοῦ γὰρ θεοῦ αἵδε βόες, καὶ ἴφια μῆλα, Ἠελίου. Illi autem tandem cum cibariis deficientibus,

uinoq;

uinoq; conſumto, tùm ab Euryocho impulſi, quæ ex bobus Solis erant præſtantiſſimæ, eas Vlyſſe dormiente abegerunt, & mactauerunt: quo facto Sol vehemẽter offenſus, queſtus eſt apud deos immortales facinoris illius atrocitatem: minatus eſt denique ſe cælo relicto ad inferos deſcenſurum, lumenq; ſuum à Dijs, & hominibus ad Plutonem, & manes tranſlaturum, ſi tam inſignem in ſe iniuriam, atque impietatem inultam relinquerent. qua re audita, Iupiter pollicetur ei ſe naues Vlyſſis fulmine conſumturum.

Cui potior patria fuit interdicta] id eſt, qui Vlyſſis remiges, & ſocij maluerunt propoſito naufragij periculo boues ſolis violare, quàm in patriam incolumes reuerti. ſic apud Hom. loquitur Eurylochus. ὀδυσσ. μ. Εἰ δὲ χολωσάμενός τι βοῶν ὀρθοκραιράων Νῆ' ἐθέλῃ ὀλέσαι, ἐπὶ δ' ἕσπονται θεοὶ ἄλλοι, Βούλομ' ἅπαξ πρὸς κῦμα χανὼν ἀπὸ θυμὸν ὀλέσσαι, Ἢ δηθὰ στρεύγεσθαι ἐὼν ἐν νήσῳ ἐρήμῃ. id eſt, Quòd ſi Sol iratus propter boues nauem noſtram obruere fluctibus uoluerit, eumq; alij Dij ſecuti fuerint, ſemel mori malo fluctu demerſus, quàm diu in deſerta inſula morans languere, ac tabeſcere.

Si, Mimnermus uti cenſet] Mimnermus legendum: non, ut in nonnullis codic. Mimermnus. Μίμνερμος enim ſemper apud Athenæum ſcribitur & lib. 14. & 15. & 16. Eius tota ferè poëſis fuit amatoria. cuius extant hi uerſus apud Plutarch. περὶ ἠθικ. ἀρετῆς, Τίς δὲ χάρις; τί τὸ τερπνὸν, ἄνευ χρυσῆς Ἀφροδίτης. Τεθναίην, ὅτε μοι μηκέτι ταῦτα μέλει, id eſt, quis lepos, quid iucundum eſt ſine aurea Venere? Moriar tum, cum hæc deſinent mihi eſſe curæ. Propertius lib. 1. *Plus in* elegia. 9. *amore valet Mimnermi verſus Homero. Carmina manſuetus læuia quærit amor.* Horat. infr. epiſt. ad Iul. Flor. lib. 2. ſignificat eum Callimacho fuiſſe à ueteribus antepoſitum. *Diſcedo Alcæus puncto illius: ille meo, quis? Quis niſi Callimachus? ſi plus apposcere viſus, Fit Mimnermus, & optiuo cognomine creſcit.* ſi igitur (inquit Horat.) Mimnermi ſententiam ſecutus vitam beatam & iucundam in amore, & iocis eſſe locatam exiſtimas, totam ætatem in amore, & iocis exige.

AD MAECENATEM. 2.

QVINQVE *dies tibi pollicitus me rure futurum,*
Sextilem totum mendax deſideror. atqui,
Si me uiuere uis ſanum, recteq; valentem:
Quam mihi das ægro, dabis ægrotare timenti,
Mæcenas, veniam: dum ficus prima, calorq;
Deſignatorem decorat lictoribus atris:
Dum pueris omnis pater, & matercula pallet:
Officioſaq; ſedulitas, & opella forenſis
Adducit febreis: & teſtamenta reſignat.
Quòd ſi bruma niueis Albanis illinet agris:
Ad mare deſcendet vates tuus: & ſibi parcet:
Contractusq; leget. te dulcis amice reuiſet
Cum Zephyris, ſi concedes, & hirundine prima,
Non, quo more pyris veſci Calaber iubet hoſpes,
Tu me feciſti locupletem. veſcere ſodes.

COMMENTARII.

– deſideror] abſum. deſideramus enim, quæ abſunt.

Si me viu. v. ſ.] in duobus cod. Vat. ſcriptum eſt. *Si me viuere uis, recteq; uidere ualentem.*

– ſanum] perſpicuè hæc uox hoc loco ad corporis ſanitatem refertur, ut ſuprà diximus. & ita Plautus in Trucul. *ægrotare malim, quàm eſſe tua ſalu te ſanior.* & infra epiſt. ad Quinct. *Neu, ſi te populus ſanum, recteq; valentem Di*

Iam satis est. at tu quantumuis tolle benignè:
Non inuisa feres pueris munuscula paruis.
Tam teneor dono, quam si dimittar onustus.
Vt libet: hæc porcis hodie comedenda relinques.
Prodigus, & stultus donat, quæ spernit, & odit.
Hæc seges ingratos tulit, & feret omnibus annis.
Vir bonus, & sapiens dignis ait esse paratum:
Nec tamen ignorat, quid distent æra lupinis.
Dignum præstabo me etiam pro laude merentis.
Quòd si me noles vsquam discedere: reddes
Forte latus, nigros angusta fronte capillos:
Reddes dulce loqui: reddes ridere decorum, &
Inter uina fugam Cynaræ mærere proteruæ.
Fortè per angustam tenuis vulpecula rimam
Repserat in cumeram frumenti: pastaq; rursus
Ire foras pleno tendebat corpore frustra.
Cui mustela procul, si vis, ait, effugere istinc:
Macra cauum repetes arctum, quẽ macra subisti.
Hac ego si compellor imagine, cuncta resigno:
Nec somnum plebis laudo satur altilium: nec
Ocia diuitijs Arabum liberrima muto.
Sæpe uerecundum laudasti: rexq;, paterq;
Audisti coràm, nec verbo parcius absens:
Inspice, si possum donata reponere lætus.
Haud male Telemachus proles patientis Vlyssei:
Non est aptus equis Ithacæ locus: vt neque planis
Porrectus spatijs: nec multæ prodigus herbæ:
Atride, magis apta tibi tua dona relinquam.
Paruum parua decent: mihi iam non regia Roma,
Sed vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentũ.
Strenuus, & fortis, causisq; Philippus agendis
Clarus, ab officijs octauam circiter horam
Dum redit: atque foro nimium distare Carinas
Iam grandis natu queritur, conspexit, vt aiunt,
Adrasum quendam vacua tonsoris in umbra,
Cultello proprios purgantem leniter vngueis.
Demetri (puer hic non læuè iussa Philippi
Accipiebat) abi. quære, & refer, unde domo, quis,
Cuius fortunæ, quo sit patre, quó ue patrono.
It: redit: & narrat, Vulteium nomine Menam,

ctitet, &c. Propert. lib. 3. *Nam quocunque die sanum te fata remittent, Pendebit collo Galla pudica tuo.*

-dum ficus prima, caloŕq; Designatorem, &c.] totis his quattuor, qui deinceps sequuntur, uersibus anni tempus describit graue corporibus, difficile, periculosum, & ad morbum præceps, ac lubricum. huius loci igitur hæc sententia est: tantisper dum multis hominibus propter anni tempus immoderato calore feruidum morientibus, designatores, qui funera, ludosq; funebres procurant, lictoribus atratis stipati incedunt, quod fit plurimùm mense sextili, & septembri, id est, ineunte autumno: ut saty. 6. lib. 2. *Autumnusq; grauis Libitinæ quæstus acerbæ.* Quoniam autem mense sextili ficus primùm maturescunt, & ex arboribus suis decerpuntur, iccircò ficum primam dixit, ut per ficum primam, & calorem, tempus anni significari intelligamus.

-lictoribus atris] ministris libitinarijs atratis.

Dum pueris omnis pater] satis declarat hic uersiculus describi ab Horatio tempus anni morbis opportunum, & (ut Plautino uerbo utar) planè Acheronticum.

-pallet] timet liberis suis, pueris, ne tali anni tempore in morbum incidant, & moriantur.

Officiosáq; sedulitas, &c.

Præconem, tenui censu, sine crimine notum,
Et properare loco, & cessare, & quærere, & uti,
Gaudentem paruisq; sodalibus, & Lare certo,
Et ludis, & post decisa negocia, campo.
Scitari libet ex ipso, quæcunque refers. dic
Ad cœnam ueniat. non sanè credere Mena:
Mirari secum tacitus. quid multa? benignè
Respondet: negat ille mihi? negat improbus, & te
Negligit, aut horret. Vulteium manè Philippus
Vilia vndentem tunicato scruta popello,
Occupat: & saluere iubet prior. ille Philippo
Excusare laborem, & mercenaria vincla,
Quòd non manè domum venisset: denique, quòd nõ
Prouisisset eum. sic ignouisse putato
Me tibi, si cœnas hodie mecum. vt libet. ergo
Post nonam venies. nunc i: rem strenuus auge.
Vt uentum ad cœnã est: dicenda, tacenda locutus,
Tandem dormitum dimittitur. hîc ubi sæpe
Occultum uisus decurrere piscis ad hamum:
Mane cliens, & iam certus conuiua: iubetur
Rura suburbana indictis comes ire Latinis.
Impositus mannis, aruum, cælumq; Sabinum
Non cessat laudare. uidet, ridetq; Philippus:
Et sibi dum requiem, dum risus vndique quærit,
Dum septem donat sestertia: mutua septem
Promittit: persuadet vti mercetur agellum.
Mercatur. ne te longis ambagibus vltrà,
Quàm satis est, morer, ex nitido fit rusticus: atque
Sulcos, & vineta crepat mera: præparat vlmos:
Immoritur studijs: & amore senescit habendi.
Verùm vbi oues furto, morbo periere capellæ,
Spem mentita seges: bos est enectus arando:
Offensus damnis, media de nocte caballum
Arripit: iratusq; Philippi tendit ad ædeis.
Quem simul aspexit scabrũ, intõsumq; Philippus,
Durus, ait, Vultei nimis, attentusq; videris
Esse mihi. pol me miserum patrone uocares:
Si uelles, inquit, uerum mihi dicere nomen.
Quod te per genium, dextramq; deosq; Penateis,
Obsecro, & obtestor, uitæ me redde priori.

&c.] & dum ij qui nimiùm diligentes sunt in officio retinendo, ac præstando, & qui studiosius in foro uersantur, operam dantes suis clientibus, in febrem incidunt, & mortem cum uita commutant.

Opella] nomen ὑποκοριστικὸν, id est, diminutum ab opera.

Testamenta resignat] per testamẽtorum resignationem, mortem significat. nam mortuo testatore, testamentum resignatur, id est, aperitur.

Quòd si bruma niues, &c.] id est, cum bruma aduenerit. Nam particula *si*, hoc loco tempus significat, non conditionem, ut apud Virg. lib. 5. Aeneid. *Præterea si nona diẽ mortalibus almum Aurora extulerit, radijsq; retexerit orbem,* &c. Terent. Phorm. *Non, si redisset pater, ei veniam daret?* quod annotat Don. ad illum locum. & Catull. ad C. Licinium Caluum, *Nam, si luxerit, ad librariorum Curram scrinia, Cæsios, Aquinos,* &c. & ita fortè locus ille explicandus est Od. XXVII. lib. 3. *Rumpat & serpens iter institutum, Si per obliquum similis sagittæ Terruit mannos.* & saty. III. lib. 2. *Si uacuum tepido cepisset uillula tecto.* M. Tull. Verr. 4. in princip. *putabam tum denique rectè iudicari posse, si non modò reus improbus adduceretur, sed etiam diligens, & firmus accusator ad iudicium ueniret.* & Verr. 6. *Verùm hæc tum queremur, si quid de nobis*

Qui simul aspexit, quantùm dimissa petitis
Præstent: maturè redeat: repetatq; relicta.
Metiri se quenque suo modulo, ac pede, uerum est.

bis per eum ordinem agetur, &c.

Albanis] Latinis, Romæ propinquis, à monte Albano, qui est in Latio.

-illinet agris] hoc uerbo aliter utitur saty. v. lib. 1. *Hic oculis ego nigra meis collyria lippus Illinere*.

Ad mare] fortè ad sinum Tarentinum.

-descendet] accommodato, & proprio uerbo usus est. oræ enim maritimæ sunt alijs inferiores, ut pote ad quas fluuij decurrant.

-sibi parcet] suæ ualetudini consulet, ac seruiet. remissius uiuet.

-& hirundine prima] vere ineunte. Aristoph. in equitib. Σκέψασθε παῖδες, οὐχ ὁρᾶθ', ὥρα, νέα χελιδών.

Non, quo more pyris uesci] non ea mihi munera dedisti, quæ parui faceres.

- at tu, quantum uis tolle benignè] verba sunt Calabri hospitis. Tolle (inquit) pyra largiter, ac liberaliter. quidam putant *benignè* responsionem esse alterius, quem Calaber pyris uult onerare, hoc modo, *benignè*, id est, hui, liberaliter mecum agis: verùm habeo tibi gratiam: tua liberalitate non vtor. quos non refello quidem, veruntamen placet mihi magis prior explicatio. suprà autem admonuimus benignus, & benignè idem valere, quod liberalis, seu largus: & liberaliter, seu largè.

Prodigus, & stultus] Prodigus (inquit) ea donat, quæ contemnit, ac pro nihilo putat: alioqui non profunderet, neque daret indignis. At vir bonus, & liberalis, quamuis pecuniam non admodum magni æstimet, (vt ait Aristoteles) scit tamen quid intersit inter æs, & lupinum, id est, inter ea, quæ cara sunt, magniq; pretij, & ea, quæ vilia sunt, nulliusq; pretij. Atque hic cum ita sit animatus, ampla, & pretiosiora munera dignis reseruat. Aristoteles lib. 4. de moribus ad Nicomachum, scribit hominem liberalem suos fructus, suamque rem familiarem non neglecturum, vt possit de suo, viris bonis opitulari, & res necessarias suppeditare. Quemadmodum autem hîc Horatius ait prodigum ea donare, quæ parui æstimat: sic & Plautus in Truculento, amarorem bona sua pro stercore habere dicit.

Hæc seges] id est, hi deprauati hominum huius ætatis mores, & hæc inepta, stultaq; liberalitas, &c. sententia totius huius loci mihi hæc uidetur esse, multi exoriuntur prodigi, & stulti, qui sua profundunt, & largiuntur indignis: qui denique bona sua pro stercore habent (vt loquitur Plautus): ita fit, vt multi quoque reperiantur homines ingrati, & immemores beneficij. Vir bonus autem, & verè liberalis: &, qui cum delectu, ac sapientia de rebus, & hominibus iudicat, qualis tu es, sua bona plurimi æstimat: & ex eis benignè facit viris bonis: & quibus plurimum debetur, in eos beneficij confert plurimum: &, quemadmodum tu me iudicio, & delectu locupletauisti, atque ornasti: ita me gratum erga te præstabo. vel hoc modo explica, & facilius. Prodigi & stulti homines, sua bona profundunt, nullum delectum in donando adhibent, viros bonos mendicare, & esurire sinunt, improbos, facinorosos, impuros homines collocupletant: hæc causa est, quamobrem tam multi exoriantur ingrati: neque enim mirum est, si lenones, alearores, impudici, beneficij accepti sint immemores. mirum esset, si boni viri, beneficijs affecti à potentiore aliquo, sese ingratos in eum præberent. nam neque vir bonus, ingratus, neque ingratus, vir bonus esse potest. hunc igitur versum, *Hæc seges ingratos*, &c. sic interpretabere, Peruersa, & præpostera largitio, causa est, quamobrem

obrem tot ingrati homines reperiantur. atque hanc posteriorem explicationem, à priore non admodum differentem, magis probabant Paullus Manutius, & Muretus.

Dignum præstabo me etiam] hic versus opponitur illi superiori, *Hæc seges ingratos tulit*, &c.

Quod si me noles vsquam] vide quàm cautè, & quàm modestè, & quàm liberè tamen pro se dicat Horatius. Primo loco Mæcenatis erga se beneficia commemorat, & verbis amplificat: deinde gratum se in eum, & beneficiorum memorem futurum pollicetur: hæc sunt modestiæ, & pudoris: postremò liberè simul, & vrbanè, quæ à se Mæcenas acceperit, id est, quæ ipse habuerit tum, cum se ad eius amicitiam contulit, exponit, nempe corporis uires, & firmitatem, formam, iuuentam, ætatem aptam ad suauitatem, blanditiamq; sermonis, ad risus, ad amores, quæ omnia (inquit Horatius) si me, ut mancipium quoddam uinctum, & constrictū apud te retinere uoles, neque usquam animi causa discedere sines, mihi redde: red de meliores annos, quos tecum consumsi.

- nigros angusta fronte capillos] iuuentam. in senectute enim & frons caluitio dilatatur, & capillus canitie albescit.

Inter uina fugam, &c.] id est, uno uerbo, reddes ætatem ad leuitatem amatorias aptam. Nam si quem decet puellæ, aut mulieris alicuius impudicæ discessum, & fugam inter vina, iniquo animo ferre, & mærere: decet iuuenem, non uirum: & multo minus senem.

- cumeram frumenti] vas uimineum, in quo frumentum à rusticis, & plebeijs hominibus condebatur, sat. I. lib. I. *Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?*

- quem mac. subisti] quem tum ingressa es, cum macra, & gracilis esses. cauus, quiuis locus excauatus. saty. VI. lib. 2. *- me silua, cauusq; Tutus ab insidijs tenui solabitur eruo*.

Hac ego si compellor imagine] non recuso, exemplo uulpis saturæ, omnia tibi reddere, si me nusquam abs te discedere uelis, & si iubeas me etiam ualetudinis incommodo semper apud te hærere.

- resigno] restituo, ut sup. Od. XXIX. lib. 3. de fortuna, *Laudo manentem: si celereis quatit, Pennas, resigno, quæ dedit*.

Nec somnum plebis laudo satur, &c.] nec animi tranquillitatem, & securam (ut Virg. appellat) quietem plebeiorum hominum, ideò laudo, quòd epularū exquisitarum, & lautarum ceperit me satietas, & quòd lautus sim iam, & copiosus, aliter sensurus, si egerem, & si amicitias principum expertus non essem: immò uerò, etsi non essem huiusmodi dapibus, & cœnis expletus, animi securitatem, & somnum quietum, ac facilem nihilominus optabilem, atque expetendum putarem: nec libertatem ociosam cum amplissimis diuitijs commutare uellem.

- altilium] animalium, quæ eo consilio aluntur, ut saginentur, & saginata edantur. epularum exquisitarum, & sumtuosarum.

Arabum] sup. Od. XXVIII. lib. I. *Icci, beatis nunc Arabum inuides Gazis*.

Sæpe verecundum laudasti] sæpe pudorem meum laudasti, ex quo me minimè cupidum, & paucis contentum esse cognouisti.

- rexq;, paterq; Audisti coram] audisti rex, id est, appellatus & salutatus es rex. sic enim & Græci, & Latini loquuntur. Theocr. εἰδ. ιϛ. quod inscribitur Χάριτες. Ὄφρα κε κ' εἰν Ἀΐδαο κεκρυμμένος ἐσθλὸς ἀκούσῃς. & Sophocles in Oedipode Colon. Ἀλλ' οὐ γὰρ ἔτ' ἐν τοῖσδ' ἀκούομαι κακὸς Γάμοισιν, οὔθ', οὓς αἰὲν ἐμφέρεις σύ μοι φόνους πατρῴους ἐξονειδίζων πικρῶς. Demosthenes περὶ στεφ. ἀντὶ γὰρ φίλων καὶ ξένων, ἃ τότε ὠνομάζοντο, ἡνίκα ἐδωροδόκουν, νῦν κόλακες καὶ θεοῖς ἐχθροί, καὶ τ' ἄλλα,

ἀλλὰ, ἃ προσήκει, πάντ᾽ ἀκέουσιν. Iterum Horat. epist. ad Quinctium hoc libro, *Tu rectè uiuis, si curas esse, quod audis.* & saty. v i i. lib. 2. *Subtilis ueterum index, & callidus audis.* ex quo illa nata sunt apud M. Tull. & ceteros bonos scriptores usitatissima, *benè, & malè audire.* rex autem hoc loco superiorem amicum significat, qui alit inferiorem, & tenuiorem, ut sup. annotaui ad Od. xxxv i. lib. 1.

- nec uerbo parcius absens] appellatus es à me rex, & coràm, & nihilominus absens.

Inspice si possum] id est, cum animo tuo considera, utrùm libenter, ac iucundè ea, quæ mihi donasti, tibi sim redditurus, nec'ne.

Haud malè Telem. prol. pati.] non malè Telemachus Vlyssis filius Menelao respondit, equos ei pollicenti.

- patientis] expressit epitheta Homeri. sic enim passim nominatur in Odyss. ταλασίφρων, πολύτλας. & ab alijs πολυτλήμων.

Non est aptus equis] locus est ὀδ. δ. ubi sic Telemachus, Ἐν δ᾽ Ἰθάκῃ οὔτ᾽ ἂρ δρόμοι εὐρέες, οὔτε τι λειμών· Αἰγίβοτος, καὶ μᾶλλον ἐπήρατος ἱπποβότοιο Οὐ γάρ τις νήσων ἱππήλατος, οὐδ᾽ εὐλείμων, Αἵθ᾽ ἁλὶ κεκλίαται· Ἰθάκη δέ τε καὶ πέρι πασέων. sic Aristoteles lib. 1. de arte dicendi, τὰ ἁρμόττοντα, id est, quæ nobis accommodata sunt, bona esse dicit. contraria ergo mala.

Porrectus spatijs] loca porrecta à Iulio Cæsare dicuntur lib. 2. de bello Gallico, neque montibus intersepta, neque siluis impedita. sic enim loquitur ille, *Cum se illi identidem in siluas ad suos reciperent, ac rursus è silua in nostros impetum facerent, neque nostri longius, quàm, quem ad finem porrecta, atque aperta loca pertinebāt,* &c.

- prodigus herbæ] ut suprà *Arcaniq; fides prodiga.* Od. xv i i i. lib. 1.

Regia Roma] ut epist. ad Bullatium, *Crœsi Regia Sardis.*

- imbelle Tarentum] ociosum, quietum, à bello uacuum, & uoluptarium: quod declarat M. Tull. ad Trebatium, *Indicauit mihi Pansa meus Epicureum te esse factum. O castra præclara. quid fecisses, si te Tarentum, & non Samarobrinam misissem?* Tum Athenæus lib. 4. sic scribit de Tarentinis, λέγουσι καὶ τοῦτόν τινα λόγον οἱ Ταραντῖνοι, τοὺς μὲν ἄλλους ἀνθρώπους διὰ τὸ φιλοπονεῖν, καὶ περὶ τὰς ἐργασίας διατρίβειν, παρασκευάζεσθαι ζῆν· αὐτοὺς δὲ διὰ τὰς συνουσίας, καὶ τὰς ἡδονὰς, οὐ μέλλειν, ἀλλ᾽ ἤδη βιῶναι.

Philippus] *L. Philippus eloquentia, grauitate, florentissimus ciuitatis,* ut ait Cic. orat. pro Quinctio. de eodem sic in Bruto, *Duobus igitur summis, Crasso, & Antonio, L. Philippus proximus accedebat,* &c.

- horam] diei. dies enim in duodecim horas inæqualeis diuidebatur. sat. v. lib. 1. - *quarta uix demum exponimur hora.*

Carinas] hac in urbis regione Philippi domus erat. ibidem & Pompeij Magni. notus iocus Sex. Pompeij in M. Antonium, qui domum Pompeii occuparat. quem referunt cùm alij, tum Plutarch. in Anton. & Paterculus. Paterculi uerba sunt hæc, *haud absurdè Sex. Pompeius, cum in naui Cæsarem, & Antonium cœna exciperet, dixit, in Carinis suis se cœnam dare.*

- tonsoris in umbra] in officina, in pergula, in umbraculo.

Demetri] inquit Philippus Demetrij dominus.

- non læuè] non stultè, οὐ σκαιῶς. Virg. in Tityro, - *si mens non læua fuisset.* Catull. in Cæsarem, *an hæc sinistra liberalitas, Parum expatrauit?* Horat. in epist. ad Pison. - *ô ego læuus Qui purgo bilem sub uerni temporis horam.* & læuum tēpus pro inopportuno, saty. i i i i. lib. 2. - *cum te sic tempore læuo Interpellarim.*

- abi, quære, & refer] mira breuitas, ut tertio abhinc uersu, *It, redit, & narrat.*

- vnde domo, quis?] sic loquitur. Virg. Aen. 7. *Qui genus? unde domo? pacem'ne*

cem'ne huc fertis, an arma? Propert.lib.2. *Qualis, & unde genus: qui ſint mihi, Tulle, Penates.*

Cuius fortunæ] diues, an pauper. M.Tull.epiſt.ad Q. Valerium Q. F.lib. 13. *Grauiſſimum autem eſt, cum ſuperior factus ſit ordine, inferiorem eſſe fortuna.*

Præconem] præconis munus erat in comitijs tribus citare: qui magiſtratus eſſent creati, renunciare: leges, quæ ſuadebantur, pronunciare: in iudicijs, iudices, teſtes, reos citare: in auctionibus, rerum pretia declarare.

- tenui cenſu] tenui re familiari, tenui fortuna. cenſus eſt, quantum qui ex omnibus ſuis bonis auctione facta uenditis, reficere poteſt.

- & ceſſare] & feriari interdum: non ſemper eſſe occupatum in re quærenda, & negocio gerendo, σχολάζειν.

- & quærere, & uti] quærit auarus, ſed non utitur. ut ſaty. III. lib. 2. *Qui nummos, aurumq; recondit neſcius uti Compoſitis, metuensq; uelut contingere ſacrum.* & epiſt.de arte poët. *Quærit, & inuentis miſer abſtinet, ac timet uti.* hic Mena autem quærebat, & utebatur.

Gaudentem paruisq; ſodalibus] in quibuſdam codicibus diſtinctionis nota ponitur poſt particip. *Gaudentem.* ea autem tollenda eſt.

- & Lare certo] domicilio certo, ac ſtabili, non uita uaga.

- & poſt deciſa negotia] & negotiis ſuis tranſactis, & confectis.

- campo] Martio. in quo complura ludorum genera edebantur. Horat.epiſt. de arte poët. *Ludere qui neſcit, campeſtribus abſtinet armis.* homines ocioſos, & feriatos in campo Martio frequentes eſſe conſueuiſſe, declarat M.Tullius in oratione pro P.Quinctio, *Vixit enim ſemper incultè, atque horridè. natura triſti, ac recondita fuit: non ad ſolarium, non in campo, non in conuiuijs uerſatus eſt.*

Scitari libet ex ipſo] non eſt mihi ſatis ex te audire: uolo ex ipſo Mena quærere. uerba Philippi.

- benignè reſpondet] id eſt, liberaliter reſpondet, ut loquitur Cæſar lib.4. de bello Gall. *quibus pacem, atque amicitiam petentibus, liberaliter reſpondet.* Salluſt.de bello Iugurth. *Ad ea Iugurtha, tametſi regem ficta locutum intelligebat, tamen pro tempore benignè reſpondet.* Terent. Phorm. *benignè dicis.* M. Tull. ad Attic. lib. VIII. epiſt.ad Pomp. *cum pacis conditiones ad te afferri, à teq; ad ea honorificè, & largè reſponderi uiderem.* Idem ad Q. frat.lib. 1. *Pompeius perbenignè mihi reſpondit.* Muretus putat etiam hoc loco, aduerbium *benignè*, ſeorſum legendum. à quo diſſentio.

- negat ille mihi?] Verba Philippi. Ita'ne eſt? negat ille mihi ſe uenturum?

- negat impr.] reſpondet Demetrius. negat improbè, & pertinaciter. in eo ſe improbum præbet, quòd negat: & uel tuam uoluntatem non curat, uel te refugit, ac reformidat.

- tunicato] qui tunicis, non togis, propter egeſtatem, utebatur.

- ſcruta] uetera, & fracta ferramenta, pannos ueteres, uaſa dimidiata, et ſimilia. Lucillius apud Gell.lib. 3. *Quid ni? & ſcruta quidem ut uendat ſcrutariu' laudat, Perfractam ſtrigilem, ſoleam improbu' dimidiatam.*

Occupat] appellat eum improuiſo, oppimit imparatum, et necopinantem.

- mercenaria uincla] occupationes mercenarias, et præconias. erat enim præco: et mercede conductus, interdum merces uenaleis prædicabat.

Prouiſiſſet] mendosè in nonnullis libris legitur *præuidiſſet*, cum ſit legendum *prouiſiſſet.* quo uerbo utitur Terent. Andria, *Prouiſo quid agat Pamphilus.* idem Adelph. *Hera, ego hinc ad hos prouiſam, quàm mox uirginem arceſſant. prouiſo* autè duo ſignificat, (inquit Don.) procedo, et cum proceſſi, uideo. Plaut.in Sticho, *more hoc fit, atque eſt ita, mea ſententia, ſi quem hominem expectant, eum ſolent prouiſere.*

Poſt

Poſt nonam] tribus horis ante ſolis occaſum.

- dicenda, tacenda] ῥητὰ, καὶ ἄῤῥητα. ut fit in libero conuiuio.

- ſæpè Occultum] ad hamum ſæpè occultatum, quo Mena, tanquam piſcis, caperetur.

- uiſus] ſubaud. eſt, ut ſæpè aliàs. *decurrere* autem, eſt è loco ſuperiore currere. quanquam piſcatores aiunt, piſces ad hamum uenire aduerſo flumine.

- indictis] ferijs Latinis, quæ à Conſule indicebantur, ſeu imperabantur. harum feriarum (ut ſcribit Dionyſ. lib.4.) participes erant urbes Italiæ quadraginta ſeptem. quibus diebus taurus communiter ab omnibus immolabatur, eiusq; tauri ſingulæ ciuitates partem ratam capiebant. fiebat porrò hoc ſacrificium in monte Albano Ioui Latiali. Quoniam autem Latij principatum populus Romanus obtinebat, iccircò taurum illum mactabant ſacerdotes, & pontifices Romani. Appellantur à Macrobio lib. 1. Saturn. cap. XVI. hæ feriæ etiam conceptiuæ, quia à magiſtratu uidelícet conſule, in dies certos concipiebantur.

Impoſitus mannis] uectus equis puſillis, ſeu ſublatus in equos puſillos. ſic loquitur Virgil. Georg. 3. *Frena Pelethronij Lapithæ, gyrosq; dedere, Impoſiti dorſo, atque equitem docuere ſub armis Inſultare ſolo*, &c. & Cæſar lib. 1. de bello Gall. *omnibus equis Gallis equitibus detractis, in eo, legionarios milites legionis decimæ imponere.* de mannis ſuprà ad Od. XXIII. lib. 3.

Dum ſeptem donat ſeſtertia] id eſt, ſeptẽ millia ſeſtertiûm nummûm, quæ centum & ſeptuaginta quinque aureos noſtros efficiunt. Sed quoniam quidam uiri docti ſcripſerunt, ſeſtertia, & ſeſtertios idem ualere, minuenda eſt hæc opinio, & hic error eripiendus eſt hominibus, Budæus denique noſter, quem illi reprehenderunt, defendendus. primùm autem conſtituendum eſt, quid ſit ſeſtertius. Valet igitur idem ſeſtertius, quod nummus, & ſeſtertius nummus: id eſt, duo aſſes, & ſemis. ſeu duæ libræ, & dimidia. nam as libram ualebat. iccircò ita notabatur ſeſtertius ab antiquis, H-S. dictus autem ſeſtertius *quaſi ſemiſtertius* (inquit Varro lib. 5. de ling. Lat.) *dupondius enim, & ſemis, antiquus ſeſtertius eſt*. Eſtq; quarta pars denarij, Nam denarius quattuor ſeſtertios continet, quòd ſi ſeſtertius ad rationem monetæ noſtræ Gallicæ redigatur, quinquaginta circiter ſeſtertii aureum hodiernum ſcutatum conſtituent: denarius autem erit ferè duodecima pars noſtri aurei. Atque hæc de ſeſtertio, & denario perſpicua eſſe poterũt exemplis. M. Tull. frumentar. *Quid ergo à me tibi nummorum dari poteſt, cum ſenatus tibi quaternos nummos dederit? quid poſcat, attendite. & uos quæſo ſimul iudices, æquitatem prætoris attendite. Quaternos* H-S, *quos mihi ſenatus decreuit, & ex ærario dedit, ego habebo, & in ciſtam transferam ex fiſco. Quid poſteà? quid? pro ſingulis modijs, quos tibi impero, mihi octonos* H-S *dato: qua ratione? quid quæris rationẽ? non tantam rationẽ res habet, quantam utilitatem, atque prædã. Dic (inquit ille) planius. Senatus te uoluit mihi nummos dare, me tibi frumentum metiri: tu eos nummos, quos mihi ſenatus dare uoluit, ipſe habebis? à me, cui ſingulos denarios dari oportuit, binos auferes?* &c. Ex hoc loco intelligi poteſt, quatuor ſeſtertios uni denario pares eſſe, ſi conferas illa uerba, *pro ſingulis modijs, quos tibi impero, tu mihi octonos* H-S *dato*, cum his *à me cui ſingulos denarios dari oportuit, binos auferes?* Denique ſeſtertius ferè duos aſſes cum dimidio ualebat. aſſem autem conſtat tertiam partem ſolidi Gallici, ſeu ſolidum Venetum ualuiſſe. Suetonius ſcribit C. Iulium populo Ro. hortos circa Tiberim publicè, & uiritim trecenos ſeſtertios legauiſſe. quæ ſumma æſtimatione æqualis ferè eſt ſex aureis Gallicis ſcutatis hodiernis. at ſi ciuibus Ro. ſingulis trecena ſeſtertia legata eſſent, ſena circiter millia aureorum ſcutatornm noſtratium eis legata fuiſſe intelligerentur: quam ſummam neque populo Ro. uiritim legatam eſ

ſe

ſe,neque ſi legata fuiſſet, ex bonis C. Iulij Cæſaris redigi potuiſſe, credibile eſt.
Seſtertium igitur dicimus mille ſeſtertios nummos ualuiſſe. id planum fiet exem
plis, quorum id primum ſit, quod nobis hic locus ſuppeditat. Quænam fuiſſet
hæc Philippi in Menam liberalitas, ſi ſeptem ſeſtertios nummos, id eſt, vix o-
ctodecim ſolidos, ſeu marKetos Venetos, aut ſex Gallicos ei donaſſet, toti-
demq; mutuos dediſſet? Idem Horat. epiſt. ad Iul. Florum, lib. 2. epiſt. de quo
dam Luculli milite, qui caſtellum Mithridatis munitiſſimum ceperat, *Clarus ob
id factum, donis ornatur honeſtis, Accipit & bis dena ſuper ſeſtertia nummûm.* non'ne ri
dicula fuiſſet Luculli in militem illum ſiue Valerianus fuerit, ſiue quis alius,mu
nificentia, ſi uiginti ſeſtertios, id eſt, xx. Carolinos noſtros, ei donatos intelli
geremus? quòd ſi quis quærat quid ſibi uelit uox *nummûm,*dico bis dena ſeſtertia
nummûm poſitum eſſe, pro eo,quod eſt, bis dena, ſeu xx.millia ſeſtertiûm num-
mûm. atque ita locutus eſt M. Tull. Ver. de iure dicundo, *Redeunt illi Rhegio Sy-
racuſas: queri cum multis, ita ut fit, incipiunt, ſeſe* HS LXXX. *nummûm fruſtrà dediſſe.*
id eſt, octoginta millia ſeſtertiûm nummûm. Idem Horat. ſaty. III. lib. I.*decies
centena dediſſes Huic paruo paucis contento:quinque diebus Nil erat in loculis.*decies cen
tena ſeſtertia, ſeu decies centena ſeſtertiûm millia, noſtra ratione ualent circi-
ter XXV. aureorum hodiernorum millia. Oſtendamus etiam ex M. Tullio ſeſter-
tium ualere mille ſeſtertios. Ver. de iure dicundo, *Dicebant quantum cuique eius
iuſſu nummorum eſſet datum: gemebant Syracuſani: ſed tamen patiebantur: repente reci
tatur uno nomine* HS CCL.*millia iuſſu prætoris data.*ſequitur mox alijs uerbis eadem
ſententia.*numerantur illa* HS *ducenta quinquaginta Syracuſanis.ea quemadmodum ad
iſtum poſteà per pſeudothyrum reuertantur, tabulis uobis & teſtibus indices planum fa-
ciam.* Idem epiſt. lib. 5.ad Rufum, *Reliquum eſt de ſeſtertiûm centum millibus,de qui
bus memini mihi à te Myrina litteras eſſe allatas, non mei errati, ſed tui, in quo pecca-
tum uidebatur eſſe, ſi modò erat, fratris tui & Tullij.* eadem epiſt. mox eandem ſum-
mam iterat alijs uerbis. *Quòd ſi mihi expenſa iſta ſeſtertia centum tuliſſes, tamen,quæ
tua eſt ſuauitas, quiq; in me amor, nolles à me hoc tempore æſtimationem accipere.* En,
quæ ſuprà ſeſtertiûm centum millia dixit, hîc ſeſtertia centum appellat. idem Pa
radox. ult. de Craſſo, - *capit ille ex ſuis prædijs ſexcenta ſeſtertia, ego centena ex meis.*
non'ne exploderetur, ſi quis diceret Craſſum ex ſuorum prædiorum fructibus
ſexcentos ſeſtertios duntaxat, M. Tull. ex ſuis centum refeciſſe? Idem ad Att.
lib. II. - *de Terentia autem (mitto cetera, quæ ſunt innumerabilia) quid ad hoc addi po-
teſt? ſcripſeras, ut* HS XII. *permutaret: tantum eſſe reliquum de argento. miſit illa*
CCIↃↃ. (*id eſt* decem millia) *mihi,& aſcripſit tantum eſſe reliquum. Cum hoc tam ſ ar
uum de paruo detraxerit, perſpicis quid in maxima re fecerit?* Queritur his uerbis
M. Tull. de Terentia, quòd, cum ab ea expectaret XII. millia ſeſtertiûm, decem
millia duntaxat miſerit, & de tam parua ſumma, uidelicet, duodecim millibus
ſeſtertiûm, duo millia detraxerit. id eſt, ex trecentis aureis noſtris, quinquagin
ta. quis erit tam excors, qui hoc loco ſeſtertia duodecim idem eſſe dicat, quod
ſeſtertios duodecim, cum ex ſeſtertijs nummis XII. nullo modo duo ſeſtertiûm
millia detrahi poſſint? Accedant ſuperioribus exemplis alia ex Catullo, Sallu-
ſtio, Martiali. Catullus igitur ad Furium,*Furi,cui neque ſeruus eſt,neque arca, Nec
cimex,* &c. *Hæc tu commoda tam beata, Furi, Noli ſpernere, nec putare parui, Et ſeſter
tia, quæ ſoles precari Centum, deſine: nam ſat es beatus.* Non eſt profectò uериſimile
hunc Furium à Dijs immortalibus centum ſeſtertios, id eſt, uix duos aureos ho
diernos optare in animum unquàm induxiſſe. Quid? in eo epigrammate, quod
ſcripſit idem poëta ad Silonem lenonem, *Aut ſodes, mihi redde decem ſeſtertia Silo,*
&c. decem ſeſtertia, decem ſeſtertios nummos interpretabitur? ut dicamu: Ca-
tullum

tullum uix quintam partem aurei noſtri huic lenoni dediſſe ea lege, ut puellam ab eo acciperet, deinde ab illo deluſum, tantillam pecuniam repopoſciſſe? Salluſtius de coniurat. Catil. ſcribit, ſi quis quid indicaſſet de coniuratione, quæ cõ tra Remp. facta erat, præmium ſeruo libertatem, & ſeſtertia centum: libero, im punitatem eius rei, & ſeſtertiorum ducenta millia Senatum decreuiſſe. quid minus credibile, quàm ſeſtertios centum, pecuniam uiliſſimam, cum libertate, re omnium cariſſima, ſenatum coniunxiſſe? Martialis (ut eſt in epigrammate quodam lib. 6.) ſex ſeſtertia à Pæto petiuerat: ille non negauerat quidem, ſed longo poſt tempore tradiderat: Martialis in eum ſic ſcribit, *Sex ſeſtertia ſi ſtatim dediſſes, Cum dixti mihi, ſume, tolle, dono: Deberem tibi, Petæ, pro ducentis. At nunc cum dederis, diu moratus, Poſt ſeptem, puto, uel nouem kalendas, Vis dicam tibi ueriora ueris? Sex ſeſtertia, Pæte, perdidiſti.* non ſit profectò audiendus, qui dicat, Martialem ſex ſeſtertios à Pæto unquàm petiuiſſe, uix nonam aurei noſtri partem: aut, cum eam pecuniolam accepiſſet, tanti eam feciſſe, ut Pæto ſcriberet, eam iccircò illi perijſſe, quod ſerò liberalis fuiſſet.

-ex nitido fit ruſticus] ex urbano fit ruſticus. Vrbani enim homines magnam partem cultiores, comtiores, mundiores, ac nitidiores ruſticis ſolent eſſe. ruſtici contrà horridi, ſcabri, inculti, ſtrigoſi, & illoti.

uerba citat Hadrianus Cinalis ages de uerbo po. Sulcos & uineta crepat mera] nihil aliud loquitur, nihilq; aliud habet in ore, quàm ſulcos, & uineta. M. Tull. ad Attic. lib. 9. *Dolabella ſuis litteris Idibus Martij datis merum bellum loquitur.* uide quæ notaui ad Od. XVIII. lib. 1. de uerbo *crepandi*.

-ulmos] quibus maritantur uites, alioqui uiduis. uide ſuprà annotationem ad illum locum *Altas maritat populos*. Od. II. epod.

-ſeneſcit] maceratur, tabeſcit, conficitur. Cicero pro Sextio. *ocio, & tranquillitate Reip. conſeneſcebat.* ita ſenium pro re odioſiſſima, tædijq; pleniſſima uſurpatur. Cæcilius. *Tibi ego Antipho has fero. Senium eſt, cum audio.* Plautus in Sticho. *Hæ res uitæ me ſoror ſaturant: hæ mihi diuidiæ, & ſenio ſunt.* Hor. epiſt. ad Loll. 2. *- inhumanæ ſenium depone camœnæ.*

Verùm ubi ou. fur. mor. per. cap.] non diſſimile eſt exemplum illud apud Xenophontem Κύρȣ παιδ. lib. 8. ubi Pheraulas, qui ex paupere diues à Cyro factus erat, deſiderio tandem priſtinæ tranquillitatis, & quietis affectus, & curarum, ac moleſtiarum, quas ſibi diuitias importaſſe querebatur. multitudine offenſus, omnium bonorum ſuorum poſſeſſionem in Sacam transfert, hoc ſibi tã tùm excipiens, ut ab eo, tanquàm hoſpes, atque etiam parcius, minusq; elegan ter, ac ſumtuoſè, quàm hoſpes alatur. Inter cetera autem diuitiarum incommoda, hoc quoque commemorat, quòd neceſſe ſit homini diuiti ſæpe ab aliquo aut afferri oues aliquot à lupo iugulatas, uel bouem è prærupto, & præcipiti loco delapſum: aut nunciari iumenta in morbum incidiſſe. uerba Xenophontis, quæ ad hunc locum pertinent, ſunt hæc. *ἥκει δέ τις ἢ τῶν προβάτων λελυκωμένα φέρων, ἢ τῶν βοῶν κατακεκρημνισμένας, ἢ νόσον φάσκων ἐμπεπτωκέναι τοῖς κτήνεσιν. ὥστε μοι δοκῶ, ἔφη ὁ Φεραῦλας, νῦν διὰ τὸ πολλὰ ἔχειν, πλείω λυπεῖσθαι, ἢ πρόσθεν διὰ τὸ ὀλίγα.*

Spem mentita ſeges] id eſt, minus reddidit, quàm ſperauerat agricola, ſpẽ fefellit. ut ſuprà Od. 1. lib. 3. *Fundusq; mendax arbore nunc aquas Culpante, nunc torrentia agros Sidera.*

-bos eſt enectus] Priſc. lib. 9. docens necatum ferro, nectum uerò alia ui peremtum intelligi, hunc locum producit. ſic Liuius. *- fame, frigore, illuuie, ſquallore enecti.* M. Tull. Tuſc. 1. *ſiti enectus Tantalus.*

-media

-media de nocte] sic loquitur supra epist. 1. -*surgunt de nocte latrones*. & sat. III. lib. 2. *Vnde uxor media curat de nocte uocata*. & saty. ult. eiusd. lib. - *de medio potare die*. & epist. XIIII. quæ est ad Villic. *Quem bibulum liquidi media de luce Falerni*, &c.

-simul] simulatq;, ut sæpe alibi.

-scabrum] horridum, squallidum, impexum: qui antea erat nitidus, pexus, mundus.

-intonsum] capillus intonsus, præterquàm in pueris, mæroris, & luctus, & uitæ tristioris erat argumentum. Suet. in Aug. *Adeò nanque consternatum ferunt, ut per continuos menses, barba, capilloq; summisso, caput interdum foribus illideret*. uide quæ notaui ad illum locum saty. 3. lib. 2. *sapientem pascere barbam*. Sed Aristoteles rhet. 1. scribit pulchrum esse Lacedæmone, comam alere, ac producere. libertatis enim signum esse, quia non sit facile ei, qui sit capillatus, quicquam illiberale, aut mercenarium facere. ἐν Λακεδαίμονι κομᾶν καλόν. ἐλευθερίας γὰρ σημεῖον. οὐ γάρ ἐστι κομῶντα ῥᾴδιον οὐδὲν ποιεῖν ἔργον θητικόν.

Durus] durus dicitur hoc loco nimis in negotio gerendo occupatus, nullum à labore uacuum tempus intermittens, ab omnibus uoluptatibus, & animi oblectationibus obtinens, homo ferreus, & pœne dicam, inhumanus, doloris sensu carens. sic epist. ad Quinctium hoc eod. libro. *sine pascat durus, aretq;*.

Vultei] Vultei dissyllabum est. notat Priscian. lib. 7. & producit hunc uersum.

Quod te] id est, propter quod te obsecro, vt me reddas uitæ priori. sic Virg. lib. 6. Aen. *Quod te per cæli iucundum lumen, & auras, Per genitorem oro, per spem surgentis Iuli, Eripe me his inuicte malis*.

-deosq; Penates] Cicero libro de natura Deorum II. *Penates à penu dicti sunt. est enim omne, quo uescuntur homines, penus: aut ab eo, quod penitus insident*. Habebat autem suos quisque deos penates domi suæ. Idem pro domo sua. *Quid est sanctius, quid omni religione munitius, quàm domus uniuscuiusque ciuium? hic aræ sunt, hic foci, hic Dij penates, hic sacra, religiones, ceremoniæ continentur*, &c. ijdem Lares familiares dicebantur. Hor. sat. V. lib. 2. - *dulcia poma, Et quoscunque feret cultus tibi fundus hon res, Ante Larem gustet uenerabilior Lare diues*. Iterum M. Tull. in orat. pro P. Quinctio. quos appellauerat paulo antè deos Penates, eosdem paulo pòst Lares familiares dicit his uerbis. *At hic quidem iam de fundo expulsus, iam à suis Dijs Penatibus eiectus esset*. idem infra. *illud dico, dominum expulsum esse de prædio, domino à familia sua manus allatas esse ante suos Lares familiares*.

-maturè redeat] ait Philippus.

Met. se qu. suo mod. ac pede uer. est] par est. ut saty. 3. lib. 2. *An, quodcunque facit Mæcenas, te quoque uerum est, tanto dissimilem & tanto certare minorem?* monet autem prouerbium, ut id uitæ genus unusquisq; sequatur, quod sibi aptum sit.

AD CELSVM ALBINOVANVM.

Celso gaudere, & bene rem gerere Albinouano
Musa rogata refer, comiti, scribæq; Neronis.
Si quæret, quid agã: dic multa, & pulchra minãtẽ,
Viuere, nec rectè, nec suauiter: haud, quia grando

COMMENTARII.

Celso gaudere & bene rem gerere, &c.] Græcorum more locutus est,

Contuderit uiteis: oleamq́; momorderit æstus:
Nec, quia longinquis armentum ægrotet in agris:
Sed quia mente minus ualidus, quàm corpore toto,
Nil audire uelim: nil discere, quod leuet ægrum:
Fidis offendar medicis: irascar amicis:
Cur me funesto properent arcere ueterno:
Quæ nocuere sequar: fugiam, quæ profore credam:
Romæ Tibur amem uentosus: Tibure Romam.
Post hæc, ut ualeat: quo pacto rem gerat, & se:
Vt placeat iuueni percontare, atque cohorti.
Si dicet rectè: primum gaudere: subinde
Præceptum auriculis hoc instillare memento:
Vt tu fortunam, sic nos te Celse feremus.

uersũ citat Hadrianus ... dinalis ages de hoc no... e cohors.

est, κέλσω χαίρειν, καὶ δ' πράττειν, &c. ordo est, ô musa à me rogata refer, id est, renuncia salutem Celso, qui me prior saluere iussit. Plato autem in Charmide improbat hanc Græcorum salutationem, χαῖρε, id est, gaude, aitq; multo præstare ita salutare, σωφρόνει, quod idem ualere dicit, atque γνῶθι σεαυτὸν, id est, nosce teipsum.

- comiti, scribæ'q;] notandum, inferiorem amicum, comitem nominari. scribam autem cum accipio, qui scribendis litteris ab amico potentiore præpositus est.

- minantem] præ me ferentem, promittentem, iactantem. sic loquitur saty. III. lib. 2. *Atqui uultus erat pulchra, & præclara minantis*, id est, de te promittentis. atque eadem est interdum uerbi ἀπειλεῖν apud Græcos significatio. Hom. ὀδυσ. θ. Ἦ μὲν ἀπείλητας βητάρμονας εἶ) ἀρίσες. iungit idem hoc uerbum cum accusandi casu Od. XXVIII. lib. 1. *Sic, quodcunq; minabitur Eurus Fluctibus Hesperijs*, &c.

- momorderit] affecerit, læserit. alibi ad frigus transtulit, ut saty. VI. lib. 2. *Matutina minus cautos iam frigora mordent.*

- ægrotet in agris] sic est scriptum in duob. cod. Vatic. & Iann. Faërn. Torn. Rain. Card.

- mente minus ualidus] animo æger potius, quàm corpore. Hippocr. aphoris. γνώμη νοσέων.

Cur me funesto, &c.] hæc ita sunt accipienda, quasi pronuncientur ab Horatio offenso, atque irato: uel *cur* hoc loco ualet „ propterea quòd, cuius rei exempla sunt rariora. M. Tull. ad Attic. lib. 3. *Quòd me accusas, cur hunc meum casum tam grauiter feram, debes ignoscere*. frequentiora sunt illa: M. Tull. ad Cælium. *Quid ergo accidit, cur consilium mutarem? non'ne omnia potius, cur in amicitia permanerem?* & Verr. 4. *tamen digna causa esset, cur inimicitias hominis improbissimi susciperem.* & pro Sextio. *male dicito Sabino homini Reatino, cur tam temerè exclamarit occisum.* T. Liuius lib. 41. *Fecerit aliquid Philippus, cur aduersus eum armatum, & bellum gerentem hoc decerneremus:* dixit autem *me arcere Veterno* pro eo, quod est à me ueternum arcere, per hypallagen: ut epist. de arte poët. - *classes Aquilonibus arcet.*

- ueterno] lethargo. unde, qui ueternosi à Latinis, lethargici à Græcis appellantur, qui ueterno laborant. Horat. sat. II. lib. 2. *Vt lethargicus hic, cum fit pugil.* utitur hoc nomine Cic. epist. ad Cælium lib. 3. *erat in eadem epistola ueternus ciuitatis.* & Cæl. ad Cic. 8. *nisi ego cum tabernarijs, & aquarijs pugnarem, ueternus ciuitatem occupasset.* Virg. Georg. 1. *Nec torpere graui passus sua regna ueterno.* funestum appellat hoc loco Horatius: stolidum Catullus in carmine ad Coloniam. *Si pote stolidum repente Excitare ueternum.* Est autem propriè ueternus morbus, quo quis somni necessitate (ut ita dicam) adamantina vrgetur, omnium propemodum rerum oblîtus.

Quæ nocuere, sequar: fugiam, &c.] ea sequar, quæ scio esse damnosa

fugiam

fugiam autem, quæ mihi utilia futura exploratum habeo. quod est incontinentis, seu impotentis, id est, eius, quem Aristoteles ἀκρατῆ nominat. dictus autem ex eo est, quòd in illo partem animi meliorem, uidelicet rationem, uincat deterior, nempe cupiditas, & libido. uide Aristot. lib. 7. de morib. ad Nicom.

Romæ Tibur amem uentosus] mobilis sim, & inconstans. simile illud est saty. VII. lib. 2. *Romæ rus optas, absentem rusticus urbem Tollis ad astra leuis*. infrà epist. ad Mæcen. III. - *plebem*, *uentosam* nominat. Sic apud Eurip. Hippoly. coron. nutrix ait Phædram offendi præsentibus, amare, quæ absunt, his uerbis Οὐδέ σ' ἀρέσκει τὸ παρὸν· τὸ δ' ἀπὸν φίλτερον ἡγῇ.

- & se] gerat: Cic. ad Matium lib. II. epist. *Quonam modo me gererem aduersus Cæsarem, usus tuo consilio sum*.

- iuueni] Tiberio Claudio Neroni.

- subinde] deinde, vt saty. v. lib. 2. *Sparge subinde*.

- instillare] tralatio est à rebus liquidis, quæ instillantur. ut saty. II. lib. 2. *Cuius odorem olei nequeas perferre*, &c. *Caulibus instillat*.

Vt tu fortunam] suprà Od. XXVII. lib. 3. - *bene ferre magnam Disce fortunam*. quasi dicat: si secundam fortunam insolenter, & immoderatè feres, insolentiam tuam non feremus.

AD CLAVDIVM NERONEM.

SEPTIMIVS, *Claudi, nimirum intelligit unus,*
Quanti me facias. nam, cum rogat, & prece cogit
Scilicet, vt tibi se laudare, & tradere coner,
Dignum mente, domoq́; legentis honesta Neronis:
Munere cum fungi propioris censet amici,
Quid possim uidet: ac nouit me ualdius ipso.
Multa quidem dixi, cur excusatus abirem:
Sed timui, mea ne finxisse minora putarer,
Dissimulator opis propriæ: mihi commodus uni.
Sic ego maioris fugiens opprobria culpæ,
Frontis ad urbanæ descendi præmia. quòd si
Depositum laudas ob amici iussa pudorem:
Scribe tui gregis hunc: & fortem crede, bonumq́;.

COMMENTARII.

- nam cum rogat] secutus sum hoc loco & testimonium P. Vict. qui lib. Var. lect. XX. testatur ita scriptum esse in antiq. cod. & meam ipsius conscientiam, qui hanc scripturam offendi expressam in tribus cod. Vati. & Iān. Faër. Tornes. neque uero quenquam cōmouere debet alterum, *cùm*, quod sequitur quarto abhinc uersu. est enim locutio ἀσύνδετος, hoc modo, cum rogat, cum censet me propioris, id est, interioris, seu intimi amici munere fungi, *Quid possim uidet*, &c.

- & prece cogit Scilicet] legenda sunt hæc continenti, & non intermisso spiritu. significat autem, amicorum, & uirorum bonorum preces uim cogendi quandam obtinere apud nos: hoc modo, cum rogat, & scilicet rogando cogit, &c. - *quid possim uidet*.

- laudare, & tradere] id est, commendare, ut eum in fidem, & amicitiam tuam recipias. sic loquitur epist. ad Loll. 2. hoc libro. *Fallimur & quondam non dignum tradimus*. & saty. IX. lib. I. - *haberes Magnum adiutorem, posset qui ferre secun-*

dis: Hunc hominem uelles si tradere. & ita M. Tull. epistola ad Cas. lib. 7. *totum denique hominem tibi trado de manu (ut aiunt) in manum tuam istam, & uictoria, & fide præstantem.* & ad Trebat. eod. lib. *sic ei te commendaui, & tradidi, ut grauissime, diligentissimeq; potui.* Sallust. coniur. Catil. ex epist. Catilinæ, *Nunc Orestillam tibi commendo, tuæq; fidei trado.*

Munere cum fungi propioris] nemo enim quenquam opulento alicui, & potenti uiro commendat, nisi qui apud eum gratia ualeat, sitq; ei pœnè intimus.

- nouit me ualidius ipso] proinde ac si diceret. non arbitror me tantum apud te ualere, ut quenquam tibi commendare, & tradere conari debeam: sed ille tamen me rogat, ut id faciam, sibiq; ita persuasit, me abs te impetraturum. *ualdius* autem ualet idem, quod magis, ut in epistol. ad Pisones *Valdius oblectant populum dimissa per aurem,* &c.

Multa quidem dixi, cur] multas quidem causas attuli, quibus hoc commendandi munus mihi ab eo impositum deprecarer.

Sed timui, mea ne, &c.] id est, sed timui, ne ei uires meas, meamq; apud te gratiam nimis extenuare, & dissimulare uiderer. talis describitur εἴρων ab Aristotele lib. 4. de morib. ad Nicomach. his uerbis. ὁ δ' εἴρων δοκεῖ ἀρνεῖσθαι τὰ ὑπάρχοντα, ἢ ἐλάττω ποιεῖν, id est, dissimulator autem ea negare uidetur, quæ in se insunt, aut minora fingere. sed hoc interest, quòd εἴρων laudatur: dissimulator op s propriæ, uituperabilis est, si suam opem dissimulat, ne alteri prosit. sic saty. x. lib. 1. *Defendente uicem modò rhetoris, atque poetæ, Interdum urbani parcentis uiribus, atque Extenuantis eas consultò.*

- maioris culpæ] dissimulationis, & animi in officio tribuendo restricti, ac maligni.

Frontis ad urb. desc. præm.] ad impudentiam. urbani enim perfrictioris oris esse solent, quàm rustici: atque hanc impudentiam, quam frontis urbanæ præmium dicit, proximo uersiculo *depositum pudorem* nominat.

Scribe tui gregis hunc] hunc ascribe in amicorum tuorum numerum.

AD FVSCVM ARISTIVM.

VRBIS *amatorem Fuscum saluere iubemus*
Ruris amatores: hac in re scilicet una
Multum dissimiles, ad cetera pœnè gemelli:
Fraternis animis: quicquid negat alter, & alter:
Annuimus pariter, uetuli, notiq; columbi.
Tu nidum seruas: ego laudo ruris amœni
Riuos, & musco circumlita saxa, nemusq;.
Quid quæris? uiuo, & regno: simul ista reliqui,
Quæ uos ad cælum effertis rumore secundo.
Vtq; sacerdotis fugitiuus, liba recuso:
Pane egeo iam mellitis potiore placentis.
Viuere naturæ si conuenienter oportet:
Ponendæq; domo quærenda est area primùm:

COMMENTARII.

- ad cetera pœnè gemelli] id est, pares maximè & similes. ductum à geminorum similitudine ad distinguendum, atque internoscendum perdifficili: & ita loquuntur boni scriptores. M. Tull. partit. *- memoria, quæ est gemina litteraturæ quodammodo, & in dissimili genere persimilis.* sic enim in eo loco legendum, non ut uoluit Budæus noster, alioqui optimarum

Nouisti'ne locum potiorem rure beato?
Est ubi plus tepeant hiemes? vbi gratior aura
Leniat & rabiem Canis, & momenta Leonis,
Cum semel accepit solem furibundus acutum?
Est vbi diuellat somnos minus inuida cura?
Deterius Libycis olet, aut nitet herba lapillis?
Purior in vicis aqua tendit rumpere plumbum,
Quàm, quæ per pronū trepidat cū murmure riuū?
Nempe inter varias nutritur silua columnas:
Laudaturq; domus, longos quæ prospicit agros.
Naturam expelles furca: tamen usque recurret:
Et mala perrumpet furtim fastidia uictrix.
Non, qui Sidonio contendere callidus ostro
Nescit Aquinatem potantia uellera fucum,
Certius accipiet damnum, propius'ue medullis:
Quàm, qui non poterit vero distinguere falsum.
Quem res plus nimio delectauere secundæ:
Mutatæ quatient. si quid mirabere, pones
Inuitus. fuge magna: licet sub paupere tecto
Reges, & regum uita præcurrere amicos.
Ceruus equum pugna melior communibus herbis
Pellebat: donec minor in certamine longo
Implorauit opes hominis: frenumq; recepit.
Sed postquàm uictor uiolens discessit ab hoste.
Non equitem dorso, non frenum depulit ore:
Sic, qui pauperiem veritus, potiore metallis
Libertate caret, dominum vehet improbus: atque
Seruiet æternum, quia paruo nesciat vti.
Cui non conueniet sua res, vt calceus olim,
Si pede maior erit, subuertet: si minor, vret.
Lætus sorte tua uiues sapienter Aristi:
Nec me dimittes incastigatum, ubi plura
Cogere, quàm satis est, ac non cessare uidebor.
Imperat, aut seruit collecta pecunia cuique,
Tortum digna sequi potius, quàm ducere funem.
Hæc tibi dictabam post fanum putre Vacunæ,
Excepto, quòd non simul esses, cetera lætus.

timarum artium, & bonarum litterarum laude clarissimus, germana. Idem pro Rosc. comœdo. *simillima, & maximè gemina societas hereditatis est*. Idem Verr. v. ex epistola Timarchidis. *Volo mihi fraterculo tuo credas*. ad ea uerba sic Cicero. *consorti quidem in lucris, atque furtis: gemino, & simillimo nequitia improbitate, audacia*. Idem in Pison. *Illud uerò geminum consilijs Catilinæ & Lētuli*. Catull. in Mamurram & Cæsarem. *Morbosi pariter, gemelli utrique: Vno in ludulo eruditi ambo*. Pacuuius. *par fortitudo gemina confidentia*. Horat. saty. III. lib. 2. *Quinti progenies Arri, par nobile fratrum, Nequitia & nugis, prauorum & amore gemellum.* breuiter, quod Græci ἀδελφὸν nominat pro simillimo, Latini geminum dicunt, non germanum, ut etiam hodie quidam docti uiri putant, Budæum secuti.

- uetuli, notiq; colūbi] tanquam uetuli, & noti columbi, quorum mutuus amor notus est.

- nidum] domicilium urbanum. ductum ab auibus. ut annotauimus suprà ad Od. IIII. lib. 3.

- musco circumlita] lanugine illa uiridi obducta, muscosa. Virg. in Mē. lib. *Muscosi fontes, & somno mollior herba*. Catull. *Riuus muscoso prosilit è lapide*.

Quid quæris] sic loquuntur scriptores, cum paucis rem expedire uolunt. M. Tull. epist. ad Cornific. *Quid quæris? magna spes est in eo*. Idem ad Attic. lib. 2. *Quid*

quæris? conturbaui Græcam nationem. ibidem. *Quid quæris? præter quercum Dodonæam, nihil desideramus*. Idem ad Qu. Fratr. lib. 1. *quid quæris? nihil festiuius*.

-uiuo & regno] beatissimè uiuo. quouis rege beatiorē uitam uiuo. uerè enim regnat, qui nulli cupiditati seruit, & qui re sua, quantumuis angusta contentus est. Tum *licet sub paupere tecto Reges, & regum uita præcurrere amicos: & uirtus uni regnum, & diadema tutum defert, Quisquis ingenteis oculo irretorto Spectat aceruos*. Præterea *sapiens uno minor est Ioue, Diues, honoratus, pulcher, Rex denique regum*. Et pueri ludentes *Rex eris*, aiunt, *Si rectè facies*, & *rectius occupat Nomen beati, qui Deorum Muneribus sapienter uti, Duramq; callet pauperiem pati, peiusq; letho flagitium timet*. Et pastor ille Virgilianus patrios fineis, *Pauperis & tuguri congestum cæspite culmen, sua regna* nominat. Postremò, ut regnat, & Rex est quisque domi suæ, ita seruus est, & seruitutem durissimam seruit, qui diuitum, & potentium istorum amicitiam colit, qui in purpuratorum, & principum, & regnum marmoreis, atque auratis ædibus ætatem agit, & consenescit.

simul] simulac. millies diximus: & millies usurpatum est ab Horatio.

-Ad cælum effertis] maximo opere laudatis. ut sup. *educit in astra*. Od. 11. lib. 4.

-rumore secundo] id est, ex opinione, & consensu uulgi. approbante populo. Virg. Aen. VIII. *Ergo iter inceptum celerant rumore secundo*. quanquam hunc locum aliter explicat Seruius. M. Tull. Tuscul. lib. 2. *multitudini suspecta, & inuisa philosophia est, ut uel, si quis uniuersam uelit uituperare, secundo id populo facere possit, uel*, &c. idem contra Rull. *secunda concione*. Idem lib. 2. ad Qu. Fratr. *eum, tanquam reum accusaui multis, & secundis admurmurationibus cuncti Senatus*. Cassius epist. ad M. Tullium cuius princ. *Non me hercule*. lib. 15. *Pansam nostrum secunda uoluntate hominum paludatum ex urbe exisse gaudeo*, &c. sic Liuius dixit lib. 6. *secundis auribus*. & lib. 27. *secunda fama*.

-fugitiuus] seruus, qui consilium cepit fugiendi, & nunquam ad dominum reuertendi. herifugam appellat Catull. in Galliambo de Atti.

-liba] placentas ex farina, & melle confectas. constant autem placentæ ferè ex farina, & melle, ut subindicat interpres Theocriti ad eius uersum illum εἰδ. ιδ. Ὅσσα τ' ἀπὸ γλυκερῶ μέλιτος, τά τ' ἐν ὑγρῷ ἐλαίῳ. Athenæus autem lib. 3. significat libum ex lacte, & sumine, & melle componi, his uerbis, ἑξῆς δ' ἐπεισενέχθη πλακοῦς ἐκ γάλακτος, ἠτρίων τε, καὶ μέλιτος, ὃν ῥωμαῖοι λίβον καλοῦσι. Denique Horatius ipse satis declarat proximo uersiculo libum esse placentam mellitam. Varro lib. 4. de ling. Latina, libum eò appellatum esse scribit, quòd libaretur priusquàm esset coctum.

Pane egeo] δέομαι ἄρτου. desidero panem, ut de arte poët. *Si plausoris eges aulæa manentis*.

Viuere naturæ si conuenienter] Hæc est ueterum Academicorum sententia, quam probant & Peripatetici. dicebant enim finem bonorum esse secundum naturam uiuere, id est, uirtute adhibita, frui primis à natura datis: quod Stoici posteà dixerunt uiuere naturæ conuenienter. uide M. Tull. lib. 2. & 4. de finib. Idem Tuscul. 5. *Stoicorum quidem facilis conclusio est, qui, cum finem bonorum esse senserint, congruenter naturæ, conuenienterq; uiuere*, &c. idem de Finib. 3. *relinquitur, ut summum bonum sit uiuere scientiam adhibentem earum rerum, quæ natura eueniant, seligentem, quæ secundum naturam: &, si qua etiam contra naturam sunt, reiicientem, id est, conuenienter, congruenterq; naturæ uiuere*.

Ponendæq; domo] & si ponendæ domo, id est, ad domum ædificandam, primùm quærendum solum est, &c. Hesiod. Οἶκον μὲν πρώτιστα, &c.

-beato] opulento, omni rerum copia affluente.

-plus tepeant] minus sint frigidæ.

-rabiem Canis] immoderatum calorem. uide ad Od. XIII. lib. 3. *Te flagrantis atrox hora caniculæ Nescit tangere.*

-& momenta Leonis] circiter Idus Quinctilieis. suprà Od. XXIX. lib. 3. *-iam Procyon furit, Et stella uesani Leonis Sole dies referente siccos.*

Est ubi diuellat] sic quidem vulgati: sed *depellat* scriptum est in duob. cod. Vatic. & Rain. Card. Iann. Faër. Torn. quos secutus essem, nisi mihi uideretur recepta scriptura probabilis. Nam sic ferè Virg. locutus est Georgic. 3.- *nec somnos abrumpit cura salubreis.* Horat. autem ut hîc, Od. XI. lib. 2. *Pellente lasciuos amores Canitie, facilemq; somnum.* Omnino *depellat* magis probo, quàm *diuellat*. ueruntamen iudicet lector eruditus.

-inuida cura] quæ hominibus omnem animi tranquillitatem, & oblectationem, somnum denique liberum ac solutum uidetur inuidere. Est autem hæc cura uitiosa, & ab ægro animo profecta. alia est laudabilis, quæ industriam acuit, sollertiamq; excitat, qualis est hominum strenuorum, nauorum, ac fortium, sine qua nihil præclarum, nihil cum officio coniunctum geri potest.

Libycis lapillis] marmoribus Numidicis, ex quibus fiunt pauimenta.

Purior in uicis aqua tendit, &c.] id est, purior'ne ea est aqua, quæ in uicis vrbis, è tubis plumbeis erumpit, quàm, quæ sine tubulis per decliuem riuū trepidè manat? uicus ex domibus constat (inquit Varro) uicus ciprius, uicus Africus, uicus sceleratus, &c. uici Romæ fuisse dicũtur quadraginta. Horat. sat. IX. lib. I.- *cum quidlibet ille Garriret, uicos, urbem laudaret.* epistola ad lib. *Hoc quoque te manet, ut pueros elemēta docentem Occupet extremis in uicis balba senectus.* & ad Augustum, *Deferar in uicum uendentem thus, & odores.* & sat. III. lib. 2. *Tusci turba impia uici.*

-tendit rumpere plumbum] tanta celeritate, & copia fertur, ut tubulos plumbeos ruptura uideatur.

Nempe inter uarias, &c.] ea (inquit) quæ nátura sponte sua præbet, & procreat, ijs, quæ ab arte proficiscuntur, esse potiora argumento est, quòd inter columnas marmoreas, & ædificia sumtuosa, instituuntur à diuitibus horti multis & proceris arboribus consiti, & laudatur domus, quæ habeat longos, & latos agros adiunctos, & continentes. uel dic hoc modo, Nempe ut planè perspicias optabilius, ac suauius esse ruri, quàm in urbibus uiuere: diuites isti, & potentes in suis ædificijs magnificis, & inter columnas marmoreas, hortos, &, pœnè dicam, siluas habere uolunt. ita cogit eos ipsa natura fateri, uitam rusticam urbanæ esse anteponendam. uarias autem columnas intellige uersicolores, vel ex marmore uersicolori: quidam legunt *Parias*, quemadmodum & ibi, *Ten' lapides uarios lutulenta radere palma?* saty. IIII. lib. 2. nonnulli censent legendum *Parios*.

Naturam expelles furca] uersus sunt vulgatissimi. significant autem uim tantam esse naturæ, ut quamuis fastidiosus hominum animus, morosa satietas, nouarum deniq; rerum cupiditas uim illi quodammodo afferant, multaq; superuacanea ab arte facta conquirant, atque arcessant, nulla tamen alia in re tandem, quàm in pulchritudine, copiaq; naturali acquiescant. *expelles* autem habent cod. Iann. Faër. duo Vatic. Tornes. quos secutus sum.

Non, qui Sidonio, &c.] id est, is, in quo non inest ea calliditas, aut sollertia, ut sciat, eas lanas, quæ succo Aquinati infectæ sunt, cum purpura Tyria, seu Sidonia certare, hoc est, ad eam ita propè accedere, ut difficile sit internoscere: non maiore damno afficietur, neque certiore, quàm, qui non poterit

ſecernere uerum à falſo.

- fucum] colorem, ut Od. v. lib. 3. - *nec amiſſos colores Lana refert medicata fuco.*

Quem res plus nimio, &c.] id eſt, qui rebus ſecundis nimium inſolens fuit, conuerſa, & mutata fortuna magnopere commouebitur. eiuſdem eſt enim indolis, & ingenij, nimia alacritate, & lætitia efferri in rebus ſecundis, & contrahi, conſternariq; contrarijs.

- ſi quid mirab. pon. Inuit.] id eſt, ſi quid magni facies, uel ſi quid erit tibi egregiè carum, amittes inuitus.

- regum amicos] gratioſos homines apud reges.

- præcurrere] anteire. tralatio eſt, ut ſaty. 11. lib. 1. - *adeò ſermonis amari, Siſennas, Barros ut equis præcurreret albis.*

Ceruus equum pugna melior, &c.] Ariſtoteles ῥητορικ. β. eo in loco, in quo de exemplis & apologis loquitur, hanc fabulam aſcribit Steſichoro, his uerbis, Στησίχορος μὲν γὰρ ἑλομένων στρατηγὸν αὐτοκράτορα τῶν Ἱμεραίων Φάλαριν, καὶ μελλόντων φυλακὴν διδόναι τοῦ σώματος, τἄλλα διαλεχθεὶς εἶπεν αὐτοῖς λόγον, ὡς ἵππος κατεῖχε λειμῶνα μόνος. ἐλθόντος δ' ἐλάφου καὶ διαφθείραντος τὴν νομὴν, βουλόμενος τιμωρήσασθαι τὸν ἔλαφον, ἠρώτα τὸν ἄνθρωπον, εἰ δύναιτο μετ' αὐτοῦ κολάσαι τὸν ἔλαφον. ὁ δὲ φησιν, ἐὰν λάβῃ χαλινὸν, καὶ αὐτὸς ἀναβῇ ἐπ' αὐτὸν, ἔχων ἀκόντια· συνομολογήσαντος δὲ, καὶ ἀναβάντος, ἀντὶ τοῦ τιμωρήσασθαι, αὐτὸς ἐδούλευσεν ἤδη τῷ ἀνθρώπῳ, &c. id eſt, *Steſichorus, cum Himeræi Phalarim ducem exercitus, ſummo cum imperio creaſſent, præſidiumq;, & cuſtodiam corporis daturi uiderentur: alia quædam locutus, hunc poſteà ſermonem habuit. Olim equus pratum obtinebat ſolus. Cum autem eò ueniſſet ceruus, & eius paſcua corrupiſſet, equus ceruum ulciſci uolens, ex homine quæſiuit, poſſet ne cum eo ceruum coërcere. Homo reſpondit, poſſe, ſi modò ille frenum recipiat, & ipſe in eum aſcendat, iaculis inſtructus. Cum aſſenſus eſſet equus, & aſcendiſſet homo, pro eo ut ceruum ulciſceretur, ipſe iam homini ſeruijt. melior pugna* autem, id eſt, ſuperior, κρείττων, ut alibi docuimus.

- minor] ἥττων, id eſt, inferior, imbecillior, minus potens.

- uictor uiolens diſceſsit] ſi coniunctè legas, *uictor diſceſſit*. idem ualebit, quod, diſceſſit ſuperior, ut loquitur M. Tullius: ſin hoc modo, *diſceſſit ab hoſte*, ſententia erit aperta. quod magis probo. *uiolens* autem, id eſt, uiolentus.

- improbus] id eſt, aſſiduè, perpetuò, ut Virg. Georg. 1. - *labor omnia uincit Improbus, & duris urgens in rebus egeſtas*. Horat. ſaty. v1. lib. 2. - *improbus urget Iratis precibus*. uel dic *improbus*, id eſt, cupidus, & ideò miſer.

- non conueniet] uel amplior erit, uel anguſtior, quàm ſatis eſt.

- ut calceus olim Si pede] tale eſt illud Epicteti. μέτρον κτήσεως τὸ σῶμα ἑκάστῳ, ὡς ὁ πους ὑποδήματος. ἐὰν μὲν οὖν ἐπὶ τούτου στῇς, ἔχεις τὸ μέτρον, καὶ τὴν ἐπιβάθραν. ἐὰν δ' ὑπερβῇς, ἀφῆκας, ὡς κατὰ κρημνοῦ σεαυτόν. οὕτω γίνεσθαι κατάχρυσον ὑπόδημα, εἶτα πορφυροῦν, εἶτα κεντητόν. ὑπερέβη γὰρ τὴν χρείαν τοῦ ποδός. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς κτήσεως· ἐὰν ὑπερβῇ σῶμα, ὅρος οὐδείς ἐστι· id eſt, *modulus poſſeſſionis unicuique corpus eſt, quemadmodum pes calcei. Si igitur in hoc conſiſtas, habes modulum, & ſcalam: ſin ultra modum prodeas, teipſum præcipitem agis. Ita fit auratus calceus, deinde purpureus, deinde punctis diſtinctus. nam pedis uſum ſuperauit. idem, & de poſſeſſione ſentiendum. Si extra corporis modum prodeat, infinita eſt.*

- olim] ποτὲ, aliquando, uel tunc. ut Plaut. in Milite glor. *Curate, ut ſplendor meo ſit clypeo clarior, Quàm ſolis radij eſſe olim, cum ſudum eſt, ſolent.* Idem Trinummo, *Primum omnium olim terra cum proſcinditur, in quinto quoque ſulco moriuntur boues.* Horat. ſat. 1. lib. 1. - *ut pueris olim dant cruſtula blandi Doctores.* Lucret. lib. 6. *Vt calidis candens ferrum è fornacibus olim Stridit, ubi in gelidum properè demerſimus imbrem.*

Virg.

Virg. Aen. 3. *Sed tamen ijdem olim curru succedere sueti Quadrupedes.*

Lætus sorte tua, &c.] sors ab Horatio plerunque usurpatur pro eo, quod cuique uel casu aliquo, & beneficio fortunæ, uel natura, uel ratione obtigit. cuiusmodi sunt facultates, nobilitas, potentia, res secundæ, denique quæuis facultas, & conditio uiuendi: idq; per tralationem quandam, ut Od. xvi. lib. 3. *Puræ riuus aquæ, siluaq; iugerum paucorum*, &c. *Fulgentem imperio fertilis Africæ fallit sorte beatior.* Od. xi. lib. 4. *Telephum, quem tu petis, occupauit Non tuæ sortis iuuenem puella.* Od. xiiii. epod. - *quòd si non pulchrior ignis Accendit obsessam Ilion, Gaude sorte tua.* Od. xxiiii. lib. 3. *Defunctumq; laboribus Aequali recreat sorte vicarius.* epist. ad uillic. hoc lib. *Cui placet alterius, sua nimirum est odio sors.* & saty. 1. lib. 1. *Quî fit Mæcenas, ut nemo, quam sibi sortem, Seu ratio dederit, seu fors obiecerit, illa Contentus uiuat?* Virg. Aen. 6. *Multa putans, sortemq; animo miseratus iniquam.* eod. lib. *Inualidus uires ultra, sortemq; senectæ.* Idem Aen. 5. *Hectorei socij, Troiæ quos sorte suprema Delegi comites.* Lucret. lib. 4. *Inde Venus uaria producit sorte figuras, Maiorumq; refert uultus, uocesq;, comasq;.* fors autem longè aliud est, ut annotauimus ad saty. 1. lib. 1.

Tortum digna sequi potius, &c.] id est, quæ tamen debet potius trahi, quàm trahere: hoc est, seruire potius, quàm imperare. uidetur tralatio, aut allegoria ducta ab ijs, qui restim ductant, uel à machinationibus potius. iam nomen *tortus* funis est epithetum etiã alijs scriptoribus usitatum, ut Virg. 4. Aen. - *tortos incidere funes.* Catull. in carm. de nupt. Pelei, *Candidaq; intorti sustollant uela rudentes.*

- dictabam] puero meo dictabam, ut ab eo excepta, & scripta ad te mitterem. sic M. Tull. ad Qu. fr. lib. 2. *Non occupatione, qua eram sanè impeditus: sed paruula lippitudine adductus sum, ut dictarem hanc epistolam.* & alibi ad eund. - *hæc inter cœnandum dictaui Tyroni.* uide sup. epist. 1. - *hæc recinunt iuuenes dictata, senesq;.*

- post fanum putre Vacunæ] ponè fanum Vacunæ Deæ, uetustate consumtum.

Excepto, quòd non simul esses &c] id est, molestè ferens, quòd unà mecum non esses: ceteroqui lætus. uel sic, eo excepto, quòd mecum non esses, ceteris rebus lætus. *cetera* dictum Græcorum more, τἆλλα, id est, κατὰ τ'ἄλλα. & ita suprà locutus est Od. 11. lib. 4. *Quà notam duxit, niueus uideri: Cetera fuluus.* sic Virg. Georg. 3. *Cetera, nec fœturæ habilis, nec fortis aratris.* T. Liuius lib. 22. Annalium, *Hæc est pugna Canensi clade nobilitata, par cetera Alliensi.*

AD BVLLATIVM.

QVID tibi uisa Chios, Bullati, notaq; Lesbos?
Quid concinna Samos: quid Crœsi regia Sardis?
Smyrna quid, et Colophõ? maiora, minora'ne fama?
Cuncta'ne præ campo, & Tiberino flumine sordent?
An uenit in uotum Attalicis ex urbibus una?
An Lebedum laudas odio maris, atque uiarum?
Scis, Lebedus quàm sit Gabijs desertior, atque
Fidenis uicus: tamen illic uiuere uellem:
uer. *Oblitusq; meorum, obliuiscendus & illis*
citat Had. Cardinalis colliges deponetis

COMMENTARII.

- Samos] Homerus παιπαλόεσσαν nominat ὀδ. δ. id est, editam, aut asperam.

- Crœsi regia Sardis] in qua Crœsus rex Lydiæ commorabatur, & confidebat, ut in urbe totius Lydiæ principe, & reliquarum om-

Neptunum procul è terra ſpectare furentem.
Sed neque, qui Capua Romam petit imbre, lutoq́
Aſperſus, uolet in caupona uiuere: nec, qui
Frigus collegit, furnos, & balnea laudat,
Vt fortunatam plenè præſtantia uitam.
Nec, ſi te ualidus iactauerit Auſter in alto:
Iccircò nauem trans Aegæum mare uendas.
Incolumi Rhodos, & Mitylene pulchra facit, quod
Penula ſolſtitio, campeſtre niualibus auris,
Per brumam Tiberis, ſextili menſe caminus.
Dum licet, ac uultum ſeruat fortuna benignum:
Romæ laudetur Samos, & Chios, et Rhodos abſens.
Tu, quancunque Deus tibi fortunauerit horam,
Grata ſume manu: nec dulcia differ in annum:
Vt, quocunque loco fueris, uixiſſe libenter
Te dicas. nam ſi ratio, & prudentia curas,
Non locus effuſi latè maris arbiter aufert:
Cælum, non animum mutant, qui trans mare currũt.
Strenua nos exercet inertia: nauibus, atque
Quadrigis petimus benè uiuere. quòd petis, hîc eſt:
Eſt Vlubris, animus ſi te non deficit æquus.

nium munitiſſima: quæ à Cyro expugnata, & capta eſt decimoquarto poſt oppugnationẽ die, ut narrat Herod. Clio. Sic Virgil. lib. 7. Aen. de domo Pici, *Tectum auguſtũ, ingens, centum ſublime columnis Vrbe fuit ſumma Laurentis regia Pici.* Idem lib. 8. de Caci ſpecu, *At ſpecus, & Caci detecta apparuit ingens Regia.* ſic Horat. epiſtola ad Mæcen. 11. – *mihi iam non regia Roma, Sed uacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.*

–campo] Martio. epiſt. ad Mæcen. 11. – *& poſt deciſa negocia, campo.*

–ſordẽt?] nihili ſunt? tibi uilia ſunt? ut epiſt. ad Loll. 11. – *pretium ætas altera ſordet.* Virg. in Alex. *quoniam ſordent tibi munera noſtra.*

An uenit in uotum Attalicis] id eſt, an una aliqua ex urbibus Aſiaticis, quæ ſub imperio Attali fuerunt, tibi optabilis eſt?

An Lebedũ laudas odio maris, &c.] an iccircò Lebedũ laudas Ioniæ oppidũ deſertũ, atque infrequens, quòd te longæ nauigationis, longiq; itineris pigeat?

Scis, Lebedus quam ſit, &c.] urbanorum, & pudentium hominum more primò eius conſilium, factumq; approbat, qui Roma abſit, quouis loco contentus: oſtendens ſe etiam Lebedi æquo animo, libenterq; ætatem acturum, quamuis uicus ſit deſertiſſimus, etiam ea lege, ut & ſuorum obliuiſcatur, & è ſuorum memoria effluat: ueruntamen (inquit) quemadmodum, qui Capua Romam uenit, ſi fortè uia lutulenta, imbribusq; corrupta iter fecerit, non iccircò in diuerſorio totam ætatem commorabitur: ſed ubi ueſtes ſuas imbre, lutoq; madidas exſiccauerit, atque aliquot horas quieuerit, iter inſtitutum repetet: ſic tu itineris longinquitate, aut difficultate deterreri non debes, quominus in urbem redeas, tuosq; reuiſas, &c. Gabij oppidum fuit in uia Præneſtina, citra Præneſte, Roma diſtans circiter centum ſtadia. Fidenæ quoque non admodum Roma aberant, quippe quæ eſſent in agro Ro. ſitæ.

–uellem] non recuſarem, non nollem. aliàs uelle, optare eſt.

Neptunum procul è terra, &c.] ſic Lucret. lib. 2. *Suaue mari magno turbantibus æquora uentis, E terra magnum alterius ſpectare laborem.* & Menander in Thraſyleonte, Ὡς ἡδὺ τὴν θάλατταν ἀπὸ γῆς ὁρᾶν, Ὦ μῆτερ ἐστι, μὴ πλέοντα μηδαμοῦ. id eſt, *Quàm dulce, mater, improbum è terra mare, Nullas in oras nauigantem cernere eſt?* & Oppianus li. ε. ἁλιευτ. ἀλλὰ θάλασσα Χαῖρέ μοι ἐκ γαίης, ἔκαθεν δέ μοι ἤπιος εἴης. & M. Tull.

Tull.ad Att.lib.2.- *nunc uerò cum cogar exire de naui, non abiectis, sed ereptis gubernaculis, cupio istorum naufragia ex terra intueri: cupio, ut ait tuus amicus Sophocles, καὶ ὑπὸ στέγῃ, Πυκνᾶς ἀκοῦσαι ψεκάδος εὑδούσῃ φρενί.* Xenocrates autem in Αξιόχῳ sic loquitur, ὡς ἐξ ἀπόπτου θεώμενος, id est, tanquàm è specula prospiciens.

Sed neque, qui Cap. Rom. pet. &c.] sed quemadmodum qui Capua Romam uenit brumali tempore, si assiduo imbre madidus, lutoq; conspersus in cauponam aliquam diuerterit, non tamen in ea perpetuò uiuere uolet: neque, qui frigus contraxit, focum, & balnea ita laudat, quasi in eis posita sit ita beata: sic neque tu, quòd aliquando incommodè nauigaris, atque aduersa tempestate usus sis, propterea loca ista transmarina patriæ anteferre debes.

-uendas] uendere debeas: aut uenditurus sis.

Aegæum mare] Aegæum mare dictū uel ἀπὸ τῶν αἰγῶν, quæ est insula iuxta Eubœam, vel quòd in eo mari scopuli sic uocantur à similitudine caprarū. & ita Varro lib.6. de ling. Lat. uide annot. ad illū locum, *in patenti Prensus Aegæo.* Od.XVI.lib.2.

Incolumi Rhodos, & Mytil. &c.] Poterat ita respondere Bullatius, se Rhodi, & Mytilenis, & in alijs nobilibus vrbibus, beatius, quàm in patria uicturū. cui orationi statim occurrit Horatius hoc modo, Si quis animo ualet, æquè superuacanea est ei peregrinatio, ut *penula solstitio, campestre niualibus auris*, &c. Penulæ autem ad imbrem arcendum comparatæ sunt: campestria ad tegendas eas corporis partes, quæ deformem essent aspectum habituræ, in certaminibus gymnicis, & campo Martio. ea enim nemo adhibebat ad propulsandum frigus. Decursio itē Tiberina æstiuo tempore fiebat. camini denique, & foci nullus est mense sextili, aut ertè modicus usus.

Incolumi] sano, & ualenti: animo scilicet.

-campestre] campestre, subligaculum, quo utebantur ii, qui in campo Martio certabant.

-caminus] caminus, & focus non eo tantùm differunt, quòd alterum Græcū est, alterum Latinum: sed quòd caminus fornacem significat: focus uas, aut locū, vbi ignis excitari ex materia solet. talibus autem fumi spiraculis non esse ueteres usos, qualia hodie sunt nobis in usu è tectorum fastigiis prolata, figura uel quadrata, uel rotunda, cōstat inter doctiores. uoce *camini* utitur & M.Tull. epist. ad Treb. lib.7. *ualdè metuo ne frigeas in hibernis. quamobrem camino luculento utendum censeo.*

Dum licet, & vult. seruat, &c.] declarat id, quod proximis superioribus uersibus dixerat, *Incolumi Rhodos*, &c. Dum licet (inquit) & dum tu incolumis es, dumq; tibi per fortunæ liberalitatem licet, Romæ laudato Samum, & Chium, & Rhodum, id est, ne te Roma commoueto, neque peregrinator. sic loquitur Virg. Georg.2. *laudato ingentia rura, Exiguum colito.* sic Hesiodus ἔργ. καὶ ἡμέρ. Νῆ' ὀλίγην αἰνεῖν, μεγάλῃ δ' ἐνὶ φόρτια θέσθαι.

-nec dulcia differ in annum] sic sup. Od.VIII.lib.3. *Dona præsentis cape lætus horæ.* vide annotata ad illum locum, *Lætus in præsens animus, quod ultrà est, Oderit curare*, Od.XVI.lib.2.

Non loc. eff. latè mar. arb.] id est, non locus mari propinquus.

Cælum, non animum mutant, &c.] sic Aeschines in Ctesiph. τόπον, οὐ τρόπον μετέβαλε. & M.Tull. pro Quinctio. *fit magna mutatio loci, non ingenij.*

Strenua nos exercet inertia] similia sunt illa, *sæuitia facilis, insaniens sapientia*, quæ notauimus ad Od.XXXIIII.lib.1.

-nauibus, atque Quadri. peti. benè viuere] id est, nos maria, & terras peragramus, vt benè, beateq; uiuamus, quasi in locis externis, atque à patria remotissimis tranquillius, beatiusq; victuri, quàm domi: sed vehementer erramus. non enim

enim ex loco, ſed ex animo noſtro : non foris, ſed intrinſecus benè uiuendi rationem petere debemus.

-hic eſt] domi, in patria, non in externis locis.

Eſt vlubris] quouis in loco, quantumuis obſcuro, & ignobili. Vlubras commemorat M. Tull. epiſt. quadam ad Trebat. lib. 7. *Nam Vlubris honoris mei cauſa uim maximam ranunculorum ſe commoſſe conſtabat.*

- animus ſi te non def. æq.] id eſt, ſi animus eſt tibi nulla cupiditate, nullaq; ægritudine concitatus, aut perturbatus, animus tranquillus, ac ſedatus. ἀθυμίαν Græci nominant. epiſt. ad Loll. 2. hoc lib. *Det uitam, det opes, æquum mi animum ipſe parabo.* ſic Plaut. in Aulular. *Pol ſi eſt animus æquus tibi, ſatis habes qui benè uitam colas.* uide ſuprà ad Oden III. lib. 2. *Aequam memento rebus in arduis,* &c.

AD ICCIVM.

Fructibus Agrippæ Siculis, quos colligis, Icci,
Si rectè frueris : non eſt, ut copia maior
Ab Ioue donari poſſit tibi. tolle querelas.
Pauper enim non eſt, cui rerum ſuppetit uſus.
Si uentri benè, ſi lateri eſt, pedibusq; tuis : nil
Diuitiæ poterunt regales addere maius.
Si fortè in medio poſitorum abſtemius herbis
Viuis, & urtica : ſic uiues protinus, ut te
Confeſtim liquidus fortunæ riuus inauret :
Vel quia naturam mutare pecunia neſcit :
Vel quia cuncta putas una uirtute minora.
Miramur, ſi Democriti pecus edit agellos,
Cultaq;, dum peregre eſt animus ſine corpore uelox:
Cum tu inter ſcabiem tantam, & contagia lucri
Nil paruum ſapias : & adhuc ſublimia cures?
Quæ mare compeſcant cauſæ: quid temperet annũ:
Stellæ ſponte ſua, iuſſæ'ne uagentur, & errent :
Quid premat obſcurum Lunæ, quid proferat orbẽ:
Quid velit, & poſſit rerum concordia diſcors?
Empedocles, an Stertinium deliret acumen?
Verùm ſeu piſces, ſeu porrum, & cepe trucidas :
Vtere Pompeio Groſpho : &, ſi quid petet, ultrò
Defer. nil Groſphus, niſi uerum, orabit, & æquum.
Vilis amicorum eſt annona, bonis ubi quid deeſt.
Ne tamen ignores quo ſit Romana loco res :
Cantaber Agrippæ : Claudi uirtute Neronis
Armenius cecidit. ius, imperiumq; Phraates
Cæſaris accepit genibus minor. aurea fruges
Italiæ pleno defudit copia cornu.

COMMENTARII.

-non eſt, vt cop. ma. Ab Ioue don. poſſ. tibi] id eſt, nulla ratione fieri poteſt, ut copia maior, &c. & ita loquuntur Græci. οὐκ ἔστιν ὅπως, quod ſuprà admonuimus ad Od. 1. lib. 3. *Eſt, ut uiro uir latius ordinet Arbuſta ſulcis.* quod loquendi genus crebrò uſurpat Lucr. exempli cauſa lib. 2. *quare non eſt, ut credere poſſis Eſſe infinitis diſtantia ſemina formis.* eodem lib. *Quin etiam, quanto in partis res quæque minutas Diſtrahitur magis, hoc magis eſt, ut cernere poſſis Euaneſcere paulatim ſtinguiq; colorem.* & lib. 3. *quòd ſi linquuntur, et inſunt, Haud erit, ut meritò immortalis poſſit haberi.* & lib. 4. *Hic odor ipſe igitur, nareis quicunque laceſſit, Eſt alio ut poſſit permitti longius alter.*

Si uentri benè, ſi lateri eſt, &c.] fortaſſe hæc sũt ex Theognide expreſſa: cuius extant hi uerſus Ἶσόν τοι πλουτοῦσιν, ὅτῳ πολὺς ἄργυρός ἐστι, Καὶ χρυσὸς, καὶ γῆς πυροφόρου πεδία, Ἵπποι θ', ἡμίονοί τε, καὶ ᾧ τὰ δέοντα

δέοντα πάρεστι, γαστρί τε, καὶ πλευρῆς, καὶ ποσὶν ἁβρὰ παθεῖν. ſed credibilius eſt Horatium Metrodori, aut etiam Epicuri ſententiam reſpexiſſe: quam pluribus locis exponit M. Tull. ac de Epicuro quidem, res in promtu eſt. De Metrodoro autem ita ſcribit off. 3. *Nam ſi non modò utilitas, ſed uita omnis beata, corporis firma conſtitutione (ut à Metrodoro ſcriptum eſt) continetur, certè hæc utilitas, & quidem ſumma (ſic enim cenſent) cum honeſtate pugnabit.* Idem lib. 2. Tuſcul. *Metrodorus quidem eum perfectè putat beatum, cui corpus benè conſtitutum ſit, & exploratum ita ſemper fore.* Idem Tuſc. lib. 5. *Tu uerò Metrodore, qui omne bonum in uiſceribus, medullisq; condideris, & definieris, ſummum bonum firma corporis affectione, explorataque ſpe contineri: fortunæ aditus intercluſiſti? quo modo? iſto enim bono iam expoliari potes.* uerba Metrodori ſunt hæc, τέλος ἀγαθῶν τὸ σαρκὸς εὐσταθὲς κατάστημα, καὶ τὸ περὶ τούτου πιστὸν ἔλπισμα. Athenæus lib. 15. ex eius epiſtola ad Timocratem hæc citat. ὦ φυσιολόγε Τιμόκρατες, περὶ γαστέρα ὁ κατὰ φύσιν βαδίζων λόγος ἅπασαν ἔχει σπουδήν, id eſt, ô, qui de natura diſputare ſoles, Timocrates, ea, quæ naturam ducem ſequitur ratio, omnem operam, omneq; ſtudium in uentrem confert. Plutarchus autem in lib. ὅτι οὐδὲ ζῆν ἔστιν ἡδέως κατ' Ἐπίκουρον, ita diſputat aduerſus Metrodorum. κατάστημα μὲν γὰρ εὐσταθὲς σαρκὸς γίνεται πολλάκις· ἔλπισμα δὲ πιστὸν ὑπὲρ σαρκὸς, καὶ βέβαιον, οὐκ ἔστιν ἐν ψυχῇ νοῦν ἐχούσῃ γενέσθαι· ἀλλ' ὥσπερ ἐν θαλάσσῃ κατ' Αἰσχύλον, ὠδῖνα τίκτει νὺξ κυβερνήτῃ σοφῷ, Καὶ ἐν γαλήνῃ· οὕτω ψυχὴν ἐν σώματι εὐσταθοῦντι, καὶ τὴν περὶ σώματος ἐλπίσι τἀγαθὸν θεμένην, οὐκ ἔστιν ἄφοβον, καὶ ἄκυμον διεξαγαγεῖν. οὐ γὰρ ἔξωθεν μόνον, ὥσπερ ἡ θάλασσα, χειμῶνας ἴσχει καὶ καταιγισμοὺς τὸ σῶμα· πλείονας δὲ ταραχὰς ἐξ ἑαυτοῦ, καὶ μείζονας ἀναδίδωσι. εὐδίαν δὲ χειμερινὴν μᾶλλον ἄν τις, ἢ σαρκὸς ἀβλάβειαν ἐλπίσειεν αὐτῷ παραμένειν βεβαίως, &c. id eſt, *ſtabilis enim & firma carnis affectio, ſeu (ut ita dicam) conſtitutio ſæpe contingit: ſpes autem de ea, explorata, & certa in animo mentis compote & ſano, non poteſt exiſtere: ſed quemadmodum ex ſententia Aeſchyli Etiam mari tranquillo nox curam grauem, Acremq; gubernatori ſapienti parit: Ita fieri non poteſt, ut animus, qui in corpore bene affecto, beneque conſtituto, eiusq; affectionis ſpe ſummum bonum collocat, timoris & perturbationis expers permaneat. Non enim extrinſecus duntaxat, ut mare, fluctibus, & procellis agitatur, & conturbatur, ſed multo plures, ac maiores ex ſeipſo motus gignit.* Metrodori ſententiam uidetur propemodum expreſſiſſe Lucr. lib. 2. in princip. *non'ne uidetis, Nil aliud ſibi naturam latrare, niſi ut, cui Corpore ſeiunctus dolor abſit: mente fruatur Iucundo ſenſu cura ſemotu', metuq;.*

Si forte in medio poſit. abſtem.] *abſtemius poſitorum*, Horatianum. abſtemius autem propriè is dicitur, qui à uino abſtinet: ſed hîc latiorem quandam uim habet: ſignificat enim eum, qui quibuſlibet bonis ante ſe poſitis ſua uoluntate non utitur.

- ſic uiues protinus, ut te, &c.] putabam hunc locum ſic explicari poſſe. tam parco & tenui uictu, cultuq; aſſiduè, ſeu deinceps utêris, ut ſtatim ditiſſimus fias. Sed fortaſſe rectius hoc modo: & probat Muretus. æquè parco, & tenui uictu deinceps, ſeu poſteà, ſeu aſſiduè, & ſine intermiſſione utêre, atque anteà conſueuiſti, quamuis ſtatim locupletiſſimus fias. protinus, ſeu potius protenus (ut quidam malunt) idem ferè ualet, quòd porrò tenus, contiuuè, deinceps. pro quo ueteres protinam, & protinis dixerunt, ut ſcribit Varro lib. 6. de ling. Lat. & Non. Marcel. & ita Virg. uidetur uſurpaſſe lib. 7. Aen. *Mos erat Heſperio in Latio, quem protinus urbes Albanæ coluêre ſacrum.* & 3. *Diſſiluiſſe ferunt, cum protinus utraque Tellus una foret.* & Georg. IIII. *Protinus aërij mellis cæleſtia dona Exequar.* & M. Tull. lib. 1. de diuinat. *deum reſpondiſſe uaſtitatem eſſe Italiæ, præcepiſſeq; ut pergeret protinus: quid retrò, atque à tergo fieret, ne laboraret.* & Cæſ. lib. 2. de bell. Gall. *Hoſtes protinus ex eo lo-*

co ad flumen Axonam contenderunt. Idem lib.2.de bello ciuili. *ac nonnulli protinus eo- dem cursu in oppidum contenderunt.* Sic & Hor.alibi,ut Od.III. lib. 3. *Nostrisque du- ctum seditionibus Bellum resedit: protinus & graueis Iras, & inuisum nepotem, Troïca,* &c.*Marti redonabo.* epist.XVIII. huius lib.*Protinus ut moneam, si quid monitoris eges, tu,* &c.& saty.v.lib.2. *- tu protinus, unde Diuitias, ærisque ruam, dic augur, aceruos.*

- inauret] locupletet,ditet.M.Tull.ad Trebat. *moriar nisi (quæ tua gloria est) pu to te malle à Cæsare consuli, quàm inaurari.*

Vel,quia naturam, &c.] duas rationes subiicit: priorem seriò,& ex animi sui sententia: alteram εἰρωνευόμενος,id est,dissimulatione quadam utens,& iocans, hoc modo: tu (inquit) ita tenuiter & restrictè sumtum facies, ut propediem ingenti pecunia sis abundaturus, uel quia hominis auari ingenium pecuniæ accessio ne nihilo fiat liberalius: uel, quia tanti uirtutem facias, ut minimo apparatu con tentus sis, neque putes quicquam ad uitam beatam uictus elegantiam,munditiam que habere momenti: & ita uersus posterior erit ἐπιθεράπευσις prioris. Quòd si quis posteriorem explicationem sequetur, hæc erit sententia. reliquo tempore, ætatis uiues parcè,& sordidè,quanuis totus inaureris: uel quia hominis auari ingenium à pecunia non mutatur: uel quia, &c.ut sup.

Miram si Democ.pec.edit] miramur, si pecus edit agellos Democriti, &c. id est,miramur'ne, si Democritus propter philosophiæ studium, rem familiarem neglexit,cum tu uno tempore, & in lucri studio, & in rebus philosophicis occupatus sis? longè enim facilius est in uno elaborare, neglecto altero, quàm simul in utroque. De Democrito sic M.Tull.de finib.v. *dicitur oculis se priuasse: certè,ut quã minimè animus à cogitationibus abduceretur. patrimonium neglexit: agros deseruit incultos, quid quærens aliud nisi beatam uitam?* De eodem Athen.lib.4. καὶ Δημόκριτον δ᾽ ἐτίμησαν Ἀβδηρῖται δημοσίᾳ κρίνοντες ὡς κατέφθαρκε τὰ πατρῷα. ὃς, ἐπεὶ ἀναγνοὺς αὐτοῖς τὸν μέγαν διάκοσμον, καὶ τὰ περὶ τῶν ἐν ᾅδου, εἶπε εἰς ταῦτ᾽ ἀνηλωκέναι, ἀφείθη, id est,& Democritum uero multarunt Abderitæ publicè in ius uocatum, quòd patrimonium suum consumsisset: qui recitato suo illo libro, quem μέγαν διάκοσμον inscripserat, & altero de rebus inferorum, dixit se rem familiarem in hæc insumsisse, & ita absolutus est. agros autem à pecudibus depastos & incultos Græci μηλοβότες,& ἀργὲς appellant.

Dum peregrè est animus,&c.] id est,dum peregrinatur animus. Plato in Theæteto solum philosophi corpus ait ἐν τῇ πόλει κεῖσθαι,καὶ ἐπιδημεῖν,idest,in urbe aut ciuitate habitare:animũ autem peregrinari.Idem in Phædro scribit non immeritò philosophi mentem solam alis esse præditam.illis enim semper affixa eius memoria est quàm maxime fieri potest, in quibus Deus occupatus, diuinus est. uerba Platonis sunt hæc, διὸ δὴ δικαίως μόνη πτεροῦται ἡ τοῦ φιλοσόφου διάνοια. πρὸς γὰρ ἐκείνοις ἀεί ἐστι μνήμῃ κατὰ δύναμιν, πρὸς οἷσπερ ὁ θεὸς ὢν, θεῖός ἐστι.

Cum tu inter scabiem tantam,&c.] pecuniæ & lucri studium duobus lectissimis,& aptissimè rem significantibus nominibus appellauit: scabiem quidem, quia, quemadmodum scabies corpus assiduè mordet,& urit,perpetuaque scabendi cupiditate afficit, ita lucri studium animum perenni plura habendi cupiditate incendit: contagium autem, quia serpit hoc animi malum, & funditur in dies latius, atque ad alios etiam dimanat.

- sublimia] μετέωρα: ardua quædam.

Quæ mare comp.caus.&c.] Hæc Virg.Georg.II.scire cupit. *Me uerò primùm dulces ante omnia Musæ, Quarum sacra fero ingenti perculsus amore, Accipiant,cælíque uias, & sidera monstrent, Defectus solis uarios, lunæque labores, Vnde tremor terris, qua ui maria alta tumescant.*

Quid

Quid premat] quæ res, aut quæ caufa condat lunam.

- concordia difcors] quæ apparet cùm in quattuor elementis, tùm ceteris in rebus contrarijs illis quidem inter fe, & pugnantibus, fed tamen proportione quadam confentientibus. de quo confenfu præclarè Oppianus lib. 1. ἁλιευ. Οἳ ἢ σὺν φιλότητι διακρίνας ἐστήσατας Αἰθέρα τ' αἰγλήεντα, καὶ ἠέρα καὶ χυτὸν ὕδωρ, Καὶ χθόνα παμμήτειραν, ἀπ' ἀλλήλων δ' ἕκαστα· Πάντα δ' ἐν ἀλλήλοισιν ὁμοφροσύνης ὑπὸ δεσμῷ Ἀρρήκτῳ συνέδησας, ἀναγκαίῃ δ' ἐπέρησας Ἀσειμφῆ πάγκοινον ὑπὸ ζυγόν· οὔτε γὰρ αἰθὴρ Ἠέρος, οὔτ' ἀὴρ ἄτερ ὕδατος, οὐδὲ μὲν ὕδωρ Γαίης νόσφι τέτυκται· ἐν ἀλλήλοις δὲ φύονται· Πάντα δ' ὁδὸν μίαν εἶσι, μίαν τ' ἀνελίσσετ' ἀμοιβήν, &c.

Empedocles]qui ignem,aëra,aquam, terrã principia rerum ftatuebat:quibus addebat amicitiam,qua illa contrahantur: & litem,qua diffipentur.Eum reprehendit Ariftoteles cùm in primo,& 6. lib. de principijs, tùm maximè primo τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ, his uerbis· εἰ γάρ τις ἀκολουθοίη,καὶ λαμβάνοι πρὸς τὴν διάνοιαν, καὶ μὴ πρὸς, ἃ ψελλίζεται λέγων Ἐμπεδοκλῆς, εὑρήσει τὴν μὲν φιλίαν εἶναι τῶν ἀγαθῶν· τὸ δὲ νεῖκος τῶν κακῶν. ὥστ' εἴ τις φαίη οὕτως, τρόπον τινὰ, καὶ λέγειν,καὶ πρῶτον λέγειν τὸ κακὸν, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἀρχὰς Ἐμπεδοκλέα, τάχ' ἂν λέγοι καλῶς, εἴπερ τὸ τῶν ἀγαθῶν ἁπάντων αἴτιον, αὐτὸ τὸ ἀγαθόν ἐστι, καὶ τῶν κακῶν τὸ κακόν, id eft, *fi quis enim rationem fequatur, & comprehendat, atque ad cogitationem, non ad ea, quæ balbutit Empedocles, afpectum referat, reperiet, amicitiam quidem effe bonorum: litem autem malorum. Quapropter fi quis dicat, Empedoclem quoque quodam modo ita dicere, & primum malum, primumq; bonum principia dicere, fortaffe rectè dicat, fi quidem caufa bonorum omnium eft ipfum bonum, & malorum omnium ipfum malum*. Empedoclis uerfus ad hanc rem pertinentes, qui producuntur à Simplicio, hi funt Ἄλλοτε μὲν φιλότητι συνερχόμεν' εἰς ἓν ἅπαντα, Ἄλλοτε δ' αὖ δίχα πάντα φορούμενα νείκεος ἔχθει. quorũ hæc fententia eft. *Interdum omnia ab amicitia in unum contrahuntur: interdum autem fingula à lite diftrahuntur*. Iterum Arift.eodem.lib.1. τῶν μετὰ τὰ φυσ.de eod. πολλαχοῦ γοῦν αὐτῷ ἡ μὲν φιλία διακρίνει· τὸ δὲ νεῖκος συγκρίνει, &c. Atque hanc Empedoclis opinionem attingit his uerbis M.Tull. in Lælio. *Agrigentinum quidem doctum quendam uirum carminibus Græcis uaticinatum ferunt, quæ in rerum natura, totoq; mundo conftarent, quæq; mouerentur, ea contrahere amicitiam, diffipare difcordiam*. hunc philofophum pluribus uerfibus laudat Lucretius lib. 1. quos, quia & pulcherrimi funt, & huic loco mihi uidentur conuenire, non me pigebit afcribere. *Quorum Acragantinus cum primis Empedocles eft, Infula quem Triquetris terrarum geffit in oris, Quam fluitans circum magnis amfractibus æquor Ionium glaucis afpergit litus ab undis, Italiæ terrarũ oras à finibus eius.* fequitur deinceps paucis uerfibus interpofitis, *Quæ cum magna modis multis miranda uidetur Gentibus humanis regio, uifendaq; fertur Rebus opima bonis, multa munita uirûm ui: Nil tamen hoc habuiffe uiro præclarius in fe, Nec fanctum magis, & mirum, carumq; uidetur. Carmina quin etiam diuini pectoris eius Vociferantur, & exponunt præclara reperta, Vt uix humana uideatur ftirpe creatus.*

-an Stertinium del.acum.] Stertinium, feu Stertinii acumen, id eft, Stertinius, ut annotauimus fuprà ad Od.v.lib.3.de Stertinio faty.III.lib.2. *Si quid Stertinius ueri crepat.* in trib.cod.Vatic.& Iann.Tornef.Rain.Card. fcriptum eft, *Stertinium acumen.* ut non dubitem, quin hæc fit uera, & incorrupta lectio. fic locutus eft. fup.Od.XII.lib.4. *Sulpicijs accubat horreis.*

Verum feu pifc.feu porr.& cepe] id eft, fiue fumtuofe, & opipare: fiue tenuiter, & parcè, frugaliterq; uiuis, &c. pifces enim pofuit pro obfonio cariffimo: porrum & cepe pro cibo uiliffimo. nam terra nata ferè omnia tenuiorum hominum, & plebis funt epulæ. M.Tull.epift.ad Gallum lib.7. *Nam, dum uolunt ifti lau-*

ti terra nata, quæ lege excepta ſunt, in honorem adducere, fungos, heluellas, herbas omnes ita condiunt, ut nihil poſſit eſſe ſuauius in eas cum incidiſſem in cœna augurali apud Lentulum, tanta me διάῤῥοια *arripuit, ut hodie primùm uidear cœpiſſe conſiſtere. Ita ego, qui me oſtreis & murænis facile abſtinebam, à beta & malua deceptus ſum.* ex quibus uerbis intelligere licet, lege ſumtuaria à C. Cæſare lata, piſcibus, & ceteris obſonijs modum eſſe conſtitutum, ne in eis comparandis, & apponendis ſumtus fieret nimius: terra nata autem eadem lege fuiſſe excepta. Hom. quidem ἰλ. λ. facit Hecamedam Neſtoris ancillam bello captam, nihil aliud ipſi Neſtori, & Machaoni apponentem præter cepe, mel, & farinam, ſeu panem. his uerbis, Ἡ σφῶϊν πρῶτον μὲν ἐπιπροΐηλε τράπεζαν Καλὴν, κυανόπεζαν, ἐΰξοον· αὐτὰρ ἐπ' αὐτῇ Χάλκειον κάνεον, ἐπὶ δὲ κρόμυον ποτῷ ὄψον, Ἠδὲ μέλι χλωρὸν, παρ' δ' ἀλφίτου ἱερῦ ἀκτήν. Sed hæc erat illorum temporum frugalitas.

- ſeu porrum, & cepe trucidas] id eſt, ſeu nihil tibi apponitur animatum, nihilq; aliud occidis in cœnam, niſi porrum & cepe: quæ ſine dubio cum ſint inanimata, occidi non dicuntur, niſi impropriè, aut εἰρωνικῶς, quomodo mihi uidetur Horatius hoc loco poſuiſſe, ſignificans eum tenuiter uiuere, nihilq; omnino trucidare, qui porro, & cepa ueſcatur. Nam cœnam ſine ſanguine ueteres appellabant, tenuem, & ſine magno admodum apparatu, ſine piſcibus, & reliquis obſonijs. uerbo igitur communi uſus eſt ad res diſſimiles, piſces, porrum, cepe. ſic locutus eſt quodam loco Lucillius. *fragmenta interfici panis.*

- ultro Defer.] ultrò, id eſt, non rogatus: ut ſaty. v. lib. 2. *- caue te roget, ultro Penelopen facilis potiore trade.*

Vilis amicor. eſt ann. bon. ubi, &c.] hunc locum ſic explico: paruo conſtant amici, cum uiris bonis aliquid deeſt. nam uox *bonis*, cum uerbo deeſt eſt coniugenda. Atque huius rei è uita communi ſumamus exemplum. finge aliquem eſſe uirum bonum, eundemq; non admodum copioſum, neque rebus ad uictum, cultumq; neceſſarijs inſtructum. continuò hic talis ab homine locuplete, & copioſo, beneficio deuinciendus, & quodammodo emendus eſt, ut eius amicitiam ſibi comparet, & promereatur. nam quantumuis ſeſe in eum præbuerit liberalem, & munificum, & benignum opulentus ille, talem amicum tamen, ut pote rem omniũ cariſſimam, haud carè uidebitur emiſſe. ſic loquitur Plautus in Mil. glorioſo. *Si hoc parauiſſent, homines eſſent minus multi mali, & minus audacter ſceleſta facerent facta, & poſtea, Qui homines probi eſſent, eſſet his annona uilior.*

Cantaber Agrippæ] ἀπὸ κοινοῦ, *uirtute.* ſuprà Od. VIII. lib. 3. *Cantaber ſera domitus catena.* & Od. XIIII. lib. 4. *Te Cantaber non antè domabilis, Medusq;, & Indus, te profugus Scythes Miratur.*

Ius, imperiumque Phraates Cæſaris, &c.] Phraates Rex Parthorum, & Perſarum: de quo ſic Strabo lib. 6. ὥστ' οὐ μόνον τὰ τρόπαια ἔπεμψαν εἰς Ῥώμην, ἃ κατὰ Ῥωμαίων ἀνέστησάν ποτε, ἀλλὰ καὶ παῖδας ἐπίστευσε Φραάτης τῷ σεβαστῷ Καίσαρι, id eſt, itaque non ſolum tropæa Romam miſerunt Parthi, quæ aduerſus Romanos quondam erexerant, uerùm etiam liberos ſuos Cæſari Auguſto credidit Phraates.

- genibus minor] ſupplex. eſt enim ſupplicantis & genua ſua inflectere, & eius, cui ſupplicat, genua tangere. Eurip. in Hippol. Καὶ σῶν γε γονάτων οὐ μεθήσομαί ποτε.

- defudit] ſic habent tres cod. Vatic. & item Iann. Torn. quam ſcripturam probo reiecta altera, ut deprauata, & mendoſa. *defudit* autem poſitum pro *fudit de*, κατ' ἀναστροφήν. ut *circumgemit, emetiris, perſonat*, & ſimilia.

- aurea copia] aurea, id eſt, optabiliſſima, & ſummoperę expetenda, τιμιωτά-

τῃ εὐδαιμονικωτάτῃ, id eſt, maximi pretij, & ad beatam uitam magnopere pertinens. ſuprà beatam dixit in carm. ſæculari ad Deos. - *apparetq́; beata pleno Copia cornu.* & mediocritatem auream Od. xi. lib. 2.

AD VINNIVM ASELLAM.

Vt proficiſcentem docui te ſæpe, diuq́;,
Auguſto reddes ſignata uolumina Vinni:
Si ualidus, ſi lætus erit, ſi denique poſcet:
Ne ſtudio noſtri pecces: odiumq́; libellis
Sedulus importes opera uehemente miniſter.
Si te forte meæ grauis uret ſarcina chartæ:
Abijcito potius, quàm, quò perferre iuberis,
Clitellas ferus impingas: Aſinæq́; paternum
Cognomen, uertas in riſum: & fabula fias.
Viribus uteris per cliuos, flumina, lamas.
Victor propoſiti ſimulac perueneris illuc:
Sic poſitum ſeruabis onus: ne forte ſub ala
Faſciculum portes librorum, ut ruſticus agnum:
Vt uinoſa glomos furtiuæ Pyrrhia lanæ:
Vt cum pileolo ſoleas conuiua tribulis.
Ne uulgò nares te ſudauiſſe ferendo
Carmina: quæ poſſint oculos, aureisq́; morari
Cæſaris. oratus multa prece nitere porrò.
Vade, uale, caue ne titubes: mandataq́; frangas.

COMMENTARII.

Si ualidus] ſi firmus erit: ſi ualebit. contrà malè ualidum poſuit pro infirmo ſaty. v. lib. 2. *Si cui præterea ualidus male filius,* &c.

- ſtudio noſtri] nimio in nos ſtudio: dum ſtudes nobis gratum facere.

- odiumq; libellis Sedulus] id eſt, ne immoderato tuo erga nos officio, & ſedulitate noſtros libellos odioſos, & inuiſos Auguſto reddas. ſedulum appellant Latini, qui diligentiam adhibet in re aliqua interdum nimiam, aut minus opportunam, minusq; utilem: ſed tamen bona fide, & ſine dolo. quod quidem exemplis perſpicere licet. Terent. in Andr. *parum ſucceſſit, quod ago: at facio ſedulò.* Idem Adelph. *Ego iſtos uobis uſque à pueris curaui ambos ſedulò.* Idem Hecyra. *ergo propterea te ſedulò Et moneo, & hortor, ne cuiuſquam miſereat.* Idem Heaut. *pro ſe quiſque ſedulò Faciebat, quo illam mihi Lenirent miſeriam.* Ibid. *Neſcio alias: me ſcio quidem feciſſe ſedulò, ut ex illius commodo meum compararem commodum.* M. Tull. pro Arch. poeta de Sylla. *Qui ſedulitatem mali poetæ duxerit aliquo tamen præmio dignam: huius ingenium, & uirtutem in ſcribendo, & copiam non expetiſſet?* Idem in Rullum in ſenatu. *finem feci offerendi mei, ne forte mea ſedulitas aut inſidioſa, aut impudens uideretur.* Horat. epiſt. ad Aug. lib. 2. *Sedulitas autem, ſtultè quem diligit, urget.* & ſuprà epiſt. ad Mæcen. 11. *Officioſaq; ſedulitas, & opella forenſis Adducit febres.* Idem ſaty. v. lib. 1. - *ubi ſedulus hoſpes Pænè arſit macros dum turdos uerſat in igne.*

Si te forte meæ grauis] ſi tu meorum librorum onus ægrè ſuſtinere poteris, abijcito potius in itinere, quàm in eò loco, quò te perferre iuſſi, defatigatus, ac defeſſus oneri ſuccumbas. *clitellas impingas* autem dixit tralatione ducta ab aſinis onere oppreſſis, alludens ad eius cognomen *Aſellam*, ſeu *Aſinam*: quod quidam malunt.

- ferus impingas] tanquam aſinus onere oppreſſus clitellas in terram impingas. Priſcian. lib. 18. ait *impingas* poſitum eſſe pro *impingito* hoc modo, abiicito potius,

tius, quàm clitellas impingito.

- & fabula fias] fermonis anfam hominibus præbeas: in ora hominum pro ludibrio uenias. fup.Od.xi.epod. *Fabula quanta fui?*

Viribus uteris per cliuos,&c.]omnibus tuis uiribus contendes per cliuos, flumina, lacunas iter faciens,ut, quò uis, peruenias, librosq; perferas. uteris autem, futurum indicatiui, pro futuro imperatiui utitor, pofitum eft,ut ibidem docet Prifc.idem de illo,*reddes*, quod eft in fecundo uerfu, fentiendum. idem enim ualet, quod *reddito*.

Victor propofiti] id eft,uictis, atque expugnatis difficultatibus omnibus: uel compos propofiti: fic enim Græci ἐγκρατὴς τ̃ σκόπυ, τῆς ἐπιθυμίας.

Sic pofitum feruabis onus.] *fic* accipe δεικτικῶς. libros hoc modo, uel certo quodam loco conditos feruabis, quoad Augufto pofcenti reddas: neque oftentabis, aut palàm habebis.

- ne forte fub ala,&c.] hoc eo dico,ne forte fub ala,& in oculis omnium libros meos feras. tria proponit exempla perridicula, quibus Vinnium monet, ut libros occultè ferat, aut domi feruet potius, donec reddendi maturum tempus aduenerit.

- glomos] fic legendum, & ita habent omnes fere libri calamo exarati.Glomus autem & glomer (nam utrunque ufu receptum eft pro eadem re) globus eft lanæ, & fili. Lucr.in nomine glomere producit primam fyllabam lib.1.*Nam fi tantundem eft in lanæ glomere, quantum Corporum in plumbo eft*,&c.glomerare tamen uerbum in eadem fyllaba femper corripitur.

- oratus multa prece] fic loquitur & Cæfar lib.9.de bello Gall. *flentes omnibus precibus orabant*. & M.Tull.epift.ad Att.lib.9. epiftol. ad Cæfarem. *Quamobrem à te peto, uel potius precibus omnibus oro,& obteftor, ut in tuis maximis curis aliquid impertias temporis huic quoque cogitationi*.

- ne titubes] ne offendas, ne pecces. tralatio eft.

AD VILLICVM SVVM.

Villice filuarum,& mihi me reddẽtis agelli,
Quem tu faftidis,habitatum quinque focis,&
Quinque bonos folitum Bariam dimittere patres:
Certemus, fpinas animo'ne ego fortius, an tu
Euellas agro: & melior fit Horatius, an res.
Me quanuis Lamiæ pietas, & cura moretur
Fratrem mærentis, rapto de fratre dolentis
Infolabiliter: tamen iftuc mens, animusq;
Fert: & amat fpatijs obftantia rumpere clauftra.
Rure ego uiuentem, tu dicis in urbe beatum.
Cui placet alterius, fua nimirum eft odio fors.
Stultus uterq; locum immeritum caufatur iniquè.
In culpa eft animus: qui fe non effugit unquam.
Tu mediaftinus tacita prece rura petebas:
Nunc urbem,& ludos, & balnea uillicus optas.

COMMENTARII.

- mih me reddentis agelli] id eft, cuius amœnitate, & falubritate me officiis,negociisq; urbanis defatigatum,reficio,ac recreo. fic Catullus carm.ad Fundum, à cœna illa Sextiana fe ufque eò grauedine frigida,& frequẽti tuffi quaffatũ effe dicit, donec in finum fundi fui Tiburtis confugerit,ibiq;fe ocymo,& urtica recurauerit.

- quinque focis]quinque familiis feparatis, ac diftinctis.

-&

Me constare mihi scis: & discedere tristem,
Quandocunque trahunt inuisa negocia Romam.
Non eadem miramur: eò disconuenit inter
Meq;, & te. nam, quæ deserta, & inhospita tesqua
Credis, amœna uocat, mecum qui sentit: & odit,
Quæ tu pulchra putas. fornix tibi, & uncta popina
Incutiunt urbis desiderium, uideo: & quòd
Angulus iste feret piper, & tus ocyus uua:
Nec uicina subest, uinum præbere taberna
Quæ possit tibi: nec meretrix tibicina, cuius
Ad strepitum salias terræ grauis. & tamen urges
Iampridem non tacta ligonibus arua: bouemq;
Deiunctum curas, & strictis frondibus exples.
Addit opus pigro riuus, si décidit imber,
Multa mole docendus aprico parcere prato.
Nunc age, quid nostrum concentum diuidat, audi.
Quem tenues decuere togæ, nitidiq; capilli:
Quem scis immunem Cynaræ placuisse rapaci:
Quem bibulum liquidi media de luce Falerni:
Cœna breuis iuuat, & prope riuū somnus in herba.
Nec lusisse pudes: sed non incîdere ludum.
Non istic obliquo oculo mea commoda quisquam
Limat: non odio obscuro, morsuq; uenenat.
Rident uicini, glebas, & saxa mouentem.
Cum seruis urbana diaria rodere mauis.
Horum tu in numerum uoto ruis. inuidet usum
Lignorum, & pecoris tibi calo argutus, & horti:
Optat ephippia bos piger: optat arare caballus.
Quam scit vterque, libens, censebo, exerceat artē.

- & Quinque bonos solitum, &c.] intellige, ex hoc agro Horatiano, in quo quinque foci essent, quinque homines grandes natu in oppidum Sabinorum Bariam conuenire solitos, tanquam senatores, qui consultarent, & sententiam dicerent de re Sabinorum communi, & publica. nonnulli arbitrantur eò euocari solitos esse, ut ibi gererent magistratum. De Baria autem nihil habeo dicere, prætérquàm quòd aiunt omnes fuisse oppidum in Sabinis frequentiss. olim, ac celeberrimum. hoc etiam lectori testificabor, in omnibus ferè libris manuscriptis & Vaticanis, & alijs, legi *Variam*, non *Bariam*. Varia autem, cui Appula cognomen est, longè admodum distat à Sabinis.

- spinas] eleganter spinas ad agrum, animumque retulit: sed agri spinæ, propriè dicūtur: animi spinæ, pro curis, & angoribus, translatè. Catullus curas, *spinosas* appellauit in carmine de nuptijs Pelei, & Thetidis. *Spinosas Erycina serens in pectore curas*. & Horat. epist. 11. lib. 2. *Quid te exemta iuuat spinis de pluribus una?*

- rapto] sibi à Parcis erepto, id est, mortuo. Catull. ad Manl. - ô *misero frater ademte mihi*.

Insolabiliter] ita acerbè, ut nullus consolationi locus sit relictus.

- mens, animúsque] uideo hæc sæpe coniunctè poni à scriptoribus. Terent. Andria, *mala mens, malus animus*. Lucr. lib. 3. *Primùm animum dico, mentem quam sæpe uocamus*. Idem ita utrunque coniunxit, ut alterum in patrio casu efferret, hoc modo, *mens animi*, ut lib. 4. *Nec ratione alia, cum somnus membra profundit, Mens animi uigilat, nisi quòd simulacra lacessunt Hæc eadem nostros animos*. Idem lib. 5. *Tenuis enim natura Deûm, longeq; remota Sensibus à nostris animi uix mente uidetur*. Idem lib. VI. *Perturbata animi mens in mærore, metuq;*. Catull. ad Ortalum, *Nec potis est dulceis Musarum expromere fætus Mens animi*. Plautus in Cistell. *Nullam mentem animi*

habeo : ubi ſum, ibi non ſum : ubi non ſum, ibi eſt animus. Ariſtoteles autem huiuſmodi ἀναλογίαν, id eſt, comparationem, ſeu proportionem proponit, tùm in lib. 1. de morib. ad Nicomach. tùm topicorum primo, ὡς ἐν σώματι ὄψις, οὕτω νοῦς ἐν ψυχῇ, id eſt, ut in corpore aſpectus, ſic mens in animo.

-& amat ſpat. obſt. rump.] id eſt, & cupit impedimenta omnia, moraſque præcidere : & quodammodo è carceribus euolare.

-clauſtra] repagula, carceres. ſat. vi. lib. 2. *-tu pulſes omne, quod obſtat, Ad Mæcenatem memori ſi mente recurras*.

Stultus vterque loc. immer. cauſ.] culpam confert in locum, cum ea in ipſo hæreat, ut ſtatim ſubijcit. *In culpa eſt animus*, &c. Qui ex animo laborat, id eſt, cuius animus nō eſt ab omni perturbatione liber, ac ſolutus, is, cum perpetuò excrucietur, & æſtuet, exiſtimat ſe loco commutando curam, & moleſtiam ex animo depulſurum : ſed magnopere fallitur. nam morbi cauſa, & principium ægritudinis ineſt in animo, non in loco. uide ſuprà annot. ad illum locum Od. xvi. lib. 2. *-patriæ quis exul Se quoque fugit?*

Tu mediaſtinus] ſic hanc uocem ſcriptam reperi in omnibus codic. antiq. non, ut in uulgatis, *mediaſtynus*. Eſt autem uox mera Latina ex duobus nominibus Latinis compoſita, *medio* & *ſtando*, non à Græco ἄϛυ, vt nonnulli uaticinantur. Ac mediaſtini ſerui omnium propemodum ſunt laborioſiſſimi, quippe qui ad omnia ferè miniſteria parati, & tanquam in medio poſiti eſſe debeant. Cato, *ille imperator: tu illi, ac ceteris mediaſtinus*.

-tacita prece rura petebas] rura tacitus expetebas, & exoptabas.

-conſtare mihi] in ſententia manere : ſemper commorationem, & uitam ruſticam urbanæ anteponere.

-diſconuenit inter Meq́; , & te] eo inter nos diffidemus, ac diſcrepamus. *diſconuenit*, id eſt, non conuenit. nam imperſonale eſt hoc loco, ut loquuntur Grammatici. ſuprà epiſt. 1. perſonale eſt. *Aeſtuat, & uitæ diſconuenit ordine toto*.

-inhoſpita] ἄξενα. Virg. Aen. 5. *-tot inhoſpita ſaxa*.

-teſqua] agreſtia, difficilia, inculta, horrida, deſerta loca. Attius in Philoctete, *Quis tu es mortalis, qui in deſerta, & teſqua te apportes loca?* ex Varron. & Feſto : apud quos tamen non eodem modo ſcribitur hoc nomen : ſed apud alterum *teſqua*, apud alterum *teſca*. libri ſcripti plerique habent *teſqua*.

-mecum qui ſentit] is, qui amat ſolitudinem, ſiluas, locaque ab arbitris remota.

-pulch. putas] ſic habent cod. duo Vatican. Iannoct. Faërn. Rain. Card. Torn.

-fornix] proſtibulum, ganeum. ſat. ii. lib. 1. *-cum exiret fornice*.

-vncta popina] in qua coquuntur omnis generis obſonia. unde popino, popinonis.

Incutiunt urbis deſiderium] inijciunt tibi vrbis cupiditatem, uel afficiunt te vrbis deſiderio. & eſt tralatio, ut dicimus *incutere timorem, dolorem*. Idem Hor. epiſt. ad Loll. 2. hoc lib. *-ne mox Incutiant aliena tibi peccata pudorem*. *incutere amorem* Lucret. lib. 1. *Et ſimul incuſſit ſuauem mi in pectus amorem Muſarum*. *incutere tremorem* idem lib. 6. *Et fera uis uenti per crebra foramina terræ Diſpertitur, ut horror, & incutit inde tremorem*. *morbos* idem ibidem, *Multa cibos, quæ ſunt uitalia, multaq́; , morbos Incutere, & mortem, quæ poſſint accelerare*. Horatius *incutere bellum* ſaty. 1. lib. 2. *-ſeu quòd Lucania bellum Incuteret uiolenta*. idē ibid. *incutere negocium*. *ne fortè negoci*

Incutias

Incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum. M.Tull.lib.2. de orat. ad Qu. fratr. *Item timor incutitur, aut ex ipsorum periculis, aut ex communibus*. T.Liuius lib.2. *postem iam tenenti Consuli fœdum inter precationem Deûm nuncium incutiunt, mortuum eius filium esse*.

- & quòd Angulus iste] id est, & hoc alterum tibi urbis desiderium commouet, quòd ager iste, cui colendo te præposui, neque uuam effert, neque cauponam propinquam habet, nec tibicinam, cuius ad cantum saltes angulum latinè per tralationem ponimus, pro longinquo, remoto, abdito, infrequenti loco. ut suprà.Od.VI.lib.2. *Ille terrarum mihi præter omnes Angulus ridet*.M.Tull.in Catil.2. *nemo non modò Romæ, sed nec ullo in angulo totius Italiæ oppressus ære alieno fuit, quem non ad hoc incredibile sceleris fœdus asciuerit*. angulum à Græco nomine ἄγγυλον dictum esse uerisimilius est, quàm ab aduerbio ἐγγυς.

- feret pip.& th.ocy.v.] id est, nunquam feret uuam, cum thus, & piper in Arabia nascantur.

- præbere] πορίζειν, suppeditare, ut Virg.Georg.1. *Arbuta sufficere, & fluuios præbere salubres*. lege annotation. ad Od.XIII.lib.3.

- cuius Ad strepitum] ad strepitum tibicinæ tibia canentis, id est, ad strepitum tibiæ, qua canit tibicina. sup. epist. 11. *Ad strepitum citharæ cessatum ducere curam*.

- salias] saltes non admodum scienter, neque numerosè. saliunt enim ueriùs, quàm saltant rustici. idem de arte poët. *- saliet, tundet pede terram*.

- terræ grauis] tu grauis terræ. hoc dixit ad exprimendam uillici saltantis uel inscitiam, uel contentionem, cuius grauitatem, & pondus terra sentire uideatur. ut suprà Od.XVIII.lib. 3. *Gaudet inuisam pepulisse fossor Ter pede terram*. annot. ad Od.IIII.lib.1.

- & tamen urges Iampridem,&c.] hæc sunt referenda ad ea, quæ sunt suprà. *nam, quæ deserta, & inhospita tesqua*. uel ad principium epistolæ, *Quem tu fastidis habitatum*, &c. hoc modo, quamuis agrum meum fastidias, uel quamuis locum istũ sterilem, desertum, & incultum esse dicas, tu tamen arua, quæ iampridem non fuerunt culta, aut fossa, studiosè, & assiduè fodis, subigis, & colis.

- bouem deiunctum] bouem seiunctum, ac separatum ab altero. quod fit uesperi. ideoque βουλυτὸν nominant Græci tempus uespertinum. annotat. suprà ad Od.VI. lib.3. *deiunctum* autem excudendum curaui, duos libros manu scriptos secutus sum.

- & strictis] id est, stringendo succisis. sic Virg. in Mœride, *- hic, ubi densas Agricolæ stringunt frondeis*. Idem Georg.2. *- tunc stringe comas, tunc brachia tonde*. Idem primo, *Sed tamen & quernas glandes tunc stringere tempus*. eodem libro, *- cum flauis messorem induceret aruis Agricola, & fragili iam stringeret hordea culmo*.

- exples] saturas, pascis. Virg.Georg.2. *- hic piscibus atram Improbus ingluuiem, ranisq; loquacibus explet*. Idem lib.3. Aen. *Nam simul expletus dapibus*, &c.

Addit opus] negocium tibi exhibet præter ea, quæ quotidiana sunt, & usitata: non finit te cessare: te exercet.

Multa mole docendus] multis molibus oppositis, in aliam partem auertendus, ne prato noceat. uerbum *docendi* attribuit rei inanimæ, cum animata sola doceantur. sic in epist. ad Pisones *Seu cursum mutauit iniquum frugibus amnis Doctus iter melius*.

- quid nostrum concentum diuidat] quid causæ sit, quamobrem dissentiamus, alioqui maximè concordes. concentum, pro consensione, & concordia posuit translatè.

Quem tenues] me, quem tenues, &c. ſequitur infrà uerbum *iuuat*.

-nitidiq; capilli] λιπαροὶ, unguento delibuti. ut ſuprà Od. v i i. lib. 2. -*nitentes Malobathro Syrio capillos*.

-immunem] gratis, ſine muneribus, ut ſup. Od. x i i. lib. 4. -*non ego te meis Immunem meditor tingere poculis*.

Cynaræ] amicæ, de qua ſuprà Od. x i i i. lib. 3. -*ſed Cynaræ breues Annos fata dederunt*.

-rapaci] qualia ſunt ſcorta. Catull. ad Thallum puerum impudicum, *Idemq; Thalle turbida rapacior procella*.

-bibulum] bibacem, ut infrà ad Loll. 2. *Potores bibuli media de nocte Falerni*. ita per tralationem bibulam arenam dixit Lucret. lib. 2. *Littoris incurui bibulam lauit æquor arenam*.

-media de luce] ſat. v i i i. li. 2. -*dictus here illic De medio potare die*. atque hoc tẽpore diem frangere dicebantur homines inertes, uoluptarii, luxurioſi, in cute curanda occupati: conuiuiaq; ad multam noctem nonnunquam producebant. ego igitur (inquit) qui cœnis à meridie uſque ad multam noctem productis olim delectabar, nunc breuibus delector magis.

Nec luſiſſe pudet, &c.] neque uerò me pudet olim cœnis longis, ac ſumtuoſis, deliciiſq;, ac uoluptatibus ſeruiiſſe, atque indulſiſſe, cum ætas ferret, ſed non conſtituere modum huiuſmodi uitæ, intemperatæ, & libidinoſæ. nam hic dies aliam uitam affert, alios mores poſtulat. ludere interdum ualet, amori operam dare. ut epiſt. 11. lib. 2. *Luſiſti ſatis, ediſti ſatis, atque bibiſti*. & Od. x i i i. lib. 4. *Ludiſq;, & bibis impudens*. Liuius Andron. *Affatim edi, bibi, luſi*.

Non iſtic obliquo oculo, &c.] Quærat aliquis ab Horatio. cur igitur, Horati, uitam ruſticam non colis? cur non es agricola? nihil uetat, (inquit) quominus agriculturæ ſtudium ſequar, & ruri habitem. nemo enim ruri meis commodis obſtat, aut inuidet: ſed hoc unum me ab illa uita reuocat, quòd uicini me, ut agriculturæ imperitum, & nunquam in eo ſtudio uerſatum, fodientem, arantem, ceteraque opera ruſtica facientem, irriderent. ſignificat igitur ſe ſtudio agriculturæ, & uitæ ruſticæ teneri, cum ad eam ſit ineptus, *iſtic*, id eſt, ruri.

-limat] limare puto eſſe à lima ductum, non à limis oculis, ut nonnulli uolunt, ut ſit deterrere, attenuare, imminuere. Itaque ſic mhi uidetur hic locus eſſe explicandus. Nemo iſtic obliquo, id eſt, inuido, aut maleuolo oculo mea commoda atterit, aut minuit. putabant enim ueteres aſpectum inimicum, atque infeſtum alteri nocere. ſic Virg. in Palæmone, *Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos*. βασκαίνειν appellãt Græci. & βάσκανον τὸ ὀφθαλμοῖς κτείνοντα, καὶ φθείροντα τὸ ὑπ' αὐτοῦ ὁραθέν. id eſt, qui oculis interficit, & corrumpit, quod ab ipſo cernitur, ut ſcribit Theocr. interpres. quo modo autem fiat faſcinatio, uel quamobrem faſcinentur pueri maximè, declarat Alex. Aphrod. probl. L i i i. lib. 2. & Plutarch. lib. ε. συμποσιακ. περὶ τῶν καταβασκαίνειν λεγομένων diſputat. Eſt & limare interdum copulare, ut ait Nonius Marcellus: quod ad hunc locum non quadrat. utitur Plaut. in Pœnulo. *at uide ſis. cum illa nunquam limaui caput*. poſtremò limare ſignificat, etiam limo conſpurcare. Plaut. ibidem, M. *curram igitur aliquò ad piſcinam, aut lacum, limum petam*. AG. *quid eo opus ſit?* M. *ego dicam: ut tibi & illi limem caput*.

-uenenat] corrumpit, translatio eſt. utitur & Lucret. lib. 6. *Vt ſpatium cæli quadam de parte uenenet*.

Cum ſeruis urbana diar.] tu contrà ruſticus in urbe uiuere mauis. diarium uictus

uictus est diurnus. Cic. ad Attic. lib. 8. *eo modo autem ambulat Cæsar, & ijs diarijs militum celeritatem incitat, ut timeam, ne citius, quàm opus sit, ad Brundisium accesserit.*

Horum tu in numerum] in numerum seruorum urbanorum.

- calo] qui lignum domi non habet: qui it lignatum foras. Calones (inquit Festus) militum serui, dicti quia ligneas clauas gerebant, quas Græci κάλα uocãt.

- argutus] astutus, sollers, callidus, uafer.

Optat ephipp. bos pig. opt. ar.] prouerbium conuenit in eos, qui muneris functionem, & uitæ conditionem sibi accommodatam, fastidiunt: alienam, & ad quam inepti sunt, expetunt. M. Tull. ad Att. lib. v. *Clitellæ boui sunt impositæ. planè non est nostrum onus. sed feremus. modò, si me amas, sim annuus.* Cum his congruit illud Pindari, quod refert Plutarc. ἐν τῷ περὶ ἀθυμίας. ὑφ᾽ ἅρμασιν ἵππος, ἐν δ᾽ ἀρότρῳ βοῦς· παρὰ ναῦν δ᾽ ἰθύνει τάχιστα δελφίς· κάπρῳ δὲ βουλεύοντα φόνον κύνα δεῖ τλάθυμον ἐξευρεῖν. id est, equus currui aptus est, bos aratro: Delphinus præter nauem celerrimè, & concitatissimè rapitur: ei autem qui apro necem meditatur, canis reperiendus est generosus, & laboriosus, qui aprum adoriri audeat. Ephippium porrò equi tergo imponitur, ut in eo insidens commodius uehatur eques. *at ipsa boum terga* (vt scribit M. Tull. lib. de nat. Deorum secundo) *declarant non esse se ad onus accipiendum figurata: ceruices autem natæ ad iugum: tum uires humerorum & latitudines ad aratra extrahenda.*

Quam scit vterque libens] prouerbium est uulgatissimum: *quam quisque didicit eam artem exerceat.* Aristophanes in Vespis, Ἔρδοι τις, ἣν ἕκαστος εἰδείη τέχνην. apud Athen. lib. 8. in illo Stratonici hominis salsissimi responso ad harmonicum illum, qui anteà hortorum custos fuerat, cum eo de harmonijs disputantem, scriptum est, ᾄδοι τις, non ἔρδοι τις, leui immutatione facta, propter eius, in quem dicebatur, personam. utitur & M. Tull. epist. ad Attic. eod. libro, quem proximè citaui, *O rem minimè aptam meis moribus, ô illum uerum ἔρδοι τις.*

AD C. NVMMONIVM VALAM.

QVAE sit hiems Veliæ, quod cælum Vala Salerni:
Quorũ hominũ regio, et qualis uia: (nã mihi Baias
Musa superuacuas Antonius: & tamen illis
Me facit inuisum, gelida cum perluor unda
Per medium frigus. sanè myrteta relinqui,
Dictaq́ cessantem neruis elidere morbum
Sulfura contemni, uicus gemit, inuidus ægris,
Qui caput, et stomachum supponere fontibus audẽt
Clusinis: Gabiosq́ petunt, & frigida rura.
Mutandus locus est: & diuersoria nota
Præteragendus equus. quò tendis? non mihi Cumas
Est iter, aut Baias. læua stomachosus habena
Dicet eques. sed equi frenato est auris in ore.)
Maior utrum populum frumenti copia pascat:
Collectos'ne bibant imbreis, puteos'ne perenneis

COMMENTARII.

Fuluius Vrsinus, homo & humanissimus, & Græcarum litterarum cognitione præstantissimus, admonuit me Romæ hunc Valam dictum esse C. Numonium Valam, simulque mihi ostendit domi suæ argenteum nummum hac inscriptione, C. NVMMONIVS VAALA gemino AA. similemq;, & planè geminum domi suæ mihi ostendit Clemens Teueninus, quẽ suprà commemoraui. ego tamen *Valam* excudendũ curaui, unico A. in ceteris,

Dulcis aquæ: nam uina nihil moror illius oræ.
Rure meo possum quiduis perferre, patiq́;:
Ad mare cum ueni, generosum, & lene requiro:
Quod curas abigat, quod cum spe diuite manet
In uenas, animumq́; meum: quod uerba ministret:
Quod me Lucanæ iuuenem commendet amicæ.
Tractus uter plures lepores, uter educet apros.
Vtra magis pisceis, & echinos æquora celent:
Pinguis vt inde domum possim, Phæaxq́; reuerti:
Scribere te nobis, tibi nos accredere par est.
Mænius, ut rebus maternis, atque paternis
Fortiter absumtis, urbanus cœpit haberi,
Scurra uagus, non qui certum præsepe teneret:
Impransus non qui ciuem dignosceret hoste:
Quælibet in quemuis opprobria fingere sæuus,
Pernicies, & tempestas, barathumq́; macelli,
Quicquid quæsierat, uentri donabat auaro.
Hic, ubi nequitiæ fautoribus, & timidis nil,
Aut paulum abstulerat, patinas cœnabat omasi
Vilis, & agnini, tribus ursis quod satis esset.
Scilicet vt uentres lamna candente nepotum
Diceret urendos correctus. Mænius idem
Quicquid erat nactus prædæ maioris, ubi omne
Verterat in fumum, & cinerẽ: non hercule miror,
Aiebat, si qui comedunt bona, cum sit obeso
Nil melius: turdo nil uulua pulchrius ampla.
Nimirum hic ego sum: nã tuta, & paruula laudo:
Cum res deficiunt: satis inter uilia fortis.
Verum, ubi quid melius contingit, & unctius, idem
Vos sapere, & solos aio benè uiuere, quorum
Conspicitur nitidis fundata pecunia uillis.

nummi illius inscriptionem secutus sum.

Quæ sit hiems Veliæ, quod, &c.] hæc referenda sunt ad uersum, qui est infra, *Scribere te nobis*, &c. ea autem, quæ statim sequuntur, *nam mihi Baias Musa*, &c. usque ad uersum, *Maior utrum populum*, &c. includenda sunt interpositionis nota. Horatius ab Antonio Musa clarissimo, ac præstantissimo medico edoctus, Baias, Cãpaniæ oppidum amœnissimum, ad cuius aquas, & ceteras delicias concurrebãt homines uoluptarii, ad easdemq; ægri, quòd essent saluberrimæ, confugiebant, edoctus igitur, Baias minimè sibi esse necessarias, nec ad ualetudinem utiles, cogitat Veliam, & Salernum proficisci, ibiq; hiemare. Iccircò petit à Vala, ut scribat ad se, quæ sit illis in locis hiems, quod cælũ, &c.

-nam mihi Baias, &c.] nam si quæras, cur Veliæ, & Salerni hiemare cogitem, & non Baijs, Antonius Musa ait aquas calidas Baiarum mihi esse superuacuas: id est, ad uoluptatem gignendam duntaxat ualere: ad bonam ualetudinẽ autem inutiles esse.

-& tamen illis Me facit] &, tametsi de Antonij Musæ sententia Baiarum aquas contemnam, ac relinquam, mihi tamen Baiæ quodammodo sunt iratæ, & me oderunt, quòd frigidis aquis utar per medium frigus. Sueton. in Augusto, scribit Augustum, quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactum esse.

Qui caput, & stomachum supp.] hæc uix intelligi possunt, nisi ab ijs, qui experti sunt, tametsi Horat. non obscurè rem ipsam elocutus est. sed memini ego, cum uir clariss. Franciscus Turnonius Card. ad aquas Lucenses de medicorum cõsilio uenisset duos ab hinc annos, uidere me in ijs locis ægros complures, ex quibus alii de aquis illis bibebant, alij lauabantur, alii parteis corporis affectas, ut caput, uentriculum, renes stillicidijs supponebant, è quibus aqua in eas parteis demanabat.

manabat. Eos horam unam, eodem, quo cœperant, ſitu manere neceſſe erat. dies quindecim, aut uiginti id factitabant. fontes Cluſini autem ſunt in Etruria, à Cluſio Etruriæ oppido nominati.

- myrteta] loca myrtis conſita, quæ ſunt Baijs, liber Iannoctii *murteta*, quod idem ualet. à murto Murtia Venus.

- neruis elidere] elidere, id eſt, depellere è neruis. ceſſantem autem morbum intellige, uel longum, & aduerſus remedia contumacem, & difficilem curatu: uel ab effectu, quia tardet, & ceſſare cogat.

Sulf. cont. vicus gemit] Baiæ moleſtè ferunt, ſulfura, id eſt, aquas ſulfuratas, quæ dicuntur ualere ad morbum articulorum leuandum, contemni, ac pro nihilo putari.

Mutandus locus eſt] alius locus mihi petendus eſt, quàm Baianus: uel alia uia mihi iter faciendum eſt.

- diuerſoria nota] diuerſoria Baiana, ſeu potius, quæ ſunt in uia, quæ Baias ducit, uel mihi, uel ipſi equo nota.

- præteragendus] equus eſt agendus, id eſt, ducendus præter diuerſoria nota.

- quo tendis?] uerba Horatij, aut cuiuſuis alius equitis nota, & ſolita diuerſoria præterire uolentis, aut certè ſe uelle ſimulantis, equumq; ſponte ſua eò ſe cōferentem, ac tendentem reuocantis.

- ſed equi frenato eſt, &c.] ſed equus equitis uoluntati obtemperat, non quòd eius uocem audiat, aut intelligat, ſed quòd freno doceatur quorſum iter facere debeat. equus enim non aure, ſed ore, in quo ineſt frenum, quò ſit eundum, ſentit. fruſtra igitur eques uocem adhibet, fruſtraq; ſtomachatur, cum freno ſolo quouis equum impellere queat. & fortaſſe obſcurè ſignificat, equitem, quanuis, ſciat ſibi frigidis aquis lauari expedire, calidas tamen perſequi, & uoluptatem utilitati, bonæq; ualetudini anteferre: quod ſi quis probet, intelligere nos oportebit, hunc equitem, quamuis uerbo neget ſe Baias proficiſci in animo habere, re tamen, id eſt, conſilio, & freno uiam Baianam equo præmonſtrare.

Maior vtrum populum] Velienſes, an Salernates. & repete eum, quem dixi, uerſum, *Scribere te nobis*, &c.

Dulcis aquæ] ſic ſcriptum reperi in duobus codicib. manuſcriptis, uno Vatic. & Iann. atque hanc puto rectam, ac germanam ſcripturam: non *Iugis*, ut eſt in uulgatis, & alijs calamo exaratis. nam cum perennes puteos dixerit, ſuperuacaneum ſit addere *Iugis aquæ*. quandoquidem *iugis*, & *perennis* idem ualent. neque uerò eſt, quòd quiſquam mihi dicat, aquam, ἄχυμον, id eſt, ſaporis expertem eſſe oportere, ut ſcribit Ariſtot. lib. περὶ αἰσθήσ. καὶ αἰσθητῶ· non igitur dulcem. primū enim dulcem aquam appellant Latini, & γλυκὺ ὕδωρ Græci, quæ non eſt ſalſa, à marina ſcilicet diſtinguentes. ut M. Tull. Verr. de ſignis. *In hac inſula extrema eſt fons aquæ dulcis, cui nomen Arethuſa eſt, incredibili magnitudine, pleniſſimus piſcium.* idem de natura Deorum lib. 3. *Ali autem ſolem, lunam, reliqua aſtra aquis alia dulcibus, alia marinis*, &c. Hirtius de bello Alexandr. *Nam puteis foſſis aquam dulcem reperiri poſſe affirmabat: omnia enim littora naturaliter aquæ dulcis uenas habere.* Lucret. lib. 6. *Quod genus indu mari ſpirat fons dulcis aquai: Qui ſcatit, & ſalſas circum ſe dimouet undas.* Virg. Aen. 1. *Intus aquæ dulces, uiuoq; ſedilia ſaxo.* Galen. βιβ. θεραπ. μεθ. ια. οἶνος ὑδατώδης πινόμενος ἁπάσας κινεῖ τὰς ἐκκρίσεις, καὶ λουτρὸν εὔκρατον ἐκ γλυκέος ὕδατος. εἰ δὲ καὶ μὴ προσκέοιτο ποτὲ κατὰ τὴν λέξιν τὸ γλυκὺ, προσυπακούειν χρή, id eſt, *uinum, ſi bibatur multa aqua dilutum, & balneum temperatum ex aqua dulci, omneis excretiones, quas appellant, ciet.* Deinde dulcis aqua non eſt ſemper accipienda,

da, quæ ſit reuera dulcis, & amaræ contraria: ſed, quæ guſtatu ſit iucunda, quemadmodum ex Hippocrate cognoſcere licet lib. περὶ ἀέρ. ὑδάτ. τόπ. ὄμβρια ὕδατα κουφότατα, καὶ γλυκύτατα, καὶ λαμπρότατα, καὶ λεπτότατα, id eſt, *aquæ pluuiæ leuiſſimæ ſunt, & dulciſſimæ, & clariſſimæ, & tenuiſſimæ.* Poſtremò Aldus Pius uir doctiſſ. qui olim Venetiis Græcarum litterarum naufragii reliquias collegit, nobisq; tradidit: quique Paullum Manutium hominem eloquentiſſimum ſuæ probitatis, atque humanitatis effigiem nobis reliquit, iam pridem teſtatus eſt, ita ſcriptum eſſe in antiquo exemplari, quod habebat domi ſuæ: & præter eam rationem, quam initio de eius ſententia propoſui, exemplum profert è Virgilio, Daphn. *Dulcis aquæ ſaliente ſitim reſtinguere riuo.*

-nam vina nihil moror] uina, quæ illic naſcuntur, non magni facio: non deſidero. ſic Plaut. in Trucul. *ſatis eſt mihi tuæ ſalutis: nihil moror, non ſalueo.* Virg. Aen. v. *-nec dona moror.*

Rure meo poſſum, &c.] huius loci hæc ſententia eſt. Cum ruri ſum, & in villa mea, tenuiſſimo apparatu contentus ſum, & quouis cibo, ac potione æquo animo utor: ſed, ad mare cum uéni, exempli cauſa, in Campaniam, aut Lucaniã, uinum generoſum, & lene, uictumque mundiorem, atque elegantiorem ſequor, ac deſidero. Itaq; uerſus proximus *Ad mare cum ueni, non eſt,* (ut fit uulgo) ab hoc diuellendus, ſed cum eo coniungendus.

-mânet] diffundatur, dimânet, didatur in corpus, & animum. ſed quomodo uinum in animum manare poteſt? reuera non poteſt. ſed ex contagione corporis uini potu concalefacti excitantur animorum motus.

-miniſtret] ſuppeditet: præbeat. ſed ſi uina illius oræ nihil moratur Horatius, qui poteſt in illis locis uinum generoſum requirere? pugnant enim nihil morari, & requirere. Intellige meliora uina ex aliis locis eò ſupportari, quemadmodum fieri ſolet.

-echinos] de echinis ſup. notauimus quædam ad Od. v. epod. & alibi.

Phæaxq;] corpore bene curato, & nitida cute, quales erant Phæaces homines uoluptarii, conuiuijs, citharis, choreis, & ceteris delicijs, ac luxuriæ dediti. uide Hom. ὀδυσσ. θ. & ſup. ann. ad epiſt. 11.

-accredere] utitur hoc uerbo & Lucr. lib. 3. *-facile hoc accredere poſſis, Semina ſæpe in eodem, ut nunc ſunt, ordine poſta.* & Plautus.

Mænius, ut rebus, &c.] quidam hæc, quæ ſequuntur, à ſuperiore epiſtola ſeparant: ſed minus rectè. una eſt enim epiſtola uſque ad eam, quæ eſt ad Quinctium. cohærent autem hæc cum uerſiculo illo *Pinguis ut inde domum poſſim,* &c. Ac proponit exemplum luxurioſi cuiuſdam hominis, nomine Mænij: cui ſe in eo ſimilem eſſe dicit, quòd quemadmodum ille, cum habebat, unde ſumtum faceret, ſumtuoſiſſimè, & luxurioſiſſimè epulabatur: cum res deerat, parſimoniam uictus, & frugalitatem colebat: ita ipſe, cum deſunt facultates, uictu tenui, & modico contentus eſt: cum abundat autem, & cum aliquid amplius, & lautius nactus eſt, diuitum fortunas ait ſe laudare, & in pecunia, & fundorum fructibus bene, beateq; uiuendi facultatem collocare. Porro huius Mænij nobilitata eſt multorum ſcriptorum litteris luxuria: ab eoq; Mæniana dicta eſſe putantur. M. Tull. Acad. 11. *Vt enim ij, qui niſi ſub nube ſolem non ferunt, item ille* (Antiochus) *cum æſtuaret, ueterum, ut Mænianorum, ſic Academicorum umbram ſecutus eſt.* Sext. Pompeius. *Mæniana ædificia à Mænio ſunt appellata. Is enim primus vltra columnas extendit tigna, quo ampliarentur ſuperiora.* Hinc Columna Mænia, ſeu Mæniana, ad quam Triumuiri capitales de eorum maleficijs, qui ciues Romani non erant, cognoſcebant: quam ſolam Mænius ampliſſimo patrimonio conſumto, & domo uendita

dita exceperat, unde ſpectaret gladiatores. M. Tull. columnam nominat ſimpliciter in Cluentiana: *Manilium plerique noratis. non ille honorem à pueritia, non ſtudia uirtutis, non ullum exiſtimationis bonæ fructum unquam cogitarat: ſed ex petulanti, atque improbo ſcurra, in diſcordijs ciuitatis ad eam columnam, ad quam multorum ſæpe conuicijs perductus erat, tum ſuffragijs populi peruenerat.* Idem procem. act. I. Verr. Mænianam columnam dicit: *uobis autem tanta inopia reorum eſt, ut mihi cauſam præripere conemini potius, quàm aliquos à Columna Mæniana ueſtri ordinis reos reperiatis?* Alij Mænianam columnam, & Mæniana ædificia à C. Mænio P. F. qui cenſor fuit cum L. Papirio Craſſo ann. ccccxxxv. cui propterea quòd de Antiatibus, alijsq; priſcis Latinis triumphauit, columna data eſt, dicta eſſe uolunt. qua de re lege Plin. lib. 34. utrùm autem Menius ſine diphthongo, an Mænius cum diphthongo ſcribendum ſit, uiderint docti. in marmoribus quidem antiquis Mænius cum diphthongo æ. inciſum ſæpe lêgi.

Fortiter] ſtrenuè, impigrè, non timidè, neque ignauè.

-urbanus] εὐτράπελος, ut riſu mouendo ſibi ad diuitum menſis aditum compararet.

Scurra] βωμολόχος· alienarum menſarum inſidiator: qui riſum mouebat diuitibus paſtus cauſa. ſaty. VII. lib. 2. *Scurra Volanerius.*

-non qui certum præſepe teneret] declarat uocem, quæ antecedit *uagus.* non enim domi ſuæ cibum capiebat, ſed menſas alienas ſectabatur: neque ſemper eaſdem, ſed alias, atque alias: & eſt tralatio ab equis, per quam ſignificat homines gutturis uitio, & abdomini deditos, beſtiarum eſſe ſimiles.

Impranſus non qui ciuem, &c.] id eſt, qui ſiccus, & impranſus ita ferus erat, & inhumanus, ut ciuem ab hoſte, non diſtingueret, ſed cuiuis petulantiſſimè malediceret: atque hæc tam libera, atque impunita petulantia, ac maledicentia facilem ei ad diuitum menſas aditum patefaciebat. extat epigramma Græcum lib. 2. hac ſententia, nos ueſperi, cum bibimus, homines eſſe: manè autem, dum ſicci ſumus, feras inter nos eſſe. Ἄνθρωποι δείλης, ὅτε πίνομεν· ἢν δὲ γίνηται ὄρθρος, ἐπ' ἀλλήλους θῆρες ἐγειρόμεθα.

-fingere ſæuus] ſæuus in confingendis in quenuis criminibus, & congerendis maledictis.

-barathrúmq; macelli] id eſt, qui quæcunque è macello obſonia petuntur, deuoraret, & in uentrem, tanquam in barathrum quoddam conijceret, atque abderet. fuit autem Barathrum locus in terram altiſſime depreſſus Athenis, in quem præcipites detrudebantur malefici, & ſcelerati. Commemorat Pauſanias in Arcad. barathra quædam ad Phœneum urbem, quæ χειροποιητὰ appellat, id eſt, manufacta, eo conſilio ab Hercule inſtituta, ut aquam ex propinquis montibus defluentem, agrosq; Phœneenſium obruentem exciperent. Barathrum (inquit Sex. Pompeius Feſtus) appellant Græci locum præcipitem, unde emergi non poſſit, dictum ab eo quod eſt βαθύς.

Quicquid quæſierat] quicquid lucri fecerat, quicquid labore, aut opera ſua pepererat.

Hic ubi nequitiæ fautoribus] diuitibus, qui plerunque nequiſſimis hominibus ueluti lenonibus, ſcurris, aleatoribus, ganeonibus fauent, ac benignè faciunt potius, quàm uiris bonis.

-timidis] ſic reperi ſcriptum in duobus cod. Vatic. & Iann. Faër. Torneſ. non, ut alij librorum arrogantiſſimi corruptores, repoſuerunt, *tumidis.* ac teſtatur quoque P. Victorius, quem ſemper honoris cauſa nominatum uolo, ita ſcriptum eſſe in uno, atque altero codice antiquo, idemq; hunc locum hoc modo explicat,

plicat, intelligere oportere ſcurras eoſdem fuiſſe, & ſycophantas: quos diuites, propterea quod ſibi ab eis metuerent, ſtudioſè, & crebrò ad cœnam uocabant, & liberaliter, prolixeq; accipiebant.

- patinas cœnabat omaſi Vilis,&c.] tanta erat huius ſcurræ edacitas,ut cum epulæ lautiores, carioresq; eum deficerent, maximam ſibi uiliſſimorum, & plebeiorum ciborũ copiam apponendam curaret.agninum omaſum dixit,ut diſtin gueret à bubulo, quod erat ueteribus in menſarum delicijs,Plin. lib.8.cap. 45.Ho rat. ſaty. v. lib. 2. *Seu pingui tentus omaſo Furius hibernas cana niue conſpuet alpes. Patinas omaſi cœnare* dixit, ut epiſt. ad Scæuam. *Si pranderet olus.* & epiſt. 11. lib. 2. *Emtum cœnat olus.* & ſaty.ultima lib. 2. *Nos (inquam) cœnamus aues.*

- tribus urſis quod ſatis eſſet] edacitatem hominis declarat loquendi genere hyperbolico.

Scilicet ut uentres] ita ſcilicet, ut nepotum luxuriem ſupplicio acerrimo coërcendam eſſe diceret,inopia & egeſtate correctus, id eſt, ut Græci dicunt,*σωφρονιϛθεὶς*, uel potius corrector,ut mox dicemus.

-lamna candente] lamina ardente. genus cruciatus fuiſſe apparet uel ex illis uerbis Ciceronis lib. 5. accuſ. *quid, cum ignes,candentesq; laminæ, ceteriq; cruciatus admouebantur?* quanquam eo loco Cicer.quidam libri habent,*ardentesq;*.quam ſcripturam non probo.

- correctus] hunc locum in omnibus libris uulgatis & manuſcriptis deprauatum eſſe puto, & emendandum, *corrector*, ut ſit ironia, hoc modo. ubi nihil abſtulerat à diuitibus, & profuſis hominibus,& nihil habebat opipari,quod eſſet,nepotes & luxurioſos dicebat eſſe caſtigandos, & grauibus ſupplicijs afficiendos,ut corrector quidam, & magiſter morum. ſic Terent. Adelph. - *ſi illud quod eſt maxime opus, iactu non cadit, illud, quod cécidit forte, id arte ut corrigas.* Dem. *Corrector. nempe tua arte*,&c.

Verterat in fumum & cinerem] confecerat,conſumpſerat.

- ſi qui comedunt bona] omnes codices manuſcripti, quos quidem uiderim, hanc ſcripturam tuentur, ac retinent, omnes uiri docti probant: nonnulli tamen indoctiſſimi homines corrupta uera ſcriptura, comedunt benè,ſuppoſuerant. Eſt autem uſitatiſſimum loquendi genus bonis ſcriptoribus *bona comeſſe*. M. Tull. pro Flacco. *Quid attinuit hanc urbem relinquere, libertate tam præclara carere? adire periculum nauigandi? quaſi bona comeſſe Romæ non liceret.* idẽ epiſt. ad Pap. Pætum. lib.9. *ſed cura, ſi me amas, ut ualeas, ne ego te iacente bona tua comedim.* ſic enim legit Non. Marcellus. Catull. in Cæſ. *Vt iſta ueſtra diffututa mentula Ducenties comeſſet, aut trecenties?* Iterum M. Tull. in Sextiana. *utrùm ego tibi patrimonium eripui Gelli, an tu comediſti?* Græci dicunt *καταφαγεῖν τὴν ὀσίαν*, & *κατέδειν τὰ πατρῶα*. Itaque comedum, & comedonem, bona ſua conſumentem ueteres dixerunt, ut ait Feſtus.

- cum ſit obeſo Nil melius turdo] turdum & uuluam exempli cauſa poſuit, ut eſcas & gratiſſimas, & lautiſſimas. de turdo dicere nihil eſt neceſſe. uuluam ſuillam autem apud Athenæum laudat Archeſtratus *ὀψοδαίδαλος*,id eſt,obſoniorum optimus artifex, eamq; *μήτραν ὑὸς* nominat. *Γαστέρα καὶ μήτραν ἑφθὴν ὑὸς ἔν τε κυμίνῳ, Ἔν τ' ὄξει δριμεῖ.*

Nimirum hic ego ſum] nimirum (inquit Horatius) huic Mænio ſimillimus ſum. admonuimus alibi prouocabulum *hic* apud hunc poëtam, referri ſemper ad id, quod antecedit.

- ſatis inter uilia fortis] ſatis fortiter, ſatis forti animo, ſatis patienter uilibus cibis famem explens.

-unctius]

-unctius] delicatius, sumtuosius, apparatius. sic Catullus per uncta patrimonia, ampla & opima significat, in Cæsarem. *Quid hunc (malum) fouetis? aut quid hic potest, Nisi uncta deuorare patrimonia?* Horat. in epist. de arte poët. *Si uerò est, unctum rectè qui ponere possit.* unctum interdum unguento delibutum. ut epist. ad Scæuam hoc lib. *accedes siccus ad unctum.* translatè dixit M. Tullius in Bruto. *Iam enim erat unctior quædam, splendidiorq; loquendi consuetudo.*

-benè uiuere] benè uiuere hoc loco ualet, beatè uiuere, non, ut apud M. Tul. lib. 2. de finib. *Hos ego asotos benè quidem uiuere, at beatè nunquam dixerim.* Idem tamen eod. lib. paulo post illum locum, ostendit ex Lucillij sententia numquam benè cœnasse Gallonium, hominem luxuriosum, quia *quod benè* (inquit) *id rectè, frugaliter, honestè: ille porrò malè, prauè, nequiter, turpiter cœnabat.* Plato item in Critone uult hoc solidum, ac fixum esse τὸ εὖ ζῆν, καὶ καλῶς καὶ δικαίως ζῆν, ταυτὸν εἶ), id est, bene uiuere idem esse, atque honeste & iustè uiuere.

-quorum Conspicitur nitid. fund.] id est, quorum pecunia ab incerto aliquo quæstu non pendet, sed in prædiorum, ac fundorum fructibus posita est.

AD QVINCTIVM.

Ne perconteris, fundus meus, optime Quincti,
Aruo pascat herum: an bacis opulentet oliuæ:
Pomis'ne, & pratis: an amicta uitibus ulmo:
Scribetur tibi forma loquaciter, & situs agri.
Continui montes, nisi dissocientur opaca
Valle: sed ut ueniens dextrum latus aspiciat sol:
Læuum discedens curru fugiente uaporet.
Temperiem laudes. quid, si rubicunda benignè
Corna uepres, & pruna ferant? si quercus, & ilex,
Multa fruge pecus, multa dominum iuuet umbra
Dicas adductum propius frondere Tarentum.
Fons etiam riuo dare nomen idoneus, ut nec
Frigidior Thracam, nec purior ambiat Hebrus:
Infirmo capiti fluit utilis, utilis aluo:
Hæ latebræ dulces, etiam (si credis amœnæ
Incolumem tibi me præstant Septembribus horis.
Tu rectè uiuis, si curas esse, quod audis.
Iactamus iam pridem omnis te Roma beatum.
Sed uereor ne cui de te plus, quàm tibi, credas:
Né ue putes alium sapiente, bonoq; beatum:
Neu, si te populus sanum, recteq; ualentem
Dictitet, occultam febrem sub tempus edendi
Dissimules, donec manibus tremor incidat unctis.
Stultorum incurata pudor malus ulcera celat.

COMMENTARII.

-opulentet] ditet, locupletet. opuleti (inquit Festus) dicuntur rebus terrestribus copiosi.

-an amicta uitibus ulmo] quam uitium maritam nominat Catull. uide annot. ad illa uerba. *Altas maritat populos.* Od. 11. epod.

Continui montes, nisi dissoc.] cótinui sunt montes, coniuncti & continentes, nisi quòd uallis est interiecta, qua separantur. sed quid opus fuit hac exceptione, cùm sine ualle mōs ne intelligi quidem possit? continui quidem hi montes sua quisque ualle alius ab alio distinguebantur, sed erat hæc uallis, in qua situs erat fundus Horatianus, ceteris maior, explicatior, longior, ac latior, per quam montes illi alioqui continui, dispara-ban-

Si quis bella tibi terra pugnata, mariq;
Dicat: & his uerbis uacuas permulceat aureis:
Te'ne magis saluum populus uelit, an populum tu:
Seruet in ambiguo, qui consulit, & tibi, & urbi,
Iupiter: Augusti laudes agnoscere possis.
Cum pateris sapiens, emendatusq; uocari:
Respondes'ne tuo, dic sodes, nomine? nempe
Vir bonus, & prudens dici delector ego, ac tu.
Qui dedit hoc hodie, cras, si uolet, auferet: ut si
Detulerit fasceis indigno, detrahet idem.
Pone: meum est, inquit: pono: tristisq; recedo.
Idem si clamet furem, neget esse pudicum:
Contendat laqueo collum pressisse paternum:
Mordear opprobrijs falsis, mutemq; colores?
Falsus honor iuuat, & mendax infamia terret
Quē, nisi mēdosū, & mendacē? vir bonus est quis?
Qui consulta patrū, qui leges, iuraq; seruat:
Quo multæ, magnæq; secantur iudice lites:
Quo responsore, & quo causæ teste tenentur.
Sed uidet hunc omnis domus, & vicinia tota
Introrsum turpem, speciosum pelle decora.
Nec furtum feci, nec fūgi, si mihi dicat
Seruus: habes pretium: loris non vreris, aio.
Non hominem occîdi. non pasces in cruce coruos.
Sum bonus, & frugi. renuit, negat atque Sabellus.
Cautus enim metuit foueam lupus: accipiterq;
Suspectos laqueos: & opertum miluius hamum.
Oderunt peccare boni virtutis amore.
Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.
Sit spes fallendi: miscebis sacra profanis.
Nam de mille fabæ modijs, cum surripis unum:
Est damnum leuius mihi, non facinus tamen: esto.
Vir bonus; omne forū quē spectat, et omne tribunal:
Quandocunque deos vel porco, uel boue placat:
Iane pater, clarè: clarè cum dixit, Apollo:
Labra mouet metuens audiri: pulchra Lauerna
Da mihi fallere: da iustum, sanctumq; uideri:
Noctem peccatis, & fraudibus obijce nubem.
Qui melior seruo, qui liberior sit auarus,
In triuijs fixum cum se demittit ob assem:

bantur.

-sed ut ueniēs, &c.] sed ita est hæc uallis opaca, ut eam sol & exoriens aspiciat, & occidens uaporet. dextrum igitur fundi latus spectabat solem orientem: sinistrum, occidentem.

-curru fugiente] de curru solis, uide quæ notaui supra ad Od. VI. lib. 3. ibi *abeunte curru*.

-uaporet] tepefaciat, calefaciat. uapor enim calorem significat. ut Lucr. lib. 1. *Dissiliuntq; fero feruentia saxa uapore*. ibid. *Aestifer ignis uti lumen iacit, atque uaporem*. & lib. 2. *At uaporis, quem sol mittit, lumenq; serenum, Non per inane meat uacuum*. & lib. 5. *Multa uidemus enim cælestibus incita flammis Fulgere, cum cæli donauit plaga uapores*. Idem Lucretius uaporandi uerbum, facit absolutum lib. 6. *Inuidia quoniam, ceu fulmine summa uaporant Plerunq;, & quæ sunt alijs magis edita cunque*. uide ann. ad Od. III. epod.

Temperiem laudes] cæli & loci temperiem merito laudaueris.

-quid, si rubicunda benignè, &c] sententia huius loci hæc est, quid dicas, si & frutices corna ferant, & quercus, ceteraque id genus arbores, partim glandem affatim pecori suppeditent, partim umbram domino præbeant? tum profectò dicere possis, fundum meum amœnitate, & fertilitate

Non uideo. nam, qui cupiet, metuet quoque: porrò,
Qui metuens uiuit, liber mihi non erit unquam.
Perdidit arma: locum uirtutis deseruit, qui
Semper in augenda festinat, & obruitur re.
Vendere cum possis captiuum, occidere noli.
Seruiet utiliter. sine pascat durus, aretq;:
Nauiget: ac medijs hiemet mercator in undis:
Annonæ prosit: portet frumenta, penusq;.
Vir bonus, & sapiens audebit dicere, Pentheu
Rector Thebarum, quid me perferre, patiq;
Indignum coges? adimam bona. nempe pecus, rẽ,
Lectos, argentum. tollas licet. in manicis, &
Compedibus sæuo te sub custode tenebo.
Ipse deus, simulatq; uolam, me soluet. opinor,
Hoc sentit, moriar. mors ultima linea rerum est.

tilitate cum Tarento comparari posse, atque adeò Tarentum ipsum in fundum meum translatum esse. in duobus cod. Vat. & Iann. Faër. Torn. scriptũ est. Quòd si, &c. sine interrogationis nota.

-benignè] largè, copiosè, ut alibi diximus.

Multa fruge] glande. sed cur glandem frugem appellauit, cum glãs, & fruges quodãmodo uideantur inter se opponi? sic enim M. Tull. in perf. oratore. *Quæ est autem in hominibus tanta peruersitas, ut inuentis frugibus glande uescantur?* Idem Verr. VI. *nam & natas esse has in locis deas, & fruges in ea terra primum repertas arbitrantur.*

Tarentum] urbem & amœnam, & admodum pacatam. quam sæpe laudat Horat. ut Od. VI. lib. 2. *Dulce pellitis ouibus Galesi Flumen, & regnata petam Laconi Rura Phalantho.* & epist. ad Mæcen. II. lib. 2. *- mihi iam non regia Roma, Sed uacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.*

Fons etiam riuo dare nomen idoneus] fons tam salubris, purus, gelidus, & uber, ut dignus sit, cuius riuus ab eo nominetur. Digentiam significat, de quo epist. ad Lollium II.

Thracam] Θρᾴκην, ut suprà ad Iul. Florum, *Thraca ne nos, Ebrusq; niuali compede uinctus,* &c.

-septembribus horis] eo anni tempore, ut epistola de arte poët. *- sub uerni temporis horam.*

-quod audis] quod diceris, ut suprà, *rexq;, paterq; Audisti coram*, epist. ad Mæcen. II.

Sed vereor, ne cui de te plus, quàm, &c.] id est, uereor ne te aliorũ sermone de te, magis, quàm tua conscientia metiaris, ita ut si illi te uirum bonum, aut beatum prædicent, tu illis credas, etiam si aliter esse scias: sin contrà te improbũ, & miserum dicant, eorum uerbis commouearis. huic loco similis est locus ille Aristotelis lib. I. de morib. ad Nicom. ἔτι δ' ἐοίκασι τὴν τιμὴν διώκειν ἵνα πιστεύωσιν ἑαυτοὺς ἀγαθοὺς εἶναι. quem sic uertimus, *Prætereà uerò eo uidẽtur honorem persequi, ut seipsos bonos esse credant.* Atque hanc Aristotelis sententiam suo loco explanauimus. sic & M. Tull. de Finib. lib. 2. in Epicureos, *Ita quod certissimum est pro uera, certaq; iustitia simulationem nobis iustitiæ traditis, præcipitisq; quodammodo, ut nostram stabilem conscientiam contemnamus, aliorum errantem opinionem aucupemur.* Præclara igitur laus illa Amphiarai apud Aeschyl. Οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει, Βαθεῖαν ὤλακα διὰ φρενὸς καρπόμενος· Ἀφ' ἧς τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα.

-alium sapiente, &c.] id est, alium à sapiente: insipientem, sapienti dissimilem, ut epist. I. lib. 2. *Edicto uetuit, ne quis se præter Apellem Pingeret, aut alius*

Lisyppo

Lisyppo duceret æra, &c. uide quæ notata sunt ad illum locum saty. III. lib. 2. *Qui species alias ueris*, &c.

- sub tempus] paulo ante tempus, uel circiter tempus.

- pudor malus] pudor uitiosus: δυσωπίαν Græci uocant: de quo scribit Plutarchus libellum utilissimum. saty. III. lib. 2. - *pudor (inquit) te malus urget, Insanos qui inter uereare insanus haberi*. ob hunc uitiosum pudorem, dij immortales, quàm multa peccamus? quàm multa uirtutis officia prætermittimus, dum populi sermonem reformidamus, si ab eo uita, factisq; dissentiamus? de quo uenustissimè, ut omnia, scripsit Io. Casa Florentinus antistes ecclesiæ Beneuentanæ, uir cum primis eruditus, qui non ita dudum Romæ est mortuus: his uerbis, *Debueram dudum crinem secuisse decorum: Hoc est, argentum, comites, & stragula, cœnas, Lususq;, & Musas missas fecisse loquaces, Intrepidus nuper corruptæ mentis, & acer Corrector: sed enim prauus populi pudor obstat. Hunc propter pauidi phaleris amicimur ineptis. Nec sicci madidam audemus ueriti benè potum Conuiuam uulgus, collo demsisse coronam*, &c.

- bella tibi pugnata] id est, bella abs te gesta, seu prælia commissa. pugnare pugnam etiam M.Tull. dixit, ut annotauimus sup. ad Od. VI. lib. 2. ibi, - *& regnata petam Laconi Rura Phalantho*.

- uacuas] inanes, stultas, assentationi patentes, ut suprà Od. XVIII. lib. 1. - *uacuum uerticem* dixit.

Te'ne magis saluum, &c.] hæc oratio neque ad Quinctium aptè conuenit, neque omnino ad quenquam alium, quàm ad Augustum. estq; uerisimile uersum esse alicuius poëtæ illius temporis, Augusto assentantis. Si quis igitur (inquit) tecum ita loquatur, Vtrùm tu cupidior sis populi salutis, an tuæ populus, dubium est, atque incertum: faxitq; Deus, ne huius rei periculum fiat, id est, ut quàm diutissimè uiuas, ne te mortuo, ex desiderio tui, populiq; mærore intelligatur quàm sis carus populo. si quis igitur huiusmodi orationem tecum habeat, facilè intelligere possis, tales laudes ad te non quadrare, se ad Augustum: itaque continuò eas respueris.

Seruet in ambiguo] ita legendum, non *Seruat*, ut habent quidam libri corrupti. est enim precantis oratio.

Aug. laud. agnosc. poss.] hæc sunt legenda enunciando, & sine interrogationis nota.

Cum pateris sapiens, &c.] Latinorum more dixisset, cum pateris te sapientem, emendatumq; uocari. nunc autem Græcorum exemplo locutus est, ut annot. sup. ad Od. II. lib. 1. - *patiens uocari Cæsaris ultor*.

Respondes'ne tuo, dic sod. nom.] cum te aliquis sapientem, atque ab omni uitio integrum appellat, tibi'ne hæc nomina conuenire existimas? ita'ne respondes, quasi nominatim sis appellatus?

- nempe Vir bonus, &c.] respondet ipse Horatio per concessionem quandam. nempe, nemo est, qui non delectetur uiri boni, & sapientis appellatione: sed, cum hæc appellatio, atque laudatio pendeat ab arbitrio, & libidine populi: atque idem possit cras eam adimere, qui hodie dedit: non est, cur ea tantopere delectemur. ostendit famam popularem, incertissimum & leuissimum quiddam esse, neque uiri boni existimationem ex opinione uulgi, sed ex virtute, & recta conscientia pendêre.

- ut si Detulerit fasces] ut si populus Rom. detulerit consulatum indigno, idem adimet. honor enim (vt scribit Arist. lib. 1. de moribus ad Nico.) uidetur in ijs esse, qui honorem deferunt, non in eo, qui honorem consequitur, id est,

in

-in illorum poteſtate ſitus eſſe, non in huius. *δοκεῖ γὰρ ἐν τοῖς τιμῶσι μᾶλλον εἶ), ἢ ἐν τῷ τιμωμένῳ ἡ τιμή.*

-faſces] honorem, puta præturam, vel conſulatum, &c. ut ſup. Od. XVI. lib. 2. *conſularis lictor* pro conſulatu ponitur. & ſaty. VI. lib. I.- *onuſtos Faſcibus & ſellis nolim mihi ſumere.*

-pone] depone magiſtratum, (inquit populus, qui eum mandauit.)

Idem ſi clamet, &c.] ſignificat, neque noſtram bonam exiſtimationem ex oratione, aut iudicio uulgi pendêre, neque eam pertimeſcendam eſſe infamiam, quæ ex leuitate, aut maleuolentia populi, non ex culpa noſtra nata ſit. Quemadmodum igitur (inquit) ſi quis me uirum fortem, ſapientem, iuſtum, temperantem eſſe dicat: ſi ab his uirtutibus longè abſim, non debeam falſam illam de me prædicationem, falſumq; teſtimonium agnoſcere, neque probare: ſic ſi quis me furem, paricidam, impudicum eſſe criminetur, cauſa non ſit, quare hoc maledicto commoueat.

-pudícum] pudicus eſt, qui alienam libidinem non eſt perpeſſus, qui muliebria non eſt paſſus. impudicus contrà, qui alienæ libidini obtemperauit, & gratificatus eſt, ſiue mas ſit, ſiue fæmina. notum eſt maledictum illud in neſcio quē, *auerſus, & aduerſus impudicus es.* quo arguebatur ille, *τῷ πρώκτῳ, καὶ τῷ ςόματι.* id eſt, & parte poſtica, & ea, quæ totius corporis digniſſima eſt, alterius libidinem pertuliſſe. eſſe autem hanc *pudici*, & *impudici* apud Latinos ſcriptores ſignificationem, teſtimonio mihi erunt Plaut. Catull. M. Tull. Plautus in Amphitr.- *ego tibi iſtam hodie, ſceleſte comprimam linguam. haud potes. benè pudiceq; cuſtoditur.* ineſt autem ambiguum in illis uerbis, *comprimam linguam*, ut comprimere linguam alterius, ſit uel eius loquacitatem comprimere, uel in os eius meiere. Idem Trinummo, *nam pudicum neminem eſſe oportet, qui abs terra, ad cælum peruenerit.* Idem Captiuis, *Nam is mecum à puero puer benè, pudiceq; educatus eſt uſque ad adoleſcentiam.* Catull. ad Aurelium, - *ueniam peto pudentem, Vt, ſi quicquam animo tuo cupiſti, Quod caſtum expeteres, & integellum, Conſerues puerum mihi pudicè.* ad eundem, *Quare deſine, dum licet pudico, Ne finem facias, ſed irrumatus.* in Cæſarem, *Quis hoc poteſt uidere, quis poteſt pati, Niſi impudicus, & uorax, & aleo?* Ibid. *Cinæde Romule, hæc uidebis, & feres? Es impudicus, & uorax, & aleo.* Ibid. *Aut facere ingenuæ eſt, aut non promiſſe pudicæ, Aufilena, fuit.* M. Tull. pro C. Rabirio, *Nam quid ego ad id longam orationem comparem, quòd eſt in eadem multæ irrogatione perſcriptum, hunc nec ſuæ, nec alienæ pudicitiæ peperciſſe?* Idem pro Milone, *Pudicitiam cum eriperet militi Tribunus militaris in exercitu C. Marij, propinquus eius imperatoris, interfectus ab eo eſt, cui uim afferebat.* Idem pro Cælio, *parcat iuuentus pudicitiæ ſuæ, ne ſpoliet alienam.* Horat. ſat. V. lib. I.- *quid multa? pudicum Qui primus uirtutis honos, ſeruauit ab omni Non ſolùm facto, verùm opprobrio quoque turpi.* Mart. lib. 10. *Nec triſtis torus, attamen pudicus.* & in Priapeijs, *Prædictum tibi, ne negare poſſis: ſi fur ueneris, impudicus ibis.*

Mordear opprobrijs falſis?] modear'ne his falſis criminationibus, & maledictis? morderi maledicto eſt offendi, commoueri, pungi. ſic Terent. loquitur in Eunuch. *Tu par pari referto, quod eam mordeat.* Idem Adelph. *Principio ſi id te mordet, ſumtum filij quem faciunt,* &c. & M. Tull. ad Att. lib. XI. *Quod rogas, ut in bonam partem accipiam, ſi qua ſint in tuis litteris, quæ me mordeant, ego uero in optimam.* Græci dicunt *δάκνεσθαι*, quod tantundem ualet. Xenoph. Oeconomico, *ναὶ μὰ Δί' ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, καὶ δηχθεῖσάν γε αὐτὴν οἶδα, καὶ ἐρυθριάσασαν σφόδρα, ὅτι τῶν εἰσενεχθέντων αἰτήσαντος ἐμοῦ, οὐκ εἶχέ μοι δοῦναι.* Ariſtoph. in Nubibus, *Ἀλλ' οὐ δύναμαι δείλαιος εὕδειν δακνόμενος ὑπὸ τῆς δαπάνης.* dicunt & *κνίζεσθαι*, ut Theocritus οἰδιπόροις, εἰδ. ε. *Κἠγὼ μὲν κνίσδω, Μόρσων, τινα, καὶ σὺ δὲ λασεῖς.* uſitatum eſt Latinis

tinis & uerbum *pungendi* ferè pro eodem ut Cic. ad Treb. lib.7. *molestè ferebam antea te inuitum istic esse: pungit me rursus, quod scribis te esse istic libenter*. Idem ad Cæl. lib.2. *extrema pagella pupugit me tuo chirographo*.

- mutémq; colores?] expallescam? minime scilicet.

Falsus honor iuuat, &c.] quemadmodum, qui falso honore delectatur, leuis est, uanus, & mendax: ita & qui falsa infamia commouetur, & exterretur. Plutarchus in procemio Agidis & Cleomenis eleganter, & grauiter ostendit infamiæ metum Tib. & C. Gracchos summo loco natos, & optimè educatos, & rectissimo sibi fine proposito, ad remp. administrandam ingressos, perculisse ac perdidisse. Γράκχους ἀπώλεσεν ἀδοξίας φόβος, inquit ille.

- vir bonus est quis?] quis est uir bonus opinione uulgi? nam uersus duo, qui subsequuntur, *Sed uidet hunc omnis*, &c. declarant hunc talem non esse reuera uirum bonum.

- consulta patrum] senatusconsulta. nam senatores patres appellabantur.

- secantur] transfiguuntur, dirimuntur.

Quo resp. & q.c.t.ten.] id est, quo iurisconsulto consilium dante, & quo teste, causæ obtinentur.

Sed uidet hunc omnis, &c.] significat multos haberi uiros bonos, castos, integros, incorruptos, religiosos, qui si explorentur, penitusq; inspiciantur, ac spectentur, reperiantur improbi, corrupti, scelerati, periuri, perfidi.

Introrsum turpem, speciosum] sic disputat Glauco apud Platon. lib. 2. de rep. atque ita colligit, *Quandoquidem existimatio, & opinio uim affert ueritati, & penes eam est uitæ beatæ principatus, omnino studium nostrum eò conferendum est, ut uiri boni, & iusti uideamur: uestibula, & umbracula quædam, & species, & adumbrata uirtutis descriptio, nobis est comparanda, & circundanda. uulpes autem Archilochi varia, atque astuta, post illa inuolucra, & ponè illius generis umbraculo, attrahenda*. uerba Platonis sunt hæc, ἐκοῦν ἐπειδὴ τὸ δοκεῖν, ὡς δηλοῦσί μοι οἱ σοφοὶ, καὶ τὴν ἀλήθειαν βιᾶται, καὶ κύριον ἐστὶν εὐδαιμονίας, ἐπὶ τοῦτο δὴ τρεπτέον ὅλος· πρόθυρα μὲν καὶ σχῆμα κύκλῳ περὶ ἐμαυτὸν, σκιαγραφίαν ἀρετῆς περιγραπτέον, τὴν δὲ τοῦ σοφωτάτου Ἀρχιλόχου ἀλώπεκα ἑλκτέον ἐξόπισθεν κερδαλέαν, καὶ ποικίλην.

Nec furtum feci, nec fugi] ostendit magnam partem hominum sese à maleficio, ac peccato abstinere metu legum, & pœnæ. boni autem uiri appellationem ei soli conuenire, qui sua sponte, & uirtutis studio, non metu coactus, rectè faciat. idq; declarat similitudine seruorum, qui plerunque in officio continentur uerberibus, & plagis.

- vreris] cæderis. urit enim uerberum dolor. sic sup. Od. 1111. epod. *Ibericis peruste funibus latus*.

- non pasces in cruce] non tollêris in crucem, alio'ue supplicio afficieris.

Sum bon. & fr.] quia hominem non occidi: aut quia non sum furatus.

-renuit, neg. atque Sabell.] ego Horatius Sabellus renuo ac nego, te ideò bonum esse dicendum, quòd hominem non occideris, aut furatus non sis. nam pœna metu abstinuisti à maleficio, non amore recti. Sabellus autem idem ualet, quod Venusinus: quia pulsis Sabellis, in loca uacua coloni Venusini deducti sunt à Romanis. saty.1. lib. 2. *Nam Venusinus arat finem sub utrunque colonus, Missus ad hoc, pulsis, uetus est ut fama, Sabellis*, &c.

- metuit] uitat φυλάττεται. annotat. ad Od. 11. lib. 2.

-opertum] occultum, ut sup. epist. 11. ad Mæcen. -*hic ubi sæpe Occultum uisus decurrere piscis ad hamum*.

Tu nihil admittes in te] tu autem à peccato abstinebis metu pœnæ. non igitur

tur reuera bonus es.

Sit ſpes fallendi] ſi ſperes fore clàm maleficium, aut peccatum tuum: ſi ſperes fore ut lateas, &c. *fallere* hoc loco ualet λανθάνειν, id eſt, latêre, ut annotauimus ad Oden x. lib. 1. Plato lib. ſecundo de rep. ſimilia quædam de uulgari hominum iuſtitia diſputat oſtendens, eam parùm admodum ab iniuſtitia diſcrepare, his uerbis, ὡς δὲ καὶ οἱ ἐπιτηδεύοντες τὸ δίκαιον, ἀδυναμίᾳ τοῦ ἀδικεῖν, ἄκοντες αὐτὸ ἐπιτηδεύουσι, μάλιστα ἂν αἰσθοίμεθα, εἰ τοιόνδε ποιήσαιμεν, τῇ διανοίᾳ δόντες ἐξουσίαν ἑκατέρῳ ποιεῖν ὅ, τι ἂν βούληται τῷ τε δικαίῳ, καὶ τῷ ἀδίκῳ, εἶτ' ἐπακολουθήσαιμεν θεώμενοι ποῖ ἡ ἐπιθυμία ἑκάτερον ἄξει. ἐπαυτοφόρῳ οὖν λάβοιμεν ἂν τὸν δίκαιον τῷ ἀδίκῳ εἰς ταυτὸν ἰόντα διὰ τὴν πλεονεξίαν, ὃ πᾶσα φύσις διώκειν πέφυκεν, ὡς ἀγαθὸν, νόμῳ δὲ καὶ βίᾳ παράγεται ἐπὶ τὴν τοῦ ἴσου τιμήν. id eſt, *eos autem etiam, qui iuſtitiam colere ſe profitentur, propterea quòd iniuriam facere non poſſint, inuitos eam colere, facile intelligere poſſimus, ſi tale quiddam faciamus, primùm in cogitatione noſtra utrique, tùm iuſto, tum iniuſto quilibet agendi poteſtatem permittamus: deinde eos conſequamur, ſpectantes quónam utrunque cupiditas impellat. Manifeſtò igitur deprehendamus, iuſtum eòdem, quò iniuſtum ire, propter immoderatas, & præcipuas opes, quas omnis natura, tanquam bonum, perſequi ſolet: ſed lege, & ui ad æqualitatis, ſeu æquitatis cultum, ſtudiumq; reuocatur*. hactenus Plato. eodem loco deinceps affert fabulam illam Gygis omnibus notiſſimam, quam & M. Tull. poſuit in tertio lib. de Officijs: cuius quidem exempli hæc uis eſt, ut oſtendat, diuitiarum, potentiæ, dominationis, libidinis cauſa, nihil iniuſtè eſſe faciendum, etiam ſi Dijs, hominibusq; ſemper ignotum ſit futurum. Idem M. Tull. lib. 1. de legibus, *Quòd ſi pœna* (inquit) *ſi metus ſupplicij, non ipſa turpitudo deterret ab iniurioſa, facinoroſaq; uita, nemo eſt iniuſtus: & incauti potius habendi ſunt, quàm improbi. Tum autem, qui non ipſo honeſto monemur, ut boni uiri ſimus, ſed utilitate aliqua, atque fructu, callidi ſumus, non boni. Nam quid faciet is homo in tenebris, qui nihil timet, niſi teſtem, uel iudicem? quid in deſerto loco, nactus, quem multo auro ſpoliare poſſit, imbecillum, atque ſolum?* ad eandem ſententiam pertinent, quæ ſcribit lib. ſecundo de Finibus, his uerbis, *Iam ſi modeſtia, ſi pudicitia, ſi uno uerbo, temperantia, pœnæ, aut infamiæ metu coërcebuntur, non ſanctitate ſua ſe tuebuntur, quod adulterium, quod ſtrupum non ſe proripiet, ac proijciet aut occultatione propoſita, aut impunitate, ac licentia?*

-miſcebis ſacra profanis] id eſt, ſacra, & profana libidine, & cupiditate tua exæquabis: ſacrorum, & profanorũ delectum, atque diſcrimen utilitate tolles.

Eſt damn. leuius: ſed non facin. tam. eſto:] ſic reperi hunc uerſum productum ab antiquo, & nobili ſcriptore. & certè conſuetudo Latini ſermonis poſtulat, ut ita loquamur, *leue damnum*, *leue facinus*, non *lene*.

-eſto] conceſſio eſt, ut ſaty. 1. lib. 2. *-eſto, ſi quis mala.* & ſaty. 11. lib. 2. *-hac magis illa, Imparibus formis deceptum te patet: eſto. Vnde datum ſentis*, &c. & ſaty. 3. eiuſdem, *Integer eſt mentis Damaſippi creditor? eſto.* ſaty. v1. lib. 1. *Nanque eſto: populus Leuino mallet honorem, Quàm Decio mandare nouo*. epiſt. 1. lib. 1. *-uerùm Eſto alijs alios rebus, ſtudijsq; teneri.* & epiſt. proxima, infrà, *Sedit, qui timuit, ne non ſuccederet: eſto.* ſic M. Tull. Diuinat. in Verr. *Eſto: ipſe nihil eſt, nihil poteſt. at uenit paratus cum ſubſcriptoribus exercitatis, & diſertis.* Idem Verr. 4. *Verùm eſto: alio loco de aratorum animo, iniurijs uidero:* Verr. v. *Verum eſto: reperietur aliquis fortis, & experiens arator.* Idem de Finib. 2. *Eſto: fecerit, ſi ita uis, Torquatus propter ſuas utilitates.* Lucret. lib. 2. *Sed tamen eſto iam poſſe hæc æterna manere.* ſic & Plato cùm multis in locis, tùm in Sophiſta: & ceteri Græci ἔςω. utuntur & uoce εἶεν, pro eodem. Eurip. Medea, Εἶεν· καὶ δὴ τεθνᾶσι· τίς με δέξεται πόλις;

Vir bonus] opinione uulgi.

Deos uel porco] ut Tellurem, epist. ad Aug. *Tellurem porco, Siluanum lacte piabant*. & Genium, ut Od. XVII. lib. 3. in extr. *-cras Genium mero Curabis, & porco bimestri*, &c.

Iane pater, clarè: clarè, &c.] postea quàm (inquit Horatius) hæc pronunciauit clarè, *ô Iane pater*, uel si Apollinem precetur, *ô Apollo*, reliqua, quæ petit à Dijs, summissa uoce, & lingua compressa, persequitur, ne à quoquam exaudiatur.

Labra mouet metuens audiri] labra mouet tantùm: uocem autem non attollit, nolens audiri. hunc locum æmulatus est Persius saty. II. *Haud cuiuis promtum est, murmurq; humilesq; susurros Tollere de templis, & aperto uiuere uoto.* uolebant autem Pythagorei, clara uoce dijs immortalibus supplicari: eiusq; rei rationem affert Clemens Alexandr. *στρωμ. δ*. non quòd (inquit) existimarent, eos à Deo non exaudiri, qui summissè loquerentur, sed quòd preces iustas esse uolebant: quales certè neminem pudeat multis audientibus, & conscijs nuncupare. Clementis uerba sunt hæc, *τί τοίνυν οἱ Πυθαγόρειοι βουλόμενοι μετὰ φωνῆς εὔχεσθαι κελεύουσι; ἐμοὶ δοκεῖ, οὐχ ὅτι τὸ θεῖον ᾤοντο μὴ δύνασθαι τῶν ἡσυχῇ φθεγγομένων ἐπαΐειν, ἀλλ' ὅτι δικαίας ἐβούλοντο εἶναι τὰς εὐχὰς, ἃς οὐκ αἰδεσθείη ποιεῖσθαι πολλῶν συνειδότων.* hæc notauit P. Victorius Flor.

Lauerna] hanc furum, & eorum, qui sua consilia, factaq; occultari uolunt, deam esse dicunt. à qua lauerniones, fures, antiqui dixerunt (inquit Festus) quia sub eius tutela essent.

-fallere] id est, latere. da ut latêre possim: da ut mea iniustè facta, sint ignota, atque occulta.

Quo melior, &c.] id est, qua re melior: quasi dicat, nihilo melior. sed *Quî melior seruo, quî liberior*, &c. habent tres cod. Vatic. & Iann. Faër. Torn.

-nam, qui cupiet metuet quoq;] eiusdem enim est ingenij cupere, quod non habeas bonum, & metuere, quod habere nolis, malum.

-locum uirtutis deseruit] *ἔλιπε τὴν τάξιν*, locum non tenuit. est autem translatio ducta à re militari. sic Demosth. in orat. *περὶ στεφάνου*, translatè dixit, se solum duris reip. temporibus beneuolentiæ erga populum Ath. ordinem non deseruisse, *μόνος τῶν πολιτευομένων τὴν τῆς εὐνοίας τάξιν ἐν τοῖς δεινοῖς οὐκ ἔλιπον*. *λειποτάκτας* appellant Græci, loci, seu ordinis desertores. & *λειποταξίαν*, crimen eius, qui locum non tenuit in acie, & *λειποτακτεῖν*, locum, seu ordinem suum relinquere, ac deserere: quod est flagitiosissimum in re militari.

-festinat] semper studet augendæ rei: semper occupatus est in amplificanda re familiari.

-& obruitur re] & obruitur pecunia, tanquam fluctu.

Vendere cum posis captiuum, &c.] hominem auarum, & nimio lucri studio deditum, cum seruo comparat hoc modo, Quemadmodum (inquit) captiuum occidere non solemus, sed seruamus, ut nobis usui sit: sic hominem auarum, nihil à captiuo differentem, utpote qui se pecuniæ tradiderit constringendum, neque à suo studio abducere, neque occidere debemus, sed ei permittere, ut pascat, aret, nauiget, & ceteris seruilibus muneribus per omnem uitam fungatur. Plato quidem lib. secundo de rep. mercatores *διακόνους πόλεως*, id est, seruos ciuitatis, appellat.

-occidere noli] id est, serua. serui enim à seruando dicti sunt.

-sine pascat] sine ut pascat oues, boues, capras, &c.

-durus] laboriosus, laboris perferens, labori non succumbens.

Annonæ prosit] annonam efficiebat uiliorem, tritico, uino, ceterisq; rebus

bus aliunde ſupportandis.

-penuſq;] hoc penus,oris dicimus,& hæc penus,us. M. Tull.lib. de nat.deorum 2. *Penates, ſiue à penu ducto nomine, (eſt enim omne,quo veſcuntur homines,penus) ſiue ab eo quod penitus inſideant .*

Vir bonus,& ſapiens] nunc de eo , qui reuera ſit uir bonus , & ſapiens , loquitur .

-audebit dicere] nullo metu deterritus dicet.

Pentheu Rector Thebarum] hæc, quæ deinceps ſequuntur, ab Euripide paulùm immutata mutuatus eſt Horatius.conatus eſt autem his uerſibus hic poëta uiri boni , ueréq; ſapientis libertatem, animiq; magnitudinem , & conſtantiam ante oculos proponere:quibus ille uirtutibus ſeptus,ac munitus,omnes res humanas una uirtute inferiores eſſe ducit: paupertatem , morbum , exilium , uincula , cruciatum corporis , mortem denique contemnit, ſummum bonum , in honeſto, & uirtute locat , turpitudinem , & uitium , ſummum malum eſſe exiſtimat . uerſus Euripidis ſunt hi in Bacchis , Διον. Εἴφ' ὅ, τι παθεῖν δεῖ. τί με τὸ δεινὸν ἐργάσῃ; Πενθ. Πρῶτον μὲν ἁβρὸν βόστρυχον τεμῶ σέθεν. Διον. Ἱερὸς ὁ πλόκαμος. τῷ θεῷ δ' αὐτὸν τρέφω. Πενθ. Ἔπειτα θύρσον τόνδε παράδος ἐκ χεροῖν . Διον . Αὐτός μ' ἀφαιροῦ . τὸν δὲ Διονύσου φορῶ. Πεν. Εἱρκταῖσί τ' ἔνδον σῶμα σὸν φυλάξομεν. Διον . Λύσει μ' ὁ δαίμων αὐτὸς, ὅταν ἐγὼ θέλω. qui fuerant iam antè à Mureto ad hunc locum annotati . animaduertat autem ſtudioſus utriuſque linguæ adoleſcens, primum Euripidis uerſum ſic eſſe ab Horatio redditum , - *quid me perferre,patiq́: Indignum coges?* Secundo autem Euripidis uerſu prætermiſſo,in quo minatur Pentheus Baccho , ſe ei comtos capillos ſecturum, & tertio, quo Bacchus reſpondet, eos Deo conſecratos eſſe: quarto uerſui Græco reſpondere hæc Latina aliquantum à Græcis diſſidentia , *adimam bona* . illa autem , quæ deinceps ſequuntur , *nempe pecus , rem, Lectos, argentum*,ab Horatio eſſe de ſuo addita: Græcis illis Αὐτός μ' ἀφαιροῦ, paria propemodum eſſe hæc Latina , *tollas licet* . reliquam Græci uerſus partem à Latino poëta eſſe prætermiſſam . ſextum uerſum ab Horatio ſic eſſe redditum , *in manicis,& Compedibus ſæuo,*&c.ſeptimum ſic,*Ipſe deus,ſimulatque uolam,me ſoluet.*

-nempe pecus,rem,&c.]hæc intelligenda ſunt à ſapiente reſpōderi,hoc modo, tu minaris te mihi bona adempturum. quæ bona? nempe bona fortunæ,quæ ego bona non appello .

-opinor , hoc ſentit] opinor (inquit Horatius) hoc ſentit uir bonus , & ſapiens : hocq; ſignificat his uerbus , *ipſe deus me ſoluet* , ſe moriturum . Gulielmus Sirletus dicebat ſibi uideri Euripidis ſententiam ab Horatio non eſſe intellectam . nam uerbis illis , λύσει μ' ὁ δαίμων αὐτὸς, id eſt , ſoluet me deus ipſe', non ſignificat Bachus apud Euripidem (inquit ille) ſe moriturum , ſed ſe uinculis & carcere liberatum iri. ſed reſpondere licet Horatium tum ſuperiores Euripidis uerſus , tum poſtremum aptiſſimè in rem ſuam uertiſſe , atque ad ſententiā ſuam feliciſſimè accommodaſſe. Nam cum corpus animi ſit tanquam carcer,ut plerique philoſophi dixerunt, & mortuos dicamus corporis uinculis eſſe ſolutos : quemadmodum,qui carcere, & uinculis liberati ſunt, rectè ſolutos dicimus:ita quos deus uitam cum morte commutare uoluerit,cum moriendo omnibus miſerijs humanis defungantur, non ineptè ſolui dici poſſunt .

- mors ultima linea rerum eſt] ultima linea, id eſt , πέρας,finis, ſeu extremum, ut M. Tull. ad Toranium, *cum omnium rerum mors ſit extremum.* & Demoſthe. περὶ στεφάνου. πέρας μὲν γάρ ἐστιν ἅπασιν ἀνθρώποις τοῦ βίου θάνατος . & Ariſt. lib. 3. de morib. ad Nicom. hanc rationem affert, quare mors ſit omnium rerum

res horribilissima, quia est extremum, nihilq; reliquum est mortuò, neque quod bonum, neque quod malum sit. videtur autem in his uerbis *ultima linea*, tralatio esse ducta à figuris mathematicis, quæ lineis terminantur, uel à pictura. sciendum est autem veteribus illis, tum philosophis, tum plerisque alijs nihil minus, quàm philosophis, mortem non fuisse habitam in malis, immò illos ad eam, tanquam ad certissimum miseriarum suarum portum, confugere esse solitos. referti sunt libri M. Tullij hac sententia, nihil mali esse in morte: in qua si resideat sensus, immortalitas illa potius, quàm mors ducenda sit: sin sit amissus, nulla uideri miseria debeat, quæ non sentiatur. Veruntamen Pythagoras uetabat imperatoris, id est, dei iniussu, de uitæ præsidio decedere. & Plutarchus in libro *ὅτι οὐδὲ ζῆν ἔστιν ἡδέως κατ᾽ Ἐπίκ.* grauissimè contra eos disputat, qui in rebus aduersis mortem sibi consciscere licere putant. & Aristoteles lib. 4. de morib. ad Nicom. negat esse magnanimi in rebus aduersis sibi manus afferre. idem ait lib. 5. eum, qui se sua manu exanimet, iniuriam facere, si non sibi, certè ciuitati.

AD SCAEVAM.

QVAMVIS, Scæua, satis per te tibi cõsulis: et scis,
Quo tandem pacto deceat maioribus uti:
Disce docendus adhuc, quæ censet amiculus: ut si
Cæcus iter monstrare uelit: tamen aspice, si quid
Et nos, quod cures proprium fecisse, loquamur.
Si te grata quies, & primam somnus in horam
Delectat: si te puluis, strepitusq; rotarum,
Si ledit caupona: Ferentinum ire iubebo.
Nam neque diuitibus contingunt gaudia solis:
Nec vixit malè, qui natus, moriensq; fefellit.
Si prodesse tuis, pauloq; benignius ipsum
Te tractare uoles: accedes siccus ad unctum.
Si pranderet olus patienter: regibus uti:
Nollet Aristippus. si sciret regibus uti:
Fastidiret olus, qui me notat. utrius horum
Verba probes, & facta, doce: vel iunior, audi,
Cur sit Aristippi potior sententia. nanque
Mordacem Cynicum sic eludebat, (ut aiunt)
Scurror ego ipse mihi: populo tu. rectius hoc, &
Splendidius multo est, equus ut me portet: alat rex.
Officium facio. tu posces uilia rerum
Dante minor: quamuis fers te nullius egentem.
Omnis Aristippum decuit color, & status, & res:
Tentantem maiora, ferè præsentibus equum,
Contrà, quem duplici panno patientia velat:

COMMENTARII.

- per te] sine alterius præcepto, aut consilio.

- maioribus uti] id est, aduersus maiores se gerere: quo pacto maiores & potentiores tractandi sint. etiam saty. 1. lib. 2. potentiores amicos, maiores uocat. *maiorum ne quis amicus Frigore te feriat.*

- uti] sic loquũtur Græci χρῆσθαι. Epicharm. γνῶθι πῶς ἄλλῳ κέχρηται, id est, scito quo pacto se aduersus alium gesserit. Xenoph. ἀπομνημ. α. ἀλλὰ Κρίτων τε Σωκράτους ἦν ὁμιλητὴς, καὶ Χαιρεφῶν, καὶ Χαιρεκράτης, &c. οὐχ ἵνα δημηγορικοὶ, ἢ δικανικοὶ γένοιντο, ἀλλ᾽ ἵνα καλοί τε, κ᾽ ἀγαθοὶ γενόμενοι καὶ οἴκῳ, καὶ οἰκέταις, καὶ οἰκείοις, καὶ φίλοις, καὶ πόλει, καὶ πολίταις δύναιντο καλῶς χρῆσθαι.

- ut si Cæcus iter monstrare uelit] hoc dicit εἰρωνευόμενος: quod est Horatio usitatum. nam neque

Mirabor, vita via si conuersa decebit.
Alter purpureum non expectabit amictum:
Quidlibet indutus celeberrima per loca vadet:
Personamq́; feret non inconcinnus vtranque.
Alter Mileti textam cane peius, & angue
Vitabit chlamydem: morietur frigore, si non
Rettuleris pannum. refer: & sine uiuat ineptus.
Res gerere, & captos ostendere ciuibus hostes:
Attingit solium Iouis: & cælestia tentat.
Principibus placuisse uiris, non vltima laus est.
Non cuiuis homini contingit adire Corinthum.
Sedit, qui timuit, ne non succederet: esto.
Quid? qui peruênit, fecit'ne viriliter? atqui
Hîc est, aut nusquã, quod querimus. hic onus horret,
Vt paruis animis, & paruo corpore maius:
Hic subit: & perfert. aut virtus nomen inane est:
Aut decus, & pretium rectè petit experiens uir.
Coram rege suo de paupertate tacentes
Plus poscente ferent. distat, sumas'ne pudenter:
An rapias. atqui rerum caput hoc erat, hic fons.
Indotata mihi soror est, paupercula mater,
Et fundus nec uendibilis, nec pascere firmus,
Qui dicit: clamat, uictum date. succinit alter:
Et mihi diuiduo findetur munere quadra.
Sed tacitus pasci si posset coruus: haberet
Plus dapis, & rixæ multo minus, inuidiæq́;.
Brundisium comes, aut Surrentum ductus amœnũ,
Qui queritur salebras, et acerbũ frigus, et imbreis:
Aut cistam effractam, aut subducta uiatica plorat:
Nota refert meretricis acumina, sæpe catellam,
Sæpe periscelidem raptam sibi flentis: vti mox
Nulla fides damnis, uerisq́; doloribus assit.
Nec semel irrisus triuijs attollere curat
Fracto crure planum: licet illi plurima mânet
Lacryma: per sanctum iuratus dicat Osirim:
Credite: non ludo: crudeles tollite claudum.
Quære peregrinum, vicinia rauca reclamat.

neque ducem uiæ cæcum quisquam adhibet impunè, neque stulti consilium sequitur. notum illud τυφλὸς ὁδηγός.

- si quid] id est, an aliquid: ut Græci εἴτι. ut alibi admonuimus.

- proprium fecisse] in rem tuam uertere, tibi asciscere, uendicare.

- primam somnus in horam] somnus usque ad solis ortum. si te delectat (inquit) uita quieta, tranquilla, ab omni strepitu urbano remota.

- si te puluis, strepitúsq; rotarum, &c.] quæ sunt in urbe Roma propter crebra, quæ in ea sunt, uehicula.

Ferentinum] oppidum Hernicorum infrequens.

Nec vix. ma. quí na. mor. fef.] Græcè locutus est Latino sermone. sic enim illi loquerentur. ὃς ἔλαθε γενόμενός τε καὶ θανών· qui natus & mortuus latuit, id est, quem neque natum, neque mortuum esse quisquam mortalium sciuit. sic enim loquitur M. Tull. epist. ad Pap. Pætum lib. 9. cuius princ. *Duabus tuis, &c. quos ego non modo Reges appellatos, sed omnino natos nesciebam.* Respexit autem illud Epicuri λάθε βιώσας: quod improbat, & refellit Plutarchus in libello, εἰ καλῶς εἴρηται τὸ λάθε βιώσας. eodem pertinet Horatianum illud in epist. ad Loll. 2. inf. - *fallentis semita uitæ.* sic Eurip. Iphig. in Aulide ζηλῶ δ' ἀνδρῶν, ὃς ἀκίνδυνον βίον Ἐξεπέρασ' ἀγνὼς, ἀκλεής· τοὺς δ' ἐν τιμαῖς Ἧσσον ζηλῶ. quorum uersuum

hæc ferè ſententia eſt. fortunatum autem eum iudico, qui ignotus, inhonoratus, inglorius curſum uitæ confecit: eos uerò qui honores adepti ſunt, minus fortunatos puto. Sententia ccntraria in Medea. Εἴη δ' ἔμοι γε μήτε χρυσὸς ἐν δόμοις, Μήτ' Ὀρφέως τι κάλλιον ὑμνῆσαι μέλος Εἰ μὴ 'πίσημος ἡ τύχη γένοιτό μοι, id eſt, *Verum neque auro mi domus refulgeat, Neque Orpheo cantare dulcius ſciam, Niſi honore, gloriaq; magnus claream.*

- benignius] liberalius, largius, lautius. ut alibi docuimus. huic loco ſimilis eſt ille ſat. 11. lib. 2. *- & tractari mollius ætas Imbecilla uolet.*

- accedes ſiccus ad unctum] tu pauper, & tenuis te ad amicitiam copioſi & diuitis applicabis. unctum, id eſt, unguento delibutum, & ita diuitem. Ter. in Phorm. *Té ne aſymbolum uenire unctum, atque lautum è balneis*, &c.

Si pranderet olus patienter, &c.] Diogenes Laërtius hoc Diogenis in Ariſtippum dictum, & Ariſtippi reſponſum ſic refert in Ariſtippo, & Diogene. παριόντά ποτε αὐτὸν λάχανα πλύνων Διογένης ἔσκωψε, καί φησιν· εἰ ταῦθα ἔμαθες προσφέρεσθαι, οὐκ ἂν τυράννων αὐλὰς ἐθεράπευες. ὁ δὲ καὶ σὺ εἶπεν, εἴπερ ᾔδεις ἀνθρώποις ὁμιλεῖν, οὐκ ἂν λάχανα ἔπλυνες, id eſt, *prætereuntem quondam eum olera lauans Diogenes cauillatus eſt, his uerbis: ſi hæc in cibum adhibere didiciſſes, tyrannorum aulas non coleres: ille autem, at tu (inquit) ſi hominum conſuetudine & congreſſu uti ſcires, olera non lauares.* fuit porrò Ariſtippus Socratis diſcipulus, & ab eo fluxit Cyrenaica diſciplina. uixit enim molliter, ſumtuosè, uoluptariè, omni unguentorum, ueſtium, mulierum luxuria conquiſita, uiam beatam in una uoluptate locans, eaq; præſente, ſimiliter, atque asôti, neque memoriam præteritarum uoluptatum, neque ſpem futurarum quicquam exiſtimans ad ſe pertinere. M. Tull. lib. 3. de orat. ad Qu. Fratr. *tum ab Ariſtippo, quem illæ magis uoluptariæ diſputationes delectarant, Cyrenaica philoſophia manauit.*

Faſtidiret] aſpernaretur, reſpueret. epiſt. ad Iul. Flor. hoc lib. *Faſtidire lacus, & riuos auſus apertos.*

- qui me norat] Diogenes, qui mihi turpem notam inurit.

Mordacem Cynicum] Laërtius in Cynici uita ſcribit, eum interrogatum quid faciat, quamobrem canis nominetur, reſpondiſſe, ſe ijs, qui largiantur, adulari: non largientes allatrare: improbos mordere. ſic ille: τοὺς μὲν διδόντας σαίνων· τοὺς δὲ μὴ διδόντας ὑλακτῶν, τοὺς δὲ πονηροὺς δάκνων.

- eludebat] riſu & ioco refellebat.

Scurror ego ipſe mihi] riſum moueo diuitibus, ut mihi proſim, & iucundè uiuam: tu ſcurrando ludum, & uoluptatem populo præbes, nihilq; tibi ex ea re quæritur.

- equus ut me portet, alat Rex] prouerbium eſt Græcum ἵππος με φέρει, βασιλεὺς τρέφει. regem autem appellant Latini etiam eum, qui paraſitos, atque etiam uiros honeſtos alit. Ter. in Phorm. *immo enim nemo ſatis pro merito gratiam regi refert. Té ne aſymbolum uenire unctum, atque lautum è balneis, ocioſum ab animo: cum ille & cura & ſumtum abſumitur, dum tibi ſit, quod placeat?* &c.

- tu poſcis uilia rerum] hunc locum reſtitui ſecutus auctoritatem trium librorum Vatican. & Iannoct. Torneſ. Raïn. Card. dictum eſt autem *uilia rerum, ut uana rerum, amara curarum, anguſta uiarum*, & ſimilia, quæ notauimus ad Od. XII. lib. 4.

- quanuis fers te null.] id eſt, quanuis ita te iactes, atque oſtentes, quaſi nulla re egere uidearis.

- color] uel ueſtitus, uel uitæ genus, ſic Laërt. ἦν δὲ ἱκανὸς ἁρμόσασθαι καὶ τόπῳ, καὶ χρόνῳ, καὶ προσώπῳ, καὶ πᾶσαν περίστασιν ἁρμονίως ὑποκρίνασθαι, id eſt, pote-

rat

rat autem Aristippus se & ad locum, & ad tempus, & ad personam accommodare, atque omnem uitæ statum conuenienter, apteq; simulare. saty. 1. lib. 2. *Quisquis erit, scribam, uitæ color.*

Tentant maiora, ferè præsent. æquum] id est, quærentem quidem maiora, seu meliora: præsentibus autem fert contentum: præsentia æquo animo ferentem. sic Isocr. ad Dem. στέργε μὲν τὰ παρόντα, ζήτει δὲ τὰ βελτίω.

Contra, quem duplici panno, &c.] Diogenem Cynicum, qui patienter panno duplici uestitur, ac uelatur. duplicem pannum διπλοΐδα interpretantur nonnulli.

-uitæ uia] uitæ institutum, uitæ genus, &, ut loquitur ipse, *uitæ color.*

Alter] Aristippus non *expectabit*, dum habeat amictum purpureum, sed qualibet ueste amictus per medium forum ambulabit. Itaque refert Diog. Laërt. ei dixisse Platonem, uel, (ut alij) Stratonem, σοὶ μόνῳ δέδοται καὶ χλαμύδα φορεῖν, καὶ ῥάκος. lib. Iannoct. habet *euitabit.*

-utranq;] nunc cultu ornatiore, nunc sordido, humiliq; uestitu utetur. *personam ferre* etiam Liuius dixit lib. 3. *Ille finis Appio alienæ personæ ferendæ fuit: suo iam inde uiuere ingenio cœpit.*

Alter] Diogenes Milesiam uestem reijciet ex optima lana. Virg. Geor. 3. *-quanuis Milesia magno Vellera mutentur.* Est autem Miletus urbs Asiæ, in qua optimæ lanæ nascebantur & tingebantur.

-cane peius, & angue Vitabit] Plaut. Mercat. *nempe uxor ruri est tua, quam dudum dixeras Te odisse æquè, atque angues.*

Res gerere, & capt. ostend. &c.] Qui in rep. gerenda uersantur, & qui res magnas, & laudabiles gerũt siue domi, siue belli, diuinis propemodum honoribus afficiuntur, & proximè ad Deos accedunt. sic Pindarus εἰδ. α. ἰσθμ. ait ex certaminibus, aut re militari laudem, & gloriam maximam comparari: ex ceteris autem studijs, atque artibus eam duntaxat quenque mercedem ferre, quæ ad uentrem explendum, famemq; propulsandam ualeat. Pindari uerba sunt hæc. μισθὸς γὰρ ἄλλοις ἐφ᾽ ἔργμασιν ἀνθρώποις γλυκὺς, μηλοβότᾳ τ᾽, ἀρότᾳ τ᾽, ὀρνιλόχῳ τε, καὶ ὃν πόντος τρέφει. Γαστρὶ δὲ πᾶς τις ἀμύνων λιμὸν αἰανῆ τέταται. ὃς δ᾽ ἀμφ᾽ ἀέθλοις, ἢ πολεμίζων ἄρηται κῦδος ἁβρὸν, εὖ ἀγορηθεὶς, κέρδος ὕψιστον δέχεται, πολιτᾶν καὶ ξένων γλώσσας ἄωτον. hoc igitur significat Horatius. res gerere bellicas, aut urbanas propemodum ad deorum immortalium laudes ascensum parat, estq; hoc omnium rerum humanarum primum, & præcipuum quidam: secundum est à principibus, & clarissimis in rep. ciuibus diligi, atque in eorum amicis numerari.

Non cuiuis homini contingit, &c.] sic Græci efferunt Οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς κόρινθόν ἐσθ᾽ ὁ πλοῦς. huic prouerbio locus est, cum significare uolumus, esse difficile, & operosum ad rem aliquam peruenire ualde optabilem, & expetendam. natum est autem (ut vult Strabo à Cotinthiorum delicijs, illecebris, ac luxuria. uide, quæ notat scholiastes Aristophanis in Pluto de scortis Corinthijs: & quæ Aulus Gell. lib. 1. cap. VIII. de Laide meretrice, & Demosthene rhetore: & quæ Eustath. ad lib. 2. ἰλιάδ.

Sedit, qui timuit, ne non succ.] qui timuit, ne ex potentioris amicitia nullum fructum perciperet, quieuit, neque periculum facere uoluit.

Quid? qui peruenit, fecit'ne] id est, quid? qui, quod uoluit, consecutus est, fecit'ne fortiter, an non?

-atqui Hic est, aut nusquam, &c.] atqui, aut in hoc, aut nusquam positum est id, de quo quæritur.

-hic onus horret] qui ad principum amicitia aspirare non audet, non putat

tat se tantò oneri parem esse, ueretur; ne opprimatur, id est, ueretur, ne non succedat conatus.

Hic subit] alter subit hoc onus, & ad extremum perseuerat.

-aut virtus nomen inane est] id est, aut dicendum est, uirtutem esse mera uerba, & inania philosophorum Stoicorum commenta, & somnia, & ita nihil ad uitam beatam pertinere: aut, si quid in ea ponderis inest ad uitam beatam, consentaneum est, uirum bonum, & experientem, honorem & vtilitatem tanquam suæ uirtutis præmia, expetiturum.

-decus] honorem, ornamentum, non ut alij τὸ καλὸν, id est, ipsum honestum. sup. Od. 1. lib. 1. *O & præsidium, & dulce decus meum.*

-experiens] id est, prudens, & vsu peritus. sic vtitur eadem uoce M. Tull.

-rege suo] amico potentiore. vt sup. ad Mæcenat. 11. *Rexq; paterq; Audisti coram.* Instituit amicũ inferiorem, eiq; præcepta dat, quo pacto sese aduersus potentiorem gerere debeat: ostendens, modestiam, pudorem, patientiam tenuiori amico fructuosiorem esse, quàm impudentiam, festinationem, procacitatem in petendo: cuiusmodi quædam reprehendit M. Tull. in Trebatio lib. 7. *Nam primorum mensium litteris tuis uehementer commouebar, quòd mihi interdum (pace tua dixerim) leuis in urbis, urbanitatisq; desiderio, interdum piger, interdum timidus in labore militari, sæpe autem (quod à te alienissimum est) subimpudens uidebare: tanquam enim syngrapham ad imperatorem, non epistolam attulisses, sic pecunia ablata domum redire properabas*, &c.

An rapias] an impudenter petendo extorqueas.

-atqui rerum caput] id est, hæc erat totius rei pars maxima, & præcipua, hæc origo, nempe rem suam bene gerere, locupletari, & ditari.

Indotata mihi soror est, &c.] sunt quidam alij, qui aperte quidem non flagitant, sed suam tenuitatem, inopiamq; crebrò coram rege suo commemorant, idq; clara uoce, & eiusdem sortis, & contubernij hominibus audientibus. in eo (inquit) bis peccant, primùm, quòd tenuitatem suam diuiti, aut potenti amico exponere, poscere est: deinde quòd dum collegam testem adhibent in regi sui erga se liberalitate, & munificentia, munus auferunt non integrum, sed delibatum, & cum altero communicatum. Vtilius igitur erat nullo teste, aut conscio beneficium à potentiore amico accipere, vt omittam quòd sibi ex eo inuidiam conflant, ut docet exemplo corui.

-nec pascere firmus] οὐχ ἱκανὸς τρέφειν, non ita fructuosus, ut sumptus ad uictum necessarios suppeditare possit. *pascere firmus*, genus loquendi Græcum.

-clamat uictum date] qui superiora illa dicit, clamare uidetur, *uictum date*, etiam si hoc non dicat. quod genus loquendi usurpatur interdum etiam in rebus inanimis. M. Tull. Verr. 4. *Litteræ sunt in medio, quæ se corruptas, atque interlitas esse clamant*. Demosth. orat. περὶ παραπρεσβ. ταῦθα οὐχὶ βοᾷ, καὶ λέγει, ὅτι χρήματα εἴληφεν Αἰσχίνης; & Catul. ad Flauium. *Nam te non uiduas iacere noctes Nequicquam tacitum cubile clamat.*

-succinit alter] alter (inquit Horatius) huius collega, seu (ut ita dicam) conseruus, audiens illum coram rege suo querentem, ipse quoque se egentem esse succlamat, oratque diuitem, ut munus, quod uni illi daturus erat, duobus diuidat, sibi uidelicet, & illi. *succinit* autem ualet, sub illius prioris orationem, uocemq; queribundam, hæc loquitur, quæ deinceps sequuntur.

Et mihi diuiduo findatur] id est, mihi quoque portio, quam huic daturus eras solidam, atque integram, sit cum eo communis, vel inter nos communicetur. quadra est uel quarta par cuiuslibet rei, exempli causa, circuli: uel figura quadrata.

drata. per quadra panis significatur quarta pars panis, seu frustum panis, quod datur mendico. hoc igitur dicit, findatur pars, quam ei destinaras. *munere diuiduo*, id est, munere diuiso: uel, quod diuisionem recipit. in libro Donati scriptum est *quadrans*, non *quadra*.

-& rixæ multo minus, inuidæq;] minus cum eo ceteræ rixarentur aues, id est, minus contenderent: minusq; ei inuiderent.

Brundisium comes &c.] aliud exponit inferioris amici peccatum, quo is cum superiore amico unà iter faciens, queritur uel difficultatem itineris uiæq; asperitatem, uel frigoris acrimoniam, uel pluuiam, uel iacturam, quam fecit in itinere; uel quiduis aliud.

Surrentum] oppidum in Campania: Brundisium autem in Calabria est.

- & subducta viatica] id est, aut plorat sibi furtim esse ablata uiatica.

Nota refert meretricis acumina] imitatur illius meretricis astutias, & calliditates, quæ confingebat nunc sibi catellam esse ereptam, nunc periscelidem, id est, cruris ornamentum. simile exemplum est apud Plautum in Truc. *aut petit aurum, quòd conscissa pallula est, aut emta ancilla, aut aliquod uasum argenteum, Aut uasum æneum aliquod, aut lectus dapsilis, aut armariola Græca, aut aliquid semper, quod pereat, debet amans scorto suo.* & Ouid. lib. 1. de arte. *Quid cùm mendaci damno mæstissima plorat? Elapsusq; caua fingitur aure lapis?*

- catellam] paruulam catenam. T. Liuius lib. 39. *Quinctius alter prætor suos equites catellis, ac fibulis donauit.*

- vti mox Nulla fides damnis] ita sæpe mentiens inferior amicus, hoc assequitur, ut, cùm uera dicat, ei non credatur.

Nec semel irrisus triuijs] nec is, qui semel irrisus fuit ab eo, qui in triuio sibi crus fractum esse, cum fletu, & lacrymis mentiebatur, orans, ut se quasi claudum attolleret, fidem ei iterum habet.

- planum] planus uox est Græca, qua & M. Tull. utitur in Cluentiana. significat autem fallacem, & qui in fraudem alterum inducit. sic Cic. de Staleno iudice. *hic ille planus improbissimus, quæstu iudiciario pastus, contrahit frontem*. Theoc. ἐν ἁλιεῦσι ἐδωδὰν, id est, escam, qua inescantur pisces, πλάνον appellat. idem ἔρωτι δραπέτ. δῶρα πλάνα. Athen. lib. 14. duos nobiles planos commemorat Cephisidôrum, & Pantaleontem: ac de posteriore hæc à Chrysippo lib. 5. περὶ τοῦ καλοῦ καὶ ἡδονῆς scripta esse tradit. ὁ δὲ πλάνος Πανταλέων τελευτᾶν μέλλων ἑκάτερον τῶν υἱῶν κατ' ἰδίαν ἐξηπάτησεν, φήσας μόνῳ αὐτῷ λέγειν, ὅπου κατορωρύχοι τὸ χρυσίον· ὥστε μάτην ὕστερον κοινῇ σκάπτοντας αἰσθέσθαι ἐξηπατημένους, id est, *Planus autem Pantaleon, cum iam esset moriturus utrunque filium seorsum decepit, cum uni diceret se ei soli aperire, ubi aurum condidisset, ac defodisset: ita ut illi ambo postea unà fodientes, se à patre deceptos esse senserint.*

- licet illi plurima] licet planus ille ubertim lacrymetur: licet per Osirim Aegyptiorum Deum iuret. Herodotus in Euter. Osirim scribit eundem esse, atque Dionysum. Idemq; sentit Tibull. lib. 1. eleg. 7. *Primus aratra manu sollerti fecit Osiris*, &c. De Osiride multa Plutarchus in lib. de Iside & Osiride.

- tollite] attollite, erigite, ut epist. ad Pisonem. *non sit, qui tollere curet*. uel tollite equo, aut uehiculo. ut saty. VI. lib. 2. - *quem tollere rheda Vellet iter faciens*. quod minus placet: quanuis ita loquatur & M. Tull. ad Qu. Fr. lib. 2. *sed mea factum est inuisa uerecundia, ut te proficiscens non tollerem*. Idem. off. 3. *optauit, ut in currum patris tolleretur*. T. Liuius lib. 23. ann. *saucios uehiculis tolli, portariq; iubet*.

Quære peregrinum, vicinia] id est, uicini quàm maxima uoce possunt, reclamant illi plano, cuius fallacias habent cognitas: quære peregrinum aliquem, nempe

nempe qui te non norit,ut ei os ſublinas : nam nos quidem,qui te nouimus, indu cere amplius non potes.

AD LOLLIVM. 2.

Si bene te noui, metues liberrime Lolli
Scurrantis ſpeciem præbere, profeſſus amicum.
Vt matrona meretrici diſpar erit, atque
Diſcolor infido ſcurræ diſtabit amicus.
Eſt huic diuerſum uitio uitium, & propè maius,
Aſperitas agreſtis, & inconcinna, grauisq́;:
Quæ ſe commendat tonſa cute, dentibus atris,
Dum vult libertas mera dici, ueraq́; uirtus.
Virtus eſt medium uitiorum, & utrinque reductũ.
Alter in obſequium plus æquo pronus, & imi
Deriſor lecti, ſic nutum diuitis horret:
Sic iterat uoces, & verba cadentia tollit,
Vt puerum ſæuo credas dictata magiſtro
Reddere: vel parteis mimum tractare ſecundas.
Alter rixatur de lana ſæpe caprina.
Propugnat nugis, armatus: ſcilicet vt non
Sit mihi prima fides: &, verè quod placet, vt non
Acriter elatrem: pretium ætas altera ſordet.
Ambigitur quid enĩ? Caſtor ſciat, an Docilis plus.
Brundiſium Numici melius uia ducat, an Appi.
Quem damnoſa Venus, quem præceps alea nudat:
Gloria quem ſupra vireis & veſtit, & ungit:
Quem tenet argenti ſitis importuna, famesq́;:
Quem paupertatis pudor, & fuga: diues amicus
Sæpe decem vitijs inſtructior odit, & horret.
Aut, ſi non odit, regit: ac, veluti pia mater,
Plus, quàm ſe, ſapere, & virtutibus eſſe priorem
Vult: & ait propè uera: mihi contendere noli.
Stultitiam patiuntur opes. tibi paruula res eſt.
Arcta decet ſanum comitem toga. deſine mecum
Certare. Eutrapelus, cuicunque nocere uolebat,
Veſtimenta dabat pretioſa. beatus enim iam
Cum pulchris tunicis ſumet noua conſilia, & ſpes:
Dormiet in lucem: ſcorto poſtponet honeſtum
Officium: nummos alienos paſcet: ad imum

COMMENTARII.

Scurrantis ſpeciem præbere] ſpeciem præ te ferre hominis pabuli cauſa aſſentantis. ſic loquitur Brutus ad Ciceron. in epiſtolis ad Brutum, in ea cuius initium eſt, *Particulam litterarum. quî potes intueri, quæ geſſeris, ſimul & iſta uel probare, uel ita demiſſè, ac facilè pati, ut probantis ſpeciem præbeas?* quanquã uulgò legitur *habeas?* & Iul. Cæſar lib. 3. de bello Gallico, *ſpeciem, atque opinionem pugnatium præberent.* & T. Liuius lib. 3. Analium, *Romam prima luce uenientes procul ſpeciem hoſtium præbuere.* ſcurra eſt, ut ſup. diximus qui pabuli cauſa potentiori alicui aſſentatur, & riſum mouet. βωμολόχον, & παράσιτον uocant Græci. neque uerò multùm intereſt inter ſcurram, & aſſentatorem, quẽ illi κόλακα nominant: aut, ſi quid intereſt, Horatius tamen hoc loco ſcurrã pro aſſentarore accipit. Quemadmodum autem hic poëta ſcurram, id eſt, aſſentatorem, ab amico diſtinguit ac ſeparat, ita M. Tull. ſcurram ab oratore faceto, & urbano li. 2. de oratore ad Q. fratr. his uerbis, *Temporis igitur ratio, & ipſius dicacitatis moderatio, & temperantia, & raritas dictorum*
diſtinguit

Thrax erit: aut olitoris aget mercede caballum.
Arcanum neque tu scrutaberis vllius vnquam:
Commissumq; teges & vino tortus, & ira.
Nec tua laudabis studia, aut aliena reprendes:
Nec, cum uenari volet ille, poëmata panges.
Gratia sic fratrum geminorum Amphionis, atque
Zethi dissiluit: donec suspecta seuero
Conticuit lyra. fraternis cessisse putatur
Moribus Amphion. tu cede potentis amici
Lenibus imperijs: quotiesq; educet in agros
Aetolis onerata plagis iumenta, canesq;,
Surge: & inhumanæ senium depone camœnæ:
Cœnes vt pariter pulmenta laboribus emta:
Romanis sollenne viris opus, vtile famæ,
Vitæq;, & membris: præsertim cum ualeas, &
Vel cursu superare canem, uel uiribus aprum
Possis. adde, virilia quòd speciosius arma
Non est, qui tractet. scis quo clamore coronæ
Prælia sustineas campestria: denique sæuam
Militiam puer, & Cantabrica bella tulisti
Sub duce, qui templis Parthorum signa refixit:
Et nunc, si quid abest, Italis adiudicat armis.
Ac, ne te retrahas, & inexcusabilis absis:
(Quamuis nil extra numerum fecisse, modumq;
Curas) interdum nugaris rure paterno.
Partitur lintres exercitus: Actia pugna
Te duce per pueros hostili more refertur.
Aduersarius est frater. lacus, Adria: donec
Alterutrum velox uictoria fronde coronet.
Consentire suis studijs qui crediderit te,
Fautor vtroque tuum laudabit pollice ludum.
Protinus vt moneam (si quid monitoris eges tu:)
Quid de quoque uiro, & cui dicas, sæpe videto.
Percontatorem fugito: nam garrulus idem est:
Nec retinent patulæ commissa fideliter aures.
Et semel emissum uolat irreuocabile uerbum.
Non ancilla tuum iecur ulceret ulla, puer'ue
Intra marmoreum uenerandi limen amici:
Ne dominus pueri pulchri, caræ'ue puellæ
Munere te paruo beet: aut incommodus angat.

distinguit oratorem à scurra.

Est huic diuersum uitio] sic Arist. lib. 2. de morib. ad Nicomach. φίλον, id est, amicum, medium constituit inter eum, qui omnia loquitur ad uoluntatē, nuquamq; alterius orationem improbat, aut refellit: & eum, qui in omni sermone & congressu acerbum, atque insuauem se præbet, quem δύσεριν, & δύσκολον nominat. *& propè* autem reposui, secutus libros ueteres.

inconcinna] inuenusta, illepida, insuauis, à societate, & conuictu hominum aliena.

Quæ se cōmendat tōsa cute] quæ ex corporis horrore, asperitate, squallore, illuuie, immunditia, laudem aucupatur. quia, quæ tondentur, hirsuta, & pilosa esse necesse est, iccircò per tonsam cutem, totius corporis horridam quandam, & hirsutam aspe ritatem significat. M. Anto. Muretus dicebat iccircò per tonsam cutem immunditiam, & squallorem significari, quia eo tempore Romani neque barbam, neque capillum tondebāt, præter immundos, & sordidos homines, quod puto esse falsum. nam contrariū est uerum, ut perspicuum est, cùm ex multis aliis locis, tū ex his uersibus Horat. epist. ad Pison. *Nanciscetur enim pretium, nomenq; poëtæ, Si tribus Anticyris caput insanabile nunquam Tonsori Licino commiserit:* & iis, qui sunt sat. III. li. 2. *dij te, Damasippe,*

Qualẽ commendes, etiã, atque etiam aſpice: ne mox
Incutiant aliena tibi peccata pudorem.
Fallimur: & quondam non dignum tradimus: ergo
Quem ſua culpa premet, deceptus omitte tueri:
Vt penitus notum ſi tentent crimina, ſerues,
Tuterisq; tuo fidentem præſidio: qui,
Dente Theonino cum circumroditur: ecquid
Ad te poſt paulò uentura pericula ſentis?
Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet:
Et neglecta ſolent incendia ſumere uires.
Dulcis inexpertis cultura potentis amici.
Expertus metuit. tu, dum tua nauis in alto eſt:
Hoc age: ne mutata retrorſum te ferat aura.
Oderunt hilarem triſtes, triſtemq; iocoſi:
Sedatum celeres, agilem, nauumq; remiſſi:
Potores bibuli media de nocte Falerni
Oderunt porrecta negantem pocula: quanuis
Nocturnos iures te formidare uapores.
Deme ſupercilio nubem. plerunque modeſtus
Occupat obſcuri ſpeciem, taciturnus acerbi.
Inter cuncta leges, & percunctabere doctos:
Qua ratione queas traducere leniter æuum:
Ne te ſemper inops agitet, uexetq; cupido.
Ne pauor, & rerum mediocriter utilium ſpes.
Virtutem doctrina paret, natura'ne donet:
Quid minuat curas, quid te tibi reddat amicum:
Quid purè tranquillet: honos, an dulce lucellum,
An ſecretum iter, & fallentis ſemita uitæ.
Me quoties reficit gelidus Digentia riuus:
Quem Mandela bibit, rugoſus frigore pagus:
Quid ſentire putas? quid credis amice precari?
Sit mihi, quod nunc eſt, etiam minus: & mihi uiuã,
Quod ſupereſt æui, ſi quid ſupereſſe uolunt dij:
Sit bona librorum, & prouiſæ frugis in annum
Copia: neu fluitem dubiæ ſpe pendulus horæ.
Hæc ſatis eſt orare Iouem, qui donat, & aufert,
Det vitam, det opes: æquũ mi animum ipſe parabo.

Damaſippe, deæque Verum ob conſilium donent tonſore.

- & vtrinque reductum] ab utroque extremo remotum.

Alter in obſequium plus æquo] alter ille, ſiue aſſentator, ſiue ſcurra, plus æquo officioſus, ita ut facile appareat, arceſſitam, & dé induſtria quæſitam, & ſimulatam eſſe blanditiam.

- imi lecti] in quo ipſe accumbit. eſt enim imus lectus uel infima pars lecti, uel lectus infimus, minuſque honorificus, in quo uidelicet diſcũbunt inferiores amici. quod declarat locus Sueton. in Auguſto, *Neque cœnauit unquam, niſi in imo lecto aſſidêrent.* Plautus in Sticho, *ſcis tu me dudum eſſe imi ſubſellij uirum.* ibi. *Ergo oratores populi ſummates uiri, ſummi accumbent, ego infimatis infimus.* imi igitur lecti deriſorem ſic accipio, qui ſe, & eiuſdem loci, ordiniſq; homines derideat. ſolent enim aſſentatores, & ſcurræ de ſe, quàm maximè fieri poteſt, detrahere, ſuaq; omnia extenuare, ſeipſos denique deridere: diuiti autem parcere: ei omnia tribuere: eum ſuſpicere, & admirari. ſat. VIII. lib. 2. *Inuertunt Alifanis uinaria tota Vibidius, Balatroque ſecutis omnibus imis.* imus autem ualet idem ferè, quod infimus, aut extremus. lege annot. ad epiſt. 2. lib. 2. - *talos à uertice pulcher ad imos.*

- uoces] diuitis uoces iterat, quaſi admirans.
- uerba cadentia tollit] uerba diuitis excipit. ſaty. IIII. lib. I. *Cum flueret*

l uiu-

lutulentus, erat, quod tollere uelles.

- dictata m. Reddere] propriè dixit *dictata reddere*. ſic M. Tull. de nat. deorum lib.1. *Iſta enim à nobis, quaſi dictata, redduntur*. aliud *reddere uoces*. Horat.epiſt. ad Piſones, *Reddere qui uoces iam ſcit puer*.

- vel partes mimum tractare] duabus aptiſſimis ſimilitudinibus aſſentatoris ingenium, & mores expreſſit. Quemadmodum (inquit) puer,magiſtri docentis, ac prælegentis uocem ſubſequitur, & excipit: quæ ab eo dictata ſunt,colligit, repetit, ac pronunciat: ſi aſſentator orationem potentioris amici blandiſſimè excipit, atque iterat, ut eum quàm maximè admirari, probareq; uideatur. altera ſimilitudo ducta eſt ab hiſtrionibus, & actoribus comœdiarum. ſciendum eſt autem, hiſtriones alios fuiſſe primarum partium, alios ſecundarum,& ſic deinceps, uſque ad eum numerum perſonarum,quæ intercedebant in comœdia.Eum igitur, qui primas partes agebat,ceteris omnibus uoce,& geſtu præſtare oportebat,adeò ut ſi fortè is, cui ſecundæ partes obtigerant, poſſet aliquanto clarius, quàm ipſe primarũ,dicere,minus contenderet,quàm poſſet: ne ſeſe principi illi exæquaret, aut ne etiam eum ſuperaret. Quod declarat M.Tull.in diuinatione in Verrem,his uerbis, *vt in actoribus Græcis fieri uidemus,ſæpe illum,qui eſt ſecundarum partium, cum poſſit aliquanto clarius dicere, quàm ipſe primarum, multùm ſummittere, ut ille princeps quàm maximè excellat: ſic faciet Allienus*, &c. talis igitur eſt aſſentator, aut ſcurra, qualis actor ſecundarum, aut tertiarum partium, in eo,quòd uires,& facultatem ſuam quàm maximè extenuat, atque eleuat. Nam ſi ſit ei,exempli cauſa,ſermo aliquis cum diuite indoctiſſimo, & infantiſſimo inſtitutus, cum ſit ipſe diſertus, eruditus, & eloquens, is ſuam eloquentiam, quàm maximè poterit,extenuabit, & occultabit, atque ultrò hæſitabit, ac balbutiet, ut diues ille quàm diſertiſſimus, ac facundiſſimus eſſe uideatur.

- mimum] hiſtrionem. aliàs mimus fabula eſt paulo obſcenior,ac licentior, quàm comœdia, quales erant Laberij mimi, ἀπὸ τοῦ μιμεῖσθαι appellata:quia ea imitatur & ſermones obſcenos, & facta indecora, ac turpia.

Alter] agreſtis ille, & inconcinnus.

- de lana caprina] de re nihili. notum prouerbium eſt.

Propugnat nugis]propugnat pro nugis,id eſt,nugas defendit,armatus proinde ac ſi pro aris, ac focis pugnandum ſit. caue ita coniungas,*armatus nugis*,quod vulgò faciunt. neque eſt,quòd quiſquam hoc loquendi genus improbet,*propugnare nugis*. nam apud ueteres in uerbis compoſitis non ſolebat præpoſitio repeti, ut *adigere iuſiurandum*,& *adigere arbitrum* dicebant, non ad arbitrum.& ita M.Tull.3. de Offic. *arbitrum illum adegit, quicquid ſibi ea de re facere oporteret ex fide bona*. & in Topic. *aquæ pluuiæ arcendæ adigere arbitrum non poſſis*.& pro Roſcio Com.*Quæ cum ita ſint: cur non arbitrum pro ſocio adegeris Roſcium, quæro*.id eſt,ad arbitrum adegeris. Virgil.Aen. 9. *Quis deus Italiam, quæ nos dementia adegit?* Horat. de arte poët. *neu quid medios intercinat actus*. ita propugnare nugis ualet pugnare pro nugis,uel ſi quis malit, propugnare pro nugis.

- ſcil.vt non Sit m.pri.fid. & uerè, &c.] totius huius loci hæc ſententia eſt, Scilicet, ait agreſtis ille, (eſt enim μίμησις) ſi quis mihi alteram ætatem, id eſt,uel adoleſcentiam,uel alteram uitam,ſeu longiorem, quàm natura, & fata ferant mercedis, & pretij loco,promittat, vt ne liberè dicam, acriterq; defendam, & obtineam,quod mihi reuera placet: ego reijciam,ac reſpuam. uſitatius diceremus,nolim merere alteram ætatem, ut non liceat mihi,quod uerè placet defendere,& ut non mihi in primis fides habeatur.ſic enim loquitur Plautus in Menæchmis,*Neque hodie, ut te perdam, meream deûm diuitias mihi*. Idem Moſtell. *quid me-*

rear

rear, quamobrem mentiar? id eſt, quid eſt quod tanti faciam, ut eo accepto mētiri uelim: ſic & M. Tullius orat. de ſignis, *Quid arbitramini Rheginos, qui iam ciues Ro. ſunt, mereri uelle, ut ab ijs marmorea Venus illo auferatur?* Idē lib. 2. de Finib. *quid merearis igitur, ut te dicas in eo magiſtratu omnia uoluptatis cauſa facturum eſſe?* Iterum Plautus Bacchid. *quadringentis Philippis filius me, & Chryſalus circunduxerunt: quem quidem ego vt non excruciem, alterum tantum auri non meream.* Tibullus autem propius acceſſit ad hoc genus Horatianum, eleg. IX. lib. I. *Tum mihi iurabis nullo te diuitis auri Pondere, non gemmis uendere uelle fidem: Non, tibi ſi pretium Campania terra daretur: Non, tibi ſi Bacchi cura, Falernus ager.* Iam quòd Horatius alteram ætatem poſuit, pro grandi, & amplo pretio, uidetur in eo Homerum eſſe imitatus, apud quem ἰλ. ι, Phœnix negat Achilli ſe ulla conditione paſſurum, ut ab eo diſtrahatur, non, ſi deus ipſe ſibi promittat ſenectute abſterſa, atque ablata, adoleſcentiam, & pubertatem. Sic Homer. Ὣς ἂν ἔπειτ' ἀπὸ σεῖω, φίλον τέκος, ὐκ ἐθέλοιμι λείπεσθ', ὐδ' εἴκεν μοι ὑποσαίη θεὸς αὐτὸς Γῆρας ἀποξύσας, θύσειν νέον ἡβώοντα. fortaſſe uerò hæc ſunt referenda ad illam de Phaone fabulam, qui, cum Venerem ex Chio traieciſſet, hanc mercedem operæ, officijq; tulit, quòd ex rugoſo, arido, imbecillo ſene, nitidus, & firmus iuuenis effectus eſt. Iolaus item, cum apud inferos, et iam mortuus cognouiſſet, Euryſteum ab Athenienſibus Heraclidas ad ſupplicium depoſcere, optauit à Dijs inferis, ut ſibi liceret reuiuiſcere, tantiſper dum illum interficeret. quo impetrato, Euryſteoq; interfecto, ad inferos bis mortuus reuerſus eſt. alij dicunt non mortuum reuixiſſe, ſed ætate iam confecta, & uieta, iterum pubuiſſe, deinde Euryſteo interfecto, iterum ſenem factum eſſe. huc quoque aſcribere licet notiſſimam de Pelia fabulam, quem promiſerat Medea ſe è ſene, iuuenem puberem, ac florentem effecturā. de quo uide ad ſat. v. lib. 2. Præterea Pherecydes, & Simonides ſcripſiſſe dicuntur Iaſonem à Medea recoctum, iunioremq;, quàm erat anteà, eſſe factum. Idemq; de Aeſone eius patre Græcus quidam poëta ſcribit, his uerbis, Αὐτίκα δ' Αἴζονα θῆκε φίλον κόρον ἡβώοντα Γῆρας ἀποξύσασ' εἰδυίῃσι πραπίδεσι, Φάρμακα πόλλ' ἕψουσ' ἐπὶ χρυσείοισι λέβησι. qui uerſus extant in argumento Medeæ Eurip.

- ſordet] nihili fit à me, nihili penditur. Virg. Alex. *Et faciet, quoniam ſordent tibi munera noſtra.*

Ambigitur quid enim?] qua enim de re controuerſia eſt? nempe de nugis, de rebus minimi ponderis.

Caſtor ſciat, an Docilis plus] Caſtor & Docilis par gladiatorum.

Num. mel. v. &c.] Numicia uia, an Appia. De uia Numicia (ſic enim legitur in uulgatis cod.) nihil comperi. neque hanc uiam Publius Victor, qui ſcripſit de regionibus, & locis urbis Romæ, uſquam commemorat, cum ceteras uias enumeret. in codice quidem Torneſiano ſine ulla litura, ſcriptum eſt *Minuci*, non *Numici*. de Minucia uia autem meminit M. Tull. lib. IX. epiſt. ad Attic. epiſt. cuius principium eſt, *Natali die tuo*, &c. *cohorteſq; ſex, quæ Albæ fuiſſent, ad Curtium Minucia tranſiiſſe*, &c. ut mihi fiat uериſimile legendum hìc eſſe *Minuci uia.* niſi cui fortè ſecunda ſyllaba nominis *Minuci* uidebitur eſſe longa. quod ratio poſtulat. ſed fortaſſe aut ijdem erant Minucij, qui Minicij: aut dici poteſt, hanc uiam, *Miniciam* eſſe nominatam à Minicio, & legendum apud Cicer. *Minicia uia.* nam apud Pub. Victorem quidem ſuſpicor in nomine *Ciminia*, litteras eſſe præpoſtero, confuſoq; ordine locatas, & pro *Ciminia* totidem litteris legendum eſſe *Minicia.* ueruntamen iudicet lector.

- damnoſa Venus] infrà epiſt. ad Aug. lib. 2. *damnoſa libido.*

- præceps alea] epithetum aptiſſimum ad aleæ iactum.

-nudat] pauperat, ut loquitur Plautus, & item noster Horat.

Gloria quem sup. vires, &c.] eum, qui ostentationis, & gloriæ causa, ueſtitu utitur ſumtuoſiore, unguentoq; largiore, aut cariore, quàm facultates ferãt.

-importuna] quæ deſiderantem conquieſcere non ſinit, quæq; à portu quodammodo prohibet. ut ſuprà Od. XVI. lib. 3. *Importuna tamen pauperies abeſt*.

-paupertatis pudor] parſimoniæ, uel paupertatis pudorem ait eſſe peſſimũ M. Porcius Cato apud Liuium lib. 34. annalium.

-diues amicus] ordo uerborum hic eſt, diues amicus ſæpe multis partibus uitioſior inferiore amico, quamuis hic talis ſit, qualem eum deſcripſit, nempe Veneri deditus, aleator, oſtentator, & glorioſus, pecuniæ cupidiſſimus, &c. eum tamen odit, ab eoq; abhorret, ac refugit: aut, ſi non odit, &c.

-mihi contendere noli, &c.] hæc loquitur potentior amicus. ſignificat autem Horatius, diuites exiſtimare ſibi aut omnia licere, aut certè plura, quàm tenuibus. Itaque Ariſtoteles ſcribit Rhetor. 2. ὅτι ἀνόητον ὁ πλοῦτός ἐστι, id eſt, ſtultas eſſe diuitias. & Iſocrates Areopagitico, συντέτακται, καὶ συνακολουθεῖ τοῖς πλουσίοις, καὶ τῇ δυναστείαις ἄνοια, καὶ μετὰ ταύτης ἀκολασία. & Plautus in Sticho, *Secundas fortunas decent ſuperbiæ*. Iam totum hunc locum, ſecutus ueteres libros & Vaticanos, & alios, reſtitui, cùm anteà legeretur, *meæ contendere noli Stult. p. o.* Eſt autem Horatianum, *mihi contendere*. pro eo, quod eſt, *mecum contendere*.

Arcta decet ſanum comitem toga] utebantur laxioribus, & amplioribus togis diuites, quàm tenues homines, ut ſuprà Od. IIII. epod. *Vides'ne ſacram metiente te uiam, Cum bis ter ulnarum toga, Vt ora uertat huc, & huc euntium Liberrima indignatio*.

Eutrapelus cuicunque] ſtulto diuiti, & improbo, orationem affingit ſapiẽtem, & ueram, ut tanto apertius demonſtret, diuitias homini, præſertim prauo, & inſipienti nocere potius, quàm prodeſſe. ſed illud præterea, & quidem præcipuè docet, non eadem licere inferiori amico, quæ ſuperiori. Arbitror autem hic deſignari Volumnium illum Eutrapelum, ad quem extant epiſt. M. Tull. lib. 7. duæ poſtremæ: quem commemorat & epiſtola quadam ad Papir. Pætum, lib. 9. & Philippica XIII. qui fuit Antonij intimus.

-beatus enim iam] diues factus, benè nummatus: uel qui ſua opinione ſit beatus.

-ſumet noua conſilia] ſuſcipiet per ſe, & nemine conſulto, noua conſilia. aliud eſt capere conſilium.

Dormiet in lucem] dormire in lucem eſt inertium hominum, aut certè ocioſorum, ſecurorum, & ſolutorum, ut ſuprà epiſt. ad Scæuam, *Si te grata quies, & primam ſomnus in horam Delectat*. & ſat. VI. lib. I. *Deinde eo dormitum non ſollicitus, mihi quòd cras Surgendum ſit manè*.

-nummos alienos paſcet] pecuniam alienam accipiet grandi fænore. nam ita ſit, ut nummi alieni paſcantur, & creſcant, pecuniaq; pecuniam pariat, ex quo τόκος à Græcis eſt appellatus.

-ad imum] ad extremum, tandem.

Thrax erit] gladiator erit. M. Tull. oratione de prouincijs conſular. *Cuius iter in prouinciam fuit eiuſmodi, ut rex Ariobarzanes conſulem ueſtrum ad cædem faciendam, tanquam aliquem Thracem, conduceret*. Horat. ſaty. VI. lib. 2. *Thrax eſt Gallina Syro par*.

Commiſſumq; teges] ſic ſaty. IIII. lib. I. *-commiſſa tacere Qui nequit, hic niger eſt*. ſaty. III. eiuſd. *-quid faciam, ſi furtum fecerit, aut ſi Prodiderit commiſſa fide?* & commiſſa ſimpliciter intelliguntur arcana, & conſilia alterius fidei commiſſa, ut hic

hîc, & inf. ead. epiſt. *Nec retinent patulæ commiſſa fideliter aures.* & in epiſt. de arte poët. *Ille tegat commiſſa.* Iſocrates appellat λόγων παρακαταθήκας, ad Demonicũ, his uerbis, μᾶλλον τήρει τὰς τῶν λόγων, ἢ τὰς τῶν χρημάτων παρακαταθήκας. M. Tul. Tuſcul. 2. *an coli iuſtitia poterit ab homine propter uim doloris enunciante commiſſa, prodente conſcios?*

- & uino tortus, & ira] torquentur enim homines quodammodo uino, & ira, id eſt, poti, & irati arcana ſibi commiſſa interdum enunciant. tùm hominum ingenia uino explorantur. Od. xxi. lib. 3. *Tu lene tormentum ingenio admoues Plerunque duro.* & de arte poët. *Reges dicuntur multis urgere culullis, Et torquere mero, quem perſpexiſſe laborant, An ſit amicitia dignus.* hoc ergo dicit: neque potus, neque iratus occulta tuæ fidei credita, aperies.

Nec, cum uenari uolet ille, &c.] inferior amicus totum ſe ad nutum, & uoluntatem potentioris inflectere, & torquere debet. Itaque danda ei opera eſt, ut illius ſtudia omnia amare, ac probare uideatur. nam quem ad modum morum, & animorum, ita & ſtudiorum ſimilitudo amicitiam conglutinat: diſſimilitudo, inimicitias concitat: idque declarat exemplo geminorum fratrum Amphionis, & Zethi.

Gratia ſic fratrum, &c.] Zetus, & Amphion gemini fratres, ingenio, & inſtituta ratione uitæ, & ſtudio, multum inter ſe diſſimiles fuiſſe dicuntur. hic enim fuit Philoſophus, idemq; muſicus: ille paſtor à Muſis, & philoſophia alieniſſimus: hic comis, ſuauis, commodus: ille agreſtis, ſeuerus, inſuauis, & inhumanus. qua ex diſſimilitudine factum eſt, ut amicitia, caritasque illa fraterna facilè inter eos diſſolueretur. Zethum à Muſica admodum alienum fuiſſe declarat Stratonici hominis facetiſſimi iocus in Muſicum quendam Zethum nomine, ut ſcribit Athen. lib. 7. ζήθου δὲ τοῦ κιθαριστοῦ διεξιόντος περὶ μουσικῆς, μόνῳ σοι, ἔφη, οὐ προσήκει περὶ μουσικῆς λαλεῖν, ὅς γε τὸ ἀμουσότατον τῶν ὀνομάτων εἵλου, εἰ σεαυτὸν ἀντ' ἀμφίονος ζῆθον καλεῖς, id eſt, cum Zetus citharista de muſica diſſereret, tibi ſoli (inquit) minimè omnium cõuenit de muſica uerba facere, qui quidem nomen tibi aſciueris à muſis alieniſſimum, ſi teipſum pro Amphione Zethum nominas. Ex Platone quoque facile intelligere licet magna ſæpe fuiſſe inter fratres illos iurgia, ſic enim ille in Gorgia ex Euripidis tragœdia quadam, quæ non extat. κινδυνεύω οὖν πεπονθέναι νῦν, ὅπερ ὁ ζῆθος πρὸς τὸν Ἀμφίονα Εὐριπίδου, οὗπερ ἐμνήσθην. καὶ γάρ ἐμοὶ ἄττα τοιαῦτα ἐπέρχεται πρός σε λέγειν, οἷά περ ἐκεῖνος πρὸς τὸν ἀδελφὸν, ὅτι ἀμελεῖς ὦ Σώκρατες, ὧν δεῖ σε ἐπιμελεῖσθαι, id eſt, *Vereor ne eodem animo ſim affectus, quo Zethus in Amphionem Eurypidis. nã mihi quoque talia quædam ueniunt in mentem, quæ tibi dicam, cuiuſmodi fertur ille fratri dixiſſe, quia negligis ea, ô Socrates, quæ te curare oportet maxime.* Eundem Zethũ à philoſophia abhorruiſſe ex M. Tullio intelligere licet lib. 2. de orat. *quos tu cum haberes auctores, Antoni, miror cur philoſophiæ, ſicut Zethus ille Pacuuianus, propè bellum indixeris.* Accedat his Propert. lib. 3. de Antiopa. *Et durum Zethum, & lacrymis Amphiona mollem Experta eſt ſtabulis mater abacta ſuis.*

- lyra] Amphionis muſici, & citharœdi clariſſimi.

- ſenium] id eſt, odium, inſuauitatem ſenilem: uel quia ſenilia fere omnia moleſta, & iniucunda ſunt: itaque ſenectus mala ætas appellabatur à ueteribus: uel quia moleſtiæ ſenectutem ante tempus accelerant. uide quæ annot. ſup. ad epiſt. 7. ibi *& amore ſeneſcit habendi,* M. Tull. pro Milone. *mæret equeſter ordo, tota ciuitas confecta ſenio eſt.* Plaut. in Trucul. - *malè quod mulier incepit, niſi efficere perpetrat, id illi morbo, id illi ſenio eſt.* uide & Nonium Marc.

- pulmenta] pulmentaria ex lumbis leporinis confecta. dicta ſunt autem à pulte pulmenta, & pulmentaria.

Ro-

Romanis sollenne viris opus] Venari est opus sollenne, id est, statum, & usitatum Romanis.

- speciosius] uenustius, εὐσχημονέστερον, decentius, aptius.

- quo clamore coronæ] quo assensu, qua approbatione circunstantis multitudinis, quo applausu, qua acclamatione.

- sustineas] ineas, perferas, subeas.

Præt.camp.] certamina ludicra, quæ committuntur in campo Martio. in lib. de arte poet. *Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis.*

- sæuam] χαλεπὴν, asperam, laboriosam, difficilem.

Cantabrica bella] sup. Od. VIII. lib. 3. *Seruit Hispanæ uetus hostis oræ Cantaber sera domitus catena.*

Sub duce] Augusto. ut sup. Od. XV. lib. 4. *Et signa nostro restituit Ioui Derepta Parthorum superbis Postibus.*

- refixit] quinque libri ueteres, & manu scripti sic habent *signa refigit Nunc: &, si quid,* &c.

- adiudicat armis] acquirit populo Rom. idq; exercitu populi Rom.

Ac, ne te retrahas, &c.] id est, atque, ut ne te nimis longè abducas ab exercitationibus tuis, & certaminibus campi Martij, & ne ita absis ab urbe, vt probabilem absentiæ excusationem afferre non possis, interdum quædam belli simulacra exerces in agro paterno: interdum ludis rure, quanuis nil nisi sapienter, & prudenter facias.

Quanuis nil extra numerum f.m.q. Curas] hæc sunt includenda interpositionis nota. est enim ἐπιθεράπευσις uerbi *nugaris*. *extra numerum* autem ualet ineptè, insipienter, inconsideratè, temerè, tralatione ducta à saltatoribus, quorum motus & saltatio certis legibus, ac numeris constabat. ex quo moueri dicuntur in numerum, qui numerosè, aptè, & compositè mouentur. Lucr. lib. 4. *Quid porrò, in numerum procedere cum simulacra Cernimus in somnis, & mollia membra mouere Mollia mobiliter?* &c. & lib. 2. - *in numerumq; exultant sanguine læti.* Iterũ lib. 4. *Quod superest, non est mirum simulacra moueri, Brachiaq; in numerum iactare, & cetera membra.* Virg. Georg. 4. de Cyclop. *Illi inter sese magna ui brachia tollunt In numerum, uersantque tenaci forcipe ferrum.* Idem in Sileno. *Tum uerò in numerum Faunosque, ferasq; uideres Ludere.* cuius contrarium est extra numerum. Lucr. lib. 5. *Atque extra numerum procedere membra mouentes Duriter, & duro terram pede pellere matrem.* M. Tull. parad. ὅτι ἴσα τὰ ἁμαρτ. *histrio si paulo se mouit extra numerum, aut si uersus pronunciatus est sylla ba una breuior, aut longior, exibilatur, & exploditur.* similiter *extra modum* ualet sine modo, non seruato modo. Cicer. de orat. ad Qu. Fratr. *uox extra modum absona.* numerus autem ad ῥυθμὸν, seu metrum refertur, modus ad cantum. ut epist. de arte poët. *Accessit numerisque, modisque licentia maior.* & in modum ualet modulatè, non, numerosè, seu εὐρύθμως, quanuis ita Muretus explicet apud Catull. in carmine in nupt. Iuliæ & Manlij.

Partitur lintres] id est, diuidit nauiculas inter se, ut duæ sint aduersariæ classes, vna, quæ similitudinem classis Cæsarianæ præbeat, altera, quæ Antonianæ. fuit autem hæc pugna naualis seriò commissa ad Actium promontorium Epiri.

- refertur] simulatur, repræsentatur.

- uelox uictoria] tradunt Plutarchus, Florus, alij, uictoriam illam Actiacam fuisse celerrimam.

- lacus] lacus qui est in fundo paterno. *lacus* (inquit Varro) *lacuna magna, ubi aqua contineri potest.*

- qui crediderit] Augustus, potentior amicus.

V - utroque

- utroque pollice] utroque pollice compresso. nam premere pollicem gestus erat fauentis. Plin.lib.27.cap.11.uel sequamur Porphyri.qui utroque pollice uult dictum esse συνεκδοχικῶς pro, utraque manu.

Protinus ut moneam,&c.] Protinus continuitatem significat, inquit Varro. hoc igitur dicit. Continuato sermone, ut te moneam, uideto & quid, & de quo, & cum quo loquare. Si legemus *Protenus*, facilior erit lectio. nam *protenus* ualet porrotenus, deinceps, consequenter.

- si quid mon.eg.tu] hæc sunt includenda interpositionis nota.

- commissa] arcana & occulta fidei commissa, vt suprà.

- patulæ aures] percontatoris uidelicet, qui ea ab alijs sciscitatur, & exquirit, quæ ad alios continuò perferat, & renunciet.

- uolat] Iccircò Homerus uerba ferè semper pennigera, aut (ut ita dicam) pennata, seu alata nominat. Nam passim apud eum occurrit hoc. ἔπεα πτερόεντα προσηύδα.

Non ancilla tuum iecur ulceret,&c.] id est, uide, ne vllius puellæ, puerí've amore capiaris in ædibus potentioris amici. sup. ad Od.1.lib.4. admonuimus, iecur sedem libidinis esse Virg. Aen. lib. 6. de Tityo cuius ulcer edit iecur.

Ne dominus pue.pulch.caræ've,&c.] ne tibi eueniat alterum è duobus malis, vel ut impetres, quod amas, tibique illud ipsum magni beneficij loco numeretur, uel repulsam feras, & ita potentiorem amicum illiberalem se erga te præbuisse queraris.

Qualem commendes, &c.] utilissimum præceptum, diligentissimeq; retinendum. cui non dissimile est illud Theognidis, Μήποτ' ἐπαινήσῃς, πρὶν ἂν εἰδῇς ἄνδρα σαφηνέως, Ὀργὴν, καὶ ῥυθμὸν, καὶ τρόπον ὅστις ἂν ᾖ.

- ne mox Incutiant aliena, &c.] uerbum *incutiendi* grauiorem quendam perturbationis ictum animo illatum significat per tralationem sermonis. nam incutere propriè est quatiendo, & commouendo inferre. ut *incutere plagam*. ex quo *incutere dolorem, timorem, tremorem, desiderium, amorem.* ut suprà diximus in epist. ad Villicum.

- & quondam] nonnunquam, aliquando.

- tradimus] commendamus alteri, ut suprà epist. ad Claud. Ner. - *ut tibi se laudare, & tradere coner.*

- ergo, Quem sua culpa premet,&c.] ergo si acciderit, ut is, qui fuerat abs te commendatus tanquam uir bonus, & integer, cum eum talem esse putares, sua culpa in periculum adducatur, tum tu tua spe falsus, desine eum tueri.

Vt penitus notum, &c.] ratio est superioris uersus. desine (inquit) illum, qui tuam spem fefellit, tueri, ut amicum hominem tibi perspectum, & cognitum falsis criminibus circumuentum, atque oppressum, omni studio, & acerrima contentione subleues, tegas, ac defendas.

- qui, Dente Theonino,&c.] qui, cum maledictis configitur, cum maledico dente carpitur, non intelligis communem esse metum, commune periculum? non uides tibi idem periculum imminere? non uides, periculum, quod in illum intenditur, ad te paulo pòst esse peruenturum? Hunc Theonem tradunt poëtam petulantissimum, ac maledicentissimum fuisse. aptissimè autem dentem cum uerbo rodendi coniunxit. nam & ~~[illegible]~~ dentata *charta* à M. Tull. dicitur, maledica, atque aculeata: & rodere pro eo, quod est obscurè, & dissimulanter maledictis insectari. ut pro Corn. Balbo. *more hominum inuident: in conuiuijs rodunt*. & Hor. saty. IIII. lib. I. - *absentem qui rodit amicum.* & saty. VI. *Quem rodunt omnes libertino patre natum.*

Nam tua res agitur,] in periculo uersatur. sic dicimus agitur caput, fama, exstimatio,

existimatio, fides, officium, fortunæ meæ. nunquam autem agitur de capite, &c. nam agere de aliqua re, est uerba facere: sermonem, aut consilium habere. ut M. Tull. epist. ad M. Cælium lib. 5. *Non potuit accuratius agi, neque prudentius, quàm actum est à te cum Curione de supplicatione*. In Lælio autem locus ille corruptus est, *& si qua fortuna acciderit, ut minus iustæ amicorum uoluntates sint adiuuandæ, in quibus eorum aut de capite agatur, aut fama*, &c. legendumq; est, ut scriptum reperi in cod. antiq. *aut caput agatur*. & ita Aul. Gell. lib. 1. cap. 3. Tum in oratione pro Quinctio, ubi legitur *si prædijs tuis ageretur*, legendum ita, ut emendauit Budæus, *si dupondius tuus ageretur*. cum hoc loco congruit illud Liuianum lib. 7. *quanquam pugnauimus uerbo pro Sidicinis, re pro nobis, cum uideremus finitimum populum nefario latrocinio Samnitium peti, &, ubi conflagrassent Sidicini, ad nos traiecturum illud incendium esse*.

Et neglecta solent incendia, &c.] sic Pind. εἰδ. γ. Pyth. πολλὰν τ᾽ ἐν ὄρει πῦρ ἐξ ἑνὸς σπέρματος ἔνθορον ἀΐστωσεν ὕλαν. Et Euripid. quodam loco. μικροῦ δ᾽ ἐκ λαμπτῆρος ἴδαιον σέλας ποιήσειεν ἄντις.

Dulcis inexpertis cultura] non dissimile est hoc prouerbium Græcorum, γλυκὺς πόλεμος ἀπείροις. culturam autem pro cultu posuit.

Expertus] ὁ διὰ πείρας ἰών. qui periculum fecit.

- dum tua nauis in alto est] id est, dum in cursu es. tralatio est.

Hoc age] in hanc curam incumbe. *hoc agere* loquendi genus Latinis usitatum est, quod ualet negocium susceptum accuratè administrare: attentum esse in re aliqua, aut in sermone, qui habetur: totum suum studium, & cogitationem in una re ponere. Terent. in Andr. *hoccine agis, an non?* D. *ego uerò istuc*. ibid. *ipsum adeò præstò uideo cum Dauo. hoc agam*. in Eunucho. Chr. *alias res agis*. P. *istuc ego quidem*. sic Xenophon. Ἑλλην. δ. οὐδὲ γὰρ ἐκράτουν αὐτοῦ αἱ τοῦ σώματος ἡδοναί· ἀλλ᾽ ἀεὶ πρὸς ὃ εἴη ἔργῳ. τοῦτ᾽ ἔπραττε. Horat. saty. 3. lib. 2. – *ut uiuas igitur uigila: hoc age*. Plautus Mil. glorios. *hanc age rem. res subitaria est*. Plutarch. in Coriolano scribit, cum magistratus aut pontifices sacrificabant, præconem magna uoce clamare solitum esse, *hoc age*. quibus uerbis iubebat animum ad sacra attendere, nullumq; omnino opus alienum interponere. uerba Plutarchi sunt hæc. ὅταν γὰρ ἄρχοντες, ἢ ἱερεῖς πράττωσι τι τῶν θείων, ὁ κήρυξ πρόεισι, μεγάλῃ φωνῇ βοῶν, ὃκ ἄγε. σημαίνει δὲ ἡ φωνὴ, τοῦτο πράττε, προσέχειν κελεύουσα τοῖς ἱεροῖς, καὶ μηδὲν ἔργον ἐμβαλεῖν μεταξύ, id est, *cum enim magistratus, aut sacerdotes aliquam rem diuinam faciunt, prodit præco magna uoce clamans, hoc age. significat autem uox, τοῦτο πράττε. iubens attendere ad sacra, & nullum opus intermiscere*.

- agilem, nauúmq;] hominem ad agendum promtum, ac paratum. ad res agendas aptum, δραστήριον, πρακτικόν, ut suprà epist. 1. *Nunc agilis fio*.

- remis] ignaui, desides, ἀνειμένοι, inertes.

Potores bibuli] *bibuli* cohæret cum nomine *potores*: estque numeri multitudinis.

Deme supercilio nubem] aufer è uultu tristitiam, atque immoderatam seueritatem, quæ contracto, ac sublato supercilio significatur: quod Græci τὸ τῶν ὀφρύων νέφος, id est, superciliorum nubem, appellant. & ita Eurip. in Hippol. coron. ex quo ὀφρυόεντες à Græcis appellantur seueri, tristes, superbi, & πρόσωπον συνωφρυωμένον Eurip. in Alcestid. & αἴρειν τὰς ὀφρῦς, id est, tollere supercilia, prouerbij locum obtinet tùm apud Græcos, tùm apud Latinos, pro eo quod est, uultu tristitiam quandam præ se ferre. Diphilus comicus apud Athen. lib. 2. Τὸν τὰς ὀφρῦς αἴροντα, συμπείθεις γελᾶν, Τόν τ᾽ ἀσθενῆ τολμᾶν τι, τὸν δειλὸν, θρασύν. & ita Catull. ad Ianuam mulieris impud. *Præterea addebat quendam: quem dicere nolo Nomine, ne tollat rubra supercilia*, id est, ne sublato supercilio significet se mihi ira- adagiorum liber 496 497. 498.

tũ eſſe, ne grauiter, & iniquo animo ferat. συννεφὴς etiã appellatur à Græcis is, qui ſupercilii nube, id eſt, contractione, triſtitiã quandã præ ſe fert. ex quo uerbũ συννεφόω, & συννεφοῦν ὄμματα apud Eurip. in Electra. & Sophocles in Antigone diſertè νεφέλην ὀφρύων nominat, aſpectum mæſtum, ac triſtem. ſic Sophocl. νεφέλη δ᾽ ὀφρύων ὕπερ αἱματόεν ῥέθος αἰσχύνει τέγγουσ᾽ εὐῶπα παρειάν. ſic Cicero in orat. in Piſon. ὑπερβολικῶς quidem illud, ſed tamen urbanè, ac facetè, Piſonem interrogatum quid ſentiret de ſuo conſulatu, ait reſpondiſſe *altero ad frontem ſublato, altero ad mentum depreſſo ſupercilio, crudelitatem ſibi non placere;* ſignificans, ac deſcribens eius ineptam, atque importunam ſeueritatem, quam in eadem oratione *frontis nubeculam* appellat. Idem de eodem in orat. pro Sextio. *Tanta erat grauitas in oculo: tanta frontis contractio, ut illo ſupercilio, tanquam Atlante cælum, reſpiriti uideretur.* Demoſthenes in orat. περὶ παραπρ. ἀνασπᾶν τὰς ὀφρῦς uidetur accipere pro eo quod eſt, plus æquo ſibi arrogare, & gerere ſe inſolenter. ſic ille τότε μὲν μέτριον παρεῖχεν ἑαυτὸν· ἐπειδὴ δὲ μέγιστα εἴργασαι κακὰ, τὰς ὀφρῦς ἀνέσπακε. & συνάγειν τὰς ὀφρῦς. apud Ariſtoph. in Pluto, triſtitiam & mæſtitiam ſignificat. Quemadmodum autem ſublatum, & contractum ſupercilium triſtitiam, & ſeueritatem, ſignificat, ſic remiſſum & laxum, hilaritatem. Pindarus εἰδ. θ. Πυθ. ἀγανᾷ χλιαρὸν γελάσαις ὀφρύϊ. & Eurip. in Iphigen. in Aulide remittere ſupercilium. Μέθες νῦν ὀφρῦν, ὄμμα, τ᾽ ἔκτεινον φίλον. Idẽ in Cyclope. Silenus. Ὡς ἐκπιεῖν ἂν κύλικα βουλοίμην μίαν, Πάντων κυκλώπων ἀντιδοὺς βοσκήματα, Ῥίψαι τ᾽ ἐς ἅλμην λευκάδος πέτρας ἄπο, Ἅπαξ μεθυσθεὶς, καταβαλών τε τὰς ὀφρῦς. Ὡς, ὅς γε πίνων μὴ γέγηθε, μαίνεται. Hom. ἰλ. ο. de Iunone. ἡ δ᾽ ἐγέλασσε χείλεσιν, οὐδὲ μέτωπον ἐπ᾽ ὀφρύσι κυανέῃσιν ἰάνθη. Prætereà ſupercilio tum innuimus, tum annuimus. innuimus, ut Hom. ὀδ. π. Ἡ δ᾽ ἄρ᾽ ἐπ᾽ ὀφρύσι νεῦσε, νόησε δὲ δῖος ὀδυσσεύς. & ὀδ. φ. Ἦ, καὶ ἐπ᾽ ὀφρύσι νεῦσεν, ὁ δ᾽ ἀμφέθετο ξίφος ὀξύ. annuẽdi exẽplũ eſt apud eundẽ. Ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ᾽ ὀφρύσι νεῦσε κρονίων.

Libet autem mihi hoc loco colligere alia affectuum animi indicia, quæ ducuntur ex partibus corporis, ſiue illæ ſua ſponte, & nobis inuitis moueantur, atq; immutentur, ut cum metu palleſcimus, horremus, obmuteſcimus: ſiue noſtra uoluntate, ut cum in dolore frontem ferimus, aut femur. Vt igitur à capite ordiamur, *caput percutere* mœrorem ſignificat. Hom. ἰλ. χ. Ὤιμωξεν δ᾽ ὁ γέρων, κεφαλὴν δ᾽ ὅγε κόψατο χερσί. ob eandem cauſam *capillus uellitur.* ὀδ. κ. Ἑζόμενοι δὲ κατ᾽ αὖθι γόων, τίλλον τό τε χαίτας. ſic Attius de Agam. *ſcindens dolore identidem intonſam comam.* eodem pertinet, caput puluere conſpergere. ὀδυσ. ω. de Laër. Ἀμφοτέρῃσι δὲ χερσὶν ἑλὼν κόνιν αἰθαλόεσσαν Κεύατο κακκεφαλῆς πολιῆς ἀδινὸν στεναχίζων. ἰλ. σ. de Achille, Ἀμφοτέρῃσι δὲ χερσὶν ἑλὼν κόνιν αἰθαλόεσσαν Χεύατο κακκεφαλῆς, χαρίεν δὲ ᾔσχυνε πρόσωπον. ibid. φίλῃσι δὲ χερσὶ κόμην ᾔσχυνε δαΐζων. ſic Catullus carm. de nupt. Pelei, & Thet. *Canitiẽ terra, atque infuſo puluere fœdãs.* *Capitis motus* geſtus minantis. ſic Neptunus Vlyſſem ſecundo curſu nauigantem, patriæque iam appropinquantem proſpiciens, ὀδυσ. ε. ὁ δ᾽ ἐχώσατο κηρόθι μᾶλλον· Κινήσας δὲ κάρη προτὶ ὃν μυθήσατο θυμόν· Ὢ πόποι, &c. & Vlyſſes ab Antinoo pulſatus, ὀδ. ρ. Ἀλλ᾽ ἀκέων κίνησε κάρη κακὰ βυσσοδομεύων. Hor. ſaty. 5. lib. 1. – *caput & mouet.* Virg. lib. 10. Aen. *Tum quaſſans caput hæc effudit pectore dicta.* Innuimus, cùm alteri nutu ſignificamus, ut aliquid fiat, ut ὀδ. π. Νεύσω μέν τοι ἐγὼ κεφαλῇ, σὺ δ᾽ ἔπειτα νοήσας, &c. & Εἰ δ᾽ ἄγε τοι κεφαλῇ ἐπινεύσομαι. Ter. Adelph. *ne mora ſit, ſi innuerim, quin pugnus continuò in mala hæreat.* M. Tull. pro Quinctio. *non modò enim pollicitus erat in Gallia, ſed Romæ quotidiè, ſimulatq; ſibi hic innuiſſet, numeraturũ ſe eſſe dicebat.* ubi corruptè, & mendosè legitur in lib. uulgatis, annuiſſet. annuere enim eſt eius, qui ſe aſſẽtiri alteri, & quippiã approbare ſignificat. *Exporrigere frontem,* animi remiſſionem, atque hilaritatem ſignificat. Terent. Adelph. *mitte iam iſtæc: da te hodie mihi: Expor*

gefrontem. Plaut. Caſina. *primùm ego te porrectiore fronte uolo mecum loqui. Explicare frontem* idem ualet. ſed ab Hor. ponitur pro eo, quod eſt hilaritatis, & lætitiæ cauſam præbere. Od. xxix. lib. 3. *Mundæq; paruo ſub Lare pauperum Cœnæ ſine aulæis & oſtro Sollicitam explicuere frontem.* idem ſaty. 11. lib. 2. *Ac uenerata Ceres, ut culmo ſurgeret alto Explicuit uino contractæ ſeria frontis.* contrà *frontem contrahere*. M. Tull. in Cluentiana. *Hic ille planus improbiſſimus quæſtu iudiciario paſtus contrahit frontem.* Et *conſulcare frontem*, quo utitur Plaut. in Prol. Bacch. Item *caperare frons* dicitur ei, cui frons contrahitur. Plaut. in Epid. *quid illuc eſt, quòd illi caperat frons ſeueritudine? Frontem ferire* geſtus hominis quippiam ægrè ferentis, & indignantis. Cic. ad Att. lib. 1. *puto te in hoc aut riſiſſe, aut ingemuiſſe, ut frontem ferias.* Idem in Bruto. *nulla perturbatio animi, nulla corporis: frons non percuſſa, non femur.* Dionyſ. Halicarn. lib. 10. ἀρχαιολογ. ῥωμ. παίοντες τὰ μέτωπα, καὶ κατηφεῖς τὰς ὄψεις ποιήσαντες. *Frontem, uel os perfricuiſſe* dicimus eum, quem ſignificare uolumus nihil pudere. Cic. Tuſc. 3. *quam tu idem, cum os perfricuiſti, ſoles dicere?* ex quo hominem ferrei, & duri oris dicere ſolemus, id eſt, impudentem. Idem pro Quinct. *homini pro amicitia familiarius dixi, mihi uideri ore duriſſimo eſſe, qui præſente eo geſtum agere conaretur.* Idem de orat. lib. 2. *quoniam ſoleo ſæpe mirari eorum impudentiam, qui agunt in ſcena geſtum præſente Roſcio.* Idem in Piſonem. *ſi os tuum ferreum ſenatus conuicio uerberari noluiſti.* Catull. in quandam. *Quòd ſi non aliud pote eſt, ruborem Ferreo canis exprimamus ore.* Ter. in Eunuch. *os durum.* Iterum M. Tull. lib. acc. 4. *noſtis os hominis, noſtis audaciam. Oculorum nictus*, & crebra agitatio, admonentis geſtus. Hom. ὀδ. σ. Οὐκ ἀΐεις, ὅτι δή μοι ἐπιλλίζουσιν ἅπαντες, id eſt, oculis innuunt. Idem ἰλ. ι. Τοῖσι δὲ πόλλ' ἐπέτελλε γερήνιος ἱππότα Νέστωρ Δενδίλλων ἐς ἕκαστον, &c. id eſt, νεύων ὀφθαλμοῖς. Hor. ſaty. ix. lib. 1. *Diſtorquens oculos, ut me eriperet. Oculi nimis arguti* (ut ſcribit M. Tull. lib. 1. de legib.) *quemadmodum animo affecti ſimus, loquuntur. Ardor oculorum* iram ſignificat. M. Tull. lib. 5. accuſ. *ipſe inflammatus ſcelere, & furore in forum uenit: ardebant oculi: toto ex ore crudelitas eminebat.* & lib. 4. de Theomnaſto quodam. *Nam cum ſpumas ageret in ore, arderent oculi, uoce maxima uim me ſibi afferre clamaret.* Hom. ἰλ. α. de Achille. μένεος δὲ μέγα φρένες ἀμφὶ μέλαιναι Πίμπλαντ', ὄσσε δέ οἱ πυρὶ λαμπετόωντι ἐΐκτην. Oculos etiam aiunt eſſe pudoris ſedem. ex quo Socrates in Phædro, ἐγκαλυψάμενος, id eſt, operta facie de amore diſputat. Prætereà ſcribit Ariſtot. ῥητορ. β. prouerbium eſſe, ἐν ὀφθαλμοῖς εἶναι αἰδῶ, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς ἀεὶ παρεσομένους μᾶλλον αἰσχύνονται, καὶ τοὺς προσέχοντας αὐτοῖς, &c. huc pertinet reſponſum illud Sapphonis: quæ, cum ei Alcæus dixiſſet, ſe aliquid ei dicere uelle, ſed pudore prohiberi, Αἴτ' εἶχες ἐσθλῶν ἵμερον, ἢ καλῶν, Καὶ μηδὲν εἰπεῖν γλῶσσ' ἐκύκα κακὸν, Αἰδὼς μὲν οὐκ εἶχέν σε τ' ὄμματ', ἀλλ' ἔλεγες περὶ τῶ δικαίω, id eſt, *ſi te rerum bonarum, aut honeſtarum deſiderium teneret, neque lingua quicquam turpe proloqui conaretur: non tibi pudor oculos obſidêret, ſed de re iuſta uerba faceres. Oculi defixi* ſignificant attentiſſimam in re aliqua cogitationem: idq; uel ſine ulla animi moleſtia, ut ἰλ. γ. de Vlyſſe. Στάσκεν· ὑπαὶ δὲ ἴδεσκε κατὰ χθονὸς ὄμματα πήξας. Theocr. εἰδ. 6. Καὶ μ' ἐσιδὼν ὥστοργος ἐπὶ χθονὸς ὄμματα πήξας Ἕζετ' ἐπὶ κλιντῆρος. & Apoll. ἀργοναυτ. lib. 3. Η, καὶ ἐπ' οὔδεος αὖγε ποδῶν πάρος ὄμματ' ἔπηξαν, Ἀνδιχα πορφύρουσαι ἐνὶ σφίσι: uel cum aliqua moleſtia, ut apud Eurip. Med. οὔτ' ὄμμ' ἐπαίρουσ', οὔτ' ἀπαλλάσσουσα γῆς πρόσωπον. Interdum admirationem quandam, & ſtuporem ſignificant. vt Virg. Aen. 1. *Dum ſtupet, obtutuq; hæret defixus in uno.* Idem lib. 7. *Talibus Ilionei dictis defixa Latinus Obtutu tenet ora.* Hor. epiſt. ad Numicium. *Defixis oculis, animoq; & corpore torpet*, T. Liuius lib. 21. *utraque ſimul obiecta res oculis, animis immobiles parumper eos defixit.* Idem lib. 5. *Gallos quoque uelut obſtupefactos miraculum uictoriæ tam repentinæ tenuit, & ipſi pauore defixi primùm ſteterunt, uelut ignari, quid accidiſſet: de-*

inde, &c. Interdum animum in aliqua re obfirmatum, & perſeuerantem: ut, cum Hom. ὀδυσσ. η. oculos Vlyſſis cum cornibus, aut ferro comparat, qui Penelopa uirum ſuum præſentem quidem, ſed nondum agnitum deflente, ac multis cum lacrymis deſiderante, ne tantillum quidem ingemuerit, aut illacrymarit. Ὀφθαλμοὶ δ' ὡσεὶ κέρα ἕστασαν, ἠὲ σίδηρος Ἀτρέμας ἐν βλεφάροισι, δόλῳ δ' ὅγε δάκρυα κεῦθε. Horat. Od. v. lib. 3. - *& uirilem Toruus humi poſuiſſe uultum. Lacrymas* tum gaudium, tum dolor, & luctus exprimit. gaudium, ut ὀδυσσ. π. Ὣς ἄρα φωνήσας υἱὸν κύσε, κὰδ δὲ παρειῶν Δάκρυον ἧκε χαμᾶζε. & ὀδυσσ. ψ. Penelopa Vlyſſem agnoſcens. Δακρύσασα δ' ἔπειτ' ἰθὺς δράμεν, ἀμφὶ δὲ χεῖρας Δειρῇ βάλλ' ὀδυσῆϊ. ibid. Vlyſſes. Ὣς φάτο· τῷ δ' ἔτι μᾶλλον ὑφ' ἵμερον ὦρσε γόοιο. Κλαῖε δ' ἔχων ἄλοχον θυμαρέα κέδν' εἰδυῖαν. Terent. Heautont. *ubi dicimus rediſſe te, & rogare uti ueniret ad te, mulier telam deſerit continuò, & lacrymis opplet os totum ſibi, ut facile ſcires deſiderio id fieri tui.* Idem Adelph. Dem. *oh, lacrumo gaudio.* Virg. lib. 6. Aen. - *alacris palmas utraſque tetendit, Effuſæque genis lacrymæ.* Liuius lib. 5. ann. *Certatim patribus, plebique manare gaudio lacrymæ.* tales fortaſſe ſunt nouarum nuptarum lacrymæ, aut certe fictæ. Catull. in carmin. nupt. *At lubet innuptis ficto te carpere queſtu.* Idem de coma Berenices. *Eſt'ne nouis nuptis odio Venus? an'ne parentum Fruſtrantur falſis gaudia lacrymulis?* exemplum lacrymarum ab ægritudine, aut dolore corporis expreſſarum extat apud Hom. ἰλ. β. ubi de Therſite loquitur ab Vlyſſe percuſſo. ὁ δ' ἰδνώθη, θαλερὸν δέ οἱ ἔκπεσε δάκρυ. & ὀδυσσ. δ. Οὐδ' ἄρα Νέστορος υἱὸς ἀδακρύτω ἔχεν ὄσσε· Μνήσατο γὰρ κατὰ θυμὸν ἀμύμονος Ἀντιλόχοιο. Τόν ῥ' Ἠοῦς ἔκτεινε φαεινῆς ἀγλαὸς υἱός. Terent. Heaut. *lacrymas excuſſit mihi.* Cæſ. lib. 1. de bell. Gall. *Diuitiacus multis cum lacrymis Cæſarem complexus obſecrare cœpit ne quid grauius in fratrem ſtatueret.* Menelaus apud Eurip. in Helena, ait dici, eſſe uiri generoſi lacrymas in rebus aduerſis fundere. Καίτοι λέγουσιν, ὡς πρὸς ἀνδρὸς εὐγενοῦς Ἐν ξυμφοραῖσι δάκρυ' ἀπ' ὀφθαλμῶν βαλεῖν. *Sudor obortus* ſine fatigatione, aut labore corporis, animi ægritudinem, aut moleſtiam ſignificat. Homer. ὀδυσσ. υ. Ἴδιον, ὡς ἐνόησα· δεδάκρυνται δέ μοι ὄσσε. Apollon. lib. α. ἀργοναυτ. Ὣς φάτο· τῷ δ' ἀΐοντι κατὰ κροτάφων ἅλις ἱδρὼς Κήκιεν. Hor. ſaty. ix. lib. 1. - *cum ſudor ad imos Manaret talos.* M. Tull. epiſt. ad Appiū Pulch. lib. 3. *Vides ſudare me, iamdudum laborantem, quomodo ea tuear, quæ mihi tuenda ſunt, & te non offendam.* Idem lib. 3. acc. ex epiſtola Timarch. *fac ſciant improbitatem aratorum. ipſi ſudabunt, ſi Dij uolent.* Pallor non naturalis, & repentinus ſignificat aliquam animi perturbationem, & maxime metum. Sappho. χλωρὴ ὕπαι δέους. Homer. ὀδυσσ. χ. Ὣς φάτο· τοὺς δ' ἄρα πάντας ὑπὸ χλωρὸν δέος εἷλεν. ὀδ. φ. Μνηστῆρσιν δ' ἄρ' ἄχος γένετο μέγα, πᾶσι δ' ἄρα χρὼς Ἐτράπετο. Cic. lib. 1. acc. *Iſti color immutatus eſt: uultus, oratio, mens denique excidit.* Idem in Cluentiana. *timor eius, perturbatio, ſuſpenſus, incertusq; uultus, crebra coloris mutatio, quæ erant antea ſuſpicioſa, hæc aperta, ac manifeſta faciebant.* Hom. ἰλ. ν. Ἔνθ' ὅγε δειλὸς ἀνὴρ, ὅς τ' ἄλκιμος, ἐξεφαάνθη. Τοῦ μὲν γάρ τε κακοῦ τρέπεται χρὼς ἄλλυδις ἄλλῃ, &c. Hor. epiſt. 1. huius li. *Nil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa.* Idem epiſt. III. eiuſd. *Pindarici fontis qui non expalluit hauſtus*, id eſt, qui non extimuit. *Capilli arrecti* etiam metum ſignificant. ἰλ. ω. Ὀρθαὶ δὲ τρίχες ἔσταν ἐνὶ γναμπτοῖσι μέλεσσι. Virg. Aen. II. & III. *Obſtupui, ſteteruntq; comæ, & uox faucibus hæſit.* Plato in Ióne. ὀρθαὶ αἱ τρίχες ἵστανται ὑπὸ τοῦ φόβου. *Manum ad os apponere* ſignificat aliquid dici, quod is, qui dicat, ab alijs exaudiri nolit. Cæl. ad Cic. lib. 8. *At Domitius, cum manus ad os appoſuit. Cordis latratus* ſignificat iram efferueſcentem. ὀδ. υ. de Vlyſſe iamiam interitum procis meditante. κραδίη δέ οἱ ἔνδον ὑλάκτει. Nam cor iræ ſedes eſt, ut alibi annotauimus. *Femoris percuſſio*, index doloris. Hom. ἰλ. π. αὐτὰρ Ἀχιλλεὺς Μηρὼ πληξάμενος Πατροκλῆα προσέειπεν. & ὀδυσσ. ν. Ὤιμωξεν δ' ἄρ' ἔπειτα, καὶ ὣ πεπλήγετο μηρὼ Χερσὶ καταπρηνέσσι. & ἰλ. μ. Δή ῥα

τότ'

τότ' ᾤμωξέν τε, καὶ ὣ πεπλήγετο μηρὼ Αἴσιος ὑρτακίδης. Plaut. in Milite glor. *digitis rationem computat, feriens femur dexterum.* Idem in Trucul. *hoc uide. dentibus frendit: icit femur.* licet huc etiam aſcribere illud M. Tull. in Bruto, quod ſupra produximus, *frons non percuſſa, non femur.* Idem Tuſc. III. *muliebres lacerationes genarum, pectoris, feminum, capitis percuſſio. Inflare buccas*, quod Græci dicunt τὰς γνάθους φυσᾶν eſt iraſcentis. Hor. ſaty. I. lib. I. *Quid cauſæ eſt, meritò quin illis Iupiter ambas Iratus buccas inflet?* uidetur eſſe & inſoleſcentis, ut apud Demoſth. γνάθους φυσῶν. *Mordere labra*, minantis Hom. ὀδυσ. α. & υ. οἱ δ' ἄρα πάντες ὀδὰξ ἐν χείλεσι φῦντες. idem ſignificat interdum *caput mouere*, ut ſuprà diximus. *Ridere labris* ſignificat riſum ſimulatum, ut ἰλ. ο. ἡδ' ἐγέλασσε Χείλεσι. Tale eſt illud de Vlyſſe. ὀδυσ. υ. μείδησε δὲ θυμῷ Σαρδόνιον μάλα τοῖον. & ὀδυσ. σ. de Penelopa. Ἀχρεῖον δ' ἐγέλασσεν, ἔπος τ' ἔφατο. Dentiū crepitu, & ſtridore metus arguitur. Hom. ἰλ. ν. πάταγος δέ τε γίνετ' ὀδόντων. M. Tull. Tuſcul. IIII. *ex quo fit, ut terrorē pallor, & tremor, & dentiū crepitus conſequatur. Manus tollere* geſtus uel admirantium, uel lætantium, uel precantium. M. Túll. in Lucullo. *Hortenſius autem uehementer admirans, quod quidem perpetuò Lucullo loquente fecerat. ut etiam manus ſæpe tolleret*, &c. Idem epiſtol. ad Cæſ. lib. 7. *ſuſtulimus manus ego & Balbus: tanta fuit opportunitas, ut illud neſcio quid, non fortuitum, ſed diuinum uideretur.* Catull. de quodam, & Caluo. *admirans ait hæc, manusque tollens, Dij magni, ſalicippium diſertum.* T. Liuius lib. 24. *Ad quam uocem cum clamor ingenti alacritate ſublatus eſſet, ac nunc complexi inter ſe, gratulantesq;, nunc manus ad cælum tollentes, bona omnia populo Rom. Gracchoq; ipſi precarentur*, &c. Hor. ſat. v. lib. 2. *Importunus amat laudari, donec, ohe iam, Ad cælum manibus ſublatis, dixerit.* Hom. ὀδυσ. σ. Χεῖρας ἀνασχόμενοι γέλῳ ἔκθανον. *Pectoris percuſſio* ſeipſum reprimentis geſtus eſt. Homer. ὀδυσ. υ. Στῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνίπαπε μύθῳ. eſt & dolentis, ægreq; aliquid ferentis. Hom. ἰλ. σ. de ancillis Achillis, audito de nece Patrocli nuncio, exanimatis, ἐκ δὲ θύραζε Ἔδραμον ἀμφ' Ἀχιλῆα δαΐφρονα, χερσὶ δὲ πᾶσαι Στήθεα πεπλήγοντο. Plaut. in Mil. glor. *cogitans pectus digitis pultat, cor credo euocaturus foras. Soluta genua* metum, & perturbationem animi ſignificant. ὀδυσ. δ. Ὣς φάτο, τῆς δ' αὐτοῦ λύτο γούνατα, καὶ φίλον ἦτορ. Δὴν δέ μιν ἀμφασίη ἐπέων λάβε, τὼ δέ οἱ ὄσσε Δακρυόφιν πλῆσθεν, θαλερὴ δέ οἱ ἔκπεσε φωνή. in hoc exemplo multa concurrunt externati animi indicia, genua ſoluta, linguæ ſtupor, & ſilentium, oculi lacrymis oppleti, uox intercluſa. & ὀδυσ. ω. Ὣς φάτο, τοῦ δ' αὐτοῦ λύτο γούνατα, καὶ φίλον ἦτορ, Σήματ' ἀναγνόντος, τά οἱ ἔμπεδα πέφραδ' ὀδυσσεύς. omitto quòd ſcriptores per genuum firmitatem, aut uiriditatem, ætatem integram, & corporis uires ſignificant, ut annot. ad Od. XIII. epod. Supplices tangebant eorum genua, quibus ſupplicabant. ὀδυσ. ν. ubi Vlyſſes Palladi paſtoris ſimilitudinem præ ſe ferēti ſupplicat. σοὶ γὰρ ἔγωγε Εὔχομαι, ὥστε θεῷ, καί σευ φίλα γούναθ' ἱκάνω. & ἰλ. α. de Thetide, Καί ῥα πάροιθ' αὐτοῖο καθέζετο, καὶ λάβε γούνων Σκαιῇ, δεξιτερῇ δ' ἄρ ὑπ' ἀνθερεῶνος ἑλοῦσα. ὀδυσ. δ. Τοὔνεκα νῦν τὰ σὰ γούναθ' ἱκάνομαι, αἴκ' ἐθέλῃσθα. & ἰλ. ω. ἀγχὶ δ' ἄρα στὰς Χερσίν Ἀχιλλῆος λάβε γούνατα, καὶ κύσε χεῖρας. T. Liuius lib. 45. *Summittentemq; ſe ad pedes ſuſtulit, nec attingere genua paſſus.* ex quo γουνᾶσθαι, quod idem ferè ualet, quod ſupplicare. ibid. Καὶ τότε δὴ παρὰ θῖνα θαλάσσης εὐρυπόροιο Ἤϊα πολλὰ θεοὺς γουνούμενος. oſculabantur autem etiam ueteres os, & manus, & ſuperiores inferiorum, & inferiores ſuperiorum, tum in ſalutationibus, tum in gratulationibus. ὀδυσ. ω. Vlyſſes Laërtem patrem oſculatur, Κῦσε δέ μιν περιφὺς ἐπιαλμένος. ibid. Vlyſſes Dolij ſerui dexteram oſculatur. Ὣς ἄρ' ἔφη, Δόλιος δ' ἰθὺς κίε χεῖρε πετάσσας Ἀμφοτέρας· ὀδυσσεὺς δὲ λαβὼν κύσε χεῖρ' ἐπὶ καρπῷ. Plutarch. in Caton. Vtic. ὑποτιθέντων τὰ ἱμάτια τοῖς ποσὶν, ᾗ βαδίζοι, καὶ καταφιλούντων τὰς χεῖρας. Corn. Tacitus de Nerone, *ad genua ipſius aduolui, & dexteram oſculis fatiga-*

re. Vlyſſes Telemachum filium oſculatur, ὀδυσσ.π. Ὣς ἄρα φωνήσας υἱὸν κύσε. Eumeneus & Dolius Vlyſſis ſerui, caput & humeros domini oſculantur: & item Vlyſſes illorum. ὀδυσσ.φ. καὶ κύνεον ἀγαπαζόμενοι κεφαλήν τε, καὶ ὤμους· Ὣς δ' αὔτως ὀδυσσεὺς κεφαλὰς, καὶ χεῖρας ἔκυσε. Etiam manus tangebãt. Patercul. *ſalutationis noua quædam exultatio, & manum contingendi cupiditas.* Virg. Aen. lib. 7. *Pars mihi pacis erit, dextram tetigiſſe tyranni.* Pedibus terram percutere, uim doloris ſignificat. ὀδυσσ.σ. de Iro, σὺν δ' ἤλασ' ὀδόντας λακτίζων ποσὶ γαῖαν. Idem ferè pedem ſupplodere, niſi fortè geſtus eſt indignantis, & grauiter ferentis. Cic. Bruto, *nulla pedum ſupploſio.* Idem lib. 1. de orat. ad Q. frat. *Quid multa? pedem nemo illo in iudicio ſupploſit. Trahere pedibus,* indignis modis accipere, & contumelioſè tractare. Hom. ἰλ.α. Ῥίψε ποδὸς τεταγὼν ἀπὸ βηλοῦ θεσπεσίοιο. & ὀδυσσ.σ. Εἷλκε δι' ἐκ προθύροιο λαβὼν ποδὸς, ὄφρ' ἵκετ' αὐλὴν, Αἰθούσης τε θύρας. & ὀδυσσ.π. Vlyſſes Telemachum monet, ne, etiam ſi ſe proci pedibus trahant, eius rei pœnas repetat, eo'ue facto commoueatur, ſed potius tacitus ferat. Εἰ δέ μ' ἀτιμήσουσι δόμον κάτα, σὸν δὲ φίλον κῆρ Τετλάτω ἐν στήθεσσι κακῶς πάσχοντος ἐμοῖο, Ἤν περ καὶ διὰ δῶμα ποδῶν ἕλκωσι θύραζε. & ὀδ.σ. Εἶκε γέρον προθύρου, μὴ δὴ τάχα καὶ ποδὸς ἕλκῃ. ſic Virg. de Caco lib. 8. Aen. *-pedibusq; informe cadauer Protrahitur.* Cic. ad Att. lib. 4. *fratrem meum, & te ſi habebo, per me iſta pedibus trahantur. nobis ἐμφιλοσοφῆσαι poſſum.* Idem ad Volumn. lib. 7. epiſt. *Nam de iudicijs quòd quereris, multo laboro minus: trahantur per me pedibus omnes rei.* T. Liuius lib. 34. *hanc uocem Dionyſius ſolebat vſurpare, non equo inſidentem, ſed pedibus tractum tyrannum debere relinquere tyrannidem. Tremor corporis* metum, & ignauiam ſignificat. ὀδυσσ.σ. de Iro cum Vlyſſe certamen ineunte. σάρκες δὲ περιτρομέοντο μέλεσσιν. ibid. de eod. Τῷ ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τρόμος ἤλυθε γυῖα, Horat. Ode XXIII. lib. 1. *Et corde, & genibus tremit.* Hom. ἰλ.ν. Ἔνθ' ὅγε δειλὸς ἀνὴρ, &c. ut ſuprà pag. 156: uerſu. 3. ſed hæc fuerit, (ut ait Thucyd.) ἐκβολὴ λόγου. nunc ad penſum noſtrum reuertamur.

Occupat obſcuri ſpeciem] obtinet, & præ ſe fert ſpeciem hominis ſuam ſententiam, ſuaq; conſilia nimium occultantis, hominis tecti, quem κρυψίνουν appellant Græci.

-trad. lenit. æu.] placidè, quietè, tranquillè ætatem agere.

-inops cup.] cupiditas, quæ nunquam expletur: quæ ſemper deſiderat, ſemper eget.

-mediocriter utilium] qualia ſunt bona fortunæ: quæ (vt ait Terent. Heautont.) *perinde ſunt, ut illius animus, qui ea poſſidet: Qui uti ſcit, ei bona: illi, qui non utitur rectè, mala.*

Virtut. doctr. paret, natura'ne donet] quæſtio eſt à ueteribus ſæpe, & multùm agitata, vtrùm virtus ſit διδακτὸν, id eſt, doctrina cõſtet, nec'ne. Plato in Menone. ἀλλ' ἔγωγε ἐκεῖνο ἂν ἥδιστα, ὅπερ ἠρόμην τὸ πρῶτον, καὶ σκεψαίμην, καὶ ἀκούσαιμι, πότερον ὡς διδακτῷ ὄντι αὐτῷ δεῖ ἐπιχειρεῖν, ἢ ὡς φύσει, ἢ ὥς τινί ποτε τρόπῳ παραγιγνομένης τοῖς ἀνθρώποις τῆς ἀρετῆς. ubi uidetur ad extremum probare, eam neque à natura inſeri, neque doctrina quæri, ſed diuinitus hominibus euenire: idemque diſputat in Protagora. Xenophon uerò contrà ἀπομνημ. α. uidetur ſentire, uirtutem uſu & exercitatione comparari. Iſocrates in oratione κατὰ σοφιστῶν diſertè negat, iuſtitiam, ceteraſque uirtutes doctrina contineri, his uerbis, καὶ μηδεὶς οἰέσθω με λέγειν, ὡς ἔστι δικαιοσύνη διδακτόν. ὅλως μὲν γὰρ οὐδεμίαν ἡγοῦμαι τέχνην τοιαύτην εἶναι, ἥτις τοῖς κακῶς πεφυκόσι πρὸς ἀρετὴν, σωφροσύνην ἢ δικαιοσύνην ἂν ἐμποιήσειεν. & Theognis ait, procreare hominem, & alere, longè facilius eſſe, quàm prudentiam, & bonos mores inſerere: neque quenquam adhuc rationem excogitare potuiſſe, qua ratione eum, qui ſit imprudens, atque improbus,

improbus, prudentem, & probum efficere queat: denique morbos omnes animi insanabiles esse. Theognidis uersus sunt hi, Φῦσαι, καὶ θρέψαι ῥᾷον βροτὸν, ἢ φρένας ἐσθλὰς Ἐνθέμεν, οὐδείς πω τοῦτο γ' ἐπεφράσατο, Ὅππως σώφρον' ἔθηκε τὸν ἄφρονα, καὶ κακὸν ἐσθλόν. Εἰ δ' Ἀσκληπιάδαις τοῦτό γ' ἔδωκε θεὸς, Ἰᾶσθαι κακότητα, καὶ ἀτηρὰς φρένας ἀνδρῶν, Πολλοὺς ἂν μισθοὺς, καὶ μεγάλους ἔφερον. M. Tull. in epist. quadam ad Att. lib. x. uidetur sentire, uirtutem doctrina, & ratione parari, his uerbis, quanquam locus est aliquantum corruptus. *Quòd si adhuc nullum est, esse tamen potest aut* ἀρετὴ *non est* διδακτὸν, *quod mihi persuaderi non potest.* Idē in Partit. orator. hanc quęstionem trimembrem facit, cum ab Horatio fiat bimembris. sic enim M. Tull. *quo nam pacto uirtus pariatur, natura'ne, an ratione, an vsu.* Idem pro Archia poëta ait *sæpius ad laudem, atque uirtutem, naturam sine doctrina, quàm sine natura ualuisse doctrinam.* Aristoteles in lib. de moribus ad Nicom. uult virtutes eas, quæ ad mores pertinent, à doctrina, & vsu perfici, à natura inchoatas. Pindarus naturam, & id, quod natura ualet, arti, ac doctrinæ, uirtutibusq; doctrina partis semper anteponit. non longè abiero. Olymp. carm. nono, Τὸ δὲ φυᾷ (inquit) κράτιστον ἅπαν. πολλοὶ δὲ διδακταῖς ἀνθρώπων ἀρεταῖς κλέος ὤρουσαν ἑλέσθαι. Idem undecimo ait, id, quod natura nobis est insitum, nihilo facilius commutari posse, quàm leonis, aut vulpis ingenium mutari solet. sic Pind. τὸ γὰρ ἐμφυὲς, οὔτ' αἴθων ἀλώπηξ, οὔτ' ἐρίβρομοι λέοντες διαλλάξαντο ἦθος. Idem Nem. tertio carm. demonstrat, eum, qui arte, ac doctrina sola nitatur, in utranque partem uacillare, ac titubare: eum uerò, qui naturæ bono fretus sit, recteq; sentiat natura, certo semper in loco consistere. συγγενεῖ δέ τις εὐδοξίᾳ μέγα βρίθει· ὃς δὲ δίδακτ' ἔχει, ψεφεννὸς ἀνὴρ, ἄλλοτε ἄλλα πνέων οὔποτ' ἀτρεκεῖ κατέβα ποδί· μυρίαν δ' ἀρεταῖν ἀτελεῖ νόῳ γεύεται.

- quid te tibi reddat amicum] sibi amicum eum intellige, non, qui sit φίλαυτος (est enim hoc nomen odiosum, & in uitio locum habet, nisi ita accipias, vt eleganter explicat Aristoteles lib. nono de moribus ad Nicom. pro eo, qui optimam sui partem, id est, mentem colit) sed qui suauiter, & iucundè uiuat, qui sibi faciat benè, qui denique non imitetur senem illum Terentianum seipsum excruciantem: qualis est auarus, vtpote qui bonis quæsitis vti frui non audeat, sed ijs parcat, tanquam sacris. sic saty. 11. lib. 1. - *hic uix credere possis. Quàm sibi non sit amicus.*

- tranquillet] tranquillum efficiat. quo uerbo utitur M. Tull. lib. 1. de Finibus, *quæ* [iustitia] *non modò nunquam nocet cuiquam, sed contrà semper alit aliquid tùm ui sua, atque natura, quod tranquillet animos, tùm spe nihil earum rerum defuturum, quas natura deprauata desideret*, &c. idem Topic. *perorationis effectus hic debet esse, ut aut perturbentur animi, aut tranquillentur.* Corn. Nepos in uita Attici, *Tranquillatis autem rebus Ro. remigrauit Romam*, &c. Plautus Captiuis, *Ille demum antiquis est adolescens moribus, Qui nunquam uultum tranquillauit gratijs.*

- honos, an dulce lucellum] imperia, & magistratus, an amplificatio rei familiaris, negociatio, mercatura. de honore, & honoris studio audi Xenophontē in Hierone, καὶ γάρ μοι δοκεῖ, ὦ Ἱέρων, τούτῳ διαφέρειν ἄνθρωπος τῶν ἄλλων ζώων τῷ τιμῆς ὀρέγεσθαι. ἐπεὶ σιτίοις τε, καὶ ποτοῖς, καὶ ὕπνοις, καὶ ἀφροδισίοις πάντα ὁμοίως ἥδεσθαι ἔοικε τὰ ζῶα· ἡ δὲ φιλοτιμία οὔτ' ἐν τοῖς ἀλόγοις ζώοις ἐμφύεται, οὔτ' ἐν ἅπασιν ἀνθρώποις. Οἷς δ' ἂν ἐμφυῇ τιμῆς τε, καὶ ἐπαίνου ἔρως, οὗτοι εἰσὶν ἤδη οἱ πλεῖστον τῶν βοσκημάτων διαφέροντες, ἄνδρες δὲ, καὶ οὐκέτι ἄνθρωποι μόνον νομιζόμενοι. ὥστε ἐμοὶ μὲν εἰκότως δοκεῖτε ταῦτα πάντα ὑπομένειν, ἃ φέρετε ἐν τυραννίδι, ἐπείπερ τιμᾶσθε διαφερόντως τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. καὶ γὰρ οὐδεμία ἀνθρωπίνη ἡδονὴ τοῦ θείου ἐγγυτέρω δοκεῖ εἶναι, ἢ ἡ περὶ τὰς τιμὰς εὐφροσύνη. id est, *Nam mihi uidetur homo, ô Hiero, reli-*

quis

quis animantibus eo præstare, quòd honorem expetit. quandoquidem cibo, & potione, & somno, & rebus Venereis omnes animantes uidentur æquè delectari. Honoris autem cupiditas neque in animalibus rationis expertibus innascitur, neque in omnibus hominibus. In quibus uerò honoris, & laudis amor fuerit innatus, hi iam plurimum à pecudibus differunt, uiriq; & non iam homines habendi sunt. Quare hæc omnia, quæ in tyrannide sustinetis, ac toleratis, meritò mihi perferre uidemini. Etenim nulla uoluptas humana ad mentem diuinam propius accedit, quàm ea, quæ in honore uersatur, iucunditas. de lucro multa quidem dici possunt, quamobrem probabile sit, dulce ab Horatio dictum esse. sed hominis sit ocio lectorum abutentis longum esse in re aperta. hoc tantum dicam, lucrum à Græcis κέρδος appellatum, quasi κέαρ ἦδον, id est, cor delectans. notum illud, *lucri bonus odor ex re qualibet*. Grauiter autem, & præclarè Aegio ille apud Plaut. Capt. *Non ego lucrum omne esse utile homini existimo. Scio ego multos iam lucrum luculentos homines reddidit. Est etiam ubi profectò damnum præstet facere, quàm lucrum.* nefarium illud Τοῦ μὲν δικαίου τὴν δόκησιν ἄρνυσο· Τὰ δ' ἔργα τοῦ πᾶν δρῶντος, ἔνθα κερδανεῖς, id est, *uiri quidem iusti opinionem comparato: facta autem hominis omnia facientis, ubi quæstum facies.* cui consentaneum illud Sophoclis, Τὸ κέρδος ἡδὺ, κἂν ἀπὸ ψευδοῦς ᾖ, id est, *dulce lucrum est, etiam si ex mendacio proficiscatur.* lucellum igitur fortassis appellauit dulce, quia lucro omnes ferè capiuntur, ut testatur idem his uerbis, Ὡς οὐδὲν ἀτεχνῶς ὑγιές ἐστιν οὐδενὸς Ἀλλ' εἰσὶ τοῦ κέρδους ἅπαντες ἥττονες.

– fallentis semita uitæ] uita ab aulis principum, à forensi strepitu, ab aura populari remota. uitæ degendæ ratio obscura. uita fallens, idem quod uita latens, obscura, incognita, ignorata. notum illud λάθε βιώσας. sup. annot. ad epist. ad Scæuam.

– sentire] cogitare seu iudicare potius, uel existimare.

– precari] εὔχεσθαι, optare. sic Catull. ad Furium. *Et sestertia, quæ soles precari Centum, desine, nam sat es beatus.* Nam εὐχαὶ apud Græcos & preces, & optata significant. & εὐχῆς ἄξια res, quæ optari potius, quàm sperari possunt. & εὐχαῖς ὅμοια, apud Platonem.

– ut mihi uiuam] non potentioribus. id est, ut meo modo, meoq; arbitratu uiuam, non potentiorum.

– prouisæ frugis in annum] prouisæ in annum, non in multos annos. dixit enim suprà Od. XI. lib. I. – *& spatio breui Spem longam reseces.* sic autẽ loquitur Cæs. lib. I. de bell. ciuili, *Multum erat frumentum prouisum, & conuectum superioribus temporibus.* & Horat. de arte poët. *Verbaq; prouisam rem non inuita sequentur.*

– neu fluitem dubiæ spe pendulus horæ] id est, ne ue pendeam à bonis incertis, ac speratis, sed potius fruar præsentibus, ac paratis: uel ne ue pendeam à futuris, sed potius præsenti uitæ iucunditate fruar, ac potiar.

– qui donat, & aufert] Græci poëtæ Deos appellant δωτῆρας ἐάων.

– æquum anim.] animum æquabilem, moderatum, & præsentibus contentum, animi æquitatem. uide annotata ad Od. III. lib. 2. quibus adde aliud exemplum ex M. Tull. pro Marcello, *hic tu modum tuæ uitæ non salute Reip. sed æquitate animi definies?*

AD

AD C. CILNIVM MAECENATEM. 3.

Prisco si credis, Mæcenas docte, Cratino:
Nulla placere diu, nec uiuere carmina possunt,
Quæ scribuntur aquæ potoribus: ut malè sanos,
Adscripsit Liber Satyris, Faunisq́ poëtas.
Vina ferè dulces oluerunt manè camœnæ:
Laudibus arguitur uini uinosus Homerus.
Ennius ipse pater nunquam, nisi potus, ad arma
Prosiluit dicenda: forum, putealq́ Libonis
Mandabo siccis: adimam cantare seueris.
Hoc simul edixit, non cessauere poëtæ
Nocturno certare mero: putere diurno.
Quid? si quis uultu toruo ferus, & pede nudo,
Exiguæq́ togæ simulet textore Catonem:
Virtutem'ne repræsentet, moresq́ Catonis?
Rupit Hyarbitam Timagenis æmula lingua:
Dum studet urbanus, tenditq́ disertus haberi.
Decipit exemplar uitijs imitabile. quòd si
Pallerem casu, biberent exangue cuminum.
O imitatores seruum pecus, ut mihi sæpe
Bilem, sæpe iocum uestri mouere tumultus.
Libera per uacuum posui uestigia princeps:
Non aliena meo pressi pede. qui sibi fidet
Dux, reget examen. Parios ego primus Iambos
Ostendi Latio, numeros, animosq́ secutus
Archilochi, non res, & agentia uerba Lycamben.
Ac ne me folijs ideo breuioribus ornes,
Quòd timui mutare modos, & carminis artem:
Tẽperat Archilochi Musã pede mascula Sappho:
Temperat Alcæus: sed rebus, & ordine dispar
Nec socerum quærit, quem uersibus oblinat atris:
Nec sponsæ laqueum famoso carmine nectit.
Hunc ego non alio dictum prius ore, Latinus
Vulgaui fidicen. iuuat immemorata ferentem
Ingenuis oculisq́ legi, manibusq́ teneri.
Scire uelis, mea cur ingratus opuscula lector
Laudet, ametq́ domi: premat extra limẽ iniquus:

COMMENTARII.

Cratino] poëtæ comico, de quo saty. IIII. lib. I. *Eupolis, atque Cratinus, Aristophanesq́; poëtæ,* &c.

- aquæ potoribus] ὑδροπόταις, qui se uino abstinent, ὕδωρ πίνουσι.

- ut malè sanos] tanquàm insanos, aut parum sanos.

Ascripsit liber Satyris, &c.] retulit in numerum Satyrorum, & Faunorum poëtas uinosos, ut diuinos, & furiosos. *ascripsit* autem habẽt duo cod. Vatic. Iann. Faër. Torn. quos secutus sum.

Laudibus arguitur uini, &c.] id est, crebræ apud Homerum uini laudes, eum fuisse uinosum indicant. *arguitur uinosus*, id est, declaratur fuisse uinosus. vinum laudat Homerus sub persona Hecubæ, ἰλ. ζ. Ἀνδρὶ δὲ κεκμηῶτι μένος μέγα οἶνος ἀέξει. mox sub Hectoris persona uituperat. Μή μοι οἶνον ἄειρε μελίφρονα πότνια μῆτερ, Μή μ' ἀπογυιώσῃς, μένεος δ', ἀλκῆς τε λάθωμαι. quanquam respõderi potest ab Hectore uinum uituperari non simpliciter, sed eo tempore, cum hostis à mœnibus arcendus est. Poëta quidem ipse quandocunque aliena persona posita, ex sua loquitur, vinũ semper laudat, nunc αἴθοπα, nunc μελίφρονα, nunc μενοεικέα

Non ego ventosæ plebis suffragia uenor
Impensis cœnarum, & tritæ munere vestis.
Non ego nobilium scriptorum auditor, & ultor,
Grammaticas ambire tribus, & pulpita dignor.
Hinc illæ lacrymæ. spissis indigna theatris
Scripta pudet recitare, & nugis addere pondus,
Si dixi: rides, ait: & Iouis auribus ista
Seruas. fidis enim manare poëtica mella
Te solum, tibi pulcher. ad hæc ego naribus vti
Formido: &, luctantis acuto ne secer ungui,
Displicet iste locus, clamo: & diludia posco.
Ludus enim genuit trepidum certamen, & iram:
Ira truces inimicitias, & funebre bellum.

γοητέα, nunc ἀοιδὸν nominans.

Ennius ipse pater] cur pater? an quia primus poëta Latinus? ut Lucret. lib. I. *Ennius ut noster cecinit, qui primus amœno Detulit ex Helicone perenni fronde coronam Per gentes Italas.* an propter antiquitatem, & ita commune omnium poëtarum ueterum nomen est?

-forum, putealq; Libonis, &c.] siccis hominibus suadebo, ut sese ad causas agendas conferant: ut in foro, tribunalibusq; uersentur.

-puteal Libonis] locum, ubi ius dicebat prætor in foro Romano. uide annotata ad illum locum saty. VI. lib. 2. *– ante secundam Roscius orabat sibi adesses ad puteal cras.*

-mandabo] frequentandum dabo, committam. significat iocans homines siccos, ad poëticam ineptos esse: ad res forenses, iudiciaq; prætoria aptiores. *mandabo forum* autem sic dictum, ut *mandare parteis*, in lib. de arte poët. *– ne forte seniles Mandentur iuueni partes.* ibid. *– malè si mandata loqueris.*

Hoc simul edixit] simul ut hoc edixit Cratinus. *edicere* est clarè, & suo iure, & non sine auctoritate dicere. sic saty. III. lib. 2. *Hic simul accepit patrimoni mille talenta, Edicit piscator uti, pomarius auceps,* &c. Idem epist. ad Aug. lib. 2. *Edicto uetuit, ne quis se præter Apellem Pingeret.*

-non cessau. poëtæ] stultum in hominibus imitandi studium notat, qui præstantium uirorum uitia, non uirtutes imitantur: ut, qui sese optimos poëtas futuros arbitrantur, si, quia Homerum, & Ennium uinosos fuisse traditum est, uinolenti se ad scribendum conferant, aut si, quia poëtas animi quodam impetu concitatos esse oportere aiunt nonnulli Philosophi, iccirco quàm maximè furorem, insaniáq; simulent. qua de re dicemus in epist. de arte poët. ad illum locum. *Ingenium misera quia fortunatius arte Credit, & excludit sanos Helicone poëtas Democritus, bona pars non ungues ponere curat, Non barbam: secreta petit loca, balnea uitat,* &c. M. Tull. in perfecto oratore, *Ego autem* (inquit) *illos ipsos laudo, idq; meritò, quorum se isti imitatores esse dicunt: etsi in eis aliquid desidero: hos uerò minimè, qui nihil illorum, nisi uitium sequuntur, cum à bonis absint longissimè.*

-et pede nudo] Plutarchus in Catone Vticensi. πολλάκις δὲ ἀνυπόδητος, καὶ ἀχίτων εἰς τὸ δημόσιον προῄει μετ᾽ ἄριστον, id est, sæpe autem sine calceis, & sine tunica in publicum prodibat à prandio.

Exiguæq; togæ textore] id est, exigua toga, ut sit μετωνυμία. quemadmodum suprà epist. I. per capillos ab inæquali tonsore decurtatos, capillos inæqualiter tonsos significat. quidam uiri docti affirmant, scriptum esse quodam cod. antiquo *tesquore.* ego eam scripturam nusquam reperi.

Catonem] Vticensem, ut apparet ex Plutarcho.

-repræsentet] repræsentare propriè locum habet in pecunia in diem debita, die præsenti soluenda. & diem promissi repræsentare, est promissum, antè quàm dies

dies aduenerit, uel certè cum aduenerit, exoluere. ex quo *repræsentandi* uerbo utimur pro eo, quod est, rem, quæ abest, præsentem constituere, ut M. Tull. pro Sextio, *erat eo tempore Senatus in æde concordiæ, quod ipsum templum repræsentabat memoriam consulatus mei.* Cæsar lib. 1. de bell. Gall. *Itaque se, quod in longiorem diem collaturus fuisset, repræsentaturum esse.*

Rupit Hyarbit. &c.] id est, dum Hyarbita Timagenis eloquentiam conatur imitari, dirupit sese, scilicet nimium contendendo, & clamando. sic M. Tull. epist. ad Marium lib. 7. *His ego tamen diebus, ludis scenicis, ne fortè uidear tibi non modò beatus, sed nec liber omnino fuisse, dirupi pænè me in iudicio Galli Caninij familiaris tui.* ex quo *dirupti* appellantur. ordo verborum est, lingua Hyarbitæ, æmula Timagenis, rupit Hyarbitam. conuenit autem interdum hoc uerbum in stultos, & indoctos imitatores, cum significare uolumus, eos nunquam eorum, quos ineptè imitantur, præstantiam assecuturos: vt hic, & saty. III. lib. 2. ad extremum, - *cum magis, atque Se magis inflaret, non si te ruperis (inquit) Par eris.* uide quæ ad eum locum annotaui.

- tenditq;] & dum contendit, ut sup. Od. XXIX. lib. 1. *Socraticam & domum mutare loricis Iberis Pollicitus meliora tendis.*

Decipit exemplar, &c.] id est. exemplar, in quo aliqua insunt uitia cum uirtutibus coniuncta, imitatorem plerunque inducit, vt uirtutibus omissis, uitia imitetur.

- biberent exangue cuminum] pallorem meum imitari studentes. exangue appellat, quia pallidum reddit, id est, ueluti exanguem. Diosc. lib. 3. de cumino, τρέπει ἢ καὶ χρῶτα ἐπὶ τὸ ὠχρότερον πινόμενόν τε, καὶ συγχριόμενον, id est, *cumini num immutat colorē, pallidioreq́; efficit, siue bibatur, siue illinatur.* κυμινοπρίστην uocant Græci, id est, *cumini sectorem*, hominē illiberalem, ac præparcū, ὑπερβολικῶς, quòd, cum granum cumini sit minutissimum, insignē parsimoniam præ se ferat, ac declaret is, qui rem tantillam integram impendere, aut dare nolit, sed diuidat. Theocr. εἰδ. I. quod inscribitur ἐργατίναι, Κάλλιον ὦ 'πιμελητὰ φιλάργυρε τὼς φακὸς ἕψειν Μὴ 'πιτάμῃς τὰν χεῖρα κατὰ πρίων τὸ κύμινον. ubi īterpres εἰώθαμεν τοὺς ἄγαν φειδωλοὺς, κυμινοπρίστας καλεῖν. utitur hoc nomine Aristot. lib. 4. de moribus ad Nicom.

O imitatores seruum pecus, &c.] non improbat Horatius imitationem, neque simpliciter reprehendit imitatores. Nam M. Tullius Demosthenem, & Isocratem imitatus est: Virgilius Homerum, Theocritus, Hesiodum: ipse Horatius Alcæum, Pindarum, Sapphonem, Archilocum, Simonidem, Stesichorum, Anacreontem, ceteros. sed eos imitatores insectatur, atque exagitat, qui nimis seruiunt imitationi, nec quicquam audent ab eo, quem sibi proposuerunt imitādum, discedere, &, quod deterrimū est, uitiosissima quæque æmulantur. duo sunt igitur peccata stultorum imitatorum, quæ his duobus nominibus, *seruum pecus*, ut opinor, significantur: vnum, quòd nimis religiosè, &, pœnè dicam, seruiliter imitantur: alterum, quòd ita tardi sunt, & hebetes, & peruersi, ut eorum, quorum similes esse, aut haberi uolunt, uitia pro uirtutibus imitentur: in quo pecudum similes esse, id est, communi sensu, & iudicio carere uidentur. quos item notat M. Tull. lib. 2. de orat. his uerbis, *Tum accedat exercitatio, qua illum, quem antea delegerit, imitando effingat, atque ita exprimat, non ut multos imitatores sæpe cognoui, qui aut ea, quæ facilia sunt, aut etiam illa, quæ insignia ac pœnè uitiosa, consectantur imitando.*

- ut] quàm. sic suprà Od. XXV. lib. 3. - *ut mihi deuio Ripas, & uacuum nemus Mirari libet.*

- iocum] risum. sat. v. lib. 2. *Ne quid tu perdas, neu sis iocus.*

- tumultus] uestri timores exanimes, uestræ conturbationes, & trepidationes

nes. tumultus enim eſt timor multus, vt ait M. Tull. Philipp. VIII. *quid enim eſt aliud tumultus, niſi perturbatio tanta, ut maior timor oriatur? unde etiam nomen ductum eſt tumultus.*

Libera per uacuum,&c.] uacuum dicitur, quod à nemine occupatum eſt. libera autem ueſtigia reſpondent illi, *ſeruum pecus.* gloriatur igitur Horatius, ſe veſtigia in uacuo poſuiſſe, & quidem libera. ſic Propert. lib. 3. *Primus ego ingredior puro de fonte ſacerdos Itala per Graios Orgia ferre choros.* ſic item Lucret. lib. 4. *Auia Pieridum peragro loca nullius antè Trita ſolo, iuuat integros accedere fontes, Atque haurire, iuuatq; nouos decerpere flores, Inſignemq; meo capiti petere inde coronam, Vnde prius nulli uelarunt tempora Muſæ.*

- princeps] primus. vt ſæpe alias.

- reget examen] tralatio ab apibus. qui ſuæ uirtuti (inquit) ſuoq; ingenio confidet, non dubitabit alijs præeſſe: audebit ſe aliorum ducem profiteri. *fidet, reget* in tempore futuro excudendum curaui quattuor cod. veteribus fretus.

Parios ego primus iambos,&c.] en, cur ſe paulo antè dixerit principem, id eſt, primum ueſtigia in uacuo poſuiſſe. non enim negauerit Horatius ſe Græcos imitatum eſſe: ſed ſuo iure gloriari poteſt, ſe primum è Latinis verſus lyricos ſcripſiſſe, quamuis eorum Græci fuerint inuentores. ſic Ode ultima lib. 3. *-dicar ex humili potens Princeps Aeolium carmen ad Italos Deduxiſſe modos.*

Parios] Archilochios. Archilochus enim Parius fuit.

- numeros] ῥυθμὸν, uel metrum. translatè dixit epiſt. II. lib. 2. *Sed ueræ numeroſq;, modoſq; ediſcere uitæ.*

- animoſq;] uim, & acrimoniam: ſpiritus.

- non res, & agentia] id eſt, non materiem, & uerba ijs ſimilia, quæ Lycamben ad laqueum adegerunt.

Ac ne me folijs] id eſt, ac ne mihi iccircò minorem laudem tribuas, quòd numeros Archilochi, & legem carminis immutare non ſum auſus, ego iambos Archilochi, quanuis nulla ex parte à me immutatos, carmine Sapphico tamen, & Alcaico temperaui. nonnulli aiunt, Sapphonem quoque, & Alcæum ſcripſiſſe iambicos uerſus, ſed Archilochi uerſibus moderatiores.

- maſcula] uel ingenio uirili, animoq; maſculo: uel quòd ita puellas amaret, ut ſolent uiri, quòdq; cum eis tanquam mas, rem haberet.

- Temp. Arch. Muſ. pede maſcula Sappho,&c.] id eſt, Sapphica carmina, quæ ſcripſi ad exemplum Sapphonis, & Alcaica, quæ ad Alcæi, temperãt Archilochi iambos nimis acres, & contumelioſos.

- ſed reb. & ord. diſp. Nec ſoc. q.] ordo eſt. ſed Archilochus apud me rebus, & ordine diſſimilis Archilocho illi, qui ſocerum ad ſuſpendium adegit, non quærit ſocerum, &c.

Nec ſocerum quærit, &c.] de Archilocho ſup. ad Od. VI. epod. Pindarus εἰδ. β. πυθ. Archilocho ſuam maledicentiam nocuiſſe oſtendit his uerbis, ἐμὲ δὲ χρεὼν φεύγειν δάκος ἄδικον, κακαγορίαν. εἶδον γὰρ ἑκὰς ἐὼν τὰ πόλλ' ἐν ἀμαχανίᾳ ψογερὸν Ἀρχίλοχον. Interpunctio uitioſa hunc locum obſcurabat: quam ego ſuſtuli, & nomen *diſpar* ad Archilochum refero, ut ſit hæc ſententia. Archilochus, quẽ ego meis uerſibus exprimo, diſſimilis illi Archilocho, cuius uerſus acerbiſſimi, & atrociſſimi ſunt, neque ſocerum quærit, &c.

- oblinat] dedécoret, infamem reddat, ignominia afficiat.

Hunc] Archilochum: non, ut alij, Alcæum.

- non alio] non ab alio Latino Latinè expreſſum.

- fidicen] ego poëta Lyricus Latinus. ut Od. III. lib. 4. *Quòd monſtror digito præ-*

præthereuntium Romanæ fidicen Lyræ. Latinus autem habent omnes cod.ant.

-iuuat immem. fer.] iuuat me,dum immemorata profero, legi oculis ingenuorum, & manibus teneri. cum in uulgatis omnibus legeretur *ingenijs*, ego auctoritatem duorum lib. Vatic. & Iann. Faër. Torn. secutus *ingenuis* excudendum curaui.

-premat extra limen] foris autem vituperet,uel dissimulet se eorum lectione delectari.

-iniquus] inimicus,infensus, maleuolus.

Non ego vent. plebis, &c.] Solebant indocti poëtæ, & ijdem locupletes cœnis sumptuosis,muneribus,fideiussionibus, promissis imperitæ multitudinis assensum, atque approbationem emere, ut Horat. & hic, & in epist. ad Pisones ostendit his uerbis. *Si uerò est,unctum qui rectè ponere possit, Et spondere leui pro paupere,&c.*

-ventosæ] mobilis.T.Liuius lib. 42. *quosdam uentosum ingenium præcipites ad omnia nouanda agebat*. sup. epist. ad Celsum, *Romæ Tibur amem ventosus, Tibure Romam.*

Impensis cœnarum] cœnis sumtuosis,& opiparis.

-& tritæ munere vestis] sic Pers. saty. 1. -*scis comitem horridulum trita donare lacerna*.tritam uestem intellige,non nouam.

-nobilium scriptorum auditor] criticus, qui audio scripta nobilium poëtarum.

-& vltor] & qui eis uicissim mea recito. sic enim eos ulciscor: uel qui castigo,& corrigo.utraque explicatio probabilis est.

Grammaticas ambire tribus] prensare Grammaticos,ut mihi suffragentur, seu potius,ut meos libros suis discipulis ediscendos proponant.

Hinc illæ lacrymæ] prouerbium notissimum ex Andria Terent. utitur M. Tull.in orat. pro Cælio. *hinc illæ lacrymæ nimirum,& hæc causa est horum omnium scelerum,atque criminum.*

-spissis indigna theatris, &c.] si dixi(inquit) scripta mea uideri mihi frequenti hominum conuentu,& corona non esse digna,ideoq; me pudore ingenuo, ne ea recitem,nugasq; magni æstimem, deterreri, rides Horati,ait aliquis.

-nugis addere pondus] nugas uenditare,& ostentare. in lib. de arte poët. -*nugæq; canoræ*.

-rides.] εἰρωνεύῃ. dissimulatione uteris.

Iouis] Augusti. ista uni Augusto vis recitare: tua scripta uis ab uno Augusto legi,atque audiri.

-fidis enim manare] confidis te uersus edere quouis melle dulciores. *manare mella*, genus loquendi rariusculum: usitatius illud de arte poët. *Omne superuacuum pleno de pectore manat*. simile huic illud.ibid. -*stillabit Ex oculis rorem*.

-tibi pulcher] tuo iudicio bonus poëta:uel te unum delectare,tibiq; uni placere studens,de alijs non laborans.

-ad hæc] ad ea,quæ mihi ab illo dicta sunt.

-naribus vti Formido] ego non audeo inflexis naribus ea,quæ ille mecum loquitur, irridere. *narium inflexio* irridentium gestus est.ut saty.III.lib.I.*minus aptus acutis Naribus horum hominum*.sat.VI.eiusd.- *naso suspendis adunco Ignotos*. & saty. VIII. lib. 2. *Balatro suspendens omnia naso*.Pers.- *nimis uncis Naribus indulges*.μυκτηρίζειν dicunt Græci.

-& luctantis acuto, &c.] & ne ille,qui mecum pugnat, me unguibus laceret, clamo,locum istum mihi displicere, uidelicet theatrum.

-&

- & diludia poſco] Porphirio ſcribit id temporis ſpatium, quod tribui ſolebat gladiatoribus ad certaminis intermiſſionem, ut intra dies quinque pugnarent, diludia appellari.

- trepidum] in quo trepidant ij, qui certamen ineunt. eiuſdem generis eſt illud *Pallida mors*, & ſimilia.

Ira truces, &c.] ut ſuprà Od. XVI. lib. I. *Iræ Thyeſten exitio graui Strauere, & altis urbibus ultimæ Stetere cauſæ, cur perirent Funditus*, &c.

AD LIBRVM SVVM.

VERTVMNVM, *Ianumq́ue, liber ſpectare uideris:*
Scilicet vt proſtes Soſiorum pumice mundus.
Odiſti claueis, & grata ſigilla pudico:
Paucis oſtendi gemis: & communia laudas,
Non ita nutritus. fuge, quò diſcedere geſtis.
Non erit emiſſo reditus tibi. quid miſer egi?
Quid uolui? dices: ubi quis te læſerit. & ſcis
In breue te cogi, cum plenus languet amator.
Quòd ſi non odio peccantis deſipit augur:
Carus eris Romæ, donec te deſerat ætas.
Contrectatus ubi omnibus ſordeſcere vulgi
Cœperis: aut tineas paſces taciturnus inerteis:
Aut fugies Vticam: aut uinctus mitteris Ilerdam.
Ridebit monitor non exauditus: vt ille,
Qui malè parentem in rupeis protruſit aſellum
Iratus. quis enim inuitum ſeruare laboret?
Hoc quoque te manet, vt pueros elementa docentẽ
Occupet extremis in uicis balba ſenectus.
Cum tibi ſol tepidus plures admouerit aures:
Me libertino natum patre, & in tenui re
Maiores pennas nido extendiſſe loquêris:
Vt, quantum generi demas, virtutibus addas.
Me primis urbis belli placuiſſe, domiq́ue:
Corporis exigui, præcanum, ſolibus aptum,
Iraſci celerem, tamen vt placabilis eſſem.
Fortè meum ſiquis te percontabitur æuum:
Me quater undenos ſciat impleuiſſe decembreis,
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

COMMENTARII.

Vertumnum] Deum, qui præeſt rebus contrahendis, ac permutãdis, uel ab amne uerſo dictũ, uel ab eo, quòd anni uertentis poma percipiat. de quo Prop. lib. 4. *Quid mirare meas tot in uno corpore formas? Accipe Vertũni ſigna paterna Dei. Tuſcus ego, Tuſcis orior: nec pænitet inter Prælia Volſcinos deſeruiſſe focos: Nec me turba iuuat, nec tẽplo lætor eburno. Romanum ſatis eſt poſſe uidere forum.* cetera lege apud Propert. Proptereà autẽ, quòd hic Deus ad omnes figuras, ac formas opportunus erat, credebatur etiam mentes hominum immutare, ac uariè afficere. itaque mobili ingenio, & inconſtantes homines *iratis Vertumnis natos* dicebant, ut Hor. ſaty. VII. lib. 2. *Vertumnis, quotquot ſunt, natus iniquis.*

Ianúmq;] Iani templum, cui proximæ erant librariorum columnæ.

-proſtes] uenalis exponaris. à quo uerbo *proſtibulum*. & mulier *proſtibula*.

Soſiorum pumice mundus] id eſt, librariorum pumice expolitus. So-

ſij librarij ſcriptores fuerunt, de quibus & lib. de arte poët. *Hic meret æra liber Soſiis.* ſolebant enim et ueteres illi libros pellibus tegere, & pelles pumice expolire, atque exæquare. Catull. ad Varum. - *chartæ regiæ, noui libri, Noui umbilici, lora rubra, membrana Deſecta, plumbo, & pumice omnia æquata.* idem in primo carm. ad Corn. Nepotem. *Quoi dono lepidum, nouum libellum Arida modò pumice expolitum?* Tibull. lib. 3. eleg. 1. *Lutea ſed niueum inuoluat membrana libellum, Pumex & canas tondeat arte comas.*

Odiſti claues, & grata, &c.] cupis prodire in publicum: non uis domi contineri: odiſti cuſtodiam.

- gemis] ægre fers: lamentaris.

- geſtis] cupis. in epiſt. de arte. - *geſtit paribus colludere.*

- emiſſo] edito. ibid. *Et ſemel emiſſum uolat irreuocabile uerbum.*

Non ita nutritus] non ita educatus, id eſt, nõ eo conſilio à me conſcriptus, ut in manus hominum peruenires. eſt enim perpetua allegoria.

- diſcedere] lib. unus Vat. & Torn. habent *deſcendere.*

- & ſcis In breue te cogi, cum, &c.] ſcis te complicari, & contrahi, cum lector paulo antè tui cupidus, legendo defeſſus eſſe, uel ſcis, te non totum legi, ſcis multa à languido lectore præteriri, ut alij uolunt. ego tamen priorem explicationem puto eſſe probabiliorem. T. Liuius lib. 39. loquens de commentario quodã, quem à Philippo patre acceperat Demetrius, *Erant autem* (inquit) *de rebus ſingulis in breue coactæ cauſæ.*

Quòd ſi non odio, &c.] id eſt, Quòd ſi non odio tui, qui me inuito, & repugnante exire cupis, uaticinor, ac deſipio, tantiſper placebis Romæ, dum nouus eris. noua enim uulgò placere ſolent: vetera non item. licet autem hæc referre ad uerſus ipſos, ſeu potius ad chartas, & membranas, quæ poſteaquàm legentium manibus tractatæ, ſordes contraxerunt, negliguntur, & uel à tineis, & blaptis exeduntur, uel ſalſamentarijs, & pharmacapôlis ad ſuas merces inuoluendas, & integendas uſui ſunt, uel ex eis fiunt opiſtographa epiſtolarum.

– donec te deſerat ætas] quo ad conſenueris. *ætas*, id eſt, iuuenta.

Aut fugies Vticam] aut exulabis, & ex Italico ſolo pellêris. translatio ab animatis, & ratione utentibus ad rem inanimatam.

- aut uinctus mittêris Ilerdam] ſolebant ueteres, epiſtolas in tabulis, ſeu chartis conſcribere, eaſq; alia charta, quæ plerunque erat intus exarata, operire: deinde lino obligare: poſtremò obſignare. eæ autem chartæ, quibus litteræ integebantur, appellabantur opiſtographa, quia à tergo inſcriptæ declarabant ad quẽ mitterentur. Significat igitur homines ex libro ſuo integumenta litterarum facturos. ſciendum eſt autem libros ueterum una tantum ex parte fuiſſe exaratos: iccircoq; uolumina dicebantur, quia in unum conuoluebantur. itaque ex eis opiſtographa facere licebat, quod non item ex noſtris licet.

Ridebit monitor non exaud.] ego, qui te toties fruſtrà promonuerim, ut ne in publicum prodires, ridebo. utitur hoc nomine ſuprà epiſt. ad Loll. 11. *Protinus ut moneam, ſi quid monitoris eges tu.* & de arte poët. – *monitoribus aſper.*

Qui malè parentem] non parentem. prouerbij ſimilitudinem gerit. conuenit autem in eum, qui neque per ſe ſapit, neque alteri benè conſulenti, beneq; præcipienti obtemperat. notum eſt illud Heſiodi. ὅτος μὲν πανάριςος, ὃς αὐτὸς πάντα νοήσει φρασσάμενος, τά τ᾽ ἔπειτα καὶ ἐς τέλος ἦσιν ἀμείνω, &c. quod citat Ariſt. lib. 1. de morib. ad Nicom. T. Liuius uſurpat lib. 32. ut aliàs annotauimus. *protruſit* autem excudendum curaui duorum lib. Vatic. Rain. Card. Iann. Faër. Torn. auctoritatem ſecutus.

-quis enim inuitum seruare laboret?] nam *Inuitum qui seruat, idem facit occidenti.* de arte poet. Terent. tamen Heaut. *Atque hunc difficilem, inuitum seruaret senem.*

Te manet] tibi impendet, tibi euenturum est. ut Od. XXVIII. lib. I.

Cum tibi sol tepidus, &c.] id est, cum hora diei tertia, aut quarta, quo tempore solis calor inualescit, plures habueris auditores. Lucr. lib. 4. *-ut omne Humanum genus est auidum nimis auricularum.*

Me libertino natum patre &] dices me patre libertino natum esse. ut sat. VI. lib. I. *Nunc ad me redeo libertino patre natum.*

-& in tenui re Maiores pennas, &c.] id est, dices me in angusta, & modica re familiari natum, uirtute tamen & ingenij præstantia tenuitatem, & humilitatem generis mei illustrasse, atque extulisse. tractum ab auium pullis, qui paulatim plumis nascentibus nidos suos superant.

Me primis urbis, &c.] sic saty. I. lib. 2. *-tamen me Cum magnis uixisse inuita fatebitur usque Inuidia.*

-belli, domiq;] aduerbia sunt. sic epist. ad August. in extr. *-belli spectata, domiq; Virtus.* M. Tull. in Bruto. *omissis illis diuinis consilijs, quibus sæpe constituta est Imperatorum sapientiâ salus ciuitatis aut belli, aut domi.*

Corporis exigui] saty. III. lib. 2. *-ab imo Ad summum totus moduli bipedalis.*

-præcanum] canum ante tempus. solet autem præmatura canities accidere & iracundis natura, & calamitosis, diuturnoq; animi mærore affectis, quod confirmat Pind. εἰδ. δ. φύονται δὲ καὶ νέοις ἐν ἀνδράσι πολιαὶ θαμὰ καὶ παρὰ τ̕ ἁλικίας ἐοικότα χρόνον.

-solibus aptum] locis apricis gaudentem.

Irasci celerem] ὀξύθυμον, ὀχύχολον, ὀργίλον, irritabilem, iracundum. irasci celerem autem Græcum loquendi genus.

-tamen ut placabilis essem] & facile placantur, & citò desinunt irasci homines iracundi, quod quidem est in eis optimum, ut scribit Arist. lib. 4. de mor. ad Nicom. παύονται δὲ ταχέως, ὃ καὶ βέλτιστον ἔχουσι. & M. Tullius ait lib. I. epist. ad Att. *irritabiles animos esse optimorum sæpe uirorum, & eosdem placabiles, & esse hanc agilitatem, mollitiemq; naturæ plerunque bonitati.* Idem epist. ad Qu. Fratr. lib. I. paulo aliter. *Si implacabiles* (inquit) *sunt iracundiæ, summa est acerbitas: sin autem exorabiles, summa leuitas: quæ tamen (ut in malis) acerbitati anteponenda est.* Hom. ἰλ. ν. ἀλλ᾽ ἀκεώμεθα θᾶσσον, ἀκεσταὶ τοι φρένες ἐσθλῶν. Eurip. Medea. Γυνὴ γὰρ ὀξύθυμος, ὡς δ᾽ αὔτως ἀνὴρ, Ῥᾴων φυλάσσειν, ἢ σιωπηλὸς σοφός, quibus uersibus significat uiros & mulieres iracundos facilius caueri posse, quàm tectos, atque obscuros.

Collegam lepidum quo duxit, &c.] id est, anno ab urbe condita IↃCC XXXIII. cum igitur natus sit Horatius L. Manlio Torquato, & L. Aurelio Cotta coss. ut suprà cognouimus Od. XIII. epod. *Tu uina Torquato moue consule pressa meo:* hi autem consules fuerint ann. ab urbe condita IↃCXXCVII. relinquitur, ut Hor. Qu. Aemilio Lepido, M. Lollio Consulibus, annos quadraginta quattuor expleuerit.

-duxit] coniunctum habuit. neque huius uerbi uis ad sortes est referenda, ut uult Porphyrio. non enim sortibus, sed suffragijs fiebant coss.

EPISTOLARVM LIBER SECVNDVS.

AD AVGVSTVM.

Cum tot sustineas, & tanta negocia solus:
Res Italas armis tuteris: moribus ornes:
Legibus emendes: in publica commoda peccem,
Si longo sermone morer tua tempora Caesar.
Romulus, & Liber pater, & cum Castore Pollux,
Post ingentia facta, deorum in templa recepti,
Dum terras, hominumq; colunt genus: aspera bella
Componunt: agros assignant: oppida condunt,
Plorauere suis non respondere fauorem
Speratum meritis. diram qui contudit hydram:
Notaq; fatali portenta labore subegit:
Comperit inuidiam supremo fine domari.
Vrit enim fulgore suo, qui praegrauat arteis
Infra se positas: extinctus amabitur idem.
Praesenti tibi maturos largimur honores:
Iurandasq; tuum per nomen ponimus aras,
Nil oriturum aliàs, nil ortum tale fatentes.
Sed tuus hic populus sapiens, & iustus, in uno,
Te nostris ducibus, te Graijs anteferendo,
Cetera nequaquam simili ratione, modoq;
Aestimat: & nisi, quae terris semota, suisq;
Temporibus defuncta uidet: fastidit, & odit:
Sic fautor ueterũ, ut tabulas peccare uetanteis,
Quas bis quinque uiri sanxerunt, foedera regum
Vel Gabijs, uel cum rigidis aequata Sabinis,
Pontificum libros, annosa uolumina uatum,
Dictitet Albano Musas in monte locutas.
Si, quia Graecorum sunt antiquissima quaque

COMMENTARII.

-sustineas] sustinere negocium, dictum, ut *sustinere onus*. Sallust. coniur. Catil. *fortè libuit attendere, quae res maximè tanta negocia sustinuisset.*

Romulus, & Liber pater] Augustum cum Libero, Castore, & Polluce, Hercule, Romulo cõparat, ostenditq; melius actum esse cum Augusto, quàm cũ illis, propterea quòd illi post mortem denique diuinos honores ab hominibus sint consecuti, cùm eis uiuis de humano genere optimè meritis non satis magnam gratiã retulissent: Augustus autem uiuus, uidensq; diuinis honoribus à populo Ro. afficiatur: qua in re cùm populi R. sapientiã, ac iustitiam magnopere probet, tùm negat eum ceteris in rebus eandem iu-

Scripta, uel optima: Romani penſentur eadem
Scriptores trutina: non eſt quòd multa loquamur:
Nil intra eſt oleam, nil extrà eſt in nuce duri.
Venimus ad ſummum fortunæ. pingimus, atque
Pſallimus, & luctamur Achiuis doctius unctis.
Si meliora dies, ut uina, poëmata reddit:
Scire uelim, pretiũ chartis quotus arroget annus.
Scriptor ab hinc annos centum qui decidit, inter
Perfectos, ueteresq́; referri debet, an inter
Viles, atque nouos? excludat iurgia finis.
Eſt uetus, atque probus, centum qui perficit annos.
Quid? qui deperijt minor uno menſe, uel anno:
Inter quos referendus erit? ueteres'ne poëtas?
An, quos & præſens, & poſtera reſpuet ætas?
Iſte quidem ueteres inter ponetur honeſtè:
Qui uel menſe breui, uel toto eſt iunior anno.
Vtor permiſſo, caudæq́; pilos ut equinæ
Paulatim uello: & demo unum: demo etiam unum:
Dum cadat eluſus ratione ruentis acerui,
Qui redit ad faſtos, & uirtutem æſtimat annis:
Miraturq́; nihil, niſi quod Libitina ſacrauit.
Ennius & ſapiens, & fortis, & alter Homerus,
Vt critici dicunt, leuiter curare uidetur,
Quò promiſſa cadant, & ſomnia Pythagorea.
Neuius in manibus non eſt: & mentibus hæret
Pœne recens: adeò ſanctum eſt uetus omne poëma.
Ambigitur quoties uter utro ſit prior: aufert
Pacuuius docti famam ſenis: Attius alti:
Dicitur Afrani toga conueniſſe Menandro:
Plautus ad exẽplar Siculi properare Epicharmi:
Vincere Cæcilius grauitate: Terentius arte.
Hos ediſcit: & hos arcto ſtipata theatro
Spectat Roma potens: habet hos, numeratq́; poëtas
Ad noſtrum tempus Liui ſcriptoris ab æuo.
Interdum uulgus rectum uidet: eſt ubi peccat.
Si ueteres ita miratur, laudatq́; poëtas,
Vt nihil anteferat, nihil illis comparet: errat.
Si quædam nimis antiquè, ſi pleraque durè
Dicere credit eos, ignauè multa fatetur:
Et ſapit: & mecum facit: & Ioue iudicat æquo.

dicandi prudentiam adhibere, quippe qui uetera nouis omnibus anteponat nihilq́; magni admodum æſtimet, niſi auctoritatẽ, & dignitatem quandam ætate compararit.

Poſt ingentia facta] poſt res fortiſſimè, & præclariſſimè geſtas..

Dũ terr. hominúmq; col. gen.] dum uiuunt, & uerſantur cũ hominibus.

– plorauere] queſti sũt, ingemuerũt, ᾤμωξαν.

-non reſpond. fau. &c.] i. eum fauorẽ, quem à populo ſperabãt, nõ eſſe ſuis in eum meritis parẽ.

-diram qui contudit hydram] Hercules, ut ſup. Od. IIII. lib. 4. *Nõ hydra ſecto corpore firmior Vinci dolentem creuit in Herculem.*

Comperit inuidiam ſupremo, &c.] nã eius, qui inuidia laborat, interitu, extinguitur inuidia, ut Od. XXIIII. lib. 3. *Virtutẽ incolumem odimus, Sublatam ex oculis quærimus inuidi.* Proper. lib. 3. eleg. 1. *Omnia poſt obitum fingit maiora uetuſtas, Maius ab exequiis nomẽ in ora uenit.* Sic Demoſ. περὶ στεφάνου, Τίς γὰρ οὐκ οἶδε τῶν πάντων, ὅτι τοῖς μὲν ζῶσι πᾶσιν ὕπεστί τις ἢ πλείων, ἢ ἐλάττων φθόνος· τοὺς τεθνεῶτας δ' οὐδὲ τῶν ἐχθρῶν οὐδεὶς ἔτι μισεῖ; ideſt, *quis.n. neſcit eos omnes, qui uiuunt, inuidia plus, aut minus laborare: mortuos autem ne inimicorum quidẽ cuiquã odio eſſe?*

Vrit enim fulgore ſuo, qui, &c.] id eſt, qui uirtute, aut arte aliqua

Non equidem insector: delendaq; carmina Liui
Esse reor: memini quæ plagosum mihi paruo
Orbilium dictare: sed emendata uideri,
Pulchraq;, & exactis minimùm distantia, miror.
Inter quæ uerbum emicuit si fortè decorum, &
Si uersus paulo concinnior vnus, & alter:
Iniustè totum ducit, uenditq; poëma.
Indignor quicquam reprehendi, non quia crassè
Compositum, illepidè ue putetur: sed quia nuper:
Nec veniam antiquis, sed honorẽ, et præmia posci.
Rectè, néc ne crocum, floresq; perambulet Attæ
Fabula, si dubitem: clament perijsse pudorem
Cuncti pœnè patres, ea cum reprehendere coner,
Quæ grauis Aesopus, quæ doctus Roscius egit:
Vel quia nil rectum, nisi, quod placuit sibi, ducunt:
Vel quia turpe putant parêre minoribus: &, quæ
Imberbes didicere, senes perdenda fateri.
Iam, Saliare Numæ carmen qui laudat, & illud,
Quod mecum ignorat, solus vult scire uideri:
Ingenijs non ille fauet, plauditq; sepultis:
Nostra sed impugnat: nos, nostraq; liuidus odit.
Quòd si tam Græcis nouitas inuisa fuisset: (ret,
Quàm nobis: quid nunc esset uetus? aut quid habe-
Quod legeret, tereretq; uiritim publicus usus?
Vt primum positis nugari Græcia bellis
Cœpit, & in uitium fortuna labier æqua:
Nunc athletarum studijs, nunc arsit equorum:
Marmoris, aut eboris fabros, aut æris amauit:
Suspendit picta vultum, mentemq; tabella:
Nunc tibicinibus, nunc est gauisa tragœdis:
Sub nutrice, puella velut si luderet infans:
Quod cupidè petijt, maturè plena reliquit.
Quid placet, aut odio est, quod nõ mutabile credas?
Hoc paces habuere bonæ. uentiq; secundi.
Romæ dulce diu fuit, & sollenne reclusa
Manè domo uigilare, clienti promere iura,
Cautos nominibus certis expendere nummos,
Maiores audire, minori dicere, per quæ
Crescere res posset, minui damnosa libido.
Mutauit mentem populus leuis: & calet uno

qua ceteris omnibus, qui eandem artem, ac uirtutẽ colũt, antecellit, illis acerbum dolorem cõmouet, sibi odium & inuidiam cõflat. ignauis enim, inertibus, miseris inuidet nemo: sed uiris fortibus, strenuis, industrijs, ac fortunatis. vt saty. III. lib. 2. *Inuidiam placare paras uirtute relicta*. nimio autem splendore oculos præstingui, annotatum est ad Od. II. lib. 2.

-qui prægaruat artes] qui artifices se inferiores sua præstantia quodammodo onerat, atque opprimit.

-extinctus] i. mortuus. nã, ut lux pro uita, sic nox & tenebræ pro morte usurpantur à scriptoribus. Eurip. Hippol. cor. ὐ γὰρ οἶδ' ἀνεωγμένας πύλας Αδυ, φάος δ' ὁ λοίσθιον βλέπων τόδε. M. Tull. Tusc. 2. *tamen obijciebatur interdum animo metus quidam, et dolor, cogitanti, fore aliquando finem huius locis*. Horat. Od. XXVIII. lib. I. *sed omnes una manet nox*. iam extinctus compositum est ab *ex*, & *stinguo*, quo uerbo utitur Lucret. lib. 2. *stinguiq; colorem*. ab eodem sunt hæc, *distinguo, restinguo, præstinguo*, quod postremũ in omnibus libris impressis corruptum est. Nam, ubicunque legitur, *perstringere*, seu *præstringere oculos*, seu *aciẽ oculorum* apud M. Tul. & ceteros, legendũ *præstinguere*: ut hoc dicã ἐν παρόδῳ.

-amabitur idem] Nã (vt inquit Plautus Captiuis.)

Scribendi ſtudio. pueri, patreſq́; ſeueri
Fronde comas uincti cœnant, & carmina dictant.
Ipſe ego, qui nullos me affirmo ſcribere uerſus:
Inuenior Parthis mendacior: & prius orto
Sole, uigil calamum, & chartas, & ſcrinia poſco.
Nauē agere ignarus nauis timet. abrotonum ægro
Nō audet, niſi qui didicit, dare. quod medicorū eſt,
Promittunt medici. tractant fabrilia fabri.
Scribimus indocti, doctiq́; poëmata paſſim.
Hic error tamen, & leuis hæc inſania quantas
Virtutes habeat, ſic collige. uatis auarus
Nō temere eſt animus: uerſus amat: hoc ſtudet unū:
Detrimenta, fugas ſeruorum, incendia ridet:
Non fraudem ſocio, puerou'e incogitat ullam
Pupillo: uiuit ſiliquis. & pane ſecundo:
Militiæ quanquam piger, & malus: utilis urbi.
Si das hoc, paruis quoque rebus magna iuuari:
Os tenerum pueri, balbumq́; poëta figurat:
Torquet ab obſcenis iam nunc ſermonibus aurem:
Mox etiam pectus præceptis format amicis,
Aſperitatis, & inuidiæ corrector, & iræ.
Rectè facta refert: orientia tempora notis
Inſtruit exemplis: inopem ſolatur, & ægrum.
Caſtis cum pueris ignara puella mariti
Diſceret unde preces, uatem ni muſa dediſſet?
Poſcit opem chorus, & præſentia numina ſentit:
Cæleſtes implorat aquas docta prece blandus:
Auertit morbos: metuenda pericula pellit:
Impetrat & pacē, & locupletem frugibus annum.
Carmine dij ſuperi placantur, carmine Manes.
Agricolæ priſci, fortes, paruoq́; beati,
Condita poſt frumenta leuantes tempore feſto
Corpus, & ipſum animum ſpe finis dura ferentem,
Cum ſocijs operum, & pueris, & coniuge fida
Tellurem porco, Siluanum lacte piabant,
Floribus, & uino Genium memorem breuis æui.
Feſcennina per hunc inuenta licentia morem
Verſibus alternis opprobria ruſtica fudit:
Libertaſq́; recurrentes accepta per annos
Luſit amabiliter, donec iam ſæuus apertam

uis.) *Tum denique omnes noſtra intelligimus bona, Quomquæ in poteſtate habuimus, ea amiſimus.*

Præſenti tibi] ſic ſuprà Od.v.li.3. - *præſens Diuus habebitur Auguſtus, adiectis Britannis Imperio, grauibusq́; Perſis.*

-maturos] non expectata morte delatos: tempeſtiuos. Plato lib. 7. de rep. ſcribit non eſſe tutum uiuos carminibus, laudationibus, encomijs afficere, his uerbis. τὲς γε μὴν ἔτι ζῶντας ἐγκωμίοις, τε καὶ ὕμνοις τιμᾷν οὐκ ἀσφαλὲς πρὶν ἂν ἅπαντά τις τὸν βίον διαδραμὼν τέλος ἐπισήσεται καλόν.

Iurandas] quibus delatum erat iuſiurandum, ij ad arā iurabant. M.Tull. pro Flacco. *ergo is, qui, ſi aram tenens iuraret, crederet nemo: per epiſtolam, quod uolet, iniuratus probabit?*

Sed tuus hic populus] populus Rom. (inquit) in eo eſt prudens exiſtimator, & æquus rerum æſtimator, quòd te diuinis honoribus afficit, & quòd ſuperioribus omnibus ducibus tùm Græcis, tùm Latinis anteponit: in ceteris non perinde rectè ſentire reperitur.

- terris ſemota] ſublata ex hominum conſpectu, &, pœnè dicā, mortua, id eſt, quorum auctores multis ante ſæculis mortui ſint.

- ſuiſq; Temporibus defuncta] idem dicit: hoc eſt, quæ peruetera facta ſint.

Sic

In rabiem verti cœpit iocus, & per honestas
Ire minax impunè domos. doluere cruento
Dente lacessiti. fuit intactis quoque cura
Conditione super communi. quin etiam lex,
Pœnaq; lata, malo quæ nollet carmine quenquam
Describi. uertêre modum formidine fustis
Ad benedicendum, delectandumq; redacti.
Græcia capta ferum uictorem cepit: & artes
Intulit agresti Latio. sic horridus ille
Defluxit numerus Saturnius, & graue virus
Munditiæ pepulere. sed in longum tamen æuum
Manserunt, hodieq; manent uestigia ruris.
Serus enim Græcis admouit acumina chartis:
Et post Punica bella quietus, quærere cœpit,
Quid Sophocles, & Thespis, & Aeschylus utile fer
Tentauit quoque, rem si dignè uertere posset: (rēt.
Et placuit sibi natura sublimis, & acer.
Nam spirat tragicum satis: & feliciter audet:
Sed turpem putat in scriptis, metuitq; lituram.
Creditur, ex medio quia res arcessit, habere
Sudoris minimùm: sed habet comœdia tanto
Plus oneris, quanto ueniæ minus. aspice, Plautus
Quo pacto partes tutetur amantis ephebi:
Ut patris attenti, lenonis ut insidiosi:
Quantus sit Dorsennus edacibus in parasitis:
Quàm non astricto percurrat pulpita socco.
Gestit enim nummum in loculos dimittere, post hoc
Securus cadat, an recto stet fabula talo.
Quem tulit ad scenam uentoso gloria curru,
Exanimat lentus spectator: sedulus inflat.
Sic leue: sic paruū est, animum quod laudis auarū
Subruit, aut reficit. ualeat res ludicra, si me
Palma negata, macrum: donata reducit opimum.
Sæpe etiam audacem fugat hoc, terretq; poëtam,
Quòd numero plures, uirtute, & honore minores,
Indocti, stolidiq;, & depugnare parati,
Si discordet eques: media inter carmina poscunt
Aut ursum, aut pugiles. his nā plebecula gaudet.
Uerū equitis quoque iā migrauit ab aure uoluptas
Omnis ad incertos oculos, & gaudia uana.

Sic fautor uete. ut tab. &c.] id est, qui ita fauet ueteribus, & antiquitati, ut leges XII. tabularum, quas decem uiri conscripserunt, Solonis leges imitati, & fœdera Regum Romanorum cum Gabiis, aut Sabinis icta, & ius Pontificum, & Vatum prædicta, dictitet à Musarum ore fluxisse. sic M. Tull. primo lib. de legibus eos irridet, imperitosq; ac tardos esse existimat, qui cū Egeria Numā esse collocutū, & ab aquila Tarquinio apicem impositum putēt.

- fœdera regum Vel Gabijs] fœdera cum Gabijs icta sunt à Tarquinio superbo: de quibus sic Dionysius Halicarn. Ῥωμαϊκ. ἀρχαιολ. δ. τούτων ἐστὶ τῶν ὁρκίων μνημεῖον ἐν ῥώμῃ κείμενον ἐν ἱερῷ διὸς πιστίου, ὃν Ῥωμαῖοι σάγκτον καλοῦσιν, ἀσπὶς ξυλίνη βύρσῃ βοείᾳ περίτονος τοῦ σφαγιασθέντος ἐπὶ τῶν ὁρκίων τότε βοὸς, γράμμασιν ἀρχαϊκοῖς ἐπιγεγραμμένη τὰς γινομένας αὐτοῖς ὁμολογίας, id est, *horum fœderum monumentum Romæ extat in templo Iouis Fidij: quem Romani sanctum appellant, scutum ligneum pelle bubula intectum eius bouis, qui tum in fœdere faciendo fuit immolatus, litteris antiquis inscriptas conditiones, & pactiones continens.*

Si, quia Græcorum sūt antiquissima, &c.] id est, si quia scripta Græcorum antiquissima quæque, sunt etiam optima, ic circò Romani scriptores, quo

Quattuor, aut plures aulæa premuntur in horas,
Dum fugiunt equitum turmæ, peditumq; cateruæ.
Mox trahitur manibus regum fortuna retortis.
Essedа festinant, pilenta, petorrita, naues:
Captiuum portatur ebur, captiua Corinthus.
Si foret in terris, rideret Democritus, seu
Diuersum confusa genus panthera camelo,
Siue elephas albus vulgi conuerteret ora:
Spectaret populum ludis attentius ipsis,
Vt sibi præbentem mimo spectacula plura.
Scriptores autem narrare putaret asello
Fabellam surdo. nam quæ peruincere uoces
Eualuere sonum, referunt quem nostra theatra?
Garganum mugire putes nemus, aut mare Tuscũ:
Tanto cum strepitu ludi spectantur, & artes,
Diuitiæq; peregrinæ: quibus oblitus actor
Cum stetit in scena, concurrit dextera læuæ.
Dixit adhuc aliquid? nil sanè. quid placet ergo?
Lana Tarentino uiolas imitata ueneno.
Ac ne fortè putes, me, quæ facere ipse recusem,
Cum rectè tractent alij, laudare malignè:
Ille per extentum funem mihi posse videtur
Ire poëta, meum qui pectus inaniter angit,
Irritat, mulcet, falsis terroribus implet,
Vt magus: & modò me Thebis, modò ponit Athenis.
Verùm age, & his, qui se lectori credere malunt,
Quàm spectatoris fastidia ferre superbi:
Curam redde breuem: si munus Apolline dignum
Vis complere libris, & uatibus addere calcar:
Vt studio maiore petant Helicona uirentem.
Multa quidem nobis facimus mala sæpe poëtæ:
(Vt uineta egomet cædam mea) cum tibi librum
Sollicito damus, aut fesso: cum lædimur, unum
Si quis amicorum est ausus reprendere uersum:
Cum loca iam recitata reuoluimus irreuocati:
Cum lamentamur, non apparere labores
Nostros, & tenui deducta poëmata filo:
Cum speramus eò rem uenturam, vt, simulatque
Carmina rescieris nos fingere, commodus ultrò
Arcessas, & egere vetes, & scribere cogas.

quo antiquiores erunt, eò meliores habebũtur, maxima erit nostri iudicij peruersitas. nã eadẽ rõne reperiemur Græcis meliores.

- eadem Pens. trut.] eadem ratione, & æquitate æstimentur.

Nil intra est oleam, nil, &c.] prouerbium cõuenit in eos, qui aut, quæ perspicuè uera sunt, negãt: aut, quæ perspicuè falsa, aiũt. quid enim certius, quid apertius est, quã & ĩtra oleã, os esse, & extra nucẽ, putamẽ, ac duritiẽ?

Venimus ad summũ &c.] reperiẽtur enim pictores, cantores, palestritæ ĩ Italia, quã in Græcia, meliores: quod est falsũ.

-unctis] ungebãtur enĩ palestritæ, ut alibi diximus. Aristoteles lib. 8. de republica, quattuor artes enumerat, quas in Græcia discere solebãt, γραμματικὴν, γυμναστικὴν, μουσικὴν, γραφικὴν· hoc est, grãmaticã, artẽ corporũ exercẽdorũ, musicã, picturam.

Si mel. d.] si poëmata, ut uina, fiũt uetustate meliora: scire uelim (inquit) quoto an. aut ẽt quoto die poëma sit uetus habendũ.

- ut uina] uinum uetus etiã Pindarus laudat: sed negat ita laudari carmen oportere. nam recẽtissimũ quodq; ait esse laudabile Olymp. carm. xi. αἴνει δὲ παλαιὸν μὲν οἶνον, ἄνθεα δ' ὕμνων νεωτέρων.

-arroget] acquirat, uel pro suo iure uẽdicet.

- qui decidit] qui mortuus est, qui deperiit.

- uiles]

Sed tamen est operæpretium cognoscere, quales
Æedituos habeat belli spectata, domiq́;
Virtus, indigno non committenda poetæ.
Gratus Alexandro regi Magno fuit ille
Cherilus, incultis qui uersibus, & malè natis
Rettulit acceptos, regale nomisma, philippos.
Sed ueluti tractata notam, labemq́; remittunt
Atramenta, ferè scriptores carmine fœdo
Splendida facta linunt. idem rex ille, poëma
Qui tam ridiculum, tam carè prodigus emit:
Edicto uetuit, ne quis se, præter Apellem,
Pingeret: aut alius Lysippo duceret æra
Fortis Alexandri uultum simulantia. quòd si
Iudicium subtile uidendis artibus illud
Ad libros, & ad hæc Musarum dona uocares:
Bœotum in crasso iurares aëre natum.
At neque dedecorant tua de se iudicia, atque
Munera, quæ multa dantis cum laude tulerunt
Dilecti tibi Virgilius, Variusq́; poëtæ:
Nec magis expressi uultus per aënea signa,
Quàm per vatis opus mores, animiq́; uirorum
Clarorum apparent. nec sermones ego mallem
Repentes per humum, quàm res componere gestas:
Terrarumq́; situs, & flumina dicere, & arces
Montibus impositas, & barbara regna, tuisq́;
Auspicijs totum confecta duella per orbem,
Claustraq́; custodem pacis cohibentia Ianum,
Et formidatam Parthis, te principe, Romam:
Si, quantum cuperẽ, possẽ quoque: sed neq́; paruum
Carmen maiestas recipit tua: nec meus audet
Rem tentare pudor, quam uires ferre recusent.
Sedulitas autem, stultè quem diligit, vrget:
Præcipuè cum se numeris commendat, & arte.
Discit enim citius, meminitq́; libentius illud, (tur.
Quod quis deridet, quàm, quod probat, & uenera-
Nil moror officium, quod me grauat: ac neque ficto
In peius uultu proponi cereus vsquam,
Nec prauè factis decorari uersibus opto,
Ne rubeam pingui donatus munere: & unà
Cum scriptore meo capsa porrectus aperta,

-uiles] contemtos, par ui pretij. nam & paulo antè nomine *pretij* usus est, & suprà uerbo *Aestimat*.

Quid? qui deperijt, &c.] dicis (inquit) eum esse ueterem habendum, qui centum compleuit annos: quid si desit mẽsis, uel annus unus? inter quos referendus erit? ueteres'ne, an nouos, & malos?

Vtor permisso] utor eo, quod mihi das (inquit Horatius) eum etiam habendum in ueteribus, qui centum ab hinc annos excesserit è uita, uno mense, vel uno anno minus.

-caudæq́; pilos vt equinæ] de hac cauda equina sic Plutarch. in Sertorio. ἵππους εἰσήγαγε δύο τὸν μὲν ἀσθενῆ τελέως, καὶ πρεσβύτερον ἤδη, τὸν δ' ἕτερον εὐμεγέθη μὲν αὐτὸν, καὶ ἰσχυρὸν, θαυμαστὴν δὲ πυκνότητι, καὶ κάλλει τριχῶν οὐρὰν ἔχοντα. παρειστήκει δὲ τῷ μὲν ἀσθενεῖ, μέγας ἀνὴρ, καὶ ῥωμαλέος· τῷ δ' ἑτέρῳ μικρὸς ἕτερος, καὶ τὴν ὄψιν εὐκαταφρόνητος. σημείου δὲ δοθέντος αὐτοῖς, ὁ μὲν ἰσχυρὸς ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ τοῦ ἵππου ἀσθενοῦς τὴν κέρκον, ὡς ἀπορρήξων, εἷλκε βίᾳ πρὸς αὑτόν· ὁ δὲ ἀσθενὴς τοῦ ἰσχυροῦ κατὰ μίαν τῶν τριχῶν ἐξέτιλλεν. ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν οὐκ ὀλίγα πράγματα μάτην ἑαυτῷ, καὶ πολὺν γέλωτα τοῖς θεωμένοις παρασχὼν ἀπεῖπεν· ὁ δ' ἀσθενὴς ἀκαρεῖ, καὶ σὺν οὐδενὶ πόνῳ, ψιλὴν τριχῶν ἀπέδειξεν τὴν οὐρὰν, ἀναστὰς ὁ Σερτώριος, ὁρᾶτε, εἶπεν, ἄνδρες σύμμαχοι τὴν ἐπιμονὴν ἀνυσιμωτέραν τῆς βίας οὖσαν,

adagior. liber p. 521.

Deferar in uicum uendentem tus, & odores,
Et piper, & quicquid chartis amicitur ineptis.

ἦσαν, καὶ πολλὰ τῆς ἀτρόως ἀλήπτων, ἐνδιδόντα τοῦ κατὰ μικρόν: id est, *equos introduxit duos, alterum quidem planè infirmum, & iam ueterem: alterum autem tùm procerum ipsum, & robustum, tùm caudam mira pilorum crebritate, et pulchritudine habentem. Astabat autem equo quidem infirmo uir magnus, et ualidus: alteri uerò equo alter homo paruus, & aspectu ipso contemnendus. signo autem eis dato robustus quidem ille utraque manu caudam equi infirmi, tanquam perrupturus, totis uiribus ad se trahebat: homo infirmus uerò ex equi robusti cauda pilos singillatim euellebat. Posteaquàm autem ille non mediocri labore frustra suscepto, multoq; risu spectatoribus excitato defatigatus fuit: infirmus uerò, breui tempore, & sine ullo labore caudam à pilis uacuam, nudamq; reddidit: surrexit Sertorius, & uidetis (inquit) ô socij, perseuerantiam uiribus efficaciorem esse, & multa, quæ semel, & uno impetu capi non possunt, paullatim uinci, & capi posse.*

- & demo unum, demo etiam unum] utitur hoc genere argumentationis M.Tull. Frumentaria. *Deinde Iudices uidetis, quàm infinitam sitis hominibus licentiã pecuniarum eripiendarum daturi. Si, ternos denarios qui coëgit, erit absolutus: quaternos, denos, denique, aut uicenos coget alius: quæ erit reprehensio? in quo primùm iniuriæ gradu resistere incipiet seueritas iudicis? quotus erit iste denarius, qui non sit deferendus? et in quo primùm æstimationis iniquitas, atque improbitas reprehendetur?*

Dum cadat elusus ratione, &c.] id est, dum is, qui poëmatum bonitatem uetustate, & annis metitur, unà cum suo aceruo paulatim collapso, ipse quoque concidat. σωρίτην, id est, acerualem, argumentationem, quæ interrogatione cõstat, appellant Stoici, cum aliquid minutatim, & gradatim additur ei, quod ab aduersario concessum est, uel detrahitur. de quo M.Tull. Acad. lib. 2. *Soritas hos uocant, qui aceruum efficiunt uno addito grano: uitiosum sanè & captiosum genus.* ibid. *tùm paucis additis uenit ad soritas, lubricum sanè, & periculosum locum: quod tu modo dicebas esse uitiosum interrogandi genus.* Idem de diuinat. lib. 2. *aut quemadmodum soriti resistas? quem si necesse sit, Latino uerbo liceat acerualem appellare.*

- ad fastos] id est, ad annos. in fastis enim consulum singulorum annorum, ceterorumq; maiorum magistratuum nomina perscribebantur. Tùm appellatione consulum anni notabantur.

- nisi, quod Libitina sacrauit] nisi, quod sepultum, & mortuum est. de Libitina diximus sup. ad Od. xxx. lib. 3. - *multaq; pars mei Vitabit Libitinam.*

- Vt critici dicunt] critici sunt, qui de scriptoribus, & scriptis iudicant, παρὰ τὸ κρίνειν, quod ualet iudicare. è quibus erat Mecius Tarpa.

- leuiter curare uidetur, &c.] id est, ita negligenter scribit, ut uideatur oblitus esse, quid de se promiserit, ac somniarit. dicebat autem se somniasse ex Pythagoræ sententia, animam Homeri in corpus suum immigrasse: ex quo se optimum poëtam extitisse, uersusq; Homericis similes conscribere. Lucretius autem ait lib. 1. non Homeri animam in Ennij corpus domicilium suum transtulisse, sed speciem quandam ex Acheronte in somnis Ennio occurrisse, his uerbis, *Et si præterea tamen esse Acherusia templa Ennius æternis exponit uersibus edens, Quò neque permanent animæ, neque corpora nostra, Sed quædam simulacra modis pallentia miris, Vnde sibi exortam semper florentis Homeri Commemorat speciem, lacrymas effundere salsas Cæpisse, & rerum naturam expandere dictis.* De se porrò gloriosè prædicabat Ennius, uersus ueterum reprehendens. *Quos* (inquit) *olim Fauni, uatesq; canebãt, Cum neque Musarũ scopulos quisquam superarat, Nec dicti studiosus erat Ante hunc. Ait ipse de se* (inquit) M.Tull. in Bruto. *nec mentitur in gloriando.*

Næuius in manibus non est] Næuii scripta non teruntur manibus hominum.

num.nam eum memoria tenent,neque egent adiumento litterarum.hæret in omnium animis perinde,ac si sit recens.*adeo sanctum est*,&c.fuit autem Ennio Næuius antiquior,ut declarant hæc uerba M.Tull.in Bruto,quibus Ennium affatur. *Nec uerò tibi aliter uideri debet,qui à Næuio uel sumpsisti multa.si fateris:uel si negas,surripuisti.* A Næuio sunt illa,quæ M.Tull.producit ep.ad L.Lucceium. lib.5. *Placet enim Hector ille mihi Næuianus, qui non tantùm laudari se lætatur, sed addit etiã, à laudato uiro.*

- aufert Pac.docti fam.sen.] id est,Pacuuius consequitur,& obtinet laudẽ, atque existimationem docti: existimatur ab omnibus doctus.M.Tull.lib.3. de oratore.*Atque id primùm in poëtis cerni licet, quàm sint inter sese Ennius,Pacuuius, Attius dissimiles.*idem citat hæc ex Pacuuio,lib.5.de fin.*Quin etiam feræ (inquit Pacuuius) quibus abest ad præcauendum intelligendi astutia, sibi iniecto terrore mortis horrescunt.* Idem lib.1.de orat.ad Qu.Fr.*nec quisquam est eorum,qui, si iam sit ediscendum sibi aliquid, non Teucrum Pacuuij malit, quàm Manlianas uenalium uendendorũ leges ediscere.*

Attius alti] Attius dicebatur plus habere magnitudinis,& grandiloquentiæ, ut ita dicam: Pacuuius plus doctrinæ.erat autem Attius multis annis Pacuuio minor.M.Tull.in Bruto.*Attius ijsdem Aedilibus ait se,& Pacuuium docuisse fabulã, cum ille octoginta, ipse triginta annos natus esset.*idem M.Tull.in oratione pro P. Sextio, multos Attij uersus profert,eumq; disertissimum poëtam appellat.

Afrani toga] Afranius togatas scripsit comœdias.eadem autem ratione appellantur à toga togatæ,qua à pallio palliatæ.de Afranio M.Tull.in Bruto *C.Titium,cuius orationes tantùm argutiarum,tantum exemplorum,tantum urbanitatis habent, ut pænè Attico stilo scriptæ esse uideantur,studebat imitari L.Afranius poëta,homo perargutus,in fabulis quidem etiam disertus.*

Siculi Epicharmi] Epicharmũ poëtã comicũ Siculum sæpe commemorat M. Tull.eiusq; uersus sæpe usurpat,ut lib.1.ad Att.*ut crebrò mihi uafer ille Siculus insusurret Epicharmus cantilenã illam suã,* νῆφε,καὶ μέμνασο ἀπιςεῖν· ἄρθρα ταῦθα τῶν φρενῶν.quæ uerba sic reddit Latinè Q.Fr.de petit.consulatus ad Marcum.*Quamobrem* Ἐπιχαρμεῖον *illud teneto,neruos,atque artus esse sapientiæ,non temerè credere.*& ep.ad Qu.Fr.lib.3.γνῶθι πῶς ἄλλῳ κέχρηται,id est,fas scias,quo pacto se aduersus alium gesserit.& Tusc.1 *sed tu mihi uideris Ephicarmi non insulsi hominis,ut Siculi,sententiã, sequi. Quam? non enim noui.Dicam si potero Latinè.*&c.*Emori nolo: sed me esse mortuum nihili æstimo.*

Cæcilius] hunc scribit M.Tull.lib.7.ad Att.malum esse auctorem Latinitatis.idem alibi,*Nam illorum*(Scipionis & Lælij) *æquales Cæcilium,& Pacuuium malè locutos uidemus.* fuit autem hic natione Gallus.

Liui scriptoris ab æuo] Liuius Andronicus poëta à M.Liuio Salinatore, cuius filias erudierat,fuit libertate donatus,ut scribit Euseb.in chron. primus hic C.Clodio Cæci filio, & M.Tuditano coss.fabulam docuit anno ipso antequam natus est Ennius, post Romam conditam anno CCCCX.ut scribit M.Tull.Tusc.lib. 1. & in Bruto. Idem ibidem ait Liuianas fabulas non satis esse dignas,quæ iterum legantur. De hoc Liuio uide T.Liuium lib.7.annal.ad princip.

Interdum vulgus rectum videt] rectè iudicat, & prudenter sentit.rectũ, peccato opposuit, quod est prauum.

- nim.antiquè] ἀρχαϊκῶς,id est,impolitè,illepidè.sic sup.epist.ad Torq.lectos archaicos dixit.

- credit] sic habent 3.lib.Vat.& Iann.Faër.Torn. & quidem ipsa ueritas ita legendum esse clamat.

- ignauè multa fatetur] tollenda est distinctionis nota post nomen *multa*, ut

ut ſit hæc ſententia. Si eos credit quædam dicere nimis antiquè,ſi pleraq; durè : ſi
fatetur eoſdem multa ignauè,id eſt,oſcitanter, & minimè accuratè dicere , ſapit :
& mecum ſentit .

- & Ioue iudicat æquo] id eſt,uerè iudicat.Iupiter enim æquus,id eſt,pro-
pitius eſt ijs,qui uerè iudicant : & iratus ijs,qui ſecus : uel dic hoc modo, quia Di-
is probantibus, & fauentibus omnia rectè fiunt : iratis,ſecus .

- quæ] Liuij carmina .

- plagoſum] qui plagas multas, & graues diſcipulis ſuis infligere ſolebat.

Orbilium] magiſtrum,ſeu doctorem meum,de quo Sueton.de claris Gram-
maticis. floruit ætate Ciceronis .

- & exactis minimùm diſtantia]id eſt,perfectis,& perpolitis proxima.exige
re dicimus ad perpendiculum,ut Verr.3.de anteactis. *Tu uerres hic quod moliare,ni-
hil habes : niſi forte uis ad perpendiculum columnas exigere .* Cælius Cic. lib.8. epiſtol.
Nunc ſi ad illam ſummam ſeueritatem legitimum ius exegeris,&c.& T.Liu. lib.30. anna
lium.*Nolite ad ueſtras leges, atque inſtituta exigere ea,quæ Lacedæmone fiunt.*& exige-
re ad unguem dicebantur marmorarij,cum marmorum commiſſuras ungue explo
rabant. ex quo exacta dicuntur à Latinis,quæ ſunt probata,perfecta,accurata,ſum
mo ſtudio,ſummoq; artificio elaborata : & rurſus *ad unguem factum*,perfectum, &
perpolitum.ut ſaty.v.lib. 1. -*ad unguem Factus homo.*& lib.de arte poët. -*carmen non
caſtigauit ad unguem.*Virg.Georg. II.*Nec ſecius omnis ad unguem Arboribus poſitis ſe-
cto uia limite quadret.* διόνυχον nominant Græci,quod Latini *ad unguem factum* .

- emicuit] excelluit .

- ducit] producit, oſtentat .

Nec ueniam antiquis,&c.] id eſt,& indignor non ueniam erratorum ſuo-
rum antiquis dari,quam ſi impetrarent,benè ſecum actũ meritò putarent: ſed præ
mium peti, ut ſcriptoribus optimis,ac perfectiſſimis. ſic M.Tull.in orat. perfecto
ueteres inſectatur,his uerbis.*Ergo Ennio licuit uetera contemnenti dicere,Verſibu' quos
olim Fauni , uatesq; canebant : mihi de antiquis eodem modo non licebit,præſertim cùm di
cturus non ſim Ante hunc,ut ille,nec quæ ſequuntur,Nos auſi reſerare,*&c.idem ibid. *non
eſt eis ſatis non contemni,laudari etiam nolunt* .

Rectè;nec'ne crocum,&c.] id eſt,ſi dubitarem,utrùm iure,& meritò Attæ
fabulæ in ſcena recitentur,atque à populo ſpectentur, nec'ne,ſenes omnes clama
rent me impudentem eſſe,&c.hæc uerba *perambulet crocum & flores*,hoc ſignificãt
agatur ab hiſtrionibus in ſcena ambulantibus,quæ croco,& floribus,& alijs odori
bus conſpergi ſolebat.quod declarat & uerſus ille Lucr. lib. 2. *Et Cum ſcena croco
Cilici perfuſa recens eſt.*& Ouid.lib. 1.de arte. *Nec fuerant liquido pulpita rubra croco.*
fuit autem Atta poëta Togatarum.de quo M.Tull.in Sextiana.*Nihil ſanè Attæ iuua
bant. anagnoſtæ,libelli etiam pro uino ſæpe oppignerabantur*:ut quidem legendum cen-
ſet P.Victorius : ſed Manutius hoc modo. *Nihil ſanè te iuuabant anagnoſtæ* .

Aeſopus] tragœdiarum actor : de quo M. Tull. in Sextiana,& lib. 1.de orat.
ad Qu.Fr.& Plin.lib.10.& 35.& iterum M.Tull.epiſt.ad Qu.Frat.lib. 1.*Præterea Ae
ſopi tragœdi noſtri familiaris Licius ſeruus aufûgit* .

- doctus Roſcius] de Roſcio hæc M.Tull. in Quinctiana.*Etenim cum artifex
eiuſmodi ſit,ut ſolus dignus uideatur eſſe,qui in ſcena ſpectetur, tùm uir eiuſmodi eſt,ut ſo
lus dignus uideatur,qui eò non accedat.* extat & oratio pro eo ipſo,ubi hæc de eodem
M.Tull. *Roſcius ſocium fraudauit? poteſt hoc homini huic hærere peccatum? qui mediusfi
dius(audacter dico)plus fidei, quàm artis : plus ueriatis , quàm diſciplinæ poſſidet in ſe ?
quem populus Rom.meliorem uirum,quàm hiſtrionem eſſe arbitratur : qui ita digniſſimus
eſt ſcena propter artificium , ut digniſſimus ſit curia propter abſtinentiam* . & de orat. ad

Qu.Fr.lib.1.*Itaque ut ad hanc ſimilitudinem huius hiſtrionis,oratoriam laudem dirigamus,uidetis'ne quàm nihil ab eo,niſi perfectè,nihil niſi cum ſumma uenuſtate fiat: niſi ita, vt deceat, & uti omnes moueat ac delectet? Itaque hoc iandiu eſt conſecutus,ut in quo quiſque artificio excelleret,is in ſuo genere Roſcius diceretur.* & lib.1.de diuinat. *Quid amores,ac deliciæ tuæ Roſcius? num aut ipſe,aut pro eo Lanuuium totum mentiebatur? qui cũ eſſet in cunabulis,educareturq́; in Selonio,qui eſt campus agri Lanuuini,noctu lumine appoſito experrecta nutrix animaduertit puerum dormientem circumplicatum ſerpentis amplexu: quo aſpectu exterrita clamorem ſuſtulit. pater autem Roſcij ad aruſpices retulit: qui reſponderunt nihil illo puero clarius,nihil nobilius fore.* & orat.pro Arch.poëta. *Quis animo tam agreſti, ac duro fuit, ut Roſcij morte nuper non commoueretur? qui cum ſenex eſſet mortuus, tamen propter excellentem artem, ac venuſtatem, uidebatur omnino mori non debuiſſe.*

Saliare] quod à Salijs Martis ſacerdotibus ſaliendo canebatur,à Numa Pompilio inſtitutum,& factum,ut indicat M.Tull.lib.3.de oratore. & Varro lib.6.de ling.Latina.Dionyſ.Halicar.lib.2.de Salijs. ὑπὸ δὲ Ῥωμαίων ἀπὸ τῆς συντόνου κινήσεως ὠνομασμένοι. τὸ γὰρ ἐξάλλεσθαι, καὶ πηδᾶν σαλῖρε ὑπ' αὐτῶν λέγεται. ἀπὸ δὲ τῆς αὐτῆς αἰτίας, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ὀρχηστὰς, ἐπεὶ κἀν τούτοις πολὺ τὸ χόρδιμα, καὶ σκίρτημα ἔνεστι, παραγαγόντες ἀπὸ τῶν σαλίων τοὔνομα, σαλίτωρας καλοῦσι. κινοῦνται γὰρ πρὸς αὐλὸν ἐν ῥυθμῷ τὰς ἐνοπλίους κινήσεις τοτὲ μὲν ὁμοῦ, τοτὲ δὲ παραλλὰξ, καὶ πατρίους τινὰς ὕμνους ᾄδουσιν ἅμα ταῖς χορείαις.

- & illud,Quod mec.] Varro eo,quem modo dixi,libro multis uerbis oſtendit,carmina Saliaria,quamuis à C.Aelio fuerint interpretata, tamen multis etiam locis eſſe obſcura.

Ingenijs non ille fauet,&c.] id eſt,non fauet eorum ingenijs,qui iam mortui ſunt,neque eò facit,quod ueteribus faueat,ſed quòd nobis aduerſari,noſtraq́; ſcripta oppugnare ſtudeat,& nobis inuideat.

Quod ſi tam Græcis,&c.] ſi apud Græcos tanto odio fuiſſent noui ſcriptores, quanto ſunt apud Romanos,nullos nunc ueteres haberent, quos publicè lectitarent.

- viritim] liber Card.Rain.habet Quiritim. ceteri omnes conſentiunt cum uulgatis. Omnino hæc recepta recta eſt.

Vt primùm poſitis nugari] oſtendit ex ocio,& fortuna ſecunda nata eſſe in Græcia variarum artium ſtudia.

- nugari] rebus ludicris,& leuibus artibus operam dare.

- fortuna æqua] fortuna ſecunda,propitia,amica.

Suſpendit picta vultum] tabulas pictas attentiſſimè ſpectauit.

Nunc tibicinibus, nunc eſt] id eſt,nunc comœdijs delectata eſt, nunc tragœdijs. in comœdijs enim adhibebantur tibicines.lib.de arte poët. *Tibia non, ut nunc,orichalco uincta,tubæq́; Aemula,*&c.& ib.*Sic priſcæ motumq́;,& luxuriã addidit arti Tibicen,traxitq́; uagus per pulpita ueſtem.*ſimpliciter tibicinibus ſignificãtur ij,qui tibia canunt.

- plena] ſatiata. nam, vt ſcribit M. Tull.lib.3.de orat. ad Qu.Fr.*omnibus in rebus, uoluptatibus maximis faſtidium finitimum eſt.*

Quid placet, aut odio eſt, &c.] nihil perpetuò placet, nihil ſemper diſplicet.

Hoc paces habuere bonæ, ventiq́;] ex pace igitur, & rebus ſecundis nata eſt hæc in Græcia artium uarietas,ſtudiorum mutatio,& inconſtantia.

Romæ dulce diu fuit] Nunc docet, poëticæ ſtudium non multis antè ſæculis Romæ coli cœptum eſſe,Romanosq́; illos veteres in ſtudijs & grauioribus,& uti-

utilioribus,quàm in ſcribendo,fuiſſe occupatos.

- ſollenne] uſitatum. ut annot.ſuprà ad epiſt.1.lib.1.

- recluſa] aperta, vt epiſt.ad Torq. – *& operta recludit*.

- manè] ut ſaty.1.lib.1. *Sub galli cantum conſultor ubi oſtia pulſat*.

– clienti promere iura] reſpondere ius,ſeu de iure.M.Tull.lib.1.de leg.oſtẽdit patrij moris fuiſſe conſultoribus reſpondere,his uerbis, *ego uerò ætatis uacationi potius confidebam, cum præſertim non recuſarem,quo minus more patrio ſedens in ſolio conſulentibus reſponderem.*Idem lib.1.de orat.ad Qu.Fratr.multis uerbis oſtendit *domum iuriſconſulti totius oraculum eſſe ciuitatis,neque ullum honeſtius eſſe ſenectuti celebrãdæ,atque ornandæ perfugium, quàm iuris interpretationem:*deinde ſubijcit hæc ſub perſona Craſſi.*Equidem mihi hoc ſubſidium iam inde ab adoleſcentia comparaui, non ſolùm ad cauſarum uſum forenſem,ſed etiam ad decus,atque ornamentum ſenectutis,ut,cum me uires(quod ferè iam tempus aduentat)deficere cœpiſſent,ita ab ſolitudine domum meam uindicarem.*Idem lib.3.*M.uerò Manilium tranſuerſo foro ambulare ſolitum, quod erat inſigne eum,qui id faceret,facere ciuibus omnibus conſilij ſui copiam.ad quos olim ſic adibatur, non ſolùm,ut de iure ciuili ad eos referretur,uerùm etiam de filia collocanda,de fundo emendo,de agro colendo,de omni denique officio,*&c.Erat porrò inſcriptum in iuriſconſultorum foribus,*licet conſulere*,quod docet & M.Tull. in orat.pro Murena his uerbis. *Itaque non modò beneficij collocandi ſpem,ſed etiam illud,quod aliquando fuit,licet conſulere,iam perdidiſtis*.

Cautos nomi.certis expend.] id eſt,pecuniam collocare apud debitores locupletes nominibus factis,& in codice argentarij perſcriptis.Cum hoc loco uiderem ueteres membranas inter ſe diſcrepare (aliæ enim conſentientes cum libris uulgatis habent,*certis nominibus* : aliæ diſſentientes,*rectis nominibus*) diu,multũq; dubitaui,vtras potiſſimùm ſequerer.mouebat me Porph.qui uidetur legiſſe *rectis nominibus*,&,quanquam hoc loco corruptus eſt,ita interpretari,*idoneis,ac legitimis nominibus*.mouebat altera ex parte locus Ciceronis in Quinctiana his uerbis,*moritur P.Quinctius,qui tibi,ut ais,certis nominibus grandem pecuniam debebat.* accedebat Feſtus in uoce *nuncupata.Nuncupata* (inquit)*pecunia eſt(ut ait Cincius in lib.ſecundo de officio iuriſconſulti)nominata,certa,proprijs nominibus pronunciata.*Tandem re quæſita,cum à veteribus iuriſconſultis nullam rectorum nominum fieri mentionẽ cõperiſſem,tutius eſſe exiſtimaui ſcripturam receptam,& uulgatam ,retinere:rem integram ſeruare: arbitrio lectoris,utram lectionem malit, permittere.

– expendere] expenſos ferre,occupare,ne ſint ſteriles, & ut perpetuos ſumtus ſuppeditare poſſint.certum eſt nomen cum debitor eſt ſoluendo,& cum ei per ſyngrapham creditum eſt: certius autem ſi pignore accepto,& cum ſatiſdatione. nam uerbum cauendi hoc quoque ſignificat.ut cauere ſibi prædibus,& prædijs.cauere ſibi per ſponſorem,cauere ſibi pignoribus: quod eſt ita pecuniam credere,ut prædes accipias,ut ſponſorem,ut pignora.quòd ſi quis malet legi *rectis nominibus*, rectum nomen interpretabimur legitimum.

Maiores audire] maioribus obtemperare: maiorum, & prudentium conſilium ſequi.

- minori dicere] minori conſilium dare, quo & rem ſuam familiarem honeſtis rationibus augere, & cupiditatem immoderatam comprimere, ac refrenare poſſit.

- damnoſa libido] ut ſupra epiſt.ad Loll.11.*Quem damnoſa Venus, quem præceps alea nudat*.

Mutauit mentem] mutauit conſilium illud priſtinum, & priorem illam uitæ conſuetudinem: omne autem ſtudium ſuum ad ſcribendum contulit.

Fron-

Fronde comas vincti] *comas uincti* hellenismus est. Græci autem in his generibus subaudiunt κ⁊. Latinè diceremus *uinctis comis*. Iam uerò *fronde*, id est, edera, ut suprà epist. ad Iul. Florũ. - *seu condis amabile carmen, Prima feres ederæ uictricis præmia.*

- dictant] dictant seruis scribendi peritis. ut suprà epist. ad Fuscum Arist. *Hæc tibi dictabam post fanum putre Vacunæ.*

Ipse ego, qui nullos, &c.] ne sibi quidem parcit Horatius, & se quoque in ijs, numerat, qui non satis exploratis suis uiribus, & fortasse ad eam rem inepti natura, immoderata tamen scribendorum uersuum cupiditate tenentur.

Inuenior Parthis mendacior] in eo sunt Parthi mendaces, quòd fugientes, & tergo uerso simulent se pugnare nolle, cũ tamen fugiendo maximè pugnẽt, ut diximus suprà ad illum locum, *Et uersis animosum equis Parthum dicere*, Od. XIX. lib. I. ad quæ accedant hi Ouid. uersus lib. I. de arte. *Telaq; Parthorum, Romanaq; pectora dicam: Telaq;, ab auerso quæ iacit hostis equo.* Alij Parthos omnium mortalium esse mendacissimos dicunt. ei rei argumento esse, quòd apud eos mendacium acerrimis pœnis vindicatur, ut narrat Herodotus lib. I. Et quidem ita Muretus hunc locum explicabat, à quo dissentio. quemadmodum igitur illi sunt fallaces, ac mendaces, sic & ego: qui, cum affirmem me nullos uersus scribere, ante lucem tamen lumen, calamum, chartam poscam.

Nauem agere, &c.] ceteras (inquit) artes nemo se scire profitetur, nemoq; exercet, nisi qui eas habet cognitas. nemo nauim gubernare conatur, nisi gubernator: nemo ægro medicamentum adhibet, qui non sit medicus: at scribunt poëmata sine discrimine tùm docti, tùm indocti. In eos, qui aliud agunt, quàm, quod didicerunt, conuenit uersus Euripidis, τέκτων γὰρ ὢν ἔπρατ7ες ȣ ξυλεργικά: id est, cum faber esses, agebas, quæ non sunt fabri lignarij.

- abrotonum] herbam amaram. Lucret. lib. 4. *Præterea quæcunque suo de corpore odorem Expirant acrẽ, panaces, absynthia tetra, Abrotoniq; graues, et tristia centaurea.* Abrotonum autem excudendum curaui, ueterum librorum Horat. & Plinianorũ, & Græcorum auctoritate fretus.

Hic erorr] error animi. infrà epist. prox. *Et demtus per uim mentis gratissimus error.* errorem appellat immoderatum scribendorum uersuum studium cum amore sui coniunctum, qualis est Suffeni illius apud Catull. & illius non nominati epist. de arte poët. *Hic dum sublimes uersus ructatur, & errat.*

Non temerè] non sine magna aliqua causa. epist. ad Loll. proxima. *non temerè à me Quiuis ferret idem.*

- hoc studet vnum] sic loquitur M. Tull. Phil. sexta, *unum sentitis omnes, unum studetis, M. Antonij conatum auertere à rep.*

- incogitat] machinatur, molitur. uerbum Græcum expressit ἐπινοεῖ, seu ὅπι βȣλεύει. sed ne quis miretur hanc scripturam, ut nouam, *puero've incogitat*, ego eam sine ulla litura reperi in omnibus libris manuscriptis. neque dubitandũ est, quin sit uera, & recta.

- siliquis] siliqua fructus est arboris, quam κεράτιον Græci uocant. de quo Pli. lib. 15. cap. XXIIII. Idem lib. XXIII. cap. VIII. scribit siliquas recentes stomacho esse inutiles.

- secundo] id est, secundario: qui magnam partem ex furfure constat, & non ita multo polline.

- malus] κακὸς, inutilis, nullius bonæ frugi, nequam, ἀχρεῖος.

- figurat] conformat, fingit, ut rectè, & emendatè loquatur.

Torquet] detorquet, auocat.

- præceptis] documentis, ὑποθήκαις. in epiſt. ad Piſon. *Et uitæ monſtrata uia eſt.*

- format] inſtituit. tranſlatio eſt, ut ſaty. IIII. lib. I. *- ſic me Formabat puerum dictis.* uide annot. ad Od. x. lib. I.

Aſperitatis] ſæuitiæ, χαλεπότητος. ſuprà epiſt. ad Loll. *Aſperitas agreſtis.*

Rectè facta refert] narrat, & mandat litteris, quæ ex uirtute facta ſunt.

- orientia temp. notis Inſtruit exemplis] id eſt, exempla petit ab antiquitate, quæ uel ſequantur, uel fugiant præſentis, & hodiernæ ætatis homines.

- ignara mariti] innupta, nondum uirum experta, ἄγαμος, ἀνυμέναιος. contrà ſup. Od. XIIII. lib. 3. *- uos ô pueri, & puellæ Iam uirum expertæ.*

- præſentia numina ſentit] præſentes deos, id eſt, præſens deorum auxiliū experitur.

- docta prece blandus] id eſt, carmine aliquo à docto poëta conſcripto dijs immortalibus blandiens, & ſupplicans.

Auertit morbos] carminibus morbos impendentes propulſat.

locupletem frugibus] abundantem. ſic dixit epiſt. VI. lib. I. *Mancipijs locuples.*

Agricolæ priſci, &c.] Ariſt. lib. octauo de moribus ad Nicom. oſtendit, antiqua ſacrificia, & conuiuia hilariora, fuiſſe inſtituta maximè collectis iam, & conditis frugibus, his uerbis, αἱ γὰρ ἀρχαῖαι θυσίαι, καὶ σύνοδοι φαίνονται γίνεσθαι μετὰ τὰς τῶν καρπῶν συγκομιδὰς, οἷον ἀπαρχαί. μάλιστα γὰρ ἐν τούτοις ἐσχόλαζον τοῖς καιροῖς. tale eſt illud Virg. Georg. I. *Frigoribus parto agricolæ plerunque fruuntur, Mutuaq; inter ſe læti conuiuia curant. Inuitat genialis hiems, curasq; reſoluit: Ceu, preſſæ cum iam portum tetigere carinæ, Puppibus & læti nautæ impoſuere coronas.* Cereri item primitias dabant, eamq; uenerantes epulabantur, & conuiuia agitabant inter ſe. quod declarat locus Theocriti in θαλυσ. ἦ γὰρ ἑταῖροι Ἀνέρες εὐπέπλῳ Δαμάτερι δαῖτα τελεῦντι Ὄλβω ἀπαρχόμενοι· μάλα γάρ σφισι πίονι μέτρῳ Ἁ δαίμων εὔκριθον ἀνεπλήρωσεν ἀλωάν.

- beati] ſuo contenti.

- piabant] placabant. ex quo piaculum, ſacrificium, quo dij offenſi placantur: & peccatum, quod tale ſacrificium deſiderat.

- memorem] ſic habent omnes libri ſcripti. quam ſcripturam ſi probamus, memorem intelligemus, qui obliuiſci non ſinat. quidam legunt *memores*, nullo libro auctore.

Feſcenina per hunc, &c.] id eſt, Feſcenini uerſus, qui maxima uerborum licentia conſtabant, inuenti per hunc morem, &c. habebant autem locum tū in ſpōſos, tùm in quoſlibet alios. Catull. in carmine, quod ſcriptum eſt in nupt. Iuliæ, *Neu diu taceat procax Feſcenina locutio.* T. Liuius Feſceninum uerſum commemorat lib. 7. annal.

Luſit amabiliter] iocata eſt ſine petulantia, & ſine cuiuſquam offenſione.

Libertaſq;, &c.] & libertas quotannis uſurpata: anniuerſaria.

- recurrentes annos] περιπλομένους dicit Homerus.

- donec iam ſæuus, &c.] hinc nata eſt uetus comœdia, quæ ne honeſtis quidem familiis pepercit. κωμῳδεῖν enim eſt σκώπτειν, iocandoq; maledicere.

- doluere cruento Dente laceſſiti] qui fuerant maledictis appetiti, & contumelia affecti, grauiter tulerunt.

- fuit intactis quoque cura] non ſolùm, qui læſi fuerunt, iniquo animo tulerunt illam maledicendi licentiam: uerùm etiam ij, quos non attigerat, periculo communi proſpexerunt. ſimile eſt illud ſaty. I. lib. 2. *Dum ſibi quiſque cauet, quanquam*

quam eſt intactus.

-quinetiam lex, Pœnáq; lata] lex lata eſt,& pœna lege conſtituta in eos, qui quenquam maledico carmine deſcriberent.ſic in epiſt.de arte poët. -*ſed in uitium libertas èxcidit, & uim Dignam lege regi. lex eſt accepta, chorusque Turpiter obticuit, ſublato iure nocendi.* legem XII.tabularum ſignificat:de qua ſaty.1.lib.2.*Si mala condiderit in quem quis carmina,ius eſt, Iudiciumq;.*

-formidine fuſtis] metu fuſtuarij.

Ad benedicendum] benedicere hoc loco contrarium eſt uerbo *male dicendi.* Terent.prologo Phorm.*benè dictis ſi certaſſet,audiſſet benè.*

Græcia capta ferum uictorem cepit] hunc locum non ſatis rectè explicant ij,qui in hunc poëtam commentarios ediderunt. eſt tamen eius ſententia nō obſcura, & ab ipſo Horatio alijs uerbis declarata.Græcia (inquit) à Romanis capta,& bello ſubacta,cepit uiciſſim dictores ipſos.quomodo cepit?id eſt,artes,& diſciplinæ Græcorum,Romanis placuerunt: à Romanis expetitæ,& cultæ ſunt:Romanos delectarunt.Ineſt autem ambiguum non inelegans in uerbo *cepit.* capit enim & is,qui uincit,& is,qui delectat.M.Tull. epiſt. ad Luceium Q.fil.lib.5.*Genus enim ſcriptorum tuorum,etſi erat à me uehementer expectatum,tamen uicit opinionem meam,meq; ita uel cepit, uel incendit,*&c.& off.3. *ob eam,credo,cauſam,quòd inſit in his aliquid probi,quod capiat ignaros.*tale eſt illud T.Liuij lib.XXXIIII. *& iam in Græciam, Aſiamque tranſcendimus,omnibus libidinum illecebris repletas: & regias etiam attrectamus gazas: eo plus horreo,ne illæ magis res non ceperint, quàm nos illas.Infeſta,mihi credite,ſigna ab Siracuſis illata ſunt huic urbi,* &c.

-ferum] indoctum,nondum litteris, & humanitate expolitum. ἡ παιδεία γὰρ ἡμέρους ποιεῖ.

-& artes Intulit] Romani bellum Græciæ intulerunt: Græcia artes Italiæ intulit. Romani Græciam bello ceperunt. Græcia Italiam artibus cepit. poſteaquam enim Romani Græcorum imperium euerterunt,totamque Græciam in prouinciam redegerunt,tum demum artes,& diſciplinas Græcorum adamarunt.

-agreſti] nullis litteris,nullisque diſciplinis polito: fero: inculto.

-ſic horridus ille,&c.] id eſt,hoc modo numerus ille poëticus,inconditus, & impolitus,qui ætate Saturni uiguerat,ac floruerat,id eſt,antiquiſſimus,obſoleuit,& in uſu eſſe deſiit.

-& graue virus Mund. pep.] id eſt,inquinatam loquendi rationem: inelegantem,atque inuenuſtum faciendorum uerſuum modū,nitor,& elegantia Græcarum artium expulerunt.

-ruris] ſermonis inconcinni,inuenuſti,illepidi,inornati: ruſticitatis. Catull. in Annales Voluſ. *Pleni ruris, & infacetiarum* [ſeu *inficetiarum*] *Annales Voluſi cacata charta.* Idem ad Virrum, *Idem infaceto eſt infacetior* [ſeu *inficeto eſt inficetior*] *ru*re Plau. in Trucul. *rus merum hic quidem eſt pudendum.*

Serus enim] id eſt, ſerò enim ſtudium, animumq; ſuum contulit ad ſcripta Græcorum.ſerus,pro ſerò,frequens apud poëtas.Virg.Georg.3.*Nocte natat cæca ſerus freta.* ſic ſuprà Od.XII.lib.1. *Serus in cælum redeas.*& ſatyra VII.lib.2. -*iuſſerit ad ſe Mæcenas ſerum ſub lumina prima uenire?* eiuſdem generis ſunt illa, Virg. -*nocturnus obambulat.* Horat.ſat.IIII.lib 2. *Si veſpertinus ſubitò te oppreſſerit hoſpes.*

-admouit acumina] ingenij ſui uim contulit ad lectionem librorum Græcorum.

-quietus] bellis compoſitis,pace potiens.

Quid Sophocles,quid Theſpis,& Aeſch.] hi fuerunt poëtæ tragici, ex quibus Theſpis totus perijt. de eo meminit in epiſt. de arte poët. *Ignotum tragicæ*

gicæ genus inueniſſe camœnæ Dicitur,& plauſtris uexiſſe poëmata Theſpis, &c. Aeſchyli tragœdiæ aliquot extant,ne illæ quidem admodum integræ,niſi quibus in locis à Franciſco Porto,& Errico Stephano ſunt emendatæ.

Tentauit quoque,rem,&c.] periculum etiam fecit,poſſet'ne Græca in Latinum ſermonem conuenienter, & aptè uertere. *ſi* pro *an*, ut ſæpè aliàs.

Et placuit ſibi,&c.]id eſt,placuit ſibi Romanus ſcriptor in eo,quòd eſſet natura ſublimis: uel ſic: Romanus ſua ſcripta de Græcis uerſa,ſeu ad exemplū Græcorum compoſita adamauit, ac probauit,cum eſſet ſublimis,ac uehemens natura: & ita ad tragœdias ſcribendas natura factus.

- ſpirat tragicum] id eſt, ſpiritus habet tragicos.eſt autem genus loquendi Græcum *πνεῖ τραγικόν*,ut *Ἄρη πνέων*,id eſt,Martem ſpirans,& *πῦρ πνέων*, ignem ſpirans.& Theocrit.*ἐν Διοσκόρ.φόνον ἀλλήλοισι πνέοντες.* Virg. Georg.2.- *tauri ſpirantes naribus ignem.*& apud Eurip.*μέγα πνέειν*.ſic enim in Bacchis, *κἂν πνέων ἔλθῃ μέγα*.Propert.lib.1.- *mollem ſpirare quietem.*

Sed turpem putat in ſcriptis &c.]id eſt,ſed turpe eſſe putat ſua ſcripta emēdare, & deletis uerſibus non ſatis cultis, aut uocabulis non ſatis lectis,atque ornatis,alios uerſus cultiores,aliaque uocabula ſignificantiora,ac lectiora ſubſtituere. *metuit lituram* dictum pro eo,quod eſt, abhorret à litura, non poteſt ferre, ut ſua ſcripta lituris notentur. ſic in epiſt.de arte poët.*Nec uirtute foret,claris'ue potentius armis, Quàm lingua Latium, ſi non offenderet unum- Quenque poëtarum limæ labor, & mora,*&c. *metuit,φυλάττεται*,odit,ut annotauimus ſuprà ad Od.11.lib.2.ſed non reticebo,in codice Torneſ.& in uno Vat.ſcriptum eſſe, *Sed turpem putat inſcitè,metuitque lituram.* de qua ſcriptura iudicet lector.

- ex medio quia res arceſſit]hunc locum corruptum in omnibus ueteribus exemplaribus,quibus uſus eram Romæ,ego partim coniectura ductus,partim à codice Torneſiano, quem Lugduni nactus ſum, adiutus reſtitui.quæ quidem mea reſtitutio ita non ſolùm probabilis, uerùm etiam recta, & aperta eſt,ut putem, eam improbaturum neminem. nam quis unquam Latinorum ita locutus eſt, *res acceſſit de medio*,pro,*res petita,aut ſumta eſt de medio?*dico igitur nomen *res* eſſe numeri multitudinis, quarti caſus.*arceſſere* autem *res è medio* ita dixit,ut dicere ſolenus,*arceſſere à capite.*M.Tul.Top.*Cum autem à genere ducitur argumentum,non erit neceſſe id uſque à capite arceſſere. ſæpè etiam citrà licet*, &c.Iam uerò notiſſimum eſt, argumenta comœdiarum eſſe humilia,& plebeia,& familiaria: tragœdiarum autem ſublimia,grādia,regia,heroica. itaque harum perſonæ ſunt inſignes,illuſtres,amplæ,publicæ: illarum humiles,populares,obſcuræ, priuatæ.Hoc igitur dicit Horatius.Quia comœdia res,id eſt,argumentum,& materiam è medio arceſſit,ſeu,è medio ſumit,nō ex longinquo aliquo, aut grandi,aut Heroico uitæ genere,iccirco creditur eſſe minimùm operoſa,minimumque laborioſa: ſed non eſt ita,&c. corruptus in eodem uerbo locus eſt in epiſtola Aſinij Pollionis ad M. Tull. cuius principium *Balbus Quæſtor*, lib.x. epiſt. *Treis legiones firmas habeo: quarum unam uigeſimam octauam cum ad ſe initio belli acceſſiſſet Antonius hac pollicitatione*, &c. legendum, enim *arceſſiſſet.*

- aſpice, Plautus Quo pacto] Hic locus non uno modo explicatur. alij enim putant Plautum reprehendi ab Horatio,hoc modo.uide,quàm negligens ſit Plautus in ſeruando cuiuſque perſonæ decôro, & in tuendis ſenum, amatorum, lenonum, &c. partibus: uide quàm parum ſit accuratus. atque ita, *quo pacto* interpretantur, quàm malè, quàm non accuratè. Sic Plautum carpit in lib. de arte poët. *At noſtri proaui Plautinos & numeros, & Laudauere ſales, nimium patienter utrunque, Ne dicam ſtultè mirati.* alij Plautum ab Horatio laudari putant hoc mo-

modo, Aſpice quàm accuratè Plautus ſingularum perſonarum parteis tueatur,&c.quorum utri rectius ſentiant, pronunciare mihi omnino difficile eſt. Arbitror tamen probabilius eſſe Plautum ab Horatio non reprehendi in eo,in quo maximè poetæ uirtus, & præſtantia conſiſtit. Nam ſi neque ſales Plauti, neque numeri ſunt laudandi, ut ſentit Horatius: neque Plautus curat ſuæ cuiuſque perſonæ decôrum tueri, ac ſeruare,cuius etiam peccati aiunt iſti Plautum ab Horatio inſimulari, quid eſt, cur ullus Plauto inter poëtas comicos relinquatur locus?

Quantus ſit Dorſenn.] huius uerſus explicatio pendet à ſuperiorum explicatione. Qui exiſtimant Plautum ab Horatio reprehēdi,aiunt Dorſennum nomen fuiſſe cuiuſdam paraſiti in aliqua Plautina comœdia, quæ non extat: qui autem aliter ſentiunt, dicunt hunc Dorſennum poëtam fuiſſe comicum, aut Atellanarum ſcriptorem: quod ſi uerum eſt, ſic erit hic uerſus intelligendus, ut dicat Horat. hunc ſcriptorem nimium ſtudium poſuiſſe in deſcribendis paraſitis: in reliquis perſonis fuiſſe negligentem. in duob. Vatic. & Torneſ. ſcriptum eſt *Doſſennus*.

Quàm non aſtricto percurrat pulp.] quàm laxo,ac diſſoluto ſocco fabulam peragat,id eſt,quàm negligenter,ac diſſolutè fabulas ſcribat. ſoccus enim comœdiæ eſt, cothurnus tragœdiæ.

Geſtit enim numm.] id eſt,ſtudet rem facere duntaxat, loculoſque nummis implere: ſed quis? Plautus ſcilicet: uel, ut alij, Dorſennus Atellanarum ſcriptor.

-poſt hoc Secur.cad.an rect.ſtet,&c.]parùm ſollicitus poſthoc utrùm exibiletur,atque explodatur comœdia,an probetur, attentiſque animis audiatur, ac ſpectetur.*recto talo* dixit per tralationem,quia qui ſtant,recto ſunt talo.ſic Callim. *εἰς Ἀρτεμιν, τῶν δ' οὐδὲν ἔπι σφυρὸν ὀρθὸν ἀνέστη*, id eſt, nihil horum ſtat. prætereà in ludo talario,dicunt talum rectum aſſiſtere, & cadere rectum. M.Tull. de Finibus lib.3. -*ſi hoc fingamus eſſe quaſi finem,& ultimum ita iacere talum, ut rectè aſſiſtat: qui talus ita erit iactus,ut cadat rectus,præpoſitum quiddam habebit ad finem.* Iam dicebant *ſtare fabulam*,quæ attentè audiretur, & quæ placeret: *cadere*,& *excidere hiſtriones*, qui explodebantur,qui'ue exigebantur.Græci *ἐκπίπτειν* quoque dicunt,ut alibi annotauimus. Terent.in prologo Hecyræ, *In his,quas primum Cæcili didici nouas,Partim ſum earum exactus, partim uix ſteti.* & in prologo Phorm. *Quòd ſi intelligeret, cum ſtetit olim noua,Actoris opera magis ſtetiſſe,quàm ſua,*&c.ibid.*Cum per tumultum noſter grex motus loco eſt.* & in prol.Heaut. *date poteſtatem,mihi ſtatariam agere ut liceat per ſilentium*: id eſt,ut ſtare liceat. nam *ſtatariam agere* tranſlatè poſuit.

Quem tulit ad ſcenam,&c.] id eſt,qui laudis,& gloriæ ſtudio adductus,ad ſcribendas fabulas ſe contulit,ſpectatorum attentione,atque alacritate excitatur, & extollitur: languore,& ſomno animum deſpondet.

Exanimat] ὑπερβολικῶς dictum, pro eo, quod eſt, ualdè contriſtat, mærore affligit.

-lentus]id eſt,languidus,faſtidioſus.in arte poët. -*malè ſi mandata loquêris,Aut dormitabo,aut ridebo.*

-ſedulus] alacer,ſtudioſus,& ad audiendum promtus,ac paratus,qui non dormitat.

-laudis auarum] cupidum,ut in epiſt. de arte poët. -*præter laudem,nullius auaris.*

Subruit] percellit,ſubuertit,mærore afficit,atque affligit,& ut ſuprà locutus eſt, exanimat.

- reficit] recreat, excitat, erigit.

- valeat] uox eſt contemnentis, ut ſaty. VI. - *haud mihi uita Eſt opus hac, ait*: *& ualeat*. ſic enim legendum, non *ualeas*. Terent. in Heaut. *valeant, qui inter nos diſſidium uolunt*. M. Tull. ad Att. lib. 4. *ſed ualeant recta, uera, honeſta conſilia*. & ita loquuntur Græci. Theocritus χάριτ. ἢ ἱέρ. χαιρέτω ὅςις τοῖος. Ariſtoteles μετὰ τὰ φυσικά. χαιρέτωσαν ἴδεαι. & M. Tull. ad Att. *At ille tibi* πολλὰ χαίρειν τῷ καλῷ *dicens, pergit Brundiſium*. Plato in Theæteto, ἐατέον τάγε τῶν ἄλλων δοξάσματα χαίρειν. Eurip. Hippoly. coron. τοὺς δ' ὑπὲρ κάρα φοιτῶντας ὄρνις, πόλλ' ἐγὼ χαίρειν λέγω.

- res ludicra] comica, & tragica.

Sæpe etiam audacem, &c.] id eſt, ſæpè hoc poëtam quantunuis audacem, à ſtudio ſcribendi deterret, quòd uulgus, & multitudo imperita in medijs fabulis, urſum poſcit, aut pugiles, aut gladiatores, aut funambulum, & cetera.

- & depugnare parati, Si diſc.] & ita pertinaces, ut ſi equites ab ijs diſſentiant, parati ſint armis decertare.

- his nam plebecula gaudet] talem calamitatem interueniſſe, cum ageretur Hecyra, dicit prologus Terentianus his uerbis, *Hecyram ad uos refero, quam mihi per ſilentium Nunquam agere licitum eſt, ita eam oppreſſit calamitas. Eam calamitatem ueſtra intelligentia Sedabit, ſi erit adiutrix noſtræ induſtriæ. Cùm primùm eam agere cœpi, pugilum gloria, Funambuli eodem acceſſit expectatio, Comitum conuentus, ſtrepitus, clamor mulierum Fecere, ut ante tempus exirem foras. Vetere, in noua cœpi uti conſuetudine, In experiundo ut eſſem: refero denuò: Primo actu placeo: cum intereà rumor uenit Datum iri gladiatores. populus conuolat. Tumultuantur, clamant, pugnant de loco. Ego intereà meum non potui tutari locum*. non celabo lectorem, in cod. Torneſiano, & in uno Vatic. legi, *his nam plebecula plaudet*, ut quiſpiam dicere poſſit, ſcriptum eſſe ab Horatio *plebecula plaudit*. ego iudicium meum in hac re non interpono.

Verùm equitis quoque, &c.] Sed iam non ſolùm uulgus (inquit) humileſq; atque indocti homines, uerùm etiam equites, & honeſti uiri ab aurium uoluptate, quam erant ex ingenio, artificioq; poëtæ percepturi, toti ſeſe ad oculorum oblectationem contulerunt.

- ad incertos oculos] incertos appellat oculos, quia ſæpe fallunt, ut appâret in infracto remo ſub aqua, in columbæ collo, in duabus ex lucerna flammis, cum oculum torſeris. quod tamē negat Epicurus oculorum eſſe mendacium, ſed opinionum. Lucret. lib. 4. *Quæ uiolare fidem quaſi ſenſibus omnia quærunt Nequicquam, quoniam pars horum maxima fallit Propter opinatus animi, quos addimus ipſi, Pro uiſis ut ſint, quæ non ſunt ſenſibu' viſa*.

Quattuor, aut plures aulæa, &c.] aulæis obtendebatur, ac prætexebatur ſcena, ut obſtarent populo, dum fabularum actus commutarentur, ut epiſt. de arte poët. *Tu quid ego, & populus mecum deſideret, audi: Si plauſoris eges aulæa manentis, & uſque Seſſuri, donec cantor, uos plaudite, dicat*. Aulæa igitur (inquit) remouentur è ſcena, contrahuntur, & complicantur in quattuor horas, aut plures, dum pugnæ ſimulacrum aliquod editur, dumque fuga equitùm, ac peditum repræſentatur, dum uincti reges per triumphum ducuntur. admonendus eſt autem lector minus exercitatus in litteris, corruptè ſcriptum eſſe in quibuſdam codicibus *haud plures*, cum legendum ſit *aut plures*.

Dum fugiunt, &c.] dum imago fugientium hoſtium ſubijcitur oculis ſpectatorum. alij per equites, equeſtris ordinis homines, & per pedires, plebem ſignificari uolunt: à quibus diſſentio, maloque fugam hoſtium ſimulatam intelligi, tùm propter uerbum *fugiunt*, tùm propter alterū illud, quod ſequitur, *peditum*.

nisi quis referat ad equitum, peditumque centurias, in quas diuisus erat populus Romanus. sic epist. de arte poet. *Romani tollent equites, peditesque cachinnum.*

Mox trah. manib. reg. for.] id est, mox reges opulenti, ac potentes, manibus à tergo reuinctis, per triumphum ducuntur.

Esseda festinant] esseda uehicula sunt Gallica. Cic. ad Treb. *essedum aliquod suadeo rapias, & ad nos quamprimùm recurras.* Virgil. Georg. 2. *Belgica uel molli melius feret esseda collo.* utebantur eo & Britanni. Cæsar lib. 4. de bello Gall. *At barbari consilio Romanorum cognito, præmisso equitatu, & essedarijs (quo plerunque genere in præliјs vti consueuerunt) reliquis copijs subsecuti, nostros nauibus egredi prohibebant.* ibid. *reliquos incertis ordinibus perturbauerant: simul equitatu, atque essedis circundederant.*

- pilenta] pilentum, uehiculum, quo matronæ uehebantur. Festus. utitur T. Liuius lib. 5. Annalium.

- petorrita] petorritum, nomen, & uehiculum Gallicum. scribitur autē duobus *rr.* in omnibus libris antiquis.

Captiuum ebur] uel signa ex ebore, uel elephanti.

- captiua Corinthus] id est, simulacrum Corinthi, quam L. Mummius cepit, ac deleuit. portabantur enim oppidorum captorum simulacra in triumphis. M. Tull. in Pisonem. *vertes te ad alteram scholam: differes de triumpho. Quid tandem habet iste currus? quid uincti ante currum duces? quid simulacra oppidorum?* Tibull. lib. 2. *Vt Messallinum celebrem, cum præmia belli Ante suos currus oppida uicta feret.* T. Liuius lib. XXXVII. *Tulit in triumpho signa militaria* CCXXXIIII. *oppidorum simulacra* CXXXIIII.

- rideret Democritus] homo ad ridendas uulgi ineptias, & curas inanes maximè propensus: quem commemorat & M. Tullius de risu uerba facturus lib. 2. de orat. ad Q. frat. *Atque illud primum, quid sit ipse risus, quo pacto concitetur, ubi sit, quomodo existat, atque ita repente erumpat, ut eum cupientes tenere nequeamus, & quo modo simul latera, os, uultum, oculos occupet, uiderit Democritus.* significat autem Horatius, insulso, & inepto more, nimium apparatum adhiberi in fabulis, propterea quòd in eo spectando populus occupatus, minus attentum, minusq; alacrem se præbeat histrionibus auditorem. eundem morem ostendit M. Tull. sua iam ætate increbruisse, eumque ualdè uidetur improbare epist. ad Marium, lib. 7. his uerbis, *Nosti reliquos ludos, qui ne id quidem leporis habuerunt, quod solent mediocres ludi. Apparatus enim spectatio tollebat omnem hilaritatem: quo quidem apparatu non dubito, quin animo æquissimo carueris. quid enim delectationis habent sexcenti muli in Clytemnestra? aut in equo Troiano craterarum tria millia: aut armatura uaria peditatus, & equitatus, ut in aliqua pugna? quæ popularem admirationem habuerunt, delectationem tibi nullam attulissent.*

- seu Diuers. conf. gen. &c.] id est, siue animalis genus ex camelo, & panthera concretum spectaret populus, siue elephantum album. pantheram confusam camelo camelopardalim appellant. Varro lib. 4. de ling. Lat. *ut Alexandria camelopardalis nuper adducta, quòd erat figura, ut camelus: maculis, ut panthera.*

- mimo] histrione, ut epist. ad Loll. sup. lib. 1. *- aut parteis mimum tractare secundas.*

Scriptores] poëtas. nam appellatione scriptoris omnes, qui quiduis scripserunt, intelliguntur.

- asello Fabellam surdo] poëtas existimaret inanem operam sumere, quia populus non attendit. prouerb. *surdo narrare fabulam.* hoc est, cum eo loqui, qui non audiat, qui non attendat, qui sermonem negligat, aut respuat. Terēt. in Heautōtim.

næ ille haud ſcit, quàm mihi nunc ſurdo narret fabulam. Virg. in Gallo, *Non canimus ſurdis, reſpondent omnia ſiluæ.* Lucret. lib. 5. *Nec ratione docere ulla, ſuadereq; ſurdis, Quid ſit opus facto.* ſed obſeruatione dignum eſt, Horatium duo prouerbia iunxiſſe. de uno diximus. eſt & alterum, *aſino fabulam narrare*, quod à Græcis ſic effertur, ὄνῳ τις ἔλεγε μῦθον· ὁ δὲ τὰ ὦτα ἐκίνει. id eſt, *aſino quidam fabulam narrabat: ille autem aureis mouebat.*

Nam quæ peruincere voces, &c.] id eſt, quis hiſtrio tantùm uoce contendat, vt populi ſtrepitum, & clamorem ſuperare poſſit? ſic in epiſtola de arte poët. de iambo, - *& populares Vincentem ſtrepitus.*

Garganum mugire putes, &c.] populi ſtrepitum cum ſonitu, & quaſi mugitu, quem ſiluæ Gargani montis edunt, uentis agitatæ, & cum murmure maris cõcitati, comparat. Eſt autem mons Garganus in Apulia. ſup. Od. IX. lib. 2. - *aut Aquilonibus Querceta Gargani laborant.*

- quibus oblitus actor, &c.] ſignificat hoc tam exquiſito apparatu non ornari actorem, neque commendari, ſed commaculari. hoc enim ualet uerbum oblini. non enim dixit, *quibus ornatus actor*, ſed *quibus oblitus.*

- concurrit dextera læuæ] plauſus à populo datur, non propter actoris orationem, quippe qui nihil dum dixerit, ſed propter eius ueſtitum, atque ornatum ſuperuacaneum, & nimis elegantem, & luxurioſum.

Lana Tarentino, &c.] quid igitur placet ſpectatoribus? ueſtitus ianthinus, id eſt, uiolacei coloris.

- quæ facere ipſe recuſem] quia comœdias ſcribere nolim.

- maligne] parcè, exiguè. hæc enim uis eſt huius uocis. Catull. de Vari ſcorto. *Non (inquam) mihi tam fuit malignè*, &c. id eſt, anguſtè. non ita fuit mihi res anguſta. nam & Seruius ſcribit malignum idem eſſe, quod anguſtum, ad illum locum Virg. lib. 6. *Quale per incertam Lunam ſub luce maligna.* Plautus Bacch. *Iuſtus, iniuſtus: malignus, largus: commodus, incommodus.* Virg. Georg. II. *Difficiles primùm terræ, colleſq; maligni.* id eſt, ſteriles. Horat. ſaty. V. lib. I. *Differtum nautis, cauponibus atque malignis.* T. Liuius lib. 34. annal. *Sed in purpura, quæ teritur, abſumitur, iniuſtam quidem, ſed aliquam tamen cauſam tenacitatis uideo: in auro uerò, in quo præter manus pretium, nihil intertrimenti fit, quæ malignitas eſt?* Idem lib. 39. *& malignè omnia præbentibus ſuis, meretriculæ munificentia ſuſtinebatur.*

Ille per extentum funem, &c.] id eſt, uidetur mihi rem omnium factu difficillimam præſtare poſſe.

- meum qui pectus inaniter] id eſt, qui meum animum cõmouere & inanimetu perterrere: qui me ira concitare, uel contrà ad lenitatem inflectere, ceteriſq; animi motibus afficere poteſt.

Irritat] ὀργίζει. ad iram impellit. epiſt. ad Piſon. *iuuat, aut impellit ad iram.* uerbum irritandi qui ſcribendum eſſe uno *r* arbitrantur, quaſi ab ira deducatur, falluntur. lege annotata ad Od. XXVIII. lib. 3.

- mulcet] delectat, &, ut illo loco epiſt. ad Piſon. *iuuat.*

Vt magus] vult Horatius, poëtam, uim habere permouendorum animorum, & quaſi faſcinandorum oculorũ, inſtar magorum, qui carminibus, & uenenis, & arte magica portenta faciunt. M. Tull. de nat. Deor. lib. I. *Cum his coniungere licet portenta magorum, Aegyptiorumq; in eodem genere dementiam.* Hor. ſup. Od. XXVII. lib. I. *Quæ ſaga, quis te ſoluere Theſſalis Magus uenenis, quis poterit Deus?* Erant autem magi ſapientes Perſarum. M. Tull. de diuin. lib. I. *Cyro magos dixiſſe (quod genus ſapientum, & doctorum habebatur in Perſis) ex triplici appetitione ſolis, XXX. annos Cyrum regnaturum eſſe, portendi.* magicas artes commemorat Virg. Aen. 4. *Teſtor cara Deos, & te germana,*

mana, tuumque Dulce caput, magicas inuitam accingier artes. artis magicæ uanitatē cō pluribus locis exagitat Plinius.

- & modò me Thebis, &c.] usque adeò aptè, & accommodatè res gestas describit, ut, qui audiunt, in ijs locis, ubi gestæ sunt, interesse, & præstò esse uideantur: ut sup. Od. 1. lib. 2. *Audire magnos iam uideor duces, Non indecoro puluere sordidos.* & ibi. *Iam nunc minaci murmure cornuum Perstringis aureis, iam litui strepunt.* idem in epist. de arte poët. *Non satis est pulchra esse poëmata, dulcia sunto, Et, quocunque uolent, animum auditoris agunto.* sic Arist. περὶ ποιητικῆς. δεῖ δὲ τοὺς μύθους συνιστάναι, καὶ τῇ λέξει συναπεργάζεσθαι ὅτι μάλιστα πρὸ ὀμμάτων τιθέμενον. οὕτω γὰρ ἐναργέστατα ὁρῶν, ὥσπερ παρ᾽ αὐτοῖς γιγνόμενος τοῖς πραττομένοις, εὑρίσκοι τὸ πρέπον, καὶ ἥκιστα ἂν λανθάνοι αὐτὸν τὰ ὑπεναντία, id est, *oportet autem fabulas componere, et conficere etiam uerbis, quàm maximè oculis res subijcientem. Sic enim perspicuè cernens, tanquam intersit in rebus ipsis agendis reperiet decòrum, minimeque eum latebunt ea, quæ aliquantum repugnant.*

Verùm age, & ijs, qui] Verùm age (inquit) Auguste, etiam eos poëtas, qui scribere nolunt: neque spectatorum fastidium, ac superbiam ferre possunt, sed sese lectori committere malunt, cura libera, aut certè eorum curam minue. Nam, quanuis sit eis res cum lectore, non cum spectatore, non tamen iccircò sine magno sui nominis, suæq; existimationis periculo scribunt. Præterea uaria sunt hominum iudicia: neque idem scribendi genus probant omnes. Excitandi igitur tibi sunt poëtarum animi, magnisq; præmijs inuitandi, ut uel neglectis, uel superatis tot difficultatibus, sese totos ad scribendum conferant. Quidam sic hunc locum explicant. diligentius attende, & considera, qui poëtæ probandi sint, qui non: nonnihil cogitationis, & curæ confer in hanc rem, ut attendas, & iudices, qui poëtæ tanto nomine digni sint, qui contrà indigni: quam quidem explicationem uidetur sequi Porphyr. ego autem non probo. nam hoc *reddere curam breuem* tale est, quale illud apud T. Liuium lib. 27. *breuem illi lætitiam, qua exultet, facturum.*

- si munus Apoll. dign. Vis compl. lib.] si bibliothecam, quam ædificandam curasti in aditu templi, quod abs te consecratum est Apollini, vis libris complere. sup. epist. ad Iulium Flor. 1. - *& tangere uitet Scripta, Palatinus quæcunque recepit Apollo.*

- & vatibus add. calc. Vt stud. m.] id est, & si uis poëtas excitare, ut maiore studio in artem poëticam incumbant.

Helicôna uirentem] Bœotiæ montem, Musis consecratum: in quo Hesiodus, poëta factus est. in lib. de arte poët. - *& excludit sanos Helicône poëtas.* lege ann. ad Od. XII. lib. 1. ibi *Aut in umbrosis Helicônis oris.*

Vt uineta egomet cædam mea] hæc sunt includenda interpositionis nota: id est, ut meipsum omnium primum reprehendam: ut mihi ipse detraham omnium primo. ductum fortasse ab ijs, qui cum censuissent uineta omnia succidenda, propter mala, & incommoda, quæ à uino in homines proficiscuntur, à suis uinetis cædendi initium facere uoluerunt: uel simpliciter ab iis, qui sua ipsi lædunt, minuunt, & oppugant.

Cum tibi librum Soll. dam.] primum, & usitatum poëtarum peccatum, libros suos principibus, & claris uiris intempestiuè obtrudere, uerbi gratia, occupatis, & maiore aliqua cogitatione, & cura suspensis: quod in sua re uetat Hor. sup. epist. ad Vinnium Asell. *Augusto reddes signata uolumina Vinni, Si ualidus, si lætus erit, si denique poscet.*

- cum lædimur, vnum Si quis, &c.] alterum peccatum, cum offendimur, & molestè ferimus, si quis amicorum nostrorum unum aliquem è uersibus nostris

audeat improbare.

Cum loca iam recit.reu.irr.] tertium, cum ea, quæ iam recitauimus, repetimus non reuocati ab eo, qui audit, neque lectionem repetere iussi: quia scilicet ea nobis uenusta stultè uideantur.

Cum lamentamur,&c.] quartum, cum querimur, nostra scripta ab hominibus non cognosci, atque ita, præmia eis merita non persolui.

- & tenui ded.poëm.f.] id est, poëmata summo studio, acerrimoq; ingenio elaborata. *tenui* igitur, id est, subtili. tralatio enim est à lino, seu lana, quæ carpitur, & digitis trahitur, ac deducitur, licet reclamēt quidam. Adiuuat me Catullus, & quidem pulcherrimis uersibus (ut solet cętera) hanc lanæ ducendæ rationem describens. *Dextera tum leuiter deducens fila supinis Formabat digitis: tùm prono pollice torquens Libratum tereti uersabat turbine fusum: Atque ita decerpens æquabat semper opus dens*, &c. Idem eod.carm. *Currite ducentes subtemina, currite fusi*. Adiuuat & Varro lib.6.de ling. Lat. his uerbis. *In Menæchmis Plauti: Inter ancillas sedere iubeas: lanam carpere, Idem est hoc uerbum*, &c. *Carpere à carendo, quòd eam tum purgant, ac deducunt, ut careat spurcitia. ex quo tum carminari dicitur lana, cum caret eo, quod est nequam*. Postremo mecum facit & Macrob. lib.6. qui ad hunc locum Virg. in Sileno, *deductum dicere carmen*, notat, *Deductum pro tenui, & subtili eleganter positum est. sic autem & Afran. in Virgine: uerbis pauculis respondit, tristis, uoce deducta: malleque se non quieuisse dixit. Item apud Cornific. Deducta mihi uoce garrienti*. Pomponius in Atellana. *Vocem deducas oportet, ut mulieris uideantur uerba*. sic Hor. sat. 1. lib. 2. – *similesque meorum Mille die uersus deduci posse*.

Cum speramus eò rem venturam,&c.] quintum, cum tantum nobis arrogamus, tantique nostra scripta facimus, ut speremus, te statim ut audieris, nos uersus scribere, ultro iussurum, ut ad te accedamus, atque ab egestate nos uindicaturum. *Arcessas* utem legendum, non *Accersas*, & ita habent omnes cod. manuscripti.

- commodus] de hac uoce uide annot. ad Od. VIII. lib. 4.

Sed tamen est operæpretium cogn.] id est, opera in hoc benè collocatur, vt cognoscamus, quales custodes, ac tutores habeat uirtus. æditui sunt templi custodes. hoc loco ponitur hoc nomen translatè pro ijs, qui uirtutem clarorum uirorum suis scriptis ab obliuione hominum, iniuriaq; temporis uindicandam suscipiunt, quales sunt poëtæ.

- quales Aedituos] id est, quales scriptores: quales sui nominis præcones, ac prædicatores habeat.

Cherilus] malus poëta. de quo in lib. de arte poët. *Sic mihi, qui multùm cessat. fit Cherilus ille, Quem bis, terque bonum cum risu miror*. significat Hor. sæpe malos poëtas à regibus, & clarissimis uiris bonos haberi, magnisque præmijs ornari. simile quiddam scribit M. Tull. in orat. pro Archia poëta, de Syllæ in quendam ignobilē, & indoctum poëtam liberalitate, his uerbis, *Syllam nos in concione uidimus, cum ei libellum malus poëta de populo subiecisset, quòd epigramma in eum fecisset tantummodò alternis uersibus longiusculis, statim ex ijs rebus, quas tunc uendebat, iubere ei præmium tribui sub ea conditione, ne quid posteà scriberet*.

– malè natis] non dixit malè factis, sed malè natis, ut ostendat, inuita (ut dicitur) Mineruа, id est, repugnante natura esse factos. Nam (ut scribit M. Tull.) *sic à summis hominibus, eruditissimisq; accepimus, ceterarum rerum studia & doctrina, & præceptis, & arte constare: poëtam natura ipsa ualere, & mentis uiribus excitari*. qua de re alibi plura. Nomen Cherilus apud Aristot. in exempl. Aldinis scribitur

bitur per diphth. ει. sic enim Topic. ιι. Εἰς δὲ σαφήνειαν παραδείγματα οἰστέον. παραδείγματα δὲ οἰκεῖα, ἐξ ὧν ἴσμεν· οἷα Ὅμηρος· μὴ οἷα Χοίριλος, id est, *ad claritatem porrò exempla sunt afferenda. exempla autem propria, & ad rem accommodata, ex ijs, quæ scimus, ducta: qualia Homerus, non qualia Cherilus.* huius Cherili uulgatissimus extat uersiculus ille Πέτραν κοιλαίνει ῥανὶς ὕδατος ἐνδελεχείῃ, id est, (ut Lucr. interpretatur lib. 1.) *Stillicidi casus lapidem uacat*, uel (ut idem lib. 4. extr.) *Non'ne uides etiam guttas in saxa cadenteis Humoris, longo in spatio pertundere saxa?*

Rettulit acceptos] referre acceptum alicui, est fateri, se ab eo accepisse: idq; in codicem accepti referre: denique est quasi debitorem se profiteri. significat etiam interdum fateri, sibi pecuniam à se creditam, à debitore esse solutam. M. Tul. pro Cecinna. *se habere ait argentarij tabulas, in quibus sibi expensa pecunia lata sit, acceptaq; relata.* per translationem autem dicimus, *acceptum referre* alicui bonum, pro eo, quod est, ingenuè fateri, ac prædicare, sibi illius opera, ac beneficio id boni euenisse. ut M. Tull. ad Att. lib. 1. *ornatissimeq; de meo consulatu locutus est, ut ita diceret, se, quòd esset senator, quòd ciuis, quòd liber, quòd uiueret, mihi acceptum referre.* & referre illi malum acceptum, est illum mali auctorem, & causam prædicare, uel mali causam in eum conferre. ut idem M. Tull. Philipp. 11. *omnia denique, quæ uidimus (quid autem mali non uidimus?) si rectè ratiocinabimur, uni accepta referemus Antonio.* eadem autem ratione dicimus *refero acceptum huic, uel illi rei*, qua ratione *refero acceptum personæ*, ut idem pro Deiotaro. *uerùm omnem tranquillitatem, & quietem senectutis acceptam refert clementiæ tuæ.* idem Philipp. 11. *ego enim amplius HS ducenties acceptum hereditatibus retuli.* Atque ita hoc loco loquitur Hor. uersibus incultis rettulit acceptos Philippos, id est, gloriatus est, uel gloriari ei licuit, se ab Alexandro Philippos, quod erat regale nomisma, opera, uel beneficio, uersuum suorum abstulisse. *uersibus incultis* enim dandi casus est, non septimi, ut alii existimant.

- philippos] genus erat nummi aurei à Philippo Macedonum Rege sic appellatum. Plautus Bacchid. *me misit miles ad eam Cleomachus uel ut ducentos philippos reddat aureos, uel ut hinc in Elatiam hodie eat secum simul.* ibid. *Da mihi ducentos nummos philippos, te obsecro.*

- nomisma] νόμισμα. nomen Græcum est, ἀπὸ τοῦ νόμου, id est, à lege dictum. lege enim ualet nummus.

- tractata] contrectata manibus. ut epist. ad lib. suum. *Contrectatus ubi manibus sordescere uulgi Cœperis.*

- remittunt] reddunt. ut epist. de arte poët. - *poscentiq; grauem persæpe remittit acutum.*

Splendida facta linunt] res præclarè gestas, & laudabiles inquinant, & contaminant. sic Plautus Mostell. *una opera ebur atramento candefacere postules.* huic loco non admodum dissimilis ille est Od. VI. lib. 1. *Laudes egregij Cæsaris, & tuas Culpa deterere ingeni.*

- poema tam ridiculum] Cherili mali poëtæ.

- tam carè] tam caro pretio. Itaque quidam hîc *tam caro* legendum putant: aiuntq; ita olim Latinos esse locutos.

Edicto uetuit, ne quis se, præter Ap.] hac de re sic M. Tull. in epist. ad L. Luceium Qu. Filium. lib. V. *Neque enim Alexander ille gratiæ causa ab Apelle potissimùm pingi, & à Lysippo fingi uolebat: sed quòd illorum artem cùm ipsis, tùm etiam sibi gloriæ fore putabat*, &c. Et Plutarch. in Alexandro. τὴν μὲν οὖν ἰδέαν τοῦ σώματος οἱ Λυσίππειοι μάλιστα τῶν ἀνδριάντων ἐμφαίνουσιν· ὑφ' οὗ μόνου καὶ αὐτὸς ἠξίου πλάττεσθαι, id est, *corporis speciem statuæ à Lysippo fictæ omnium statuarum optimè exprimunt,*

atque

atque ostendunt: à quo uno etiam ipse Alexander se effingi uolebat. Idem sic de utroque lib. περὶ τῆς Ἀλεξάνδ. τύχης. Ἦν δὲ καὶ Ἀπέλλης ὁ ζωγράφος, καὶ Λύσιππος ὁ πλάστης κατ' Ἀλέξανδρον· ὧν ὁ μὲν ἔγραψε τὸν κεραυνοφόρον οὕτως ἐναργῶς, καὶ κεκραμένος, ὥστε λέγειν, ὅτι δυοῖν Ἀλεξάνδροιν ὁ μὲν Φιλίππου γέγονεν ἀνίκητος, ὁ δὲ Ἀπέλλου ἀμίμητος. id est, *Erat autem & Apelles pictor, & Lysippus statuarum fictor ætate Alexandri: quorum alter pinxit Alexandrum* κεραυνοφόρον, *id est, fulmen ferentem, ita expreßè, atque (ut ita dicam) euidenter, & temperatè, ut diceret, duorum Alexandrorum eum, qui natus esset ex Philippo, esse inuictum: eum autem, qui ab Apelle fictus, non imitabilem.* ibid. paulo post de Lysippo. Διὸ καὶ μόνον Ἀλέξανδρος ἐκέλευε Λύσιππον εἰκόνας αὐτοῦ δημιουργεῖν. Μόνος γὰρ οὗτος, ὡς ἔοικε, κατεμήνυε τῷ χαλκῷ τὸ ἦθος αὐτοῦ καὶ συνεξέφερε τῇ μορφῇ τὴν ἀρετήν, &c. id est, *Quapropter & Lysippum solum iubebat Alexander sui imagines fabricari. hic enim solus, (ut apparet) mores ipsius ære indicabat, & unà cum forma uirtutem exprimebat.* Agesilaus autem, ut loco suprà producto scribit M. Tul. *neque pictam, neque fictam sui imaginem passus est esse.* sed hoc mox loco dicemus.

– alius Lysippo] id est, alius à Lysippo, uel quàm Lysippus, ut sup. epist. ad Quinct. *Ne ue putes alium sapiente, bonoq; beatum.*

– duceret æra Fortis Alex.] id est, statuas æreas efficeret, quibus Alexandri facies, & figura corporis exprimeretur. *æs ducere*, ualet ἐλαύνειν, id est, malleis extendere: ex quo ductile. Verùm cum ex ære, aut ex ullo alio metallo ducto statuæ fingi non possint, sed ex fuso potius fiant, uidetur hic locus non carere difficultate. mihi quidem semper fuit suspectus. adde quòd constat, Lysippum æs fudisse, & ex ære fuso signa fecisse. Quid igitur dicendum? è duobus alterum: uel translationem esse ab ijs, qui malleis tundunt, ad eos, qui fundunt: uel legendum *funderet æra*. ut loquitur saty. III. lib. 2. *Quid sculptum infabrè, quid fusum durius esset.* Quoniam autem inter has scripturas *funderet*, & *duceret* nimium interest, ita ut non sit uerisimile, librarios illos, qui manu libros describebant, similitudine uocum, aut litterarum peccasse, afferam uerbum totidem litteris, quæ si transponantur, erit alteri idem, nempe *cuderet*. Si coniecturæ igitur locus est, putauerim ab Horatio scriptum esse *cuderet æra*, transpositisq; posteà litteris ex recta scriptura *cuderet*, factam esse hanc vulgatam, *duceret*. Illam autem hac esse meliorem, Virgilij auctoritate, & testimonio probabo, qui ita loquitur Aen. VI. *Excudent alij spirantia mollius æra.*

– quòd si Iudicium subtile uidendis, &c.] id est, quòd si iudicium Alexandri acerrimum in cognoscenda, ac perspicienda artis pingendi, & fingendi præstantia, ad uersus, & poëticam transferres, liquidò iurare posses, eum pinguem esse, tardum, atque hebetem. Sed ex ijs, quæ scribit Aelianus Variæ histor. libr. 2. apparet neque Alexandrum satis acri iudicio in pictura fuisse, neque Apellem eius iudicio multum tribuisse. Nam, cum Alexander (ut tradit ille) sui quandam imaginem uidisset ab Apelle pictam, neque eam merita laude affecisset: equus eius autem ad equum in ea tabula pictum adhinnijsset, tanquam ad equum uerum, fertur Apelles dixisse, at, ô Alexander, uidetur equus tuus esse in arte pingendi te multo intelligentior.

de natura deor 2. pag. 34.

Bœotum in crasso, &c.] M. Tull. lib. de fato ostendens quantum inter locorum naturas intersit, ita scribit, *Inter locorum naturas quantum intersit, uidemus alios esse salubres, alios pestilentes: in alijs esse pituitosos, & quasi redundantes: in alijs exiccatos, atque aridos: multaq; sunt alia, quæ inter locum, & locum plurimùm differunt. Athenis tenue cælum: ex quo acutiores etiam putantur Attici: crassum Thebis: itaque pingues Thebani, & ualentes*, &c. Quo ex loco intelligere licet Bœotios, qui crasso cælo

cælo uterentur (Thebæ enim in Bœotia fuerunt) pingues, crassos, atque hebetes fuisse. Pindarus quidem Olymp. εἰδ.ϛ. prouerbium uetus maledicti loco in Bœotios fatetur esse iactatũ, *suem Bœotiam*, iubetq; Aeneam quendam chori magistrum socios cohortari, dent operam, ut intelligant auditores, ac spectatores, hoc prouerbium in Bœotios non conuenire, neque se sues esse, sed Musarum alumnos. Pindari uerba sunt hæc. πρῶτον μὲν ἥραν παρθενίαν κελαδῆσαι, γνῶναί τ' ἔπειτ' ἀρχαῖον ὄνειδος ἀλαθέσι λόγοις εἰ φεύγομεν Βοιωτίαν ὗν, &c. Bœotum autem accipio in accusandi casu, ut referatur ad Alexandrum, hoc modo: iurares Alexandrum esse Bœotium in aëre crasso natum, non ut alij, Bœotûm, pro Bœotorum. Nam Bœotum dixit ut Græci Βοιωτόν.

At neque dedecor. tua de se iud. atque &c.] non dedécorant tua de se iudicia, quia quales eos esse iudicasti, tales eos esse consuetudo uitæ, & dies, & eorum scripta comprobarunt: neque ijdem munera, quæ abs te acceperunt, dedécorant, quia apud dignos sunt collocata.

- multa dantis cum laude] multa tua cum laude.

- tulerunt] acceperunt, consecuti sunt, ut sup. Od. VIII. lib. 4. - *neque tu pessima munerum Ferres.*

Variúsq;] de quo suprà Od. VI. lib. 1. *Scribêris Vario.* & saty. ultim. lib. 1. *Plotius, & Varius.*

Nec magis expressi vultus, &c.] sic M. Tull. in orat. pro Archia poë. *An cum statuas, & imagines non animorum simulacra, sed corporum studiosè multi summi homines reliquerint: consiliorum relinquere, ac uirtutum nostrarum effigiem non multo mallè debemus, summis ingenijs expressam, & politam?* & Horat. sup. Od. VIII. lib. 4. *Non incisa notis marmora publicis, Per quæ spiritus, & uita redit bonis post mortem ducibus,* &c. *Eius, qui domita nomen ab Africa Lucratus redijt, clarius indicant Laudes, quàm Calabræ Pierides.* Iccircò Agesilaus ille (vt scribit Xenophon in eius uita) ne qua sui corporis imago extaret, magnopere cauit: animi autem monumenta constituere nunquam desinebat. sic Xenoph. καὶ τοῦ μὲν σώματος εἰκόνα στήσασθαι ἀπέσχετο, πολλῶν αὐτῷ τοῦτο δωρεῖσθαι θελόντων· τῆς δὲ ψυχῆς οὐδέ ποτε ἐπαύετο μνημεῖα διαπονούμενος. quod retulit M. Tull. in epist. ad L. Luceium Qu. Filium, his uerbis, *Neque minus enim est Spartiates Agesilaus ille perhibendus, qui neque pictam, neque fictam imaginem sui passus est esse, quam, qui in eo genere laborarunt. Vnus enim Xenophontis libellus in eo Rege laudando facilè omnes omnium imagines, statuasq; superauit.* Idem fuisse M. Catonis Censorij de statuis iudicium narrat Plutarch. his uerbis. Καί τοι πρότερον αὐτὸς κατεγέλα τῶν ἀγαπώντων τὰ τοιαῦτα, καὶ λανθάνειν αὐτοὺς ἔλεγεν ἐπὶ χαλκέων, καὶ ζωγράφων ἔργοις μέγα φρονοῦντας· αὑτοῦ δὲ καλλίστας εἰκόνας ἐν ταῖς ψυχαῖς περιφέρειν τοὺς πολίτας. πρὸς δὲ τοὺς θαυμάζοντας, ὅτι πολλῶν ἀδόξων ἀνδριάντας ἐχόντων, ἐκεῖνος οὐκ ἔχει, μᾶλλον γάρ, ἔφη, βούλομαι ζητεῖσθαι διά τι μου ἀνδριὰς οὐ κεῖται, ἢ διὰ τί κεῖται, idest, *Atqui prius ipse deridebat eos, qui huiusmodi rerum (nẽpe statuarum) cupiditate afficiuntur: & dicebat eos ignorare se operibus fabrorum, & pictorum gloriari, sui autem pulcherrimas imagines ciues suos in animis ferre. ijs autem, qui mirabantur, illum, cum plerique ignobiles, atque inglorij statuas haberent, nullam habere, dicebat se malle quæri quamobrem nulla sibi statua esset posita, quàm cur esset posita.*

Repentes per humum] id est, humiles, & ueluti humi repentes, & orationi solutæ simillimos, quales sunt epistol. & satyræ. Pindarus appellat λόγους χαμαιπετεῖς. alij per humiles sermones putant humilia, & plebeia argumenta significari, ut epistolarum, ac satyrarum: quibuscum non pugnabo. nam propemodum mecum faciunt.

- con-

- confecta duella] bella debellata, id eſt, tranſacta, ac finita.

Clauſtraq; cuſtodem, &c.] portas Iani clauſas : quod pacis tempore tantùm fiebat. ſic ſup. Od. xv. lib. 4. - *& uacuum duellis Ianum Quirini clauſit.*

Et formidatam Parthis te p. R.] nam Parthi ſigna Craſſis ademta, ad Cæſarem Auguſtum ultrò remiſerunt Od. quã modò commemoraui - *tua Cæſar ætas Fruges, & agris rettulit uberes, Et ſigna noſtro reſtituit Ioui Derepta Parthorum ſuperbis Poſtibus.*

Si, quantum cuperem, poſſem quoque] id eſt, ſi uoluntati par eſſet ingenium, & facultas. ſic ſaty. 1. lib. 2. - *cupidum pater optime uires Deficiunt: neque enim quiuis horrentia pilis Agmina, nec fracta pereunteis cuſpide Gallos, Aut labentis equo deſcribet uulnera Parthi.*

- recuſent] id eſt, non poſſint. ſic in epiſt. de arte poët. - *quid ferre recuſent, Quid ualeant humeri.*

Sedulitas autem, ſtultè quem d. v.] id eſt, qui ſtulta ſedulitate, ſtudioq; inepto, atque intempeſtiuo officium, operamq; ſuam alicui pollicentur, atque obtrudunt, moleſti ei ſunt potius, quàm grati : uel hoc modo, qui ſtultè, & ineptè quantumuis ſedulò alterum diligunt, moleſtiam ei exhibent potius, quàm placent: ſed ij maximè, qui ſuos uerſus, ſuumque artificium uenditant. meritò igitur malè precatur Phædra nutrici apud Eurip. in Hippol. his uerbis, ὄλοιο καὶ σὺ, χ᾽ ὅστις ἄκοντας φίλους Πρόθυμός ἐστι μὴ καλῶς εὐεργετεῖν, id eſt, *Dij te perdant, & quiſquis de amicis inuitis ſtudet non honeſtè benè mereri.*

Diſcit enim citius, meminitq; l. ill. &c.] ſententia hæc latiſſimè patet. ſed ſi quis eam ad poëtas accommodare, & contrahere uelit, ſic poterit explicari. finge aliquem poëtam eſſe multis nominibus laudabilem, ac præſtantem, in quo quã plurimæ uirtutes inſint poëticæ : qui denique poëma ſcribat magna ex parte politum, ac perfectum: ſed ſint in eodem nonnulla reprehendenda, aut ridenda : eueniet, ut homines notent, & meminerint magis, quæ reprehenſione, aut riſu digna uideantur, quàm, quæ admirati ſint, ac probarint.

Nil moror off.] nihili facio, contemno, ac pro nihilo puto, ut ſup. epiſt. ad Valam. - *nam uina nihil moror illius oræ.* hæc eò pertinent, ut oſtendat indoctorum poëmata non admodum eſſe claris, & laudatis uiris expetenda, quippe quæ dedecori ſint potius, quàm ornamento.

- ac neque ficto In peius vultu, &c.] id eſt, quemadmodum nolim imaginem mei ex ære, aut cera fingi, atque in publico proponi, quæ me ore deformiore referat, quàm ſim natura : ſic neque ab indocto poëta laudari uelim.

- rubeam] erubeam, pudore afficiar, ἐρυθριῷμι.

- porrectus] proiectus, ſeu extentus, quaſi cadauer. vt Od. x. epod. extr.

- aperta] ex eo, quòd capſa ſit aperta, uult intelligi, chartas, quæ in ea inſunt, contemtiſſimas eſſe.

- in vicum, &c.] in quo ex inutilibus, atque ineptis chartis fiunt turis, piperis, & ſimilium rerum inuolucra. tale eſt illud Catulli. *Et laxas ſcombris ſæpe dabit tunicas.* & Perſius. *nec ſcombros metuentia carmina, nec tus.* ſolitos autem eſſe etiam Græcos, mala carmina turi deſtinare, ex Athenæo perſpicuum eſſe poteſt, qui narrat lib. 9. Δειπνοσ. Anaxandridem comicum ita moroſum, atque amarum in ſenectute fuiſſe, ut comœdias omnes ſuas, quæ populo non placuiſſent, quamuis alioqui eſſent elegantes, & politæ, turi mandarit.

AD IVLIVM FLORVM.

FLORE, bono, claroq́ fidelis amice Neroni,
Si quis forte velit puerum tibi vendere natum
Tibure, vel Gabijs: & tecum sic agat: hic &
Candidus, & talos à vertice pulcher ad imos:
Fiet, eritq́ tuus nummorum millibus octo,
Verna ministerijs ad nutus aptus heriles,
Litterulis Græcis imbutus, idoneus arti
Cuilibet: argilla quiduis imitaberis vda.
Quinetiam canet indoctum, sed dulce bibenti.
Multa fidem promissa leuant, ubi plenius æquo
Laudat, venales qui vult extrudere merces.
Res vrget me nulla: meo sum pauper in ære.
Nemo hoc mangonum faceret tibi. non temere à me
Quiuis ferret idem. semel hic cessauit: &, vt fit,
In scalis latuit metuens pendentis habenæ.
Des nummos: excepta nihil te si fuga lædat.
Ille ferat pretium, pœnæ securus, opinor.
Prudens emisti uitiosum: dicta tibi lex.
Insequeris tamen hunc: & lite moraris iniqua.
Dixi me pigrum proficiscenti tibi: dixi
Talibus officijs propè mancum: ne mea sæuus
Iurgares ad te quòd epistola nulla rediret.
Quid tum profeci: mecum facientia iura
Si tamen attentas? quereris super hoc etiam, quòd
Expectata tibi non mittam carmina mendax.
Luculli miles collecta viatica multis
Aerumnis, lassus dum noctu stertit, ad assem
Perdiderat: post hoc vehemẽs lupus: & sibi, & hosti
Iratus pariter, ieiunis dentibus acer.
Præsidium regale loco deiecit, vt aiunt,
Summè munito, & multarum diuite rerum.
Clarus ob id factum, donis ornatur honestis:
Accipit & bis dena super, sestertia nummûm.
Forte sub hoc tempus castellum euertere prætor
Nescio quod cupiens, hortari cœpit eundem
Verbis, quæ timido quoque possent addere mentem.
I bone, quò uirtus tua te uocat: i pede fausto,

COMMENTARII.

Neroni] Tib. Claudio Neroni, Drusi fratri, Liuiæ Drusillæ filio: qui successit Augusto.

- tecum sic agat] tecum sic loquatur. nam, qui loquitur, agit.

- hic & Candidus, &c.] uerba sunt uenditoris, usque ad illum uersum, *Ille ferat pretium*.

- imos] extremos, ut lib. de arte poët. - *seruetur ad imum, Qualis ab incœpto processerit*. ibid. *Primo ne medium, medio ne discrepet imum*. & epist. 1. lib. 1. - *hæc Ianus summus ab imo Prodocet.*

Litterulis Græcis imbutus] grammaticam enim, & similes artes, docebantur pueri uenales, ut cariùs uenderentur, & ut dominis essent utiliores. Nã quòd Aristoteles lib. 8. de rep. tradit grammaticam, musicam, picturam, gymnasticam solitos esse discere in Græcia pueros, nihil ad hunc locum pertinet, & suo loco suprà annotauimus.

- argilla quiduis imitaberis vda] sic reperi scriptum in uno duntaxat cod. Vatic. & in Torn. sed ita sine dubio legendum est. hoc enim significat, ætatem puerilem, & teneram ad quanlibet artem flecti, ac torqueri posse, quemadmodum ex argilla molli,

Grandia laturus meritorum præmia. quid stas?
Post hæc ille catus, quantumuis rusticus, ibit,
Ibit eò, quò uis, qui zonam perdidit, inquit.
Romæ nutriri mihi contigit: atque doceri,
Iratus Graijs quantùm nocuisset Achilles.
Adiecere bonæ paulo plus artis Athenæ:
Scilicet ut possem curuo dignoscere rectum:
Atque inter syluas Academi quærere uerum.
Dura sed emouere loco me tempora grato:
Ciuilisq; rudem belli tulit æstus in arma,
Cæsaris Augusti non responsura lacertis.
Unde simul primùm me dimisere Philippi,
Decisis humilem pennis, inopemq; paterni
Et Laris, & fundi: paupertas impulit audax,
Ut uersus facerem: sed, quod non desit, habentem,
Quæ poterunt unquam satis expurgare sicyiæ,
Ni melius dormire putem, quàm scribere uersus?
Singula de nobis anni prædantur euntes:
Eripuere iocos, Venerem, conuiuia, ludum:
Tendunt extorquere poëmata. quid faciam uis?
Denique non omnes eadem mirantur, amantq;:
Carmine tu gaudes: hic delectatur iambis.
Ille Bioneis sermonibus, & sale nigro.
Tres mihi conuiuæ propè dissentire uidentur
Poscentes uario multum diuersa palato.
Quid dem? quid nō dem? renuis tu, quod iubet alter.
Quod petis, id sanè est inuisum, acidumq; duobus.
Præter cetera, me Romæ'ne poëmata censes
Scribere posse, inter tot curas, totq; labores?
Hic sponsum uocat: hic auditum scripta, relictis
Omnibus officijs: cubat hic in colle Quirini:
Hic extremo in Auentino: uisendus uterque.
Interualla uides humanè commoda. uerùm
Puræ sunt plateæ, nihil ut meditantibus obstet.
Festinat calidus mulis, gerulisq; redemtor.
Torquet nunc lapidē, nunc ingens machina tignū:
Tristia robustis luctantur funera plaustris:
Hac rabiosa fugit canis: hac lutulenta ruit sus.
I nunc, & uersus tecum meditare canoros.
Scriptorū chorus omnis amat nemus: & fugit urbes

molli, & vda quæuis figura conformari, ac fingi potest. Vulgata autem lectio, *quiduis imitabitur*, planè mendosa est: quam ita interpretantur, ut dicat mango, hunc puerum ad artem fingendi aptum esse natura. quæ sententia mihi uidetur & inepta, & absurda. Nam cum paulo antè dixerit, eum primùm esse Græcis litteris imbutū, deinde ad quamlibet artē idoneum: & mox dicturus sit, eundem indoctè quidē, sed accommodatè ad delectationem domini accumbētis canere, quorsum pertinet hanc laudem interponere, eum quidlibet ex luto simulare, atque exprimere posse? Nunc autem hæc, quam probamus, scriptura rationem continet eius, quod antecedit, hoc modo. idoneus est arti cuilibet, quippe qui sit puer, īgenioq; molli, & cereo. nam ex argilla, & simili materia molli, tenera, & flexibili, quiduis fingi potest, &c. ætas enim puerilis vdæ argillæ similis est.

canet indoctum] id est, canet indoctè: uel subaudiendum *quiddam*, ut sit, canet indoctum quiddam, *ᾄσει ἀπαίδευτόν τι*.

Multa fidem promissa leuant, &c.] qui nimis multa de suis mercibus promittit, easq; immoderatè laudat, nomine uanitatis, & mendacij suspectus esse solet emptori, minusq; ei creditur ab emtore: emtor uenditori illi nimis effusè suas merces lau-

Rite cliens Bacchi somno gaudentis, & umbra.
Tu me inter strepitus nocturnos, atque diurnos
Vis canere, & contracta sequi vestigia vatum?
Ingenium, sibi quod vacuas desumsit Athenas:
Et studijs annos septem dedit, insenuitq;
Libris, & curis: statua taciturnius exit
Plerunque: & risu populum quatit, hic ego rerum
Fluctibus in medijs, & tempestatibus urbis
Verba lyræ motura sonum connectere digner?
Frater erat Romæ consulti rhetor: ut alter
Alterius sermone meros audiret honores:
Gracchus ut hic illi foret: huic ut Mucius ille.
Qui minus argutos vexat furor iste poëtas?
Carmina compono: hic elegos: mirabile visu,
Cælatumq; nouem Musis opus, aspice primùm,
Quanto cum fastu, quanto molimine circum-
Spectemus uacuam Romanis uatibus ædem.
Mox etiam, si fortè uacas, sequere, & procul audi,
Quid ferat, & quare sibi nectat uterque coronam.
Cædimur: & totidem plagis consumimus hostem,
Lento Samnites ad lumina prima duello.
Discedo Alceus puncto illius: ille meo quis?
Quis, nisi Callimachus? si plus apposcere uisus:
Fit Mimnermus, & optiuo cognomine crescit.
Multa fero, ut placem genus irritabile uatum,
Cum scribo, & supplex populi suffragia capto.
Idem finitis studijs, & mente recepta,
Obturem patulas impune legentibus aures.
Ridentur, mala qui componunt carmina: uerùm
Gaudent scribentes, & se uenerantur, & ultro,
Si taceas, laudant, quicquid scripsere, beati.
At, qui legitimum cupiet fecisse poëma,
Cum tabulis animum censoris sumet honesti:
Audebit, quæcunque parum splendoris habebunt.
Et sine pondere erunt, & honore indigna ferentur,
Verba mouere loco, quamuis inuita recedant:
Et uersentur adhuc intra penetralia Vestæ.
Obscurata diu populo, bonus eruet: atque
Proferet in lucem speciosa uocabula rerum:
Quæ priscis memorata Catonibus, atque Cethegis,

laudanti, minorem fidem habet.

- qui vult extrudere] id est, qui emtorem quærit, in quem merces suas à se transferat. mendosè habent quidam libri, etiam manuscripti, *excludere*.

Res vrget me nulla] nullum me æs alienũ, nulla egestas, nulla uendendi necessitas premit.

- meo sum pauper in ære] id est, quamuis pauper sim, nullo tamen ære alieno præmor. nihil cuiquam debeo. sic loquitur ferè M. Tull. Verr. de signis, *uideo hominem non modò in ære alieno nullo, sed in suis nummis multis esse, ac semper fuisse.* Idem pro Rosc. comœdo, *Egebat? immo locuples erat. debebat? immo in suis nummis uersabatur.*

- mangonum] mangones sunt propriè, qui homines uendunt, à manu, & agendo nominati.

- ferret] consequeretur, obtineret: ut sæpè aliàs.

- hic] puer, de quo suprà locutus est.

In scalis lat. met. pẽd. hab.] P. Victorius admonet hunc esse horum uerborum ordinem, hic puer latuit metuens habenæ in scalis pendentis. habenæ enim, id est, lora, quibus serui cædebantur, in scalis pendebant. sciendum est autem, seruos fugitiuos, &, qui delitescere soleant, & morbosos, & furaces, uitiosos denique, ab aliquo uenditos, redhiberi iure ciuili, uel damnum præsta

Nunc ſitus informis premit, & deſerta uetuſtas.
Aſciſcet noua, quæ genitor produxerit uſus
Vehemens, & liquidus, puroq́; ſimillimus amni:
Fundet opes: Latiumq́; beabit diuite lingua,
Luxuriantia compeſcet: nimis aſpera ſano
Læuabit cultu: uirtute carentia tollet:
Ludentis ſpeciem dabit, & torquebitur: ut, qui
Nunc ſatyrum, nunc agreſtem Cyclopa mouetur.
Prætulerim ſcriptor delirus, inersq́; uideri,
Dum mea delectent mala me, uel denique fallant,
Quàm ſapere, & ringi. fuit haud ignobilis Argis,
Qui ſe credebat miros audire tragœdos,
In uacuo lætus ſeſſor, plauſorq́; theatro:
Cetera qui uitæ ſeruaret munia recto
More, bonus ſanè uicinus, amabilis hoſpes,
Comis in uxorem, poſſet qui ignoſcere ſeruis:
Et ſigno læſo non inſanire lagenæ:
Poſſet qui rupem, & puteum uitare patentem.
Hic, ubi cognatorum opibus, curisq́; refectus,
Expulit elleboro morbum, bilemq́; meraco,
Et redit ad ſeſe: pol me occidiſtis amici,
Non ſeruaſtis, ait: cui ſic extorta uoluptas:
Et demptus per uim mentis gratiſſimus error.
Nimirum ſapere eſt abiectis utile nugis,
Et tempeſtiuum pueris concedere ludum:
Ac non uerba ſequi fidibus modulanda Latinis:
Sed ueræ numerosq́;, modosq́; ediſcere uitæ.
Quocircà mecum loquor hæc, tacitusq́; recordor:
Si tibi nulla ſitim finiret copia lymphæ:
Narrares medicis: quòd, quanto plura paraſti,
Tanto plura cupis, nulli ne faterier audes?
Si uulnus tibi, monſtrata radice, uel herba
Non fieret leuius: fugeres radice, uel herba
Proficiente nihil curarier: audieras, cui
Rem dij donarent, illi decedere prauam
Stultitiam: &, cum ſis nihilo ſapientior, ex quo
Plenior es: tamen uteris monitoribus iſdem?
At, ſi diuitiæ prudentem reddere poſſent:
Si cupidum, timidumq́; minus te: nempe ruberes,
Viueret in terris te ſi quis auarior uno.

ri ædilitio edicto: M. Tull. Off. 3. *qui enim ſcire debuit de ſanitate, de fuga, de furtis, præſtat edicto ædilium.* idem ibidem, *in mancipio uendendo dicendá ne uitia? non ea, quæ niſi dixeris, redhibeatur mancipium iure ciuili, ſed hæc, mendacem eſſe, aleatorem, furacem, ebrioſum, alteri, nempe Antipatro, dicenda uidentur, Diogeni non uidentur.* uerba ædilitij edicti hæc ſunt, ut refert Paullus iuriſconſ. *Aiunt ædiles, Qui mancipia uendunt, certiorem faciunto emtorem, quid morbi, uitij ue cuique ſit: quis fugitiuus, erro ue ſit: eaq́; omnia, cũ ea mancipia ueneunt, palàm, ac rectè pronuncianto. quòd ſi mancipium aduerſus ea ueniſſet, ſiue aduerſus, quàm dictum, promiſſum ue fuit, cum ueniret, fuerit: quod eius præſtari oportere dicitur emtori, omnibusq́;, ad quos ea res pertinet, iudicium dabimus, ut id mancipium redhibeatur.*

Des nummos] eme, & pretium ſolue, uidelicet octo nummorũ millia.

–excepta nihil te ſi fuga lædat] ſi non offendaris ſerui fuga, quam ego tibi aperui, ac pronunciaui, & ideò præſtare nolo, ſi fortè te domino fugerit. Excepta igitur, id eſt, quã ego excepi, ne eam præſtem, ſi fortè fugerit. hunc ſeruum enim affirmaui tibi omni uitio, & morbo carere, præterquam quòd ſemel fugit.

Ille ferat pretium] mango ille pretium accipiat.

pœnæ

Si propriũ est, quod quis libra mercatus, & ære est:
Quædam (si credis consultis) mancipat usus:
Qui te pascit ager, tuus est: & uillicus Orbi,
Cum segetes occat, tibi mox frumenta daturus,
Te dominum sentit. dat nummos, accipis uuam,
Pullos, oua, cadum temẽti: nempe modo isto
Paullatim mercaris agrum, fortasse trecentis,
Aut etiam suprà, nummorum millibus emtum.
Quid refert, uiuas numerato nuper, an olim?
Emtor Aricini quondam, Veientis & arui,
Emtum cœnat olus, quamuis aliter putat: emtis
Sub noctem gelidam lignis calefactat aënum.
Sed uocat usque suum, quà pópulus assita certis
Limitibus uicina refugit iurgia: tanquam
Sit proprium quicquam, puncto quod mobilis horæ,
Nunc prece, nunc pretio, nũc ui, nũc sorte suprema,
Permutet dominos: & cedat in altera iura.
Sic quia perpetuus nulli datur usus, & heres
Heredem alterius, uelut unda superuenit undam:
Quid uici prosunt? aut horrea? quid'ue Calabris
Saltibus adiecti Lucani: si metit Orcus
Grandia cum paruis, non exorabilis auro?
Gẽmas, marmor, ebur, Tyrrhena sigilla, tabellas,
Argentum, uestes Getulo murice tinctas
Sunt, qui non habeant: est, qui non curet habere.
Cur alter fratrum cessare, & ludere, & ungui
Præferat Herodis palmetis pinguibus: alter
Diues, & importunus, ad umbram lucis ab ortu,
Siluestrem flammis, & ferro mitiget agrum:
Scit Genius, natale comes qui temperat astrum:
Naturæ deus humanæ, mortalis in unum-
Quodque caput, uultu mutabilis, albus, & ater.
Vtar: & ex modico, quantum res poscet, aceruo
Tollam: nec metuam, quid de me iudicet heres,
Quòd non plura datis inuenerit. & tamen idem
Scire uolam, quantum simplex, hilarisq́; nepoti
Discrepet: & quantum discordet parcus auaro.
Distat enim spargas tua prodigus: an neque sumtũ
Inuitus facias, neque plura parare labores:
Ac potius, puer ut festis quinquatribus, olim

-pœnæ securus] id est, non metuens, ne sibi sit pœna præstanda ex ædiliũ edicto, etiam si seruus aufugerit. sic loquitur Virg. lib. 1. Aen. -*securus amorum Germanæ*.

Prudens emisti uitiosum] sciens emisti seruum, quem fugisse tibi dixi. Verba sunt Horatij ad emtorem, per quem, Florum significat, ac describit. se autem cum seruo uitioso ea lege uendito comparat.

-dicta tibi Lex] id est, ea lege tibi seruus uenditus est, eo pacto, ea conditione. lex uenditionis, id est, pactum & conditio uenditionis. uerbum *est*, abest à duob. cod. Vat. Rainun. Card. Tornes. & uerisimile est fuisse à librariis adiectum.

Insequeris] me persequeris iudicio: mecum litigas.

Dixi me pigrum] nunc totum illum superiorem sermonem ad se, & ad Florum accommodat.

-pigrum] pigrum in scribendo: cessatorem.

-mancum] inutilem, atque ineptum ad talia officia, scribendi uidelicet. est autem tralatio ab iis, qui manibus carent. sic Arist. lib. 1. de morib. ad Nicom. πεπηρωμένους πρὸς ἀρετὴν appellat, homines ad uirtutem prorsus ineptos, atque inutiles.

-ne mea sæuus, &c.] ne tu sæuus mecum iurgares, id est, ne me acriter obiurgares, quòd nihil ti-

 bi

Exiguo, gratoq; fruaris tempore raptim.
Pauperies immũda domus procul absit. ego, utrùm
Naue ferar magna, an parua, ferar unus, et idem.
Non agimur tumidis uelis Aquilone secundo:
Non tamen aduersis ætatem ducimus Austris.
Viribus, ingenio, specie, uirtute, loco, re,
Extremi primorum, extremis usque priores.
Non es auarus: abi. quid? cetera iam simul isto
Cum uitio fugêre? caret tibi pectus inani
Ambitione? caret mortis formidine, & ira?
Somnia, terrores magicos, miracula, sagas,
Nocturnos lemures, portentaq; Thessala rides?
Natales gratè numeras? ignoscis amicis?
Lenior, & melior fis accedente senecta?
Quid te exemta iuuat spinis de pluribus una?
Viuere si rectè nescis, decede peritis.
Lusisti satis: edisti satis, atque bibisti:
Tempus abire tibi est: ne potum largius æquo
Rideat, & pulset lasciua decentius ætas.

bi rescriberem. secutus sum hoc loco duos codic. Vatic. & Rain. Card. Iann. Tornes. in quibus scriptum est *nulla rediret*, non, ut in uulgatis, *nulla ueniret. rediret* autem, id est, remittetur. dicitur enim remittere litteras, qui respondet alterius litteris, uulgata porrò, quanuis uideatur probabilis, non placet tamen. quid erat enim, cur Lollius de Horatio quereretur, quòd non mitteret ad se litteras, si nullas ipse ad eum miserat? nunc autem cum prior scripserit, & Horatius nihil rescripserit, meritò eum accusat.

-sæuus] asper, iratus, χαλεπός, ut sup. ad Od. XXXIII. lib. I annot. est.

-mecum facientia] quæ me adiuuant, quæ meæ defensioni suffragantur.

-attentas] oppugnas, labefactare conaris.

-super hoc] de hoc. sic Virg. Aen. I. *Multa super Priamo rogitans.* Hor. Od. VIII. lib. 3. *Mitte ciuileis super urbe curas.*

-mendax] in eo mendax, quòd non mittam carmina, quæ tu expectas, ut à me promissa.

Luculli miles, &c.] nunc se cum quodam Luculli milite comparat significans, se paupertate, atque inopia rei familiaris coactum uersus olim facere cœpisse, nempe uictis Bruto & Cassio, nunc autem mediocres facultates consecutum, uideri sibi parum sanũ futurum, nisi satius esse putet dormire, quàm uersus scribere.

-collecta] paulatim parta, comparata.

-ad assem] usque ad assem, id est, ita ut uix ei as unus restiterit. sestertius duos asses, & semissem: as quattuor denariolos Gallicos, seu unum marKetum Venetum ualet, ut alibi diximus.

-uehemens lupus] id est, acer aduersarius. metaphora est.

Præsidiũ regale] Mithridatis milites aliquot in præsidio collocatos loco depulit, eoq; loco potitus est, sic loquitur M. Tul. Philipp. VIII. *Nõ est hostis is, cuius præsidium Claterna deiecit Hirtius.* Et Hirtius. *Deieci præsidium: Claterna potitus sum.* & T. Liuius lib. 34. *& præsidium Hispanorũ, quod in Castello erat, ui deiectum.* & Cæsar li. 3. de bello ciuili. *& noctu militibus expositis, præsidium equitum deiecit.* est etiam interdum præsidium locus ipse, ubi præsidiarii milites collocati sunt: ut apud Lucret. lib. 5. *Condere cœperunt urbeis, arcemq; locare Præsidium Reges ipsi sibi, perfugiumq;.* & apud M. Tull. Tusc. III. *nec, qui propter metum præsidium reliquit, quod est ignauiæ.*

-bis dena sestertia] uiginti millia sestertiũm nummũm. uide annot. ad epist. sext.

sext. lib.1. de sestertio.

-super] præterea. præter illa dona: uel si mauis, hoc modo: accipit bis dena sestertia, & amplius.

-sub hoc tempus] paulo pòst hoc tempus, breui pòst tempore.

-addere mentem] addere animum. cum exacuere, & excitare.

-laturus] consecuturus, accepturus, ut sæpe aliàs.

-ille catus] prudens, sollers, acutus: ut sup. Od.x.lib.1. *Qui feros cultus hominum recentum Voce formasti catus.*

-qui zonam perdidit] prouerbiũ conuenit in hominem pecuniæ inanem, & exhaustum: natumq; est à ueteri militum consuetudine, qui nummos in zona portabant. Gracchus apud Gellium. *Cum Roma profectus sum, zonas plenas argenti extuli: eas ex prouincia inanes retuli.* quod item his uerbis Plutarchus in Gracchis. μόνος δὲ τῶν στρατευσαμένων πλήρες τὸ βαλάντιον εἰσενηνοχὼς, κενὸν ἐξενηνοχέναι.

-mult. diuite rer.] multis rebus referto. sic & Od. VIII. lib.4. nomen *diues* cum patrio casu iunxit. *diuite me scilicet artium, Quas aut Parrhasius protulit, aut Scopas.* cum sexto, saty. II. lib. 1. *Diues agris, diues positis in fœnore nummis.*

-donis orn. hon.] donis ornatur, quæ honorifica sint potius, quàm utilia, aut fructuosa: quales sunt coronæ murales, obsidionales, uallares, ciuicæ, etiam si argenteæ, aut aureæ sint.

-atque doceri, Iratus Graijs qu.] id est, Iliadem Homeri Romæ didici.

Adiecere bonæ paulo pl. ar.] Athenis paulo plus mihi accessit doctrinæ. Illic enim philosophiæ operam dedi, quæ docet uerùm à falso, honestumq; à turpi distinguere.

Scilicet ut possem] hæc quidam ad geometriæ studium referunt, quæ curua rum, & rectarum linearum doctrinam continet: ego translatè curuum pro prauo accipio, & totum hunc locũ ad philosophiæ studiũ referendum puto. Verisimilius est enim Horatium geometriam, & mathematicas artes Romæ didicisse, ut pote artes pueriles, & sine quibus ad philosophiam accedere non oportet.

Atque inter siluas Academi] scribit M. Tull. Academic. lib. 1. Academicos philosophos, qui erant cum Aristotele, Peripateticos esse dictos, quia disputabant in ambulantes in Lycio: eos autem, qui Platonis instituto in Academia, quod est alterum gymnasium, cœtus erant, & sermones habere soliti, ex loci uocabulo nomen habuisse. Academicorum est de omni quæstione proposita disputare in utranq; partem, nulli rei assentiri, & cohibere assensum, quod illi appellant ἐπέχειν. fuit autem & uetus Academia: cuius princeps Plato (nam inter ueteres Academicos, & Peripateticos nihil ferè interest) & noua: cuius auctor Arcesilas. uide M. Tull. libros Acad.

Dura sed emouere] dura tempora, difficilia, turbulenta, bella ciuilia me Athenis extruserunt, atque expulerunt. *emouere* autem habent duo Vat. cod. Iann. Torn. quæ scriptura recta est.

-æstu] motus ciuilis. tralatio est à mari. est enim æstus, maris feruor, & incrementum. uide sup. annot. ad Od. VII. lib. 2. *-fretis æstuosis.*

Cæsaris Augusti non resp. lac.] motus ciuilis me abstulit ad parteis Brutinas, & Cassianas, quæ uiribus, & copijs Augusti non erant futuræ pares.

-simul] statim ut: simulatq;.

Philippi] urbs in Thracia à Philippo condita, apud quam C. Octauianus Cæsar, & M. Antonius aduersus Brutum, & Cassium pugnauerunt, sup. Od. VII. lib. 2. *Tecum Philippos, & celerem fugam Sensi relicta non bene parmula.* & Od. IIII. lib. 3. *Non me Philippis uersa acies retro, Deuota non extinxit arbos.*

Decisis humilem pennis] bonis amissis demissum, tristem, atque abiectum. *decisis pennis* tralatio est ab auibus. sic M. Tull. ad Attic. lib. 4. *Qui mihi pennas inciderunt, nolunt easdem renasci.*

Paupertas impulit audax] audacem paupertatem appellauit aptissimo, & uerissimo epitheto. nulla enim res est, quæ magis impellat homines ad facinus, iniuriamq; alteri inferendam, quàm paupertas. Itaque, quo modo non facile reperitur in diuite, & potente temperantia: sic haud temere in homine egente, aut paupere iustitiam reperire possis. Non male igitur Plato lib. 8. de rep. perspicuũ est (inquit) qua in ciuitate mendicos uideris, in ea ciuitate fures, crumenarum sectores, sacrilegos, & omnium huiusmodi malorum opifices latitare. uerba Platonis sunt hæc. Δῆλον ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ἐν πόλει, οὗ ἂν ἴδῃς πτωχούς, ὅτι εἰσί που ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ ἀποκεκρυμμένοι κλέπται τε, καὶ βαλαντιοτόμοι, καὶ ἱερόσυλοι, καὶ πάντων τῶν τοιούτων κακῶν δημιουργοί. Et apud eundem lib. 1. senex ille Cephalus, eò sibi magnas opes profuisse dicit, quòd, cum hominem senem ferè pœnarum earum, quæ hominibus iniustis apud inferos dicuntur impendere, cogitatio, metusq; maximè terrere soleat, sæpe cum animo suo de inferis cogitãtem, & dubitantẽ utrùm illa, quæ olim, ut fabulosa irridebat, uera sint, nec ne: ipse nũquam quẽquã egestate coactus, iniustè læserit, neminem fefellerit, nec fraudarit, omnia deniq;, quæ debuerit tùm dijs immortalibus, tùm hominibus persoluerit, rei familiaris copijs fretus: ita fieri, ut dulcissima spe futurorum erectus, conscientiaq; iustè, & innocenter actæ uitæ sustentatus tranquillam senectutem traducat. Theognis item fatetur, sese, uelit, nolit, multa flagitiosa, ac turpia à paupertate doceri, si modò de se loquitur, ac non de quouis, qui hoc onere prematur, his uerbis, Α δειλὴ πενίη, τί ἐμοῖσι καθημένη ὤμοις Σῶμα καταισχύνεις, καὶ νόον ἡμέτερον; Αἰσχρὰ δέ μ' οὐκ ἐθέλοντα βίῃ, καὶ πολλὰ διδάσκεις, Ἐσθλὰ παρ' ἀνθρώπων, καὶ καλ' ἐπιστάμενον. uerùm quemadmodum negari non potest, paupertatem improbos, & ignauos homines natura, ad facinus, ac maleficium stimulare: quod & Hesiodus confirmat his uersibus, ἔργ. καὶ ἡμ. Πολλὰ δ' ἀεργὸς ἀνὴρ κενεὴν ἐπὶ ἐλπίδα μίμνων, Χρηΐζων βιότοιο κακὰ προσελέξατο θυμῷ. sic dubium non est, quin eadem bonorum uirorum animos exsuscitet, industriam acuat, artes eliceat, atque excitet. nota sunt illa Theocriti ἐν ἁλιεῦσι εἰδ. κε. Α πενία, Διόφαντε, μόνα τὰς τέχνας ἐγείρει· Αὐτὰ τῶ μόχθοιο διδάσκαλος· οὐδὲ γὰρ εὕδειν Ἀνδράσιν ἐργατίναισι κακαὶ παρέχοντι μέριμναι. Itaque hoc loco Horatius se à paupertate impulsum esse ait, ut uersibus scribendis operam daret.

– sed, quod non des. haben. Quæ poter. &c.] hunc locum à nemine uideo satis explicatum. dicitur ergo is habere, quod desit, qui suis bonis ita abstinet, ac parcit, ut ei deesse uideantur: &, qui non explet cupiditates naturaleis, ac necessarias: contrà, habere, quod non desit, is, qui non inuitus, quiq; liberaliter, & iucundè utitur ijs, quæ habeat, cum opus sit, & cum res postulet: qui non defodit ea, quæ quæsierit. Vulgo enim dici solet, auaris tam id, quod habent, deesse, quàm, quod non habent, propterea scilicet, quòd ijs, quæ habent, non audent uti. ad hunc locum pertinent illa. Od. 16. lib. 3. *Magnas inter opes inops.* & Od. XVII. epod. *Egens benignæ Tantalus semper dapis.* & epist. II. lib. I. *Semper auarus eget.* & saty. III. lib. 2. *Pauper Opimius arti positi intus, & auri.* Præterea proponatur mihi aliquis quantumuis diues, & copiosus: si is sumtus faciat suis fructibus maiores, huic etiam res suæ deerunt. luxurioso enim, & profuso homini, quantumuis locupleti, desunt omnia. quod elegantissimo carmine declarat Catullus in quendam, quem Mentulam nominat. *Firmano saltu non falsò Mentula diues Fertur, qui tot res in se habet egregias: Aucupium omne genus, pisces, prata, arua, ferasq;. Nequicquam:*

fructus fructibus exuperat. Quare concedo, sit diues, dum omnia desint: Saltum laudemus, dum tamen ipse egeat. Quòd si cui hæc huius loci explanatio non probetur, afferam alteram, non admodum tamen dissimilem: ut intelligamus, nos habere, quod non desit, ubi certum, & annuum uectigal habemus, quod ex fructibus fundi aut uillæ alicuius ad nos quotannis redeat, quemadmodum Horatius fundi sui Sabini fructibus sumtus ad uictum, cultumq; necessarios sufferebat. Itaque, quod non desit, sic interpretabimur, quod ad me quotannis redeat, & quod perpetuo suppeditet mihi sumtus necessarios. sed hæc explicatio ad priorem reuoluitur. Nam si, qui fructus habeat annuos, id est, è fundo aliquo fertili, & fideli quotannis nascenteis, is uel eis non utetur liberaliter, & libenter: uel sumtus faciet fructibus illis maiores: egebit. Itaque non habebit, quod non desit. Recipienda igitur prior explicatio est, ut intelligamus uno uerbo eum habere, quod non desit, qui sumtus faciat moderatos, & fructibus, aut uectigalibus suis æquales. Itaque si dixisset hoc modo Horatius: nunc autem cum abundem rebus ad uictum, cultumq; necessarijs, non essem sanus, si uersus scriberem: dubitare posset aliquis, utrum quòd Horatius copijs rei familiaris auctus sit, iccirco copiosior, & locupletior, beatior denique sit habendus, nec'ne, cum plerunque uideamus euenire, ut ditissimus, & copiosissimus aliquis, uel idem sit illiberalissimus, parcissimus, ac, pœne dicam, egentissimus: uel omnia sua profundat, ac perdat. Huic igitur dubitationi statim occurrens, cum habeam (inquit) ea bona, non quæ tangere, aut minuere uerear. sed qui quibus libenter utar: neque rursus, quæ sumtibus immoderatis exhauriam: sed quibus necessarias, aut etiam naturales cupiditates expleam: quæ me cucurbitulæ satis expurgare possent, nisi dormire, quàm uersus scribere, mallem? Od. 1. epod. sic loquitur de se.– *haud parauero Quod aut auarus ut Chremes, terra premam: Di scinctus aut perdam ut nepos.*

Quæ poter. unq. sat. expurg. sicuæ] scio in omnibus libris excusis legi *cicutæ*: Acronemq; & ceteros cicutam accipere pro elleboro. quod ita absurdum est, vt mirer, & illis uenire unquam in mentem potuisse, & à tot uiris doctis, qui Acronem usque ad hæc tempora secuti sunt, approbatum esse. Nã primùm cicuta, quam Græci κώνειον uocant, immoderato frigore enecat: ut saty. 1. lib. 2. *Sed mala tollet anum uitiato melle cicuta.* elleborus autem atram bilem exhaurit: Deinde cicuta non adhibetur à medicis ad purgandum, neque uim habet ullam purgandi: elleborus & habet uim purgandi maximam, & quotidie ad hunc usum solet adhiberi. Quare neque hæc scriptura ullo modo ferenda est, neque hoc nomen huic loco conuenire potest, meo quidem iudicio. Quid igitur dicendum? alterum, opinor, è duobus, uel cicutas hoc loco significare cucurbitulas, quæ corporibus admouentur ad uitiosum sanguinem eliciendum: quod mihi uerisimile non fit, cum à nemine Latino hæc uox ad hanc rem significandam sit usurpata: uel legendum *sicuæ*, siue *sicyiæ*: quæ uox Græca est, Galeno, & ceteris medicis Græcis admodum usitata, quas Latini cucurbitulas, seu cucurbitas appellant. Corn. Celsus lib. 3. cap XXVII. *sed ieiuno, cum benè iam concoxerit, cucurbitulæ quoque sæpe dolenti parti admouendæ sunt.* de uoce autem σικύα extant exempla apud Plutarch. Galen. Hippoc. Plutarch. περὶ πολυπραγμ. ὥσπερ αἱ σικύαι τὸ χείριστον ἐκ τῆς σαρκὸς ἕλκουσιν, οὕτω τὰ τῶν πολυπραγμόνων ὦτα τοὺς φαυλοτάτους λόγους ἐπισπᾶται, id est, *quẽadmodum cucurbitæ pessimum quicque ex carne, seu ex corpore ducunt: ita curiosorum aures pessimos quosque sermones attrahunt.* Galenus libro de cucurb. σικύα δύναται τὴν ὕλην κενῶσαι, ὀδύνην λῦσαι, φλεγμονὴν μειῶσαι, ἐμπνευμάτωσιν διαφορῆσαι, ὀρέξεις ἀνακτήσασθαι, &c. id est, *cucurbita potest materiam exinanire, dolorem sedare, inflammationẽ minuere, inflationem digerere, appetitiones recuperare,* &c. idem ibid. πρὸς τοῦτο ἐπισπάσασθαι.

ἀποσπᾶσθαι. Hippocr. de antiq. medicina. *δύναται ἡ σικύα ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἕλκειν, καὶ ἐπισπᾶσθαι*, id eſt, *cucurbita uim habet eliciendi, & extrahendi ex carne.* Solet autem Horatius non ſolùm Græcis loquendi generibus uti, qualia ſunt, *uentis debes ludibrium, patiens uocari Cæſaris ultor, deſine mollium querelarum, decipitur laborum, Celſo gaudere*, &c. ſed etiam nominibus Græcis: qualia ſunt hæc, *dyota, amyſtis, balanus, cichorêum, acinaces*, (quanquam hoc eſt Perſicum potius) *apotheca, cardiacus, lethargicus, lethargus, colyrium, melos, epos, elleborus, onyx, pyga, pyrgus, ſymphonia, periſcelis, láchanum, archaici, lecti, nomiſma*, & pleraq; alia. Quo fit, ut facilius adducar ad credendum, eum hîc quoque Græco nomine *σικύας* uſum eſſe, quod ſignificat cucurbitam, ſeu cucurbitulam. Hæc igitur erit huius loci ſententia. quibus cucurbitis ſatis expurgari potero: quæ cucurbitæ ſanguinem uitioſum ex uniuerſo meo corpore exhaurire poterunt, niſi melius eſſe putem dormire, quàm uerſus ſcribere? eſt autem tralatio perpetua à corpore non ſano, & corrupto, ad animi (ut ita dicam) inſanitatem, qua ſignificat, ſe parum ſanæ mentis meritò uiſum iri, ſi nunc verſus ſcribat potius, quàm dormiat.

- prædantur] quaſi prædando carpunt, ſeu rapiunt potius.

Tendunt] contendunt, conantur: ut ſæpe aliàs.

- extorquere] tribus uerbis lectiſſimis idem pœnè ſignificantibus uſus eſt *prædari, eripere, extorquere*; ſignificat tamen hoc poſtremo, ſe poëmata adhuc retinere, neque ea facile ſibi adimi poſſe, quanuis ætas cetera abſtulerit.

- quid faciam uis?] quid uis faciam? quid mihi faciendum cenſes?

Denique non omnes eadem m.] ſententia eſt tritiſſima, quam & Pindarus expreſſit *εἰδ. ι. πυθ. καὶ γὰρ ἑτέροισιν ἑτέρων ἔρως ἔκνιξε φρένας*, id eſt, nanque alij alijs rebus delectantur. Virg. in Alex. - *trahit ſua quenque uoluptas*.

Carmine] heroico, quod epos appellat ſaty. x. lib. 1. - *forte epos acer, Vt nemo Varius ducit.* ex quo epici poëtæ nominantur, qualis Homerus, Antimachus, Apollonius, Ennius, Virgilius. & infra eadem epiſt. *Carmina compono, hic elegos.* aliàs pro quouis carmine, vt Od. XIII. epod. *Inceptos olim promiſſum carmen iãbos.*

Bionêis ſermonibus] comœdijs, comicis uerſibus, à Bione Ariſtophanis patre.

- & ſale nigro] & ſalibus amaris, ac mordacibus, quales ſunt ueteris comœdiæ. ſaty. x. lib. 1. de Lucillio, *at idem quòd ſale multo Vrbem defricuit, charta laudatur eadem.*

Tres mihi conuiuæ, &c.] pulcherrima ſimilitudine à conuiuis ducta, qui palato & guſtandi ſenſu plurimùm ſæpe inter ſe diſſidere ſolent, iudicij hominum de poëtis diſſimilitudinem, ac uarietatem oſtendit.

- acidum] acidum ab acore, aut à uerbo aceſco ductum eſt.

Præter cetera me] *πρὸς τοῖς ἄλλοις.* alia ratio, propter quam ſcribendis uerſibus modum conſtituere debeat, nempe occupationes, & curæ rerum alienarum. hunc uerſum autem, qui turbato ordine uerborum anteà inconcinnè ita legebatur, *Præter cetera Romæ me'ne* &c. ego & veterum lib. auctoritatem ſecutus, & à Gabriele Faërno admonitus in ſuam priſtinam concinnitatem reſtitui. *Præter cetera me Romæ'ne*, &c.

- ſponſum] fideiuſſum, vt ſaty. III. lib. 2. *Prodiderit commiſſa fide, ſponſum'ue negarit.* & ſponſor, fideiuſſor. ſaty. VI. lib. 2. *Romæ ſponſorem me rapis.* & epiſt. de arte poët. *Et ſpondere leui pro paupere.* eſt autem ſpondere, iubere ſua fide alteri pecuniam credere.

- hic auditum ſcripta] criticus enim erat Horatius. epiſt. de arte poët. - *ſi quid tamen olim Scripſeris, in Meci deſcendat iudicis aureis, Et patris, & noſtras.*

- cubat hic in colle Quirini] amplificatio à locorum diſtantia. nam inter collem

lem Quirinalem, & Auentinum intercedunt forum Rom. templum Iouis Feretrij, Capitolium, Palatium. Quirinalis autem dictus à Curetibus, vel à Quirino.

- extremo in Auentino] in extrema parte montis Auentini. Auentinum collem alij ab auibus: alii ab rege Auentino Albano, quòd ibi sit sepultus: alij ab aduentu hominum: Varro ab aduectu, quia olim paludibus ab reliquis erat disclusus, dictum putat. Iam quòd addit *extremo*, id non temerè. Auentinus enim omniũ collium est longissimus: à ceteris separatus: duobus uerticibus sursum erectus.

Interual. uid. hum. comm.] uides interualla humano more commoda, hoc est non admodum commoda, ut sunt res humanæ, quæ ferè sunt incommodæ potius, quàm commodæ.

- uerùm Puræ sunt] sic habent tres cod. Vatican. & Iann. Tornes. & uulgati Aldini, quam scripturam quidam corruperant, & *plures* supposuerant. sic igitur hunc locum explico. Verùm dicet aliquis Romæ uias esse puras, id est, non impeditas, sed patentes, & latè explicatas, & uacuas: per quas iter facere meo cõmodo possim, ita ut nihil mihi impedimento sit, aut obstet, quo minus meditari, & condere uersus queam. sic utitur hoc nomine T. Liuius lib. 24. *postero die signis collatis dimicaturum puro, ac patenti campo: ubi sine ullo insidiarum metu uera uirtute geri res posset.*

Festinat calidus, &c.] respondet superiori illi obiectioni, negatq; ita esse.

- calidus] auidus: vel laboriosus, & in perferendo labore pertinax: uel studio incensus. ex quo nata sunt hæc loquendi genera *res calet, & calefacere aliquem.* M. Tull. ad Att. lib. 4. *itaque iudicia calent.* & Verr. III. de anteact. *postea quam satis calere res Rubrio uisa est.* Idem pro Plancio. *illud uerò crimen de nummis, quos in circo Flaminio deprehensos esse dixisti, caluit re recenti.* Idem ad Qu. Fratr. lib. 3. *eodem die Gabinium ad populum luculentè calefecerat Memmius, sic ut Calidio uerbum facere pro eo non licuerit.* Sueton. in Augusto. *forumq; aleatorium calfecimus.* Cæl. ad Cicer. lib. 8. epist. *si Parthi uos calfaciunt, nos hic frigere frigescimus.* Idem ad eundem. *Quòd tibi suprà scripsi Curionem frigere: iam calet.*

- redemtor] qui opus faciendum conduxit. Od. I. lib. 3. - *huc frequens Cæmenta demittit redemtor Cum famulis operum solutis.*

Torquet] torquendo attollit, uel ad eum locum, quò opus est, admouet. Nam machinis & saxa ad murorum structuram, & tigna ad tectorum, fastigiorũq; contignationem attolluntur. Lucret. lib. 4. *Quippe etenim uentus subtili corpore tenuis Trudit agens magnam magno molimine nauim: Et manus una regit quantouis impete euntem, Atque gubernaclum contorquet quodlibet unum: Multaq; per trochleas, & tympana pondere magno Commouet, atque leui sustollit machina nisu.* M. Tull. Verr. III. *omnes illæ columnæ, quas dealbatas uidetis, machina apposita, nulla impensa, deiecta, eisdemq; lapidibus reposita sunt.*

Tristia robustis, &c.] id est, in plateis existunt præterea aliæ turbæ, clamores, & angustiæ propter concursum funerum, & plaustrorum cum hâc funus procedit, illâc plaustra, & uehicula trahuntur. simile illud est saty. VI. lib. I. - *at hic si plaustra ducenta, Concurrantq; foro tria funera,* &c.

- luctantur] tralatio est, ut Od. I. *Luctantem Icareis fluctibus Africum,* &c. proprie illud epist. ad Aug. *Psallimus, & luctamur Achiuis doctius unctis.*

- rabiosa canis] hoc animal omnium ferè est rabie infestissimum. Itaque rabiem aiunt morbum esse caninum. Virg. Georg. lib. 3. *Hinc canibus blandis rabies uenit.* idẽ Aen. VII. *Hic subitam canibus rabiem Cocytia uirgo Obijcit, & noto nares contingit odore.*

- lutulenta] sup. epist. II. lib. I. uel *amica luto sus.* Idem de Lucillio saty. 4. lib.

 I. uti-

1. utitur eodem nomine *Cum flueret lutulentus, erat, quod tollere uelles.*

I nunc] ironia eſt, ut ſup. epiſt. ad Numicium lib. 1. *I nunc, argentum, & marmor uetus, æraq́; , & artes Suſpice.* ſignificat enim his uerbis ſe planè aliud ſentire, quàm quod loquitur: proinde ac ſi ita diceret. fieri omnino non poteſt, ut in tanta turba, tantoq; ſtrepitu quiſquam uerſus meditari poſſit.

Scriptorum chorus omnis, &c.] poëtæ ſolitudinem, & loca ab arbitris remota, ac libera quærunt: urbes, & celebritatem fugiunt. ſic epiſt. de arte poët. *-ſecreta petit loca, balnea uitat.*

-contracta] non admodum latis uijs impreſſa, in anguſtiis poſita, anguſta, obſcura, quæ uix apparent, quæ difficile eſt perſequi.

Ingenium, ſibi quod uacuas, &c.] huius loci hæc ſententia eſt: ſi, qui Athenis in urbe tranquilliſſima, & quietiſſima ſeptem annos in ſtudio litterarum, & philoſophiæ uerſati ſunt, ſeniumq; propemodum ex aſſidua lectione, & cura cõtraxerunt, ita plerunque hebetes, atque infantes euadunt, ut populo riſum moueant: qui fieri poteſt, ut ego in urbe negocioſiſſima, tot occupationibus, & curis diſtrictus uerſus lyricos ſcribam?

-inenſuitq́; Libris, & curis] ſic epiſt. ad Mæcen. 11. lib. 1. *Immoritur ſtudijs, & amore ſeneſcit habendi.* *Inſenuit libris* autem, id eſt, ex librorum lectione ſenium contraxit.

-ſtatua taciturnius exit] ſignificat ἐν παρόδῳ, immoderato, & intempeſtiuo ſtudio ingenium obtundi potius, quàm acui.

-riſu populum quatit] omnibus riſum excitat maximum. riſum συγκρούσιον uocant Græci, qui ita multus erumpit, ut totum corpus concutiat.

-digner?] dignum eſſe putem connectere uerba ſonum liræ motura; id eſt, carmina ad lyram canenda?

-conſulti] iuriſconſulti. lib. de arte poët. *-conſultus iuris, & actor Cauſarum mediocris.* Od. XXXIIII. lib. 1. *Inſanientis dum ſapientiæ Conſultus erro.*

Gracchus ut hic illi foret, &c.] id eſt, ut iuriſconſultus fratrem ſuum oratorem, Gracchum appellaret: orator iuriſconſultum, Mucium Scæuulam ſalutaret. De Mucio ſic M. Tull. de claris orat. *Mucius autem augur, quod pro ſe opus erat, ipſe dicebat, ut de pecunijs repetundis contra T. Albucium. is oratorum in numero non fuit: iuris ciuilis intelligentia, atque omni prudentiæ genere præſtitit.* ibidem de Tiber. Graccho. *Vtinam in Tiber. Graccho, Caioq; Carbone talis mens ad Rempub. benè gerendam fuiſſet, quale ingenium ad benè dicendum fuit. profectò nemo his uiris gloria præſtitiſſet.* Hi igitur fratres (ut innuit Horat.) mutuò teſtimonium dabant.

Carmina compono] ἔπη. loquitur autem Horatius non de ſe: ſed de ſtultis, & nimiùm ſua mirantibus poëtis, ſub ſua tamen perſona, ut minore inuidia alios reprehendat, cum ne ſibi quidem parcere uideatur. ut epiſt. ad Aug. *Multa quidem nobis facimus mala ſæpe poëtæ.*

Cælatumq; nouem Muſis opus] ὑπερβολικῶς, & εἰρωνικῶς dictum: quaſi à nouem Muſis excultum, atque elaboratum.

-quanto molimine] quanto apparatu, quàm operosè. moliuntur enim, qui quippiam magno labore conantur. ut lib. de arte poët. *Oppida cœperunt moliri.* & Od. 1. lib. 3. *Cur inuidendis poſtibus, & nouo Sublime ritu moliar atrium?* ſententia huius loci hæc eſt, Primùm hoc uide, quàm ſuperbè, quanto cum apparatu circunſpiciamus bibliothecam ab Auguſto propter ædem Apollinis extructam, nobis uidelicet aſſentantes, & ita perſuaſum habentes, niſi noſtri libri in eam deferantur, à poëtis Latinis uacuam futuram.

-ædem] ædem Apollinis, & bibliothecam ei adiunctam, Muſis conſecratam

ab

ab Augusto; in qua recitabantur noua poëmata Latina, ut saty.x.lib.1. - *hæc ego ludo, Quæ nec in æde sonent certantia iudice Tarpa.*

- vacas] ita legendum, & ita scriptum est in cod. Iann. Faërni, omnibus Vatic. & Torn. *si forte vacas* autem ualet, si fortè uacuus es, si nihil habes, quod agas.

- & procul audi, Quid ferat, &c.] & audi è loco longinquo, quid hi poëtæ, qui sua poëmata in bibliotheca Apollinis, & æde Musarum recitari, & locari uolunt, noui proferant: & quamobrem coronam sibi lauream deposcant. *procul* dixit, quia Lollius longè ab eo aberat.

Cædimur, & totidem plagis, &c.] id est, aures nostras præbemus scriptis alienis audiendis: nos uicissim alienas aures nostris poematis recitandis obtundimus, atque enecamus. ducta est similitudo à Samnitibus, id est, gladiatoribus sic appellatis à Samnitibus illis, qui diu ancipiti Marte cum Romanis bella gesserunt, ut testatur T. Liuius sub finem lib.9. *Et Romani quidem ad honorem Deum insignibus armis hostium vsi sunt: Campani ab superbia, & odio Samnitium, gladiatores, quod spectaculum inter epulas erat, eo ornatu armarunt, Samnitiumq; nomine appellarunt.* Quemadmodum igitur gladiatores, cum interdum totum diem digladiati fuerint, discedunt ad extremum incolumes, atque integri: sic cum ego illius scripta audierim, & laudarim, uel leuiter, & dicis causa reprehenderim; & ille uicissim mea: recitatione usque ad uesperam producta, atque extracta, discedimus uterque, alter alterius iudicio, ac suffragio, magni, ac præstantes poëtæ declarati. Samnites autem gladiatorum genus fuisse, etiam ex M. Tull. intelligere licet, lib. Tuscul. 2. *Quis mediocris gladiator ingemuit? quis uultum mutauit unquam? quis non modò stetit, uerum etiam decubuit turpiter? quis, cum decubuisset, ferrum recipere iussus, collum contraxit? tantùm exercitatio, meditatio, consuetudo ualet. Ergo hoc poterit Samnis spurcus homo, vita illa dignus, locoque?* &c. & de orat.lib.2. *Atque eiusmodi illa prolusio debet esse, non ut Samnitum, qui uibrant hastas ante pugnam, quibus in pugnando nihil utuntur, sed ut ipsis sententijs, quibus proluserunt, uel pugnare possint.* & 3. ex Lucillio, *Quamuis ipse Samnis in ludo, ac rudibus causis satis asper.*

- sub lumina prima] ad uesperam, ut saty.vi.lib.2. - *iusserit ad se Mæcenas serum sub lumina prima uenire.* lumina igitur hoc loco intellige, lucernarum, ut &c. Od.vi.lib.3. *Cui donet impermissa raptim Gaudia luminibus remotis.* sic Lucret.lib.5. *Quin etiam nocturna tibi, terrestria quæ sunt, Lumina pendentes lychni,* &c. Idem lib.6. numero singulari, *Nocturnumq; recens extinctum lumen.* sic & Horat.epist.1.lib.1. - *si non Posces ante diem librum cum lumine.*

Discedo Alcæus puncto, &c.] ita discedimus, ut ego illius suffragio par Alcæo: ille meo, cum Callimacho conferendus esse dicatur: quòd si Callimachi nomine contentus non est, fit Mimnermus, id est, appellatur, & salutatur à me Mimnermus. de Mimnermo uide suprà annot. ad epistol.vi.lib.1.

- optiuo] quod ipse optauerit, atque elegerit.

- crescit] fit maior, ornatior, & clarior.

Multa fero, vt placem, &c.] Cum scribo (inquit Horat.) & cum uersus meos necesse habeo recitare, populiq; beneuolentiam, ac suffragium aucupari, multas molestias exorbeo, multasq; poëtarum ineptias deuoro, ne eos irritem, atque offendam: idem, cum ad me redij, cumq; insanire, hoc est, uersus scribere desij, liberum est mihi meas aureis poëtis sua scripta recitantibus obturare.

- irritabile] iracundum, ὀξύθυμον, quod facilè ad iram impellitur.

- mente recepta] cum resipui, cum ad sanitatem reuersus sum.

- obturem] sine interrogationis nota legendum. obturem igitur, hoc est, obturare ausim, liceat mihi obturare impunè.

- se

- se uenerantur] se ipsi ita magni faciunt, ut sibi diuini poëtæ uideantur.

- ultro] non expectantes dum ab alijs laudentur.

- quicquid scripsere, beati] id est, suis omnibus scriptis, qualiacunque sint, sibi satisfacientes, sibiq; placentes, στέργοντες, ut cùm ita loquimur, *forte sua beatus*. & epist. ad Loll. 11. lib. 1. - *beatus enim iam Cùm pulchris tunicis sumet noua consilia, & spes.* Catull. de Suffeno. - *neque idem unquam Aequè est beatus, ac poëma cùm scribit*. & epist. ad August. *Agricolæ prisci fortes, paruoq; beati*.

- animum censoris sumet honesti] id est, ipse sese in sua scripta censorem præbebit, suiq; esse obliuiscetur: sua scripta notabit tanquam censor.

- quæcunque par. splend. habeb. &c.] uerba humilia, seu sordida, atque inquinata.

- sine pond.] id est, leuia. epist. de arte poët. *Fabula nullius Veneris, sine pondere, & arte*.

- quanuis inuita rec.] id est, quamuis ei ita placeant, & cara sint, ut ea ægrè, grauateq; suo loco moueat.

Et uers. adh. intra pen. V.] id est, & quanuis sint adhuc domi, penitus abdita, neque dum in lucem prolata, neque diuulgata. Solent enim nobis mirum in modum nostra, & domestica placere: malumusq; aliena reprehendere, & corrigere, quàm domi nostræ nata. In templo Vestæ, quam ἑστίαν nominant Græci, seruabatur ignis æternus Romæ. Iam, cum uesta præsit focis, &, cum suum quæque domus focum habeat, sequitur, ut suum quisque domi suæ Vestam habeat, id est, Larem. notum Græcorum prouerbium est, ἀφ᾽ ἑστίας ἄρχεσθαι, id est, à Vesta, seu à Lare incipere: quod significat à se, & à suis initium facere. Vtitur & Plato in Euthyphrone, his uerbis, ἀτεχνῶς γάρ μοι δοκεῖ ἀφ᾽ ἑστίας ἄρχεσθαι κακουργεῖν τὴν πόλιν, ὅπιχειρῶν ἀδικεῖν σε· id est, *planè uidetur mihi à Vesta, seu à Lare lædendæ ciuitatis initium capere, qui tibi iniuriam facere conatur.*

Obscurata diu populo] id est, prisca, antiqua, & iccircò inusitata, atque ab usu quotidiani sermonis iandiu intermissa, *quæ* (ut ait M. Tull. lib. 3. de orat. ad Q. fr.) *poëtarum licentiæ sunt liberiora, quàm nostræ*.

- bonus eruet] *bonus*, id est, benignus, & liberalis: benignitate ductus. est enim benigni, ac liberalis hominis, quæ sunt ignota, ac penitus abdita, in lucem proferre, & cum omnibus communicare.

Proferet] sic de arte poët. - *& noua rerum Nomina protulerit*.

- eruet] è tenebris, & situ.

Adsciscet] id est, noua uerba cudet, & finget. in epist. de arte poët. - *si fortè necesse est Indicijs monstrare recentibus abdita rerum: Fingere cinctutis non exaudita Cethegis Continget*, &c.

- quæ genitor produx.] quæ genuerit usus, *Quem penes arbitrium est, & ius, & norma loquendi*.

- uehemens] anapæstum posuit pro spondeo, aut dactylo. sic Virg. Georg. 1. *Fluuiorum rex Eridanus*. & Lucret. lib. 2. *Nam tibi uehementer noua res molitur ad aures Accidere*. & Hom. ἰλ. ι. Βορέης, καὶ ζέφυρος, τώ τε Θρήκηθεν ἄητον. & ἰλ. ψ. Στὰς ἀπάνευθε πυρῆς δοιοῖς ἠρᾶτ᾽ ἀνέμοισι Βορέῃ καὶ ζεφύρῳ. uehementem usum dixit, quia magnopere ualet ad auctoritatem uerbis, & sermonis comparandam. epist. ad Pison. *Quem penes*, &c. ut supra.

- beabit] ditabit, augebit: ex quo beati dicuntur diuites.

Luxuriantia compescet] quæ redundant, amputabit, limabit, circumcidet, coërcebit. idem de arte poët. - *ambitiosa recidet Ornamenta*.

- sano Læu. cultu] ita poliet, & læuia reddet, quæ sunt nimis aspera, ut tamen

tamen hic cultus, ea'ue perpolitio non detrahat eis neruos, & sanitatem. nam, ut idem ait epist. ad Pison. princip. -*sectantem læuia nerui Deficiunt.* Est autem tralatio perpetua à corpore animato, ad carmen, seu poëma.

Ludentis speciem dabit, &c.] speciem (inquit Horat.) præ se feret hominis parum laboriosè scribentis, ita ut, qui legat, speret se eodem modo scripturum: ueruntamen & ille multum in scribendo studii, atque operæ ponet, & quisquis æmulabitur, cum experiri cœperit, inanem operam sumet. Non admodum ab his discrepant illa, quæ sunt in epist. de arte poët. *Ex noto fictum carmen sequar, ut sibi quiuis Speret idem, sudet multum, frustraque laboret.* sic propemodum M. Tullius scribit de eo oratore, quem summissum appellat. *summissus est, & humilis, consuetudinem imitans, ab indisertis re plus, quàm opinione differens. Itaque, eum qui audiunt, quanuis ipsi infantes sint, tamen illo modo confidunt se posse dicere. Nam subtilitas imitabilis quidem illa uidetur esse existimanti: sed nihil est experienti minus.* sic Isocr. in Panath. ἡγοῦμαι τοῖς ἤδη πολιὰς ἔχουσιν ἁρμόττειν οὐκ ἐκεῖνον τὸν
τρόπον λέγειν, ἀλλ', ὡς ἅπαντες μὲν ἂν ἐλπίσειαν, ἢ βουληθεῖεν, οὐδεὶς δ' ἂν δυνηθείη
ῥαδίως, πλὴν τῶν πονεῖν ἐθελόντων, καὶ σφόδρα προσεχόντων τὸν νοῦν. id est, *existimo ijs, qui tam canescere cœperunt, conuenire non illo modo dicere, sed ita, ut omnes quidem sperauerint, aut uoluerint, nemo autem facilè possit, præter eos, qui laborem suscipere uolunt, quiq; uehementer animum ad eam rem attendunt.*

-& torquebitur] id est, & quamuis ludere, & iocari, & alias res agere uideatur, multam diligentiam tamen in scribendo adhibebit, multumque laboris insumet.

Nunc satyrum, nunc agrestem Cycl.m.] saltare satyrum, saltare Cyclopa dicimus Latinè. sic sat. v. lib. 1. *Pastorem saltaret uti Cyclppa rogabat.* Saltantem Cyclopa inducit Euripides, seu Aristius, quem ceteri sunt imitati. Theocr.
θαλυσίοις. Ἀράγε πᾷ τῆνον τὸν ποιμένα τόν ποτ' Ἀνάπω, Τὸν κράτερον Πολύφημον,
ὃς ὤρεσι λᾶας ἔβαλλε, Τοῖον νέκταρ ἔπεισε κατ' αὔλια ποσσὶ χορεῦσαι;

Prætulerim scriptor delirus, &c.] dicuntur hæc ex persona poëtarum sibi plus æquo tribuentium, suaque scripta supra modum amantium, ac laudantium, qualis est ille apud Catull. Suffenus. Prætulerim igitur (inquit Horat.) id est, malim esse poëta ineptus, & indoctus, modò mihi mea scripta placeant, quàm, cum sim optimus, ac præstantissimus, de meis scriptis morosè, ac fastidiosè iudicare, eaq; planè improbare.

-fallant] lateant, ignota sint, quod annotauimus suprà.

-ringi] ringi dicuntur canes, cum irritati rictum diducunt, quasi latraturi, aut morsuri. transfertur ad eos, qui taciti stomachantur, & qui uultu hilaritatem simulant, cum animo, & intimis sensibus angantur, sibique ipsi magnopere displiceant. M. Tull. epist. ad Att. lib. 4. *& ij subringentur, qui uillam me molestè ferunt habere, quæ Catuli fuerat.* Terent. Phorm. *Ille ringitur, tu rideas.*

-fuit haud ignobilis Argis, Qui se cr.] immò hic fuit Abydi, ut tradit
Aristoteles in commentario de rebus admirabilibus: cuius hæc uerba sunt, Λέ-
γεται δέ τινα ἐν Ἀβύδῳ παρακόψαντα τῇ διανοίᾳ, καὶ εἰς τὸ θέατρον ἐρχόμενον ἐπὶ
πολλὰς ἡμέρας θεωρεῖν, ὡς ὑποκρινομένων τινῶν, καὶ ἐπισημαίνεσθαι. καὶ ὡς κατέστη
παρακοπῆς, ἔφησεν ἐκεῖνον αὐτῷ χρόνον ἥδιστα βεβιῶσθαι. id est, *aiunt quendam Aby*
di mente captum fuisse, & in theatrum euntem multos dies spectare, tanquam aliqui in
eo actores essent, & applaudere solitum esse: qui posteaquam resipuit, dixit, totum illud
tempus, quo mentis non erat suæ, iucundissimè sibi traductum esse. Lucianus autem in li
bello, πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν, Abderitis huiusmodi ferè morbum quondam
accidisse scribit. & Athenæus lib. 12. narrat Thrasylaum quendam Axoneum ab
atra

atra bili ita fuisse affectum, ut existimaret, naues omnes, quæ in Pyræeum appellerentur, suas esse: quandiuq; eo morbo laborarit, iucundissimè uixisse: posteaquam autem opera medici sanus factus fuerit, dixisse nunquam sibi in tota uita melius fuisse, quàm cum insanus esset.

- Bonus sanè vicinus] notum illud Hesiodi Πῆμα κακὸν γείτων, ὅσον γ' ἀγαθὸς μέγ' ὄνειαρ. Idem poëta uicinos ait ad opportunitates, & utilitates nostras propinquis esse paratiores. Γείτονες ἄζωνοι ἔκιον, ζώσαντο δ' πηοί. Pindarus item Nεμ. ἐιδ. ζ. docet maximam utilitatem afferre uicinum, si sit idem & amicus, his uerbis, εἰ δὲ γεύεται ἀνδρὸς ἀνὴρ, τί φαῖμεν κε γείτον' ἔμμεν νόῳ φιλήσαντ' ἀτενεῖ γείτονι; χάρμα πάντων ἐπάξιον. contrà, si sit idem inimicus, & malus. Plautus in Mercat. *Nunc ego uerum illud uerbum esse experior vetus, Aliquid mali esse propter vicinum malum.*

- posset qui ignoscere seruis] id est, qui non esset nimium sæuus in seruos: qualis ille est, quem describit saty. III. lib. I. *Si quis eum seruum, patinam qui tollere iussus, Semesos pisces, tepidumq; ligurrierit ius, In cruce suffigat: Labeone insanior inter Sanos dicatur.*

Et signo læso non insanire] id est, & qui furenter non irasceretur, cum lagenam à se obsignatam, comperisset à seruis esse resignatam. solebant autem ueteres, lagenas plenas obsignare, ne à seruis furtim exhaurirentur. At mater Ciceronum (ut scribit Q. Frater ad Tironem) - *etiam inanes obsignabat, ne dicerentur inanes aliquæ fuisse, quæ furtim essent exsiccatæ.*

- insanire] usque ad insaniam irasci. Terent. Adelph. - *dic mihi, non clamas? non insanis?*

- refectus] recreatus, recuratus.

- bilemq;] atram uidelicet, ex qua, cum redundat, nascitur insania. ad purgandam autem atram bilem adhibetur elleborus, quem ueratrum nominant Latini, ut saty. III. lib. 2. *Danda est ellebori multo pars maxima auaris.*

Et demtus per vim mentis g. e.] sic Sophocl. in Aiace, Ἐν τῷ φρονεῖν γὰρ μηδὲν ἥδιστος βίος. Τὸ μὴ φρονεῖν γὰρ κάρτ' ἀνώδυνον κακόν. ita autem coniuncta inter se, & finitima sunt nimia alacritas, & mentis error, ut ille nescio quis apud Trabeã (ut scribit M. Tullius) uoluptatem animi nimiam, summum errorem esse arbitretur. mentis errorem dixit M. Tull. epist. ad Attic. lib. 3. *Nam quòd scribis te audire, me etiam mentis errore ex dolore affici.* &c.

Nimir. sapere est abiect. &c.] concludit nunc totum hunc locum: & colligit, totam poëticam, totamq; in uersibus scribendis operam positam: numeros denique, & cantus lyricos, nugas esse, atque iccircò pueris esse relinquendas: sibi uerò ætate iam prouecta, numeros uitæ bene instituendæ esse ediscendos, memoriæq; mandandos. sic Diogenes Cynicus musicos mirabatur operam dare, ut chordas in lyra concordes haberent, mores autem in animo ut sint concordes, & compositi, non laborare. Laërtius Græcè melius. καὶ μὴν καὶ τοὺς μουσικοὺς, τὰς μὲν ἐν τῇ λύρᾳ χορδὰς ἁρμόττεσθαι ἐθαύμαζεν, ἀνάρμοστα δ' ἔχειν τῆς ψυχῆς τὰ ἤθη.

Si tibi nulla sitim, &c.] duabus similitudinibus docet nimium pecuniæ studium eò esse fugiendum, quia aucta pecunia, non minuatur eius cupiditas, sed propagetur potius, & amplificetur. harum autem similitudinum ambarum auctor est Aristippus, extantq; apud Plutarchum in libello περὶ φιλοπλουτίας, his uerbis, Ἀρίστιππος γὰρ εἰώθει λέγειν, ὅτι πολλὰ μέν τις ἐσθίων, πολλὰ δὲ πίνων, πληρούμενος δὲ μηδέποτε, πρὸς τοὺς ἰατροὺς βαδίζει, καὶ πυνθάνεται τί τὸ πάθος, καὶ τίς ἡ διάθεσις, καὶ πῶς ἂν ἀπαλλαγείη· εἰ δέ τις ἔχων πέντε κλίνας, δέκα ζητεῖ· καὶ κεκτημένος δύο τραπέζας, ἑτέρας συνωνεῖται τοσαύτας, καὶ χωρίων πολλῶν παρόντων,

καὶ ἀργυρίου, οὐ γίνεται μεστὸς, ἀλλ᾽ ἐπ᾽ ἄλλα συντέταται, καὶ ἀγρυπνεῖ, καὶ ἀπληρωτός ἐστι πάντων, οὗτος οὐκ οἴεται δεῖσθαι τοῦ θεραπεύοντος, καὶ δείξοντος ὑφ᾽ ἧς αἰτίας τοῦτο πέπονθεν., id eſt, *Dicere ſolebat Ariſtippus, eum, qui, cum multum comedat, multumque bibat, nunquam expleatur tamen, medicos adire, & quis morbus ſit, quiſq; affectus corporis, & quonam pacto eo leuari, ac liberari poſſit, conſulere: Si quis autem, qui lectos quinque habet, decem quærat: &, qui menſas decem poſſidet, totidem alteras comparet, &, cui multum agri, multumq; argenti ſuppetit, non ſatietur, ſed ad alia plura contendat, & nocteis inſomneis traducat, & nullis bonis expleatur: hic non putat ſe medico egere, à quo curetur, & à quo doceatur, unde hic morbus natus ſit.*

-quod, quanto plura paraſti] ſic ſup. Od. xvi. lib. 3. *Creſcentem ſequitur cura pecuniam, Maiorumq; fames.*

-monitoribus iiſdem?] nihil muto. non tamen celabo lectorem, in cod. Rain. Card. & Torneſ. legi, *rationibus iiſdem?*

At ſi diuitiæ prudentem r. p.] ſi in diuitijs (inquit) hæc uis ineſſet, ut, qui eas adeptus ſit, prudentior, melior, ſapientior, ab omnibus denique animi perturbationibus ſolutior, ac liberior eſſet, nempe in pecuniæ quærendæ ſtudio omnibus eſſet elaborandum.

-nempe ruberes, Viueret] id eſt, turpe tibi eſſe putares, quenquam uiuere te auariorem.

Si proprium eſt, &c.] horum uerſuum hæc ſententia eſt, Si proprium eſt id, quod quis emit à domino adhibitis iis, quæ iuris ciuilis ratio poſtulat: & ſi, quod longa poſſeſſione uſucepimus, noſtrum eſt: certè is ager, cuius fructibus quotidie uitam toleras, quamuis eum agrum non ſemel, neque uno tempore, ſed ſingillatim emas, tuus eſt: & cōtrà, qui quadraginta ab hinc annos agrum emit, ea olera, id uinum, id triticum, id oleum, & cetera, quæ ex hoc agro percipit, quibuſq; alitur, emit, eaq; emta ſunt, non propria.

-quod quis libra mercatus, & ære eſt] olim in rebus emendis, ac uendendis intercedebant, emtor, uenditor, libripens, qui æs pendebat. appēdebatur enim pretium, non numerabatur. qua ex forma natum eſt genus illud teſtamenti ueteribus uſitatum, quod fiebat per æs, & libram, & per uenditionem adumbratam, ac ſimulatam. qua de re uide Inſtitutiones iuris ciuilis lib. 2. tit. *de teſtamentis ordinandis*. ſecutus ſum autem hoc loco 2. cod. Vatic. & Rain. Card. Iann. Torn. nam uulgati habent, *mercatur, & ære.*

-mancipat] ita propria efficit, quaſi ſint manu capta: ex quo *uſucapere* dicimur, quod uſu noſtrum fecimus: & *uſucapta* à iuriſconſultis appellantur, uſu quæſita. hinc *uſucapionis* nomen.

-occat] M. Tull. in Catone, quid ſit occatio, declarat his uerbis, *Terra cum gremio mollito, ac ſubacto, ſemen ſparſum excepit, primùm id occæcatum cohibet, ex quo occatio, quæ hoc efficit, nominata eſt.* Feſtus, *Occare, & occatorem Verrius putat dictum ab occædendo, quòd cædat grandeis glebas terræ: cum Cicero uenuſtiſſimè dicat, ab occæcando fruges ſatas, eſſe appellatum.*

-trecentis nummorum millibus] ſex coronatorum noſtratium millibus: uel, ut alii, ſeptingentis millibus, & quingentis.

-quamuis aliter putat] putat enim, ſe ſuis fructibus ali, non emtis. Nam quamuis, quæ emimus, noſtra ſint, ſic tamen diſtinguere ſolemus, hi fructus mei ſunt, illi ſunt emti: & Horat. Od. 11. epod. dapes inemtas appellat, quæ domi noſtræ, & in noſtro fundo natæ ſunt, non aliunde petitæ.

Sed vocat vſque ſuum] id eſt, ſed id ſuum appellat, quod uſque eò pertinet, ac patet, quà populus, aut quælibet alia arbor applantata, certis limiti-

bus

bus agrum uicini diſtinxit à ſuo, ipſumque omni ſollicitudine, ac periculo litium liberauit.

Tanquam ſit proprium] refellit hoc Horatius à definitione, hoc modo, Proprium eſt id, quod nunquam nobis eripi poteſt, & quod perpetuò retinere licet. ſed fundi, & poſſeſſiones puncto temporis à nobis abalienantur: non igitur poſſunt eæ res verè propriæ cuiuſquam dici. Proprium autem, idem ualere plerunque, quod perpetuum, aut certè diuturnum, ex probatis linguæ Latinæ auctoribus intelligere licet. Terent. Andr. *ego uitam Deorum propterea ſempiternam eſſe arbitror, Quòd uoluptates eorum propriæ ſunt.* ibidem ſuprà, *Nihil ne eſſe proprium cuiquam?* idem in Phorm. *abduxi mulierem: curaui propria ea, Phædria vt poteretur: nam emiſſa eſt manu.* Plaut. Moſtell. *ſi tibi acceptum eſt, illum fore unicum tibi ſempiternum, Atque illum amatorem tibi proprium futurum in uita ſoli gerundum cenſeo morem.* Idem Mercat. *ſatin' eſt, ut quicquid agere occepi, Proprium nequit mihi euenire, quod cupio? ita mihi mala res aliqua obijcitur, bonumq; meum conſilium opprimit.* M. Tull. pro Roſc. Amer. *tria prædia uel nobiliſſima Capitoni propria traduntur.* Idem poſt redit. in ſenatu, *quod uerè dixerat, ſi illud de duobus conſulibus, quod antè in repub. non fuerat, perenne, ac proprium manere potuiſſet.* Virg. in Melibœo, *ſi proprium hoc fuerit, læui de marmore tota Puniceo ſtabis ſuras euincta cothurno.* Attius Armor. iudicio, *Nã non facilè, ſine deûm opera, propria humana ſunt bona.* Lucil. lib. XVII. ſaty. *Cetera contemnit, & in uſura omnia ponit Non magna: proprium uerò nil neminem habere.* Virg. lib. 6. Aen. *propria hæc ſi dona fuiſſent.* Horat. ſat. 2. lib. 2. *Nunc ager Vmbreni ſub nomine, nuper Ofelli Dictus, erit nulli proprius.* Idem ſat. VI. lib. 2. *- nihil amplius opto, Maia nate, niſi ut propria hæc mihi munera faxis.* & Od. II. lib. 2. *- regnum, et diadema tutum Deferens uni, propriamq; laurum. quicquam* autem, non *cuiquam* legendum eſt: & ita ſcriptum eſt in omnibus ferè lib. manuſcriptis.

-puncto quod mobilis horæ] non dixit puncto temporis, ſed puncto horæ: ut ſummam temporis breuitatem ſignificet. ſic Lucret. dixit punctum diei, lib. 4. *- hæc puncto cernuntur lapſa diei Per totum cæli ſpatium diffundere ſeſe.*

Nunc prece, nunc pretio, &c.] quattuor alienationum genera hoc loco enumerat. Prece autem mutati dominium intellige, non ſi quis precariò poſſideat. ea enim poſſeſſio dominium non transfert: ſed ſi quis aliquid ab altero precibus impetrarit. quod genus donatio appellatur: quanquam, quod precibus emtum eſt, cariſſimè conſtare dici ſolet. alterum genus eſt emtio. ſequitur deinceps uis, quæ quamuis à iure plurimum abſit, neque dominium in eum, qui uim adhibuerit, ab eo, cui uis illata ſit, transferat, tantiſper dum leges ualent: tamen, cum ab aliquo potentiore oppreſſa libertas eſt, neque æquo iure inter ciues uiuitur, difficile eſt poſſeſſiones iniuſtas legibus, & iure coërcere, uerosque dominos vi ſpoliatos, ac deiectos in integrum reſtituere. Iam uerò ſi ea vis ab hoſte ſit illata, non dubium eſt, quin, quemadmodum capita libera, quæ in hoſtium poteſtatem uenerint, libertatem amittunt: ita & res à prioribus dominis bello ſubactis, ac ſuperatis, ad victores transferantur. quartum genus eſt ultima uoluntas, per quam dominium heredi, aut legatario quæritur. ad hunc locum pertinent ea, quæ ſunt ſaty. 2. lib. 2. *Nam propriæ telluris herum natura neque illum, Nec me, nec quenquam ſtatuit: nos expulit ille: Illum aut nequities, aut uafri inſcitia iuris: Poſtremò expellet certè uiuacior heres.* extat epigramma in lib. epigr. Græcorum, quod hanc dominiorum commutationem, rerumque poſſeſſarum mobilitatem, ac uolubilitatem elegantiſſimè exprimit: quod ſi aſcripſero, nihil fortaſſe uidebor à meo munere alienum feciſſe. Ἀγρὸς Ἀχαιμενίδου γενόμην ποτὲ, νῦν δὲ Μενίππου, Καὶ πάλιν ἐξ ἑτέρου βήσομαι εἰς ἕτερον.

τερον. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἔχειν μέ ποτ' ᾤετο, καὶ πάλιν ἕτερος οἴεται, εἰμὶ δ' ὅλως οὐδενός, ἀλλὰ τύχης. quod sic uerti, *Fundus Achæmenidæ fueram olim, nuncque Menippi: Ex alioque alium transferar in dominum. Hic proprium me esse putat: quondam ille putabat. Sed sum fortunæ denique, non hominum.* Ad hunc locum pertinet, quod est in orat. pro Cornel. Balbo, *prædiorum nullam esse gentem: emtionibus ea solere sæpe ad alienos homines, sæpe ad infimos, non legibus, tanquam tutelas, peruenire.* sic Eurip. Phœniss. Οὔτοι τὰ χρήματ' ἴδια κέκτηνται βροτοί. Τὰ τῶν θεῶν δ' ἔχοντες ἐπιμελόμεθα· Ὅταν δὲ χρῄζωσ', αὐτὰ ἀφαιροῦνται πάλιν. Ὁ δ' ὄλβος, οὐ βέβαιος, ἀλλ' ἐφήμερος.

- & heres Heredem alt. uel. vnda s. v.] id est, & heres alterius heredi succedit, vt unda undæ. heres heredem alterius statim excipit, ut fluctus fluctum.

- non exorabilis auro] sic suprà Od. xviii. lib. 2. - *nec satelles Orci Callidum Promethea Reuexit auro captus.* & Od. iii. eiusd. lib. *Victima nil miserantis Orci.* Orcum ab antiquis Vrgum esse appellatum, quòd is Deus nos maximè urgueat, dicebat Verrius, ut refert Festus.

Tyrrhena sigilla] parua signa ex Etruria.

Getulo murice] Pomp. Mela, *Nigritarum, Getulorumq; passim uagantium ne litora quidem infæcunda sunt purpura, & murice efficacissimis ad tingendum: & ubique, quæ tinxere, clarissima.*

Cur alter fratrum, &c.] Primùm indicat, ita dissimilia esse hominum ingenia, ut ex duobus geminis fratribus alter sit ignauus, iners, sumtuosus, & uoluptarius: alter ad rem attentus, parcus industrius, & in labore perferendo assiduus, ac pertinax: deinde huius uarietatis causam Genio assignat. sic autem uerbo *cessandi* usus est epist. ad Mæcen. 11. lib. 1. *Et properare loco, & cessare, & quærere, & uti.*

- vngui] ita reperi scriptum in sex cod. antiquis. utebantur enim hoc uerbo ueteres. Lucret. lib. 4. - *postesq; superbos Vnguit amaricino.* Cic. ad Att. lib. 9. *Nam ut tibi ambulandum, unguendum: sic mihi dormiendum.*

- palmetis pinguibus] palmetum locus palmis consitus, quemadmodum myrtetum, myrtis: quercetum, quercubus: salictum, salicibus, &c. fuit autem hic Herodes rex Syriæ, ubi magna palmarum copia est. sententia huius loci hæc est: scit Genius quid sit, quamobrem alter ex fratribus malit cessare, id est, nihil agere, & feriari, animo obsequi, & unguentis nitere, quàm omnia Syriæ palmeta possidere.

- alter Diues] Herodes cessatoris illius, & luxuriosi frater.

- importunus] qui nunquam conquiescit: qui nullum intermittit tempus, quin rei augendæ studeat: in suo negocio gerendo pertinax.

Siluestrem flammis, & ferro m. ag.] agrum incultum, ac sterilem, fruticibus, & arboribus partim succisis, partim incensis, fertilem reddat. Virg. quoque ignes ad agrorum culturam pertinere docet Georg. 1. *Sæpe etiam steriles incendere profuit agros, Atque leuem stipulam crepitantibus urere flammis.*

- & ferro] securi, qua succidantur arbores, seu potius uomere, quo ager subigatur, atque aretur.

- mitiget.] domet, mitem efficiat, qui erat ferus, & siluestris.

Genius] Festus Pompeius scribit *Genium appellatum esse Deum, qui uim rerum genendarum, seu gignendarum obtineret:* (sic enim censeo legendum apud Fest.) Aufustius item (ut ille refert) ait *Genium deorum esse filium, hominum parentem, nempe ex quo homines gignuntur.* Pindarus Olympiad. ειδ. ιγ. uidetur eum δαίμονα γενέθλιον appellare, quem Latini Genium nominant: qui quidem Socratis, ac Platonis sententia simul cum homine nascitur, atque occidit. Iam uerò quis tã in litteris hospes est, ut de Socratis dæmonio non audierit: quod eum ad agen-

dum

dum impellleret nunquam: ab eo autem, quod agere cogitabat, sæpe reuocaret? Postremò Menander ait suum cuiq; nascenti Genium agnasci, eundemq; homini usque ad extremum spiritum apparere, ac præsto esse.

- natale comes q.t.a.] qui comes nobis adiunctus astrum, quod nos nascentes aspicit, regit ac moderatur.

- mortalis in vnum Quodque caput] qui unoquoque nostrum mortuo, moritur.

- vultu mutabilis] uarius, ac multiplex. uidetur innuere, tantam in singulorum hominum moribus, & fortuna uarietatem, ac mobilitatem ab ipsius Genij mutabilitate gigni. Plato quidem hominem uocat ζῶον εὐμετάβολον. uel hoc tantum dicit, suum cuiq; esse Genium alijs dissimilem.

- albus, & ater] bonus, & malus: benignus, ac malignus: commodus, & incommodus. Catull. in Cæs. *Nec scire utrùm sis albus, an ater homo.*

- vtar, & ex m.] semper usum bonorum partorum commendat Horat. nimiam autem parsimoniam reprehendit, exagitat, ac detestatur. saty. III. lib. 2. *Si quis emat citharas, emtas comportet in unum Nec studio citharæ, nec Musæ deditus ulli*, &c. adde uersus aliquot, qui deinceps sequuntur.

- tollam] sumam, ut saty. 1. lib. 1. - *at suaue est ex magno tollere aceruo:* & item sæpe alibi.

- quid de me iud. her.] epist. ad Torq. lib. 1. *Parcus ob heredis curam, nimiumq; seuerus Assidet insano.*

Quòd non plura d. inu.] id est, quòd rem acceptam non auxerim: uel, ut alij, quòd plura non sit consecutus heres ex hereditate, quàm in me uiuum contulerit, dum me muneribus captat: à quibus dissentio. malimq; intelligere data, ea quæ dedit Mæcenas.

- tamen idem Scire volam, &c.] & tamen ego idem, qui parsimoniam nimiam tantopere insector, & usum suadeo, quæram quid intersit inter eum, qui hilariter, & iucundè uiuat, & eum, qui sua bona dissipet, ac profundat: quid item intersit inter parcum, & auarum. sic saty. II. lib. 2. *Sordidus à tenui uictu distabit Ofello iudice: nam frustrà uitium uitaueris illud, Si te aliò prauum detorseris.*

Distat enim, &c.] id est, interest utrùm tua perdas, ac profundas luxuriosorum, ac nepotum in morem, an libenter sumtum facias, neque te quærendi studio excrucies, sed potius, dum licet, iucundè uiuas.

Ac potius, puer, &c.] pendent hæc è superioribus. significat autem Horatius à simili, quemadmodum pueri diebus festis toto eo tempore, quod eis datur ad animorum remissionem, & oblectationem, raptim fruuntur, scientes diebus profestis sibi ad pensum pristinum, usitatumq; studium, ac laborem esse reuertendum: ita & homines debere, dum per ætatem licet, & dum uita suppetit, quæ breuissimis terminis continetur, animi tranquillitati, & hilaritati operam dare. sic suprà Od. IX. lib. 1. *Donec uirenti canities abest Morosa.*

- festis Quinquatribus] Quinquatrus dies erant quinque festi Mineruæ. Appellabantur autem Quinquatrus, non Quinquatria. M. Tull. M. Cælio. lib. 2. epist. *sollicitus equidem eram de rebus urbanis: ita tumultuosæ conciones, ita molestæ Quinquatrus afferebantur.*

- olim] interdum, ποτὲ, ut sæpe aliàs.

Exiguo, gratoq; fr.] sic Lucr. lib. 3. - *breuis est hic fructus homullis: Iam fuerit, neque post unquam reuocare licebit.*

- raptim] sic suprà Od. XIII. libr. epod. - *rapiamus amici Occasionem de die.*

Pauperies imm. dom.] alii sic interpretantur: pauperies domus, immunda,

id est,

id est, paupertas domus inelegans, ac sordida longè absit à me: ut *domus* sit patrij casus: alij legunt ἀσωμδέ τως, *pauperies, immunda domus*, ut domus sit recti casus: alij legunt *domu:* quod postremum non probo.

- ego vtrùm Naue ferar, &c.] id est, siue magna, siue parua naue ferar, &c. Nam hoc loco *utrum, & an* non interrogant: quod est admodùm rarum, ac nouũ, nisi quis hoc modo malit hunc uersum explicare, *ego utrùm Naue ferar magna, an parua* (subintellige, nihil refert) *ferar unus, & idem*.

Non agimur tumidis velis Aq. s. &c.] ἀλληγορία est: cuius hæc est sententia: non sumus admodum fortunati, nec opulenti: non tamen ualde inopes, aut pauperes, aut miseri sumus.

- specie] σχήματι, id est, persona, & décore quodam externo, ut epist. ad Numic. lib. 1. *Si fortunatum species, & gratia præstat*. M. Tull. lib. 1. epist. ad Qu. Fratr. *tamen species ipsa tam gratiosi liberti, aut serui dignitatem habere nullam potest*, uide, quæ annotauimus ad illum locum, *Si fortunatum species*, &c.

- loco, re] gradu, & pecunia, seu copijs rei familiaris.

Non es auarus] innuit, eum, qui beatè uiuere cupiat, ab omni animi perturbatione uacuum, ac liberum esse oportere: neque satis esse, si uno uitio careat: sed ei operam dandam esse, si sanus uiuere uelit, ut omnes animi morbos radicitus euellat.

- quid? cetera iam simul] sic habent libri omnes ueteres, longè (opinor) concinnius, & uenustius, quàm uulgati *num simul isto*, &c.

- sagas] sagæ mulieres à sagiendo, quod est acutè sentire, sunt appellatæ, inquit M. Tull. ut annotauimus sup. ad Od. XXVII. lib. 1. *Quæ saga, quis te soluere Thessalis Magus uenenis, quis poterit Deus?*

- nocturnos Lemures] nocturnas animarum species falsas.

- portentaq; Thessala] τέρατα, θαύματα, miracula rerum, quæ edunt Thessali carminibus, & uenenis.

Natales grate numeras?] id est, tui generis auctores, & incunabula tua libenter commemoras? multos enim suorum parentum, & sui generis pudet, ac pœnitet. alij per natales, annos, & ætatem duntaxat significari uolunt. Iam quia annorũ multitudo propinquitatem mortis denunciat, plerosque pudet de annis suis confiteri. *nataleis* autem subintellige *dies*.

- spinis de pluribus] per spinas, ægritudines, angores, uitia denique animorum significantur, ut sup. epist. ad Villicum lib. 1. *Certemus spinas animo'ne ego fortius, an tu Euellas agro*.

- decede p.] decede de loco, & de uia, seu de statione uitæ: da locum melioribus. sup. Od. VI. lib. 2. *ubi non Hymetto Mella decedunt*. succedere, & decedere inter se opponuntur. dicimus enim, decedere de prouincia, de uita.

Tempus abire tibi est, ne p. l.] sic Lucret. lib. 3. *Nunc aliena tua tamen ætate omnia mitte, Aequo animoq;, agedum, iam alijs concede: necesse est*. Sed pauci sunt, qui tanquam conuiuæ saturi, decedant de uita, ut ait saty. 1. lib. 1. in extrem. atqui nihil est tam secundum naturam, quàm homini seni, emori.

Lusisti satis] satis diu operam rebus amatorijs dedisti. hæc enim uis est huius uerbi interdum, ut suprà diximus ad illum locum, *Nec lusisse pudet, sed non incidere ludum*.

- lasciua decentius ætas] adolescentia, uel iuuenta, quam magis decet delicias facere, & uoluptatibus indulgere.

AD PISONES DE ARTE POETICA.

Scio, uiros huiusce ætatis doctissimos & scripsisse, & edidisse in hunc librum commentarios: quæ res me sanè deterrere debebat, ne quid meorum scriptorum huc admiscerem. Verùm, cùm initiò totum hunc poëtam explicare constituissem, atque in eam curam aliquot iam annos incubuissem, cuius mei consilij participes essent, & conscij homines mihi amicissimi, ijdemque eruditissimi: non existimaui, mihi hanc laboris à me suscepti partem, etiam si ab alijs esset occupata, prætermittere, aut deprecari licere, ueritus ne nonnulli, si huius nominis solutionem alijs delegarem, neque totum hoc æs alienum egomet meis nummis dissoluerem: hoc quicquid est, acerbius à me exigerent, mecumque summo iure experirentur, & ex syngrapha agerent. Veruntamen eam moderationem in hac mei pensi parte persoluenda adhibere institui, ut uno tempore, & ijs satisfacerem, qui integram à me huius æris alieni dissolutionem flagitarent, & eos non offenderem, qui hoc reliquum à locupletioribus exigere mallent: statuique mihi ingenuos, & candidos opifices imitandos esse, qui, postea quam ad partem aliquam operis à se conducti, ac suscepti difficilem peruenerunt, quam intelligant, neque se satis cumulatè absoluere posse, & alios ornatius, ac politius, quàm se, perfecturos esse, ad operis locatorem vltro accedunt: denunciant, atque ingenuè fatentur se in hac operis parte minus ei satisfacere posse: docent alios esse præstātiores artifices, non solùm omnibus notos, uerùm etiam nobiles, & claros, qui eam summo artificio elaborare, politissimaque arte perficere possint: demonstrant, eorum copiam esse paratam, atque in medio positam: suadent, ut ijsdem conditionibus, eademque mercede, & impensa, illorum opera utatur potius, quàm sua. Horum igitur exemplo humanissimos, optimosque lectores, quibus me totum hoc pensum Horatianum debere non nego, oro, atque obsecro, ut me hanc de arte poëtica ad Pisones epistolam strictim attingere sinant: hortor, vt integram, plenam, uberem, ac perpolitam eius explanationem à Francisco Luisino, Iacobo Grisolio, Achille Statio Lusitano, quem Romæ cognoui, alijsque doctissimis viris petant: ab illorum fontibus se quantumuis magnam sitim expleturos esse confidant: meos riuulos vel prætereant, vel ita leuiter degustent, ut intelligant, eos non sitientibus faucibus proluendis, sed primoribus labris modicè duntaxat irrigandis esse comparatos. De inscriptione autem huius libri, seu epistolæ ad Pison. de arte poët. paucis tibi, lector, sententiam quorūdam doctorum nostræ ætatis uirorum, & meam aperiam. Illi igitur eam inter epistolas referendam, & ita inscribendā censent, *ad Pisones:* nihil præterea: à quibus dissentire difficile est. Nam, quin ad Pisones scripta sit, quemadmodum aliæ ad Mæcenatem, aliæ ad Iulium Florum: vna, ad Augustum: aliæ, ad alios, negari id quidem non potest. Neque est, quòd quenquam uel longitudo, uel argumentum moueat. De longitudine facilis responsio est. Epistola ad Augustum, epistola ad Iulium Florum lib. 2. longæ sunt. Platonis, & M. Tull. epistolæ quædam sunt longissimæ, quæ tamen non iccircò epistolarum nomen amittunt. De argumento, suo quæque epistola constat argumento: neque debent esse inanes epistolæ. Exempli causa, in prima epistola lib. 1. hortatur ad studium philosophiæ, eius utilitatem demonstrat, uulgi opinionem sequi uetat. in secunda, arrepta ex Homero occasione, philosophiam quoque commendat:

errare

errare homines, qui multo maiorem corporis, & rerum externarum curam habeant, quam animi: frustra enim quæri cetera bona, eorumque possessionem inutilem esse, nisi animus sit omni perturbatione, & motu à ratione auerso, tanquam morbo, uacuus, & purgatus. Eam, quæ est ad Numicium, licet ita inscribere *De finibus bonorum.* epistola ad Fuscum Aristium ita inscribi potest *De comparatione uitæ rusticæ, & tranquillæ cum uita urbana, & turbulenta.* epistola ad Augustum tota est de ueteribus, & nouis poëtis. In secunda lib. 2. ad Iul. Florum primũ n exponit, quamobrem olim sese ad uersus scribendos contulerit: deinde ad extremum concludit satius esse omisso studio poëtico, & relictis uersibus, ac nugis rectè uiuendi disciplinam colere, & persequi. Possem eodem modo singulas epistolas percurrere, & quodnam sit cuiusque argumentum indicare, nisi uererer, ne alieno loco hæc uidear inculcare. Sic igitur Horatius in hac ad Pisones epistola, cùm de omni poëseos genere disputat, tùm maxime de comœdia, & tragœdia utilissima præcepta dat, non vt philosophus, sed, ut poëta. Hæc me ratio adduxit, ut putem cum multis doctis, primùm hanc esse epistolam, deinde simpliciter ita esse inscribendam *epistola ad Pisones.* Quòd si quis uolet, hæc addi, *de arte poëtica,* non reclamabo, modò idem facere licere in omnibus epistolis, fateatur. Ego interea tamen receptam consuetudinem, vulgiq; opinionem in eo secutus sum, quòd hunc titulum *de arte poëtica* retinui: in altero, quòd epistolam appellaui, doctorum sententiam probaui.

HVMANO *capiti ceruicem pictor equinam*
Iungere si uelit, & uarias inducere plumas,
Vndique collatis membris, ut turpiter atrum
Desinat in piscem mulier formosa supernè:
Spectatum admissi risum teneatis amici?
Credite Pisones isti tabulæ fore librum
Persimilem, cuius, uelut ægri somnia, uanæ
Fingentur species, ut nec pes, nec caput uni
Reddatur formæ. pictoribus, atque poëtis
Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.
Scimus, & hãc ueniã petimusq; damusq; uicissim.
Sed non, ut placidis coëant immitia: non, ut
Serpentes auibus geminentur, tigribus agni.
Inceptis grauibus plerunque, & magna professis
Purpureus, late qui splendeat, unus, & alter
Assuitur pannus, cum lucus, & ara Dianæ,
Et properantis aquæ per amœnos ambitus agros,
Aut flumen Rhenũ, aut pluuius describitur arcus.
Sed nunc non erat his locus, & fortasse cupressum
Scis simulare. quid hoc, si fractis enatat expes
Nauibus, ære dato qui pingitur? amphora cœpit

COMMENTARII.

Humano capiti ceruicem] poema, quod nõ constat ex conuenientibus, aptis, proprijs, accommodatis partibus: sed disconuenientibus, alienis, disparis formæ: æquè ridiculum est, ut hoc monstrum, quod hîc ab Horatio describitur. sit igitur opus, quod instituis, unũ quoddam corpus, simplex, vnius formæ, sibi constans, & conueniens, & sui simile: non multiplex, non dispar, non inæquale, non disconueniens. hoc præceptum pertinet ad argumentum operis, quod μῦθον appellat Aristot.

Vndique collatis membris] omnium animalium membris col-

Institui: currente rota cur urceus exit?
Denique sit, quod vis, simplex duntaxat, & unum.
Maxima pars uatũ, pater, et iuuenes patre digni,
Decipimur specie recti. breuis esse laboro?
Obscurus fio. sectantem læuia, nerui
Deficiunt, animiq; : professus grandia turget:
Serpit humi tutus nimium, timidusq; procellæ.
Qui uariare cupit rem prodigialiter unam:
Delphinum siluis appingit, fluctibus aprum.
In uitium ducit culpæ fuga, si caret arte.
Aemilium circa ludum faber imus & ungueis
Exprimet, & molleis imitabitur ære capillos:
Infelix operis summa: quia ponere totum
Nesciet. hunc ego me, si quid componere curem,
Non magis esse uelim, quàm prauo uiuere naso,
Spectandum nigris oculis, nigroq; capillo.
Sumite materiam uestris, qui scribitis, æquam
Viribus: & uersate diu, quid ferre recusent,
Quid ualeant humeri. cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo.
Ordinis hæc uirtus erit, & Venus, aut ego fallor,
Vt iam nunc dicat iam nunc debentia dici:
Pleraque differat, & præsens in tempus omittat.
Hoc amet, hoc spernat promissi carminis auctor.
In uerbis etiam tenuis, cautusq; serendis,
Dixeris egregie, notum si callida uerbum
Reddiderit iunctura nouum. si forte necesse est
Indicijs monstrare recentibus abdita rerum:
Fingere cinctutis non exaudita Cethegis
Continget: dabiturq; licentia sumta pudenter.
Et noua, fictaq; nuper habebunt uerba fidem: si
Græco fonte cadent, parcè detorta. quid autem
Cæcilio, Plautoq; dabit Romanus, ademtum
Virgilio, Varioq;? ego cur acquirere pauca,
Si possum, inuideor? cum lingua Catonis, & Enni
Sermonem patrium ditauerit, & noua rerum
Nomina protulerit? licuit, semperq; licebit,
Signatum præsente nota producere nomen.
Vt siluæ folijs pronos mutantur in annos:
Prima cadunt. ita uerborum uetus interit ætas:

latis, & corrogatis ad hoc monstrum constituendum.

- superne] à superiore parte. saty. VII. lib. 2. *peccat'ue supernè.* & Od. XX. lib. 2. – *et album mutor in alitem Supernè.*

- Vt nec pes, nec caput vni R.] id est, ut nullum membrum ad unam aliquam totius corporis formam referri possit.

- pictoribus, atque poëtis] opponet aliquis, idem licere poëtis, quod pictoribus.

- æqua] æqualis. Plato tamen lib. 4. de rep. negat poëtis esse permittendum, ut dicant, quicquid sibi uideatur, his uerbis: ȣ̓ δεῖ ἐπιτρέπειν τοῖς ποιηταῖς λέγειν ὅ, τι φίλον.

Scimus] respondet Horatius.

- coëant] coniungantur. epist. ad Torq. – *ut coëat par, Iungaturq; pari.*

Incœptis grauibus, &c.] docet, ea, quæ adhiberi solent ornandi causa, nihil ad id, quod agitur, pertinentia, ut longas degressiones à proposito, & descriptiones ineptas, & quæ Græci uocant ἐπεισόδια à re admodum aliena, esse fugienda.

- flumen Rhenum] sic locutus est sup. Od. IIII. lib. 4. – *Metaurum flumen.*

- cupressum Scis simulare] dices, te cupressum bellè admodum scire penicillo exprimere: quid tum, si tibi naufragium pin-

Et iuuenum ritu florent modò nata, uigentq́;.
Debemur morti nos, nostraq́;: siue receptus
Terra Neptunus, classeis Aquilonibus arcet,
Regis opus: sterilis've diu palus, aptaq́; remis
Vicinas urbeis alit, & graue sentit aratrum:
Seu cursum mutauit iniquum frugibus amnis,
Doctus iter melius: mortalia facta peribunt:
Nedum sermonum stet honos, & gratia uiuax.
Multa renascentur, quæ iam cecidere: cadentq́;,
Quæ nunc sunt in honore uocabula, si uolet usus:
Quem penes arbitriũ est, & ius, et norma loquendi.
Res gestæ, regumq́;, ducumq́;, & tristia bella
Quo scribi possent numero, monstrauit Homerus.
Versibus impariter iunctis querimonia primùm,
Pòst etiam inclusa est uoti sententia compos.
Quis tamen exiguos elegos emiserit auctor:
Grammatici certant: & adhuc sub iudice lis est.
Archilochum proprio rabies armauit iambo.
Hunc socci cepere pedem, grandesq́; cothurni,
Alternis aptum sermonibus, & populareis
Vincentem strepitus, & natum rebus agendis.
Musa dedit fidibus diuos, purosq́; deorum,
Et pugilem victorem, & equum certamine primũ,
Et iuuenum curas, & libera uina referre.
Descriptas seruare vices, operumq́; colores,
Cur ego, si nequeo, ignoroq́;, poëta salutor?
Cur nescire pudens prauè, quàm discere malo?
Versibus exponi tragicis res comica non uult:
Indignatur item priuatis, ac propè socco
Dignis carminibus narrari cœna Thyestæ.
Singula quæque locum teneant sortita decenter.
Interdum tamen & uocem comœdia tollit:
Iratusq́; Chremes tumido delitigat ore.
Et tragicus plerunque dolet sermone pedestri.
Telephus, & Peleus, cũ pauper, & exul vterque,
Proijcit ampullas, & sesquipedalia uerba,
Si curat cor spectantis tetigisse querela.
Non satis est pulchra esse poëmata: dulcia sunto:
Et quocunque uolent, animum auditoris agunto.
Vt ridentibus arrident: ita flentibus assunt

gium pingendum locatũ est? quid cupressui cum naufragio? prouerbium in eos cõuenit, qui id, quod unum sciunt, fortasse non ualdè magnum, quouis loco ineptè, atque intempestiuè inculcant, ab illo imperito pictore natum, qui à naufrago cõductus, ut in tabula naufragium eius depingeret, quærebat ab eo, num cupressum appingi uellet.

- si fract. enat. exp. Nauib. &c.] id est, si is à quo mercedem accepisti, vt abs te pingeretur, naufragus est?

- expes] sine spe, naufragio uidelicet facto omnium fortunarum suarũ, Attius Medea. *exul inter hosteis, expes, desertus, uagus.*

- amphora cœpit Institui] vsitatius est bonis scriptoribus ita loqui *Amphora cœpta est institui.* utitur tamen & M. Tull. hoc genere lib. 14. epist. ad Terent. *si qua vis, aut si quæ rapinæ fieri cœperint:* & iterum Horat. epist. ad Valam lib. 1. *vrbanus cœpit haberi.* amphora uas grande, & amplum, quod capit sextarios octo. vrceus uerò longè minor, longeq́; alia forma. rotam autem intellige figularem. Plaut. in Epidico. *Versutior es, quàm rota figularis.* Tib. lib. 2. eleg. 111. *At tibi læta trahant Samiæ conuiuia testæ, Fictaq́; Cumana lubrica terra rota.* Hor. sup. Od. x. lib. 3. *Ne currente retro funis eat rota.*

Humani uultus. si uis me flere: dolendum est
Primùm ipsi tibi: tunc tua me infortunia lædent,
Telephe, uel Peleu. malè si mandata loquêris,
Aut dormitabo, aut ridebo. tristia mæstum
Vultum uerba decent: iratum, plena minarum:
Ludentem, lasciua: seuerum, seria dictu.
Format enim natura prius nos intus ad omnem
Fortunarum habitum: iuuat, aut impellit ad iram:
Aut ad humum mærore graui deducit, & angit:
Pòst effert animi motus interprete lingua.
Si dicentis erunt fortunis absona dicta:
Romani tollent equites, peditesq; cachinnum.
Intererit multum Dauus'ne loquatur, Eros'ne:
Maturus'ne senex, an adhuc florente iuuenta
Feruidus, an matrona potens, an sedula nutrix,
Mercator'ne uagus, cultor'ne uirentis agelli:
Colchus, an Assyrius, Thebis nutritus, an Argis.
Aut famam sequere: aut sibi conuenientia finge
Scriptor. honoratum si forte reponis Achillem:
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Iura neget sibi nata: nihil non arroget armis.
Sit Medea ferox, inuictaq;: flebilis Ino:
Perfidus Ixion: Io uaga: tristis Orestes.
Si quid inexpertum scenæ committis, & audes
Personam formare nouam: seruetur ad imum,
Qualis ab incœpto processerit: & sibi constet.
Difficile est propriè communia dicere: tuq;
Rectius Iliacum carmen deducis in actus:
Quàm si proferres ignota, indictaq; primus.
Publica materies priuati iuris erit, si
Nec circa uilem, patulumq; moraberis orbem:
Nec uerbum uerbo curabis reddere fidus
Interpres: nec desilies imitator in arctum:
Vnde pedem proferre pudor uetet, aut operis lex:
Nec sic incipies, ut scriptor cyclicus olim,
Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.
Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?
Parturient montes: nascetur ridiculus mus.
Quanto rectius hic, qui nil molitur ineptè?
Dic mihi Musa virum, captæ post tempora Troiæ,

Denique sit, quod vis, simplex, &c.] Denique opus, seu poëma, quod instituis, non sit multiplex, neque ex partibus dissimilium formarum cõpositum: sed simplex, & unum corpus. non admodum dissimile est, quod scribit Arist. in libello περὶ ποιητ. ἀνάγκη ἄρα τὸν καλῶς ἔχοντα μῦθον, ἁπλοῦν εἶναι μᾶλλον, ἢ διπλοῦν.

Max. pars uatũ, &c.] hæc non eò pertinent, ut aliquid propriè de breuitate præcipiat, ut quidam existimant, neque ut περὶ λέξεως, aut de uerborum delectu, ut alij uolunt: sed uniuersè docet, scriptorem acerrimi, ac limatissimi iudicij esse oportere, ut recta à prauis discernere queat, ne uitia in scribendo pro uirtutibus sequatur. obscuræ enim sunt, & tenues ueri, & falsi notæ, ut nõ nisi oculatissimi e[illegible] internoscere possint.

- specie recti] falsa, id est, quæ imitatur rectum, cum à recto absit plurimùm.

- breuis esse laboro, Obscurus fio] sine dubio breuitatem orationis in re, & sententia longa adhibere, obscuritatem parit. uidendum est igitur, ut orationis magnitudo sententiæ subiectæ sit æqualis, id est, ut tantùm sit uerborum, quantum necesse est, quemadmodum scribit M. Tull. lib. de orat. ad Qu. Fratr. I I. quod præstare difficile est. Verùm enim uerò, ut ait Pindarus

Pyth.

Qui mores hominum multorum vidit, & vrbeis.
Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
Cogitat, vt speciosa dehinc miracula promat,
Antiphatem, Scyllamq́;, & cum Cyclope Charybdin.
Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,
Nec gemino bellum Troianum orditur ab ouo.
Semper ad euentum festinat: & in medias res
Non secus, ac notas, auditorem rapit: &, quæ
Desperat tractata nitescere posse, relinquit.
Atque ita mentitur: sic ueris falsa remiscet,
Primo ne medium, medio ne discrepet imum.
Tu quid ego, & populus mecum desideret, audi.
Si plausoris eges aulæa manentis, & usque
Sessuri, donec cantor, Vos plaudite, dicat:
Aetatis cuiusque notandi sunt tibi mores:
Mobilibusq́; decor naturis dandus, & annis.
Reddere qui uoces iam scit puer: & pede certo
Signat humum, gestit paribus colludere: & iram
Colligit, ac ponit temerè: & mutatur in horas.
Imberbis iuuenis tandem custode remoto,
Gaudet equis, canibusq́;, et aprici gramine campi,
Cereus in uitium flecti, monitoribus asper,
Vtilium tardus prouisor, prodigus æris,
Sublimis, cupidusq́;, & amata relinquere pernix.
Conuersis studijs, ætas, animusq́; virilis
Quærit opes, & amicitias: inseruit honori:
Commisisse cauet, quod mox mutare laboret.
Multa senem circunueniunt incommoda: uel quòd
Quærit, & inuentis miser abstinet, ac timet uti:
Vel quòd res omneis timidè, gelideq́; ministrat,
Dilator, spe longus, iners, auidusq́; futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero: censor, castigatorq́; minorum.
Multa ferunt anni uenientes commoda secum:
Multa recedentes adimunt: ne fortè seniles
Mandentur iuueni partes, puerorq́; uiriles:
Semper in adiunctis, æuoq́; morabimur aptis.
Aut agitur res in scenis, aut acta refertur.
Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quàm, quæ sunt oculis subiecta fidelibus: &, quæ

Pyth. εἰδ. θ. *magnæ uirtutes, longam orationem desiderant. ei autem, qui de re magna, & longa pauca uerba facere uelit, sapiens auditor optandus, & quærendus est. sed orationis opportunitas,* id est, ea oratio, quæ & breuis sit, cum breuitate opus est, & longa, cum res, & tempus uerborum multitudinem desiderant, *proinde ut omnium rerum, præcipuam laudem meretur.* uerba Pindari sunt hæc, quibus tota de breuitate orationis quæstio terminari, ac transigi potest. Ἀρεταὶ δ' ἀεὶ μεγάλαι πολύμυθοι. βαιὰ δ' ἐν μακροῖσι ποικίλλειν, ἀκοὰ σοφοῖς. ὁ δὲ καιρὸς ὁμοίως παντὸς ἔχει κορυφάν.

– sectantem læuia nerui Deficiunt] id est, qui nimis politum, concinnum, cultum, & comtum orationis sectatur genus, mollem, eneruatam, & (ut loquitur ille) elumbatam orationem efficit. læuia contraria sunt asperis, ut apud Græcos λεῖα τοῖς τραχέσι.

Deficiunt] destituunt, deserunt. hæc enim uis est huius uerbi cum acc. casu coniuncti. M. Tull. ad Seruium Sulp. lib. 4. – *quòd ea me solatia deficiunt, quæ cæteris simili in fortuna non defuerunt.* pro Cælio. *dies iam me deficiet, si, quæ dici in eam sententiam possunt, coner expromere.* Lucret. lib. 5. *Post, ubi equum ualidæ uires ætate senectæ, Membraq́; deficiunt fugienti languida uita.* Horat. saty. 1. lib. 2. *Cupi*

Ipse sibi tradit spectator: non tamen intus
Digna geri, promes in scenam: multaq; tolles
Ex oculis, quæ mox narret facundia præsens.
Nec pueros coram populo Medea trucidet:
Aut humana palã coquat exta nefarius Atreus:
Aut in auẽ Progne vertatur: Cadmus in anguẽ.
Quodcunque ostendis mihi sic, incredulus odi.
Neve minor, neu sit quinto productior actu
Fabula: quæ posci uult: & spectata reponi.
Nec deus intersit, nisi dignus vindice nodus
Inciderit: nec quarta loqui persona laboret.
Actoris partes chorus, officiumq; uirile
Defendat: neu quid medios intercinat actus,
Quod non proposito conducat, & hæreat aptè.
Ille bonis faueatq;, & consilietur amicis:
Et regat iratos: & amet peccare timenteis.
Ille dapes laudet mensæ breuis: ille salubrem
Iustitiam, legesq;, & apertis ocia portis.
Ille tegat commissa: deosq; precetur, & oret,
Vt redeat miseris, abeat fortuna superbis.
Tibia non, vt nunc, orichalco iuncta, tubæq;
Aemula: sed tenuis, simplexq; foramine pauco
Aspirare, & adesse choris erat utilis, atque
Nondum spissa nimis complere sedilia flatu.
Quò sanè populus numerabilis, utpote paruus,
Et frugi, castusq;, uerecundusq; coibat.
Postquàm cœpit agros extendere uictor, & urbem
Latior amplecti murus: vinoq; diurno
Placari Genius festis impune diebus:
Accessit numerisq;, modisq; licentia maior.
Indoctus quid enim saperet, liberq; laborum,
Rusticus urbano confusus, turpis honesto?
Sic priscæ motumq; & luxuriam addidit arti
Tibicen: traxitq; uagus per pulpita uestem.
Sic etiam fidibus uoces creuere seueris:
Et tulit eloquium insolitum facundia præceps:
Vtiliumq; sagax rerum, & diuina futuri
Sortilegis non discrepuit sententia Delphis.
Carmine qui tragico vilem certauit ob hircum,
Mox etiam agresteis satyros nudauit, & asper

dum pater optime, uires Deficiunt. & sat. lib. 1. *- ne se pænuria uictus Deficeret, metuebat.* & Tibull. ad Messallã. *- meritas si carmina laudes Deficiant.*

- professus grandia turget] qui (ut ita dicam) grandiloquus uideri uult, is nimis elatus, turgidus, atque inflatus euadit.

Serpit humi] nimis humilis est.

Qui vari. cup. rem prodig.] qui narrationibus, & fabulis non uerisimilibus, & incredibilibus, id est, ἀπιθάνοις, opus, quod habet in manibus, ornare studet, &c. uariare est, quod Græci ποικίλλειν dicunt.

- prodigialiter] supra omnium hominum fidem.

Delph. silu. app. fl. ap.] hoc quidem abhorret à natura. nam delphini in undis: apri in siluis uiuunt. Eleganter igitur, & concinnè, ut multa Archilochus (quemadmodum refert Stobæus) ostendẽs, nihil esse in hac uita tam incredibile, & præter spẽ, quod non sit credibile, & sperandum, sic ait Ἐκ δὲ τοῦ, οὐκ ἄπιστα πάντα, κ' ἀνεπίελπτα γίγνεται ἀνδράσι. μηδεὶς ἔθ' ὑμῶν εἰσορῶν θαυμαζέτω Μηδ' ἵνα δελφῖσι θῆρες ἀνταμείψωνται νομὸν Ἐνάλιον, καί σφι θαλάσσης ἠχήεντα κύματα φίλτερ' ἠπείρου γένηται, τοῖσι δ' ἡδὺ ἦ ὄρος, id est, *ex hoc autem apparet, non omnia esse hominibus incredibilia, nec desperãda. Nemo igitur uestrũ post-*

Incolumi grauitate iocum tentauit, eò quòd
Illecebris erat, & grata nouitate morandus
Spectator, functusq; sacris, & potus, & exlex.
Verùm ita risoris, ita commendare dicaces
Conueniet satyros: ita vertere seria ludo:
Ne, quicunque deus, quicunque adhibebitur heros,
Regali conspectus in auro nuper, & ostro,
Migret in obscuras humili sermone tabernas:
Aut, dum uitat humum, nubeis, & inania captet.
Effutire leueis indigna tragœdia uersus:
Vt festis matrona moueri iussa diebus,
Intererit satyris paulùm pudibunda proteruis.
Non ego inornata, & dominantia nomina solùm,
Verbaq;, Pisones, satyrorum scriptor amabo:
Nec sic enitar tragico differre colori,
Vt nihil intersit Dauus'ne loquatur, & audax
Pythias, emuncto lucrata Simone talentum:
An custos, famulusq; dei Silenus alumni.
Ex noto fictum carmen sequar, ut sibi quiuis
Speret idem: sudet multum, frustraq; laboret
Ausus idem: tantum series, iuncturaq; pollet:
Tantùm de medio sumtis accedit honoris.
Siluis deducti caueant, me iudice, Fauni,
Ne, velut innati triuijs, ac pœnè forenses,
Aut nimium teneris iuuenētur versibus vnquam:
Aut immunda crepent, ignominiosaq; dicta.
Offenduntur enim, quibus est equus, & pater, et res:
Nec si quid fricti ciceris probat, & nucis emtor,
Aequis accipiunt animis: donant'ue corona.
Syllaba longa breui subiecta, vocatur Iambus,
Pes citus: unde etiam trimetris accrescere iussit
Nomen Iambeis, cum senos redderet ictus:
Primus ad extremum similis sibi. non ita pridem,
Tardior vt paulo, grauiorq; ueniret ad aureis,
Spondeos stabileis in iura paterna recepit
Commodus, & patiens: non ut de sede secunda
Cederet, aut quarta socialiter. hic & in Atti
Nobilibus trimetris apparet rarus, & Enni.
In scenam missos magno cum pondere uersus,
Aut operæ celeris nimiùm, curaq; carentis,

posthac, si quid nouum uiderit, miretur, neque cùm feræ cum delphinorum pastus sua commutarint, & illis marini fluctus terra continente fuerint gratiores: his montes, & siluæ placuerint.

Aemilium circa ludum] gladiatorium, à L. Aemilio Lepido nominatum.

- faber imus] faber quidam cuius taberna est omnium infima, & postrema. sic loquitur sup. epist. ad Loll. 11. lib. 1.- *& imi Derisor lecti*. eadē ratione dixit *Ianus summus ab imo* epist. 1. lib. 1. & saty. 11. lib. 2. - *postquàm omnis res mea Ianum Ad medium fracta est.* hic igitur faber particulas quasdam corporis satis scitè exprimere poterat: totum corpus uerò inscitè, atque infeliciter fabricabatur. Cum hoc confert eos scriptores, qui alicuius operis σύστασιν, id est, constitutionem, & summam conflare, aut absoluere nequeūt, cum in partibus minutissimis describendis, atque ornandis sint tolerabiles.

Infelix op. summa] infelix in uniuerso opere.

- hunc] talem me, scriptorem esse, si quod opus scribere in animo haberē, nihilo magis cupiā, quàm bellis oculis, & pulchro capillo præditum esse, sed naso distorto ac deformi. nigri oculi, & nigri capilli olim formam commendabant, ut suprà Ode xxxii. lib. i. *Et Lycum nigris oculis nigroq; Crine decorum.*

- æquam] non grauiorē, quàm,

Aut ignoratæ premit artis crimine turpi.
Non quiuis uidet immodulata poëmata iudex:
Et data Romanis uenia est indigna poëtis.
Iccirco'ne uager, scribamq; licenter: an omneis
Visuros peccata putem mea tutus, & extra
Spem ueniæ cautus? uitaui denique culpam:
Non laudem merui. uos exemplaria Græca
Nocturna uersate manu, uersate diurna.
At uestri proaui Plautinos & numeros, &
Laudauere saleis, nimium patienter utrunque,
Ne dicam stultè, mirati: si modò ego, & uos
Scimus inurbanum lepido seponere dicto.
Legitimumq; sonum digitis callemus, & aure.
Ignotum tragicæ genus inuenisse camœnæ
Dicitur, & plaustris uexisse poëmata Thespis:
Quæ canerent, agerentq;, peruncti fecibus ora.
Post hunc personæ, pallæq; repertor honestæ
Aeschylus & modicis instrauit pulpita tignis:
Et docuit magnumq; loqui, nitiq; cothurno.
Successit uetus his comœdia, non sine multa
Laude: sed in uitium libertas éxcidit, & uim
Dignam lege regi. lex est accepta, chorusq;
Turpiter obticuit, sublato iure nocendi.
Nil intentatum nostri liquere poëtæ:
Nec minimùm meruere decus, uestigia Græca
Ausi deserere, & celebrare domestica facta:
Vel, qui prætextas, uel qui docuere togatas.
Nec uirtute foret, claris'ue potentius armis,
Quàm lingua, Latium, si non offenderet unum-
Quenque poëtarum limæ labor, & mora. uos ô
Pompilius sanguis, carmen reprehendite, quod nõ
Multa dies, & multa litura coërcuit: atque
Præsectum, decies non castigauit, ad unguem.
Ingenium misera quia fortunatius arte
Credit, & excludit sanos Helicone poëtas
Democritus: bona pars non ungueis ponere curat,
Non barbam: secreta petit loca: balnea uitat.
Nanciscetur enim pretium, nomenq; poëtæ:
Si tribus Anticyris caput insanabile nunquam
Tonsori Licino commiserit. O ego læuus,

quàm, ut uires ferre possint: parem uiribus. monet scriptorem, ut uires suas diligenter exploret, ne quid scribendum suscipiat, quod cumulatè explere non possit.

-uersate] humeris, & toto corpore. *ἀλληγορία* est. Nam iubet animo uersare, & cogitare, quid sustinere ingenio possimus.

-cui lecta potenter erit res] id est, qui rem sumserit nõ maiorem suis uiribus, sed quam ingenio, & doctrina sustinere possit, ei neque facundia, neque dispositio deerit. potenter, id est, *κατὰ δύναμιν*.

-uirtus] *ἀρετὴ*, præstãtia, ut M. Tull. *narrationis uirtus*. Arist. *λέξεως ἀρετή*. sed hæc alibi notauimus.

Venus] uenustas, lepos. infrà eod. lib. *Fabulæ nullius Veneris*.

Vt iam nunc dicat iã nunc] id est, hæc erit ordinis uia, & pulchritudo (nisi ego fallor) ut ea, quæ nunc dici debent, iam nũc dicat: in hoc consistit ordinis uis, & pulchritudo, ut, &c.

-& præsens in tẽpus omittat] id est, ut quidam explicant, usque eò omittat, donec dicendi tẽpus adsit: suo loco, & tempori seruet. Ego *præsens in tempus* positũ puto pro in præsenti tempore, ut sit, differat in futurum tempus, & in præsentia omittat: atque ita locutus est M. Tull. epist. ad Brutum. *ut & in præsens sceleratos ciues*

Qui purgo bilem ſub uerni temporis horam.
Non alius faceret meliora poëmata. uerùm
Nil tanti eſt. ergo fungar uice cotis, acutum
Reddere quæ ferrum ualet, exors ipſa ſecandi.
Munus, & officium, nil ſcribens ipſe, docebo:
Unde parentur opes: quid alat, formetq́ poëtam:
Quid deceat, quid non: quò uirtus, quò ferat error.
Scribendi rectè, ſapere eſt & principium, & fons.
Rem tibi Socraticæ poterunt oſtendere chartæ:
Verbaq́ prouiſam rem non inuita ſequentur.
Qui didicit, patriæ quid debeat, & quid amicis:
Quo ſit amore parēs, quo frater amādus, et hoſpes:
Quod ſit conſcripti, quod iudicis officium: quæ
Partes in bellum miſſi ducis: ille profectò
Reddere perſonæ ſcit conuenientia cuique.
Reſpicere exemplar uitæ, morumq́ iubebo
Doctum imitatorem: & ueras hinc ducere uoces.
Interdum ſpecioſa locis, morataq́ rectè
Fabula, nullius Veneris, ſine pondere, & arte,
Valdius oblectat populum, meliusq́ moratur,
Quàm uerſus inopes rerum, nugæq́ canoræ.
Graijs ingenium, Graijs dedit ore rotundo
Muſa loqui, præter laudem, nullius auaris.
Romani pueri longis rationibus aſſem
Diſcunt in parteis centum diducere. dicat
Filius Albini, ſi de quinquunce remota eſt
Vncia: quid ſuperat? poteras dixiſſe, triens: heus,
Rem poteris ſeruare tuam. redit uncia: quid fit?
Semis. ad hæc animos ærugo, & cura peculi,
Cum ſemel imbuerit: ſperamus carmina fingi
Poſſe linenda cedro, & læui ſeruanda cupreſſo?
Aut prodeſſe uolunt, aut delectare poëtæ:
Aut ſimul & iucunda, & idonea dicere uitæ.
Quicquid præcipies, eſto breuis: ut citò dicta
Percipiant animi dociles, teneantq́ fideles.
Omne ſuperuacuum pleno de pectore manat.
Ficta uoluptatis cauſa, ſint proxima ueris.
Nec, quodcunque uolet, poſcat ſibi fabula credi:
Neu pranſæ Lamiæ uiuum puerum extrahat aluo:
Centuriæ ſeniorum agitant expertia frugis:

ues timore ab impugnanda patria deterrerem, & in poſterum documentum ſtatuerem, ne quis talem amētiam uellet imitari. & orat. 1. in Catil. *quanta tempeſtas inuidiæ nobis, ſi minus in præſens tempus recēti memoria ſcelerum tuorum, at in poſteritatem impendeat.* T. Liuius lib. 2. *nec in præſens modò, ſed in uenientem etiam annum,* &c. & ipſe Horat. Od. xvi. lib. 3. *Lætus in præſens animus, quod ultra eſt, derit curare.*

Hoc amet, hoc ſpernat] aliud probet, aliud improbet, ac reijciat. eſt enim boni poëtæ, iudicare, quid ſit dicendum, quid non: quid ſit priore loco, quid poſteriore collocandum.

In uerbis] monet ut uerba, parcè admodum, & timidè nouet, aut fabricetur.

-cautus] prudens, religioſus, ἐυλαβής.

-tenuis] parcus, reſtrictus, anguſtus.

-ferendis] faciendis, nouandis. translatio eſt ab arboribus. ita ſtatim uerba cum folijs comparat.

Dixeris egregiè, notum ſi, &c.] egregia erit tua elocutio, ſi ſcita, & artificioſa uerborum adiunctio, ſeu compoſitio uerbum alioqui nouum, & nuper factum, reddiderit notum, inſigne, ac luculentū: qualia ſunt ueliuolum, ſaxifragum, & ſimilia. hæc eſt huius loci ſententia, quicquid alij ſomnient de uerbis translatis: quam tamen teſtimonio, & aucto ritate

elſi prætereunt auſtera poëmata Rhamnes.
Omne tulit punctum, qui miſcuit utile dulci,
Lectorem delectando, pariterq; monendo.
Hic meret æra liber Soſiis: hic & mare tranſit,
Et longum noto ſcriptori prorogat æuum.
Sunt delicta tamen, quibus ignouiſſe uelimus. (mẽs:
Nã neque chorda ſonum reddit, quẽ uult manus, &
Poſcentiq; grauem perſæpe remittit acutum:
Nec ſemper feriet, quodcunque minabitur, arcus.
Verùm, ubi plura nitent in carmine: non ego paucis
Offendar maculis: quas aut incuria fudit:
Aut humana parùm cauit natura. quid ergo?
Vt ſcriptor ſi peccat idem librarius uſque,
Quanuis eſt monitus, uenia caret: & citharœdus
Ridetur, chorda qui ſemper oberrat eadem:
Sic mihi, qui multum ceſſat, fit Cherilus ille,
Quem bis, terq; bonum, cum riſu miror: & idem
Indignor, quandoque bonus dormitat Homerus.
Verùm opere in longo fas eſt obrepere ſomnum.
Vt pictura, poëſis. erit, quæ ſi propius ſtes,
Te capiat magis: & quædam, ſi longius abſtes.
Hæc amat obſcurum: uolet hæc ſub luce uideri:
Iudicis argutum quæ non formidat acumen.
Hæc placuit ſemel: hæc decies repetita placebit.
O maior iuuenum, quanuis & uoce paterna
Fingeris ad rectum, & per te ſapis: hoc tibi dictum
Tolle memor: certis medium, & tolerabile rebus
Rectè concedi. conſultus iuris, & actor
Cauſarum mediocris abeſt uirtute diſerti
Meſſallæ: neſcit, quantum Caſcellius Aulus:
Sed tamen in pretio eſt. mediocribus eſſe poëtis
Non di, non homines, non conceſſere columnæ.
Vt gratas inter menſas ſymphonia diſcors,
Et craſſum unguentum, et Sardo cũ melle papauer,
Offendunt: poterat duci quia cœna ſine iſtis:
Sic animis natum, inuentumq; poëma iuuandis,
Si paulum ſummo diſceſſit: uergit ad imum.
Ludere qui neſcit, campeſtribus abſtinet armis:
Indoctusq; pilæ, diſciue, trochi'ue quieſcit:
Ne ſpiſſæ riſum tollant impune coronæ.

ritate M. Tull. confirmabimus. Ille igitur lib. 3. de oratore, ſcribit *tria eſſe in uerbo ſimplici, quæ orator afferat ad illuſtrandam, atque exornandam orationem: aut inuſitatum uerbum, aut nouatum, aut translatum: Nouari autem uerba, quæ ab eo, qui dicit, ipſo gignuntur, ac fiunt uel coniungendis uerbis, uel ſine coniunctione: coniungendis uerbis nouãtur, ut hæc. Tum pauor ſapientiam mihi omnem ex animo expectorat. An non uis huius me uerſutiloquas malitias? uidetis* (inquit) *uerſutiloquas, & expectorat, ex coniunctione facta eſſe uerba, non nata.* ex hoc loco appâret, coniuncta, ſeu iuncta uerba à M. Tullio nominari, quæ uulgò compoſita appellamus. Idem in oratore perſ. *Ego autem etiam ſi quorundam grandis, & ornata uox eſt poëtarum, tamen in ea cùm licentiam ſtatuo maiorẽ eſſe, quàm in nobis, faciendorum, iungendorumq; uerborem, tùm etiam hominum uoluptati uocibus magis, quàm rebus ſeruiunt.* Idem ibid. *Quid? in uerbis iunctis, quàm ſcitè inſipientem, non inſapientem? iniquum, non inæquum? tricipitem, non tricapitem? conciſum, non concæſum?* perſpicuè his locis uerba iuncta dixit, quæ grammatici compoſita nominant. ibidem. *Itaque translata, aut facta, aut iuncta uerba facile ſunt cognita.* translata quæ ſint, notum eſt: facta autem uerba ſunt, quæ ſine coniũctione ſunt nouata ab eo, qui dicit: iuncta, quæ nouata

Qui nescit, uersus tamen audet fingere. quid ni?
Liber, & ingenuus, præsertim census equestrem
Summam nummorum, uitioq; remotus ab omni.
Tu nihil inuita dices, facies'ue Minerua:
Id tibi iudicium est: ea mens. si quid tamen olim
Scripseris, in Meci descendat iudicis aureis,
Et patris, et nostras: nonumq; prematur in annum.
Membranis intus positis delere licebit,
Quod non ediderıs. nescit uox missa reuerti.
Siluestreis homines sacer, interpresq; deorum
Cædibus, & uictu fœdo deterruit Orpheus,
Dictus ob hoc lenire tigreis, rapidosq; leones.
Dictus & Amphion Thebanæ conditor arcis
Saxa mouere sono testudinis, & prece blanda
Ducere, quò uellet. fuit hæc sapientia quondam:
Publica priuatis secernere, sacra profanis:
Concubitu prohibere uago: dare iura maritis:
Oppida moliri: leges incidere ligno.
Sic honor, & nomen diuinis uatibus, atque
Carminibus uenit. post hos insignis Homerus,
Tyrtæusq; mares animos in Martia bella
Versibus exacuit. dictæ per carmina sortes:
Et uitæ monstrata uia est: & gratia regum
Pierijs tentata modis: ludusq; repertus,
Et longorum operum finis: ne forte pudori
Sit tibi Musa lyræ sollers, & cantor Apollo.
Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quæsitum est. ego nec studium sine diuite uena,
Nec rude quid prosit uideo ingenium: alterius sic
Altera poscit opem res, & coniurat amicè.
Qui studet optatam cursu contingere metam,
Multa tulit, fecitq; puer: sudauit, & alsit:
Abstinuit Venere, & uino. qui Pythia cantat
Tibicen, didicit prius, extimuitq; magistrum.
Nunc satis est dixisse, ego mira poëmata pango.
Occupet extremum scabies. mihi turpe relinqui est:
Et, quod non didici, sanè nescire fateri.
Vt præco, ad merceis turbam qui cogit emendas,
Assentatores iubet ad lucrum ire poëta
Diues agris, diues positis in fœnore nummis.

uata sunt ex cōiunctione, & ut loquitur Horatius, ex iunctura. Idem Topicis. *Scæuula autem P. filius postliminium iunctum putat esse uerbum, ut sit in eo & post, & limen.* Idem partit. ait nouari uerba cum alijs modis, tū adiunctione uerborum. Prisc. lib. 18. hunc uersum *producit:* & ita explicat. *Dixeris, id est, poteris dicere:* hoc tantum.

Indicijs monstrare recentibus] id est, nouis uocabulis. nam uocabula sunt indicia, seu notæ rerum σύμβολα, & σημεῖα appellat Aristoteles: & uerba eò comparata sunt, ut cogitationes, & affectus nostros indicent, ac significent. apertè Horatius hic loquitur de uerbis nouatis, non de translatis.

-abdita rerum] id est, res abditas, & occultas. *abdita rerum* autem sic dictum, ut saty. II. *Corruptus uanis rerū:* & saty. VIII. eiusd. lib. *-ridetur fictis rerum.* uide, quæ notauimus sup. ad Od. XI. li. 4. *-amaraq; Curarum eluere efficax.*

-cinctutis] cinctis, militaribus, armatis. cingebātur enim in militiam ituri. ex quo cingulū militare, & cingi pro eo, quod est ad militiam, & ad pugnam ornari. Plaut. in Amphit. *Cingitur: certè expedit se.* & accingi. Lucret. lib. 2. *-&, si tibi uera uidetur, Dede manus: aut si falsa est, accingere contra.* quæ uis inest etiam in uerbo Græco ζώννυσθαι. Hom. ὀδυσ. ω. ζώννυνταί γε νέοι, καὶ ἐπεντύνονται

Si uerò est, anctum qui rectè ponere possit :
Et spondere leui pro paupere: & eripere atris
Litibus implicitum: mirabor, si sciet inter-
Noscere mendacem, uerumq; beatus amicum.
Tu seu donaris, seu quid donare uoles cui:
Nolito ad uersus tibi factos ducere plenum
Lætitiæ. clamabit enim pulchrè, benè, rectè!
Pallescet super his : etiam stillabit amicis
Ex oculis rorem : saliet : tundet pede terram.
Ut, qui conducti plorant in funere, dicunt,
Et faciunt propè plura dolentibus ex animo: sic
Derisor uero plus laudatore mouetur,
Reges dicuntur multis urgere culullis
Et torquere mero, quem perspexisse laborant,
An sit amicitia dignus. si carmina condes,
Nunquam te fallant animi sub uulpe latentes.
Quinctilio si quid recitares, corrige, sodes,
Hoc, aiebat, & hoc. melius te posse negares
Bis, terq; expertum frustra: delere iubebat:
Et male tornatos incudi reddere uersus.
Si defendere delictum, quàm uertere, malles:
Nullum ultrà uerbum, aut operæ insumebat inanẽ,
Quin sine riuali teq;, & tua solus amares.
Vir bonus, & prudens uersus reprehendet inerteis:
Culpabit duros: incomtis allinet atrum
Transuerso calamo signum : ambitiosa recidet
Ornamenta : parum claris lucem dare coget:
Arguet ambiguè dictum. mutanda notabit :
Fiet Aristarchus: nec dicet, cur ego amicum
Offendam in nugis? hæ nugæ seria ducent
In mala derisum semel, exceptumq; sinistrè.
Ut, mala quem scabies, aut morbus regius urget,
Aut fanaticus error, & iracunda Diana:
Vesanum tetigisse timent, fugiuntq; poëtam,
Qui sapiunt : agitant pueri, incautiq; sequuntur.
Hic, dum sublimeis uersus ructatur, & errat:
Si ueluti merulis intentus décidit auceps
In puteum, foueámue : licet, succurrite, longum
Clamet, io, ciues: non sit, qui tollere curet.
Si quis curet opem ferre, & demittere funem:

τυώοντῃ ἄεθλα. & ἰλιάδ. ψ. ζωσαμένω δ' ἄρα τώγε βάτlω ἐς μέσσον ἀγῶνα. Ter. Phor. *ad te summa solum Phormio rerum redit. tu te hoc intristi: tibi omne est exedendum. accingere.* Virg. Aen. 11. de Priamo. *-& inutile ferrum Cingitur.* ibid. *-quæ mẽs tam dira miserrime cõiux Impulit his cingi telis?*

-non exaudita Cethegis] id est, inaudita ueteribus.

Continget] ἐνδέξεται: fieri poterit, ut: non reijcietur, seu non improbabitur.

- licentia sumta pudẽter] licentia uerecunda. pudenter αἰδημόνως· cum pudore: uerecundè.

-fictáq; nuper] non ita pridem facta, & nouata.

- habebunt fidem] id est, obtinebunt fidem, atque auctoritatem: & ita etiam M. Tull. loquitur epist. ad A. Cecinnam. lib. 6. *Quare, quando, ut augures, & astrologi solent, ego quoque augur publicus ex meis superioribus prædictis constitui apud te auctoritatem augurij, & diuinationis meæ, debet habere fidem nostra prædictio.* Idem Acad. quæst. lib. 2. *quasi uerò non specie uisa iudicentur: quæ fidem nullam habebunt, sublata ueri, & falsi nota.* idem pro Flacco. *sed fuerint incorruptæ litteræ domi: nunc uerò quam habere auctoritatem, aut quam fidem possunt?* alioqui fidem habere dicimur ei, cui credimus, ut idem Acad. *num uidetur minorem habere uisis, quàm uigilantes, fidem?*

-si

Quî scis, an prudens huc se deiecerit? atque
Seruari nolit? dicam, Siculiq; poëtæ
Narrabo interitum. deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles: ardentem frigidus Aetnã
Insiluit. sit ius, liceatq; perire poëtis.
Inuitum qui seruat, idem facit occidenti.
Nec semel hoc fecit: nec, si retractus erit, iam
Fiet homo, & ponet famosæ mortis amorem.
Nec satis apparet, cur uersus factitet: utrùm
Minxerit in patrios cineres: an triste bidental
Mouerit incestus. certè furit: ac uelut ursus,
Obiectos caueæ ualuit si frangere clatros,
Indoctum, doctumq; fugat recitator acerbus:
Quem uerò arripuit, tenet, occiditq; legendo,
Non missura cutem, nisi plena cruoris hirudo.

- si Græco fonte cadent p. d.] id est, si erũt è Græca lingua in usum Latini sermonis deflexa: qualia sunt *ephippium, acratophorum* apud M. Tull. lib. 3. de Finibus: & ibidem, *proëgmena, & apoproëgmena.* & hæc uulgatissima, *grammatica, poëtica, rhetorica, dialectica, musica, triclinium, aër, æther.* iterum apud M. Tull. *panchrestum medicamentum, peripetasmata, hemicyclus, pseudothyrum, sympathia, symphonia atomi, apotheca, epitaphium, epitoma, sophisma, sorites, ephemeris, thesis, toreuma,* &c. apud Horat. ea, quæ suprà commemoraui *dyota, amystis, balanus,* &c. uel intellige ea, quæ ad exemplum Græcorum in lingua Latina nouata sunt, ut *medietas*, quemadmodum illi μεσώτητα dicunt: *intermundia*, ut illi μετακόσμια: *qualitas*, quæ ab illis ποιότης nominatur: *rectè facta*, quæ κατορθώματα: *producta*, seu *proposita*, quæ προηγμένα, *reiecta*, quæ ἀποπροηγμένα: *uisio*, quæ φαντασία: *notio*, quæ ἔννοια: *indifferens*, quod ἀδιάφορον: *suada*, quæ πειθὼ: *centimanus*, qui ἑκατόγχειρ: *tyrannicida*, qui τυραννοκτόνος: *triceps*, qui τρικέφαλος: *tauriformis*, qui ταυρόμορφος, & alia sexcenta. nouantur enim uerba aut similitudine, aut imitatione, aut inflexione, aut adiunctione uerborum, inquit M. Tull. Partit.

- parcè detorta] id est, parcè deflexa, seu deriuata, seu deducta à Græca lingua.

Cæcilio] Statio Cæcilio, poëtæ comico, de quo suprà.

- Varioq;] sic legendum, non *Varo*, ut Od. v I. lib. I. - *optimus olim Virgilius, post hunc Varius dixere quid essem.* & saty. x. lib. I. *Forte epos acer, Vt nemo, Varius ducit.*

- inuideor] παθητικὸν à uerbo inuideo rariusculum est: in usu tamen sunt *inuisus, & inuidendus.* suprà Od. x. lib 2. - *caret inuidenda Sobrius aula.* & Od. I. lib. 3. *Cur inuidendis postibus, & nouo Sublime ritu moliar atrium?* Idem saty. I I I. lib. 2. - *& hæret Inuisis foribus.* uerbum inuidendi certè cum quarto casu coniungi solet, ut apud M. Tull. Tuscul. 3. *ut nobis optimam naturam inuidisse uideantur, qui nihil melius homini populari gloria iudicauerunt.* uide annot. ad saty. v I. lib. 2. hæc igitur uerba, *cur inuideor acquirere*, ualent, cur uetor acquirere? sic Græci φθονοῦμαι, & φθονῶ. Eurip. Med. μὴ φθόνει φράσαι, id est, ne inuide dicere. ibid. Καὶ νῦν τὸ μὲν σὸν οὐ φθονῶ καλῶς ἔχειν, id est, non inuideo res tuas benè habere.

- cum lingua Catonis, & En.] nam tantundem nobis licere debet nostra ætate, quantum Ennio, & Catoni licuit sua.

Signatum præsente nota prod.] libri uulgati habent *producere*, quibuscum consentiunt aliquot antiqui, id est, proferre in lucem, seu protrahere in medium (vt loquitur Lucretius) *nomen* autem *præsente nota signatum*, hoc est, quod

usus

usus præsens comprobat: nomen, quod cum eorum hominum, qui tunc sunt, cum producitur, loquendi consuetudine consentit. ego tamen *producere* malim, ut habent libri duo calamo exarati, ut tralatio sit à nummis.

Vt siluæ folijs] ostendit à simili, etiam uerborum suam esse ætatem. icircò utendum esse uerbis præsentibus, & noua uerba cudere licere. uidetur autem hanc similitudinem ab Homero sumsisse ἰλ. ζ. qua foliorum ortum, ac naturam, cũ hominum ætate comparat. Οἵηπερ φύλλων γενεὴ, τοίη ἀνθρώπων. idem φ. εἰ δὴ σοίγε βροτῶν ἕνεκα πολεμίζω Δειλῶν, οἳ φύλλοισιν ἐοικότες ἄλλοτε μέν τε Ζαφλεγέες τελέθουσιν ἀρούρης καρπὸν ἔδοντες· Ἄλλοτε δ᾽ αὖ φθινύθουσιν ἀκήριοι. & Mimnermus, Ἡμεῖς δ᾽ οἷά τε φύλλα φύει πολυάνθεμος ὥρη Ἔαρος, ὅτ᾽ αἶψ᾽ αὐγῇ αὔξεται ἠελίου, ex Stobæo. Cum his Horatianis congruunt, & concinnunt illi Lucretiani uersus lib. 1. *Sic uoluenda ætas commutat tempora rerum. Quod fuit in pretio, fit nullo denique honore: Porrò aliud succedit, & è contemtibus exit: Inq; dies magis appetitur, floretq; repertum Laudibus, & miro est mortales inter honore.* Idem lib. 3. extr. *Cedit enim à rerum nouitate extrusa uetustas.* M. Tull. Philipp. XII. in extr. *Nihil enim semper floret: ætas succedit ætati.*

- pronos] celeriter labentes.

Debemur morti nos] sic Ode III. lib. 2. *Omnes eòdem cogimur: omnium uersatur urna.*

- siue receptus Terra Nept.] id est, siue portus Iulius, immisso in Lucrinum, & Auernũ lacum mari refectus, nauibus tutam stationem præbeat: (quod ab Augusto effectum est:) siue Pontina palus siccata, uomere subigatur nunc, & frugibus uicinas urbes alat: (quod à Iulio Cæsare fuerat cogitatum:) siue Tiberis à priore suo alueo in aliam partem auersus desierit agris, & urbi nocere.

- classes Aquilonibus arcet] id est, Aquilones à classibus arcet: hypallage: classibus tutus, ac munitus portus est.

- aptaq; remis] nauigabilis.

Vicinas urbes alit] siccata, & fertilis reddita, uicinis urbibus alimenta præbet: quod Iul. Cæsar efficere constituerat. M. Tull. Philipp. 5. *Ille paludes siccare uoluit.* perfecit posteà Cethegus nescio quis.

- iniquum frugibus] inimicum, & infestum frugibus propter crebras eluuiones.

Doctus iter melius] translatio est, ut epist. ad Villicum sup. lib. 1. *Multa mole docendus aprico parcere campo.*

Nedum sermonum stet honos] nimis pingues sunt ij, qui hîc censet addendam negationem, & legendum, *nedum aut sermonum*. nam hæc uox suapte ui, ac natura negat, ut apud M. Tull. lib. epist. IX. ad Pap. Pætum, in ultima libri epist. *Me uerò nihil istorum, ne iuuenem quidem mouit unquam, nedum senem.* Idem ad Tiron. lib. XVI. *uix in ipsis tectis, & oppidis frigus infirma ualetudine uitatur: nedum in mari, & uia sit facile abesse ab iniuria temporis.* T. Liuius lib. 6. *& ægrè inermem tantam multitudinem, nedum armatam sustinere posse.* Est autem argumentum à minori hoc modo, Si, quæ diuturniora uidebantur esse debere, neque à uetustate facilè consumi posse, ea tamen extinguit uetustas: quanto magis uerba? potest & esse à maiori, hoc modo, opera regum non sunt sempiterna: quantò minus uerba?

- gratia] χάρις, lepos, uenustas. uel gratiam accipe, ut sit translatum ab hominum gratia.

Quem penes] in cuius potestate est. M. Tull. in Orat. perf. *usum loquendi populo concessi, scientiam mihi reseruaui. ius* autem legendum ex auctoritate omnium ueterum cod. non *uis*.

Res

Res gestæ, &c.] res gestæ describuntur uersibus heroicis: quod genus epos appellant: ex quo poëtæ epici nominantur, vt suprà diximus ad epist. I I. lib. 2.

Quo scrib. p. numero] id est, quo metro, quo carminis genere, quibus pedibus, vt hac epist. inf. *At nostri proaui Plautinos & numeros, & Laudauere sales.*

Homerus] à quo Mæonium carmen dicitur. suprà Od. VI. lib. I. *Mæonij carminis aliti.*

Versibus impariter iunctis] elegis, ut tertio ab hinc uersu appellat.

- querimonia primum] Ode XXXIII. lib. I. *Albi ne doleas plus nimio memor Immitis Glyceræ, neu miserabileis Decātes elegos, quòd tibi iunior Læsa præniteat fide.*

- uoti sententia compos] res lætæ, optatæ, & secundæ: nam, quæ nobis ex animi sententia eueniunt, læta sunt, ac iucunda.

Archilochum proprio] Archilochus carminis iambici inuentor, & princeps, scripsit in Lycamben socerum, & eius filiam. ut suprà Od. VI. epod. C. Vell. Paterc. *neque quenquam alium, cuius operis primus auctor fuerit, in eo perfectissimum, præter Homerum, & Archilochum reperiemus.*

- socci] comœdiæ. infrà, *- propè socco Dignis carminibus.*

- grandésq; cothurni] tragœdiæ sup. Od. I. lib. 2. *- grande munus Cecropio repetes cothurno.* & infrà, *Et docuit magnumq; loqui, nitiq; cothurno.*

Alternis aptum sermonibus] dialogis, & sermonibus mutuis. sic Arist. περὶ ποιητικῆς. μάλιστα γὰρ λεκτικὸν τῶν μέτρων τὸ ἰαμβεῖόν ἐστι. σημεῖον δὲ τούτου. πλεῖστα γὰρ ἰαμβεῖα λέγομεν ἐν τῇ διαλέκτῳ πρὸς ἀλλήλους.

- & popul. Vinc. str.] quia spectatores uociferari, & strepere desinunt, uersibus iambicis delectati.

- natum rebus agendis] id est, fabulis, quæ appellantur δράματα: uel quia iambus uim habet excitandi ad actionem. Arist. πρακτικὸν appellat.

- fidibus] uersibus lyricis.

- equum certamine primum] qui cursu uicit. ut dixit *pugilem uictorem*: ita *equum primum.*

- & iuuenum curas] amores, comissationes, conuiuia, iocos.

Descriptas seruare uices, &c.] qui suas cuiusque poëmatis parteis, & munera ab ipsa natura attributa seruare nescit, &, qui ad operum formas, quæ sunt uariæ, & multiplices, uersus accommodare pro cuiusque dignitate, ac natura non potest, indignus est nomine poëtæ. potest & illud *uices* intelligi de cuiusque personæ officio, & munere, & decôro. cuius rei exemplum subijcitur ibi, *Telephus, & Peleus*, &c.

- operúmq; colores] operum species, & formas, & uarietates.

- pudens praue] pudor eius est uitiosus, ac reprehendendus, quem discere pudet potius, quàm nescire.

- cœna Thyestæ] argumentum tragicum, de quo alibi.

Singula, &c.] suus cuique carmini locus detur: suo quæque materia carmine, & proprio tractetur.

- non uult] non debet, οὐ θέλεται.

Interdum tamen & uocem, &c.] ut sat. IIII. lib. I. *- at pater ardens Sæuit, quòd meretrice nepos insanit amica Filius*, &c. quem locū cum hoc cōferre non erit inutile.

- delitigat] acriter litigat, ut suprà *desæuit*, pro ualdè sæuit, epist. ad Iul. Florum I. lib. I. & sat. III. lib. 2. *denarrat.*

- sermone pedestri] humili, comico, πεζῷ λόγῳ.

Telephus, & Peleus, cum p.] subaudiendum, uerbum *est*, & legendum *cum*, non *cur.* probat autem exemplo personarum tragicarum Telephi & Pelei,

nonnunquam in Tragœdiis ſermonem comicum, & humilem adhiberi.eſt autem hæc horum uerborum ſententia, Telephus, & Peleus, quo tempore uterque in exilio, atque in egeſtate uerſatur, uerborum ampullas, & uerba productiora, ac longiora, quàm quibus vulgus utitur, omittit, ac remouet, ſi uult ſpectatoribus miſericordiam uoce, & lacrymis commouere. P. Victorius hunc locum aliter explicat Variar. lectionum lib. XIV. ſed ualde ab eo diſſentio, neque mihi ullo pacto probari poteſt illa explicatio *proijcere ampullas*, magna loqui. quid enim aliud eſt proiicere, quàm procul à ſe reiicere, amittere, ac repellere? quod Græci προϊέναι dicunt. Catull. de nup. Pelei, *Ipſe ſuum Theſeus pro caris corpus Athenis proijcere optauit potius*, &c. Idem ad Camerium, *Fructus proijcies amoris omnes*. Virg. Aen. VI. *-qui ſibi lethum Inſontes peperere manu, lucemq; peroſi Proiecere animas*. M. Tull. pro C. Rab. *neque ego, cui omnium ciuium libertas cariſſima fuiſſet, meam proieciſſem*. Lucret. lib. 5. *Tum porrò puer, ut ſæuis proiectus ab undis Nauita, nudus humi iacet*. Horat. ſat. III. lib. 2. *- qui ſeruos proijcere aurum in media iuſſit Lybia*. & ſaty. VII. lib. 2. *Tu cum proiectis inſignibus* &c. De Telepho autem pauca quædam ſuprà leuiter attigi Od. XVII. epod. ſed, quod ad hunc locum attinet, Telephi mendicitatem nobilitarunt tragœdiæ. Timocles in Iambicis, ἂν γὰρ μὲν πένης Πτωχότερον αὐτῷ καθαμαθὼν τὸν Τήλεφον Γενόμενον, τὴν πενίαν ῥᾷον φέρει. Ariſtoph. νεφέλ. σὺ δὲ γ᾽ εὖ πράττεις. Καί τοι πρότερόν γ᾽ ἐπτώχευες Τήλεφος ὢν Μυσὸς φάσκων. de Peleo uide, quæ protulimus ex Pindaro, & eius interprete, Od. VII. lib. I. ad illum locum *Narrat pœnè datum Pelea Tartaro*. quibus libet nunc addere ex eodem poëta, quæ extant εἰδ. γ. πυθ. ubi ille oſtendens, nullam eſſe ſtabilem felicitatem in rebus humanis, ait ne Pelea quidem, & Cadmum, quorum res fuerant aliquando admodum ſecundæ, curſum uitæ perpetuum ſine offenſione, & calamitate conficere potuiſſe. nam, cum Cadmus Harmoniam, Peleus Thetida uxores duxiſſent, & utriuſque nuptijs etiam Dij immortales interfuiſſent, illum triũ filiarum, Semelæ, Agauæ, Inônis miſerabiles caſus ita grauiter perculerunt, atque afflixerunt, ut in anguem uerſus ſit: hic amiſſo filio Achille, in Co inſula uitam inopem, & miſeram traduxit, mortemq; cum ſummo animi dolore, & cruciatu oppetijt. Verba Pindari non aſcribam. petat, qui uolet, ex ipſo fonte.

-tetigiſſe] affeciſſe, commouiſſe. Cic. ad Att. lib. 2. *minæ, quæ mihi proponuntur, modicè me tangunt.*

dulcia ſunto] aliud eſt pulchrum, aliud dulce. licet hoc ex ſimilitudine formæ muliebris intelligere. ſunt enim quædam mulieres formoſæ illæ quidem, ſed inſuaues, & iniucundæ, ſine lepôre, & illecebra: aliæ minus formoſæ, ſed ſuauitate, & lepôre, atque illecebra commendatæ.

-agunto] impellunto, aut ducunto. epiſt. ad Auguſtum, *Ille per extentum funem mihi poſſe uidetur Ire poëta*, &c.

-ſi uis me flere] ſic M. Tull. de Orat. ad Qu. fratr. lib. 2. *neque fieri poteſt, ut doleat is, qui audit, ut oderit, ut inuideat, ut pertimeſcat aliquid, ut ad fletum, miſericordiamq; deducatur, niſi omnes ij motus, quos orator adhibere uolet iudici, in ipſo oratore impreſſi eſſe, atque inuſti uidebuntur*, &c. quæ deinceps ſequuntur. nam ad hunc locum ualdè pertinent. ſic Ariſt. lib. 3. de arte dicendi. συνομοιοπαθεῖ ἀεὶ ὁ ἀκούων τῷ παθητικῶς λέγοντι. id eſt, ſimiliter ſemper afficitur is, qui audit, atque is, qui affectus commouet dicendo.

-tunc tua me infort. læd. Tel. uel P.] hîc eſt locanda interpunctionis nota, hoc modo, Tunc, id eſt, cum ipſe primus dolebis, ô Telephe, uel Peleu, tua infortunia mihi lacrymas excutient: tunc me moleſtia afficient. ſequitur deinceps, *malè ſi m. l.*

-malè

-malè ſi mandata loq.] ſin autem parteis tibi à fortuna datas ages indecenter, & ineptè: ſi & uerbis uteris à perſona, quam ſuſtines, atque à fortuna tua alienis, & uultu hilari procedes in ſcenam, cum ſis calamitoſus, exul, mendicus: tunc aut me tibi minus attentum præbebo, aut te irridebo. oratio igitur & actio debent perſonæ, & fortunæ congruere, & conuenire. quidam exiſtimant, hunc eſſe ordinem uerborum, ſi loquëris, malè mandata: id eſt, ſi ea loquêris, quæ ſunt à tua fortuna aliena, tui auctoris culpa, qui eam orationem tibi attribuerit, aut dormitabo, aut ridebo: à quibus diſſentio.

Format enim natura] ſic Homer. ὀδ.σ. Οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο Πάντων, ὅσσά τε γαῖαν ἔπι πνέιει τε, καὶ ἕρπει. Οὐ μὲν γάρ ποτέ φησι κακὸν πείσεσθαι ὀπίσω, Οφρ᾽ ἀρετὴν παρέχωσι θεοὶ, καὶ γούνατ᾽ ὀρώρῃ· Αλλ᾽ ὅτε δὴ καὶ λυγρὰ θεοὶ μάκαρες τελέσωσι· Καὶ τὰ φέρει ἀεκαζόμενος τετληότι θυμῷ· Τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων, Οἷον ἐπ᾽ ἦμαρ ἄγησι πατὴρ ἀνδρῶν τε, θεῶν τε. & Terent. in Hecyra, *Omnibus nobis, ut res dant ſeſe, ita magni, atque humiles ſumus.* hoc igitur ſignificat Horatius, nos aptos eſſe natura ad omnem fortunarum habitum: id eſt, ad omnem fortunæ uarietatem uultu, & fronte, atque adeò animo declarandam, & exprimendam, ut, ſi fortuna ſit ſecunda, læti, atque hilares ſimus: ſin ad uerſa, fracti, humiles, ac demiſſi: ſequitur deinde oratio, quæ tales animorum motus, atque habitus interpretetur.

Aut ad humum deducit] pluribus uerbis dixit, quod uno dicere licet, *affligit.*

Si dicentis erunt] hic uerſus P. Victorij ſententiam in explicandis uerbis illis, *Proijcit ampullas*, &c. refellit. ſi loquentis oratio (inquit Horatius) erit ab eius fortuna aliena, ridebunt equites, & reliqui ſpectatores. Itaque, ſi Telephus, & Peleus regno pulſi, & exules, ampullas loquentur, id eſt, uerbis utentur elatioribus, grandioribus, amplioribus, quàm tales perſonas deceat, non modò miſericordiam auditoribus non commouebunt, uerùm etiam riſum mouebunt.

Intererit multum Dauus'ne] uariis modis mutatus, & corruptus eſt hic uerſus. nam cum in omnibus ferè libris manuſcriptis legatur vel *an Eros*, uel *Heros'ne*, alij repoſuerunt, *Dauus, an Heros*: alij *diues, an Irus*: alij *Dauus, herus'ne*: alii *Diuus, an Heros.* quarum lectionum nullam probo, & eas omnes puto eſſe corruptas. Nam primùm Dauus, & Heros perſonæ ſunt ita diſſimiles, ac diſpares, ut ea res admonitione non egeat. quis enim ita hebes, & tardus eſt, ut neſciat intereſſe, vtrùm Dauum loquentem faciat, an Agamemnonem? Præterea Dauus proprium ſerui nomen eſt, quanuis à natione impoſitum: at heros nomen omnium Heroum commune. deinde lectio *diues, an Irus* non placet eadem ratione: quia Irus proprium nomen ſit mendici illius Homerici, diues omnium diuitum commune. idemq́; de lectione *Dauus'ne, herus'ne* ſentiendum, ut omittam quòd ſuperuacaneum etiam fuit Horatio, nos de domini, & ſerui loquentis differentia admonere. Reſtat quarta, *Diuus'ne loquatur, an Heros*, quam audio quibuſdam uiris doctis omnium optimam uideri. Sed ne hæc quidem mihi probatur. Nam Diui in comœdijs quidem nunquam introducuntur loquentes: in tragœdiis autẽ raò admodum, tum ſcilicet, cum dignus aliquis uindice nodus inciderit, ut ait Horatius in hac epiſtola, idq́; ad explicandas, & expediendas turbas ortas in tragœdia, quæ humano conſilio non uidebantur expediri poſſe. Quòd ſi aliquando Diuus aliquis intercedit nulla turba exorta, vt Pallas apud Sophocl. in Aiace: id fit propter aliam neceſſariam cauſam, quemadmodum in ea, quam dixi, Sophoclis tragœdia. Iccirco enim Pallas prologi partes agit, quia abſurdum erat futurum, Aiacem, ſuum ipſius facinus proloqui, ac proferre: neque quiſ-

quam alius erat, qui ſciret, eum mente captum pecudes iugulaſſe: quippe qui & noctu, & occultè rem illam perfeciſſet. Prætereà cum ſit neceſſe Deos humano more loqui: alioquin à nobis ne intelligantur quidem: nullus autem excogitari poſſit hominum ſermo grandior, aut grauior, aut elatior, quàm heroicus: non uideo, quid ſit, quamobrem Horatius, aut quiſquam alius dicat intereſſe, utrùm deus loquatur, an Heros. tolerabilius erat, ſi dixiſſet intereſſe, utrùm loquatur Apollo, an Menelaus: Venus, an Helena. ſed quid fruſtrà lectorem moror, cum agatur hic de perſonis comicis? ego igitur hunc uerſum ita legendum eſſe dico, *Intererit multum Dauus'ne loquatur, Eros'ne:* ut ſignificet intereſſe utrùm loquatur ſeruus callidus, uerſutus, fallax, improbus, & nequam, an ſimplex, apertus, ueritatis amicus, fidelis, & frugi. Perſpicuum eſt enim Horatium hoc loco docere, quemadmodum differt ſeruus à ſeruo, ætas ab ætate, fæmina nobilis & potens, à plebeia, & humili, genus & inſtitutum vitæ ab alio, natio à natione, locus à loco: ita inter orationes intereſſe oportere. Eſſet autem abſurdum, atque ineptum, cùm his uerſibus loquatur de perſonis comicis, infrà autem deinceps de tragicis ab illo uerſu, *Scriptor honoratum ſi fortè*, &c. inculcare hic alieno loco deos, & heroas. De Erote porrò, uideor mihi legendo obſeruaſſe, ſeruos eos, qui hoc nomine appellantur, magna ex parte eſſe benè moratos, fideles, & caros, utilesq; dominis: Meminerunt omnes, ſeruum illum Ciceronis Erotem, eſſe à domino libertate donatum, quòd cauſam, quàm dicturus erat Cicero, cum ad eam nondum ſatis paratus eſſet, in poſterum diem dilatam nunciaſſet: Dauos uerò ſubdolos, mendaces, fallaces, dominoq; ſuſpectos. Iam uerò non eſt id omittendum, quod ad meæ coniecturæ rationem confirmandam uehementer pertinet. Cum abhinc duodecim circiter annos eſſem Toloſæ. incidi in quoddam exemplar pandectarum iuris ciuilis, manu exaratum. in eo animaduerti nomen ſerui *Eros* paſſim ſcriptum cum aſpiratione *Heros*. ex ea ſcriptura, ab illo iam tempore orta mihi ſuſpicio eſt, in exemplaribus Horatianis manu ſcriptis antiquiſſimis, & non ita corruptis, ſic hunc uerſum, in quo uerſamur, ſcriptum fuiſſe, *Intererit multum Dauus'ne loquatur, Heros'ne*. ſecutos eſſe poſteà quoſdam homines ſemidoctos, qui, cum reperiſſent hoc nomen ſcriptum cum aſpirationis nota, eoq; nomine eum ſignificari putarent, qui inter diuinam, & humanam naturam interiectus eſt: ſcirent autem priorem eius ſyllabam eſſe longam, atque iccircò numerum, ac menſuram conſtare non poſſe, uerſum commutare auſi ſunt, & in locum prioris ſcripturæ *Heros'ne: an Heros* ſubſtituerint. atque hanc primam fuiſſe puto huius loci maculam, ac labem. ex hac ſtirpe (vt ſolent amplificari, ac dilatari mala) cetera huius uerſus errata, mendaq; nata ſunt, dum ſuum quiſque iudicium ſecutus, ſuoq; ingenio confiſus, deletis germanæ ſcripturæ ueſtigijs, nouam lectionem confingit, & comminiſcitur. meam coniecturam adiuuant & codices nonnulli Horatiani, in quibus ineſt hæc ſcriptura, *Heros'ne*.

Florente iuuenta] *ἀκμαζούσης ἡλικίας*. quod alio loco docuimus.

Feruidus] M. Tull. in Catone maiore. *epulabar igitur cum ſodalibus omninò modicè: ſed erat quidam feruor ætatis, qua progrediente omnia fiunt etiam in dies mitiora.*

-ſibi conuenientia] ſibi conſtantia, & in quibus extrema conueniant cum primis, utraque cum mediis.

Scriptor] hic eſt apponenda interpunctionis nota.

Impiger, iracundus, inexorabilis, &c.] quia talem deſcribit Homerus. atque iracundiam quidem ex primo iliados perſpicere licet. ingenio autem inexorabili eum fuiſſe, declarat liber nonus, ubi ab Aiace *σχέτλιος*, & *νηλὴς* appellatur:

&

& eodem libro cum Phœnix longa oratione eum ad lenitatem deducere ſtuduiſſet, Meleagri exemplum adhibuiſſet, munera commemoraſſet, quæ ſe Græci ultrò promittebant daturos, ſi ſe exorari ſineret, cetera denique collegiſſet, quæ ad animum iratum placandum, ac mitigandum ualere debuerant: his omnibus ne tantillum quidem commotus eſt, ut Græcis laborantibus ſuccurreret, auxiliumq; ferret. Magna ſanè uis eſt ad miſericordiam commouendam, in ijs uerſibus, quibus exponit Phœnix, illum ſibi à Peleo puerum eſſe traditum, & commendatũ, abs ſeſe magno ſtudio, magnaq; cura educatum ea ſpe ducto, fore, ut, cum ipſe liberos ex ſe non ſuſcepiſſet, eſſet ille ſibi filij loco. Iam uerò alij, qui deinceps ſequuntur, uel ſaxum flectere poterant, quos non me pigebit aſcribere, ut inſignis Achillis acerbitas, & inexorabilis animus magis appareat, qui de ſententia à tali uiro, taliq; oratione non potuerit demoueri. hæc igitur Phœnix, Ἀλλ᾽ Ἀχιλεῦ, δάμασον θυμὸν μέγαν· οὐδέ τι σε χρὴ Νηλεὲς ἦτορ ἔχειν· στρεπτοὶ δέ τε, καὶ θεοὶ αὐτοί, Τῶν περ καὶ μείζων ἀρετὴ, τιμή τε, βίη τε. Καὶ μὲν τοὺς θυέεσσι, καὶ εὐχωλῆς, ἀγανῇσι, Λοιβῇ τε, κνίσῃ τε παρατρωπῶσ᾽ ἄνθρωποι Λισσόμενοι, ὅτε κέν τις ὑπερβήῃ, καὶ ἁμάρτῃ. reliquos uerſus petat, qui uolet, ex Homero. Patroclus item ἰλ. π. ait, patrem ei non eſſe Pelea, neque matrem Thetidem, ſed eum è mari, ſaxiſq; præruptis eſſe natum. ſic Patroclus, Νηλεὲς· οὐκ ἄρα σοίγε πατὴρ ἦν ἱππότα Πηλεὺς, Οὐδὲ Θέτις μήτηρ, γλαυκὴ δέ σε τίκτε θάλασσα, Πέτραι τ᾽ ἠλίβατοι. Poſtremò Apollo in ea oratione, qua ſuadet ceteris Dijs ut Hectoris corpus parentibus permittant, ut honore ſepulturæ ab eis afficiatur, potius, quàm Achilli gratificentur, ait Achillem neque animo eſſe ad æquitatem propenſo, neque flexibili uoluntate, ſed immanitate, & feritate quadam leonina præditum, omnemq; humanitatem, ac miſericordiam exuiſſe. ſic Apollo, Ἀλλ᾽ ὀλοῷ Ἀχιλῆϊ θεοὶ βούλεσθ᾽ ἐπαρήγειν, Ὧι οὔτ᾽ ἂρ φρένες εἰσὶν ἐναίσιμοι, οὔτε νόημα Γναμπτὸν ἐνὶ στήθεσσι. λέων δ᾽ ὥς, ἄγρια οἶδεν, &c. impigrum autem, fortem, & ſtrenuum accipio, ἀγαθὸν, ἀνδρεῖον. talem enim facit Homerus, quod & Ariſtot. teſtatur in lib. περὶ ποιητ.

- acer] *ſit* ſubintelligendum.

Iura neget ſibi nata] ἰλ. α. Ἄλλοισιν δὴ ταῦτ᾽ ἐπιτέλλεο, μὴ γὰρ ἔμοιγε Σήμαιν᾽· οὐ γὰρ ἔγωγ᾽ ἔτι σοι πείσεσθαι ὀΐω.

- nihil non arroget armis] ἰλ. χ. & φ. & alibi.

- ferox] animoſa, uehemens, elata. ζαμενῆ uocat Pindarus εἰδ. δ. πυθ. licet autem hoc ex Medea Euripidis cognoſcere. ſed longè diuerſa ab ijs, quæ poëtæ tragici, & ceteri ſcriptores de Medeæ ferocitate, acrimonia, & impotentia, de fratre Abſyrto obtruncato, de filijs eius ſua manu necatis, litteris prodiderunt, longè (inquam) alia, ac noua de ea narrat Pauſanias in Corinthiacis, nempe eã Iaſoni nuptam, Corinthiq; reginam, filios, qui ſibi quotannis naſcerentur, in templo Iunonis occultare eſſe ſolitam, immortales eos futuros ſperantem: uerùm cum hæc ſpes eam feſelliſſet, & cum ſe erraſſe tandem cognouiſſet, eodemq; tempore ab Iaſone deprehenſa eſſet: illum ei multum oranti ignoſcere noluiſſe, & ita Iolcum, ea relicta, nauigaſſe: Medeam autem regno Corinthi Syſipho commendato, ac tradito, illum ſecutam eſſe. Sed quòd ad hunc locum pertinet, uide Eurip. Medeam.

- inuictaq;] Eurip. in Medea, Δεινὴ γάρ· οὔτοι ῥᾳδίως γε συμβαλὼν Ἐχθράν τις αὐτῇ καλλίνικον ᾄσεται. ibidem ſic Medea loquitur Ἕρπ᾽ εἰς τὸ δεινόν· νῦν ἀγὼν εὐψυχίας, id eſt, *aggredere ad rem terroris plenam. nunc certatur de animi magnitudine, & præſtantia.*

- flebilis Ino] Athamantis, & Inonis duo filij, Learchus, & Melicerta fuiſſe dicuntur. Ac Learchum quidem Athamas furore præceps interfecit, & in lebetẽ

aquæ feruentis plenum coniecit: mater autem Ino ipſa quoque amentia & furore affecta, uel (ut alij uolunt) metu perterrita cum Melicerta aufugit, & in mare desiliit: quæ posteà Dea facta, & Leucothea dicta eſt, eiusq; filius Melicerta, Palæmō appellatus. uide Homerum ὀδυσσ. ε. & interpretes ad illum locum, Τὸν δ' εἶδεν Κάδμου θυγάτηρ καλλίσφυρος Ἰνὼ Λευκοθέη. & Pindari interpr. ὀλυμπ. εἰδ. β. ibi, λέγοντι δ' ἐν καὶ θαλάσσᾳ Μετὰ κόραισι Νηρῆος Ἁλίαις βίοτον ἄφθιτον Ἰνοῖ τετάχθαι τὸν ὅλον ἀμφὶ χρόνον· & Euripidem in Medea, ubi chorus ait, Inonem duobus filijs necem attuliſſe.

Perfidus Ixion] cur Ixion dicatur perfidus, cùm ex alijs ſcriptoribus, tùm ex Pindari interprete πυθ. εἰδ. ϛ. cognoſcere licet: cuius hæc uerba ſunt, à nobis ſic Latinè reddita. Ixion ſiue Antiônis, ſiue Piſionis, ſiue Martis, ſiue Phlegiæ filius (nam diſſentiunt inter ſe auctores) Diam Deionei filiam duxit uxorem. Erat autem in more poſitum apud ueteres, ſponſarum patribus munera quædam dare, ut & Homerus indicat, Πρῶθ' ἑκατὸν βοῦς δῶκεν, ἔπειτα δὲ χίλι' ὑπέστη Αἶγας ὁμοῦ καὶ ὄϊς. Deioneus igitur Ixionem, ut mos erat, filiæ ſuæ uirum munera poſcebat. Ixion uerò cum ab illo crebrò appellaretur, atque adeò urgeretur, foſſam faciendam curauit, eamq; materia, quæ ignem facile, & ſubitò concipere poſſet, impleuit. quo facto, ſocerum quaſi ad epulas opiparas, & ſumtuoſas inuitauit. Ille autē inſidiarum, & fraudis ignarus, cum ad eum locum, ubi foſſa ſuberat, acceſſiſſet: in eam iam inflammatam incidit, & ita flammis conſumtus eſt. Iam uerò cum Ixionem tanto ſcelere contaminatum nemo expiare uellet, cumq; eum omnes deteſtarentur, & contagionem aſpectus fugerent, cum ipſi Dij denique illum aſpernarentur, ab illoq; abhorrerent, ſolus Iupiter eius miſertus, maculam ex illo ſcelere cōceptam deleuit, eum ultro in cælum ſuſtulit, ſibi contubernalem fecit. At Ixion neque prioris beneficij, neque poſterioris memor, ecce tibi nouum animo concipit facinus, nouumq; flagitium aggreditur, & Iunonis amore incenſus rem cum ea habere meditatur. Iupiter autem hoc cognito nubem, ut Iunoni ſimilis eſſet, ſpecie quadam falſa conformauit: qua uiſa exarſit ille, & corpus cum ea commiſcuit: ex qua immanem quendam, & monſtroſum uirum procreauit, nomine Centaurum. Iupiter porrò manus, & pedes Ixionis rotæ arctiſſimis uinculis aſtrinxit: quam in perpetuum uolubilem effecit, eiq; rotæ Ixion alligatus clamat, benemeritis gratiam eſſe referendam.

Io uaga] ideò uaga, quia Argo, à Mercurio, interfecto, cui fuerat, poſteaquàm à Ioue in uaccam uerſa eſt, à Iunone cuſtodienda tradita, uſque eò uagata eſt, donec in Aegyptum peruenit, œſtro à Iunone immiſſo, qui aſſiduè eam inſectaretur.

- triſtis Oreſtes] nihil notius, nihil clarius Oreſtis furore. de quo uide Euripidis nobiliſſimam tragœdiam. Plato in Cratylo ſcribit Oreſtem nomine ipſo τὸ θηριῶδες τῆς φύσεως, καὶ τὸ ἄγριον, καὶ τὸ ὄρειον, id eſt, feritatem, immanitatem, & montanam quandam naturam, declarare. uide annot. ad ſaty. 11. lib. 2.

Si quid inexpertum ſc. com.] ſi quam tragœdiam ſcribere cogitas, in qua perſonæ ſint nouæ, neque dum ab ullo poëta tractatæ, uide, ut tales ſint uſque ad extremum, quales ſtatim ab initio abs te productæ ſunt. inexpertum, ualet non expertum παθητικῶς, non tractatum, non ſpectatum. nam & M. Tull. *expertam* uirtutem dixit patiendi ſignificatione, orat. pro Corn. Balbo, his uerbis. *cuius igitur audita uirtus dubitationi locum non daret, huius præſens, experta, atque perſpecta, obtrectatorum uoce lædetur?*

Diff. eſt propr. comm. dic.] communia hoc loco appellat Horatius argumenta fabularum, à nullo adhuc tractata: & ita, quæ cuiuis expoſita ſunt, & in medio quodammodo poſita, quaſi uacua, & à nemine occupata. talia igitur argu-

menta

gumenta difficil e est abs te nunc primum occupata, & suscepta ita tractare, ut proprie tua iure dici possint.

Iliacum carmen] quod commune non est, sed Homeri proprium: tamen publicum, ut mox dicemus.

- deducis in actus] in scenam producis, in tragœdiam confers, ex Iliade personas tragicas sumis, & tragœdiam componis. Plato lib. 10. de Rep. Homerum τραγῳδίας ἡγεμόνα, καὶ διδάσκαλον, id est, tragœdiæ ducem, & magistrum nominat.

Publica mat. priu.] antequàm hunc locum explicemus, quid intersit inter publicum, & commune, uidendum. falluntur enim, qui hæc nihil inter se differre existimant. Publicum igitur dictum est, quasi populicum. ita publicum est, quod est totius populi, ut campus Martius, publicus est populi Rom. ager Campanus lege agraria lata, publicatus est: Regnum Cypri lege Clodia populi Romani publicum factum est: prætor, consul, & ceteri magistratus, & Reges sunt publicæ personæ. nam totius populi personam sustinent. publico opponitur priuatum, ut cum dicimus, *ius publicum, ius priuatum: publica persona, priuata persona: iudicium publicum, iudicium priuatum: Rex, priuatus.* Horat. saty. 1 11. lib. 1. *Priuatusq; magis uiuam te Rege beatus.* & infrà. *– fuit hæc sapientia quondam Publica priuatis secernere.* Cicero pro Murena. *Odit populus Rom. priuatam luxuriam: publicam magnificentiam diligit.* Idem in Rull. ad pop. *Si est priuatus ager Recentoricus, quid eum excipis? sin autem publicus, quæ est ista æquitas?* Commune duobus modis accipitur? uno modo commune appellamus, quod est duorum, aut plurium, *ut paries communis, communis domus, ager communis, epistola communis*: atque harum rerum communium causa competit actio communi diuidundo: à quarum similitudine dicimus *Martem communem, mortem communem, uitam communem.* & ita illud M. Tullii pro Rosc. Amer. *quid tam commune, quàm spiritus uiuis, terra mortuis, mare fluctuantibus, littus eiectis?* Altero modo communia dicimus, quæ à nemine sunt occupata, neque possessa, & possunt fieri occupantis, ut *aqua profluens aër, littus maris, lapilli & gemmæ in littore maris, theatrum*: quarum rerum causa non datur actio communi diuidundo apud iurisconsf. Opponitur autem commune proprio, vt Cic. pro Sylla. *Tempus agendi fuit mihi magis proprium, quàm ceteris: doloris uerò & periculi fuit illa causa communis.* idem epist. ad Dol. lib. 9. *Quòd me amas, id tibi commune est cum multis: quòd tu ipse tam amandus es, tamq; dulcis, tamq; in omni genere iucundus, id est proprie tuum.* Accipienda porrò hoc loco communia, quæ à nemine sunt occupata, id est, quæ nondum sunt à quoquam tractata, ut diximus. His igitur expositis, hunc locum sic explicamus, publica materies est exempli causa, Ilias Homeri. est enim opus publicum, & totius populi factum, quanuis ab Homero inuentum, scriptum, & editum. Hæc igitur materia tui iuris, tuiq; mancipi fieri poterit, si non hærebis in circulo omnibus patente, & contemto, id est, si tuum auctorem, quem tibi proposuisti ad imitandum, non sequeris ita religiosè, ut nihil addas de tuo, nihil inuenias, nihil immutes: trita quædam, & uulgata, & omnibus exposita, & facilia, & ἐγκύκλια persequaris. *Non circa* autem scriptum offendi in omnibus libris manuscriptis.

Nec uerbum uerbo, &c.] id est, & si non studebis uerbum è uerbo exprimere, vt religiosus, & fidus interpres: si non te præbebis ita sedulum, ac fidelem interpretem, ut ne paululum quidem à tuo auctore discedere audeas. monet igitur hoc loco Horatius, ne eos, quos nobis proposuimus imitandos, aut è quibus argumentum scribendi petimus, ita sequamur, ut interpretes, sed potius ut è fontibus eorum, iudicio, arbitrioq; nostro, quantum, quoq; modo uidebitur, hauriamus. hoc enim se consilio usum esse scribit M. Tull. & quidem ijs ipsis uerbis,

quæ modo vsurpaui, in Stoicis imitãdis, & in quæstione de officiis. quod item se fecisse scribit in orationibus inter se contrarijs Aeschinis, Demosthenisq; conuertendis. *nec conuerti* (inquit) *ut interpres, sed ut orator, sententijs ijsdem, & earum formis, tanquam figuris, uerbis ad nostram consuetudinem aptis in quibus non uerbum pro uerbo necesse habui reddere, sed genus omnium uerborum, uimq; seruaui. non enim ea me annumerare lectori putaui oportere, sed tanquam appendere.* hoc autem præceptum ad elocutionem referendum est.

-nec desilies imit. in arct.] id est, & si te non conijcies in eas angustias, unde licet nimium longè ab eo, quem tibi proposuisti ad imitandum discedendo, unde te explicare honestè non possis: unde egredi uel turpe sit futurum, uel operis natura, ac ratio non ferat. nam hæc cuiuscunque operis, lex est, ne quid inchoatum relinquatur.

-proferre] recta est scriptura. est enim proferre extrà, & foras ferre, ut alibi annotauimus.

-scriptor cyclicus] poëta circumforaneus, circulator, qui solebat suum carmen in corona recitare. nonnulli Antimachum significari putant: de quo M. Tull. in Bruto. *Nec enim posset idem Demosthenes dicere, quod dixisse Antimachum Clarium poëtam ferunt: qui, cum conuocatis auditoribus legeret eis magnum illud, quod nouistis, uolumen suum, & eum legentem omnes, præter Platonem, reliquissent, legam (inquit) nihilominus: Plato enim mihi unus instar est omnium.* nonnulli, & ij quidem docti, poëtam quendam alium, qui scripsit κυκλικά, sæpe ab interpretibus Græcis commemoratum, significari uolunt, in quibus est M. A. Muretus. de hoc poëmate Philoponus in librum primum ἀναλυτικ. (vt vulgò citant) ἔστι δὲ καὶ ἄλλοτι κύκλος ἰδίως ὀνομαζόμενον· ὃ ποίημα τινὲς μὲν εἰς ἑτέρους, τινὲς δὲ εἰς ὅμηρον ἀναφέρουσιν, &c.

Fortunam Priami] Antimachum non significari ab Horatio, ex eo maxime intelligere licet, quòd Antimachus bellum Thebanum scripsit: quod multis annis ante Troianum gestum est: hic autem, quem reprehendit Horat. bellum Troianum: vt omittam, quòd principium poëmatis Antimachi hoc fuisse testantur Græci interpretes, Ἐννέπετε κρονίδαο διὸς μεγάλοιο θύγατρες. cuius uersus longè alia sententia est, quàm huius, quem hoc loco de Græco expressum profert Horat.

Parturient montes, nascetur, &c.] prouerbium in gloriosos ostentatores, & eos, qui magna de se expectatione concitata, nihil ea dignum ad extremum afferunt. Athenæus lib. 14. scribit, Tacham Regem Aegyptiorum, cum Agesilaum Lacedæmoniorum Regem, breuis staturæ hominem, qui iccircò uenerat, ut cum eo belli societatem iniret, eiq; auxilium ferret, hoc intempestiuo ioco lacessisset, ὤδινεν ὄρος· ζεὺς δ' ἐφοβεῖτο· τὸ δ' ἔτεκεν μῦν, id est, parturiebat mons: at Iupiter metuebat, ille autem murem peperit, regno suo esse spoliatum, priuatumq; esse factum, alienato à se Agesilao, societateq; diremta.

Dic mihi Musa uirũ] principiũ Odyss. Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον, &c.

Antiphaten] Antiphates Rex Læstrygonum, à quibus Vlysses, eiusq; socij ad unum discerpti essent, nisi funibus anchorarum præcisis quamprimùm è portu soluissent, seseq; in altum recepissent: quo ex periculo tamen non omnes naues seruatæ sunt, sed aliquot cum uectoribus perierunt. narrantur hæc ab Vlysse ὀδ. κ. Δή τό τ' ἔγνων ἑτάρους προΐειν πεύθεσθαι ἰόντας, &c.

Scyllamq;] Scylla (ut scribit interpres Hom. ὀδυσ. μ.) Phorcinis, & Hecatæ filia: cuius latera catulis latrantibus succincta fuisse dicuntur. reuera Scylla uortex aquarum fuit, cui saxa uolubilia, uagaq; suberant. alii rupem, seu scopulum esse dicunt. Homerus autem libro Odyss. suprà commemorato, eam describens, ait

ait uocem mittere uoci catuli nuper admodum nati ſimillimam: ipſam monſtrum eſſe ingens, & immane, & uel Deo immortali formidoloſum, pedes habere duodecim omnes ad inceſſum ineptos: ſi quò autem ire uelit, eò pennis uolare, non pedibus ambulare: ſex ei colla eſſe longa, & in unoquoque eorum caput ineſſe horribili aſpectu, in ore triplicem dentium ordinem crebrorum, & cruentorum: cetera ex Homero pete: cuius hi ſunt uerſus. Ἔνθα δ' ἐνὶ σκύλλη ναίει δεινὸν λελακυῖα, Τῆς ἤτοι φωνὴ μὲν ὅση σκύλακος νεογιλλῆς Γίνεται, αὐτὴ δ' αὖτε πέλωρ κακὸς, οὐδέ κε τίς μιν Γηθήσειεν ἰδὼν, οὐδ' εἰ θεὸς ἀντιάσειεν, &c. M. Tull. orat. de Aruſp. reſponſis. *Quam Scyllam tam eminentibus canibus, tamq; ieiunis poëtæ fingendo exprimere potuerunt, quàm quibus iſtum uidetis Gellijs, Clodijs, Titijs roſtra ipſa mandentem?* Idem Verr. de ſupplicijs. *Hoc infeſtior nautis Verres, quàm Scylla, quòd multo ſe pluribus, & maioribus canibus ſuccinxerat.* De Scylla lege Apollonium lib. 4. Argon. & interpretem.

- cum Cyclôpe] ὀδυσ. ι. Polyphemi, & Cyclopum fabula narratur. Homer. Ἔνθα δ' ἀνὴρ ἐνίαυε πελώριος, ὃς ῥά τε μῆλα Οἶος ποιμαίνεσκεν ἀπόπροθεν, οὐδὲ μετ' ἄλλους Πωλεῖτ', ἀλλ' ἀπάνευθεν ἐὼν ἀθεμίστια ἤδη. Καὶ γὰρ θαῦμ' ἐτέτυκτο πελώριον, οὐδὲ ἐῴκει Ἀνδρί γε σιτοφάγῳ, &c.

Nec reditum Diomedis ab interitu] id eſt, nec reditum Diomedis à bello Troiano, aut aliam narrationem, nimis longè repetit. Antimachum obſcurè reprehendit, qui poëma ſuum de Diomedis caſibus conſcriptum, ab interitu Meleagri patrui orſus eſt. Meleager Tydei frater fuit Oenei filius: qui, cum aprum Calydonium interfeciſſet, eiusque pellem, & caput, Atalantæ amicæ ſuæ donauiſſet, Theſtiadæ eius auunculi vtrunque illi ademerunt, & Meleagro inſidias compararunt. Qua re cognita ille eos interfecit. Althæa Meleagri mater ob fratrum ſuorum cædem filio irata, eum execrata eſt, eique interitum exoptauit. Cum Calydon poſtea à Curetibus oppugnaretur, neque iam Calydonij impetum hoſtium ſuſtinerent, Meleager neque patris, neque matris iam placatæ rogatu opem ferre patriæ uoluit. flexus tandem, & victus Cleopatræ uxoris precibus, hoſtes à mœnibus Calydonis propulſauit, ac profligauit, periculoq; patriam liberauit. Althæa autē odio in filium priſtino renouato, facem ei à Parcis donatam, qua eius uita definiebatur, inflammauit, & conſumſit. quo facto ille interijt. uide Homer. & Euſtat. ἰλιάδ. ι.

Nec gemino] Iupiter Ledæ amore captus, ſub cycni ſpecie rem cum ea habuit. ex hoc concubitu Leda ouum peperit, idque in capſam quandam condidit, ex quo poſtea Pollux, & Helena nati ſunt. Caſtor autem, & Clytemneſtra ex altero, quod illa à Tyndaro compreſſa ediderat, extiterunt. Quanuis igitur Helenæ raptus Græcis belli Troiani cauſam præbuerit, non tamen Homerus ab ouo illo, ex quo excluſa Helena eſt, id eſt, non tam ex alto rem repetit, neque uſque à capite arceſſit, ſed ab ira Achillis egregium illud, & immortale poëma orditur.

- & in medias res, &c.] in medias res ita rapit auditorem, ut is earum principium non deſideret.

- mentitur] veriſimiliter. nam docuit alios Homerus ita falſa dicere, & mentiri, quemadmodum oportet, inquit Ariſtot. lib. de poët.

- quæ Deſperat, tractata] id eſt, quæ uidet nullum orationis nitorem, neque ornatum capere, ſi à ſe tractentur, ea prætermittit.

Si plauſ. eges aul. manentis] id eſt, ſi ſpectatorem cupis tibi contingere, qui tantiſper ſpectet, donec aulæa (quibus obtenditur, ornaturque ſcena) remoueātur: qui non diſcedat è cauea antequàm aulæa ſublata ſint. plauſorem appellat ſpectatorem plauſu fauentem. uide ſup. in epiſt. ad Aug. lib. 2. ad illum locum *Quattuor, aut plures aulæa premuntur in horas.*

&

- & vſque Seſſuri] ab hoc uerbo *Seſſorem* nominauit ſpectatorem epiſt. ad Iul. Flor. *In uacuo lætus ſeſſor, plauſorq; theatro*: & ſedilia, ſedes, unde ſpectabant hoc libro infrà. *Nondum ſpiſſa nimis complere ſedilia flatu*.

- donec cantor, vos plaudite, dicat] id eſt, donec peracta ſit fabula. M. Tullius poſuit tranſlatè in Catone. *neque emim hiſtrioni, ut placeat, peragenda eſt fabula: modò in quocunque fuerit actu, probetur: neque ſapienti, uſque ad plaudite, uiuendum: breue enim tempus ætatis ſatis eſt longum ad bene, honeſteq; uiuendum.*

- decor] id eſt, τὸ πρέπον, decôrum.

Mobilibus] non leuibus, aut inconſtantibus, ut quidam putat, ſed quæ uariatis ætatibus immutantur.

Reddere qui voces] puer, qui ſcit iam ad interrogata, & ad ea, quæ audiuit, reſpondere. ſic loquitur Virg. Aeneid. I. - *cur dextræ iungere dextram Non datur, ac ueras audire, & reddere uoces?* & Catull. de Thet. & Pelei nupt. *Nec miſſas audire que unt, nec reddere uoces.*

- iram Colligit, ac ponit temere] temerè iraſcitur, & temerè placatur. Ter. in Hecyra. *Pueri inter ſeſe quàm pro leuibus noxis iras gerunt? Quapropter? quia enim, qui eos gubernat, animus, infirmum gerunt.*

- cuſtode remoto] magiſtro. idem ſaty. IIII. lib. I. *Dum cuſtodis eges.* & ſaty. VI. *Ipſe mihi cuſtos incorruptiſſimus omneis Circum doctores aderat.* & infrà. *An cuſtos, famuluſq; dei Silenus alumni.*

Cereus in vitium flecti] cereus flecti, ex eorum genere eſt, quæ annotauimus ſuprà ad Od. VIII. lib. 4. ſignificat autem hoc loco mollem, & flexibilem. Itaque *cereus in uitium flecti*, id eſt, flexibilis ad uitium. nihil enim mollius cera: nihil, quod facilius ſequatur, quocunque ducas: nihil, quod magis arbitrio noſtro fingatur. Itaque Plato lib. 9. de Repub. cum apud eum Socrates, Glauconem, feram quandam animo depingere iuſſiſſet, uariam, & multorum, ac diſſimilium capitum, ex quibus alia cicuribus beſtijs, alia feris conueniant, ita reſpondet Glauco, δεινοῦ πλάστου τὸ ἔργον· ὅμως δ' ἐπειδὴ εὐπλαστότερον κηροῦ, καὶ τῶν τοιούτων, ὁ λόγος, πεπλάσθω, id eſt, *miri cuiuſdam, & ſollertis artificis opus: Veruntamen quoniam oratio facilius, quàm cera, & cetera id genus, in quaſlibet formas fingi, & flecti poteſt, eſto tibi ficta.* quem Platonis locum uidetur M. Tullius lib. 3. de oratore expreſſiſſe, his uerbis, *Nihil eſt enim tam tenerum, neque tam flexibile, neque quod tam facile ſequatur, quocunque ducas, quàm oratio.* Idem eod. lib. *ſed uerba nos cum iacentia ſuſtulimus, ſicut molliſſimam ceram ad noſtrum arbitrium formamus, & fingimus.*

Vtilium tardus prouiſor] ſic Ariſtotel. ῥητορ. β. φιλοχρήματοι δὲ ἥκιστα, διὰ τὸ μήπω ἐνδείας πεπειρᾶσθαι, id eſt, *minimùm pecuniæ amantes, aut cupidi ſunt iuuenes, propterea quòd nondum egeſtatis incommodum experti ſunt.*

Sublimis] elatus, & ferox. ſic Ariſtot. ibidem. καὶ φιλότιμοι μέν εἰσι, μᾶλλον δὲ φιλόνικοι. ὑπεροχῆς γὰρ ἐπιθυμεῖ ἡ νεότης. ἡ δὲ νίκη ὑπεροχή τις, id eſt, *& ambitioſi quidem ſunt. ſed magis uincendi cupidi. præſtantiam enim, excellentiamque expetit ætas florens: at uictoria, excellentia quædam eſt.*

- & amata relinquere pernix] ſic Ariſtot. eodem lib. εὐμετάβολοι δὲ, καὶ ἁψίκοροι πρὸς τὰς ἐπιθυμίας· καὶ σφόδρα μὲν ἐπιθυμοῦσι, ταχὺ δὲ παύονται, id eſt, mutabiles autem ſunt, & in cupiditatibus ſatietate, ac faſtidio citò afficiuntur, & cùm uehementer concupiſcunt, tùm celeriter concupiſcere deſinunt.

Conuerſis ſtudijs] cum ætate conuertuntur ſtudia, & naturæ. iccircò mobiles naturas ſuprà appellauit, ut dixi.

- ætas uirilis] quæ media, & conſtans appellatur.

- inſeruit honori] ſtudet ambitioni: in ſtudio bonorum occupatus eſt. φιλοτιμεῖται

τιμῶνται πρὸς ἄλλως. Arist.

- quod mox mutare laboret] cuius mox eum pœniteat. Ter. Andr. *Haud muto factum*.

- vel quod Quærit, & inuentis, &c.] magnum hoc in primis, & graue senectutis incommodum, & ad quærendum omni studio incumbere, & ab utēdo abhorrere.

- inuentis] quæsitis, partis. Ter. Heaut. *inueniendus est Aliquis, labore inuenta mea cui dem bona*.

- ac timet uti] sic Aristot. ibid. ἀνελεύθεροι. ἓν γάρ τι τῶν ἀναγκαίων ἡ οὐσία. ἅμα δὲ καὶ διὰ τὴν ἐμπειρίαν ἴσασιν ὡς χαλεπὸν τὸ κτήσασθαι, καὶ ῥᾴδιον τὸ ἀποβαλεῖν, id est, *auari sunt senes, atque illiberales. facultates enim in rebus ad uictum, cultumque necessarijs numerantur: simulq; usu didicerunt, quàm difficile sit inuenire, quàm facile rursus amittere*.

Vel quod res omnes timidè g.] Arist. ibid. κατεψυγμένοι γάρ εἰσιν. οἱ δὲ νέοι θερμοί. ὥστε προωδοποίηκε τὸ γῆρας τῇ δειλίᾳ. καὶ γὰρ ὁ φόβος κατάψυξίς τις ἐστι, id est, *frigent enim senes: iuuenes autem calent. itaque ad timiditatem senectus, quodammodo uiam munit. Nam & metus ipse refrigeratio quædam est*.

- ministrat] administrat, gerit.

- spe longus] longinqua sperans, exempli causa, consilia capiens, quæ in longum tempus conferantur, cum breue admodum ei uitæ spatium sit reliquum. nemo enim tam senex est, ut se annum non putet posse uiuere. ita suprà *spem longam* dixit, ad Sextium Od. IIII. lib. I. *Vitæ summa breuis spem nos uetat inchoare longam*. & ad Leuconoën, Od. XI. eiusd. - *spatio breui Spem longam reseces*. Arist. tamē ibid. ita de senib. ζῶσι τῇ μνήμῃ μᾶλλον, ἢ τῇ ἐλπίδι, id est, uiuunt memoria potius, quàm spe.

- iners] segnis, & ad agendum ineptus ætatis uitio. Arist. ib. οὐ πρακτικοὶ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας, ἀλλὰ κατὰ τὸ κέρδος.

- auidúsq; futuri] Aristot. ibid. καὶ φιλόζωοι, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ, διὰ τὸ τοῦ ἀπόντος εἶναι ἐπιθυμίαν· καὶ, οὗ δὲ ἐνδεεῖς, τούτου μάλιστα ἐπιθυμοῦσι, id est, & uitæ sunt cupidi, idq; maximè decurso propemodum uitæ curriculo, propterea quòd eius rei, quæ abest, cupiditas est. Itaque, quo egent, id maximè concupiscunt.

Difficilis] δύσκολος, morosus. M. Tull. in Catone. *at sunt morosi, & iracundi, & difficiles senes*.

- querulus] μεμψίμοιρος. Aristoteles senes ὀδυρτικοὺς appellat, quod idē ualet.

- laudator temporis acti Se puero] Aristot. ibid. διατελοῦσι γὰρ τὰ γενόμενα λέγοντες. ἀναμιμνησκόμενοι γὰρ ἥδονται, id est, *res præteritas nunquam narrare intermittunt. lætantur enim, cum eas memoria repetunt*.

Multa ferunt anni uenientes, &c.] *anni uenientes* appellantur ab Horatio, usque ab incunabulis ad corroboratam, & mediam ætatem: *recedentes* autem usque à media ætate ad rogum. commoda porrò accipio, florem ætatis, uelocitatem, uires corporis, pulchritudinem, hilaritatem, sensus integros, ac uegetos: quæ omnia adimit hominibus senectus, atque in eorum locum reponit rugas, & canitiem, pedum tarditatem, infirmitatem, ac debilitatem, deformitatem, tristitiam, cæcitatem, surditatem, obliuionem, stuporem, & cetera mala. quod item elegantissimè exponit Xenocr. in Axiocho, his uerbis, εἶτα λαθὸν ὑπεισῆλθε τὸ γῆρας· εἰς ὃ πᾶν συρρεῖ τὸ τῆς φύσεως ἐπίκηρον, καὶ δυσαλθές. κἂν μή τις θᾶττον, ὡς χρέος, ἀποδιδῷ τὸ ζῆν, ὡς ὀβολοστάτις ἡ φύσις ἐπιστᾶσα ἐνεχυράζει τοῦ μὲν ὄψιν, τοῦ δ' ἀκοήν, πολλάκις δὲ ἄμφω· κἂν ἐπιμείνῃ τις, παρέλυσεν, ἐλωβήσατο, παρήρθρησεν, id est, deinde furtim subit senectus, in quam, quicquid habet natura Acherunticum, debile, sanatu difficile, ac desperatum, confluit. Quòd nisi quis sat citò uitam, ut æs alienum,

reddat,

reddat, inſtans, ut fæneratrix, natura pigneratur ab hoc uidendi ſenſum, ab illo au ditum, ſæpenumero utrunque. Quòd ſi quis diutius manſerit in uita, eneruat, mutilat, membra luxat, ac debilitat. ſic Diphilus apud Stobæum Ἅπαντά τ᾽ ἐργαζόμενος ἀσθενέστερα Πολιὸς τεχνίτης ἐστὶν ὁ χρόνος ὦ ξένε· Χαίρει μεταπλάττων πάντας ἐπὶ τὰ χείρονα.

- adiunctis] appoſitis, & accommodatis ætati.

Aut agitur res in ſcenis, aut] quædam ſunt agenda in ſcenis: eſtq; id, quod dicit Ariſt. διὰ τῆς ὄψεως, id eſt, rebus in conſpectu poſitis: quædam propterea quòd ſint nimis atrocia, aut horribilia, aut uiſu fœda, aut incredibilia, non ſunt coram agenda, ſed ea ſatis eſt ab hiſtrione, quaſi intus acta ſint, renunciari: & hoc modo miſericordiam commouent, aut terrorem animis inferunt ἐκ συστάσεως τῶν πραγμάτων.

Segnius irritant animos] minus afficiunt animos, quæ ſunt audita, quàm, quæ ſunt uiſa, aut ſpectata. Lucianus in Herodoto ex Herod. ut proximè planum fiet, τὰ δι᾽ ὀμμάτων φαινόμενα, πιστότερα εἶναι τῶν ὤτων δοκεῖ.

- fidelibus] oculos iccircò fideles appellat, quia quæ cernuntur magis ualent ad fidem faciendam, quam quæ audiuntur, ut ſcribit Herodotus in Cliône. ὦτα γὰρ τυγχάνει ἀνθρώποισιν ἐόντα ἀπιστότερα ὀφθαλμῶν, id eſt, aures enim hominibus minus ſunt fideles, quàm oculi. *Incertos* alia ratione appellauit epiſt. 1. lib. 2.

- non promes in ſcenam] non produces in ſcenam: non conſtitues ante oculos ſpectatorum.

- quæ mox narret fac. p.] quæ mox referat perſona aliqua in ſcenam producta. præſens, id eſt, extrà, & coram ſpectatoribus. nomen *præſens* oppoſuit illi aduerbio *intus*.

Nec pueros coram, &c.] de Medea ſuprà diximus.

Aut humana palàm] de Atreo, & Thyeſta & ſuprà diximus nonnulla ad Oden XVI. lib. 1. & res ita nota eſt, ut, qui hæc inculcare uelit, lectorum opera, & otio abuti uelle uideatur. iam hæc *promi in ſcenam, extrà, coràm, palàm, à præſente narrari*, idem ualent: quibus reſpondent è contrario, *intus narrari, tolli ex oculis*.

Progne] de Progne ſup. ad Od. XII. lib. 4.

Cadmus in anguem] vide, quæ ſup. de Peleo, & Cadmo coniunctè, leuiter attigimus.

- incredulus odi] quia ἀπίθανα, ἄλογα, μοχθηρὰ, ἀδύνατα, id eſt, non probabilia, ratione carentia, improba, & nefaria, & quæ fieri nullo modo poſſunt. lege Ariſt. περὶ ποιητ.

Neve minor quinto, neu ſit p.] Non eſt dubium, quin actus, partes fabulæ fuerint: quot actus in fabula fuerint, incertum atque obſcurum; actum autem ab actu diſtinguere, id uerò non parum difficile eſt, ſi Donato credimus: neque deſunt viri docti, qui quanuis perſpicuè aliter ſentiat Horatius, quattuor actibus tantùm conſtare fabulam poſſe dicant, modò hi quattuor actus iuſtam fabulæ magnitudinem expleant. ego uideo à M. Tull. & ceteris bonis ſcriptoribus tertium, quartum, & extremum fabulæ actum commemorari: quintum non reperi. idem ſcribens ad Qu. Fratrem libr. 1. tertium actum, extremum facere uidetur his uerbis. *Illud te ad extremum oro, & hortor, ut tanquam poëtæ boni, & actores induſtrij ſolent, ſic tu in extrema parte, & concluſione muneris, ac negocij tui diligentiſſimus ſis, ut hic tertius annus, tanquam tertius actus, perfectiſſimus, atque ornatiſſimus fuiſſe uideatur.* Ego Horatio, & Donato aſſentior, ut putem tragœdiam, & comœdiam quinque actibus cōſtare debere.

- reponi] iterum doceri, ut ſaty. X. lib. 1. *Nec redeant iterum, atque iterum ſpectan*

da theatris.

Nec deus intersit, &c.] Aristot.lib. περὶ ποιητ. scribit utendum esse machina, seu machinatione: id est, deum esse adhibendum à machina, ad ea, quæ sunt extra fabulam, expedienda: quæ uel anteà facta sunt, neque hominem scire fas est, uel posteà futura sunt, & prædictionem, ac nunciationem desiderant. Omnium enim rerum uidendarum facultatem Dijs attribuimus. uerba Arist. sunt hæc, φανερὸν οὖν ὅτι καὶ τὰς λύσεις τῶν μύθων ἐξ αὐτοῦ δεῖ τοῦ μύθου συμβαίνειν, καὶ μὴ, ὥσπερ ἐν τῇ Μηδείᾳ ἀπὸ μηχανῆς, καὶ ἐν τῇ Ἰλιάδι τὰ περὶ ἀπόπλουν· ἀλλὰ μηχανῇ χρηστέον ἐπὶ τὰ ἔξω τοῦ δράματος, ἢ ὅσα πρὸ τοῦ γέγονεν, ἃ οὐχ οἷόν τε ἄνθρωπον εἰδέναι, ἢ ὅσα ὕστερον, ἃ δεῖται προαγορεύσεως, καὶ ἀγγελίας. ἅπαντα γὰρ ἀποδίδομεν τοῖς θεοῖς ὁρᾷν. Cum Aristotele consentit hoc loco Horatius, qui uetat Deum ex machina adhibere, nisi nodus difficilis, & Deo dignus inciderit, id est, nisi talis difficultas extiterit, ut sine machina exitus fabulæ non possit explicari. Extant multa apud probatos auctores huius moris exempla, ac testimonia. Plato in Cratylo, εἰ μὴ ἄρα δὴ, ὥσπερ οἱ τραγῳδοποιοὶ, ἐπειδάν τι ἀπορῶσιν, ἐπὶ τὰς μηχανὰς ἀποφεύγουσι, θεοὺς αἴροντες, καὶ ἡμεῖς οὕτως εἰπόντες ἀπαλλαγῶμεν, ὅτι τὰ πρῶτα ὀνόματα οἱ θεοὶ ἔθεσαν, καὶ διὰ ταῦτα ὀρθῶς ἔχει. id est, *nisi utique, quemadmodum tragœdiarum scriptores, posteaquam nodus aliquis inciderit, ad machinas confugiunt, deos attollentes. nos quoque, ubi dixerimus deos prima nomina rebus imposuisse, atque iccircò ita rectè se habere, quasi nostro munere defuncti, discedamus.* M.Tull.lib.1.de nat.Deorum, *Quòd quia quemadmodum natura efficere sine aliqua mente possit, non uidetis, ut tragici poëtæ, cum explicare argumenti exitum non potestis, confugitis ad Deum.* Aristoteles 1. τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ, Ἀναξαγόρας τε γὰρ μηχανῇ χρῆται τῷ νῷ πρὸς τὴν κοσμοποιΐαν. ὅταν γὰρ ἀπορήσῃ διὰ τίνα αἰτίαν ἐξ ἀνάγκης ἐστὶ, τότε ἕλκει αὐτὸν· ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις πάντα μᾶλλον αἰτιᾶται τῶν γινομένων, ἢ νοῦν. id est, *Anaxagoras enim ueluti machina quadam, mente utitur ad mundi fabricam. Cum enim hæsitat quam ob causam necessariò sit, tunc eam aduocat: in ceteris, cuiuis rei potius, quàm menti, causam earum rerum, quæ oriuntur, ascribit.*

- vindice dignus] uindex propriè dicebatur, qui debitorem nexu obligatum, & iamiam à creditore ducendum, uel numerando, uel pro eo spondendo liberabat.

- nec quarta loqui persona laboret] nec plures personas uno, eodemque tempore in scenam prodeant locuturæ, quàm tres. quòd si quando quarta intercedat, uel tacita audiat, uel secum, non cum alijs loquatur, uel cum una duntaxat sermonem conferat. huius præcepti exempla uidere licet apud Terentium: ut in Andria actu tertio, Mysis, Simo, Dauus, Lesbia Glycerium quinque personæ eodem tempore in scenam producũtur: sed Mysis cum Lesbia duntaxat sermonem habet: Glycerium autem domi suæ est, non foris. ibidem actu IIII. quattuor personæ, Mysis, Pamphilus, Charinus, Dauus, vno tempore in scena spectantur, sed Mysis aliunde interuenit, & cum Charino non loquitur. Apud Plautum autem & quattuor, & quinque personæ communiter inter se loquentes introducuntur, quod item fit in Tragœdijs. At Horatius præcepta dat suæ ætatis hominibus, non ueteribus, quorum scripta fortasse nondum ei usquequaque perfecta uidebantur. Quidam hunc locum ad numerum histrionum referri uolunt, dicuntque hoc ab Horatio significari, non plures in comœdia, aut tragœdia histriones, quàm tres esse oportere, quorum quisque plures personas sustineat. Nituntur autẽ uerbis Aristotelis in libello περὶ ποιητικῆς, ubi scribit, Sophoclem, cum duo ante eum duntaxat histriones in tragœdia intercederent, tres adhibuisse: Aeschylum uerò eo superiorem, primum omnium multitudinem histrionum ex uno ad duos deduxisse. uerba Aristotelis sunt hæc. καὶ τό, τε τῶν ὑποκριτῶν πλῆθος, ἐξ ἑνὸς εἰς δύο πρῶτος Αἰσχύλος ἤγαγε, καὶ τὰ τοῦ χόρου ἠλάττωσε, καὶ τὸν λόγον πρωταγω-

πρωταγωνιστὴν παρεσκεύασε· τρεῖς δὲ, καὶ σκηνογραφίαν Σοφοκλῆς· ἔτι δὲ τὸ μέγεθος, &c. Idem lib. 3. ῥητορ. ait histrionum actionem (quam ὑπόκρισιν Græci nominant) in tragœdiam) & rapsodiam serò admodum introductam esse, quia poëtæ ipsi tragœdias initiò recitabant. verùm ego ab illis magnopere dissentio, neque puto hoc sentire Horatium.

Actoris partes chorus] docet quamobrem adhibeatur chorus, (quæ pars est fabulæ κατὰ τὸ ποσὸν & quibus in rebus cum operam sumere, quid loqui, & canere oporteat. personæ porrò, ex quibus constabat chorus, & cantabant, & loquebantur: quanquam, quod ad locutionem pertinet, una persona fortasse pro omnibus loquebatur, reliquis astantibus, & silentibus, siue uiri essent, siue mulieres, maximè si cum altero, qui non esset è choro, sermo haberetur. Si uulgatam igitur scripturam probabimus, *Auctoris parteis*, quæ reperitur in cod. Iann. & Faërn. hæc erit eius sententia, Chorus agat partes, & fungatur munere auctoris, id est, suasoris, & monitoris. nemo enim quicquam alteri suadet, aut præcipit, nisi, qui auctoritate ualet. ex quo natum est hoc loquendi genus, *tibi auctor sum, ut illud facias*: & hoc, *te auctore feci. defendere partes* autem positum est pro eo, quod est, agere, & sustinere & tutari partes, id est, fungi munere, ut saty. x. lib. 1. *Et sermone opus est modò tristi, sæpe iocoso, Defendente uicem modò rhetoris, atque poëtæ.* Sed doctissimi uiri, quibus assentior, legunt *Actoris.* & ita scriptum est in tribus libris Vat. & in Torn. cuius scripturæ mihi uidetur hæc esse sentẽtia, Chorus tuetur, & agat parteis actoris, id est chorus habeatur unius actoris loco, vnius munere fungatur, & officiũ uirile obeat, id est, unius personæ locũ obtineat. dicimus enim Latinè *pars uirilis*, & *pro mea parte uirili.* est autem pars uirilis, pars uniuscuiusque. M. Tull. pro Sext. Rosc. *Hæc qui pro uirili parte defendunt, optimates sunt.* Idem in Verr. orat. de signis, *Est aliqua mea pars uirilis, quòd eius ciuitatis sum, quam ille amplam, illustrem, claramq; reddidit.* Idem frument. *qui præsertim plus etiam, quàm pars uirilis postulat, pro uoluntate populi Ro. oneris, ac muneris suscipere debeam.* T. Liuius lib. 6. *illius gloriæ pars uirilis apud omnes milites sit, qui simul uicerint.* atque hanc explicationem adiuuat, & confirmat id, quod sequitur, *officiumq; uirile*. neque est, quòd quisquam mihi dicat, chorum etiam mulierum cœtum interdum fuisse: ergo officium uirile ad chorum, qui ex mulieribus constet, pertinere non posse. respondeo enim uel uirile officium dici spectata uoce, *chorus*, quæ est mascula, & uirilis: uel propterea quòd masculinum genus concipere, & complecti solet fæmininium. Postremò sic hunc locum esse legendum, atque explicandum intelligere licet ex his paucis Aristot. uerbis lib. de arte poëtica. καὶ τὸν χορὸν δὲ ἕνα δεῖ ὑπολαβεῖν τῶν ὑποκριτῶν. id est, *chorum autem accipere, seu existimare oportet tanquam unum actorem.*

– ne quid medios intercinat actus] ne quid inter medios actus canat. intercinat, pro canat inter, qualia sunt illa, *siluas interreptare salubreis: circumgemit ursus ouile: tanto emetiris aceruo*: & sexcenta alia, quæ collegi ad Od. VII. lib. 2. canere igitur choro inter actum, & actum licebit: inter medios actus, seu in medijs actibus, non licebit. loqui autem quouis loco cum alia persona licebit.

– consilietur amicis] hæc est scriptura quattuor librorum manuscriptorum, & omnium ferè vulgatorum: à qua discedere nefas mihi esse putaui. consiliari autem uerbum est à consilio deductum, quo usus est supra Oda III. lib. 3. *Gratum elocuta cnosilianitibus Iunone diuis.* quo quidem loco idem uidetur ualere, quod consultare: hic autem, si recta, & emendata scriptura est, idem erit, quod consilium dare, quod alibi non memini me legere in hanc significationem. quinque libri manuscripti, ijque fidelissimi habent *& consilietur amice*: quæ scriptura non est reijcienda, meo quidem iudicio. placet autem mihi mirum in modum, quòd à duobus

bus codicibus abeſt copulatio *que* poſt uerbum *faueat*.

Ille dapes laudet menſ.br.] laudet parſimoniam, frugalitatem, continentiam in uictu.

- ſalubrem] utilem, ſalutarem. tranſlatio eſt. nam ſalubre de ijs rebus dicitur, quæ ad corporis ualetudinem ſunt utiles. epiſt. ad Alb. Tib. *An tacitum ſiluas inter reptare ſalubreis?* & ſatyra VII. lib. I. - *ſtellasque ſalubreis Appellat comites.* & ſat. III. lib. 2. - *ille ſalubreis Aeſtates peraget, qui nigris prandia moris Finiet,* &c. tranſlatè etiam M. Tull. ad Att. lib. 8. *ut non ſolùm glorioſis conſilijs utamur, ſed etiam paulo ſalubrioribus.*

- & apertis ocia portis] pacem. aperiuntur enim urbium portæ pacis tempore, uel ſublato hoſtium metu. Od. V. lib. 3. - *uidi ego ciuium Retorta tergo brachia libero, Portasque non clauſas.*

- commiſſa] arcana fidei commiſſa, ut ſuprà epiſt. ad Loll. lib. I. *Prodiderit commiſſa fide.*

- redeat miſeris, abeat ſ.] ut fortuna eos, quibus aduerſata eſt, quoſque deſeruit, placata reuiſat, & complectatur: inſolentes, ac ſuperbos deſerat. uide annotationem ad Od. XXIX. lib. 3. ubi diximus, per fortunam præſentem, & manentem, ſignificari ſecundam: per abeuntem, aduerſam.

Tibia] tibiæ adhibentur ad cantum chori adiuuandum. pertinet autem hic locus ad μελοποιΐαν.

- orichalcho iuncta] ita reperi ſcriptum in tribus cod. Vatic. & Card. Rain. & Torneſ. quæ ſcriptura eò fortaſſe probari poteſt, quia cum tibiam ueterum tenuem, ac ſimplicem fuiſſe dicat, nouam autem duobus contrarijs nominibus ſignificare uelit eſſe illi diſſimilem: *tubæ æmula*, tenui opponitur: *orichalco iuncta*, ſimplici: quòd ſi *uincta* legamus, non æquè contrarium contrario reſpondeat.

- foramine pauco Aſpirare] ad eam rem erat utilis, ut paucis, id eſt, quattuor foraminibus ſonitum redderet, & choros adiuuaret, & theatra ſonitu cōpleret. *utilis aſpirare, adeſſe, complere.* genus loquendi Græcum eſt, ut ſæpè admonui imus. in quibuſdam libris ſcriptum reperi *foramine paruo*.

Nondum ſpiſſa nimis] non admodum frequentia: non nimis celebria, aut referta. epiſt. ad Mæc. 3. lib. I. - *ſpiſſis indigna theatris.* & inf. - *ſpiſſæ cateruæ.*

- ſedilia] in quibus ſedebant ſpectatores, nondum theatro ædificato.

Quo] in quem locum, in quæ ſedilia: non (ut alij) quo flatu.

- ſanè populus numerabilis] explicatio eſt uerborum illorum, *Nondum ſpiſſa nimis. numerabilis* autem idem ualet, quod paucus. & ita loquuntur Græci, Theocr. εἰδ. ις. quod inſcribitur χάριτες. φίλων μόρον ἀγγελέοντας Τέκνοις, ἠδ' ἀλόχοισιν ἀριθματοὺς ἀπὸ πολλῶν.

- coibat] conueniebat, congregabatur.

- uinoq; diurno Placari Genius] ſic ſuprà epiſt. ad Aug. *Siluanum lacte piabant: Floribus, & uino Genium memorem breuis æui.*

- numeris] pedibus, uel rythmis. numeroſum eſt enim id in omnibus ſonis, atque uocibus, quod habet quaſdam impreſſiones, & quod metiri poſſumus interuallis æqualibus.

- modiſq;] cantui, ἁρμονίᾳ, uel, ut quidam, μέλει. uidetur tamen μέλος latius patere. Plato lib. 3. de rep. τὸ μέλος ἐκ τριῶν ἐστὶ συγκείμενον, λόγου τε, καὶ ἁρμονίας, καὶ ῥυθμοῦ.

Indoctus quid enim, &c.] horum uerborum hæc ſententia eſt. Nam antè quàm populus Rom. vicinis populis deuictis, ſuos fines latius protuliſſet, urbisq;

mœnia

mœnia amplificaſſet, quid ſaperent, aut quid iudicij haberent de tragœdiarum, & comœdiarum artificio, ac bonitate ruſtici homines, & indocti cum urbanis confuſi: ignobiles, & infames cum uiris clariſſimis, & honeſtiſſimis?

- liberq; laborum] laboribus defunctus, laboribus ſolutus. ſic ſup. dixit Od. XVII. lib. 3. - *cum famulis operum ſolutis*.

- motúmq;] uel quia mouebatur, & ſaltabat tibicen, uel quia geſtum agebat.

- & luxuriam add.] hoc dicit uel propterea quòd aucta ſint foramina, uel propter ipſius artificis ornatum nimis elegantem, ac ſumtuoſum: & propter orichalcum tibiæ additum. affert exemplum Lucianus in lib. πρὸς ἀπαίδευτον πολλὰ βιβλ. ὠνέμ. ualde ad hunc locum accommodatum, de citharœdo quodam Tarentino, cui Eueno nomen erat, his uerbis. ἧκεν οὖν εἰς Δελφοὺς τά τ' ἄλλα λαμπρὸς, καὶ δὴ καὶ ἐσθῆτα χρυσόπαστον ποιησάμενος, καὶ στέφανον δάφνης χρυσῆς κάλλιστον ὡς ἀντὶ καρποῦ τῆς δάφνης σμαράγδους εἶ͂ἰ ἰσομεγέθεις τῷ καρπῷ· τὴν μὲν κιθάραν αὐτὴν ὑπέρφυές τι χρῆμα εἰς κάλλος καὶ πολυτέλειαν, &c. nam ſatis eſt mihi locum indicaſſe.

- traxitq; uag.] per uerbũ *traxit* ſignificat, eũ ueſte uſum eſſe longa, & ad talos demiſſa, quam συρμα nominant Græci. uagum autem dixit, innuens non uno in loco conſtitiſſe, ſed huc, & illuc ſe circuntuliſſe, ac circumegiſſe.

- per pulpita] per ſcenam. inf. - *& modicis inſtrauit pulpita tignis*.

Sic etiam fidibus uoces] quemadmodum (inquit) tibicen tibias ſibi parauit ampliores, easq; inflauit vehementius, ita & citharis ſoni acceſſerunt molliores. fortaſſe ſignificat, citharæ chordas additas eſſe. non enim unus ſemper chordarum citharæ fuit numerus: ſed cum initiò quattuor tantùm fuiſſent, Mercurius treis addidiſſe dicitur. Strabo, & alij nonnulli Terpandrum Methymnæum lyra ſeptem chordarum primum uſum eſſe tradunt. Itaque & Timotheum apud Lacedæmonios accuſatum eſſe memoriæ proditum eſt, quòd pluribus, quàm opus eſſet, chordis uteretur, & quòd antiquam muſicam corrumperet. Ille autem cum iamiam quidam chordas ſuperuacuas præcidere pararet, fertur ſigillum Apollinis illis oſtendiſſe in eorum vrbis quodam loco poſitum lyram manu tenens, quæ totidem chordis conſtaret, & ita dimiſſus, atque abſolutus eſſe. Plutarchus item ſcribit in apophthegm. Emerepen in Phrynidis cantoris organo, quod nouem fidibus conſtabat, duas incidiſſe, his uerbis increpantem, μὴ κακούργει τὴν μουσικὴν: id eſt, *ne corrumpe, aut ne adultera muſicam*.

Et tulit eloquium inſolitum fac.] & facundia celeriter fluens: uel, ut alij uolunt, breui tempore comparata, genus eloquentiæ protulit inauditum, atque inuſitatum.

Vtiliúmq; ſagax rerum, &c.] id eſt, extiterunt quidam homines, quorum prudens, & rerum futurarum prouida oratio parum ab oraculo Apollinis diſtitit: uel hoc modo: cœperunt quidam homines non minus εὐστόχως, neque minus acutè, neque minus uerè res futuras prædicere, quàm Apollo Delphicus: uel ſic, quorundam uirorũ ſententiæ Apollinis oraculo non diſſimiles fuerunt. Eurip. Μάντις δ' ἄριστος, ὅστις εἰκάζει καλῶς. M. Tull. lib. 2. de finib. *ineſt in animo coniectura conſequentium non multum à diuinatione differens*.

Carmine qui tragico uilem, &c.] Eos ſequitur hic Horatius, qui tragœdiam eò eſſe appellatam exiſtimant, quòd tragœdiarum ſcriptoribus hircus præmij loco daretur. τράγος enim Græcorum lingua hircum ualet. idem infrà uidetur innuere, tragœdiæ appellationem inde eſſe natam, quòd primi illi tragœdiarum auctores è plauſtris tragœdias agerent ore fece perunctо. ſic Horat. infrà. *Ignotum Tragicæ genus inueniſſe camœnæ Dicitur, & plauſtris uexiſſe poëmata Theſpis*. Athenæus autem lib. ſecundo, de comœdiæ & tragœdiæ inuentione ſic ſcribit. Ἀπὸ μέθης

θης καὶ ἡ τῆς κωμῳδίας, καὶ ἡ τῆς τραγῳδίας εὕρεσις. ἐν ἰκαρίῳ δὲ τῆς Ἀττικῆς, εὑρέθη, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τῆς τρύγης καιρὸν, ἀφ' οὗ καὶ τραγῳδία τὸ πρῶτον ἐκλήθη. quæ uerba significant, tragœdiam uindemiæ tempore inuentam esse. τρύγη enim uindemia est Græcis. ad hunc locum pertinent illa Virgiliana Georg. II. *Non aliam ob causam Baccho caper omnibus aris Cæditur, & ueteres ineunt proscenia ludi, Præmiaque ingentes pagos, & compita circum Thesidæ posuere.* At Aristot. περὶ ποιητ. scribit esse or tam ab ijs qui Dithyrambum exercebant.

-agrestes satyros nudauit] Satyricæ fabulæ à Græcis inuentæ, ab Atellanis, quæ sunt Latinorum, parum admodum discrepant. nam quemadmodum in illis Satyri nudi, Fauni, Sileni inducuntur, uerbis, & motibus obscenis risum mouentes: ita & in Atellanis personæ turpes intercedunt, quæ dictis liberioribus, & gestibus improbis, ac proteruis auditorum curas, & seueritatem mitigent, ac relaxent. *satyros nudauit*, idest, satyros nudos introduxit inter actus tragœdiarum, uel statim post tragœdias recitatas, & peractas. de Satyris vide annot. ad Od. XIX. lib. 2.

-morandus] detinendus, delectandus, ut infrà, *Valdius oblectat populum, meliusq; moratur.*

Incolumi grauitate] salua grauitate tragœdiæ.

-exlex] solutus legibus.

-adhibebitur] in satyrica. Deus, uerbi gratia, Faunus, Silenus, Bacchus, heros, ut Agamemnon, Nestor, Achilles.

-nuper] paulo antè: nempe in tragœdia.

Migret in obscuras humili s.] ita humili, & abiecto sermone utatur, ut tabernariorum, & opificum orationem imitari videatur. Notum est autem, & vulgatum, togatas tabernarias à tabernis esse nominatas, quæ comœdijs, quasi ex altera parte, respondent.

Aut, dum vitat humum, &c.] id est, aut dum nimium se attollit, dumque nimis elato, & grandi oratione utitur, in aëre uersari uideatur. inania, pro eo spatio, quod intercedit inter cælum, & terras posuit ex Democriti, & Epicuri sententia, ut Virg. in Sileno. *Nanque canebat uti magnum per inane coacta Semina, terrarumque, animæque, marisque fuissent. Et liquidi simul ignis.* Lucret. lib. I. *Nec tamen undique corporea stipata tenentur Omnia natura: nanque est in rebus inane.* Idem ibid. *Omnis, ut est igitur per se natura, duabus Constituit in rebus. nam corpora sunt, & inane, Hæc in quo sita sunt, & quà diuersa mouentur.* ibid. *Nam dispulsa suo de cætu materiai Copia ferretur magnum per inane soluta.*

Effutire leues indigna t.u.] tragœdia indigna est, in qua uersus leues, & sine pondere effundantur. *indigna effutire* dictum, ut suprà epist. ad Iul. Flor. *- indigni fraternum rumpere fœdus.*

-moueri] saltare, moueri numerosè, moueri in numerum. suprà epist. ad Florum lib. 2. *Nunc satyrum, nunc agrestem Cyclopa mouetur.*

Intererit] differet aliquantulum à satyris. Verbo *interest*, pro *differt*, utitur & M. Tullius Acad. lib. 2. *- qui illa uisa, è quibus omnia decreta sunt nata, negant quicquam à falsis interesse.* & epist. lib. 5. ad Attic. *sed planè gaudeo, quoniam τὸ νεμεσᾷν interest τοῦ φθονεῖν.*

Non ego inornata, & dom.] id est, non est satis in satyricis fabulis nullum uerborum ornatum adhiberi, nullum nomen translatum poni, omniaq; propriè, & simpliciter dici: sed alia sunt præstanda. *dominantia nomina* accipe τὰ κύρια, id est, propria, quibus res quantumuis licet sint obscenæ, propriè appellantur, & significantur, qualia sunt *mentula, cunnus*, actionis Venereæ uerbum, & alia similia,

quæ me pudor enumerare uetat. nam mentulæ nomen in membro illo corporis uirilis significando, dominatur: cetera, quibus interdum utuntur poëtæ pudore adducti, *neruus*, *pennis*, *trabs*, *ficula*, *columna*, *cauda salax*, *pyramis*, *palus*, sunt translata. solebant autem satyri illi in satyricis fabulis suo quanque rem, & actionem nomine, uerboq; appellare: neque eius rei, quam significare uellent, turpitudinem, uerborum tralatione, aut circuitione tegere: exempli causa, cum eam operam, quæ datur liberis procreandis innuebant, non alienis eam operam, sed suis, & proprijs appellabant: quod quidem eò magis erat ille ignoscendum, quòd extiterunt nonnulli philosophi: sed qui philosophi? ij, qui in uirtute summum bonum, & beatitudinem locant, uoluptatis inimici, omnium uitiorum correctores, & castigatores, Stoici, inquam, statuerunt suo quanque rem nomine appellare licere. Itaque ex illorum schola manauit hoc. *σοφὸς ὢν εὐφυῤῥήμων ἔσῃ*, ut testatur M. Tull. epist. quadam ad Papirium Pætum.

Nec sic enitar tragico diff.] id est, nec sic studebo à grauitate, & grandita te uerborum, quibus utuntur tragici poëtæ, atque à tragica magniloquentia differre, ut nihil intersit utrùm loquatur. Dauus, & ceteræ personæ comicæ, & seruiles, an Silenus Bacchi seruus. *differre colori*, pro eo, quod est, differre à colore, Horatianum. lege annot. ad Od. 11. lib. 2.

Dauus'ne loquatur, & audax] ita reperi scriptum in duobus codicibus manu scriptis non, *an audax:* & ut ita scribatur, ratio postulat. non enim significat interesse vtrùm Dauus loquatur, an Pythias, sed utrum serui comici, quales sunt Dauus seruus, & Pythias ancilla, an Silenus.

Pythias] ancilla apud Lucillium, seu aliquem ueterem comicum.

Silenus] persona Satyrica.

Ex noto fictum] è re nota effictum, atque expressum, non è re aliqua recondita, atque abstrusa.

-ut sibi quiuis Speret idem, &c.] in epistola ad Florum lib. 2. suprà ad illum locum, *Ludentis speciem dabit*, &c. diximus nonnulla, quæ ab hoc non sunt aliena.

-sudet multùm] multùm laboris sumat.

Ausus idem] expertus idem, conatus idem.

-de medio sumtis] non è longinquo arcessitis, sed è medio sumtis.

Iunctura] compositio, structura.

Siluis deduct] siluestres Fauni in scenam producti: personæ satyricæ.

- uelut innati triuijs] uelut nati in locis celeberrimis, & pœnè dicam, in medio foro.

-teneris] delicatis, mollibus, cultis, uenustis, concinnis, comtis.

-iuuenentur] uerbum Græcum fortasse exprimere uoluit *νεανιεύεσθαι*. quod ualet, rem aliquam præclaram quidem illam, & laudabilem gerere, sed maiore animo, quàm consilio: quod iuuenes solent. Vetat igitur Horatius, ne in fabulis satyricis Fauni nimium politis, & cultis uersibus iuueniliter exultent, ne'ue uerba nimis obscena, & flagitiosa loquantur.

- crepent] loquantur, ut docuimus ad Oden XVIII. lib. 1.

- quibus est equus, & pater, & res] equites, & ingenui, & locupletes.

Nec, si quid fricti, &c.] nec, si quid probat aliquis plebe, pauper, & egens, qui uescitur cicere, & nucibus, &c. per emtorem ciceris fricti, plebeios, & uulgares homines significat. sic enim legendum est, non, *fracti*, ut quidam corruperunt. emebat autem frictum cicer plebecula, ut eo intereà dum agebantur fabulæ, & quouis alio tempore solaretur, ac leuaret famem. Plaut. Bacch. *Tam frictum ego illum reddam, quàm frictum est cicer.* & item alibi.

Aequis

Aequis accipiunt animis] patienter audiunt, & probant. assume è superioribus negationem, nec.

Pes citus] Od. xi. lib. i.– *& in celeres iambos Misit furentem.*

- unde etiam trimentis accr. n.] id est, iambus ex eo, quòd ita citus est, iussit iambeos uersus senarios, trimetros quoque nominari. Saty. x. lib. i. *Pollio Regum Facta canit pede ter percusso.*

Primus ad extremum similis sibi] qualis ille iambicus senarius apud Eurip. in Phœnissis. Ἐγὼ γὰρ ἔποτ' εἰς τόδ' εἶμι συμφορᾶς. & ille Hippol. Μεθεῖσ' ἐπ' ἄλλον εἶμι βελτίω λόγον. qui toti ex iambis constant.

- in iura paterna] in sua iura recepit, ut spondeis locus esset in uersibus iābicis.

Commodus.] facilis, sese accommodans, vt Od. viii. lib. 4. *Donarem pateras, grataq; commodus,* &c.

- non ut de sede secunda Cederet, a. q.] iambus (inquit) recepit spondeos in iura paterna, sed non ut è secunda, aut quarta sede depelli se facile pateretur: quales sunt trimetri Horatiani epod. *Quando repostum Cæcubum ad festas dapes.* & *Pecti nihil me sicut anteà iuuat,* &c.

- hic & in Atti, &c.] quemadmodum & in Terentianis, & in Plautinis. mirum est enim quantam sibi poëtæ Latini in trimetris, & tetrametris licentiam permiserint, sat habentes, si in ultima sede iambum ponant. in ceteris locis anapæstum, spondeum, dactylum, tribrachum promiscuè adhibentes.

Nobilibus] Petr. Victorius annot. in Cic. epist. 11. lib. 5. mauult hoc loco legi Mobilibus, propterea quòd Aristoteles περὶ ποιητικῆς scribit τὸ ἰαμβικὸν, καὶ τετράμετρον, κινητικά. Atqui nomen κινητικὰ non significat mobilia, sed uim mouendi habentia. Adiuuaret P. Victorium Aristoteles, si dixisset κινητὰ, id est, mobilia. κινητικὰ autem, & mobilia multum inter se discrepant. præterea cum in trimetris Attij, & Ennii dicat Horatius raros iambos adhiberi, stabiles potius, quàm mobiles erant appellandi. pace igitur dixerim P. Victorii, ego uulgatam, & receptam scripturam censeo diligenter nobis esse retinendam, præsertim ab omnibus veterib. lib. comprobatam. cur autem nobiles dixerit Attij, & Ennij trimetros dicerem, nisi rem esse sua sponte notissimam, atque apertissimam putarem. sic suprà Panætij libros *nobiles* dixit Od. xxix. lib. i.

In scenam missos, &c.] trium uersuum deinceps sequentium hæc sententia est. Versus iambicos in scenam productos, nimis tardos spondeorum interuentu, iambus rarò adhibitus indicat, atque arguit, poëtam uel nimium celeriter, & parum accuratè scripsisse, uel artem ignorare.

- magno cum pondere] multis, & pluribus quàm par sit, spondeis tardatos.

- premit] ἀπὸ κοινοῦ iambus. Versus igitur iambici trimetri tardiores, id est, qui in secunda, & quarta sede iambos non habent, reprehenduntur uel tanquam celeriter, & negligenter scripti, uel tanquam ab indocto, & inscio facti.

Non quiuis uidet immod. poet.] duo sunt, propter quæ poëtæ negligenter scribant, & uersus iambeos faciant nimis tardos, & dissolutos: primum, quòd confidunt non omnes sua errata cogituros: alterum quia etiam si uirtutes, & errata poëtarum nemo non facile sit cogniturus, sperant tamen fore, ut sibi ignoscatur. sed non iccircò (inquit Horat.) negligenter, & mendosè, & licenter scribere debemus: immò potius nihil peccare in scribendo, & existimare omnes errata nostra, si qua sint in scriptis nostris, animaduersuros: & ita demùm tuti erimus: neque sperare, nos impune peccaturos: & ita cauti erimus, cum ipsi spem omnem ueniæ nobis præciderimus.

Et data Rom.] & data est uenia poëtis Romanis, qui trimetris, & tetrame-

tris raros iambos interposuerunt, multaque alia peccarunt: sed immerito data.

- indigna] qua indigni sunt: quam non meruerunt.

Iccirco'ne uager.] id est, iccirco'ne scribendi licentia abutar, quia non quiuis ita acutus est, & perspicax, ut errata animaduertat? iccirco'ne sine arte, & minus accuratè scribere debeo? M.Tull.in oratore perf. loquens de summisso genere dicendi, *Sunt enim quidam, ut scis, oratorij numeri, de quibus mox dicemus, obseruandi ratione quadam, sed alio in genere: in hoc omnino relinquendi: solutum quiddam sit, nec uagum tamen, ut ingredi liberè, non ut licenter uideatur errare.*

- an omnes] id est, an potius putare debeo, omnes mea peccata perspecturos (hoc opponitur illi: *Non quiuis uidet immodulata poëmata iudex.*) quod si faciam, tutus ero: & cautus ero omni spe ueniæ mihi ademta, ac præcisa. hæc autem, *extra spem uen.* respondent illis *Et data Romanis*, &c. Qui sperat uel sua peccata occulta, & incognita futura, uel se eorum ueniam impetraturum, audacius peccat: contrà, qui neutrum sperat, cauet sibi, ne quid peccet. at qui non peccat, ita demum tutus, & cautus est. mēdosè in omnibus libris, legebatur *intra spem ueniæ cautus.* quæ scriptura mirè torsit eos omnes, qui in hanc epistolam commentarios scripserunt. ego autem coniectura ductus, & ab ipsius ueritatis uoce admonitus, locum corruptum emendaui.

- uitaui denique culpam] denique (inquit) non satis est non peccare, ut laudem, & præmium mereamur. sed oportet rectè facere. tria enim sunt, peccare, nō peccare, rectè facere. qui peccat, pœnam meretur: qui non peccat, neque pœnam, neque præmium meretur: qui recte facit, is solus præmio dignus est. huic loco simile est illud Plautinum in Trinummo, *Si quid amicum erga benè feci, aut consului fideliter, Non uideor meruisse laudem, culpa caruisse arbitror.*

At uestri proaui] ita reperi scriptum in omnibus libris calamo exaratis, & in aliquot impressis, & ita legendum esse probat P.Victorius hoc argumento, quòd Horatius proauos liberos, aut ingenuos habere non potuerit, quippe qui ex patre libertino natus esset.

- nimium patienter utrunque] nimium patienter, ac, pœnè dicam, stultè utrunque mirati sunt in Plauto, numeros, & sales: quia neque eius uersus satis numerosè scripti sunt, & sales nōnulli sunt scurriles, alij leues, & frigidi, alii obsceni.

Si modò ego, & uos Scim. inurb.] hoc ad sales pertinet: significat autem, sales Plautinos inurbanos, & illepidos esse. sic quidam putant suprà epist. ad Augustū, Plautū reprehēdi. *Aspice, Plautus Quo pacto parteis tutetur amantis ephebi*, &c.

Legitimumq; sonum digitis c.] hoc ad uersus referendum, quos non satis accuratè factos, neque suis ac legitimis numeris astrictos, sed dissolutos esse iudicat.

- digitis.] solemus enim digitis uersuum syllabas, & numeros metiri: quanquā, qui sunt in hoc genere exercitati, digitos adhibere ad cognitionem, iudiciumque huius rei necesse non habent, cum aures doctæ, & tritæ hoc facile per se præstare possint. Nam *ut Seruius ille Papirij Pæti frater facile dicere poterat, hic uersus Plauti nō est, hic est, quòd tritas haberet aures notandis generibus poëtarum* (inquit M. Tull. epist. quadam ad Papirium Pætum) ita & aures callidæ statim sentiūt sine opera digitorum, quis uersus suis numeris constet, quis non. Itaque idem M.Tull. mali poëtæ esse putat uersuum peccata digitis demetiri, significans, hominem exercitatū ea solis auribus explorare posse.

Thespis] Thespin alij primum tragœdiæ inuentorem fuisse narrant, quod probat hic Horatius, alii ab Epigene secundum, alij decimum sextum tragicum numerant: uide Suidam.

- plaustris

- plaustris uexisse] antequàm scena esset inuenta, Thespis in plaustris tragœdias docebat, idemq; agebat. quod testatur Aristoteles lib. 3. de arte dicendi ὑπεκρίνοντο γὰρ αὐτοὶ τὰς τραγῳδίας οἱ ποιηταὶ τὸ πρῶτον. & Pluatrchus in uita Solonis his uerbis ἐθεάσατο τὸ Θέσπιν αὐτὸν ὑποκρινόμενον, ὥσπερ ἔθος ἦν τοῖς παλαιοῖς. confirmat ipse Horatius uersu proximo.

Quæ canerent, agerentq;] canebant igitur, & agebant ipsi poëtæ sua poëmata nullis alijs adhibitis histrionibus, seu actoribus. Iam, quòd ait eos fece perunctos egisse, ex eo tragœdiæ nomen impositum esse plerique tradiderunt: quanquam alij ab hirco ductum esse malunt. quod uidetur probare Horatius illo uersu suprà *Carmine qui tragico uilem certauit ob hircum*, &c.

- peruncti fecibus ora.] ex quo τρυγοδαίμονας appellat poëtas Aristophanes Νεφελ. quoniam (inquam) fece peruncti, ne agnoscerentur, sua poëmata è plaustris canebant. unde prouerbium è *plaustro loqui*, quod est impudenter maledicere. hoc autem faciebant poëtæ comici.

Post hunc] Aristoteles in lib. περὶ ποιητικῆς, (quem locum suprà attigimus) scribit Aeschylum histriones duos instituisse, cum anteà unus esset duntaxat: chori personarum numerum minuisse: actorem primarum partium introduxisse. Idem ibidem paulo pòst negat sciri, quis personas, aut prologos, aut multitudinem actorum, & quæ sunt huius generis, inuenerit. quæ uidentur inter se pugnare: uerba Aristotelis sunt hæc τίς δὲ πρόσωπα ἀπέδωκεν, ἢ προλόγους, ἢ πλήθη ὑποκριτῶν, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἠγνόηται. sed fortasse πρόσωπα nominat Aristoteles, quæ alio nomine προσωπεῖα dicuntur: quas hic Horatius personas appellat: id est, uultus fictos, & simulatos: quibus uera histrionum facies tegitur: quibus qui putant non esse usos ueteres, falluntur. Demosth. περὶ παραπρεσβ. παρεστηκότος τοῦ καταράτου Κυρβιάνος, ὃς ἐν τοῖς πομπαῖς ἄνευ τοῦ προσωπείου κωμάζει.

- & modicis instrauit pulp.] pulpitum pars est scenæ. itaque per pulpitum totam scenam significari puto. scenam (inquit) modicam descripsit.

Successit uetus his com.] significat etiam ueterem comœdiam tragœdia esse posteriorem. De uetere comœdia loquitur etiam satyra x. lib. 1. *Illi, scripta quibus comœdia prisca uiris est*, & sat. IIII. eiusd. *Eupolis, atque Cratinus, Aristophanesq; poëtæ, Atque alij, quorum comœdia prisca uirorum est*.

- sed in uitium] dicendi libertas modum superauit, & extra fines suos egressa in maledicentiam non ferendam erupit, sic epist. ad Augu. - *donec iam sæuus apertam In rabiem uerti cœpit iocus, & per honestas Ire domos impune minax: doluere cruento Dente lacessiti*, &c.

- lex est accepta] tale est illud loco suprà commemorato. - *quin etiam lex, Pœnaq; lata, malo quæ nollet carmine quenquam Describi*.

Prætextas] in quibus inducuntur personæ Romanæ publicæ, nobiles, graues, honoratæ, consulares, prætoriæ, & similes.

- docuere] sic loquuntur Græci, quos postea secuti sunt Latini: M. Tull. in Bruto. *Atque hic Liuius, qui primus fabulam C. Clodio, & M. Tudicano Coss. docuit*. Idem in Catone maiore *Vidi etiam senem Liuium, qui cum septem annis antè, quàm ego natus sum, fabulam docuisset*, &c.

- togatas] tabernarias, in quibus humiles, & plebeiæ, & priuatæ personæ ciuium Romanorum, inducuntur: & ita cum comœdijs comparantur, eisque altera ex parte respondent. per togatas, tabernarias significat, cum tamen prætextæ, equè, ut tabernariæ, sint togatæ, quia in utrisque personæ ciuium Romanorum intercedunt.

- si non offenderet] id est, nisi unusquisque poëtarum sua scripta grauatè li-

limaret, eorumq; editionem in aliud tempus differret. ſic epiſt.ad Auguſt. *Sed tur pem putat in ſcriptis, metuitq; litturam.*

-& mora] ſic infrà. *-nonumque prematur in annum.*

Pompilius ſanguis] uos Piſones, qui à Numa Pompilio originem ducitis. Fuluius Vrſinus uir tùm in Latinis, tùm in Græcis litteris admodum exercitatus, cum eſſem Romæ, nummum argenteum mihi oſtendit: cuius in antica parte Numæ nomen erat expreſſum: in poſtica, Cn. Piſonis pro quæſtore, & nomen, & caput. quod ideò notandum duxi, ut quaſi oculis cernat lector quamobrem Piſones Pompilius ſanguis à Flacco dicantur.

-atque Præfect. decies non caſtig.] id eſt, non perfectiſſimè, accuratiſſimèque politit. à marmorarijs opificibus ducta tralatio eſt, ut ſup. annotauimus epiſt. ad Auguſt. *Præfectum* autē legendum, non perfectum, & ita ſcriptū ſe reperiſſe in libro quodam manu ſcripto Venetijs aſſeuerauit mihi Muretus: quam ſcripturam unus liber Vaticanus poſtea comprobauit. præſecare ungues autem propriè dicimus. ex quo *præſegmina.* Plaut. Aulul. *Quin ipſi pridem tonſor ungues demſerat: Collegit omnia, & abſtulit præſegmina.*

Ingenium miſera quia fort.] deridet eos, qui, quòd poëtas natura, non arte ualere, furoreque quodam excitari putet Democritus, iccirco, immunditia, illuuie, ſquallore feritatem quandam, & inhumanitatem præ ſe ferunt, ſolitudinem ſequuntur, celebritatem fugiunt. Idem, quod Horatius de Democrito ſcribit M. Tullius lib. 1. de diuinatione his uerbis. *negat enim ſine furore Democritus quenquam poëtam magnum eſſe poſſe.* & lib. 2. de orat. ad Q. Frat. *Sæpe audiui, poëtam bonum neminem (id quod à Democrito & Platone in ſcriptis relictum eſſe dicunt) ſine inflammatione animorum exiſtere poſſe, & ſine quodam afflatu quaſi furoris.* Plato in Ione πάντες οἵ τε τῶν ἐπῶν ποιηταὶ οἱ ἀγαθοὶ, οὐκ ἐκ τέχνης, ἀλλ' ἔνθεοι ὄντες, καὶ κατεχόμενοι πάντα ταῦτα τὰ καλὰ λέγουσι ποιήματα, καὶ οἱ μελοποιοὶ οἱ ἀγαθοὶ ὡσαύτως, ὥσπερ οἱ κορυβαντιῶντες, οὐκ ἔμφρονες ὄντες τὰ καλὰ. μέλη ταῦτα ποιοῦσιν, ἀλλ' ἐπειδὰν ἐμβῶσιν εἰς τὴν ἁρμονίαν, καὶ εἰς τὸν ῥυθμὸν, βακχεύουσι. Idem in Phædro Socratem ſic facit loquentem. ὃς δ' ἂν ἄνευ μανίας Μουσῶν ἐπὶ ποιητικὰς θύρας ἀφίκηται, &c. nam hunc locum produximus ſuprà Od. IIII. lib. 3. ibi, *- an me ludit amabilis Inſania?* id eſt, *qui autem ſine Muſarum furore ad fores poëticas acceſſerit perſuaſum habens fore, ut arte idoneus poëta euadat, & ipſe imperfectus erit, & eius poëſis ſani hominis, ab inſanis, & furioſis ſtatim oſcurabitur.* Idem lib. 4. de legibus ait poëtam in Muſæ tripode ſedentem mentis compotem non eſſe. Atque hanc quæſtionem utrùm poëta natura, an arte ualeat, mox expediet Horatius. Pindarus autem naturam doctrinæ ſemper anteponit, & naturam ſine doctrina præſertim in poëta plurimum, atque adeò omnia poſſe dicit, his uerbis. σοφὸς ὁ πολλὰ εἰδὼς φυᾷ· μαθόντες δὲ λάβροι παγγλωσσίᾳ κόρακες ὥς, γαρύετον Διὸς πρὸς ὄρνιχα θεῖον, id eſt, *ſapiens eſt is, qui multa ſcit natura: qui didicerunt autem, tanquam corui linguæ uolubilitate, & inani ſtrepitu cum Iouis aui uoce contendunt.*

-& excl. ſanos Helicône] id eſt, ſanos negat, bonos poëtas eſſe poſſe.

-balnea uitat.] non lauat. immundus illuuie eſt. alij ad celebritatem loci referunt. à quibus diſſentio.

-pretium] γέρας. epiſt. ad Scæuam lib. 1. *- aut uirtus nomen inane eſt, Aut decus, & pretium rectè petit experiens uir.*

Si tribus Anticyris, &c.] ſic caput nulla quantumuis multa ellebori copia ſanabile, nunquam tondendum curauerit, ut capillo ſuprà modum producto, truculentiore ſit aſpectu, inſanique ſpeciem præ ſe ferat. in Anticyra inſula naſcitur elleborus. ſaty. III. lib. 2. *Neſcio an Anticyram ratio illis deſtinet omnem.*

O ego

O ego læuus] stultus, σκαιός· diximus sup. ad epist. ad Mæcen. 11.

Qui purgo bilem] secutus sum eam scripturam, quæ reperitur in quibusdam codicib. manu scriptis: quamque Romulus Amasæus confirmauit mihi aliquando se reperisse, cum diceret, alteram *Qui purgor bilem*, sibi uideri corrruptam. Et certè neque Græcum, neque Latinum est hoc loquendi genus. Nam ita quidem loquuntur Græci καθαίρομαι τὸ σῶμα, τὴν κεφαλὴν, τὴν ψυχὴν, id est, purgor corpus, caput, animum: sed καθαίρομαι τὴν νόσον, ἢ τὴν χολὴν non dicunt, sed potius καθαίρομαι τῆς νόσου, ἢ τῆς χολῆς, id est, purgor morbi, aut bilis: quo modo & Horat. suprà locutus est saty. 111. lib. 2. *Et morbi miror purgatum te illius*. usitatius tamen dicimus Latinè *purgor morbo, uitio, atra bile*, & simul. itaque putaui aliquando hoc loco legendum, *Qui purgor bili, seu bilis*, &c. eamque scripturam reposuissem, nisi temeritatis, aut arrogantiæ crimen reformidassem, si sine librorum ueterum auctoritate lectionem uulgatam immutassem. quam tamen meam coniecturam uelim consideret lector. Nunc huius lectionis, quam secutus sum, rationem, non est, quòd pluribus uerbis explicem. sic enim Græci loquuntur καθαίρειν χολὴν, ut Paull. Aegineta li. 7. σκαμμωνία παραπλησίως ἐλλεβόρῳ καθαίρει, καὶ μᾶλλον τὴν ξάνθην χολήν. Galen. libello τίνας δεῖ καθαίρειν. οὕτω δὲ καὶ γυναῖκα τινὰ, etc. ἰασάμην ἰσχυρῶς κενώσας διὰ φαρμάκου καθαίροντος μέλαιναν χολήν. id est, *Ita autem & mulierem quandam, &c. sanaui, cum eam acriter exinanissem pharmaco atram bilem purgante*.

Nil tanti est] id est, nihil tanti æstimo, ut eius obtinendi studio, & cupiditate incensus, insanire uelim, nedum tanti poëmata faciam. sic loquuntur boni scriptores. M. Tull. lib. 3. epistol. ad Attic. *Quare, mihi crede*, φιλοσοφῶμεν. *iuratus tibi possum dicere, nihil esse tanti*. Idem offic. 2. *est ergo ulla res tanti, aut commodum ullum tam expetendum, ut uiri boni & splendorem, & nomen amittas?* Idem pro Q. Rosc. comœdo. *sed tamen cur ipse* HS 1ↄↄↄ. *tam uehementer concupierit, quæro. nam tibi M. Perperna, C. Piso certè tanti non fuisse nt, ut socium fraudaretis*. Tibull. lib. 2. eleg. 111. *Haud impune licet formosas tristibus agris Abdere: non tanti sunt tua musta pater*. huius contrarium est illud æquè usitatum, *est tanti*. id est, tanti facio, non minoris æstimo M. Tull. de signis, *Tum iste ab equite R. splendido & gratioso, Cn. Calidio, cuius filium sciebat senatorem populi R. & iudicem esse, equuleos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerunt, aufert. Imprudens hunc incidi: emit enim, non abstulit. nollem dixisse, iactabit se, & in his equitabit equuleis, emi, pecuniam solui. credo etiam tabulæ proferentur. est tanti: cedò tabulas*. cuius loci hæc sententia est: dixi Verrem equuleos illos argenteos à C. Calidio abstulisse. negat Verres, aitq; se emisse, pecuniam soluisse, tabulas prolaturum. *est tanti*, id est, tanti facio, crimen hoc abs te dissolui, & dilui, quanti facerem in te maximi ualere, dummodo tabulas proferas. tam multa enim, & grauia me ex tuis tabulis, si proferantur, crimina aduersus te tracturum esse confido, ut facilè patiar, hoc crimen abs te dilui, & ut mihi sit optabile huius criminis Calidiani facere iacturam. & 1. Catilinaria. *sed est tanti, dummodo ista tua priuata sit calamitas, & à rep. id periculis seiungatur*. quem locum ex uetustis codicibus emendauit M. Ant. Muretus, cum uulgo legeretur *sed non est mihi tanti*, eumque eruditissimè explicauit.

- ergo fungar uice cotis] ego igitur locum cotis obtinebo: ego cotis munus obibo, que ferrum acuere potest, cum uim secandi ipsa non habeat. hoc idem de se dicere solebat Isocrates: & aliquando interrogatus cur cum alios artem dicendi doceret, ipse taceret, respondit, καὶ αἱ ἀκόναι αὐταὶ μὲν τεμεῖν οὐ δύνανται, τὸν δὲ σίδηρον ὀξέα, καὶ τμητικὸν ποιοῦσι. id est, etiam cotes ipsæ quidem secare non possunt: sed ferrum acutum, & ad secandum aptum efficiunt.

- opes] opes poëticæ, id est, res, & facultas poëtica.

- formet] erudiat, expoliat, informet. lege annot. ad Od. x. lib. I. ad illum locum, *Voce formasti*.

- error] errorem uidetur hìc pro errato, seu peccato usurpare, quod ἁμάρτημα nominant Græci, cùm erroris nomine tamen longè aliud significetur. *error* enim imprudentis, & ignorantis est ferè, aut certè falsa opinione ducti, sine culpa: erratum autem & scientis est, & culpa non caret. exemplis hoc fiet clarius. Cic. pro Murena. *non patiar te in tanto errore uersari*. Idem lib. 2. de orat. *natura enim noster nos delectat error*. Idem pro Cæcinna, *Nonnunquam honesto, ac probabili nomine bono uiro iudici error obijci solet*. Idem epistola ad Seru. Sulpicium lib. 4. *certè similis in utroque nostrûm, cum optimè sentiremus, error fuit*. Idem ad Q. Metellum Q. F. lib. 5. epist. *Hoc in sermone, cum à me exponeretur, quæ mea expectatio fuisset orationis tuæ, quantoque in errore uersatus essem, uisa est oratio mea non iniucunda*, &c. Horat. epist. ad Iul. Florum lib. 2. *Et demtus per uim mentis gratissimus error*. Ego igitur existimauerim hoc loco errorem, non erratum, sed discessum quendam, & declinationem à uirtute, & officio significare, quæ ex imprudentia, aut incuria nata sit. quo modo si accipiamus seruabitur huius uocis significatio usitata.

Socraticæ chartæ] per chartas Socraticas non significat libros à Socrate scriptos, cum ille nihil scripserit, sed à Platone, Aeschine, Xenophonte, & ceteris eius auditoribus, ac discipulis, & qui ab eis orti sunt.

Verbáq; prouisam rem] quidam libri uulgati habent *præuisam* mendosè. ueteres quidem omnes *prouisam*. Sic locutus est epist. ad Loll. 2. *Sit bona librorum, & prouisæ frugis in annum Copia*. Quòd autem ad huius loci sententiam attinet, similia sunt ea, quæ scribit Cicero lib. 3. de orat. his uerbis, *Rerum enim copia uerborum copiam gignit: &, si est honestas in rebus ipsis, existit ex rerum natura quidam splendor in uerbis*.

- exemplar uitæ, morúmque] ueram, & perfectam speciem uitæ humanæ, morumq; intueri, quam imitando exprimere, & simulare conetur.

- imitatorem] poëtã, μιμητήν. nihil enim aliud est poësis, quàm μίμησις, id est, imitatio: quod Plato, & Aristot. tradiderunt, ut mox dicemus. Atque eò maximè admirabilis est Homerus, quòd nihil est in huius uitæ consuetudine, moribusq; cõmunibus positum, quod non aptissimè, ac pœnè dicam, diuinè expresserit.

Interdum speciosa locis] id est, interdum fabula, quæ aspersa, & ornata est sententijs è philosophia petitis, & locis communibus, & quæ habet ἦθος (sic enim loquitur Aristot. lib. περὶ ποιητ.) id est, quę scitè mores exprimit (mores autem personarum benè exprimit, quæ consilium, & uoluntatem cuiusque aperit, ac declarat) talis igitur fabula magis delectat populum, etiam si non sit admodum uenusta, nec polita, nec grauis, nec artificiosa, quàm politissimi, & cultissimi uersus nulla sententia subiecta, neque personarum decoro seruato, neque hominum moribus expressis. *locis* autem legendum potius, quàm *iocis*, hanc scripturam confirmantibus uetustis codicibus omnibus, Porphyrioneque & Acrone comprobantibus. Quid sint porrò loci communes, ex M. Tullio intelligere licet, cuius hæc sunt uerba in Bruto. *scriptasq; fuisse, & paratas à Protagora rerum illustrium disputationes, quæ nunc communes appellantur loci*. Idem in orat. perf. *Nec uerò dialecticis modò sit instructus, sed habeat omneis Philosophiæ notos, & tractatos locos. Nihil enim de religione, nihil de morte, nihil de pietate, nihil de caritate patriæ, nihil de bonis rebus, aut malis, nihil de uirtutibus, aut uitijs, nihil de officio*, &c. *sine ea, quam dixi, scientia grauiter, amplè, copiosè dici, & explicari potest*. Idem ibid. *Quàm enim indecorum est, de stillicidijs, cum apud unum iudicem dicas, amplissimis uerbis, & locis uti communibus: de maiestate uerò populi Ro. summissè, & subtiliter?* Iam quod Aristoteles in lib. περὶ ποιητ. eam fabulæ

partem,

partem, quam ἦθος, id eſt, mores appellat, ait minus ualere ad delectandum, quã περιπετείας, & ἀναγνωρίσεις non pugnant illa cum his, neque ad hoc inſtitutum pertinent.

-nullius Ven.] nullius uenuſtatis, nulliusq; elegantiæ. ſup. *Ordinis hæc uirtus erit, & Venus.*

-ſine pondere] uerborum.

Quàm uerſ. inop. rer.] id eſt, quàm uerſus inanes, & ſententiarum expertes, etiam ſi ſint cultiſſimi, & politiſſimi. Vir quidam doctus exiſtimabat hunc uerſum ita legendum, *Quàm uerſus inopes morum, nugæq; canoræ.* id eſt, quàm uerſus lepidiſſimi, & cultiſſimi nullis locis communibus illuſtrati, & inanes.

-nugæq; canoræ] uerſus leues, quantumuis modulati, & numeroſi.

-ore rotundo] id eſt, rotundè, preſſè, enucleatè, eleganter, ſuauiter: non putidè, non ineptè, non obſcurè, non hiulcè, non aſperè. uide annot. ad illum locum ſaty. VII. lib. 2. *-totus teres, atque rotundus.*

Romani pueri] Romanos cum Græcis conferens ait, hos nulli rei ſtudere, præterquàm laudi: illos autem omne ſtudium ſuum ſtatim à puerili ætate in quæſtu, & re augenda collocare: quod cum ita ſit, non eſſe mirum, ſi poëtæ præſtantes non euadant.

-aſſem Diſcunt in partes diducere] de aſſe, & eius partibus lege Varr. lib. 4. de ling. Lat. & Budæum noſtrum.

-heus] ita legendũ, non heu, neque hem, neque oe, ut habent mendoſi codices.

-ærugo] æruginem appellat per translationem, immodicum pecuniæ & lucri ſtudium, propterea quòd eo, tanquam ærugine quadam, ingenia præclara, & ad res maiores nata corrumpuntur, ac deprauantur. at ſaty. IIII. lib. I. per æruginem, inſidioſam quandam, & ſimulatione officij inuolutam maleuolentiam ſignificat. *-hic* (inquit) *nigræ ſuccus lolliginis, hæc eſt Aerugo mera:* quoniam uidelicet talis animi affectio non aliter, quàm ærugo, amicitiæ uitium, peſtis, ac uenenum eſt. Victruuius lib. 7. cap. XII. & lib. 8. cap. III. docet quomodo fiat ærugo.

-linenda cedro] digna, quæ ſeruentur diutiſſimè incorrupta: digna, quæ nunquam conſumat uetuſtas, & quæ perpetuò uiuant. nam, quæ ſucco, aut oleo cedrino linuntur, non putreſcunt. lege Plin. lib. XVI. & cap. XXXIX. & Dioſcor. lib. I. cap. LXXXIX. ubi ille dicit eã uim in cedro ineſſe, ut corpora mortua conſeruet, uiua corrumpat: atque iccircò τῶν νεκρῶν ζωὴν, id eſt, mortuorum uitma appellari.

-læui cupreſſo] inuolucro expolito, aut capſa ex cupreſſo. de qua eadem ferè dicuntur, quæ de cedro. uide annotata ad Od. XIIII. lib. 2.

Aut prodeſſe uolunt] poëmata (inquit) alia utilia ſunt duntaxat, alia iucunda: alia & utilia, & iucunda.

Quicquid præcipies] hoc pertinet ad ea poëmata, quæ proſunt tantùm.

-breuis] ita tamen, ut tantum ſit uerborum, quantum ſit neceſſe: ut ſup. *breuis eſſe laboro? Obſcurus fio.*

-percipiant a.d.t.q.fid.] aptè uerba ſuis nominibus iunxit. dociles ſe præbeant in percipiendo: fideles in tenendo. aduerbium *citò* autem, coniungendum cum uerbo *percipiant*, non cum uoce *dicta.*

Omne ſuperuacuum] translatum à uaſe pleno: ex quo, quicquid ſuperat, effluere ſolet.

Ficta uoluptatis c.ſ.p.] hoc ad eos, qui delectare ſtudent tantùm. ſic Ariſtoteles lib. περὶ ποιητικῆς, poëtam ſequi probabilia, quæ nec eſſe, nec fieri poſſint, ait oportere potius, quàm improbabilia, quæ fieri poſſint. uerba Ariſt. ſunt hæc,

πρὸς τε γὰρ τὴν ποίησιν αἱρετώτερον ἀπίθανον δυνατὸν, ἢ ἀπίθανον ἀδύνατον.

Neu pransæ Lamiæ] ne'ue fingat poëta ex aluo Lamiæ, quæ puerum deuorarit, eundem puerum uiuum extrahi. Præter ea, quæ uulgò traduntur, & narrantur de Lamijs, Aristoteles lib. 7. de morib. ad Nicom. scribit mulierem quandam fuisse in Ponto, quæ mulierum grauidarum aluos aperiret, & persecaret, pierosq; inde tractos deuoraret. Sed de Lamia uide Diodor. Sicul. lib. 20. & Aristophanis interpretem in Vesp.

Centuriæ seniorum] ætate grandes,& senes poëmata inutilia, & ad solam uoluptatem comparata, aspernantur, ac respuunt. alludit autem ad centurias, in quas singulæ tribus erant diuisæ.

Celsi Rhamnes] equites contrà, uel iuuenes feroces, atque elati non admodum attentè, nec libenter poëmata audiunt, quæ nulla uoluptate sunt temperata: *celsi*, id est, iuuenes excelso animo, quod non displicet. T. Liuius lib. VII. *signum poscunt ingenti clamore, celsiq;, & spe haud dubia feroces in prælium uadunt*. malo tamen per celsos, equites intelligi. Nam & Festus celsum ex Græco κέλης, equitem dictum esse putat. Rhamnes alii à Romulo appellatos: alij Rhamnes, & Luceres uocabula esse Tusca uolunt, ut refert Varro lib. 4. de lingua Lat.

Omne tulit, &c.] hic uersus cum tribus reliquis deinceps sequentibus, pendet è superioribus, hoc modo: Omnibus igitur omnium suffragijs præstantissimus poëta iudicandus est, qui utilitatem cum uoluptate cōiunxit. pertinent autem hæc ad illud membrum tertium, *Aut simul & iucunda, & idon. dic. v.*

Hic meret æra l.] hic liber pretium meretur. hic multos reperit emtores, hic librarios locupletat.

Sosiis] librarijs. suprà epist. ad librum, *Scilicet ut prostes Sosiorum pumice mūdus.*

-remittit] reddit, ut priore uersu: & epist. ad Aug. *Sed ueluti tractata notā, labemq; remittunt Atramenta*. saty. ult. lib. 2. *Vt melius muria, quam testa marina remittit.*

Nec semper feriet] nec semper signum sibi propositum, quod intuetur, & quò oculum dirigit, sagittarius attingit.

- quodcunque minabitur] subintelligendum *ferire.*

Verùm ubi plura] id est, uerùm ubi plures uirtutes, pluraq; ornamenta insunt in poëmate, quàm maculæ, & errata, quæ uel imprudenti, & aliud agenti, uel humanitus exciderint, ignoscere debemus.

Vt scriptor si p.i.l.] hæc duo coniungenda sunt, *scriptor librarius*, id est, is qui libros describit manu, hoc modo: si librarius idem perpetuò peccat, id est, si in idem erratū perpetuo incurrit, etiam si fuerit monitus, indignus est, cui ignoscatur: sic & poëta, &c. *idem peccat* usitatè, & propriè dictum. M. Tull. de nat. deor. lib. 1. *Atque etiam Xenophon paucioribus uerbis eadem ferè peccat*. & pro Murena. *non multa peccas*. eadem ratione dixit Catullus. *Nimirum idem omnes fallimur*. & Hor. saty. III. lib. 1. *Nec uincet ratio tātundem ut peccet, idemq;, Qui teneros caules*, &c.

-fit Cherilus ille] poëta malus, de quo sup. epist. ad Aug. *Gratus Alexandro magno regi fuit ille Cherilus.*

Quem bis, terq; bonum c.r.m.] id est, qui si duobus, aut tribus locis rectè, & emendatè, & laudabiliter scribat, mirari soleo, ita est malus scriptor, & ita usitatum ei est mendosè, & ineptè scribere. huic igitur Cherilo similes sunt ij poëtæ, in quorum scriptis plura sunt mendosa, quàm recta.

- & idem Ind. quand. bon.] id est, & ego idem indignè fero, quandocunque præstantissimus omnium poëtarum Homerus incuria quadam labitur, & peccat, quod est in eo admodum rarum. scio hunc uersum aliter ab alijs explicari, sed uehementer errant. nam uerbum *indignor* non est referendum ad superiora,

quod

quod illi faciunt, ſed cum ijs, quæ ſequuntur coniungendum, ut alibi admonui, & multo antè docuit P. Victorius. *quandoque* autem idem ualet, quod *quandocunque*, ut ſuprà Od. I.lib.4. – *quandoque potentior Largis muneribus riſerit æmuli.*

Verum opere in] cod. unus Vatic. Faër. Torneſ. habent. *Verùm operi longo.*

Vt pictura poeſis] Plato lib. 10. de rep. poëtas pictoribus ait eſſe ſimiles, docetq; utroſq; in animantibus, & rebus inanimis imitandis, atque exprimendis eſſe occupatos. Idem ſcribit pluribus uerbis Ariſtoteles in lib. περὶ ποιητικῆς. adde illa Plutarch. lib. πῶς δεῖ τὸν νέον, &c. ἀκούειν. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπιστήσωμεν αὐτὸν ἅμα τῷ προσάγειν τοῖς ποιήμασιν ὑπογράφοντες τὴν ποιητικὴν, ὅτι μιμητικὴ τέχνη, καὶ δύναμίς ἐστιν ἀντίστροφος τῇ ζωγραφίᾳ, καὶ μὴ μόνον ἐκεῖνο τὸ θρυλλούμενον ἀκηκοὼς ἔστω, ζωγραφίαν μὲν εἶναι φθεγγομένην τὴν ποίησιν· ποίησιν δὲ σιγῶσαν τὴν ζωγραφίαν, &c. id eſt, *Præterea admoneamus eum eo ipſo temporis puncto, quo ad poëmata audienda admonemus deſcriptione quadam facta, poëticam altera ex parte picturæ reſpondere: neque illud ſolum omnium ſermone uſurpatum audiuerit, picturam eſſe poëſim loquentem, poëſim autem tantum picturam: ſed*, &c. M. Tull. Tuſc. v. *Traditum eſt etiam Homerum cæcum fuiſſe: at eius picturam, non poëſim uidemus.*

– erit, quæ ſi propius ſtes, Te c.m. & q.ſ.l.a.] ſic eſt diſtinguendus hic locus *Vt pictura poëſis. erit, quæ, ſi propius ſtes*, &c. id eſt, alia reperietur (inquit) pictura, quæ primis, ac rudibus lineamentis tantùm conſtat: pictura adumbrata, non expreſſa: quam Græci σκιαγραφίαν appellant. hæc procul ſpectata, laudari poteſt: alia, quæ ſuis coloribus expreſſa, & exquiſitis, accuratisq; pigmentis illuſtrata eſt. hæc propius ſpectari debet. Idem de poëſi ſentiendum. alia eſt enim, quæ quaſdam umbras, & receſſus habet tantùm, neque admodum illuſtribus coloribus ueſtita eſt: alia eſt accurata, & exquiſito artificio elaborata. Videntur mihi ad hunc locum pertinere ea, quæ ſcribit Ariſtoteles lib. 3. de arte dicendi, ubi docet dictionem (quam ille λέξιν nominat, id eſt, dicendi rationem) aliam eſſe ſcriptioni accõmodatam, & tanquam pictam: aliam concertatoriam, & forenſem, & geſtu actoris egentem. paulo pòſt ſcribit ille, concionalem dicendi genus adũbratæ picturæ ſimile eſſe, proptereà quòd, quanto maior ſit multitudo, tanto lõgius ſpectari uidetur orationis figura. Quapropter ſubtilitas, & limata (ut ita dicam) tenuitas, ſuperuacanea eſt, & deterior uidetur in utroque. Iudicium autem ſubtiliorem dictionem deſiderat, multoq; magis, ſi apud unum iudicem cauſa agatur. ineſt enim minimum in actione, & geſtu. Nam facilius ſpectari poteſt id, quod rei proprium eſt. omne autem alienum, & contentionis ſtudium abeſt. uerba Ariſtotelis ſunt hæc: ἡ μὲν οὖν δημηγορικὴ λέξις, καὶ παντελῶς ἔοικε τῇ σκιαγραφίᾳ. ὅσῳ γὰρ ἂν πλείων ᾖ ὁ ὄχλος, πορρώτερον ἡ θέα. διὸ τὰ ἀκριβῆ περίεργα καὶ χείρω φαίνεται ἐν ἀμφοτέροις. ἡ δὲ δίκη, ἀκριβεστέρον. ἔτι δὲ μᾶλλον ἡ ἑνὶ κριτῇ. ἐλάχιστον γάρ ἐστιν ἐν ὑποκρίσει. εὐσυνοπτον γὰρ μᾶλλον τὸ οἰκεῖον τοῦ πράγματος, καὶ τὸ ἀλλότριον, καὶ ὁ ἀγὼν ἄπεστι.

Hæc amat obſ. uolet hæc ſub.] alia picturæ diſſimilitudo. amat porrò ea pictura locum obſcurum, quæ deterior eſt: altera autem, quæ in luce ſpectari non recuſat, longè ſcilicet melior eſt.

– repetita] iterum, atque iterum, & ſæpius ſpectata.

Fingeris] conformaris, inſtitueris, ut ſup. epiſt. II. lib. I. *Fingit equum.* & Od. VI. lib. 3. *fingitur artibus.*

Tolle] ſume, ut epiſt. VI. lib. I. – *partem, uel tolleret omnes.*

– certis medium, & tolerab.] id eſt, certas res eſſe, in quibus medium locum obtinere conceditur, & in quibuſdam rebus mediocritatem eſſe laudabilem, & ferri poſſe: ſed mediocritatem in poëta neque eſſe laudabilem, neque condonari ſolere: quod ſimile eſt, ac ſi diceret, poëtã uel excellere, uel ab eo ſtudio deſiſtere,

nomenq;

nomenq; poëtæ æquo animo amittere oportere. Videtur aliter sentire M.Tull.in orat. perfecto his uerbis: *Nam in poëtis non Homero soli locus est (ut de Græcis loquar) aut Archliocho, aut Sophocli, aut Pindaro, sed horum uel secundis, uel etiam infra secundos.*

-tolerabile] id est, (ut ita dicam) tolerabilitatem.

-consultus iuris, & actor Caus. m. a.] redde suum cuique, hoc modo: iurisconsultus aliquis nescit, quantum Aulus Cascelius: actor causarum quispiam abest ab eloquentia Messallæ Coruini: uterque tamen in pretio est, etiamsi non sit summus.

-columnæ] ad quas prostant libri, ut saty. IIII. lib. 2. *Nulla taberna meos habeat, neque pila libellos. nescit* autem legendum, ut habent o.l.v.

Vt gratas inter mensas, &c.] probat id, quod modò dixit, tribus similibus. Nam hi uersus cohærent cum superioribus. Quo modo (inquit) si quis in conuiuio symphoniam aliquam inconditam, immodulatam, ineptam, discordem adhibeat: si unguentum ingrati odoris, nulliusq; pretij, si papauer cum amaro, & deterrimo melle: offendat conuiuas, quia his poterant carere, neque hæc magnopere requirebant: sic poëma, cum sit ad delectationem comparatum maximè, secundo loco ad utilitatem, si paulùm modò absit à perfecto, deterrimum est.

-symphonia discors] συμφωνία, ὁμολογία τις, (inquit Plato,) ὁμολογίαν δὲ ἐκ διαφερομένων, ἕως ἂν διαφέρωνται, ἀδύνατον εἶναι, id est, symphonia, seu concentus, consensus est quidam. ut sit autem consensus, ex rebus discordibus, quandiu discordant, fieri non potest.

Si paulum summo discessit] duo Vatic. & Torn. habent *decessit.*

-duci] traduci: uel produci, extrahi.

Ludere q.n.] ludendi uerbo hæc omnia subijciuntur, luctari, hastam iacere, currere, salire, & similia, quæ exercebantur in campo Martio. In ceteris artibus (inquit) & certaminibus, nemo se scire profitetur, quod ignorat, ne sit ridiculus: in poëtica uolunt omnes uideri aliquid esse.

-discique] de disco uide annot. ad Od. VIII. lib. I.

-trochique] sup. Od. XXIIII. lib. 3. trochum, Græcum nominat. quem putant nonnulli βέμβικα uocari à Græcis. sed non ita est. βέμβιξ enim turbo appellatur à Latinis. trochus Græca uox est, quæ rotam Latino nomine ualet: qua se exercebant pueri in Græcia.

Ne spissæ r. t. i. c.] ne spectatores frequentes, qui circùm stant, irrideant ludendi imperitum, idq; impune.

-tollant risum] cachinnentur. ut suprà *Romani tollent equites, peditesq; cachinnum.*

Qui nescit, uers. t. a. f.] simile est illud epist. ad August. *Nauem agere ignarus nauis timet: abrotonum ægro Non audet, nisi qui didicit, dare, quod medicorum est Promittunt medici, tractant fabrilia fabri: Scribimus indocti, doctiq; poëmata passim.*

-census equestrem S.] census participium uocis, & significationis patientis. census igitur summam equestrem intelligendus, qui dum censetur, repertus est habere in bonis quadringenta millia æris, qui census erat equestris, ut sciunt omnes. eodem participio utitur & M. Tull. pro Arch. poëta. *census tantummodò indicat eum, qui sit census, ita se iam tum gessisse pro ciue: &* Verr. III. *sanxit in posterum, qui post eos Censores census esset, ne quis heredem uirginem, ne'ue mulierem faceret.* Aiunt Laberium mimographum, his uerbis describi, ac notari.

Tu nihil inuita dices f.] Minerua artibus omnibus præesse existimatur, ut suprà annot. ad Od. XIIII. lib. 3. *inuita Minerua* prouerbium est: quod explicat M. Tull. off. lib. I. his uerbis. *ex quo magis emergit, quale sit decorum illud, ideo quia nihil decet inuita (ut aiunt) Minerua, id est, aduersante, & repugnante natura.* sed huius loci

loci hæc ſententia eſt. Non dubito equidem, quin tu nihil ſis dicturus, aut facturus inuita Minerua, id eſt, ego te quidem ſcio omnia aptè, decorè, uenuſtè, doctè, ſapienter dicturum, ac facturum. noui enim iudicium tuum, noui mentem, & prudentiam tuam. uerùm tamen, ſi quid olim ſcripſeris, caue iudicio tuo tantopere confidas, ut Mecij, & patris tui, & meam ſententiam non exquiras, aut nobis de tuis ſcriptis iudicandi poteſtatem non permittas. legendum autem *facies ne.* & ita lib. manuſcripti.

Meci] Sp. Mecij Tarpæ critici: de quo ſaty. x. lib. 1. *Quæ nec in æde ſonent certantia iudice Tarpa.* & M. Tull. epiſt. ad Marium lib. 7. *Nobis autem erant perpetienda, quæ Sp. Mecius probauiſſet.*

-nonúmq; prematur] ſupprimatur, domi contineatur nouem annos: ne foras emanet, ne'ue exeat ante nonum annum. ſic Catullus de Smyrna Cinnæ. *Smyrna mei Cinnæ nonam poſt denique meſſem, Quàm cœpta eſt, nonamq; edita poſt hiemem.*

-edideris] emiſeris: ut epiſt. ad Libr. lib. 1. *Non erit emiſſo reditus tibi.*

Silueſtres homines] nondum humanitate politos, neque excultos feros.

Cædibus] mutuis, ut ſaty. III. lib. 1. *Quos Venerem incertam rapientes more ferarum Viribus editior cædebat, ut in grege taurus.*

-uictu fœdo] uictu, & cultu ferino, atq; inhumano. de quo pulchre Luc. lib. 5. *Multaq; per cælum ſolis uoluentia luſtra Volgiuago uitam tractabant more ferarum.*

Orpheus] de quo ſupra Od. XII. lib. 1. Quòd autem Horatius hoc loco humaniorem uitæ cultum, iuris deſcriptionem, legum inuentionem, domiciliorum coniunctiones, quas urbes appellamus, poetis & muſicis aſcribit, non pugnat cum ijs, quæ diſputantur à M. Tull. in orat. pro Sextio. ubi hæc tanta, ac tam præclara munera prudentibus, ac ſapientibus uiris accepta referri ait oportere. Erant enim ijdem & ſapientes, & poëtæ, ſeu muſici. in Ode autem x. lib. 1. Mercurium ait primos illos, & recentes homines oratione, & palæſtra expoliuiſſe.

-rapidósq;] rabidos habent duo cod. Vat. & Iann. & Torn. ſic ſup. leonem inſanum dixit Ode XVI. lib. 1. -*& inſani leonis Vim ſtomacho appoſuiſſe noſtro.*

Dictus & Amphion] Zethus & Amphion, Iouis & Antiopæ filij fuiſſe dicuntur: ſed Pauſanias Corinth. profert tres uerſus cuiuſdam Agidis, qui ſignificant Antiopam à Ioue, & ab Epopeo, grauidam eſſe factam. uerſus ſunt hi, *Ἀντιόπη δ' ἔτεκε Ζῆθον, κ' Ἀμφίονα Δῖον Ἀσωποῦ κούρη ποταμοῦ βαθυδινήεντος Ζηνί τε κυσαμένη, καὶ Ἐπωπεῖ ποιμένι λαῶν.* Cum Thebani urbem incolere ſine mœnibus, ac propugnaculis non auderent, propterea quòd à Phlegeæis finitimis populis ſæpe, & acriter oppugnabantur, atque ideò urbem relinquere in animo haberent, Zethus & Amphion eis, vt manerent, ſuaſerunt, urbemq; turribus, & mœnibus firmiſſimis, & foſſis altiſſimis, cinxerunt. hinc nata fabula eſt, Amphionem, qui præſtantiſſimus eſſet muſicus, citharæ cantu ſaxa ita permulſiſſe, ut illa ſua ſponte, & ſine fabrorum opera ad urbis munitionem, & murorum ſtructuram conuenirent. Homerus ὀδ. μ. Zethum, & Amphionem murorum, & propugnaculorum Thebanorum auctores, & ſtructores fuiſſe narrat ſimpliciter: hanc de Amphione fabulam non addit. uerba Homeri ſunt hæc, eo, quem dixi, libro ſub Vlyſſis perſona. *Τὴν δὲ μετ' Ἀντιόπην ἴδον Ἀσωποῖο θύγατρα, Ἣ δὴ καὶ Διὸς εὔχετ' ἐν ἀγκοίνῃσιν ἰαῦσαι. Καὶ ῥ' ἔχεν δύο παῖδ' Ἀμφίονά τε, Ζῆθόν τε, Οἳ πρῶτοι Θήβης ἕδος ἔκτισαν ἑπταπύλοιο, Πύργωσάν τ', ἐπεὶ οὐ μὲν ἀπύργωτόν γ' ἐδύναντο Ναιέμεν εὐρύχορον Θήβην κρατερώ περ ἐόντε.* Euripides eam fabulam tangit in Phœniſſ. *φόρμιγγί τε Τείχεα Θήβας τᾶς Ἀμφιονίας τε λύρας Ὕπο, πύργος ἀνέστα, Διδύμων ποταμῶν πόρον ἀμφὶ μέσον Δίρκας χλοεροτρόφον.* Philoſtratus in Imagin. hanc fabuloſam, & mirabilem artis Thebanæ ſtructuram his uerbis depingit, *τὰ δὲ τῶν λίθων πῶς ἔχει;*

πάντες

πάντες ἐπὶ τὴν ᾠδὴν συνθέουσι, καὶ ἀκούουσι, καὶ γίνονται τεῖχος, καὶ τὸ μὲν ἐξῳκοδόμηται, τὸ δ' ἀναβαίνει, τὸ δ' ἄρτι κατέλαβε. φιλότιμοι, καὶ ἡδεῖς λίθοι, καὶ θητεύοντες τῇ μουσικῇ. τὸ δὲ τεῖχος ἑπτάπυλον, ὅσοι τῆς λύρας οἱ τόνοι, id eſt, ſaxorum autem ratio cuiuſmodi eſt? concurrunt ad cantum omnia, & eum audiunt, & fiunt mœnia: atque eorum pars alia ædificata eſt, alia in altum ſenſim attollitur, alia ſuo loco modò poſita eſt: certantq; inter ſe lapides laudis ſtudio, & ſe erga muſicam faciles, ac ſuaues præbent, eiq; operam dant mercenariam. mœnia porrò ſeptem portis conſtant, nempe totidem, quot in lyra chordæ ſunt intentæ. uide Od. XI. lib. 3. *Mouit Amphion lapides canendo.* Propert. lib. 3. *Saxa Cithæronis Thebas agitata per artem Sponte ſua ad muri membra coiſſe ferunt.*

– fuit hæc ſapientia quondam] erant igitur iidem & muſici, & ſapientes, & eloquentes. uide Lucret. lib. 5. de primis hominibus, eorumq; uictu, & cultu.

-dare iura maritis] quidam ſic hunc locum explicant, dare iura maritis, id eſt, multa largiri, & condonare uiris, & fœminis, qui matrimonio conglutinentur, quæ non obtineant cælibes: ego ſic: dare leges maritis, quibus cogantur matrimonij caſtitatem inuiolatam ſeruare. uidetur enim hæc uis eſſe horum uerborum apud probatos ſcriptores. Virg. de Didone lib. 1. Aen. *Iura dabat, legesq; uiris.* Idem 3. *Iura, domosq; dabam.* idem lib. 5. *Indicitq; forum, & paribus dat iura uocatis.* T. Liuius lib. 30. *Roma, an Carthago iura gentibus daret, ante craſtinam noctem ſcituros.* Horat. Od. III. lib. 3. *– triumphatisq; poſſit Roma ferox dare iura Medis.*

-maritis] tùm uiris, tùm fœminis. nam fœminã maritam, ut uirum maritum dicimus. ſuprà Od. VIII. epod. *Nec ſit marita, quæ rotundioribus Onuſta bacis ambulet.*

-ligno] ligneis tabulis. nondum enim æreas habebant. ſolebant autem leges in tabulis æreis inciſas populo cognoſcendas in foro proponere: ex quo *figere, & refigere leges.*

Tyrtæúsq; mares animos] his conſentanea ſunt, quæ Athenæus lib. 14. de Tyrtæo ſcribit his uerbis, *πολεμικοὶ δ' εἰσὶν οἱ Λάκωνες· ὧν καὶ υἱοὶ τὰ ἐμβατήρια μέλη ἀναλαμβάνουσιν, ἅπερ καὶ ἐνόπλια καλεῖται. καὶ αὐτοὶ δ' οἱ Λάκωνες τὰ Τυρταίου ποιήματα ἀπομνημονεύοντες ἔνρυθμον κίνησιν ποιοῦνται. φιλόχορος δὲ φησὶ κρατήσαντας Λακεδαιμονίους Μεσσηνίων διὰ τὴν Τυρταίου στρατηγίαν ἐν ταῖς στρατείαις ἔθος ποιήσασθαι, ὅτ' ἂν δειπνοποιήσωνται, καὶ παιανίσωσιν, ᾄδειν καθ' ἕνα τὰ Τυρταίου· κρίνειν δὲ τὸν πολέμαρχον, καὶ ἆθλον διδόναι τῷ νικῶντι κρέας,* id eſt, *bellicoſi autem ſunt Lacones: quorum etiam filij modos ad inceſſum numeroſum accommodatos, qui & armati nominantur, uſurpare, ſtudioſeq; retinere conſueuerunt. Atque ipſi Lacones Tyrtæi poëmata commemorantes, numeroſè mouentur. Philochorus autem ait Lacedæmonios Meſſenijs Tyrtæo militiæ duce deuictis, hoc inſtituiſſe, atque hanc conſuetudinem induxiſſe in militijs, ut cum cœnati eſſent, & uictoriæ carmen cecniſſent, Tyrtæi carmina ſinguli cantarent: indicaret autem imperator, & uictori carnem præmij loco daret.* Plato lib. 1. de Republ. uerſus aliquot Tyrtæi profert aliquantum immutatos, & decurtatos, qui hãc ſententiam continent: Neque meminiſſe uelim, neque ullam eius rationem ducere, etiam ſi omnium mortalium ſit abũdantiſſimus, & ditiſſimus, omniaq; ei bona, quæ homini contingere poſſunt, ſuppetant, qui non uirtute bellica ſit præſtantiſſimus. uerba Platonis ſunt hæc. *προστησώμεθα οὖν Τύρταιον τὸν φύσει μὲν Ἀθηναῖον, τῶνδε δὲ πολίτην γενόμενον, ὃς δὴ μάλιστα ἀνθρώπων περὶ ταῦτ' ἐσπούδακεν εἰπών, ὅτι οὔτ' ἂν μνησαίμην, οὔτ' ἐν λόγῳ ἄνδρα τιθείμην, Οὔτ' εἴ τις πλουσιώτατος ἀνθρώπων εἴη, φησίν, οὔτ' εἰ πολλὰ ἀγαθὰ κεκτημένος (εἰπὼν σχεδὸν ἅπαντα) ὃς μὴ περὶ τὸν πόλεμον ἄριστος γίγνοιτ' ἀεί. ταῦτα γάρ ἀκήκοάς που καὶ σὺ τὰ ποιήματα,* id eſt, producamus igitur Tyrtæum, Athenienſem quidem natura, à Lacedæmonijs autem ciuitate donatum, qui omnium mortalium plurimùm ſtudij in his poſuit, &c. quæ ſequũtur.

tur.nam ea interpretati sumus:quæ sunt Tyrtæi. Strabo lib. 6. Iustinus tertio, & Pausanias in Messenicis, quædam alia de Tyrtæo tradiderunt, quæ longum esset referre. Plutarchus autem eum sermonem,ubi disputat utra animalia sint prudentiora:terrestria,an aquatilia, sic orditur.τ Τυρταῖον ὁ Λεωνίδας ἐρωτηθεὶς ποῖόν τινα νομίζοι,ἀγαθὸν ποιητὴν,ἔφη,νέων ψυχὰς κακκωνᾶν,ὡς τοῖς νέοις διὰ τῶν ἐπῶν ὁρμὴν ἐμποιοῦντα μετὰ θυμοῦ,καὶ φιλοτιμίας ἐν τ μάχαις ἀφειδεῖν αὐτῶν, id est, *Leonidas interrogatus qualem poëtam existimaret Tyrtæum: respondit utilem esse ad iuuenum animos efficiendos pulchriores, tanquam impetum quendam in eorum animis ingenerantem,ut animo præstantes, & studio gloriæ elati in prælijs mortem fortiter oppetant.*

-exacuit] excitauit. Cic. de orat. ad Q. Frat.*ad nos exacuendos accommodaui orationem meam.*

-dictæ per carmina sortes] edita oracula: data responsa ab Apolline.Virg. Aen.4.*Italiam Lyciæ iussere capessere sortes.*

Pier. tent. modis] id est, etiam homines experti sunt,ac tentarunt, possent ne regum gratiam,ac beneuolentiam colligere uersibus, & cantibus. *tentare gratiam regum* pro eo, quod est,aspirare,& aggredi ad gratiam regum promerendam, mirè,& planè Horatianè dictum. Visitatius dicunt Latini *tentare fortunam*, *tentare rem*,ut idem sup. epist. ad Aug.lib.2.- *nec meus audet Rem tentare pudor,quam uires ferre recusent.*

-ludusq; repertus] remissio,& oblectatio animorũ,comœdiæ,tragœdiæ,mimi.epist.ad Aug.-*ualeat res ludicra,si me Palma negata macrum,donata reducit opimũ.*

Musa lyræ sollers] sollers coniunctum cum patrio casu, notandum, ut nouum,& Horatianum. idem iunxit cum infinitiuo Od.VIII.lib.4.*Solers nunc hominem ponere, nunc Deum*. sic suprà Od.VI.lib.1. *Imbellisq; Lyræ Musa potens*. dictum autem Musa Lyræ sollers,pro Musa Lyrica, uel Lyricorum modorum perita.

Natura fieret laud. car.] hac de re satis multis uerbis diximus ad illum locum *Ingenium misera quia fort.* &c.

-sine diuite uena] sine naturæ bonitate,quam εὐφυΐαν Græci appellant.tralatio ducta à uenis metallicis.

-rude] non expolitum doctrina. alia tralatio.

-coniurat amicè] congruit,& conspirat altera cum altera.

Qui studet optatam c.cont.m.] totius huius loci hæc sententia est.cursores,& tibicines omne studium suum in eam artem, in qua præstare uolunt,conferunt: summos labores perferunt:bellum indicunt uoluptatibus omnibus: continẽtissimè,ac temperãtissimè uiuunt. At Romani homines nullo studio adhibito,nullaq; opera insumta præstantes se poëtas esse arbitrantur,idq; se scire profitentur, quod nunquam didicerunt.

-puer] cum puer esset:παῖς ὢν, ut epist.ad Loll.II.lib.2.- *denique sæuam Militiam puer, & Cantabrica bella tulisti*. & saty. II. lib. 2.-*puer hunc ego paruus Ofellum Integris opibus noui non latius usum,Quàm nunc accisis.*

-qui Pythia cantat, Tibicen] tibicen, qui adhibetur ad canendas laudes Apollinis ludis Appollinaribus, didicit,& magistrum extimuit.Pythiorum certamen ob draconem ab Apolline interfectum,institutum est,Pythiaq; uel à loco,& urbe,cui Pythoni,seu Πυθοῖ nomen erat, sunt appellata,uel ex eo, quòd, qui ad oraculum Apollinis proficiscebantur,ἐπυνθάνοντο,id est,quærebant,uel quòd draco interfectus, ibi putruerit.nam πύθεσθαι ualet σήπεσθαι, ut alibi diximus.

Occupet extremum scabies] natum esse dicunt ex lusu quodam puerorum, in quo se mutuò ad currendum cohortantes, ei scabiem exoptant, qui tardissimè omnium cucurrerit,quiq; ultimus ad calcem peruenerit.

Vt præco ad merces] diuitem poëtam cum præcone comparat, merces commendante, & turbam ad emendum inuitante. Nam, ut ille uoce, & præconio emtores: sic poëta locuples diuitijs suis mutis, ac tacitis assentatores uocat.

-cogit] congregat, conuocat, allicit, atque adeò inuitos trahit.

Diues agris, diues p.] hic uersus repetitur saty. II. lib. I.

Si uero est, unctum] modò dixerat assentatores ultro, & non uocatos ad poëtarum diuitum carmina laudanda concurrere, & conuolare solere: nunc dicit eosdem conuiuiis, & beneficiis prouocatos, aut beneficiorum spe adductos, multo cupidius poëmata uel indoctissima laudatum ituros. tales igitur, iudices non sunt integri, neque incorrupti, neque, ut Græce dicam, ἀδέκαστοι.

-unctum qui recte] si uerò est, qui conuiuium lautum, ac sumtuosum adornare, cœnamq; opiparam dare possit, &c. mirum erit, si blandum, ac falsum amicum à uero secernere, atque internoscere queat, *unctum* uidelicet obsonium, ut Catull. *uncta patrimonia*, id est, lauta, opipara.

-leui] qui quouis impellitur emolumenti spe.

-beatus] uel diues, uel, qui reuera beatus esset, si blandum amicum à uero internoscere posset: sed illud malo.

-tibi] abs te: ut locis innumerabilibus: notauimusq; alibi.

-plenum Lætitiæ] lætitia affectum ob munera abs te accepta, uel ob spem utilitatis. significat, eos, qui à poëta emolumentum aliquod uel sperant, uel iam consecuti sunt, non esse illius poëmatum iudices incorruptos, neque unquàm castè, integreq; iudicaturos. Nobis ergo ij sunt adhibendi nostrorum scriptorum auditores, ac censores, qui libere, & ἀδωροδοκήτως, hoc est nullis promissis, nulla spe, nullis beneficiis obstricti, quod sentiunt, pronuncient.

-pulchre, bene, recte] uoces fictæ approbantium assentatorum. M. Tull. lib. 3. de orat. *Quare benè, & præclarè quamuis sæpe nobis dicatur: belle, & festiuè, nimium sæpe nolo.*

-super his] ἐπὶ τούτοις ad hæc.

-stillabit amicis Ex oculis r.] illacrymabit, gaudere se simulans. stillare cum accusandi casu: ut illud epist. ad Mæcen. III. lib. I. *-fidis enim manare poëtica mella.*

-tundet pede terram] præ lætitia saltabit. non est autem supplosio pedis intelligenda, cum sit gestus indignantis, & dolentis.

Vt, qui conducti pl.] ut præficæ mulieres, quæ mercede conducuntur, ut mortuos lugeant, & collaudent. Plaut. in Truculento. *sine uirtute argutum ciuem mihi habeam pro præfica, Quæ alios collaudat, eapse se uerò non potest.* Lucillius. *Mercede quæ conductæ flent alieno in funere præficæ, Multo & capillos scindunt, & clamant magis.* Næuius. *Hæc quidem mehercule præfica est, quæ sic mortuum collaudat.*

-multis urgere culullis] animorum enim, & ingeniorum lene tormentum est uinum, eoq; uariæ hominum naturæ, quantumuis tectæ, ac reconditæ, explorantur, atque aperiuntur: qua de re uide, quæ annotauimus ad illum locum, *Tu lene tormentum ingenio admoues Plerunque duro*, qui est Od. XXI. lib. 3. sunt autem cululli pateræ, seu calices. Od. XXXI. lib. I. *-diues & aureis Mercator exiccet culullis Vina Syra reparata merce.* in quibusd. lib. antiq. scriptum est. *urguere.*

-fallant] lateant. nunquam tibi sint ignoti, ut sup. annot. Od. X. lib. I.

-animi sub vulpe latentes] animi fallaces, dolosi, duplices, tecti, insidiosi.

Quinctilio] Quinctilio Varo. hic erat auditor, & iudex scriptorum alienorum liber, & incorruptus. ad quem scripta est Od. XVIII. lib. I.

-corrige, sodes] aiebat Varus, corrige hoc, & hoc.

-male tornatos] non satis teretes, neque (ut ita dicam) rotundos. tralatio à torno.

no, καλῶς τετορνευμένα ἔπη.

-incudi reddere] recudere, id est, emendare. alia tralatio à priore differens, & tamen continens.

-insumebat] sic habent duo cod. Vatic. Faern. Iannoct. Torn. quæ scriptura mihi uisa est concinnior.

Quin sine riuali, &c.] amatores amant sine riuali, qui deformem aliquam amant. neminem enim habent æmulum, neminem riualem. transfertur ad eos, qui ea magni faciunt, aut magnopere expetunt, quæ nemo alius magni admodum æsti met. utitur M. Tullius in epist. quadam ad Qu. Fratr. lib. 3. *Hirrus auctor fore uidetur. ô Dij, quàm ineptus, quàm se ipse amas sine riuali?*

-inertes] arte carentes, uel non satis accuratè factos, sine arte: ut suprà *sine pondere, & arte.*

-allinet atrum Trans. cal. s.] transuerso calamo notabit, ac delebit. quod ὀβελίζειν dicunt Græci. M. Tull. epist. ad Dolabellam lib. 9. *Profert alter (ut opinor) duobus uersiculis expensum Niciæ: alter Aristarchus hos ὀβελίζει.*

-ambitiosa recidet Orn.] amputabit, & circuncidet nimis florida. sic sup. epist. ad Aug. *luxuriantia compescet.*

Fiet Aristarchus] id est, castigator, & iudex seuerus alienorum scriptorum. Fuit autem Aristarchus Grammaticus clarissimus, qui ad aliquot Homeri uersus, quos non probabat, notam apposuit, iudicans eos non esse τοῦ ποιητοῦ, sed παρεμβεβλημένους. M. Tull. ad Attic. lib. 1. *Quid multa? totum hunc locum, quem in Aristocratia ego uariè meis orationibus, quarum tu Aristarchus es, soleo pingere, de flamma, de ferro, &c. ualde grauiter pertexuit.* Idem in orat. in L. Pisonem, *Veruntamen, quoniam non Aristarchum te, sed Phalarim grammaticum habemus, qui non notam apponas ad malum uersum, sed poëtam armis persequare: scire cupio, quid tandem isto in uersu reprehendas.* Idem ad App. lib. 3. epist. *vt enim Aristarchus Homeri uersum esse negat, quem non probat: sic tu (libet enim mihi iocari) quod disertum non erit, ne putaris meum.*

-hæ nugæ s.] uerba sunt Horatij, quorum hæc sententia est. quas nugas esse ducis, hæ poëtam semel ab assentatore derisum, ab eoq; malè acceptum, ac deceptum, in mala seria deducent, aut præcipitem agent. quoniam assentatorum oratione uana inductus, optimum se poëtam esse sibi persuadebit, & ita magno, turpique in errore uersabitur.

-mala quem scabies] mala, epithetum perpetuum. omnis enim scabies mala est, quamuis alia sit alia deterior.

-morbus regius] quo qui affectus est, arquatus appellatur. Lucret. libro 4. *Lurida præterea fiunt, quæcunque tuentur Arquati: quia luroris de corpore eorum Semina multa fluunt simulacris obuia rerum.*

-fanaticus error] ex quo fanatici appellantur, eò quòd in fanis maximè furant capita iactantes, oculos distorquentes, singulas denique corporis partes, atq; interdum totum corpus prÿter consuetudinem mouentes. Vide Vlpian. titul. de ædil. edicto.

-& iracunda Diana] quæ lymphatos efficit, ex quo σεληνόληπτοι dicuntur. significat obscurè, & dissimulanter Horatius, falli eos, qui furore quodam, & afflatu diuino poëtam excitari, non studio, & doctrina cum ingenio coniuncta fieri existimant.

-sublimes uersus] uel μετεώρους, & neq; cælum, neq; terram tangentes, sublatos, à communi sensu abhorrenteis: ut sup. eod. lib. *Aut dum uitat humum, nubes, & inania captet:* uel sublimes intellige, ex alto, & intimo animi recessu depromtos, ut Od. xv. lib. 1. *-sublimi anhelitu.* & Virg. Aen. 1. *-alta mente repostum.*

-ructatur] impetu, non ratione effundit: furore quodam mentis concitatus iactat, & euomit.

-errat] & animo, & corpore. ex quo error mentis: epist. 2. lib. 2. - *mentis gratissimus error*.

-licet succurrite longum] id est, licet clamet, ió, ciues succurrite, succurrite, eumq; clamorem longè producat, nemo erit, qui curet attollere. uocem *longum* quidam coniunctè legunt cum uerbo *succurrite*, id est, *ualde & multum productum*, ut sit nomen, quod mihi non displicet. alij coniungunt hæc duo, *longum clamet*: quibuscum facit Carisius lib. 2. & ita *longum* erit pro *longè* positum.

-tollere] attollere. sic epist. ad Scæuam lib. 1. - *crudeles tollite claudum.*

-prudens] sciens, de industria, ut epist. 11. lib. 2. *Prudens emisti uitiosum.*

-Siculiq; poetæ] Empedoclis Agrigentini: de quo uide, quæ annotauimus sup. ad epist. ad Iccium.

Deus immort. hab. Dum cup. Emp.] extat hoc in hanc de Empedoclis morte opinionē Laërtij epigrāma lib. 3. epig. quo ad hūc locū mihi uidetur pertinere, Καί σύ ποτ' ἐμπεδόκλεις δ'ιερῇ φλογὶ σῶμα καθήρας, Πῦρ ἀπὸ κρητήρων ἔκπιες ἀθανάτων. Οὐκ ἐρέω δ', ὅτι σαυτὸν ἑκὼν βάλες ἐς ῥόον Αἴτνης, Ἀλλὰ λαθεῖν ἐθέλων ἔμπεσες οὐκ ἐθέλων. Huius autē mortis genus memoriæ prodidisse Hippobotū scribit id. Laert. his uerbis, Ἱππόβοτος δέ φησιν ἐξαναστάντα αὐτὸν ὡδευκέναι ὡς ἐπὶ τὴν Αἴτνην. εἶτα παραγενόμενον, ἐπὶ τοὺς κρατῆρας τοῦ πυρὸς ἐναλέσθαι, καὶ ἀφανισθῆναι, βουλόμενον τὴν περὶ αὐτοῦ φήμην βεβαιῶσαι, ὅτι ἐγεγόνει θεός· ὕστερον δὲ γνωσθῆναι ἀναρριπισθείσης αὐτοῦ μιᾶς τῶν κριπίδων. χαλκᾶς γὰρ εἴθειστο ὑποδεῖσθαι: id est, *Hippobotus autem ait illum quondam se domo in montem Aetnam contulisse: deinde, cum eò peruenisset, in crateras illos desilijsse, atque ex oculis hominum sublatum esse, uolentem hanc de se famam confirmare, se deum esse factum: posterius autem rem patefactam esse, cùm una ex eius crepidis à flamma in altum subleuata, & eiecta esset, æreis enim crepidis uti solebat.* sed hanc opinionem refellens Timæus ait, Empedoclem in Peloponneso de uita decessisse. commemorantur & aliæ de huius uiri morte à Laërtio opiniones, quas referre longum esset.

-frigidus] atra bile affectus, μελαγχολῶν.

Inuitum qui ser.] sup. epist. ad lib. -*quis enim inuitum seruare laboret?*

-idem facit occidenti] Græcum loquendi genus τ'αὐτὸ ποιεῖ τῷ κτείνοντι. sic Lucret. lib. 2. de primis corporibus. *Quî poterunt igitur rerum primordia dici, Et lethi uitare uias, animalia cum sint, Atque animalibu' sint mortalibus una, eademque?* id est, τ'αὐτὰ τοῖς ζώοις. Idem lib. 3. - *quorum unus Homerus Sceptra potitus eadem alijs sopitu' quiete est.* Idem lib. 4. *Nempe eadem facit, & scimus facere omnia turpi.*

-nec si, &c. Fiet ho.] huc admouenda negatio est, ut sit, *Nec fiet homo*, id est, -*nec sanus erit, nec ponet*, &c. insanus enim, homo non est. & ita intelligendus locus ille Ciceronis epist. ad Q. frat. lib. 2. - *sed cum ueneris, uirum te putabo, si Sallustij Empedoclea legeris: hominem non putabo.* id est, patientem, & fortem te putabo, si legeris: sed parum intelligentem, & parum sanum, & propemodum inhumanum.

Nec satis apparet, cur uersus f.] id est, nec satis appâret utrius facinoris admissi causa tam grauiter sibi deos habeat iratos. non satis perspicuum est, utrius sceleris pœnam luat, dum uersus factitat, sepulchri'ne uiolati, an sublati, & loco moti bidentalis. significat autem cùm poëtas omnes insanos esse, & miseros: tùm eos maximè, qui uersibus incultis, & malis faciendis, sibi placeant, ut bonis.

-utrum Minxerit in p. c.] in sepulchrum patrium. locus omnis illato in eum mortuo ab eo, cui ius erat inferre, religiosus efficitur. at neque in loco sacro, neq; in religioso cuiquam meiere fas erat, sed multo habebatur sceleratissimum, filium

in

in patrium ſepulcrum immeiere:eumq́;,qui id feciſſet, exiſtimabant furiarum tædis ardentibus,ut patricidas, perterreri,atque agitari.

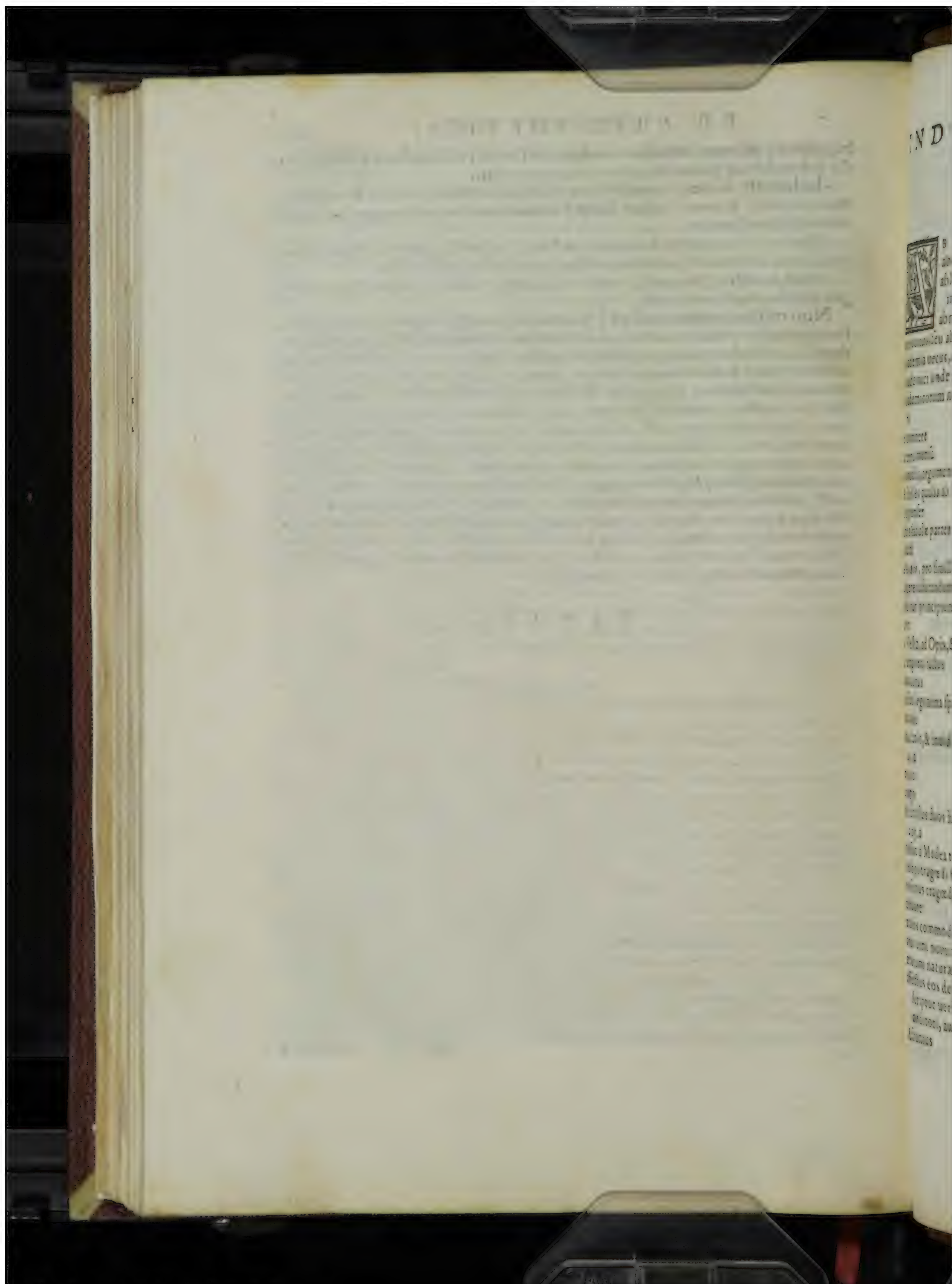
-bidental] locum,in quem fulmen decidit,qui cæſis bidentibus,& ara extructa expiabatur. *Bidental* (inquit Feſtus) *dicebant templum quoddam,quod in eo bibentibus hoſtijs ſacrificaretur.*

-clatros] clatros legendum,non clauſtros.Plut.in Mil.glorioſo. *Nam certò neque ſolarium apud nos eſt,neque hortus ullus,neque feneſtra,niſi clatrata.*

-tenet,occiditq́; legendo] tale eſt illud ſaty.111.lib.1. *-amaras Porrecto iugulo hiſtorias, captiuus ut, audit.*

Non miſſura cutem,niſi pl.] poëtam ineptum,& ſibi nimiùm placentem, ſuosque uerſus odioſè recitantem,cum hirudinem comparat. Nam, quemadmodum illa tandiu hæret corpori affixa,donec ſanguine completa exciderit:ita & moleſtus recitator auditorem non dimittit, donec ipſe & recitando defeſſus, & ſuorum uerſuum laudibus ſatiatus ſit. ſic Theocritus in Pharmaceutr. amorem cum hirudine confert,quia uidelicet amor inſtar hirudinis corpora uigiliis,& curis maceret, ſanguinem exugat. Aἴ, αἲ ἔρως ἀνίηρε, τί μευ μέλαν ἐκ χροὸς αἷμα Εμφὺς,ὡς λιμνάτις ἅπαν ἐκ Ϭδέλλα πέπωκας; Plaut.Epid. *Iam ego me uortam in hirudinem, atque horum exugebo ſanguinem, ſenati qui columen cluent.* Oppianus libr. 2. ubi loquitur de Delphini, & amiarum pugna, ſimilitudine utitur ab hirudinibus ducta. ὡς δ᾽, ὅταν ἰητὴρ πολυμήκανος ἕλκος ἀφύσσων Οἰδαλέον, τῶ πολλὸν ἀνάρσιον ἔνδοθεν αἷμα Εννέμεται. διερὰς δὲ γονὰς κυανόχροα λιμνῆς Ερπετὰ τειρομένοιο κατὰ χροὸς ἐστήριξε Δαίνυσθαι μέλαν αἷμα, τὰ δ᾽ αὐτίκα γυρωθέντα Κυρτοῦται, καὶ λύθρον ἐφέλκεται, οὐδ᾽ ἀνίησιν, Εἰσόκεν αἱμοβαρῆ ζωρὸν ποτὸν αὖ ἐρύσαντα Εκ χροὸς αὐτοκύλιστα πέσῃ μεθύουσιν, ὁμοῖα· Ὡς ἀμίαις, &c.

F I N I S.

INDEX RERVM, ET VERBORVM obſeruatione digniorum, quæ his commentarijs continentur.

Bacchus

B

C

D

defode-

gaudere,

latus

nomina

Par-

Poly-

sestertium

T

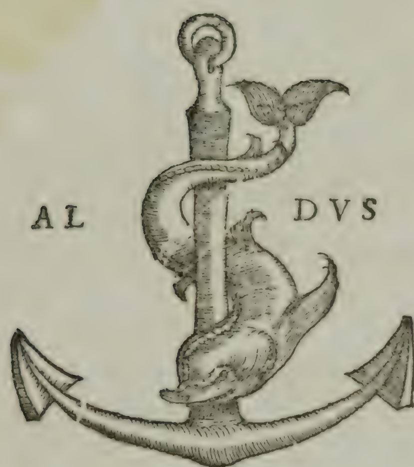
uici

FINIS.

SERIES CHARTARVM.

✠ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
AA BB CC DD EE.

Omnes ſunt quaterniones, præter ✠ & E E, qui ſunt duerniones.

AL DVS

50.[c]

7.f 50.c